Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 6

Електронний журнал

червень 2017

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця

№ 6

червень 2017

Електронний журнал

Виходить раз на місяць

Засновник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Видавець – ФОП Лібуркіна Л. М.

Затверджено на засіданні вченої ради університету протокол 8 від 22.05.2017 р.

Періодичність – щомісяця
Мова видання – українська, російська, англійська, французька, німецька

Засновано в січні 2015 року згідно з рішенням вченої ради

Редакційна колегія
Пономаренко В. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (головний редактор)

Афанасьєв М. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Внукова Н. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Гонтарева І. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця ***(науковий редактор)***
Дікань Л. В. – канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Дороніна М. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Дорохов О. В. – канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Іванов Ю. Б. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Кизим М. О. – докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України
Клебанова Т. С. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Малярець Л. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Назарова Г. В. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Орлов П. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Пилипенко А. А. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця ***(заступник головного редактора)***
Попов О. Є. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Пушкар О. І. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Ястремська О. М. – докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Поштова адреса засновника:

61166, Україна, м. Харків, пр. Науки, 9а, ***Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця***

Головний редактор – ***Пономаренко В. С.*** *Конт. телефон: (057)702-03-04*

Поштова адреса редакції:
61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд
Тел.: *(057)702-07-38, 702-07-28*
E-mail: *vydav@hneu.edu.ua*

Поштова адреса видавця:
61001, Україна, м. Харків, а/с 870

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.
Рішення про розміщення статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.
Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

У разі копіювання чи передрукування матеріалів посилання на електронний журнал обов'язкове.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 4853 від 20.02.2015 р.

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2017

ЗМІСТ

Александрова А. І. Особливості формування
облікової політики за МСФЗ 10

Алимов А. М. Анализ деятельности нефтегазовой
компании ПАО «Лукойл» 12

Алоєв Д. Р. Аналіз залежності торгового балансу Польщі
від основних економічних факторів 14

Ахмедова Л. А. Господарське право у правовій системі України 17

Бадгутдинова А. Р. Факторный эконометрический анализ
объема экспорта услуг Украины (1996–2015 гг.) 19

Беліков М. П. Правове регулювання лізингових відносин в Україні 23

Белокопытова А. В. Анализ влияния среднемесячной
заработной платы на доход населения Харьковской области 25

Букрін Я. В. Аналіз факторів, що впливають на рівень
інвестування в освіту України 27

Бунчикова Т. С. Аналіз змін структури регіонального
ринку праці в Україні 30

Бунчикова Т. С. Особливості оплати праці в умовах ринку 33

Василега П. А. Метод удосконалення оцінки конкурентоспроможності
на ТОВ «Європейське» 37

Вернигор Є. В. Документування процедур аудиту розрахунків
з оплати праці в умовах сучасних інформаційних технологій 39

Винокурова К. Д. Особенности дисциплинарной
ответственности в Украине 43

Віріщагіна Ю. С. Аналіз впливу соціально-економічних факторів
на обсяг реалізованої продукції на промислових
підприємствах 45

Вовк И. О. Анализ деятельности предприятия
ООО «Харпластмасс» на основе регрессионной модели 48

Водолазко О. Е. Внешнеэкономическое сотрудничество
Украины и ЕС 50

Гаврашенко О. В. Необхідність визначення оцінки фінансового
стану та її етапи 54

Havrilyuk Y. V. Dinamics analysis of the number of fixed
in Ukraune in 2012-2016 56

Гаплевська Є. О. Бізнес-процеси підприємства:
загальна характеристика й економічна сутність 59

Гаплевська Є. О. Франчайзинг як ефективний метод
інвестування у ресторанному бізнесі 61

Бондарева М. О. Інтеграція української освіти до європейського освітнього простору 63

Гнеда К. В. Банкрутство: генезис, сутність і поняття в умовах сьогодення 67

Holtsunov V. Activity based costing of enterprise costing 69

Грінченко А. О. Аналіз проблем щодо внесення змін податковий кодекс України 72

Gubskaya S. Forecasting the number of economically active population of Ukraine, as the basis of human resources for 2017 74

Гунько А. В. Анализ деятельности предприятия «Арктика-Запад» на основе эконометрической модели 77

Гурова О. С. Парадокси, що пов'язані з визначенням основних числових характеристик випадкової величини 80

Даценко Я. О. Облік поточних біологічних активів: тваринництво 83

Демура А. В. Аналіз факторів, які впливають на доходи населення України в умовах соціально-економічної кризи 86

Діченко А. А. Огляд проблем в інноваційному розвитку України 89

Дмитренко Ю. В. Аналіз факторів, що впливають на рівень розвитку сільського господарства в Україні 91

Дмитрієв Г. Б. Дозвільна діяльність як вид адміністративно-правового регулювання екологічної безпеки 94

Дурнева А. О. Спортивний туризм в нашому місті 96

Ересько Д. А. Факторный эконометрический анализ инвестиционного климата Украины 97

Ерохина Д. В. Эконометрический анализ факторов влияющих на ВВП Японии 101

Zherdieva K. Essence and content of investment and investment project 104

Жидкова Д. А. Эконометрический анализ факторов, влияющих на туризм в Украине 107

Ісаєва К. С. Обґрунтування теоретичних аспектів якості менеджменту 109

Калініченко Я. К. Міграційні процеси в Україні: проблеми та перспективи 111

Nouha C. Essence and types of marketing strategy 113

Kartseva D. Lyapunov contribution to probability theory 115

Коваленко А. В. Проблеми аудиторських правовідносин: господарсько-правовий аспект 118

Колодяжна О. В. Аналіз зайнятості населення України за допомогою економетричної моделі 121

Колычева А. А. К вопросу об источниках регулирования предпринимательской деятельности в Украине 123

Korobka A. Essence of terms capacity and capacity planning 126

Король М. В. Исследование факторов влияния на перспективы добычи сланцевого газа 128

Kofanova K. The role of planning in the management system 132

Краснікова М. С. Аналіз динаміки експорту послуг в Харківскій області 134

Кужель А. Є. Ліцензування об'єктів інтелектуальної власності в міжнародній діяльності 137

Кулішенко А. О. Про порядок регулювання ціноутворення в Україні 139

Куренкова А. А. Проблеми правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні 142

Куроп'ятник Р. О. Аналіз факторів, що впливають на середньорічну заробітну плату в Україні 145

Куц А. Ю. Методи вдосконалення бізнес-процесів 147

Кучерявенко А. Ю. Особливості формування організаційної структури управління 150

Ларіна Т. І. Особливості обліку комісійної торгівлі 152

Лещенко Р. І., Мацишин М. Ю. Інфляційні процеси та їх методи регулювання в Україні 155

Лещенко С. Є. Історія відкриття та аналіз розвитку Шебелинського газоконденсатного родовища 158

Лисенко Е. Ю. Дослідження кращих практик використання бечмаркінгу 161

Лисичкіна А. О. Аналіз факторів, які впливають на еміграцію населення в Україні 163

Листопад А. В. Эконометрический анализ зависимости торгового баланса Украины от основных экономических факторов 166

Литвинов Є. А. Дослідження факторів впливу на ємність ринку органічної продукції в ЄС 169

Литинська Ю. О. Проблемні аспекти використання інтерв'ю в маркетингових дослідженнях 173

Лишенко О. Е. Факторы, влияющие на внешнюю миграцию населения в Украине 176

Lobas Yu. Application of the bayesian approach 178

Лобас Ю. Ю. Аналіз рівня безробіття в Україні та напрямки його подолання 181

Лобас Ю. Ю. Специфіка мотивації ринкової поведінки фірми в умовах ринку 184

Мадика В. В. Дослідження факторів впливу
на розвиток ринку послуг в Україні 186

Макарова Д. С. Корпоративні спори: поняття, ознаки
та їх класифікація 189

Макаров К. В. Факторный эконометрический анализ
формирования спроса на мировом рынке нефти 191

Малигіна Є. Ю. Сутність приватних і публічних відносин
і принципи їх розмежування 195

Мамай О. В. Аналіз динаміки видатків Державного
бюджету України 197

Медінцева Ю. Д. Економетричний аналіз факторів впливу
на зовнішню торгівлю України 200

Мєщанін Д. В. Мороз А. П. Реалії та перспективи вирішення
проблеми забезпечення продовольчої безпеки України 203

Миринська А. Є. Роль держави в економіці країни 206

Mirinskaya A. Paradoxes of the probability theory 208

Михалюк О. М. Проведення аналізу змін доходів
населення України у 2012–2016 рр. за допомогою
побудови мультиплікативної моделі часового ряду 211

Miroshnik O. Achieving competitiveness of the enterprise
through learning from customers defection 214

Моїсеєнко А. С. Розвиток креативності з використанням
технологій дистанційного навчання 217

Мокрицький І. К. До питання про виконання деліктних
зобов'язань у цивільному праві України 219

Монастирьова Д. С. Особливості оподаткування
сільськогосподарських виробництв 222

Недосвітій А. С. Проблеми розвитку банківської системи в Україні 225

Нежид И. К., Гасанова К. М. Влияние монетарных
и немонетарных факторов инфляции 228

Нежид И. К. Особенности поведения потребителя в XXI веке.
Факторы, определяющие выбор потребителя 230

Некрасова К. Д. Курс гривні та фактори, що на нього впливають 232

Никитченко Е. А. Анализ уровней загрязнения воздуха
в Полтавской области 236

Новосельцева В. І. Ліцензійний договір як форма складних
об'єктів інтелектуальної власності 238

Олейнікова А. О. Теоретичні підходи до стратегічного
планування на підприємстві 242

Омельчук Є. П. Матеріально-правові ознаки юридичних фактів
у правовому регулюванні господарських відносин 244

Орєхова В. О. Економетричний аналіз факторів впливу на доходи населення України.....247

Osintseva K. The definition of risk and its calculation using the basic conceptions of probability theory.....250

Осінцева К. В. Особливості державного регулювання природних монополій в Україні.....253

Панченко А. С. Щодо порядку здійснення процедури банкрутства в Україні, США та Німеччині.....255

Пестун А. П. Факторный эконометрический анализ прибыльности деятельности компании «Nestle».....258

Піскун О. О. Розробка підходу до вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення аудиту основних засобів.....261

Плеханова К. К. Особливості складання фінансової звітності за МСФЗ.....264

Подсєвалова А. В. Щодо напрямків вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України.....267

Полиняк Ю. Ю. Розкриття інформації про доходи та витрати у фінансовій звітності за міжнародними та національними стандартами.....269

Полякова Н. О. Ухилення від сплати податків: сучаний правовий стан і шляхи подолання.....271

Пономаренко Д. А. Економетричний аналіз факторів, що впливають на ВВП на душу населення Сінгапуру.....274

Рожкова Я. О. Удосконалення методики формування оптимальної структури капіталу у процесі фінансової діяльності банку.....277

Руденко В. О. Аналіз динаміки середніх цін на продукцію сільського господарства.....280

Рудя А. М. Труд несовершеннолетних в Украине.....283

Русінова А. О. Аналіз впливу глобалізаційних процесів на економічний розвиток України.....285

Рыбальченко К. И. Состояние и перспективы развития туризма в Украине.....288

Сависько Т. Э. Международная трудовая миграция: проблемы и перспективы.....291

Севрюкова Є. О. Моделювання динаміки доходів населення України.....294

Семенова А. О. Напрями вдосконалення антикризової діяльності на підприємстві.....297

Сиритченко Т. И. Анализ зависимости торгового баланса Японии от основных экономических факторов.....299

Скачко А. А. Уровень бедности в Украине.....302

Скляренко А. В. Аналіз факторів, що впливають на рівень захворюваності населення України.....304

Соломіна Д. С. Аналіз доларизації в умовах реформування національної економіки.....307

Старцева В. М. Організація обліку доходів і витрат за будівельними контрактами.....310

Степаненко М. М. Аналіз факторів, що впливають на рівень злочинності в Україні.....313

Степанов Д. О. Эконометрический анализ валового внутреннего продукта Чили в период с 1986 по 2015 гг.....315

Стрельникова Е. А. Анализ влияния энергоемкости на экономическое развитие Украины.....319

Сулейманова А. Г. Деякі проблемні аспекти ліцензування господарської діяльності в Україні.....321

Суханова Я. И. Понятие морали и аморальности. Увольнение за аморальный проступок.....323

Ткаченко Ю. О. Зміни в обліку основних засобів бюджетних установ в умовах адаптації до міжнародних стандартів.....326

Торкут Д. А. Эконометрический анализ факторов влияния на мировую цену на золото.....328

Федорова В. А. Економетричний аналіз факторів, що впливають на еміграцію населення України.....331

Филипская П. О. Факторный эконометрический анализ инвестиционного климата Харьковской области.....334

Фролова Г. О. Торгівля у кредит і розстрочку: переваги та недоліки.....337

Хапилин Д. И. Анализ пассажиропотока международного аэропорта «Харьков».....340

Хапилин Д. И. Построение кривой предложения для международного авиарейса Харьков – Тель-Авив авиакомпании МАУ.....344

Хміль А. М. Оцінка використання ІТ-аутсорсингу в підвищенні ефективності роботи підприємства.....347

Христенко А. М. Порівняльний аналіз положень бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості за П(С)БО та МСФЗ.....351

Ценко О. В., Ткаченко Ю. О. Фундаментальні принципи професійної етики аудитора.....353

Цимбал В. А. Дослідження успішних практик провадження конкурентної розвідки.....355

Цимбал В. А. Особливості організації обліку торгівлі через мережу Інтернет.....358

Цюкало И. В. Анализ факторов, влияющих на среднюю численность населения Украины 360

Цюкало И. В. Причины возникновения товарных запасов 363

Чавикіна О. В. Роль маркетингу в діяльності підприємства в умовах сучасного реформування економіки України 365

Чеботарь Ю. Г. Повернення товару: особливості оформлення та обліку 368

Чеботарь Ю. Г. Проблемні аспекти використання інструментів інтернет-маркетингу 369

Черкашина О. Г. Обґрунтування вибору методу обліку запасів на підприємстві за допомогою методу аналізу ієрархій 3723

Черкашина В. Г. Проблеми інфляції в сучасній Україні 376

Чечёткина А. А. Оценка влияния международной миграции на развитие экономики Украины 379

Чубук М. О. Світовий досвід законодавчого регулювання соціальної відповідальності на підприємствах 381

Шаповалова В. Д. Удосконалення логістичного бізнес-процесу на підприємстві 384

Шахова К. М. Варіанти підвищення конкурентоспроможності туристичних підприемств 387

Шашкова О. С. Индивидуальные трудовые споры возникающие из трудовых правоотношений по законодательству Украины 390

Шевченко Ю. О. Індекс людського розвитку як індикатор соціально-економічного стану країни 393

Шевчук Ю. С. Різниця між випробувальним терміном та стажуванням 396

Широносова А. О. Особливості обліку основних засобів у вітчизняній та міжнародній практиках 398

Шумейко С. О. Аналіз факторів, що впливають на рівень еміграції в Україні 401

Щепілова О. І. Аналіз впливу соціально-економічних факторів на обсяг трудової міграції населення України 403

Щетініна С. Є. Роль пошукової оптимізації в бізнесі 407

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗА МСФЗ

УДК 657.1:33.021(477)

Александрова А. І.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто формування облікової політики, визначено особливості її ведення на вітчизняних підприємствах, які базуються на загальноприйнятих в Україні й міжнародній практиці принципах і методичних засадах, установлених положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.*

Ключові слова: *бухгалтерський облік, облікова політика, наказ про облікову політику, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності, національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку.*

Аннотация. *Рассмотрено формирование учетной политики, определены особенности ее ведения на отечественных предприятиях, которые базируются на общепринятых в Украине и международной практике принципах и методических принципах, установленных положениями (стандартами) бухгалтерского учета.*

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, учетная политика, приказ об учетной политике, международные стандарты бухгалтерского учета и финансовой отчетности, национальные положения (стандарты) бухгалтерского учета.*

Annotation. *The article considers the formation of accounting policy, the features of reference in domestic enterprises, which are based on generally accepted in Ukraine and international practice principles and the methodological principles established by the provisions (standards) of accounting.*

Keywords: *accounting, accounting policy, order on accounting policies, international accounting standards and financial reporting, national provisions (standards) of accounting.*

Актуальність теми пов'язана з тим, що процес глобалізації світової економіки, залучення іноземних інвестицій в економіку України, вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки капіталу вимагають подальшого реформування системи бухгалтерського обліку, впровадження методології поширення інформації з економічних питань згідно з міжнародними стандартами для забезпечення відкритості, прозорості та зіставності показників фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Питанням організації бухгалтерського обліку та формування облікової політики підприємства присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені, серед них: Ф. Ф. Бутинець, В. А. Кулик, Л. Г. Ловінська, В. В. Новодворська, В. М. Савченко та ін. Ці вчені розглядають загальну проблематику формування облікової політики, однак питання особливостей формування облікової політики й адаптації облікової політики підприємств відповідно до особливостей національної системи бухгалтерського обліку та міжнародних стандартів фінансової звітності на підприємствах досі залишаються розкритими неповною мірою.

Метою статті є визначення особливостей формування облікової політики на вітчизняних підприємствах за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку на підприємствах України.

Предметом дослідження виступає облікова політика підприємств.

Поняття «облікова політика» є ключовим у системі міжнародних стандартів фінансової звітності, що зумовлено самою ідеєю стандартизації обліку та звітності. За МСФЗ 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» облікова політика – конкретні принципи, основи, домовленості, застосовувані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансових звітів [1].

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" облікова політика визначається як сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності, а також надається прерогатива керівництву підприємства самостійно визначати облікову політику. У П(С)БО 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах" наводяться обставини, за яких облікова політика може змінюватися, а також визначено порядок відображення впливу змін облікової політики [2].

Національна облікова політика поступово наближається до міжнародних стандартів, відмовляючись від жорстких регламентацій певних методів і принципів, що мають бути в ній відображені. На сьогодні офіційно

© Александрова А. І., 2017

типової форми наказу (положення) про облікову політику не затверджено, підприємство самостійно розробляє внутрішній розпорядчий документ по підприємству – Наказ про облікову політику. Тому, формуючи облікову політику, підприємство обирає такі принципи, методи, процедури обліку, які є найвигіднішими для нього. Облікова політика, яка грамотно сформована на підприємстві, буде позитивно впливати на максимізацію прибутку та роботу бухгалтерської служби.

Обираючи облікову політику, підприємства застосовують принципи, прийоми та методи бухгалтерського обліку з чинної нормативної бази, що не мають місця на цьому підприємстві, і взагалі не планується їх використання та формальне сприймання наказу про облікову політику, адже національне законодавство не встановлює чітких правил щодо формування та реалізації облікової політики [3]. Головним негативним чинником, що спричиняє загрози вітчизняним підприємствам, є відсутність стандарту, що регламентує формування облікової політики, на відмінну від міжнародних стандартів, що мають положення, що регулюють формування облікової політики підприємств.

Концептуальна основа фінансової звітності, МСФЗ 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності», МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» – ці нормативно-правові документи мають рекомендаційний характер, проте саме їх зміст є основою створення нормативно-правового забезпечення облікової політики в Україні [4].

Основними аспектами при формуванні облікової політики відповідно до міжнародних стандартів є: стандарт, який регламентує формування облікової політики (МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [1]); автономія підприємств у виборі розкриття інформації про облікову політику у фінансовій звітності, працівники бухгалтерського апарату розробляють облікову політику підприємства відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності, а управлінський персонал – затверджує; розкриття у примітках до фінансової звітності всіх ключових аспектів облікової політики; відсутність регламентації структури облікової політики; єдина облікова політика для всіх періодів, поданих у першій фінансовій звітності за МСФЗ.

У процесі формування облікової політики підприємства важливе значення має документальне оформлення. За МСФЗ потрібно підготовити наказ (положення) про облікову політику, який є формою регламентації обраних підприємством принципів, методів і процедур для ведення бухгалтерського обліку, складання та представлення фінансової звітності. Він повинен повною мірою охоплювати всі об'єкти та елементи облікової політики, бути викладеним у зрозумілій та доступній формі для користувачів. Особливо це важливо для зовнішніх користувачів, які можуть робити висновки про облікову політику окремого підприємства лише за змістом розпорядчого документу. З цією метою МСФЗ 1 "Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності" наголошує на розкритті у примітках до фінансової звітності всіх ключових аспектів облікової політики [5].

Слід зазначити, що МСФЗ спрямовані на відображення реальної і об'єктивної інформації про поточний фінансовий стан підприємства. Однак для того, щоб відповідати таким стандартам, вітчизняним підприємствам потрібно дотримуватися таких вимог МСФЗ: облікова політика повинна відповідати стандартам, що діють на кінцеву дату звітного періоду у першій звітності; підприємство повинно використовувати обрану політику та методи оцінки для визнання всіх статей фінансової звітності на дату переходу; обрана облікова політика повинна застосовуватися в усіх представлених періодах [6].

Отже, формування облікової політики підприємства відповідно до МСФЗ являє собою багатогранний і трудомісткий процес, який потребує упорядкування. Застосування національних і міжнародних стандартів у поєднанні з єдиними методологічними засадами ведення бухгалтерського обліку всіма суб'єктами господарювання можливе лише при розробленні та затвердженні єдиного методичного забезпечення для вибору й обґрунтування облікової політики підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пасенко Н. С.

Література: 1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_020. **2.** Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 "Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах": Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 № 137. URL: http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO6.aspx. **3.** Пушкар М. С. Теорія і практика формування облікової політики: монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2010. 260 с. **4.** Кулик В. А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку: [монографія]. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. 373 с. **5**. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ): в 2 ч./ред. Ф. Ф. Голов. Київ: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. 1223 с. **6.** Суліменко Л. А. Особливості формування облікової політики в умовах адаптації до міжнародних стандартів фінансової звітності // Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: зб. матеріалів IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 лют. 2015 р.). Київ, 2015. С. 601–604.

АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НЕФТЕГАЗОВОЙ КОМПАНИИ ПАО «ЛУКОЙЛ»

УДК 005.52:338.512

Алимов А. М.

Студент 4 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены особенности экономико-хозяйственной деятельности ПАО «Лукойл», проанализирована динамика изменения выручки, операционных расходов и чистой прибыли. Рассмотрено влияние фактора снижения геологоразведки компании на цены энергоресурсов.*

Ключевые слова: *выручка, операционные расходы, запасы, чистая прибыль.*

Анотація. *Розглянуті особливості економіко-господарської діяльності ПАТ «Лукойл», проаналізовано динаміку зміни виручки, операційних витрат і чистого прибутку. Розглянуто вплив фактора зниження геологорозвідки компанії на ціни енергоресурсів.*

Ключові слова: *виручка, операційні витрати, запаси, чистий прибуток.*

Annotation. *In the article the features of economic and business activities of "LUKOIL" are described, the dynamics of changes in revenue, operating expenses and net income are analyzed. The influence factor reducing exploration companies on the prices of energy resources is described.*

Keywords: *revenue, operating expenses, reserves, net profit.*

В современных экономических условиях у предприятий возникает необходимость поиска резервов эффективности деятельности. Необходима организация системы учета в рамках выделенных подразделений, обеспечивающая отражение, накопление, контроль и анализ информации о расходах и результатах деятельности.

Система организации учета выступает одним из наиболее действенных способов, призванных повысить эффективность использования всех видов экономических ресурсов компании ПАО «Лукойл».

Важными являются проблемы относительно строительства платформ для месторождения имени Филановского на шельфе Каспия. Если раньше нефтекомпания была не довольна темпами строительства первой ледостойкой платформы на мощностях объединенной судостроительной корпорации (ОСК), то теперь ПАО «Лукойл» пришлось сменить подрядчика строительства второй платформы жилого модуля. От «Красных баррикад» заказ передан небольшой Каспийской гидротехнической компании, что, по мнению экспертов, позволит ПАО «Лукойл» лучше контролировать его выполнение [1]. Зарубежный бизнес «Лукойла» переживает непростые времена. За последние несколько лет компания дважды столкнулась с претензиями со стороны властей – сначала Румынии, а потом Молдавии, но о продаже бизнеса в этих странах компании пока не говорится. Проблемные активы «Лукойла» в Восточной и Центральной Европе аналитики оценивают не очень высоко, отмечая, что подобные пертурбации несущественно повлияют на компанию [2].

ПАО «Лукойл» – одна из крупнейших вертикально интегрированных нефтегазовых компаний в мире. Ежедневно продукты деятельности компании, энергию и тепло покупают миллионы потребителей в 35 странах мира. Она является одной из наиболее эффективных компаний нефтегазового сектора. Устойчивое финансовое положение и высокие результаты деятельности позволяют компании стабильно увеличивать выплаты акционерам [3].

Компания показала высокие результаты в сфере управления ликвидностью и создания денежного потока, на фоне двукратного падения цен на нефть была получена чистая прибыль. За счет сокращения операционных издержек достигнут рост удельного показателя операционной прибыли на баррель добычи. Несмотря на негативную рыночную конъюнктуру для российских заемщиков, в 2015 году было обеспечено бесперебойное своевременное финансирование расходов Группы. В табл. 1 представлены результаты деятельности ПАО «Лукойл».

Операционные показатели изменения: в 2015–2016 годах в отчетном периоде добыча нефти снизилась на 5,8 % – до 46,8 млн тонн, выручка компании упала на 13,7 % – до 2,5 трлн рублей, что, прежде всего, было обусловлено снижением цен на нефть. В отчетном периоде компания продала 39,2 млн тонн нефти (-2,2 %) в связи с сокращением реализации на внутреннем рынке до 3,5 млн тонн (-32,8 %). Средняя цена реализации на внутреннем рынке сократилась на 12,5 % – до 1 761 рублей за баррель, цена реализации на международных рынках снизилась на 18,5 % – до 2 442 рублей за баррель. Доходы от продажи сырой нефти упали на 19,9 % – до 678 млрд рублей.

© Алимов А. М., 2017

Производство нефтепродуктов возросло на 4,4 %, составив 30,5 млн тонн. Доходы от их реализации снизились на 13,6 %, составив 1,6 трлн рублей на фоне падения объемов продаж нефтепродуктов на 1 % – до 60 млн тонн за счет снижения экспортных поставок. Средняя цена на нефтепродукты на внутреннем рынке упала на 18,3 % – до 20,2 тыс. рублей за тонну, экспортная цена уменьшилась на 12,3 %, составив 25,2 тыс. рублей за тонну.

Таблица 1

Результаты деятельности ПАО «Лукойл» за 2015–2016 гг. [4]

Показатели	2015 г.	2016 г.	Изменение, %
Операционные показатели, тыс. тонн			
Добыча нефти	49638	46774	-5,8
Производство нефтепродуктов	29199	30486	4,4
Продажи нефти	40090	39228	-2,2
Продажи нефтепродуктов	60485	59897	-1,0
Средние оптовые цены реализации			
Экспортная цена на нефть, руб, за баррель	3114	2442	-21,6
Показатели	2015	2016	Изменение %
Цена на нефть на внутреннем рынке, руб. за баррель	2013	1761	-12,5
Экспортная цена на нефтепродукте, руб. зат.	28762	25210	-12,3
Цена на нефтепродукты на внутреннем рынке, руб. зат.	24724	20191	-18
Финансовые показатели, млн руб			
Совокупная выручка, в т. ч.:	2917	2517	-13,7
от продаж нефти	846	678	-19,9
от продаж нефтепродуктов	1901	1642	-13,6
Операционные расходы	-2665	-2291	-14,0
Операционная прибыль	252	226	-10,4
Чистая финансовые расходы	-37	-88	в 2,4 раза
Чистая прибыль	169	106	-37,4

Операционные расходы снижались чуть большими по сравнению с выручкой темпами, составив 2,3 трлн рублей (-14 %). Основным фактором их снижения стало падение стоимости закупок нефти и нефтепродуктов до 1,2 трлн рублей (-17,8 %). На 25,4 % сократились прочие налоги (кроме налога н априбыль), составившие 202,3 млрд рублей из-за снижения отчислений по НДПИ. Сумма акцизов и экспортных пошлин сократилась на 22,8 % – до 228,8 млрд рублей. В итоге операционная прибыль компании упала на 10,4 % – до 226 млрд рублей.

Блок финансовых статей увеличил темп снижения итоговой чистой прибыли. Компания потратила 21,5 млрд рублей на обслуживание своего долга, составившего на конец отчетного периода 865 млрд рублей; еще 74 млрд рублей составили отрицательные курсовые разницы. В итоге чистая прибыль ПАО «Лукойл» сократилась на 7,4 % – до 106 млрд рублей [5].

Аудит запасов ПАО «Лукойл» за 2015 год показал негативное влияние низких цен на нефть и сокращения геологоразведки ПАО «Лукойл» обнародовал основные итоги аудита запасов нефти и газа по состоянию на конец 2015 года (табл. 2).

Контрольными органами особое внимание было уделено организации государственного (муниципального) финансового контроля. Именно здесь наиболее остро стоят вопросы разграничения полномочий, взаимодействия и координации деятельности контрольных органов, создаваемых законодательной и исполнительной властью.

В данной работе были вычислены экономические показатели; определены отклонения в экономических показателях, обобщены резервы; прослежена динамика экономический показателей работы предприятия. Для выполнения этой работы были использованы фактические материалы предприятия нефтяная компания «lukoil», а именно: баланс предприятия (Отчет о финансовом состоянии) и Отчет о финансовых результатах за 2015–2016 гг. За два года объемы реализованной промышленной продукции уменьшились. ПАО «Лукойл» – одна из крупнейших нефтегазовых компаний в мире. Ее прибыль составляет 292745 миллионов рублей, но несмотря на это у предприятия есть свои недостатки. К сожалению, у многих российских фирм, несмотря на наличие технических возможностей для строительства шельфовой техники, нет компетенций по управлению такими проектами, поэтому ПАО «Лукойл» приходится брать их практически под прямой контроль.

Таблица 2

Запасы нефти и газа «Лукойл» по стандартам SEC

Показатель / Выпуск года (г)	Нефть, млн бар		Газ, млрд куб. м		Всего, млн		Удельный вес
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	
Доказанные	13594	12585	678	675	17583	16558	-5,8 %
Разбуренные	8629	8368	219	228	9916	9710	-2,1
Неразбуренные	4965	4217	459	447	7669	6848	-10,7
Вероятные	5158	5252	283	283	6823	6760	-0,9
Возможные	2922	2588	77	77	3375	3216	-4,7
Доказанные,% от доказанных вероятных	63	62	65	65	63	62	-24,2

Научный руководитель – канд. экон. наук, преподаватель Фадеева Ю. В.

Литература: 1. Коммерсантъ. URL: http://www.kommersant.ru/doc/2928448. **2.** Российская Внебиржевая Сеть «РВС». URL: http://www.rbc.ru/business/07/10/2014/5433e170cbb20f863a189885. **3.** Нефтяная компания «Lukoil». URL: http://www.lukoil.com. **4.** Управляющая компания. URL: http://bf.arsagera.ru/dobycha_pererabotka_nefti_i_gaza/lukojl/itogi_1_pg_2016_g_snizhenie_dobychi_i_nizkie_ceny_na_uglevodorody_oslablyayut_rezultat/. **5.** Экспертиза FX-рынка. URL: http://inforoom-treasury.com/otraslevye-obzory/neft-i-gaz/.

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ ТОРГОВОГО БАЛАНСУ ПОЛЬЩІ ВІД ОСНОВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ

УДК 303.724:331.556.48(477)

Алоєв Д. Р.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано економетричну модель впливу основних економічних факторів на величину торговельного балансу Польщі, виявлено характер їх взаємозв'язку. Визначено фактори, які мають найбільш суттєвий вплив на торговельний баланс країни. Цю модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *економетричний аналіз, торговельний баланс, фактор, статистична значущість, багатофакторна модель.*

Аннотация. *Проанализирована эконометрическая модель влияния основных экономических факторов на величину торгового баланса Польши, выявлен характер их взаимосвязи. Определены факторы, имеющие наиболее существенное воздействие на торговый баланс страны. Данная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *эконометрический анализ, торговый баланс, фактор, статистическая значимость, многофакторная модель.*

Annotation. *We have analyzed the econometrical model of the impact of major economic factors on the trade balance of Poland, also we have determined the type of it relationship. We have defined the factors that have the most significant impact on the country's trade balance. This model was tested for statistical significance.*

Keywords: *econometrical analysis, trade balance, factor, statistical significance, multifactor model.*

© Алоєв Д. Р., 2017

Торговий баланс – це співвідношення вартості експорту й імпорту за певний період часу, це один з найбільш істотних економічних показників країни, який відображає підсумки участі країни в міжнародній торгівлі і є частиною платіжного балансу. Активне або пасивне сальдо торгового балансу характеризує конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Активне сальдо торгового балансу виражається в перевищенні вартості експорту щодо імпорту товарів і послуг. Пасивне ж сальдо означає, що держава не покрила витрати на імпорт продукції за допомогою експортування товарів і послуг.

Для Польщі, хоч і не провідної країни, але з досить розвиненою ринковою економікою, дуже важливо вдосконалювати зовнішню торгівлю: впроваджувати нові ідеї на ринок, пропонувати нову техніку, оновлювати методи зовнішньоторговельної політики. Тому визначення найбільш впливових економетричних факторів на обсяг торгового балансу країни допоможе визначити, які важелі економічної політики варто застосовувати для досягнення зростання активного торгового балансу Польщі.

Основними факторами, які впливають на розмір торгового балансу, є такі економічні показники: ВВП, прямі іноземні інвестиції, рівень інфляції у країні, споживчий індекс цін, обсяги експорту й імпорту, а також курс злотого до американського долара.

Перш за все, з визначення зрозуміло, що обсяги імпорту та експорту безпосередньо впливають на розмір торгового балансу, оскільки торговий баланс це і є співвідношення експорту і імпорту. Високий поточний курс національної валюти сприяє імпорту та перешкоджає експорту, низький – навпаки. Проте дуже важливо розглянути і фактори, що впливають на експорт і імпорт. Такі сезонні і перманентні явища, як коливання рівня інфляції в країні і зміна споживчого індексу цін, можуть надавати прямий вплив на величину торгового балансу. Аналогічно обсяги експорту й імпорту залежать від змін споживчого індексу цін і величини прямих іноземних інвестицій в бюджет держави за певний період часу. Основними статистичними даними нас забезпечують такі світові організації, як Світовий Банк, МВФ, які аналізують величезну кількість статистичної інформації з усього світу.

Припустимо, результативний фактор y – це величина торгового балансу Польщі в мільярдах доларів. Факторними змінними виступатимуть: x_1 – рівень інфляції в %, x_2 – обсяги ВВП в млрд дол., x_3 – вартість прямих іноземних інвестицій в млрд дол. США, x_4 – обсяги експорту в млрд дол., а змінна x_5 відповідає величині імпорту в млрд дол. США, x_6 – споживчий індекс цін у процентному відношенні, останній фактор x_7 – курс злотого до 1 американського долара. Вихідні дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані

Період	Торговий баланс, млрд дол. США	Інфляція, %	ВВП, млрд дол. США	Прямі іноземні інвестиції, млрд дол. США	Експорт, млрд дол. США	Імпорт, млрд дол. США
	y	x_1	x_4	x_3	x_4	x_5
2015	13,28	1	477,07	7,35	236,39	221,11
2014	7,11	1,1	545,16	17,28	259,44	251,61
2013	9,69	1	524,21	0,8	242,82	232,61
2012	-2,78	3,6	500,34	7,36	222,38	224,58
2011	-11,33	4,3	528,83	18,49	225,09	235,43
2010	-10,13	2,7	479,32	18,4	191,99	201,57
2009	-3,82	3,8	439,8	14,02	163,54	167,3
2008	-27,07	4,3	533,88	14,57	202,09	228,99
2007	-15,36	2,4	429,25	25,03	165,54	180,62
2006	-7,39	1,1	344,83	21,47	130,57	137,65
2005	-3,09	2,1	306,13	11,04	105,95	109,18
2004	-6,5	3,6	255,1	13,87	87,41	94,26
2003	-5,48	0,8	217,52	5,37	72,63	78,4
2002	-6,47	1,9	198,68	4,09	57,14	63,91
2001	-6,88	5,5	190,52	5,68	51,88	58,77
2000	-10,9	10,1	171,89	9,34	46,8	57,72
1999	-13,69	7,3	169,72	7,27	40,94	50,75
1998	-8,62	11,7	174,39	6,37	45,31	53,52
1997	-6,65	15,1	159,12	4,91	37,17	43,16
1996	-3,88	19,8	159,94	4,5	35,34	37,37

Економетричний аналіз був проведений з використанням пакета статистичного аналізу Statgraphics. В ході зворотного відбору були вибрані найбільш впливові фактори: x_2 – інфляція, x_4 – експорт, x_5 – імпорт. Проте, такі фактори як: x_2 – ВВП, x_3 – прямі іноземні інвестиції, були визначені програмою як фактори, що мають мінімальне значення на зміну торгового балансу. Ці змінні виявилися невпливовими через високе Р-значення, що в нормі не повинно перевищувати 0,05.

Рівняння регресії отриманої моделі буде виглядати таким чином:

$$y = –0,0848264\ x_1 + 0,971768\ x_4 – 0,974103\ x_5.$$

Про статистичну значущість моделі ми можемо говорити виходячи з величин критеріїв Фішера і Стьюдента. Значення t-статистик для будь-яких чотирьох факторів більше, ніж табличне – 2,2930. F-критерій для моделі дорівнює 52,75, що є показником достовірності даних у моделі, оскільки це значення не перевищує 100. R^2 склав 99,2967 %, що говорить про те, що обрані фактори: x_1, x_4 і x_5, описують мінливість величини торгового балансу на 99,2967 %.

Проаналізувавши коефіцієнти регресії, впевнено можна сказати, що зі збільшенням інфляції на 1 % величина торгового балансу зменшиться на 0,0848264 %, при збільшенні експорту на 1 млрд дол. величина торгового балансу збільшиться на 0,971768 млрд дол., а при зростанні обсягу імпорту на 1 млрд доларів значення торгового балансу зменшиться на 0,974103 млрд дол.

Перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності за допомогою коефіцієнтів парної кореляції, яка приведена нижче (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	x_1	x_4	x_5
x_1	1,0000	0,3957	-0,4179
x_4	0,3957	1,0000	-0,9981
x_5	-0,4179	-0,9981	1,0000

За даними таблиці маємо сильну кореляційну залежність між факторами $r_{x_4x_5} = 0,9981.$. Ці факти свідчать про наявність мультиколінеарності в моделі. З'ясовується, що найбільше значення для результативної ознаки мають змінни x_1, x_4, x_5.

Маємо такі значення β-коефіцієнтів: $x_1 = –0,286$; $x_4 = 1,426$; $x_5 = –1,367$.

Модель матиме вигляд:

$$t_y = –0,286\ t_1 + 1,426\ t_4 – 1,367\ t_5.$$

Таким чином, спостерігається негативний вплив обсягу імпорту на торговий баланс Польші, а отже, величина експорту має знаяний вплив на коливання значення торгового балансу. Можна дійти висновку, що зі збільшенням вартості торгового балансу на 1 стандартне відхилення рівень експорту збільшиться на 1,426 відхилення. Так само зі зниженням результативної ознаки на 1 величину стандартного відхилення: обсяг імпорту зменшиться на 1,367 стандартного відхилення, а при збільшенням вартості торгового балансу на 1 стандартне відхилення рівень інфляції зменшиться на 0,286.

Під час побудови альтернативної моделі для торгового балансу Польші при значному впливі фактора x_1 – величини інфляції – модель набуде такого вигляду:

$$y = –2,01112 – 3,65747\ x_1.$$

Коефіцієнт детермінації такої моделі дорівнює 45,31 %, що означає, що саме стільки відсотків всього торгового балансу залежить від обсягу інфляції, а внесок інших факторів у модель становить 54,69 %.

З'ясовується, що найбільше значення для результативної ознаки має змінна x_1 – обсяг інфляції, оскільки залежність у від x_1вимірюється в 0,697.

Одна з головних цілей економетричного аналізу – прогнозування, і показником для цієї процедури є коефіцієнт Дарбіна-Уотсона, для такої моделі ця величина дорівнює 2,2930, що знаходиться в районі 2, і свідчить про те, що модель придатна до прогнозування. Для проведення прогнозу виберемо найсвіжіші приблизні дані на 2017 рік. Припустимо, що рівень інфляції – x_1 дорівнює 1.1, що обсяг експорту – x_4 дорівнює 240 млрд американських доларів, а обсяг імпорту – x_5 склав 225 млрд доларів США, тоді обсяг торгового балансу Польші в 2017 році досягне позитивної позначки близько 15 млрд доларів, оскільки останні 3 роки в Польші спостерігався тренд позитивного торгового балансу. Другою головною метою економетричного аналізу виступає опис моделі. Ці два завдання допо-

могли з'ясувати, наскільки сильною є залежність величини торгового балансу від основних економічних факторів, і які показники тягнуть збільшення торгового балансу Польші, що істотно знадобиться для управлінських рішень на користь зростання економічного прогресу країни.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. МФД – ИнфоЦентр. URL: http://mfd.ru/calendar/details/?id=185. **2.** TRADING ECONOMICS. URL: http://ru.tradingeconomics.com/poland/indicators. **3.** Fin-Plus.Ru – самый точный депозитный калькулятор. URL: http://fin-plus.ru/ru/info/inflation_index/poland. **4.** СтатБюро. URL: https://www.statbureau.org/ru/japan/cpi. **5.** TheGlobalEconomy. URL: http://ru.theglobaleconomy.com/Poland/. **6.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 154 с.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

УДК 346.14

Ахмедова Л. А.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто питання стосовно місця господарського права в системі права України. Узагальнено сучасні наукові підходи до розв'язання цього питання. Виділено найбільш актуальні чинники, якими можна доводити свою точку зору щодо місця господарського права в системі правових наук України. Обґрунтовано низку суджень, якими доводиться зв'язок господарського права з іншими галузями права України.*

Ключові слова: *господарське право, юридичне явище, юридична наука, господарська діяльність, національне право.*

Аннотация. *Рассмотрены вопросы относительно места хозяйственного права в системе права Украины. Обобщены современные научные подходы к решению этого вопроса. Выделены наиболее актуальные факторы, которыми можно доводить свою точку зрения относительно места хозяйственного права в системе правовых наук Украины. Обосновран ряд суждений, которыми обосновывается связь хозяйственного права с другими отраслями права Украины.*

Ключевые слова: *хозяйственное право, юридическое явление, юридическая наука, хозяйственная деятельность, национальное право.*

Annotation. *Questions are considered regarding the place of economic law in the system of law of Ukraine. Modern scientific approaches to solving this problem are summarized. The most topical factors are highlighted, with which one can bring his point of view concerning the place of economic law in the system of legal sciences of Ukraine. A number of judgments are justified, which undoubtedly substantiate the relationship of economic law with other branches of Ukrainian law.*

Keywords: *economic law, legal phenomenon, legal science, economic activity, national law.*

Розглядаючи господарське право як невід'ємну складову національного права, що є стовідсотково беззаперечним фактом, цілком виправданим буде звернення до першоджерел, якими засвідчується не тільки сам факт існування нормативно-правового регулювання господарської діяльності у суспільстві ще в далекій від теперішнього розуміння інтерпретації, а й означення цієї форми правовідносин як визначальної в усіх економічних сис-

© Ахмедова Л. А., 2017

темах держав незалежно від політичного устрою. Очевидно, що економіка, навіть не беручи до уваги рівень її розвитку, а отже, і економічні (господарські) відносини, є завжди і всюди, тому правильно стверджувати, що потрібно створити законодавче та нормативне забезпечення для врегулювання правовідносин, які виникають під час здійснення міжсуб'єктних господарських зв'язків.

З розвитком країн та економічних зв'язків удосконалення і нормативне регулювання господарських відносин між ними стало невідворотним. Запровадження Торгових (Комерційних) кодексів або статутів більшістю країн континентальної Європи і світу було продиктовано необхідністю вирішити у загальнообов'язковий для всіх учасників спосіб питань, які у теперішньому розумінні вважаються господарськими.

Господарське право – це галузь права, норми якої регулюють відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності, пов'язаної із виготовленням і реалізацією продукції, виконанням робіт і наданням послуг для задоволення суспільних потреб і потреб окремих споживачів. Нормативною основою господарського права виступає господарське законодавство [1].

Господарське право як галузь права та наука господарського права виникло не так давно, як, наприклад, цивільне право. У науці існує думка про те, що господарське право походить від права торгового.

На доктринальному рівні прийнято виокремлювати такі етапи становлення господарського права:

1) звичаєве торгове право – цей етап сягає рабовласницького періоду, коли торгове право являло собою сукупність звичаїв (обрядів) й існувало в межах права цивільного;

2) купецьке (торговельне) право – припадає приблизно на XII–XX ст., характеризується виокремленням торгових звичаїв (правил, норм) від цивільних, появою міжнародної торгівлі, купецьких гільдій, становленням торговельного права, предметом якого стали відносини з приводу торгівлі, морського транспорту та банківської справи;

3) промислове та господарське право – процес формування саме господарського права припав на XX ст., коли більшість країн вдалась до пошуку оптимального варіанта втручання держави у господарську діяльність, йому притаманні: власний предмет – відносини у сфері організації та безпосереднього здійснення господарської діяльності; власна методологія, що характеризується поєднанням імперативності та диспозитивності; власна мета – побудова стабільної та сильної економіки країни на мікро- та макрорівні водночас; основне завдання – пошук балансу між державним регулюванням і свободою у господарюванні [2].

Господарське право – це комплексна галузь права, яка має тісний зв'язок з іншими галузями права, такими як фінансове, податкове, земельне право тощо. Перелічені галузі також можна вважати вихідними для господарського права. Але не можна, на нашу думку, називати його «поєднанням цивільно-правових норм» або ж поєднанням норм цивільного, адміністративного права, інших галузей права. Як слушно з цього приводу зазначають представники теорії "господарського права як самостійної галузі права", не можна вважати господарське право сукупністю відкраяних частин предметів від вищезазначених галузей права. Воно має власний предмет, дотичний до предметів інших галузей права у частині характеру відносин у сфері господарювання [3]. Так, зокрема, частиною предмета господарського права слід вважати фінансові відносини, які виникають у процесі організації господарської діяльності, господарювання, не пов'язані із формуванням і контролем за формуванням державного (місцевого) бюджету (формування статутного капіталу підприємства, дотації, цінові преференції, надані суб'єктам господарювання).

Методи господарського права – це сукупність способів регулюючого впливу норм господарського права на поведінку суб'єктів господарських правовідносин [4]:

- загальнодозвільний метод – дозволено все, що не заборонено законом, за яким діють підприємства та підприємці;
- зобов'язуючий метод – суб'єкти господарського права зобов'язані і мають вчиняти те, що на них покладено законом.

Цей принцип стосується переважно органів державного управління економікою. Як зазначається у ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [5].

Господарські відносини є комплексними відносинами. Вони поєднують у собі організаційні та майнові елементи. Тому у господарському праві як комплексній галузі права загалом діють три основні методи правового регулювання:

1) метод автономних рішень суб'єктів господарських відносин – ґрунтується на тому, що підприємства, підприємці мають право з власної ініціативи приймати будь-які рішення, які не суперечать законодавству України (ст. 27 Закону України «Про підприємства в Україні», ст. 3, 5 Закону України «Про підприємництво»). Це означає, що суб'єкти господарських відносин самостійно: а) планують свою господарську діяльність; б) в межах законодавства вільно обирають предмети господарських договорів і визначають зобов'язання в них, всі необхідні умови

господарських взаємовідносин (ст. 20, 21 Закону України «Про підприємства в Україні», ст. 5 Закону України «Про підприємництво»);

2) метод владних приписів – поведінка суб'єктів підпорядковується обов'язковим моделям правовідносин, визначеним законодавством. Це, зокрема, обов'язковість додержання заборон закону щодо здійснення господарської діяльності (ліцензії, квоти, спеціальні режими тощо), обов'язок визначених у законодавстві підприємств укладати з державою державні контракти та ін.;

3) метод рекомендацій – держава регулює поведінку суб'єктів господарських відносин шляхом рекомендованих моделей відповідних правовідносин. Наприклад, зразкові форми договорів щодо окремих видів відносин, методичні рекомендації стосовно окремих видів діяльності у сфері господарювання – це приклади застосування державою зазначеного методу. Залежно від конкретних господарських ситуацій, інтересу держави стосовно тих або інших господарських відносин та інших чинників, що регулюють господарське життя, можуть використовуватися будь-які із зазначених методів, виходячи з того, який з них буде найефективнішим [6].

Таким чином, на основі викладеного матеріалу стосовно визначення місця господарського права в системі права України можна сформулювати таке визначення: господарське право є узагальненою системою загальнообов'язкових правил поведінки для суб'єктів господарської діяльності, якими врегульовуються правовідносини, що виникають між ними у ході здійснення господарської діяльності.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Задихайло Д. В. Господарське право. URL: http://westudents.com.ua/knigi/407-gospodarske-pravo-zadihaylo-dv.html. **2.** Монтескье Ш. Л. Избранные произведения. О духе законов. URL: http://royallib.ru/read/monteske_sharl/izbrannie_proizvedeniya_o_duhe_zakonov.html. **3.** Лаптев В. В. Предпринимательское (хозяйственное) право и реальный сектор экономики. М.: Инфотропик Медиа, 2010. 88 с. **4.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр. **5.** Хозяйственное право: учебник/под ред. В. К. Мамутова. Киев: Юринком Интер, 2002. 897 с. **6.** Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12.

ФАКТОРНЫЙ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОБЪЕМА ЭКСПОРТА УСЛУГ УКРАИНЫ (1996–2015 ГГ.)

УДК 303.724:339.564:338.46(477)

Бадгутдинова А. Р.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Разработана многофакторная регрессионная модель анализа факторов, влияющих на размер экспорта услуг Украины. Выявлена связь между этими факторами и результативным признаком, а также определены факторы, которые в наибольшей степени оказывают влияние на экспорт услуг. Исследования показали, что данная модель не может быть использована для прогнозирования уровня экспорта услуг государства.*

Ключевые слова: *торговля, экспорт, импорт, эконометрический анализ, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, коэффициент регрессии, ВВП, курс доллара, результативный признак, статистическая значимость, предприятие, инфляция, торговля услугами.*

Анотація. *Розроблено багатофакторну регресійну модель аналізу факторів, що впливають на розмір експорту послуг України. Виявлено зв'язок між цими факторами і результативною ознакою, а також визначені*

© Бадгутдинова А. Р., 2017

фактори, які найбільшою мірою впливають на експорт послуг. Дослідження показали, що ця модель не може бути використана для прогнозування рівня експорту послуг держави.

Ключові слова: *торгівля, експорт, імпорт, економетричний аналіз, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, коефіцієнт регресії, ВВП, курс долара, результативна ознака, статистична значущість, підприємство, інфляція, торгівля послугами.*

Annotation. *A multifactorial regression model of the analysis of factors influencing the size of exports of services in Ukraine was developed. The relationship between these factors and the resultant sign has been revealed and the factors that have the greatest impact on the export of services are also identified. Studies have shown that this model can not be used to predict the level of exports of state services.*

Keywords: *gross domestic product, state, econometric analysis, factor characteristics, model, regression model, multifactorial regression model, regression analysis, regression coefficient, effective indicator, statistical significance.*

Платежный баланс любого государства включает в себя наряду с прочими статьями торговлю товарами и услугами. Мировой рынок товаров и услуг представляет собой неотъемлемую часть международных экономических отношений.

Международная торговля услугами имеет принципиальное отличие от торговли товарами, и оно состоит в следующем:

- товары имеют вещественную форму и осязаемы, услуги – неосязаемы;
- любой товар видим, а услуга является невидимой;
- товары имеют способность поддаваться хранению, услуги хранению не поддаются;
- торговля товаром далеко не всегда имеет связь с производством, торговля услугами связана с производством почти всегда;
- экспорт любого товара предполагает вывоз товара за границу с таможенной территории без гарантий обратного ввоза, экспорт услуги – это оказание услуги нерезиденту, даже в случае его нахождения на таможенной территории страны.

Международная торговля услугами именно в силу невидимости и неосязаемости последних называется иначе невидимым импортом или экспортом. Производство большинства услуг объединено, в отличие от товаров, с их экспортом и требует встречи покупателя и продавца, заключивших контракт на предоставление данного вида услуг.

В последнее время роль услуг в мировой и национальной экономиках и торговле быстро растет. Это объясняется многими факторами: научно-техническим прогрессом, развитием международных экономических связей в процессе транснационализации и глобализации мировой экономики, повышением доходов и платежеспособности населения во многих странах мира. Это относится не только к индустриально развитым странам, но и многим развивающимся государствам.

Целью написания статьи является анализ основных макроэкономических показателей, которые в большей или меньшей степени влияют на экспорт услуг Украины, используя эконометрическую модель.

К основным факторам, которые оказывают наибольшее влияние на изменение экспорта услуг Украины, относятся следующие: x_1 – количество предприятий сферы услуг, тыс. ед.; x_2– курс доллара, США; x_3 – ВВП Украины, млрд дол. США; x_4– инфляция, %.

С каждым годом значимость торговли услугами возрастает во всем мире. За последние десятилетия появились совершенно новые виды услуг, что предполагает увеличение количества фирм и предприятий, способных их предоставить.

Курс валюты сильно влияет на доходы экспортеров. При его понижении последние увеличивают свои прибыли и, кроме того, за счет понижения цены товара, когда он продастся за границей, повышается конкурентоспособность. Действительно, продавая свои товары по одной и той же цене в зарубежной валюте, мы после обмена ее на местную по более низкому курсу получим большее количество местной валюты. Повышение курса валюты, наоборот, приводит к потерям экспортеров.

Валовой внутренний продукт (ВВП) – это совокупность всех благ (товаров и услуг), произведённых резидентами на территории определённой страны в течение года, выраженных в ценах конечного продукта. И чем больше будет количество этих благ, тем больше будет конечный объем экспорта товаров и услуг (в нашем случае).

Инфляцией называют общий рост цен на товары и услуги, который, несомненно, влияет на их совокупную стоимость. Таким образом, целесообразно включить в модель уровень инфляции.

На основании данных, предоставленных государственной службой статистики Украины, была разработана эконометрическая модель, и проведен анализ зависимости объема экспорта услуг от выбранных факторов. Исходные данные представлены в табл.1:

Таблица 1

Макроэкономические показатели Украины, влияющие на экспорт услуг, за 1996–2015 гг.

Год	Общий экспорт услуг, млн долл.США	Количество предприятий сферы услуг, тыс. ед.	Курс доллара	ВВП, млрд долл. США	Уровень инфляции, %
	y	x_1	x_4	x_3	x_4
1996	4746,60	24,10	1,83	44558,10	139,70
1997	4738,40	25,30	1,86	50150,40	110,10
1998	3819,80	27,90	2,45	41883,20	120,00
1999	3613,90	33,70	4,13	31580,60	119,20
2000	3655,10	37,20	5,44	31261,50	125,80
2001	3731,90	39,90	5,37	38009,30	106,10
2002	4303,80	42,10	5,32	42392,90	99,40
2003	4524,90	47,30	5,33	50133,00	108,20
2004	5612,70	50,90	5,31	64883,10	112,30
2005	6443,20	53,10	5,12	86142,00	110,30
2006	7791,80	65,00	5,05	107753,10	111,60
2007	9435,10	79,80	5,05	142719,00	116,60
2008	12260,10	83,70	5,27	179992,40	122,30
2009	10129,70	80,60	7,79	117227,80	112,30
2010	11936,30	82,10	7,93	136419,30	109,10
2011	14180,30	86,10	7,97	163159,70	104,60
2012	14096,20	67,00	8,20	175781,40	99,80
2013	14233,20	70,50	8,30	183310,00	100,50
2014	11520,80	73,00	11,89	131805,10	124,90
2015	9736,60	71,30	21,84	90615,00	143,30

Эконометрический анализ был проведен с помощью пакета статистического анализа Statgraphics. В ходе анализа были отобраны факторы, наиболее влияющие на объем экспорта услуг: курс доллара и уровень ВВП страны. А такие факторы, как уровень инфляции и количество предприятий сферы услуг, были определены программой как имеющие минимальное влияние на результативный признак.

Полученное уравнение регрессии имеет следующий вид:

$$y = 658{,}874 + 160{,}934\, x_2 + 0{,}0660696\, x_3.$$

Коэффициент регрессии $b_2 = 160{,}934$ говорит, что при увеличении курса доллара общий экспорт услуг увеличится на 160,934 млн долл. США. Коэффициент регрессии $b_3 = 0{,}0660696$ показывает, что при увеличении уровня ВВП на 1 млн долл. США общий экспорт услуг увеличится на 0,0660696 млн долл. США.

Необходимо провести проверку общего качества уравнения множественной регрессии. Расчетное значение F-критерия = (=251,50). Табличное значение при степенях свободы $k_1 = 2$ и $k_2 = n - m - 1 = 20 - 2 - 1 = 17$, $F_{кр}(2; 17) = 3{,}59$.Поскольку фактическое значение $F > F_{кр}$, то коэффициент детерминации статистически значим, и уравнение регрессии статистически надежно.

Рассчитанное значение статистики Дарбина-Уотсона для проверки модели на наличие автокорреляции равняется: DW = 0,640163. По таблице Дарбина-Уотсона для $n = 20$ и $k = 2$ (уровень значимости 5 %) находим: $d_l = 1{,}1$; $d_u = 1{,}54$. Поскольку DW < d_l; 0,640163 < 1,1, то автокорреляция остатков присутствует. Модель не может быть использована для прогнозирования.

Далее следует проверить гипотезы о значимости параметров уравнения множественной регрессии. Так как P-значения в таблице ANOVA меньше 0,05, существует статистически значимая взаимосвязь между переменными при уровне значимости 95,0 %.

Значение коэффициента детерминации $R^2 = 0{,}9039$, то есть 90,39 % вариации уровня экспорта услуг обусловлено значимыми факторами. Влияние других факторов, которые не включены в модель, составляет 9,61 % от общей вариации. Если рассматривать альтернативные модели, то мы можем говорить о том, что наиболее близкой к уровню качества выбранной модели является модель, в которую включены все исходные факторы.

Для проверки данных на наличие мультиколлинеарности необходимо найти парные коэффициенты корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции R

	y	x_2	x_3
y	1,0000	–0,4409	–0,5875
x_2	–0,4409	1,0000	–0,3398
x_3	–0,5875	–0,3398	1,0000

Если в матрице есть межфакторный коэффициент корреляции $|r| < 0,7$, то в данной модели множественной регрессии существует мультиколлинеарность. В нашем случае все парные коэффициенты корреляции $|r| < 0,7$, что говорит об отсутствии мультиколлинеарности факторов.

После вычисления значений β-коэффициентов построим модель и проанализируем рейтинг факторов модели. Стандартизированная форма уравнения регрессии имеет вид:

$$t = 0,176\, x_2 + 0,91\, x_3.$$

Исходя из построенной модели и значений β-коэффициентов, можно говорить, что уровень ВВП в большей степени влияет на уровень экспорта государства, чем курс доллара. При изменении x_2 на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина Y увеличится на 0,176σ. При изменении x_3 на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина Y увеличится на 0,91σ.

Исследуем влияние фактора x_2 без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = \exp(7,91118 + 0,554917 \ln(x_2)).$$

И при этом коэффициент детерминации будет равен 38,48 % из чего следует, что изменчивость фактора x_2 на 38,48% определяет изменчивость Y.

Исследуем влияние фактора x_3 без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = \frac{1}{0,00152727 - 0,000121156 \ln(x_3)}.$$

И при этом коэффициент детерминации будет равен 89,04 % из чего следует, что изменчивость фактора x_3 на 89,04 % определяет изменчивость Y.

Таким образом, получена модель, учитывающая основные факторы, влияющие на уровень экспорта услуг Украины. Была проанализирована зависимость между зависимой переменной и объясняющими факторами. Модель пригодна для анализа статистических показателей влияния различных макроэкономических показателей на экспорт услуг Украины, но следует учитывать, что неучтенные в модели факторы влияют на размер исследуемого показателя на 9,61 %.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко- математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: ХНЕУ, 2009. 136 с. **2.** Єгоршин О. О., Малярець Л. М. Економіко-математичне моделювання. Математичне програмування: підручник. Харків: ХНЕУ, 2006. 237 с. **3.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 287 с. **4.** Economy // Office for National Statistics. URL: https://www.ons.gov.uk/economy. **5.** Статистична інформація // Державна служби статистики України. URL: http://www. ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

УДК 346.3

Беліков М. П.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто поняття лізингу, його тлумачення та підходи до визначення його правової природи. Визначено економічну привабливість лізингу для суб'єктів господарювання. Проаналізовано нормативно-правову базу, що регулює лізингові відносини в Україні, а також запропоновано шляхи удосконалення законодавства у цій сфері.*

Ключові слова: *господарські відносини, суб'єкти господарювання, правове регулювання, державне регулювання, лізингові відносини, фінансовий лізинг.*

Аннотация. *Рассмотрено понятие лизинга, его толкования и подходы к определению его правовой природы. Определена экономическая привлекательность лизинга для субъектов хозяйствования. Проанализирована нормативно-правовая база, регулирующая лизинговые отношения в Украине, а также предложены пути совершенствования законодательства в этой сфере.*

Ключевые слова: *хозяйственные отношения, субъекты хозяйствования, правовое регулирование, государственное регулирование, лизинговые отношения, финансовый лизинг.*

Annotation. *The article deals with the concept of leasing, its interpretation and approaches to the definition of its legal nature. Economic attractiveness of leasing for business entities was determined. The regulatory and legal framework that regulates leasing relations in Ukraine was analyzed, and ways of improving legislation in this sphere were proposed.*

Keywords: *economic relations, business entities, legal regulation, state regulation, leasing relations, financial leasing.*

Характерною особливістю сучасного стану економіки України є те, що дуже гостро постає питання оновлення та модернізації основних засобів виробництва. Складне економічне становище та погіршення інвестиційного клімату зумовлюють складність цього завдання, що постає перед суб'єктами підприємницької діяльності.

Правове регулювання лізингових відносин і його економічна сутність є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, зокрема В. С. Щербина, А. Г. Барабаш, О. В. Трофімова, Т. С. Овчаренко, В. М. Малишко та ін. Вчені звертають увагу на недосконаліть вітчизняної законодавчої бази та висвітлюють важливість лізингу для підприємців та економіки України в цілому.

Метою статті є аналіз наукових досліджень і законодавства, що регулює лізингові відносини та пошук шляхів покращення чинного законодавства з метою зробити лізинг більш доступним і вигідним.

На думку Т. Овчаренко, практично зупинилося фінансування оновлення основних засобів у зв'язку із недостатністю прибутку підприємств і значним зменшенням обсягів виробництва, а зношеність основних фондів сягає 75 % [1].

Дефіцит фінансових та обмеженість інвестиційних ресурсів актуалізують пошук нових способів покращення та оновлення основних фондів підприємств.

Основною перешкодою для покращення ситуації з основними фондами було те, що особи, які потребували оновлення основних засобів, не мали вільних коштів у достатній кількості або не могли забезпечити одержання кредиту для їх оновлення. У розв'язанні вищезазначених проблем насамперед були зацікавлені як виробники основних засобів (їх власники) та особи, які бажали їх використання у власній діяльності. За таких умов їм знадобилася «третя» сторона, яка мала достатні активи задля того, щоб задовольнити пропозицію фондів, придбавши їх у виробників або власників, та задовольнити попит осіб в оновленні зношених засобів щонайменше шляхом тимчасового їх використання. Результатом безперервних пошуків моделі відносин, яка б задовольняла окреслені інтереси, є лізингова модель майнових відносин.

Лізинг як невід'ємний елемент господарських відносин у розвинених країнах здатний вирішити проблеми, з якими стикаються суб'єкти господарювання сьогодні.

© Беліков М. П., 2017

Існування певної правової невизначеності у лізингових відносинах та відсутність єдиного поняття «лізинг», сталого його розуміння є перешкодами для широкого впровадження лізингу в Україні та роблять правочини більш ризиковими, що стримує суб'єктів господарювання від застосування лізингу у сфері господарської діяльності.

Цей вид діяльності є відносно новим для України, тому виникає необхідність приведення української законодавчої бази щодо лізингових відносин відповідно до світових стандартів і визначення її чітких правових критеріїв. Постає необхідність визначення напрямів покращення чинного законодавства з метою підвищення рівня доступності лізингу. Лише за умов високого рівня правового забезпечення лізингових відносин можливе їх якісне регулювання.

В Україні лізингові відносини регулюються Цивільним кодексом України [2], Господарським кодексом України (стосовно лізингових операцій між господарюючими суб'єктами) [3]. Закон України «Про фінансовий лізинг» застосовується лише до фінансового лізингу [4]. Регулювання оподаткування таких операцій зазначено у Податковому кодексі України [5].

Закон України «Про фінансовий лізинг» визначає фінансовий лізинг як вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі) [4].

Аналізуючи ч. 1 ст. 806 Цивільного кодексу України, можна визначити, що сторонами договору лізингу є лізингодавець і лізингоодержувач. До того ж продавець (постачальник) участі в узгодженні умов договору лізингу не бере. Отже, можна зробити висновок про наявність певних протиріч у положеннях Закону України "Про фінансовий лізинг" і Цивільного кодексу України. Положення ст. 4 Закону України «Про фінансовий лізинг» не відповідає наведеній концепції у Цивільному кодексі України, оскільки у ЦК України йдеться про лізинг як двосторонній договір [2].

Господарський кодекс України трактує лізинг як господарську діяльність, яка спрямована на інвестування фінансових коштів і полягає у наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [3]. У наведеній нормі закріплені юридичні ознаки лізингу як господарської діяльності. Відносно ЦК України норми ГК України вводять кілька додаткових критеріїв: а) лізингодавець інвестує у придбання об'єкта лізингу власні чи залучені фінансові кошти; б) об'єкт лізингу передається лізингоодержувачу у виключне користування.

Закон України «Про фінансовий лізинг» визначив загальні правові та економічні засади лише фінансового лізингу і залишив поза увагою інші його види. Закон України «Про фінансовий лізинг» фактично побудовано лише на цивільно-правовій основі, його предметом є регулювання, в першу чергу, саме договірних відносин. Між тим існує необхідність у врегулюванні лізингової діяльності як різновиду господарської. О. В. Трофімова зазначає, що виходячи із змісту лізингових відносин лізинг є господарською діяльністю тільки для лізингодавця. Для інших учасників лізингу (лізингоодержувачів, продавців та ін.) лізинг є господарською операцією [6].

Не можна не погодитись з думкою В. С. Щербини, який зазначає, що лізингові операції, є комплексом організаційних, фінансових і майнових відносин, що вимагають відповідного комплексного нормативного регулювання, а отже, лізинг не можна зводити до звичайного договору майнового найму (його різновиду) [7].

Згідно зі ст. 808 п. 2 ЦК України ремонт і технічне обслуговування предмета договору лізингу здійснюються продавцем (постачальником) на підставі договору між лізингоодержувачем і продавцем (постачальником), що йде врозріз із ст. 11 п. 3 Закону України «Про фінансовий лізинг». Отже, потрібно ліквідувати імперативний характер норми щодо здійснення ремонту та технічного обслуговування виключно постачальником.

Необхідно удосконалення регулювання лізингових відносин за допомогою ліквідації заборони повторної передачі у фінансовий лізинг майна, яке спеціально виготовлялося для лізингоотримувача. Особливо ця заборона є недоречним, наприклад, у випадку, якщо попередня угода надання фінансового лізингу була розірвана з вини лізингоодержувача).

Отже, завдяки усуненню суперечливих положень і розбіжностей, стандартизації та узгодженню поняття лізингу у Господарському, Цивільному кодексах та в Законі України "Про фінансовий лізинг" корегування податкового законодавства щодо лізингу можливе вдосконалення лізингових відносин, що сприятиме розвитку цього інструмента в Україні.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Овчаренко Т. Фінансовий лізинг як форма залучення інвестиційних ресурсів на підприємствах. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.* 2011. № 123. С. 41–47. **2.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. **3.** Господарський кодекс України (зі змін. та допов.) від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144. **4.** Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 723/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 16. Ст. 68. **5.** Податковий кодекс України (зі змін. та допов.) від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. **6**. Трофімова О. В. Правове регулювання лізингової діяльності: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2005. 20 с. **7.** Щербина В. С. Господарське право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 656 с.

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ СРЕДНЕМЕСЯЧНОЙ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ НА ДОХОД НАСЕЛЕНИЯ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

УДК 303.725.33:331.21(477.54)

Белокопытова А. В.

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрена динамика среднемесячной заработной платы, влияющая на рост дохода Харьковской области, за 2007–2016 гг. Проведен регрессионный анализ, также выявлена значимость уравнения регрессии.*

Ключевые слова: *доход, заработная плата, динамика, регрессионный анализ, корреляционный анализ.*

Анотація. *Розглянуто динаміку середньомісячної заробітної плати, яка впливає на зростання доходу Харківської області, за 2007–2016 рр. Проведено регресійний аналіз, також виявлено значущість рівняння регресії.*

Ключові слова: *дохід, заробітна плата, динаміка, регресійний аналіз, кореляційний аналіз.*

Annotation. *The dynamics of the average monthly wage, which affects the income growth of the Kharkiv region for 2007–2016, is considered.Regression analysis was performed, and the regression equation was also significant.*

Keywords: *income, wages, dynamics, regression analysis, correlation analysis.*

В условиях открытости экономики вопросы сущности и содержания доходов населения, а также их рост являются актуальными. Оптимальным инструментом для измерения благосостояния общества являются доходы населения.

Первые попытки оценить доходы населения и их использование относятся к концу XVII ст. Проблема доходов населения рассматривалась такими отечественными и зарубежными учеными-экономистами, как: Д. Журавский, А. Русов, Е. Анучин, П. Семенов, В. Петти, Д. Дэвис, А. Кетле, Э. Энгель, Дж. Хикс, А. Смит, Д. Рикардо, К. Маркс. Среди отечественных ученых можно назвать: И. Елисееву, В. Жеребину, А. Кируту, Л. Ниворожкину.

Цель работы – с помощью аппаратаэкономико-математического моделирования доказать, что существует тесная связь между динамикой заработной платы и ростом доходов населения.

Доходы населения – совокупность денежных и натуральных средств для поддержания физического, морального, экономического и интеллектуального состояния человека на определенном уровне удовлетворения его потребностей, формирующиеся за счет труда работников и других источников [1].

© Белокопытова А. В., 2017

Основным источником дохода населения является заработная плата и другие выплаты, которые работники получают за свой труд. От ее состояния, динамики ее роста и влияния зависит уровень дохода населения и, по большому счету, все развитие экономики государства.

Автором была рассмотрена связь динамики среднемесячной заработной платы (в расчете на одного штатного сотрудника, грн) и имеющихся доходов населения (на одного человека, грн).

Таблица 1

Исходные данные

Годы	Динамика заработной платы, грн (x)	Имеющийся доход на одного человека, грн (y)
2007	1029	10328,5
2008	1405	14065,7
2009	1558	14633,1
2010	2060	18450,5
2011	2407	21787,8
2012	2753	24870
2013	2975	26098,2
2014	3143	26274
2015	3697	31224,3
2016	4448	36587,7

Регрессионный анализ – метод моделирования измеряемых данных и исследования их свойств. Данные состоят из пар значений зависимой переменной (переменной отклика) и независимой переменной (объясняющей переменной). Регрессионная модель является функцией независимой переменной и параметров с добавленной случайной переменной. Параметры модели настраиваются таким образом, что модель наилучшим образом приближает данные. Критерием качества приближения (целевой функцией) обычно является среднеквадратичная ошибка: сумма квадратов разности значений модели и зависимой переменной для всех значений независимой переменной в качестве аргумента [2].

Для проведения предложенного анализа в качестве переменной (x) были выбраны данные динамики среднемесячной заработной платы на одного сотрудника Харьковской области (грн), влияющие на переменную (y) – рост имеющегося дохода на одного человека (грн).

С помощью метода наименьших квадратов были найдены параметры уравнения модели.

Уравнение регрессии имеет вид: $y = 7{,}63x + 2994{,}2$.

Коэффициент регрессии показывает, что с ростом среднемесячной заработной платы на 1 тыс. грн доля дохода населения увеличивается на 2994,2 грн.

Для проверки статистической значимости построенного уравнения был применен дисперсионный анализ с использования таблицы критических точек распределения Фишера – Снедекора было доказано, что модель является статистически значимой и может быть применена для прогнозирования. Построенная модель является качественной и адекватной, потому что коэффициент детерминации равен $R^2 = 0.996$ и средняя ошибка аппроксимации $-A = 2{,}13$ %. Следовательно, отклонения расчетных значений от фактических отличаются незначительно.

Таким образом, на основе полученных результатов можно сделать вывод, что связь между динамикой среднемесячной заработной платы и ростом дохода населения в Харьковской области является тесной и прямой. Поэтому для повышения благосостояния области необходимо увеличить среднемесячную заработную плату.

Для этого необходимо:

1) повысить эффективность производства;

2) обеспечить равную оплату за равный труд, что означает недопущение дискриминации в оплате труда по полу, возрасту, национальной и религиозной принадлежности и др., а также соблюдение справедливости в распределении заработной платы на предприятии на основе адекватной оценки одинакового труда через его оплату;

3) снизить дифференциацию уровней оплаты труда в зависимости от квалификации работника, количества и качества, условий труда, отраслевой принадлежности предприятия;

4) повысить материальную заинтересованность в результатах своего труда и предприятия;

5) рост производительности труда должен превышать рост заработной платы [4].

Научный руководитель – канд. физ.-матем. наук, доцент Железнякова Э. Ю.

Литература: 1. Доход населения. URL: http://e-educ.ru/et38.html. **2.** Регрессионный анализ. URL: http://www.machinelearning.ru/wiki/index.php?title=регрессион-ный_анализ. **3.** Таблица критических точек распределения Фишера – Снедекора. URL: http://chemstat.com.ru/node/19. **4.** Повышение заработной платы. URL: http://studopedia.ru/18_61553_analiticheski--issledovatelskie-metodi-normirovaniya-truda.html.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ІНВЕСТУВАННЯ В ОСВІТУ УКРАЇНИ

УДК 336.5

Букрін Я. В.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано фактори, що впливають на рівень інвестування в освіту України. На основі отриманої економетричної моделі визначено найвпливовіші з них. Отриману модель перевірено на статистичну значущість. Розроблені моделі рекомендується використовувати в управлінні інвестуванням освіти.*

Ключові слова: *освіченість, інвестиції в освіту, навчальні заклади, фактори, економетрична модель.*

Аннотация. *Проанализированы факторы, влияющие на уровенья инвестирования в образование Украины, на основе полученной эконометрической модели определены наиболее влиятельные. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Представлена наилучшая альтернативная модель. Разработаные модели рекомендуется использовать в управлении инвестировании образования.*

Ключевые слова: *образованность, инвестиции в образование, учебные заведения, факторы, эконометрическая модель.*

Annotation. *The article analyzes the factors that affect provisioningaction in education of Ukraine, based on the econometric model identified the most influential. The model was validated for statistical significance. Presents the best alternative model.*

Keywords: *education, investment in education, educational institutions, factors, econometric model.*

До числа найважливіших економічних закономірностей, властивих різним країнам, відноситься процес інтелектуалізації економіки та інших сторін соціального життя. Проявляється цей процес двояко: зростає роль таких галузей соціальної сфери, як освіта та наука; посилюється значення інтелектуальної діяльності всередині інших галузей народного господарства. Обидві ці тенденції сприяють формуванню і вдосконаленню освітнього, професійного, наукового, духовного потенціалу суспільства і є сьогодні найважливішим фактором соціально-економічного розвитку.

Економічне значення освіти полягає, насамперед, у його активному впливі на розвиток продуктивних сил країни, на підвищення ефективності суспільної праці. Освіта відіграє ключову роль у підготовці до професійної діяльності відповідно до потреби суспільства в робочій силі, беручи участь у процесі суспільного відтворення.

Освіта відноситься до тієї сфери життєдіяльності людей, де відтворюються здатності працівника до праці, купуються загальноосвітні і спеціальні знання, формується морально-психологічне ставлення до праці. Крім того, освіта охоплює специфічну галузь народного господарства, яка задовольняє потреби суспільства в освітніх послугах, займається підготовкою кадрів, формує їх знання, вміння та навички, які будуть затребувані у трудовій і іншій діяльності.

© Букрін Я. В., 2017

Директор департаменту розвитку інновацій та інтелектуальної власності Мінекономіки Олена Мініч заявила, що індекс економіки знань в Україні становить 99,8 %. За її словами, згідно з висновками Світового банку, Україна посіла третє місце у світі за рівнем загальної освіченості громадян. Ми знаходимося за Північною Кореєю і Латвією. У нас рівень загальної освіченості населення становить 99,8 % [1; 2].

Розглянемо чинники, що можуть впливати на рівень інвестування в освіту нашої країни: кількість дошкільних закладів, загальноосвітніх закладів, професійно-технічних навчальних закладів, а також кількість вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації. Інформація щодо цих факторів була отримана з сайту Державної служби статистики України [3].

Як результативну змінну доцільно розглядати y – інвестиції в освіту, млн грн; x_1 – кількість дошкільних навчальних закладів, тис.; x_2 – кількість загальноосвітніх навчальних закладів, тис., x_3 – кількість професійно-технічних навчальних закладів тис.; x_4 – кількість вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, од. Вихідні дані надані у табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані

Рік	Інвестиції в освіту, млн грн	Дошкільні навчальні заклади, тис.	Загальноосвітні навчальні заклади, тис.	Професійно-технічні навчальні заклади, тис.	Вищінавчальнізаклади III–IV рівнів акредитації, од.
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
2005	1025,5	14,9	21,6	1023	345
2006	945,3	15,2	21,4	1021	350
2007	849,6	15,3	21,2	1022	351
2008	1253,6	15,4	21	1018	353
2009	1389,6	15,9	20,9	975	350
2010	1256,6	15,6	21,5	976	349
2011	2623,1	16,1	20,4	1025	345
2012	2946,6	16,4	19,7	972	334
2013	4256,3	16,7	18,9	985	325
2014	3213,5	17,9	18,1	814	277
2015	2563,3	17,5	17,5	798	288
2016	2232,3	15,9	16,2	805	287

Проведемо економетричний аналіз за допомогою пакетаста тистичного аналізу Statgraphics.

В результаті зворотного відбору було отримано множинну регресію й визначено найбільш значущі фактори: x_1 – кількість дошкільних навчальних закладів, x_2 – кількість загальноосвітніх навчальних закладів, x_3 – кількість професійно-технічних навчальних закладів. Фактор x_4 – кількість вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації був визначений статистичними критеріями, як той, що має мінімальний вплив на результативну ознаку y.

Обчислена модель має вигляд:

$$y = -16016{,}2 + 1078{,}57 \cdot x_1 - 693{,}815 \cdot x_2 + 15{,}2359 \cdot x_3.$$

Провівши аналіз коефіцієнтів регресії, можна сказати, що при збільшенні кількості дошкільних дитячих закладів на 1 тис., величина інвестування збільшиться на 1078,57 тис. грн, при зростанні кількості загальноосвітніх закладів на 1 тис. інвестування зменшиться на 693,815 тис. грн, а при зростанні кількості професійно-технічних закладів на 1 тис. інвестування в освіту України збільшиться на 15,2359 тис. грн.

Рівень статистичної значущості кожного коефіцієнта регресії показують розрахункові значення t-критерія Стьюдента [4]: $t(x_1) = 6{,}19$, $t(x_2) = -5{,}1$ та $t(x_3) = 5{,}42$. Можна стверджувати про значущість параметрів моделі, оскільки розрахункові значення більші, ніжетабличне – 2.2.

Коефіцієнт детермінації R^2 становить 92,02 %. Можна стверджувати, що 92,02 відсотка рівня інвестування в освіту України залежать від проаналізованих факторів x_1, x_2 та x_3.

Міра оцінки значущості поліпшення якості моделі – F-критерій Фішера для моделі складає 31,00, тобто показник свідчить про достовірність даних у моделі.

За допомогою коефіцієнтів парної кореляції (табл. 2) перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності.

Таблиця 2

Матриця коефіцінтів парної кореляції

	y	x_1	x_2	x_3
y	1	-0,9588	-0,239	-0,3474
x_1	-0,9588	1	0,1497	0,3298
x_2	-0,239	0,1497	1	-0,7849
x_3	-0,3474	0,3298	-0,7849	1

Отримані коефіцієнти, що розміщені у таблиці, вказують на сильну кореляційну залежність між факторами x_2 та $x_3 = 0{,}7849$, адже r більше за значенням, ніж 0,7. Це говорить про мультиколінеарність факторів і про необхідність виключення одного з них із подальшого аналізу.

Економетричне моделювання націлено також і на прогнозування економетричних показників. Проведення цієї процедури здійснюється за допомогою коефіцієнта Дарбіна–Уотсона. DW для нашої моделі дорівнює 1,76. Скориставшись таблицею Дарбіна–Уотсона для $n = 12$ і $k = 3$ (рівень значущості 5 %) знаходимо: $d_L = 0{,}66$; $d_U = 1{,}86$. Величина цього коефіцієнта не наближається до 2, це свідчить, що прогнозування можливе, але через можливу похибку не слід спиратися на розрахунок.

Обчислення β-коефіцієнтів дає змогу проаналізувати рейтинг факторів моделі. Модель матиме такий вигляд:

$$t_y = 0{,}912 \cdot t_1 - 1{,}145 \cdot t_2 + 1{,}274 \cdot t_3.$$

Виходячи з отриманих значень β-коефіцієнтів [5] маємо, що при зміні x_1 на 1σ – величина результативної ознаки Y збільшиться на 0,912 σ (за умови незмінності інших факторів); при зміні x_2 на 1σ – величина результативної ознаки Y зменшиться на 1,145 σ; при зміні x_3 на 1σ – величина результативної ознаки Yзбільшиться на 1,274 σ (за умови незмінності інших факторів). Один з коефіцієнтів більше одиниці, а отже, це ще раз підтверджує наявність мультиколінеарності.

В моделі наявні три найвпливовіших фактори – x_1, x_2, x_3. З цими факторами побудуємо альтернативні парні моделі.

Для впливу x_1 на y альтернативна модель матиме вигляд: $y = \sqrt{1{,}2541E^8 - 3{,}26157E^7 \cdot \sqrt{x_1}}$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 50,14 %.

Для впливу x_2 на y альтернативна модель матиме вигляд: $y = \sqrt{6{,}59834E^7 - 1{,}36335E^7 \cdot \sqrt{x_2}}$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 28,62 %.

Для впливу x_3 на y альтернативна модель матиме вигляд: $y = \sqrt{3{,}68976E^7 + 1{,}02555E^6 \cdot \sqrt{x_3}}$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 8,75 %.

Отже, після аналізу альтернативних моделей можемо зробити висновок, що результативна ознака у має кращу залежність від фактора x_1, оскільки коефіцієнт детермінації у цієї моделі більший.

Таким чином, проведений аналіз показав, що модель можна використати для опису залежності між факторами та результатом, однак потрібно брати до уваги, що 7,98 % залежать від факторів, які не відображені в моделі. Необхідно зазначити, що рівень інвестування в освіту України значною мірою залежить від кількості дошкільних навчальних закладів, загальноосвітніх навчальних закладів і кількості професійно-технічних навчальних закладів. Отримана економетрична модель говорить про те, що для збільшення рівня інвестицій в освіту необхідно збільшувати кількість вищезгаданих закладів. Цей кореляційно-регресійний аналіз зможе широко застосовуватися з метою планування й аналізу економічної діяльності Міністерства освіти України. Виявлення значущості факторів суттєво допоможе визначити рівень і динаміку економічного процесу.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Економічне значення освіти. URL: http://studopedia.ru/view_ekonomteor.php?id=7. **2.** Україна – серед стран-лідерів за загальною освіченістю. URL: http://kp.ua/life/534000-ukrayna-sredy-stran-lyderov-po-obschei-obrazovannosty. **3.** Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **4.** Єгоршин О. О., Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 146 с. **5.** Онлайн-калькулятор URL: http://math.semestr.ru/regress/corel.php.

АНАЛІЗ ЗМІН СТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

УДК 33.021:331.5-027.541(477)

Бунчикова Т. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Згруповано регіони України за рівнем попиту на робочу силу. Розраховано середню потребу роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць і середнє навантаження на одне вільне робоче місце по групах. Досліджено зміни середньої пропозиції та середнього навантаження на одне робоче місце під впливом економічних і політичних факторів.*

Ключові слова: *регіональний ринок праці, потреба у робочій силі, навантаження на одне робоче місце, середні значення, групи регіонів.*

Аннотация. *Сгруппированы регионы Украины по уровню спроса на рабочую силу. Рассчитаны средняя потребность работодателей в работниках для замещения свободных рабочих мест и средняя нагрузка на одно свободное рабочее место по группам. Исследованы изменения среднего предложения и средней нагрузки на одно рабочее место под влиянием экономических и политических факторов.*

Ключевые слова: *региональный рынок труда, потребность в рабочей силе, нагрузка на одно рабочее место, средние значения, группы регионов.*

Annotation. *In the article regions of Ukraine are grouped in terms of labor demand. Calculated average employers need workers to fill vacancies and the average load per vacancy in groups. The changes of the average offer and average load for one workplace influenced by economic and political factors.*

Keywords: *regional labor market, the demand for labor, the load for one workplace, average values, groups of regions.*

Постановка проблеми. Складні політико-економічні процеси, які відбуваються у світі та на території України, потребують поглибленого статистичного аналізу ринку праці як в цілому в державі, так і на рівні регіонів. Вивчення процесів, що відбуваються на ринку праці, створює умови його ефективного регулювання та прийняття ефективних управлінських рішень на різних етапах економічного розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень. Ринок праці протягом всього періоду незалежності України привертає увагу багатьох українських учених. Результати досліджень викладені в роботах В. Гейця і Т.Осташко [1], Т. Клебанової [2], Т. Лепейко [3], В. Приймака [4] та ін. Проблему ринку праці та зайнятості населення в Харківській області було розглянуто в статтях В. Дериховської [5], А. Тамма та О. Поступної [6].

Мета статті. За допомогою методів математичної статистики вивчити тенденції змін на ринку праці України під впливом зовнішніх і внутрішніх економічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Для ринку праці характерна його сегментація: територіальне положення (регіон, місто, район), демографічні характеристики (статево-віковий, сімейний склад населення), соціально-економічні характеристики (рівень освіти, професійно-кваліфікаційний склад), економічні критерії (розподіл покупців за формами власності, за їх фінансовим станом), психологічні показники (особисті якості працівників, їх належність до певних верств і прошарків суспільства), поведінкові характеристики (мотивація зайнятості) [7].

Вивчаючи період 2008–2016 рр., необхідно зазначити, що для України цей період характеризується впливом світової кризи 2008–2009 рр., післякризовим економічним зростанням 2010–2013 рр. і періодом економічного спаду на фоні анексії Криму та проведення антитерористичної операції на сході України. В період кризи 2008–2009 рр. ВВП скоротився з 179992,4 млн дол. до 117 227,8 млн дол., темп приросту склав -34,9 %. У 2008 р. промислове виробництво скоротилось на 3,1 % [8]. У післякризовий період ВВП зріс з 163159,7 млн дол. в 2010 р. до 183 310,0 млн дол. в 2013 р., темп приросту склав 12,3 %. В період внутрішньої політико-економічної кризи 2014–2016 рр. ВВП скоротився з 131805,1 млн дол. до 93 812 млн дол. Темп приросту ВВП: 2014 р. – -28,1 % до 2013 р., 2015 р. – -31,3 % до попереднього року, 2016 р. – 3,5 % [9]. На фоні цих змін пропонується дослідити динаміку ринку праці регіонів за показниками потреби у робочих місцях і навантаження на 1 робоче місце. За рівнем потреби роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) розділено регіони України на три групи: 1 група – потреба від 0 до 0,9 тис. (n_1), 2 група – від 1,0 до 2,0 тис. (n_2), 3 група – більше 2,0 тис. (n_3). З урахуванням подій 2014 р., а саме анексії Криму, для вивчення показників не включено дані цього регіону. Роз-

© Бунчикова Т. С., 2017

глянуто 25 регіонів України. Визначено змінні: x_i – кількість регіонів, y_i – загальна потреба роботодавців у працівниках у групі, тис. осіб, i = 1,2,3. Дані наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Кількість регіонів і загальна потреба роботодавців у працівниках у групі, тис. осіб

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
x_1	4	9	12	9	11	11	13	15	12
y_1	2,6	4,5	7,8	5,2	6,1	6,2	6.0	7,1	6,5
x_2	8	9	6	7	8	7	8	7	7
y_2	11,5	10,8	9,4	10,4	11,5	8,8	10,9	9,9	10
x_3	13	7	7	9	6	7	4	3	6
y_3	72,0	57,2	42,8	39,7	27,5	27,6	18,4	8,9	19,5

На графіках рис. 1 та рис. 2 відображено зміни, які відбулися у групах за їх кількістю та пропозицією робочих місць.

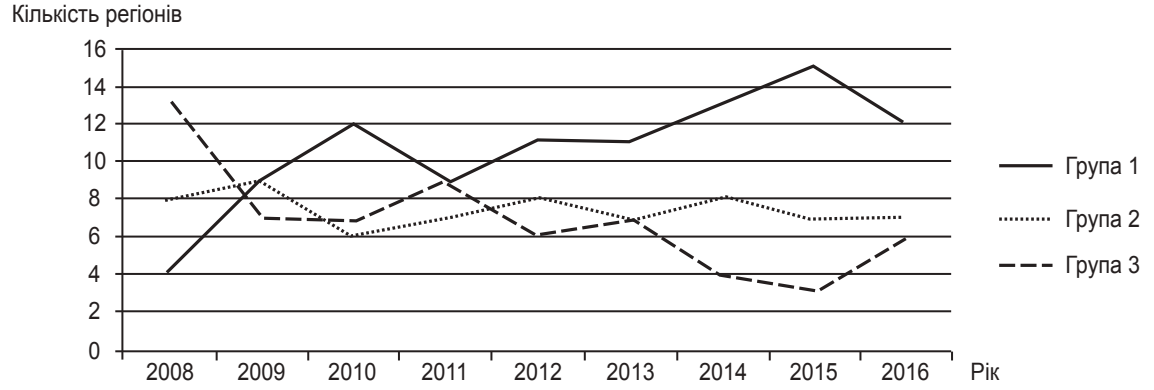

Рис. 1. **Зміни кількості регіонів по групах у 2008–2016 рр.**

Джерело: сформовано автором на основі [10]

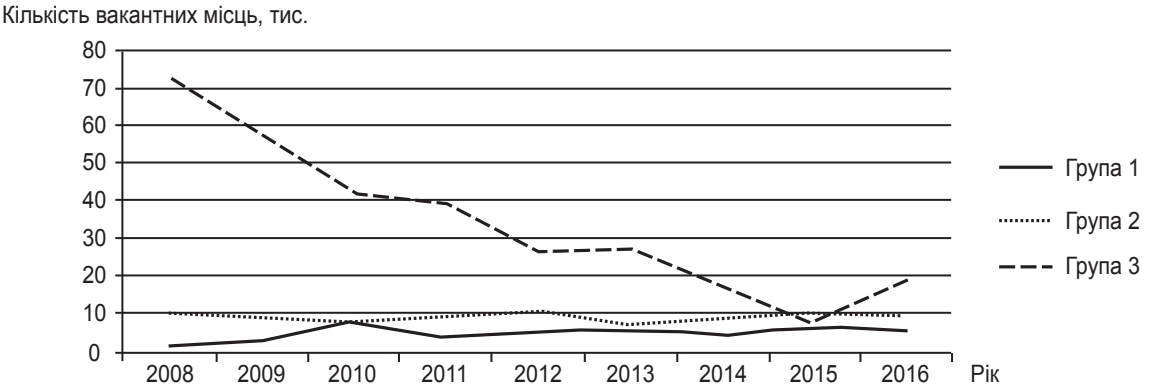

Рис. 2. **Зміни кількості вакантних місць по групах у 2008–2016 рр.**

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Найбільш виражені зміни відбулись у першій і третій групах, що показано на рис. 1 та рис. 2.

За формулою $\bar{x} = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} x_i$ обчислені середні навантаження на одне робоче місце за групами (табл. 2, 3).

У 2008–2016 рр. перша група збільшилась з 4 регіонів до 12, а середній рівень пропозиції робочих місць майже не змінювався, в другій групі відзначається коливання середнього навантаження на одне робоче місце, але за кількістю регіонів і рівнем пропозиції робочих місць, що досліджувались, вона залишалась відносно стабільною.

За вивчений період середнє навантаження на одне робоче місце залишалось стабільним у третій групі при скороченні загальної чисельності групи в 2 рази, а загальної потреби роботодавців – в 3,7 разу.

Таблиця 2

Середня потреба роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць по групах, тис. осіб

Групи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
n_1	0,65	0,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5
n_4	1,4	1,2	1,6	1,5	1,4	1,3	1,2	1,4	1,4
n_3	5,5	6,7	6,1	4,4	4,6	3,9	6,1	3,0	3,3

Таблиця 3

Середнє навантаження на одне вільне робоче місце по групах, осіб

Групи	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
n_1	46	45	37	44	51	34	47	44	29
n_4	23	16	15	11	13	16	17	15	11
n_3	11	8	7	7	7	7	7	11	7

До першої групи в 2008 р. увійшли Івано-Франківська, Хмельницька, Черкаська та Чернівецька області. Починаючи з 2010 року до цієї групи входять більшість областей західної частини України, Запорізька, Кіровоградська та Вінницька області центральної частини України, Сумська область. З 2013 р. зменшилась пропозиція вакантних місць у Луганській, Херсонській областях. До другої групи стабільно входять Закарпатська, Тернопільська, Львівська, Житомирська, Полтавська області. До третьої групи стабільно входили Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська області та м. Київ. Поступове падіння пропозиції вакантних місць за 2013–2016 рр. перемістили Донецьку область з третьої групи в першу. А за період 2008–2016 рр. пропозиція робочих місць по області скоротилась з 10,0 тис. осіб до 0,5 тис. осіб.

Висновки. Як видно з проведеного аналізу, найбільш чутливою до змін виявилася третя група, до якої ввійшли регіони з високим розвитком промисловості, сільського господарства, великі наукові центри. Зменшення потреби роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць у цілому не привело до значного зростання навантаження на одне робоче місце. Причинами цього може бути зменшення чисельності населення, еміграція населення з метою пошуку роботи. Ймовірним підтвердженням цього висновку може бути невисокий рівень безробітних у працездатному віці, який майже залишався незмінним: середній рівень безробітних у працездатному віці у першій групі – 2,1 %, у другій групі – 2,2 %, в третій групі – 1,5 %. Загальною рисою для більшої кількості регіонів першої групи є низький рівень розвитку промисловості, а потенційним є розвиток сфери послуг, обумовлений історичними і географічними чинниками. Друга група не має чітких загальних економічних рис, але регіональні особливості можна використати для розвитку туризму, створення оздоровчих комплексів, розвитку сільського господарства. Наведені дані за період 2008–2016 рр. свідчать про нераціональність державної політики у сфері створення нових робочих місць.

Вивчення ринку праці за різними сегментами сприяє вдосконаленню регулювання ринку праці. Поглиблений аналіз перерахованих факторів, на фоні нестабільності економічної системи та наявності дестабілізуючих факторів, до яких можна віднести світову кризу та внутрішні політико-економічні процеси, що відбуваються в цей час в Україні, сприятиме визначенню напрямів і розробленню заходів регулювання з боку держави та на рівні окремо взятого регіону.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Норік Л. О.

Література: 1. Оцінка впливу Угоди про асоціацію: наук. доп./за ред. В. М. Гейця, Т. О. Осташко, Л. В. Шинкарук. Київ: ДУ «ІЕПр НАНУ», 2014. 102 с. **2.** Клебанова Т. С., Кизим Н. А., Гурьянова Л. С. Модели оценки неравномерности и циклической динамики развития территорий: монография. Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2011. 352 с. **3.** Лепейко Т. І., Миронова О. М. Управління персоналом підприємства в умовах невизначеності (поведінковий підхід): монографія. Харків: ХНЕУ, 2010. 236 с. **4.** Приймак В., Скорупка Д. Економіко-математичні методи та моделі в управлінні ринком праці. *Економіка: реалії часу.* 2013. № 2. С. 6-15. **5.** Дериховська В. І. Аналіз ринку праці Харківського регіону в контексті визначення потреби у випускниках вищих навчальних закладів. *Комунальне гос-*

подарство міст. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 115. С. 52–56. **6.** Тамм А. Є., Поступна О. В. Рівень зайнятості населення регіону як економічний індикатор сталого розвитку. *Теорія та практика державного управління.* 2015. Вип. 4. С. 92–98. **7.** Лепейко Т. І., Шапошнікова Т .С., Толстікова О. В. Економіка праці: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 232 с. **8.** Мазаракі А. А., Мельник Т. М. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України. *Вісник КНЕТУ.* 2011. № 2. С. 5–14. **9.** Міністерство фінансів України: финансовий портал. URL: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/. 10. Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.

ОСОБЛИВОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УМОВАХ РИНКУ

УДК 331.2

Бунчикова Т. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості формування заробітної плати в умовах ринку та її вплив на ефективність виробництва; принципи організації оплати праці на підприємствах та оцінку ефективності менеджменту персоналу, їх вплив на продуктивність праці. Запропоновано варіанти оплати праці з точки зору соціально-економічного та психологічного стимулювання.*

Ключові слова: *ринок, оплата праці, номінальна заробітна плата, реальна заробітна плата, суб'єкти господарювання.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности формирования заработной платы в условиях рынка и ее влияние на эффективность производства; принципы организации оплаты труда на предприятиях и оценка эффективности менеджмента персонала, их влияние на производительность труда. Предложены варианты оплаты труда с точки зрения социально-экономического и психологического стимулирования.*

Ключевые слова: *рынок, оплата труда, номинальная заработная плата, реальная заработная плата, субъекты хозяйствования.*

Annotation. *The article discusses the features of wage formation in the market and its impact on production efficiency. The principles of the organization wages in enterprises and evaluate the effectiveness of management personnel, their impact on productivity. The variants of remuneration in terms of socio-economic and psychological stimulating.*

Keywords: *market, payment, nominal wages, real wages, business entities.*

Постановка проблеми. Розвиток ринкової економіки спонукає суб'єктів господарювання, учасників ринку до пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності виробництва. Основним фактором виробництва можна вважати людський ресурс. Тільки людина здатна використовувати та відновлювати інші фактори виробництва, тільки людина може використовувати товари, послуги, які вона виробляє. Кадровий потенціал виробництва формується під впливом багатьох факторів, основні з них: рівень заробітної плати та соціально-економічна ефективність менеджменту персоналу. Вивчення механізмів оплати праці, шляхи їх вдосконалення в ринкових умовах сприяють підвищенню добробуту населення, стабільності економіки держави.

Аналіз останніх досліджень. Розвиток і становлення ринкових економічних відносин в Україні вимагає від учених-економістів постійної уваги, розробки та вдосконалення механізмів ринкових відносин. Ринок праці – один із сегментів ринкової економіки, важлива складова цього сегмента економічних відносин належить оплаті праці. Проблемам ринку праці й оплати праці, роботі з персоналом присвячені наукові дослідження таких українських учених: В. Гейця і Т. Осташко [1], О. Грішнової [2], О. Амосова [3], Н. Гавкалової [4], В. Гриньової [5], Т. Клебанової [6], Т. Лепейко [7], В. Приймака [8] та ін. У дослідженнях учених викладені методології аналізу відносин на ринку праці, обґрунтовано методи й інструменти кадрової політики на підприємстві, механізми оплати праці в умовах

© Бунчикова Т. С., 2017

ринкової економіки. Запропоновано механізми покращення соціально-економічних відносин, спрямованих на покращення добробуту окремої особи: як найманого працівника, так і в цілому населення держави. Подальше вивчення проблем оплати праці на фоні економічних перетворень сприяє вдосконаленню механізмів оплати праці залежно від економічної стабільності держави.

Мета статті – визначити особливості оплати праці в ринкових умовах і фактори, які впливають на формування і рівень заробітної плати.

Виклад основного матеріалу. В центрі уваги будь-якої економічної системи знаходиться людина. Вона є не тільки об'єктом, на який спрямовано економічну діяльність держави, а водночас є і рушійною силою цієї діяльності, тобто людина виробляє блага, які сама ж використовує для своєї життєдіяльності. Можливість купувати певну кількість товарів, послуг та інших благ відображається у заробітній платі. Сучасна ринкова економіка передбачає економічну свободу, конкурентноспроможність та автономність дій учасників ринку, глобалізацію економічних звязків. Будь-який ринок є регульованим як з боку самого ринку, так і з боку держави, оскільки держава бере на себе функції регулятора через антимонопольну політику та сферу соціального захисту найманих працівників. Ринок також виконує ряд функцій, необхідних для ефективного економічного функціонування як окремого суб'єкта господарювання, так і держави в цілому. Функція регулювання та функція стимулювання спонукає учасників ринку до пошуку шляхів оптимізації виробництва й умов оплати праці.

Відповідно до Закону України від 24.03.1995 №108/94-ВР «Про оплату праці» (зі змінами) держава гарантує оплату праці найманим прцівникам, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та господарювання. Гарантією виступає мінімальна заробітна плата, розмір якої встановлюється державою, яка виплачується на всіх підприємствах незалежно від форм власності і господарювання, та фізичними особами-підприємцями, які використовують найману працю.

Праця як один із факторів виробництва, має свою грошову оцінку, яка являє собою заробітну плату. Формування заробітної плати залежить від багатьох факторів: політичного устрою держави, форми власності підприємства, співвідношення попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці, кваліфікації найманого працівника, складності виконуваної роботи. В умовах ринкової економіки найбільшого впливу на рівень заробітної плати має форма власності підприємства та співвідношення попиту та пропозиції робочої сили. Перехід права власності у приватні руки надає право господарюючим суб'єктам вирішувати всі питання організації оплати праці. В ринкових умовах керівник господарюючого суб'єкта вже не має об'єктивної потреби дотримуватися державних пропорцій оплати праці залежно від її складності, умов і відповідальності [9, с. 100].

Суб'єкт господарювання на сьогодні має достатньо прав щодо формування розміру заробітної плати найманих працівників. Це цілковито стосується розміру додаткової заробітної плати та будь-яких компенсаційних і заохочувальних виплат. Реформи у сфері пенсійного страхування, запровадження системи субсидій у сфері оплати житлово-комунальних послуг примусили суб'єктів господарювання вивести з «тіні» оплату праці найманих працівників. У той же час велика конкуренція на ринку праці, яка відображається кількісним показником – навантаженням на одне робоче місце, дає можливість роботодавцю скоротити заохочувальні та компенсаційні виплати та встановлювати заробітну плату на рівні мінімальної заробітної плати. Але такий механізм оплати праці можливий лише для найпростіших професій, некваліфікованої праці. Виробництва, які потребують висококваліфікованих працівників, потребують інших підходів до оплати праці. Технологія виробництва під впливом науково-технічного прогресу постійно вдосконалюється, а отже, роботодавець змушений підтримувати кваліфікацію працівників. Це досягається шляхом набуття досвіду роботи на робочому місці та безперервного навчання. В сучасних умовах витрати, пов'язані з персоналом, розглядаються як довгострокові інвестиції в людський капітал, який визнано основним джерелом прибутку. Досвід персоналу, здатність до розробки та реалізації інновацій, наявність системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів мають велике значення для досягнення стратегічних цілей підприємства [5].

Роботодавець повинен проводити ефективну соціальну політику на підприємстві, яка в цілому сприятиме зменшенню плинності кадрів і підвищенню продуктивності праці. Один із шляхів вирішення соціальних проблем – це встановлення розміру оплати праці. Рівень мінімальної заробітної плати кваліфікованого працівника може бути встановлений роботодавцем не менше, ніж мінімальна заробітна плата, передбачена законодавством України. Але чи буде це сприяти ефективності праці? Роботодавець в умовах ринкової економіки для збереження та підвищення конкурентоспроможності підприємства повинен створити систему оплати праці, яка дає йому переваги на ринку праці. Такою системою може бути запровадження коефіцієнтів залежно від стажу роботи на виробництві, наявності шкідливих умов праці, наявності кваліфікаційної категорії (розряду для робітників) при формуванні основної заробітної плати. Ця система оплати праці повинна бути прозорою, вільно доступною для працівника. Будь-який роботодавець, а особливо суб'єкт господарювання приватної форми власності, зацікавлений у збереженні висококваліфікованих кадрів, тим більше якщо досвід роботи та професійні навички були набуті на цьому підприємстві. Велику роль для людини відіграє психологічний фактор: у якому середовищі вона

працює, які умови праці та відпочинку, які матеріальні стимули на підприємстві. На відміну від основної заробітної плати додаткова оплата праці має важливе психологічне стимулювання в мотивації ефективності праці, зменшує або навіть нівелює бажання зміни робочого місця. Створення системи додаткової оплати праці є необхідною умовою збереження кадрового потенціалу підприємства. Додаткова оплата праці може виражатись як у грошовій формі у вигляді премій, так ів інших формах – кар'єрне зростання, туристичні путівки, путівки в оздоровчі санаторії, направлення на стажування до інших країн за рахунок підприємства. Ця система також повинна бути зрозумілою та вільнодоступною для працівника. Розуміння механізму оплати праці є заохочувальним елементом у підвищенні продуктивності праці.

Основні вимоги до організації оплати праці на підприємстві розглянуто в дослідженні Г. А. Семенова, А. Г. Семенова, О. В. Ярошевської [9]. Авторами запропоновано два блоки: організаційне забезпечення системи оплати праці – врахування відпрацьованого часу, тарифне нормування праці, організаційно-технічне нормування праці, оцінка кінцевих результатів праці, встановлення норм праці, врахування думки представницького органу працівників, оцінка особистих результатів праці; та критерії оцінки системи оплати – ефективність, справедливість, зрозумілість працівнику [9, с. 101].

Реалізація заходів з організації праці залежить від ефективності менеджменту персоналу. В роботі О. Ю. Амосова, Н. Л. Гавкалової запропоновано структурну модель оцінки ефективності менеджменту персоналу: економічна ефективність, соціальна ефективність, інноваційно-інвестиційна ефективність, ефективність інтелектуалізації праці, організаційна ефективність [3, с. 80].

Врахування всіх аспектів у роботі з людиною дає можливість суб'єкту господарювання виявити межу рівноваги, в якій ефект доходу відповідає ефекту заміщення, а отже, зберігається економічна ефективність виробництва.

На відміну від державного сектора приватний підприємець має більше можливостей використати заробітну плату як інструмент підвищення продуктивності праці, в першу чергу, за рахунок додаткової заробітної плати.

Проведений вище аналіз дозволяє подати на рис. 1 заробітну плату у вигляді двох стимулювань: соціально-економічного та психологічного.

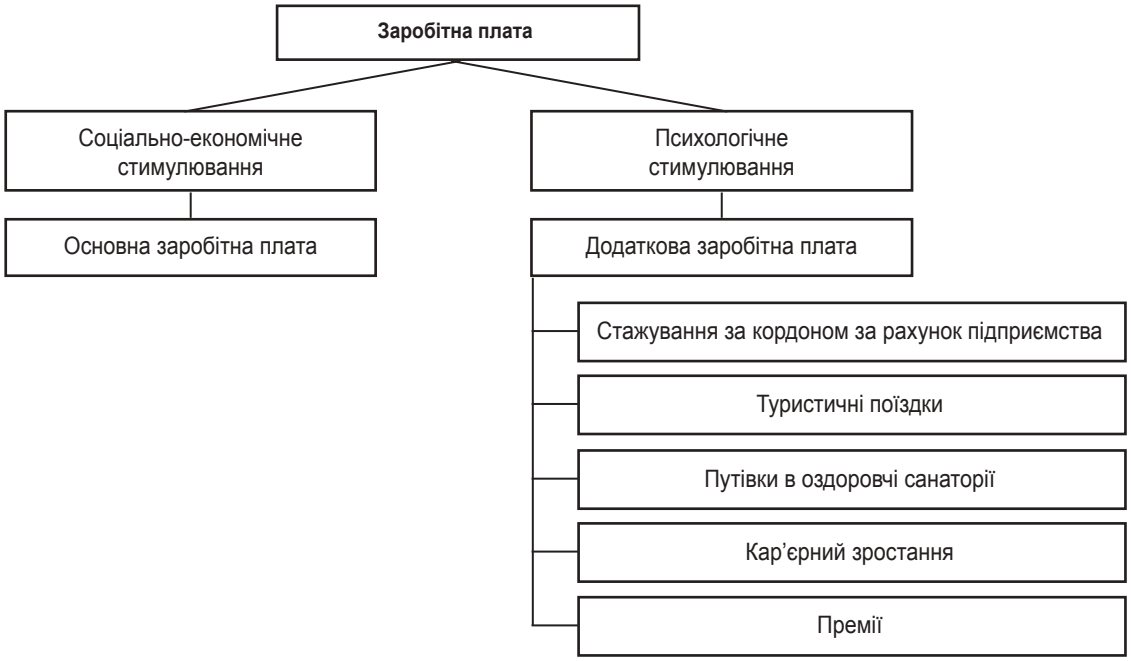

Рис. 1. Соціально-економічне та психологічне стимулювання

Нестабільність економічної ситуації в Україні призводить до значних відмінностей в оплаті праці порівняно з іноземними країнами. Так, у статті О. Грішнової та К. Березюк зазначено, що в Україні заробітна плата за паритетом купівельної спроможності у 8–10 разів нижча, ніж у розвинутих країнах, а заробітна плата на металургійних підприємствах розвинутих країн у 10–13 разів вища, ніж на металургійних підприємствах України. Це є свідченням того, що в цих країнах розроблена більш досконала система оплати праці [2, с. 8].

Для економіки України характерними є значна міжгалузева диференціація та відсутність залежності розміру заробітної плати від професійно-кваліфікаційного рівня працівників. Рівень заробітної плати працівників охорони здоров'я та освіти в 2006–2010 рр. на 21,6–35,6 % був нижчий за середній показник по економіці [5, с. 78].

Ця тенденція збереглась і в 2011–2016 рр.: рівень оплати праці працівників галузі охорони здров'я в 2016 р. на 34,0 %, у галузі освіти – на 28,0 % був нижчий за середній показник по Україні, в той же час заробітна плата працівників фінансових установ та установ, діяльність яких пов'язана з інформацією та телекомунікаціями, вдвічі перевищувала український показник, а оплата праці у сфері авіаційного транспорту більше ніж втричі [10].

В умовах ринкової економіки значну роль відіграє реальна заробітна плата, яка фактично відображає відтворювальну та соціальну функцію заробітної плати. Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати наведено на рис. 2.

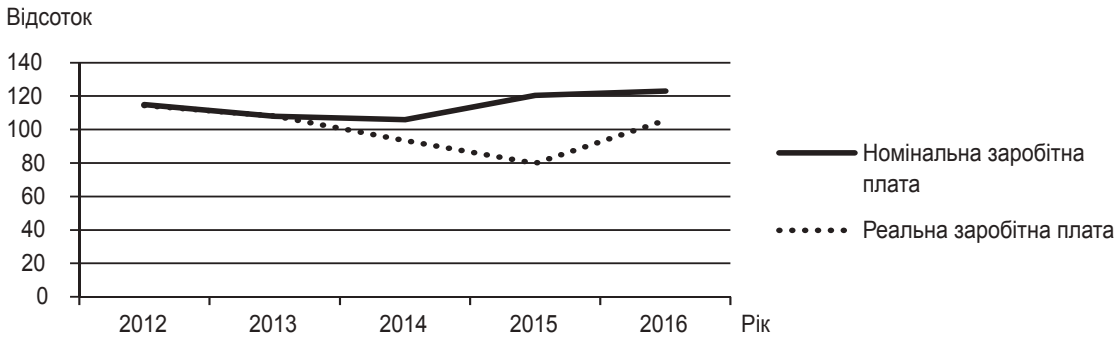

Рис. 2. **Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати в 2012–2016 рр.**

Джерело: сформовано автором на основі [10; 11]

Досягнення рівноваги між номінальною та реальною заробітною платою сприятиме економічній стабільності держави в цілому. Висновки. Таким чином рівень оплати праці в умовах ринку залежить від багатьох факторів. Механізми формування заробітної плати залежать від форми власності підприємства, ефективності соціально-економічного менеджменту персоналу, рівня пропозиції та попиту на ринку праці, галузевих особливостей. Оцінка організації оплати праці сприяє пошуку шляхів вдосконалення механізму оплати праці. Також слід розглядати оплату праці не тільки як соціально-економічну категорію, але і психологічний фактор, який відіграє важливу роль у підвищенні продуктивності праці, зменшенні плинності кадрів, а отже, підвищенні конкурентоспроможності й економічної стійкості підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наук. доп./ за ред. В. М. Гейця, Т. О. Осташко, Л. В. Шинкарук. Київ: ДУ "Ін-т екон. та прогнозування НАН України". 2014. 102 с. **2.** Грішнова О., Березюк К. Особливості оплати праці на підприємствах-монополістах. *Україна: аспекти праці.* 2013. № 7. С. 3–8. **3.** Амосов О. Ю., Гавкалова Н. Л. Соціальна складова оцінки ефективності менеджменту персоналу. *Демографія та соціальна економіка.* 2013. № 1 (19). С. 78–88. **4.** Гавкалова Н. Л., Криворучко А. С. Управління витратами на персонал – основа ефективності менеджменту персоналу: монографія. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2012. 230 с. **5.** Гриньова В. М., Писаревська Г. І. Управління кадровим потенціалом підприємства: монографія. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2012. 252 с. **6.** Клебанова Т. С., Кизим Н. А., Гурьянова Л. С. Модели оценки неравномерности и циклической динамики развития территорий: монография. Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2011 352 с. **7.** Лепейко Т. І., Миронова О. М. Управління персоналом підприємства в умовах невизначеності (поведінковий підхід): монографія. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2010. 236 с. **8.** Приймак В., Скорупка Д. Економіко-математичні методи та моделі в управлінні ринком праці. *Економіка: реалії часу.* 2013. № 2. С. 6–15. **9.** Семенов Г. А., Семенов А. Г., Ярошевська О. В. Особливості організації оплати праці на підприємствах в сучасних умовах. *Вісник економічної науки України.* 2014. № 3. С. 100–104. 10. Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. 11. Минфин: финансовый портал. URL: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/.

МЕТОД УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ТОВ «ЄВРОПЕЙСЬКЕ»

УДК 005. 339.137.2

Василега П. А.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Наведено комплексний метод Максимова І. В., який називають комплексним показником конкурентоспроможності організації на основі використання середнього зваженого арифметичного показника одиничних показників конкурентоспроможності, що дозволяє найкраще визначити оцінки комплексних показників конкурентоспроможності для організації і конкурентів і виявити відносну позицію на ринку.*

Ключові слова: *метод, конкурентоспроможність, показник, конкуренти, ринок.*

Аннотация. *Представлен комплексный метод Максимова И. В., называющийся комплексным показателем конкурентоспособности организации на основе использования среднего взвешенного арифметического показателя единичных показателей конкурентоспособности, который позволяет лучше определить оценки комплексных показателей конкурентоспособности организации и конкурентов и выявить относительную позицию на рынке.*

Ключевые слова: *метод, конкурентоспособность, показатель, конкуренты, рынок.*

Annotation. *The complex method of Maximov I. V. is presented in article, which is called a complex indicator of competitiveness of the organization on the basis of use of the average weighed arithmetic value of single indicators of competitiveness which allows to define better estimates of complex indicators of competitiveness of the organization and competitors and to reveal a relative position in the market.*

Keywords: *method, competitiveness, indicator, competitors, market.*

Оцінка конкурентоспроможності будь-якого підприємства має важливе значення для його діяльності, насамперед для того, щоб визначити, в чому його переваги та недоліки перед конкурентами, і зробити висновки для вироблення підприємством власної успішної конкурентної стратегії і підтримки конкурентної переваги.

Проблема оцінки конкурентоспроможності підприємства є складною і комплексною, оскільки конкурентоспроможність складається з безлічі самих різних чинників.

Оцінка необхідна підприємству для здійснення ряду заходів, таких як: вироблення основних напрямків зі створення і виготовлення продукції, що користується попитом; оцінка перспективи продажу конкретних видів виробів і формування номенклатури; встановлення цін на продукцію тощо. На сьогодні методологія і методика проведення оцінки не є досить розробленими [1].

Дослідженням і аналізом цього питання займаються такі вчені, як І. Максимов, Є. Станиславчик, Л. Баумгартен, А. Дементьева, Г. Іващенко, Н. Дробітько, О. Кузьмін, Н. Горбаль, Є. Голубков, А. Савчук та багато ін. [1–3; 5].

Оцінка конкурентоспроможності підприємства тісно пов'язана з аналізом його господарської діяльності. Визначення показників конкурентоспроможності підприємства є вихідним моментом для організації всієї виробничо-господарської діяльності. При оцінці рівня конкурентоспроможності підприємства необхідно використовувати цілий ряд показників [1].

Існує багато методів для оцінки конкурентоспроможності підприємств. На основі проаналізованих літературних джерел і досвіду інших підприємств, щоб з кращої сторони охарактеризувати ТОВ «Європейське», було обрано метод Максимова І. В., який називають комплексним показником конкурентоспроможності організації на основі використання середнього зваженого арифметичного показника одиничних показників конкурентоспроможності [3]. В ньому передбачається визначення комплексного показника конкурентоспроможності підприємства на основі розрахунку середньої арифметичної зваженої з використанням коефіцієнтів вагомості по 4 групах показників.

Цей метод дозволяє найкраще визначити оцінки комплексних показників конкурентоспроможності для організації і конкурентів і виявити відносну позицію на ринку [3].

До першої групи входять показники, що характеризують ефективність управління виробничим процесом: економічність виробничих витрат, яка показує і відображає ефективність витрат при випуску продукції, раціо-

© Василега П. А., 2017

нальність експлуатації основних фондів, досконалість технології виготовлення товару, організацію праці на виробництві [1].

У другу групу об'єднані показники, що відображають ефективність управління оборотними коштами: незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування, здатність підприємства розплачуватися по своїм боргах, можливість стабільного розвитку підприємства в майбутньому.

У третю групу включені показники, що дозволяють отримати уявлення про ефективність управління збутом і просуванням товару (послуги) на ринку засобами реклами і стимулювання.

І в четверту групу – показники конкурентоспроможності товару (послуги): якість товару (послуги) та їх ціна.

Було проведено розрахунок одиничних показників конкурентоспроможності підприємства за базовий 2013 р. та порівняно 2014 р. з 2015 р. (табл. 1) за допомогою загальноприйнятих фінансових формул [5], переведено показники у відносні бальні величини задля легшого розрахунку.

За методом І. В. Максимова були отримані поодинокі показники, які потрібно перевести у відносні величини в 15-бальну шкалу переведення, яку він нам пропонує: п'ятьма балами оцінюється показник, що має значення гірше, ніж базовий рік; десятьма балами – на рівні базового року; п'ятнадцятьма балами – краще, ніж базовий рік [3].

Таблиця 1

Розрахунок одиничних показників конкурентоспроможності

Показник	2013 рік (базовий)	2014 рік	Бальний коефіцієнт	2015 рік	Бальний коефіцієнт
1	2	3	4	5	6
1. Показник ефективності виробничої діяльності підприємства					
1.1. Витрати на виробництво на одиницю продукції, тис. грн	0,985	0,929	10	0,935	10
1.2. Фондовіддача, тис. грн	11,003	16, 062	15	16,22	10
1.4. Рентабельності товару, %	2	1	5	2	10
1.4. Продуктивності праці, тис. грн/осіб	55,613	110,22	15	71,46	15
2. Показник фінансового положення підприємства					
2.1. Коефіцієнт автономії	0,118	0,016	5	0,102	5
2.2. Коефіцієнт платоспроможності	0,133	0,017	5	0,113	5
2.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,089	0,210	15	0,008	5
2.4. Коефіцієнт обіговості обігових засобів	18,987	45,723	15	28,741	15
3. Показник ефективність організації збуту та просування товару (послуги)					
3.1. Рентабельність продаж, %	2	1	5	2	10
3.2. Коефіцієнт затовареності готової продукцією	–	–	–	–	–
3.3. Коефіцієнт завантаження виробничої потужності	0,46	0,57	15	0,73	15
3.4 Коефіцієнт ефективності реклами і коштів стимулювання збуту	0,189	0,251	15	0,131	5
4. Показник конкурентоспроможності товару або послуги					
4.1. Якість товару (послуги)	0,3	0,6	–	1	–
4.2. Ціна товару (послуги), тис. грн за м^2	16	22	–	23	–

З табл. 1 можна побачити, що бальні коефіцієнти 2014 р. порівняно з 2015 р. більші, це означає, що конкурентоспроможність за рік погіршилась, тому вона потребує вдосконалення.

Таким чином, метод Максимова І. В., який називають комплексним показником конкурентоспроможності організації на основі використання середнього зваженого арифметичного показника одиничних показників конкурентоспроможностіэ, дає змогу побачити зміни в економічній діяльності за три роки, визначає стан конкурентоспроможності на момент оцінки, виявляє тенденції та закономірності в підвищенні конкурентоспроможності підприємства за аналізований період, визначає «слабкі місця», що негативно впливають на конкурентоспроможність підприємства, виявляє резерви, які можливо використовувати для підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Грузіна І. А.

Література: 1. Баумгартен Л. В. Анализ методов определения конкурентоспособности организаций и продукции. М.: Маркетинг в России и за рубежом, 2005. С. 10–15. **2.** Іващенко Г. А. Оцінка організаційно-економічних факторів формування конкурентоспроможності підприємства: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.06.01. Харків, 2005. 19 с. **3.** Максимов И. А. Оценка конкурентоспособности промышленного предприятия. *Маркетинг.* 1996. № 3. С. 33–39. **4.** Методы оценки конкурентоспособности // Информационный портал @CRIBS. URL: http://cribs.me. **5.** Станиславчик Е. Н. Основы финансового менеджмента: учебник. М.: Ось-89, 2009. С. 16–20.

ДОКУМЕНТУВАННЯ ПРОЦЕДУР АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК [657.6:657.1.011.56]:331.2

Вернигор Є. В.

Магістрант 2 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні процеси й інструменти з автоматизації процедур аудиту, які адаптовано для аудиту розрахунків з оплати праці. Розроблено підхід з використанням програмного забезпечення щодо проведення та документування аудиту розрахунків з оплати праці, а також систематизовано послідовність документування процедур аудиту розрахунків з оплати праці.*

Ключові слова: *аудит, оплата праці, автоматизація, аудитор, облік, документування.*

Аннотация. *Рассмотрены основные процессы и инструменты для автоматизации процедур аудита, которые адаптированы для аудита расчетов по оплате труда. Разработан подход с использованием программного обеспечения по проведению и документированию аудита расчетов по оплате труда, а также систематизирована последовательность документирования процедур аудита расчетов по оплате труда.*

Ключевые слова: *аудит, оплата труда, автоматизация, аудитор, учет, документирование.*

Annotation. *The basic processes and tools of automation of audit procedures that are adapted to audit payments of wages. The approach of using software for conducting and documenting audit payments of wages and sequence systematically documenting audits of payments to pay.*

Keywords: *audit, compensation, automation, auditor, accounting, documentation.*

В умовах сучасних інформаційних технологій особливого значення набуває питання автоматизації аудиту. Однією з найбільш трудомістких ділянок обліку на підприємстві є заробітна плата, тому що вона передбачає проведення значної кількості розрахунків, розподіл інформації за різноманітними аналітичними ознаками, використання великої кількості нормативних актів. Відповідно, чим більше підприємство, тим більше зростає трудоємність процедур при проведенні аудиту розрахунків з оплати праці. Автоматизація документування таких процедур є одним із інструментів підвищення його ефективності, що і визначає актуальність дослідження цього питання.

Дослідженням питань автоматизації аудиту присвячені праці вітчизняних учених, таких як: Ангеліна І. А., Болдуєв М. В., Гаденко А. Д., Гольдберг Є. Я., Івахненков С. В., Кисла Т. Г., Король Г. О., Одінцова Б. Є., Сапоговська О. В., Пантелеєв В. П., Почкун А. В., Романов А. Н. та ін. Проблемам автоматизації аудиту розрахунків з оплати праці присвятили свої роботи Закалінська К. О., Шевчук Л. П., Шокот А. О., Яровенко Г. М. та ін.

© Вернигор Є. В., 2017

Метою цього дослідження є теоретичне обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення документування процедур аудиту розрахунків з оплати праці в умовах сучасних інформаційних технологій.

Виходячи з мети дослідження вирішено такі завдання: дано загальну характеристику основних процесів і механізмів автоматизації процедур аудиту розрахунків з оплати праці й обґрунтовано підхід щодо вдосконалення документування процедур аудиту розрахунків з оплати праці з застосуванням інформаційних технологій.

Об'єктом дослідження виступає процес аудиту розрахунків з оплати праці в умовах сучасних інформаційних технологій.

Предметом дослідження є документування процедур аудиту оплати праці.

Оскільки майже всі підприємства ведуть бухгалтерський облік автоматизовано, то і аудиторська фірма повинна також проводити аудит з використанням відповідного програмного забезпечення. Тобто автоматизована система аудиторської фірми проводила б імпорт даних із автоматизованої системи бухгалтерського обліку підприємства за відповідним об'єктом аудиту та виконувала б всі розрахунки аналогічно як система бухгалтерського обліку підприємства, але була б налаштована під вимоги аудитора і порівнювала б результати з даними, наданими підприємством, що скоротило б час та обсяги перевірки. На практиці можливо реалізувати запропонований напрям, для цього потрібно вибрати облікову систему, налагодити її під підприємство – клієнта з аудиту, укомплектувати модулем імпорту та порівняння даних (рис. 1).

Особливістю структури, наведеної на рис. 1, є доповнення її базою фактів і базою знань і правил аудитора, які складаються на підставі даних підприємства – клієнта з аудиту, нормативної, планової, статистичної та іншої інформації.

В модулі імпорту та порівняння отримана інформація щодо об'єкта аудиту порівнюється із заданим еталоном. Вихідними даними модулю імпорту та порівняння виступають аудиторський висновок, аудиторський звіт і звіт про виявлені помилки, на основі яких формуються рекомендації стосовно подальшого усунення виявлених недоліків і факторів, якими було викликано ці відхилення [2, с. 85].

Отже, процес аудиторської перевірки являє собою порівняння даних підприємства з еталоном, яким виступають законодавчо-нормативні акти, планові показники, стандарти, дані статистики, результати попередніх перевірок тощо.

Ця структура спростила би проведення аудиту, однак запропонований напрям потребує значних ресурсів і придатний для великих фірм із постійними клієнтами.

Оскільки цілісної системи документування аудиту розрахунків з оплати праці не існує, доцільно було б запропонувати підхід з використанням програмного забезпечення, яке б документувало аудит цієї ділянки обліку. На рис. 2 автором розроблено схему роботи автоматизації аудиту розрахунків із оплати праці, яка би діяла в сучасних інформаційних технологіях.

Запропонований підхід із використанням програмного забезпечення передбачає проведення перевірки розрахунків з оплати праці за блоками: дотримання трудового законодавства, нарахування заробітної плати, розрахунок середньої заробітної плати для оплати відпусток і компенсацій за невикористану відпустку, розрахунок середньої заробітної плати для оплати відряджень і періоду непрацездатності працівника, перевірка правильності нарахування утримань із заробітної плати та нарахування заробітної плати.

Основою для розроблення підходу з використанням програмного забезпечення щодо проведення та документування аудиту розрахунків з оплати праці став принцип зниження трудомісткості виконаних робіт за рахунок автоматизації операцій, на які при перевірці вручну витрачалося багато часу, та виникали помилки внаслідок людського фактора [3, с. 136].

У процесі використання цього підходу аудитор вводить необхідні для розрахунків дані, і програмне забезпечення само здійснює перевірку правильності всіх розрахунків, а також виявляє відхилення і видає необхідні рекомендації. Він також дозволяє проведення перевірок суцільним методом, за рахунок чого знижується аудиторський ризик і забезпечується складання робочих документів аудитора і звіту про перевірку.

Використання запропонованого підходу дозволить скоротити час проведення перевірки та зменшити кількість помилок при документуванні процедур аудиту розрахунків із оплати праці. На рис. 3 автором виокремлено блок документування аудиту розрахунків із оплати праці у складі загального аудиту фінансової звітності.

Особливу увагу в цьому блоці необхідно звернути на Тест внутрішнього контролю розрахунків з оплати праці, який доповнено додатковими питаннями, такими як «Чи проводиться професійне навчання та тестування персоналу стосовно змін у законодавстві щодо виплат заробітної плати?» та «Чи внесені зміни до програмного забезпечення, за допомогою якого підприємство веде облік розрахунків з оплати праці, за відповідних змін у законодавстві?», таке доповнення пов'язано з переходом обліку підприємств з П(С)БО 26 [4] на М(С)БО 19 [5].

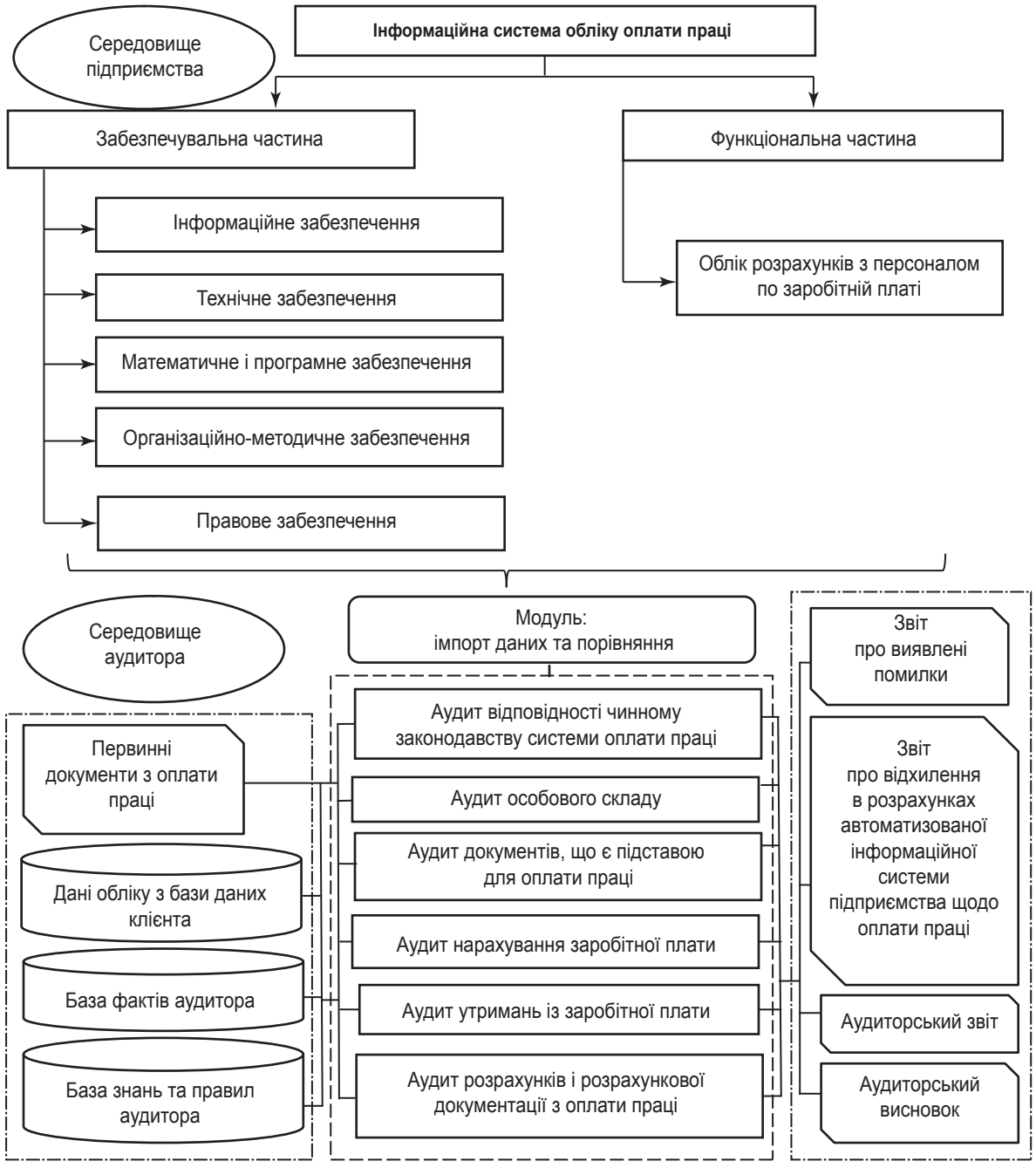

Рис. 1. **Схема реалізації підходу до автоматизації процедур аудиту розрахунків з оплати праці**

Джерело: адаптовано автором на основі [1, с. 37]

Таким чином, можна зазначити, що застосування інформаційних технологій в процесі аудиту розрахунків з оплати праці є перспективним напрямом удосконалення документування його процедур. Водночас на сьогодні відсутні програми, які б допомогали спростити проведення аудиту розрахунків з оплати праці. Це пов'язано з необхідністю залучення значних фінансових ресурсів, постійними змінами в законодавстві, а також з ризиками, пов'язаними з використанням комп'ютерних технологій, тому подальшого дослідження потребує питання зменшення трудомісткості процедур аудиту

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Воінова Т. С.

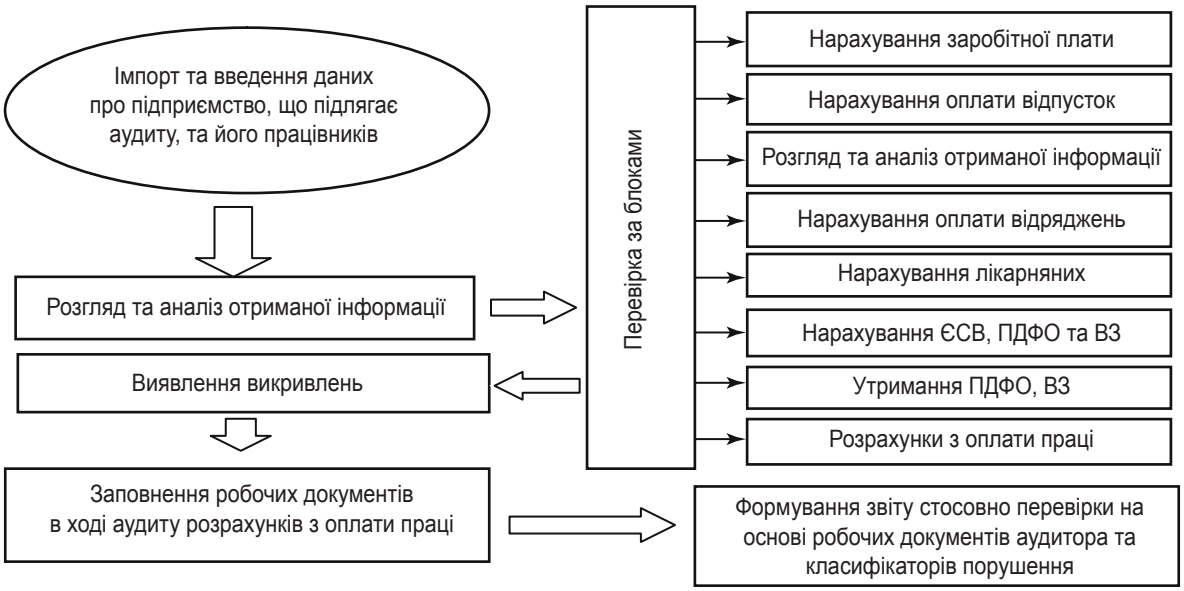

Рис. 2. **Схема роботи підходу з використанням програмного забезпечення щодо проведення та документування аудиту розрахунків з оплати праці**

Джерело: розроблено автором

Рис. 3. **Послідовність документування процедур аудиту розрахунків із оплати праці**

Джерело: систематизовано й адаптовано автором [1, с. 37]

Література: 1. Яровенко Г. М. Автоматизація як перспективний напрям розвитку зовнішнього аудиту. *Інвестиції: практика та досвід.* 2012. № 4. С. 34–38. **2.** Яровенко Г. М. Автоматизація аудиту розрахунків з оплати праці. *Вісник Української академії банківської справи НБУ.* 2012. № 3. С. 87–92. **3.** Мац Т. П., Левченко З. М. Організація аудиту в середовищі управлінських інформаційних систем. *Вісник Полтавської державної аграрної академії.* 2014. № 3. С. 135–138. **4.** Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам». *Все про бухгалтерський облік.* 2002. № 84. С. 52–56. **5.** Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: http://zakon.rada.gov.ua/.

ОСОБЕННОСТИ ДИСЦИПЛИНАРНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

УДК 349.2

Винокурова К. Д.

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализированы основные принципы, виды и признаки дисциплинарной ответственности. Рассмотрены такие понятия, как: «дисциплинарная ответственность», «дисциплинарный проступок», «дисциплина труда». Определены основные обязанности работника в процессе труда.*

Ключевые слова: *дисциплинарная ответственность, дисциплинарные проступки, дисциплина труда (трудовая дисциплина), принципы ответственности.*

Анотація. *Проаналізовано основні принципи, види й ознаки дисциплінарної відповідальності. Розглянуто такі поняття, як: «дисциплінарна відповідальність», «дисциплінарний проступок», «дисципліна праці». Визначено основні обов'язки працівника в процесі праці.*

Ключові слова: *дисциплінарна відповідальність, дисциплінарні проступки, дисципліна праці (трудова дисципліна), принципи відповідальності.*

Annotation. *The article analyzes the main principles, types and signs of disciplinary responsibility. Such concepts as "disciplinary responsibility", "disciplinary offense", "labor discipline" are considered. The main duties of the employee in the labor process were also determined.*

Keywords: *disciplinary responsibility, disciplinary offenses, labor discipline, principles of responsibility.*

В современном обществе одним из успешных и эффективных факторов повышения производительности труда можно считать трудовую дисциплину и выполнение работником назначенных ему обязанностей. Однако есть случаи, когда трудовое право в данном аспекте нарушают не только работники, а и работодатели. Нарушения заключаются в некорректном наказании сотрудников за неисполнение их профессиональных обязанностей, то есть за нарушение трудовой дисциплины.

Дисциплинарная ответственность и дисциплина труда в целом являлись предметом исследований таких известных научных деятелей в области трудового права, как: А. Т. Барабаш, В. К. Колпаков, П. Д. Пилипенко, А. И. Процевский, Л. А. Сыроватская, А. А. Чумак и др.

Так, целью данной статьи является определение видов и признаков дисциплинарной ответственности, а также раскрытие понятия и результата несоблюдения трудовой дисциплины.

Заключение трудового договора не только обеспечивает работнику определённые права, но и обязанности. Работодатель же обязан осведомить работника о правилах внутреннего распорядка, провести инструктаж, закрепить за ним рабочее место и обеспечить работника необходимыми условиями труда. В свою очередь, согласно ст. 139 Кодекса законов о труде Украины (далее – КЗоТ Украины) «работники обязаны работать честно и добросовестно, своевременно и точно выполнять распоряжения собственника или уполномоченного им органа, соблюдать трудовую и технологическую дисциплины, требования нормативных актов об охране труда, бережно относиться к имуществу собственника, с которым заключен трудовой договор» [1].

Соблюдение трудовой дисциплины работником подразумевает осуществление того комплекса правовых норм, которые регулируют внутренний трудовой распорядок и устанавливают трудовые права и обязанности сторон трудового договора.

Дисциплинарная ответственность – вид юридической ответственности, которая заключается в применении к работнику конкретных мер взыскания за неисполнение или ненадлежащее исполнение им трудовых обязанностей, то есть за нарушение трудовой дисциплины. Для дисциплинарной ответственности характерны:

- дисциплинарный проступок как её основание;
- дисциплинарное взыскание как наказание за проступок;
- применение наказаний (взысканий) уполномоченным органном, а именно должностным лицом в порядке подчинённости;
- чётко установленные правовыми нормами рамки дисциплинарной власти этого органа, а именно должностного лица;

© Винокурова К. Д., 2017

– возможность обжалования в вышестоящий орган (вышестоящему должностному лицу) или в суд работником, который был привлечен к дисциплинарной ответственности [2].

Однако работник может отказаться выполнять работу и за это не будет привлечён к дисциплинарной ответственности по ряду причин. Так, согласно ст. 31 КЗоТ Украины от работника не имеют права требовать выполнение работы, которая не обусловлена трудовым договором, за исключением случаев, указанных в ст. 33 КЗоТ Украины. В ст. 153 КЗоТ Украины указано, что если работа явно опасна для жизни работника, а также если условия не отвечают законодательству об охране труда, работодатель не может требовать от работника её выполнения. Соответственно, если создалась такая производственная ситуация, которая является опасной для его жизни и здоровья или людей, которые окружают его, и окружающей среды, то работник имеет право отказаться от порученной работы [1].

Если работник нарушил трудовую дисциплину, работодатель может применить к нему либо увольнение, либо выговор, то есть только одну из мер взыскания – указывает статья 147 КЗоТ Украины [1]. Для определённых категорий работников в уставах и законодательстве о дисциплине могут применяться другие виды меры дисциплинарного взыскания. Увольнение работника происходит в случаях, установленных законом, они указаны в ст. 40-41 КЗоТ Украины [1].

Дисциплинарный проступок – это нарушение или невыполнение работником установленных норм, которые регулируют его трудовые правоотношения с работодателем и за которое применяется дисциплинарное взыскание. При этом срок применения дисциплинарного взыскания – не позднее шести месяцев со дня совершения проступка. К дисциплинарному проступку относится не только деятельность, нарушающая трудовую дисциплину, но и бездеятельность, подразумевающая неисполнение трудовых обязанностей [3].

Также следует отметить что приказ, который свидетельствует о понесении работником дисциплинарной ответственности, является действительным один год. Если работник не допустил нового нарушения трудовой дисциплины и к тому же проявил себя как добросовестный работник, то взыскание может быть снято до окончания одного года. В течение срока действия дисциплинарного взыскания меры поощрения к работнику не применяются [4].

Таким образом, дисциплинарная ответственность, представляет собой наказание за ненадлежащее выполнение обязанностей или невыполнение их работником вовсе. Работодатели, применяя дисциплинарную ответственность, часто злоупотребляют и нарушают права работников. Вместе с этим работники, не зная своих прав, не только ущемляются со стороны руководства, но и не знают своих обязанностей и мер наказания за их невыполнение, чувствуют безответственность и игнорируют правила установленные трудовой дисциплиной. При этом есть ряд особенностей и принципов дисциплинарной ответственности, игнорируя которые либо не осведомившись о которых, работники сами себя дискриминируют и лишают определённых прав.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Литература: 1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.01.1978 № 322-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **2.** Андрушко. А. В. Основні проблеми загальної дисциплінарної відповідальності у трудовому праві. *Держава і право.* 2007. Вип. 37. С. 371–377. **3.** Барабаш А. Т. Регулирование обязанностей дисциплины труда рабочих и служащих. *Вопросы государства и права.* 1974. Вып. 2. С. 132–142. **4.** Сыроватская Л. А. Трудовое право: учебник. М.: Высшая шк., 1995. 225 с.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ОБСЯГ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 339.137

Віріщагіна Ю. С.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано вплив соціально-економічних факторів на обсяг реалізованої продукції на підприємствах України за 2015 рік. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу виявлено найбільш значущі фактори й оцінено якість побудованої моделі.*

Ключові слова: *багатофакторна модель, кореляційно-регресійний аналіз, обсяг реалізованої продукції, індекс споживчих цін.*

Аннотация. *Проанализировано влияние социально-экономических факторов на объем реализованной продукции на предприятиях Украины за 2015 год. С помощью корреляционно-регрессионного анализа выявлены наиболее значимые факторы, и оценено качество построенной модели.*

Ключевые слова: *многофакторная модель, корреляционно-регрессионный анализ, объем реализованной продукции, индекс потребительских цен.*

Annotation. *The influence of social and economic factors on the volume of products sold enterprises in Ukraine for 2015. With the help of correlation-regression analysis, the most significant factors were identified and the quality of the constructed model was estimated.*

Keywords: *multifactor model, correlation-regression analysis, volume of products sold, consumer price index.*

Сучасні економічні умови вимагають від підприємств постійного розвитку для створення конкурентоздатного виробництва, який залежить від організації процесу управління. Економічний розвиток держави є основою розробки стратегії управління підприємствами. Останнім часом в Україні знижується рівень виробництва продукції та її реалізації. Основними причинами цього процесу є зниження технологічного рівня виробництва, моральне та фізичне зношення обладнання та відсутність достовірної інформації про ринки збуту. Тобто підприємство повинно спостерігати за результатами стратегії, а саме за співвідношенням обсягу виробництва та реалізації товарів.

Забезпечення економічної самостійності підприємства передбачає створення умов для реалізації його економічного суверенітету як господарюючого суб'єкта, що виражається, насамперед, в реалізації права та реальної можливості вибору господарчої діяльності, вільного вибору продавця, місця, часу й інших умов придбання товарів, прийняття рішення про те, що та в якій кількості продавати, кому та за якими цінами продавати. Підприємство як суб'єкт ринкових відносин для здійснення своєї господарської діяльності має бути, з одного боку, конкурентоспроможним відносно інших підприємств, які функціонують на ринку, з іншого боку – взаємодіяти з підприємствами інших галузей, інфраструктурою. [1].

Вивченням цієї проблеми займалися і займаються такі вчені, як С. М. Кваша, В. М. Шаповал, Л. І. Гаєвська та С. Ф. Покрівний.

Особливості торгівлі промисловими товарами та структура реалізації продукції підприємств знайшли відображення у працях А. В. Розгон, А. І. Доцик та В. О. Протопова.

Обсяг реалізації продукції визначається або по відвантаженню продукції покупцям, або по оплаті (виручці). В умовах ринкової економіки цей показник набуває першочергового значення. Реалізація продукції є сполучною ланкою між виробництвом і споживачем. Від того, як продається продукція, який попит на неї на ринку, залежить і обсяг її виробництва [2].

Ефективна збутова діяльність не буде існувати, якщо підприємство обмежується окремими, не пов'язаними між собою заходами у сфері просування продукції. Це призведе до неефективних витрат ресурсів, що тільки підвищить собівартість продукції і знизить можливий прибуток.

В умовах високої конкуренції підприємству необхідний комплекс заходів у сфері збуту. А це можливо тільки в тому випадку, якщо здійснюється цілеспрямоване управління збутом [3].

© Віріщагіна Ю. С., 2017

Отже, ця тема є надзвичайно актуальною та потребує підвищеної уваги. Тобто потрібно створити такі умови, які сприяють підвищенню рівня обсягу реалізованої продукції в Україні.

В роботі проаналізовано залежність обсягу реалізованої продукції від таких факторів, як індекс споживчих цін, чисельність населення, обсяг обороту роздрібної торгівлі, обсяг експорту товарів і кількість підприємств. Для цього методами кореляційно-регресійного аналізу було побудовано багатофакторно-економетричну модель.

Для проведення аналізу були використані дані з Державного сайту статистики України (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Вихідні дані про обсяг реалізованої продукції підприємств в 2015 році та фактори, що чинять на них вплив

Область	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	Індекс споживчих цін, %	Чисельність населення, осіб	Обсяг обороту роздрібній торгівлі, млн грн	Обсяг експорту товарів, млн грн	Кількість підприємств, од.
Вінницька	100 103,3	100,8	1 585 683	1 426,7	846 856	9 442
Волинська	83 724,7	101,4	1 039 468	1 122,9	631 693,7	5 600
Дніпропетровська	584 076,0	101,0	3 231 313	4 879,4	6 398 976	27 251
Донецька	325 495,2	101,5	4 234 279	1 660,6	3 695 324	11 763
Житомирська	47 198,0	100,7	1 243 747	1 139,3	441 318,7	6 607
Закарпатська	40 299,3	101,1	1 256 793	1 251,7	1 094 380	6 111
Запорізька	183 707,1	101,2	1 740 909	2 264,1	2 931 027	14 423
Івано-Франківська	53 860,8	101,9	1 377 125	1 240,9	373 000,4	7 942
Київська	329 444,3	101,0	1 727 979	3 440,7	1 690 437	18 164
Кіровоградська	66 079,8	101,6	961 156	1 023,4	406 551,9	7 684
Луганська	34 584,0	101,5	2 192 404	442,4	257 771,8	3 354
Львівська	183 102,3	100,7	2 517 329	3 182,7	1 206 325	18 628
Миколаївська	96 831,3	101,1	1 150 634	1 270,6	1 603 064	10 569
Одеська	211 919,7	101,3	2 376 596	3 729,9	1 727 480	23 883
Полтавська	182 414,0	100,9	1 420 017	1 597,2	1 481 082	10 142
Рівненська	42 671,4	101,0	1 160 690	1 060,0	378 286,5	5 253
Сумська	60 375,8	101,3	1 103 566	1 083,7	606 604,7	5 842
Тернопільська	75 099,2	101,3	1 057 443	793,8	290 982,8	5 096
Харківська	240 407,6	101,0	2 687 831	4 485,3	1 311 587	24 938
Херсонська	45 530,2	101,8	1 055 218	1 104,7	238 440	8 008
Хмельницька	57 599,6	101,2	1 284 140	1 254,1	401 620,9	6 992
Черкаська	104 893,8	101,0	1 230 305	1 201,1	434 189,9	8 296
Чернівецька	18 095,3	101,6	905 636	799,6	108 294,5	4 054
Чернігівська	60 483,4	101,1	1 027 446	1079,7	55 1601,7	6 018
м. Київ	1 931 071	100,8	2 866 510	10 337	8 742 884	87 380

На основі вихідних даних (табл. 1) було побудовано економетричну модель

$$Y = -154881 + 1282{,}75 \cdot x_1 + 0{,}017 \cdot x_2 + 73{,}32 \cdot x_3 + 0{,}056 \cdot x_4 - 6{,}27 \cdot x_5,$$

де Y – обсяг реалізованої продукції підприємств;

x_1 – індекси цін за регіонами;

x_2 – чисельність населення;

x_3 – обсяг обороту торгівлі;

x_4 – обсяги експорту;

x_5 – кількість підприємств.

Використовуючи надбудову MSExcel «DataAnalysis», було обчислено основні параметри побудованої моделі (рис. 1). За отриманими результатами було виключено статистично незначущі фактори, а саме індекси споживчих цін за регіонами та чисельність населення.

Регрессионная статистика	
Множественный R	0,989380392
R-квадрат	0,978873561
Нормированный R-квадрат	0,975855498
Стандартная ошибка	59283,37252
Наблюдения	25

Дисперсионный анализ

	df	*SS*	*MS*	*F*	*Значимость F*
Регрессия	3	3,41968E+12	1,13989E+12	324,33837	9,65009E-18
Остаток	21	73804883412	3514518258		
Итого	24	3,49348E+12			

	Коэффициенты	*Стандартная ошибка*	*t-статистика*	*P-Значение*	*Нижние 95%*	*Верхние 95%*	*Нижние 95,0%*	*Верхние 95,0%*
Y-пересечение	-55013,39006	19682,11853	-2,795094947	0,01084828	-95944,5961	-14082,2	-95944,6	-14082,2
Переменная X 5	29,49297391	3,454598329	8,537309147	2,8599E-08	22,30874342	36,6772	22,30874	36,6772
Переменная X 4	0,053475517	0,011987037	4,461112093	0,00021575	0,028547108	0,078404	0,028547	0,078404
Переменная X 3	-106,2700914	27,91428822	-3,807014191	0,00102964	-164,3210314	-48,2192	-164,321	-48,2192

Рис. 1. **Обчислення основних параметрів моделі**

Рівняння регресії має вигляд:

$$Y = -55013,4 - 106,27 \cdot x_3 + 0,053476 \cdot x_4 + 29,49297 \cdot x_5 .$$

На основі отриманих результатів можна стверджувати, що при зменшенні обсягу обороту роздрібної торгівлі обсяг реалізованої продукції збільшиться на 106,27 млн грн, також при збільшенні обсягів експорту обсяг реалізованої продукції збільшиться на 0,053476 млн грн.

За допомогою критерію Фішера можна зробити висновок, що отримане рівняння регресії є статистично значущим, адже

$$F_{розр.} = 324,33 > F_{табл.} = 8,65.$$

Також значення t-статистики Стьюдента для цих факторів підтверджує необхідність включення їх у модель.

Коефіцієнт кореляції 0,98938 свідчить про сильний зв'язок між статистично значущими факторами. Коефіцієнт детермінації R^2, який дорівнює 0,9788, свідчить про високу якість побудованої моделі.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що на обсяг реалізованої продукції в областях України найбільший вплив справляю такі фактори, як індекси споживчих цін, чисельність населення, обсяг обороту роздрібної торгівлі та кількість підприємств.

Враховуючи світовий досвід і проведений аналіз розглянутого питання, рекомендується задля покращення розвитку обсягів реалізованої продукції вжити таких заходів: тимчасово знизити ціну з метою зміцнення позицій на ринку, здійснювати активну політику у галузі реалізації продукції шляхом розширення оптових каналів збуту, а також створення власної роздрібної мережі для забезпечення гарантованого виходу на ринок. Виявлення цієї залежності дозволить державі й іншим органам регулювати обсяги продукції підприємств за допомогою зміни факторів, що чинять вплив на них.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

Література: 1. Протопопова В. О., Полонський А. Н. Економіка підприємства. навчальний посіб. Київ: ЦУЛ, 2002. 220 с. **2.** Планування обсягу продажів і реалізації продукції. URL: http://ukrbukva.net. **3.** Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент. СПб.: Питер, 2006. 816 с. **4.** Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua.

АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ ООО "ХАРПЛАСТМАСС" НА ОСНОВЕ РЕГРЕССИОННОЙ МОДЕЛИ

УДК 330.322.16:629

Вовк И. О.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Выполнен регрессионный анализ деятельности предприятия ООО «Харпластмасс». С помощью пакета Statgraphics Centurion разработана эконометрическая модель прогнозирования показателей деятельности предприятия ООО «Харпластмасс». Построена альтернативная модель по наиболее влиятельным факторам.*

Ключевые слова: *эконометрическое моделирование, предприятие ООО «Харпластмасс», прогнозирование, регрессия.*

Анотація. *Виконано регресійний аналіз діяльності підприємства ТОВ "Харпластмас". За допомогою пакета Statgraphics Centurion розроблено економетричну модель прогнозування показників діяльності підприємства ТОВ "Харпластмас". Побудовано альтернативну модель занайбільш впливовими факторами.*

Ключові слова: *економетричне моделювання, підприємство ТОВ "Харпластмас", прогнозування, регресія.*

Annotation. *The regression analysis of the activity of the enterprise "Kharplastmass" was performed. With the help of the Statgraphics Centurion package, an econometric model for forecasting the performance indicators of the Kharplastmass LLC was developed and solved. An alternative model has been constructed for the most influential factors.*

Keywords: *econometric modeling, enterprise of LLC "Harplastmass", forecasting, regression.*

Сегодня рыночные отношения развиваются очень стремительно, это отображается на деятельности всех предприятий. Прибыль любого предприятия зависит от множества факторов. В современных условиях предприятия обязаны как можно быстрее реагировать на изменение внешних факторов и производить качественную продукцию независимо от экономической ситуации в стране. В данной статье рассмотрена зависимость прибыли предприятия ООО «Харпластмасс» от таких факторов, как цена на ресурсы, себестоимость продукции, спрос и объем выпуска. Для проведения эконометрического моделирования в статье использован регрессионный анализ, с помощью которого оценены параметры экономико-математической модели.

Проанализированы результаты финансовой деятельности предприятия ООО «Харпластмасс» за полтора года работы (18 месяцев). Есть прибыль предприятия (Y, тыс. грн), цена на ресурсы (x_1, тыс. грн) себестоимость продукции (x_2, тыс. грн), спрос (x_3, тыс. шт.), объем выпуска (x_4, тыс. шт.), поскольку это основные эконометрические показатели, которые характеризуют деятельность предприятия ООО «Харпластмасс». Эти факторы были выбраны потому, что они имеют наибольшее влияние на прибыль предприятия.

В табл. 1 приведены ежемесячные показатели за 2016 год деятельности предприятия по выпуску одного товара:

Таблица 1

Исходные данные

Месяцы	Цена на ресурсы тыс. грн, x_1	С/с продукции, тыс. грн, x_2	Спрос тыс. шт., x_3	Объем выпуска, тыс. шт., x_4	Прибыль, тыс. грн, Y
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
1	5,0	12	30	35	7
2	5,2	14	27	32	6
3	4,9	11	24	29	7
4	5,1	14	23	28	5
5	4,8	13	27	32	4
6	4,9	13	30	35	6
7	5,0	15	22	27	3

© Вовк И. О., 2017

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5	6
8	4,7	14	29	34	7
9	4,0	11	30	35	8
10	4,3	13	27	32	6
11	5,1	15	24	29	5
12	4,5	13	23	28	6
13	4,4	14	26	31	7
14	4,4	14	22	27	4
15	4,3	13,5	21	26	5
16	4,2	13,1	24	29	6
17	4,2	13	22	27	7
18	4,1	14	25	30	5

С помощью пакета Statgraphic получим данные дисперсионного анализа: сумма квадратов модели и остатков составит 12,2802 и 16,8309. Критерий Фишера составит 11,67. P-Значение 0,0035. R-квадрат будет равен 95,184 процента. R-квадрат составит 94,5705 процента. Стандартная ошибка равна 1,02564, а средняя абсолютная погрешность – 0,720444.

Статистика Дарбина-Уотсона будет равна 2,34604 (P = 0,7882). Остаточная автокорреляция запаздывания будет отрицательной, а именно -0,176582.

Уравнение установленной модели будет иметь вид:

$$Y = 15{,}8336 + 1\ x_1 + (-0{,}7554)\ x_2.$$

После расчетов, произведенных в пакете Statgraphics, видим, что P-значение в таблице ANOVA меньше, чем 0,05, это говорит о том, что между переменными существует статистически значимая взаимосвязь при уровне надежности 95,0 %.

R-квадрат показывает, какая доля вариации изменения результирующего признака Y учтена в модели и объясняется изменением факторных переменных. Скорректированная R-квадрат статистика составляет 94,5705 %. Остальные 5,4295 % обусловленные другими факторами, которые не включены в линейную модель регрессии.

F-критерий Фишера является параметрическим критерием и используется для сравнения дисперсий двух вариационных рядов. В данной модели он составил 11,67. Сделаем вывод, что уравнение множественной регрессии статистически значимо.

Стандартное отклонение остатков составляет 1,02564. Это значение может использоваться для построения пределов прогнозирования для новых наблюдений.

Средняя абсолютная ошибка (MAE) 0,720444 – среднее значение остатков. Критерий Дарбина-Уотсона – статистический критерий, используемый для тестирования автокорреляции первого порядка элементов исследуемой последовательности. Наиболее часто применяется при анализе временных рядов и остатков регрессионных моделей.

Так как коэффициент детерминации R^2 имеет достаточно высокое значение, сделаем прогноз о том, что прибыль предприятия ООО «Харпластмасс» составит:

$$Y(_{x1x2}) = 15{,}8336 + (-0{,}7554)\ 114{,}5 = 24{,}81 \text{ грн.}$$

С помощью пакета Statgraphics рассчитаем альтернативную модель для фактора x_1 – цены на ресурсы. Получим следующие данные: коэффициент корреляции будет отрицательным -0,263518; R-квадрат составит 6,94417 процентов, а скорректированный R-квадрат –1,12818 процентов. Стандартная ошибка Est. Будет равна 1,30119, а средняя абсолютная погрешность –1,02412. Статистика Дарбина-Уотсона составит 1,96241 (P = 0,3991). Остаточная автокорреляция запаздывания 1 будет равна -0,0536608.

В модели наиболее влиятельными факторами являются x_1 и x_2. Для этих факторов рассчитаем альтернативную модель.

Для x_1 модель будет иметь вид: $y = \sqrt{1{,}1307E - 1{,}4351E \cdot \sqrt{x_1}}$. При этом коэффициент детерминации будет равен 54,51 %.

Для x_1 модель будет иметь вид: $y = \sqrt{1{,}1123E - 1{,}1751E \cdot \sqrt{x_2}}$.. При этом коэффициент детерминации будет равен 40,02 %.

Получим следующие данные: коэффициент корреляции будет отрицательным -0,651157. Статистика R-квадрат показывает, что модель, как установленная, объясняет 42,4005 % изменчивости *Y*. Скорректированный R-квадрат –78,8006 %.

Стандартная ошибка будет равна 1,0237, она показывает, что средняя абсолютная погрешность –0,725708. Статистика Дарбина-Уотсона составит 2,30552 (P = 0,7614). Остаточная автокорреляция запаздывания 1 будет равна -0,156251.

Прогнозируемое значение прибыли предприятия ООО «Харпластмасс» составит 24 тыс. грн 81 коп. Можно принять управленческое решение о том, что наиболее влиятельными факторами являются: x_1 – цены на ресурсы и x_2 – себестоимость продукции. Это и очевидно, потому что как раз таки именно эти факторы наиболее существенно влияют на цену продукции и в дальнейшем на прибыль. Для максимизации прибыли нужно уменьшать расходы на ресурсы – искать более дешевое сырье, покупать ресурсы в своей стране. Это, в свою очередь, уменьшит себестоимость, что приведет к увеличению прибыли.

Научный руководитель – д-р экон. наук, професор Малярец Л. М.

Литература: 1. О предприятии ООО "Харпластмасс". URL: http://harplastmass.pulscen.com.ua. **2.** Малярец Л. М., Норик Л. О., Лебедева И. Л. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2012. 154 с. **3.** Продукция. URL: https://www.ua-region.info/31642900.

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И ЕС

УДК 339.9(477+4)

Водолазко О. Е.

Студент 2 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрено развитие внешнеэкономического сотрудничества Украины и Европейского Союза, а также определено влияние этого сотрудничества на развитие экономики нашей страны. Проанализировано торгово-экономического сотрудничества Украины и ЕС за последние несколько лет.*

Ключевые слова: *Европейский Союз, сотрудничество, торговля, импорт, экспорт, рынок.*

Анотація. *Розглянуто розвиток зовнішньоекономічного співробітництва України та Європейського Союзу, а також визначено вплив цієї співпраці на розвиток економіки нашої країни. Проаналізовано торгово-економічне співробітництво України та ЄС за останні кілька років.*

Ключові слова: *Європейський Союз, співробітництво, торгівля, імпорт, експорт, ринок.*

Annotation. *The article describes the background and development of foreign economic cooperation between Ukraine and the European Union, the impact of this cooperation on the development of our economy and the analysis of trade-economic cooperation between Ukraine and the EU over the past few years.*

Keywords: *European Union, cooperation, trade, import, export, market.*

Еще с начала момента получения Украиной независимости основными стратегическими партнерами были США, Российская Федерация и Европейский Союз. В последние несколько лет сотрудничество с Европейским Союзом расширяется с каждым годом все больше.

© Водолазко О. Е., 2017

Сегодня одним из важнейших направлений дальнейшей внешнеэкономической деятельности Украины является развитие экономического сотрудничества в различных областях со странами ЕС, поэтому эта тема является очень актуальной.

Целью этой статьи является изучение, анализ и сравнение развития торгово-экономического сотрудничества нашей страны и стран ЕС.

Тонкости внешнеэкономических отношений, проблемы и направления интеграции Украины в ЕС, исследование будущего потенциала сотрудничества Украины и Европейского Союза рассматриваются в работах И. Бураковского, Н. Красновой, В. Новицкого, Ф. Шевченко и др.

Географическая близость Украины и Европейского Союза в будущем может помочь развитию торгово-экономических отношений. ЕС также является одним из важнейших торговых партнеров Украины.

Европейский Союз занимает ведущие позиции в мировом хозяйстве. На его долю приходится 41,4 % мирового товарного экспорта и 39,8 % импорта услуг, поэтому сотрудничество с ним дает развивающимся странам множество преимуществ, которые способствуют экономическому росту и повышению жизненного уровня населения [1, с. 5]. На данный момент Украина далека от вступления в ЕС. Однако уже сейчас в нашей стране проводится ряд реформ – экономических, политических, социальных, от которых жители нашей страны ждут позитивного эффекта.

Соглашение о партнерстве и сотрудничестве (СПС) от 16 июня 1994 г. стало главным нормативным документом сотрудничества Украины и ЕС. Это соглашение очень важно для развития экономики Украины, так как расширение рынков сбыта для украинских товаров в ЕС может привести к ускоренному росту валового внутреннего продукта Украины.

С помощью Европейского Союза Украина может расширить рынки сбыта для собственных товаров и услуг в самых разных отраслях экономики, что сможет открыть новые перспективы для отечественных предприятий. Особый интерес для нашей страны представляет зона свободный торговли с ЕС. Для Украины сейчас очень привлекательными являются современные направления, которые связаны с технологиями, высокотехнологичным производством и внедрением новейших технологий [2].

Анализ торговли товарами между Украиной и ЕС в 2015 году. В 2015 году в страны ЕС Украина экспортировала всего товаров объемом на 13015209,7 тыс. долл. США, а объем импорта из стран ЕС составил 15330156,2 тыс. долл. США. Сальдо импорта к экспорту является отрицательным, а значит, наша страна больше импортировала товаров из ЕС, чем экспортировала [3].

По сравнению с 2014 годом объем экспорта товаров в ЕС снизился на 30,6%, а импорт товаров – на 37,4%.

Самыми крупными странами экспорта для Украины в 2015 году стали (рис. 1):

Испания – 1043602,6 тыс. долл. США;

Италия – 1979843,6 тыс. долл. США;

Германия – 1328677,4 тыс. долл. США;

Польша – 1977329,6 тыс. долл. США;

Венгрия – 909721,0 тыс. долл. США.

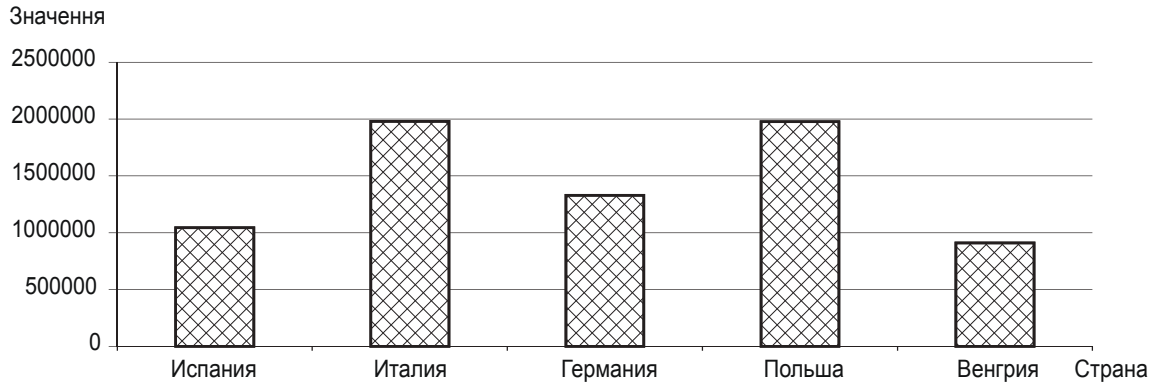

Рис.1. **Объем экспорта товаров в страны ЭС**, тыс. долл. США

А Украина импортировала больше всего из таких стран (рис. 2):

Германия – 3975626,5 тыс. долл. США;

Польша – 2324048,2 тыс. долл. США;

Венгрия – 1608536,1 тыс. долл. США;

Италия – 976327,8 тыс. долл. США;

Франция – 892786,2 тыс. долл. США.

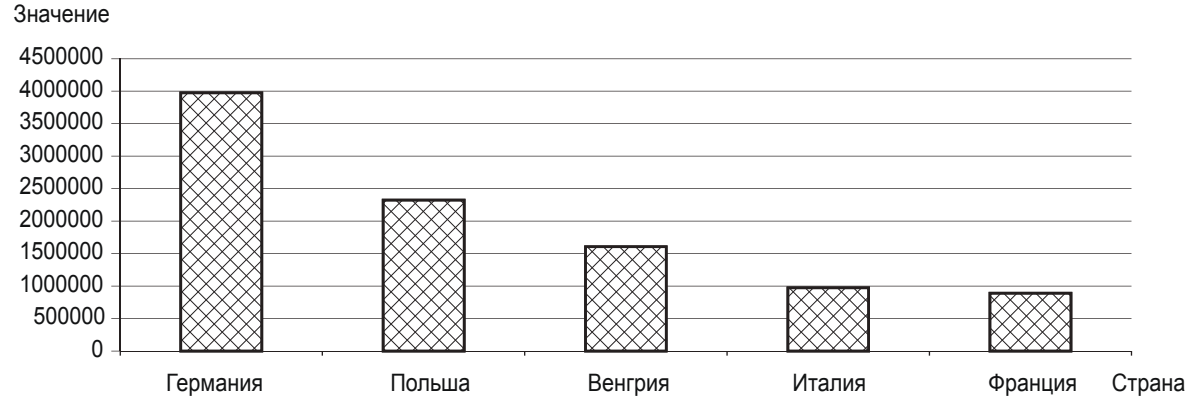

Рис. 2. **Объем импорта товаров из стран ЕС**, тыс. долл. США

Анализ торговли услугами между Украиной и ЕС в 2015 году.

Общий объем предоставленных услуг странам ЕС в 2015 году составил 2927,9 млн долл. США, а полученных услуг – 2750,1 млн долл. США. Сальдо между экспортом и импортом положительное, то есть Украина больше предоставила своих услуг странам ЕС.

В 2015 году общий объем предоставленных услуг странам ЕС упал на 36,3 %, а получение услуг от стран ЕС – на 14,5 % по сравнению с 2015 годом (рис. 3).

Среди главных стран, куда Украина экспортировала свои услуги:

Великобритания – 553,3 млн долл. США;

Германия – 452 млн долл. США;

Кипр – 251,2 млн долл. США;

Польша – 181,9 млн долл. США;

Италия – 133,3 млн долл. США.

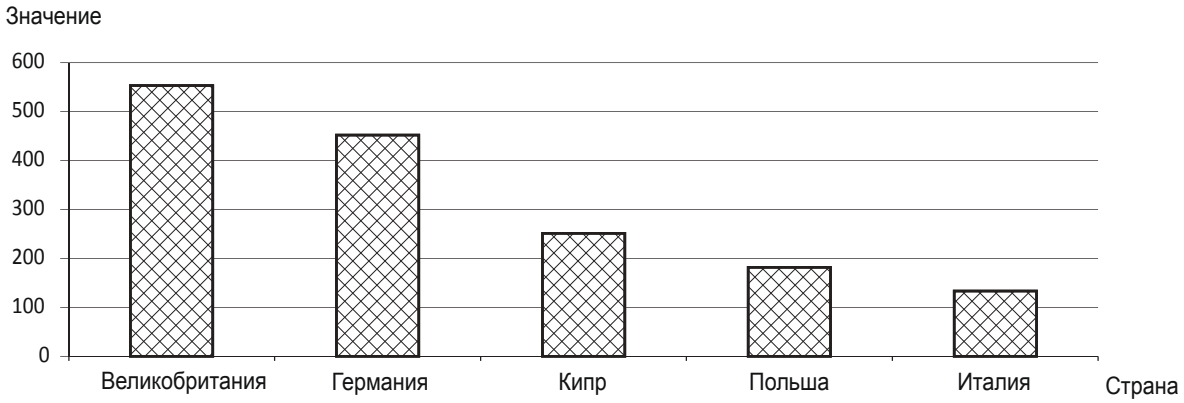

Рис. 3. **Объем экспорта услуг в страны ЕС**, млн долл. США

Страны, в которые Украина импортировала свои услуги (рис. 4):

Великобритания – 717,1 млн долл. США;

Германия – 538,5 млн долл. США;

Кипр – 287,7 млн долл. США;

Нидерланды – 140,7 млн долл. США;

Франция – 112,0 млн долл. США.

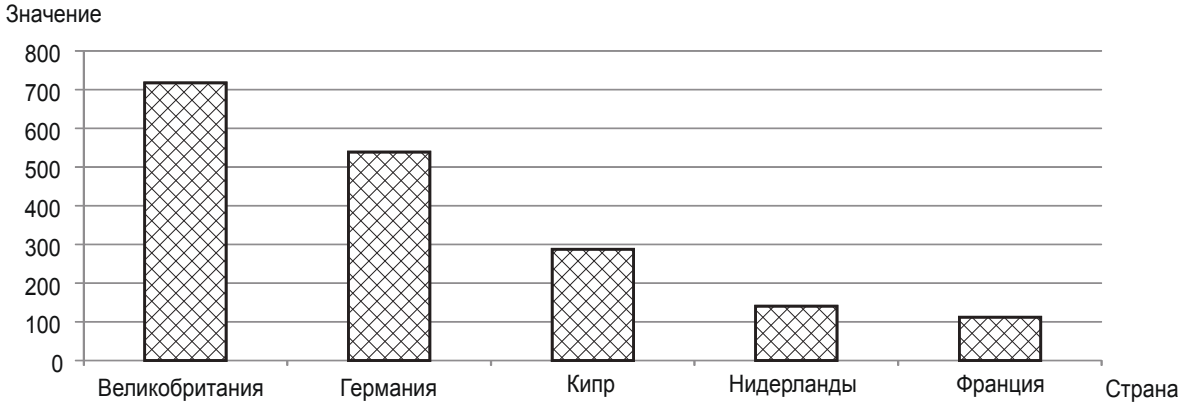

Рис. 4. **Объем импорта услуг из стран ЕС,** млн долл. США

Больше всего Украина экспортирует в ЕС черные металлы, продукцию пищевой промышленности, руду, шлаки, электрические машины, минеральные топлива, нефть и нефтепродукты. А импортирует из ЕС: ядерные реакторы, котлы, машины, пищевую промышленность, наземный транспорт, фармацевтическую продукцию, электрические машины и др.

Объем прямых инвестиций из стран-членов ЕС в 2013 году составлял 41132,3 млн долл. США, а в 2015 году – 31046,9 млн долл. США. То есть с каждым годом инвестирование в развитие экономики Украины из стран Европейского Союза с каждым годом становится меньше. Это можно объяснить нестабильной политической и экономической ситуацией в стране, из-за которой инвесторы боятся вкладывать свои деньги в развитие бизнеса в Украине. Из стран-инвесторов в Украину стоит выделить следующие: Кипр, Великобританию, Нидерланды, Австрию, Италию, Венгрию, Германию и др.

Украина, в свою очередь, инвестировала в страны ЕС в 2013 году всего лишь 6150,1 млн долл. США, а в 2015 году – 6138,8 млн долл. США. Больше всего Украина инвестирует в экономики стран Кипра, Австрии, Венгрии и Польши [4].

Сотрудничество с Европейским Союзом дает возможность украинской экономике развиваться, что делает ЕС весьма желанным торговым партнером для Украины.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Чечетова-Терашвили Т. М.

Литература: 1. Плотніков О. Європейський Союз і Україна після виборів: майбутнє двосторонніх відносин. *Економіст.* 2010. № 4. С. 4–9. **2.** Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами- членами: ратиф. Законом України від 10.11.1994 № 237/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 46. С. 214–220. **3.** Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ2005/zd/gs_u.html. **4.** Европейская служба внешнеполитической деятельности // Википедия – свободная энциклопедия: https://ru.wikipedia.org/wiki.

НЕОБХІДНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЇЇ ЕТАПИ

УДК 658.14./.17-047.44

Гаврашенко О. В.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто значущість визначення систематичної оцінки фінансового стану; наведено визначення поняття «фінансовий стан»; визначено основні завдання оцінки фінансового стану підприємства; досліджено основні прийоми оцінки фінансового стану; перераховано ряд основних показників, якими характеризується фінансовий стан; розроблено етапи для визначення оцінки фінансового стану.*

Ключові слова: *фінансовий стан, фінансова звітність, оцінка фінансового стану підприємства.*

Аннотация. *Рассмотрена значимость определения систематической оценки финансового состояния; дано определение понятия «финансовое состояние»; определены основные задачи оценки финансового состояния предприятия; исследованы основные приемы оценки финансового состояния; перечислен ряд основных показателей, которыми характеризуется финансовое состояние; разработаны этапы для определения оценки финансового состояния.*

Ключевые слова: *финансовое состояние, финансовая отчетность, оценка финансового состояния предприятия.*

Annotation. *Considered the importance of determining the systematic evaluation of the financial condition; presented the definition of "financial position", the main task of assessing the financial situation of the company; investigated the basic techniques for assessing the financial condition; listed a number of key indicators that characterize the financial condition; designed stages for the measurement of financial condition.*

Keywords: *financial position, financial reporting, evaluation of the financial condition of the company.*

На сьогоднішньому етапі ринкових відносин питання з оцінки фінансового стану підприємства є дуже важливим, адже від нього залежить значною мірою успіх діяльності самого підприємства. За допомогою оцінки фінансового стану приймаються управлінські рішення на підприємстві, а також він допомагає інвесторам, кредиторам, державним органам управління, менеджерам отримати об'єктивну оцінку.

Над дослідженням особливостей оцінки фінансового стану та його значення працювали такі вчені, як М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, А. Д. Бутко, В. І. Головко, А. І. Даниленко, Т. М. Ковальчук, А. П. Куліш, О. В. Павловська, В. В. Сопко, О. О. Терещенко, Т. Є. Унковська, М. Г. Чумаченко, А. Д. Шеремет, М. І. Яцків та ін.

Аналіз економічних матеріалів свідчить про те, що не існує єдиної думки щодо сутності фінансового стану, а також єдиного методу розрахунку для його оцінки, тому наведемо, на нашу думку, найбільш повне визначення. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Фінансовий стан підприємства залежить від усіх видів його діяльності, таких як виробництво, комерційна діяльність, фінансово-господарська діяльність. Фінансову діяльність підприємства необхідно спрямовувати на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, фінансової стійкості для ефективного функціонування підприємства [1].

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Саме тому фінансовий стан – це одна з найбільш важливих характеристик діяльності на підприємстві.

Метою оцінки фінансового стану є розробка певних засобів і ухвалення відповідних рішень для швидкого відновлення платоспроможності, виведення підприємства на достатній рівень фінансової стійкості, можливість продовжувати діяльність, подальший розвиток і забезпечення прибутковості. Завдяки проведенню оцінки фінансового стану, а також його аналізу можна визначити поточну здатність підприємства до саморозвитку, а також оцінити наявність, розміщення й ефективність використання фінансових ресурсів [2].

© Гаврашенко О. В., 2017

В об'єктивній оцінці фінансового стану зацікавлені всі користувачі бухгалтерської (фінансової) звітності, які можна розділити на три основні групи:

1) особи, які безпосередньо займаються бізнесом на цьому підприємстві;

2) особи, які не працюють на підприємстві, але мають пряму фінансову зацікавленість у цьому бізнесі (наприклад, власники акцій);

3) особи, які мають непряму фінансову зацікавленість у цьому бізнесі.

Оскільки користувачі результатів перевірки стану різні, то необхідно розраховувати і різні показники, адже у кожного з партнерів підприємства свій критерій економічної доцільності. Всі ті, хто пов'язаний з підприємством економічними відносинами, хочуть одержати відповідь на питання, наскільки надійне підприємство у фінансовому відношенні для прийняття рішень про доцільність підтримки партнерських відносин у майбутньому. Отже, і показники оцінки фінансового стану мають бути такими, щоб кожний партнер міг зробити вибір виходячи з власних інтересів [3].

Зрозуміло, що в хорошому стані підприємства передусім зацікавлене саме підприємство, однак фінансовий стан будь-якого підприємства формується під час взаємовідносин із постачальниками, покупцями, акціонерами, банками й іншими юридичними та фізичними особами. З іншого боку, від підприємства залежить його економічна привабливість для всіх юридичних осіб, у яких завжди є можливість вибору між багатьма підприємствами для задоволення того чи іншого інтересу. Тому необхідно детально, систематично і в динаміці проводити аналіз фінансового стану, оскільки від поліпшення фінансового стану підприємства залежить його економічна перспектива.

Можна виділити ряд основних показників, якими характеризується фінансовий стан. До них відносяться показники оцінки фінансової незалежності, показники аналізу рентабельності, показники ділової активності, показники оцінки майнового стану, показники ліквідності та платоспроможності.

Інформаційною базою для проведення аналізу фінансового стану є фінансова звітність. Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у зручному і зрозумілому вигляді для прийняття цими користувачами певних ділових рішень [4].

Хоча прийомів оцінки фінансового стану багато, можна виділити головні: коефіцієнтний, інтегральний і комплексний. Коефіцієнтний метод являє собою розрахунок системи коефіцієнтів, які розкривають різні сторони господарювання підприємства і враховують вплив як внутрішнього, так и зовнішнього середовища на стан підприємства. Комплексний метод допомагає виявити напрямки в діяльності підприємства, через які можуть виникати проблеми, а також з'ясувати їх причини. Це являється перевагою над усіма іншими методами. А інтегральний метод відрізняється тим, що фінансовий стан визначається одним (сукупним) показником [5].

Тому для зручного визначення оцінки фінансового стану на підприємстві розробимо етапи, яким потрібно буде слідувати для проведення аналізу. Можна виділити такі етапи:

1) аналіз стану підприємства на фінансовому ринку;

2) аналіз стану та динаміки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості;

3) аналіз ефективності використання майна, забезпечення власними коштами;

4) аналіз показників рентабельності на підприємстві, а також пошук шляхів для її підвищення

5) оцінка конкурентоспроможності підприємства.

На кожному з цих етапів необхідно розраховувати певні показники та проводити їх аналіз. Показники етапів наведемо в табл. 1.

Таблиця 1

Етапи та їх показники

Етап	Показники для розрахунку
1	2
Стан підприємства на фінансовому ринку	– Дохід на акцію – Дивіденди на акцію – Ціна акцій – Коефіцієнт котирування акцій – Дивідендна дохідність акції
	– Коефіцієнти ліквідності (поточної, швидкої, абсолютної) – Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості – Власні оборотні кошти – Маневреність капіталу та власних оборотних коштів – Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами

Закінчення табл. 1

1	2
Стан і динаміка ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості	– Коефіцієнт покриття запасів – Коефіцієнт автономії та фінансової залежності – Коефіцієнт фінансування – Коефіцієнт концентрації позикового капіталу – Показник фінансового левериджу – Коефіцієнт фінансової стійкості
Ефективність використання майна, забезпечення власними коштами	– Валюта балансу – Середня величина основних засобів – Фондоозброєність – Фондовіддача – Коефіцієнт зносу основних засобів та їх оновлення – Коефіцієнт мобільності активів
Рентабельність	– Рентабельність активів за прибутком – Рентабельність капіталу за чистим прибутком – Рентабельність власного капіталу – Рентабельність виробничих фондів – Рентабельність реалізованої продукції за прибутком – Рентабельність витрат
Конкурентоспроможність підприємства	– Частка на світовому та зовнішньому ринках – Чистий дохід на одного зайнятого робітника – Чисельність зайнятих – Кількість основних конкурентів

Отже, для того щоб підприємство мало конкурентні переваги перед іншими представниками, йому необхідно постійно шукати шляхи підвищення ефективності діяльності та вдосконалювати фінансовий стан, а для цього потрібно постійно проводити його оцінку й аналіз.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пасенко Н. С.

Література: 1. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д., Булгакова С. О. Фінанси підприємств: підручник. Київ: КНЕУ, 2006. 552 с. **2.** Шморгун Н. П., Головко В. І. Фінансовий аналіз. Київ: Центр навч. літ., 2006. 528 с. **3.** Крючко Л. С. Оцінка фінансового стану підприємства – сутність та необхідність. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1613. **4.** Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни. Київ: КНЕУ, 2006. 302 с. **5.** Шадура Т. В. Теоретичні основи комплексного аналізу фінансового стану підприємства. URL: http://intkonf.org/shadura-t-v-teoretichni-osnovi-kompleksnogo-analizu-finansovogo-stanu-pidpriemstva/.

DINAMICS ANALYSIS OF THE NUMBER OF FIXED COMMUNICATIONS IN UKRAUNE IN 2012–2016

UDC 621.39(477)

Y. Havrilyuk

2-nd year student
of the faculty of economics and law of KhNEU S. Kuznets

Annotation. *The main problems and prospects of using fixed communications in Ukraine are considered. Annual statistical data of change their number in 2012–2016 years are analyzed by constructing multiplicative model time series.*

© Y. Havrilyuk, 2017

Keywords: *fixed communications, dynamic series, multiplicative model.*

Анотація. *Розглянуто основні проблеми та перспективи використання стаціонарних засобів зв'язку в Україні. Проаналізовано статистичні дані по зміні їх кількості у 2012–2016 роках шляхом побудови мультиплікативної моделі часових рядів.*

Ключові слова: *стаціонарні засоби зв'язку, динамічний ряд, мультиплікативна модель.*

Аннотация. *Рассмотрены основные проблемы и перспективы использования стационарных средств связи в Украине. Проанализированы статистические данные по изменению их количества в 2012–2016 годах путем построения мультипликативной модели временных рядов.*

Ключевые слова: *стационарные средства связи, динамический ряд, мультипликативная модель.*

Modern information society has transformed previously widely used technique in rarity. To these "endangered" species in the last five years have joined fixed communications. Thus, in early 2012 their number was 12124,6 units, and at the end of 2016 – 8445.2 units. Table 1 shows data reflecting the quarterly number of appropriate means of communication [1].

Using of fixed phones in Ukraine reduces every year. Most people in major cities en masse refuse to landline communications [2]. There are two main reasons of this phenomenon: uselessness and high cost of services. excessive fastidiousness Ukrainian cannot be the main reason for reducing the subscribers of "Ukrtelecom", as any self-respecting company that provides services, should take into account the wish to improve the quality of their services, because "the customer is always right", and if you neglect yogi wishes - you lose it. The golden rule of the market. Thus, the fee increases, but the quality and compliance with current requirements absent.

Table 1

Output data

Year	Quarter	Landline communication equipment, thousand units
2012	I	12 124,6
	II	12 103,1
	III	12 014,9
	IV	11 741,1
2013	I	11 911,6
	II	11 742,5
	III	11 508,5
	IV	11 428,5
2014	I	11 279,8
	II	10 678
	III	10 463
	IV	10 124,1
2015	I	9 670,4
	II	9 462,9
	III	8 755,2
	IV	8 773,7
2016	I	8 894,8
	II	8 724,2
	III	8 603,9
	IV	8 445,2

The general trend in the number of vehicles due to the 2012 - 2016 GG is defined. The average seasonally adjusted index calculated by using the method of sliding scale plan (table 2).

Table 2 it can be concluded that since 2012 there is a general trend decline in the number of fixed-line communications. The index has a seasonal quarterly minor deviations because the number of seasonal changes in this context are missing.

Construct equations of the model from which we can see that the parameter b1=-228,535 is negative, in this way the amount of fixed assets due to decreasing every year [3]. The main reason for this decline in the number of fixed phones turned rise of mass use of mobile communication devices, which are much more convenient to use and are characterized

by multifunctionality, unlike their "predecessors". Also, the fee for landline only increased and the quality of service is not proportional to the price. According to official prices of Ukrtelekom`s services it increases for the 10 % from September until now [4]. Therefore, the number of Ukrainian who refuse from landline communication is increasing every year.

$$\hat{y} = 12822{,}11947 - 228{,}535t.$$

Table 2

Estimated table

Year	Quarter	Landline communication equipment, thousand units.	Slick average	Centered slick average	Seasonally adjusted index
2012	I	12 124,6	-	-	-
	II	12 103,1	-	-	-
	III	12 014,9	11 995,925	11 969,3	1,003809747
	IV	11 741,1	11 942,675	11 897,6	0,986846087
2013	I	11 911,6	11 852,525	11 789,225	1,010380241
	II	11 742,5	11 725,925	11 686,85	1,004761762
	III	11 508,5	11 647,775	11 568,8	0,994787705
	IV	11 428,5	11 489,825	11 356,7625	1,006316721
2014	I	11 279,8	11 223,7	11 093,0125	1,016838302
	II	10 678	10 962,325	10 799,275	0,988770079
	III	10 463	10 636,225	10 435,05	1,002678473
	IV	10 124,1	10 233,875	10 081,9875	1,004177004
2015	I	9 670,4	9 930,1	9 716,625	0,99524269
	II	9 462,9	9 503,15	9 334,35	1,013771714
	III	8 755,2	9 165,55	9 068,6	0,965441193
	IV	8 773,7	8 971,65	8 879,3125	0,98810578
2016	I	8 894,8	8 786,975	8 768,0625	1,014454448
	II	8 724,2	8 749,15	8 708,0875	1,001850291
	III	8 603,9	8 667,025	-	-
	IV	8 445,2	-	-	-

This equation was determined predictive value of the number of landline communication on a quarterly basis in 2017 (table 3):

Table 3

Forecast of the number of landline communication equipment

Year	Quarter	Serial number of quarter (t)	Landline communication equipment, thousand units
2017	I	21	8 022,880526
	II	22	7 794,345338
	III	23	7 565,81015
	IV	24	7 337,274962

In this way, at table 3 we see that the tendency to reduce the number of fixed telephones will continue to persist, if not carried out some upgrading equipment or offered good deals for customers. Thus, you can pay for the Internet and for using the landline phone can be included in one package [5]. Another option for Ukrainian Ukrtelecom is totally get a mobile and internet connection to be competitive in the market.

Graphically change tend shows the number of the landline communication, that we can see in the chart 1.

To cut a long story short, analyzing the statistical data on the number of fixed-line communication facilities in 2012–2016 GG it can be concluded that the number is shrinking every year, this decline can be explained by moral exhaustion of the landline phones and unreasonably high prices for use. If Ukrainian government does not intervene in the present course of events, the downward trend will persist, which was determined with the forecast for 2017.

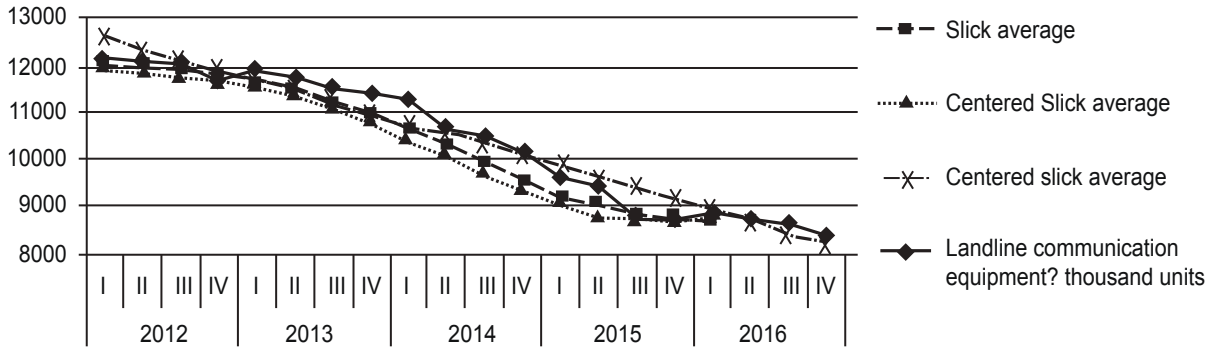

Fig. 1. **Trend of changing the number of fixed means of communication**

Supervisor – Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate ProfessorZheleznyakova E. Yu.

Literature: 1. Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Українці відмовляються від стаціонарних телефонів – опитування. URL: https://dt.ua/TECHNOLOGIES/ukrayinci-vidmovlyayutsya-vid-stacionarnih-telefoniv-opituvannya-183688_.html. **3.** Малярец Л. М., Железнякова Э. Ю., Норик Л. А. Эконометрика в примерах и задачах: учеб. пособие для иностранных студентов. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2014. 12 с. **4.** Тарифні плани Укртелекому. URL: http://www.ukrtelecom.ua/services/customers/cityphone/tarif. **5.** Держстат зафіксував зменшення кількості абонентів фіксованого телефонного зв'язку. URL: http://tyzhden.ua/News/80229.

БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ПІДПРИЄМСТВА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ

УДК 658.5.012.1

Гаплевська Є. О.

Магістрант 2 року навчання
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано наукові підходи авторів щодо тлумачення категорії бізнес-процесів; виявлено ключові характеристики категорії бізнес-процесів; проведено типологію дефініцій поняття різними авторами за цільовою спрямованістю.*

Ключові слова: *бізнес-процеси, додана вартість, споживча цінність, процесний підхід, процесно-структурований підхід, ключова характеристика.*

Аннотация. *Проанализированы научные подходы авторов к определению категорий бизнес-процессов; определены ключевые характеристики категорий бизнес-процессов; проведена типология дефиниций понятия разными авторами по целевой направленности.*

Ключевые слова: *бизнес-процессы, добавочная стоимость, потребительская ценность, процессный поход, процессно-структурный поход, ключевая характеристика.*

Annotation. *In the article analyzed scientific approaches to the interpretation category of business processes; identified key characteristics of the category of business processes; conducted typology concept definitions by different authors for the target orientation.*

© Гаплевська Є. О., 2017

Keywords: *business processes, added value, consumer value, process approach, process-structured approach, a key characteristic.*

Важливість орієнтації підприємства на бізнес-процеси продиктована умовами часу. У сучасному економічному середовищі актуальності набуває не тільки налагодження бізнес-процесів як одного з напрямків роботи з внутрішнім середовищем, але і приведення їх відповідно до швидкозмінних вимог зовнішнього середовища. Сьогодні наукові підходи до визначення сутності дефініції, типології категорії бізнес-процесів, визначення їх ролі і взаємозв'язків не є єдиними. Це ускладнює подальші дослідження в означеному напрямку. Тому проблема формування методології управління бізнес-процесами та досягнення практичних результатів є актуальною і потребує ретельного дослідження.

Зосередження науковців на дослідженні бізнес-процесів та активне їх вивчення проводилось у 90-ті рр. XX ст. Нові технології та методи управління процесами вимагали їх стандартизації та структурування з метою автоматизованого управління. Результатом цих досліджень були численні наукові праці дослідників, які здійснили значний вклад у теорію бізнес-процесів. Серед них варто зазначити наукові результати Шеєра А.-В., Демінга В., Зіндера Е. та ін.

Важливе значення у цьому напрямку дослідження мають наукові результати Оно Т., Вумека Дж., Джонса Д., Андерсена Б., Хаммера М., Чампі Дж., Шорта Дж., Портера М., Міллара В., Демінга В., Харінгтона Дж. та ін.

Метою статті є представлення результатів наукового дослідження щодо аналізування категорії "бізнес-процеси" за різних наукових підходів, дослідження економічної сутності бізнес-процесів.

Єдиного тлумачення категорії бізнес-процесів у досліджуваних джерелах немає, тому проаналізуємо наявні підходи для ідентифікації сутності цієї економічної категорії. Так, за Великим тлумачним словником сучасної української мови [1] бізнес (пер. з англ. "діяльність") – це економічна, комерційна, біржова або підприємницька діяльність, спрямована на отримання прибутку. Процес – послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірно; хід розвитку чого-небудь; сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку (результату). Поєднання номінальних визначень понять "бізнес" і "процеси" формує первинне означення сутності категорії "бізнес-процесів" як сукупності послідовних дій економічного, комерційного, біржового або підприємницького характеру, які зорієнтовані на отримання прибутку. Прикладами бізнес-процесів можуть виступати збут і постачання, зовнішньоекономічна діяльність, проведення рекламних кампаній тощо. Лозунг багатьох нафтових компаній "від родовища до заправки" – це сукупність бізнес-процесів, які формують технологічний цикл компанії [3].

Заслуговує на особливу увагу визначення, запропоноване М. Хаммером та Дж. Чампі [12]. Бізнес-процеси – це сукупність різних видів діяльності, у рамках яких "на вході" використовується один або більше видів ресурсів, в результаті якої на "виході" створюється продукт, що становить цінність для споживача. Суть визначення демонструє застосування функціонального підходу, за яким бізнес-процеси є свого роду "механізмом" (чорною скринькою), яка перетворює "вхідні" ресурси у "результати" на виході. У той же час автори не виділяють систематизованість і взаємопов'язаність процесів як їхню визначальну характеристику. Хоча рівень ефективності "вихідних" результатів знаходиться в прямій залежності від ступеня досягнення ефекту синергії бізнес-процесів усередині організації. На особливу увагу заслуговує підхід до визначення бізнес-процесів, запропонований М. Портером і В. Міллaром, який відображає сутність запропонованого вченими "ланцюга створення вартості". Бізнес-процеси – це комплекс видів діяльності, які визначаються точками "входу" і "виходу" та використовують організаційні ресурси з метою створення цінності товарів / послуг для споживача [13].

Демінг В. визначає бізнес-процеси як будь-які види дій у функціонуванні організації [10]. Незважаючи на значний внесок В. Демінга в теорію бізнес-процесів і методологію дотримання якості, це визначення є надто загальним, а подекуди і помилковим. Адже, як уже зазначалося, не кожна дія в організації є бізнес-процесом.

На думку Біннера Х. [5], бізнес-процеси – це система взаємопов'язаних і взаємодіючих дій, кінцевими цілями виконання яких є створення продуктів / послуг, які мають цінність для зовнішніх і внутрішніх споживачів.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження сутності категорії бізнес-процеси, в еволюції наукового бачення слід визначити технічну (зорієнтовану на автоматизацію та стандартизацію) та економічну (управлінську) спрямованість тлумачень поняття. Своєю чергою, в самому економічному підході можна виділити спрямованість на внутрішнє середовище (зорієнтоване на підвищення ефективності управління та формування важелів управління) та спрямованість на зовнішнє середовище (зорієнтоване на взаємодію із зовнішнім середовищем, а отже, підвищення гнучкості).

Переважна більшість учених і дослідників категорії бізнес-процесів в економічній науці визначають їх результатом виробництво продукції (послуг). Проте це не є метою виконання бізнес-процесів. Кінцевою метою бізнес-процесів є формування споживчої цінності, яка задовольнятиме потреби клієнта (вирішуватиме проблему споживача) за меншу вартість, ніж конкуренти, або більш якісно, ніж конкуренти. Комплексне оцінювання бізнес-

процесів, що має на меті порівняння ефективності підприємств, дасть відповідь на запитання: "Яке з підприємств в кінцевому результаті буде володіти ринком або складе значну конкуренцію іншому / іншим підприємствам?". Адже можливість вирішити проблему споживача на ринку більш повно та більш якісно за менший термін і з меншими витратами має надзвичайно велику цінність для власників бізнесу, менеджерів та інвесторів.

Науковий керівник – старший викладач Канова О. А.

Література: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. 1728 с. **2.** Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту: навч. посіб. Львів: НУ "Львівська політехніка"; Інтелект-Захід, 2003. 352 с. **3.** Шеер А.-В. Бизнес-процессы. Основные понятия. Теория. Методы. М.: Весть-Метатехнология, 1999. 151 с. **4.** Бьёрн А. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования. М.: Стандарты и качество, 2003. 272 с.; **5.** Биннер Х. Ф. Управление организациями и производством: от функціонального менеджмента к процессному. М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. 282 с. **6.** Оценка и аттестация зрелости процессов создания и сопровождения программных средств и информационных систем (ISO/IEC TR 15504-CMM). М.: Книга и Бизнес, 2001. 348 с. **7.** Харрингтон Дж., Эсселинг К. Оптимизация бизнес-процессов: документирование, анализ, управление, оптимизация. СПб.: Азбука, 2003. 317 с. **8.** Davenport T. H., Short J. E. The New Industrial Engineering: Information Technology and Business Process Redesign. Sloan Management Review. 1990 (Summer). P. 11–27. **9.** Davenport T. H. Process innovation: reengineering work through information technology. Boston, Mass.: Harvard Business School Press, 1993. 337 p. **10.** Deming W. E. Quality, productivity, and competitive position. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study, 1982. 373 p. **11.** Ericsson Quality Institute. Business Process Management. Ericsson, Gothenburg, Sweden, 1993. **12.** Hammer M., Champy J. Reengineering the corporation: a manifest of business revolution. New York: Harper Business, 1993. 223 p. **13.** Porter M. E., Millar V. E. How Information Gives You Competitive Advantage. *Harvard Business Review.* 1985. Vol. 85. P. 149–160. **14.** Tele Management Forum. Telecom Operations Map. Evaluation Version 2.1. Morristown, NJ: TMForum, 2000. 82 p.

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ІНВЕСТУВАННЯ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

УДК 339.187.44

Гаплевська Є. О.

Магістрант 2 року навчання
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено питання застосування франчайзингових мереж для розвитку вітчизняного бізнесу. Розглянуто сутність, перспективи та недоліки франчайзингу, світовий досвід. Акцентовано увагу на нормативно-правовій базі, яка регулює франчайзингові відносини; обґрунтовано перспективи розвитку франчайзингу в Україні.*

Ключові слова: *франчайзинг, франчайзингові відносини, інвестування, ефективність, бізнес, ресторан.*

Аннотация. *Исследован вопрос применения франчайзинговых сетей для развития отечественного бизнеса. Рассмотрена сущность, перспективы и недостатки франчайзинга, мировой опыт. Акцентировано внимание на нормативно-правовой базе, регулирующей франчайзинговые отношения, обосновано перспективы развития франчайзинга в Украине.*

Ключевые слова: *франчайзинг, франчайзинговые отношения, инвестирование, эффективность, бизнес, ресторан.*

Annotation. *In the article investigated the question of the application of franchise networks for domestic business. Considered the essence, prospects and disadvantages of franchising, international experience. Attention is focused on the*

© Гаплевська Є. О., 2016

regulatory framework governing franchising relations, the prospects for the development of franchising in Ukraine are justified.

Keywords: *franchising, franchise relations, investment, performance, business, restaurant.*

Сучасні тенденції в економіці України дозволяють сказати про те, що ринок ресторанних послуг є достатньо перспективним для інвестування. Одним із методів інвестування є франчайзинг. Ресторанні мережі на основі франчайзингу є новою формою бізнесу в індустрії ресторанного бізнесу України.

Сучасний стан економіки, що базується на ринкових відносинах, її інтернаціоналізація обумовлюють необхідність розробки організаційно-економічних основ формування інтегрованих форм бізнесу, таких як франчайзинг. Франчайзинг є особливою системою відносин між суб'єктами підприємницької діяльності. При належному підході франчайзинг може слугувати каталізатором, прискорювачем розвитку бізнесу, оскільки створює для підприємств, що входять до франчайзингової мережі, сприятливі умови для успішного функціонування та відкриває нові можливості. Проте ця форма організації бізнесу підходить не для всіх підприємств однаковою мірою.

Як свідчить світова практика, франчайзинг – це один із ефективних способів ведення бізнесу для компаній, що вже досягли успіху і мають намір успішно функціонувати й надалі. Вітчизняним підприємцям, які хочуть і в подальшому залишатися у своїх ринкових нішах або розширити власний бізнес за рахунок завоювання нових ринкових сегментів, як показує досвід, необхідно або створювати власні мережі, або включатися до вже наявних розкручених бізнес-систем.

Питанням розвитку франчайзингу в Україні приділено увагу в роботах Муніна Г. Б., Карягіна О. Ю. [4], Варналій З. С. [3], Бревнова А. А. [2] та ін., які розглядають франчайзинг як альтернативний спосіб ведення підприємницької діяльності. Ці й інші наукові дослідження є актуальними та дочасними, оскільки сприяють поглибленню теоретичних основ і наукових уявлень щодо ряду важливих аспектів підприємництва.

Метою статті є з'ясувати зміст і особливості франчайзингу; виділити причини, що впливають на формування франчайзингових відносин; а також визначити основні негативні чинники, що заважають успішному розвитку підприємницьких відносин на основі франшизи в Україні.

Франчайзинг – це проста й ефективна організація бізнесу, яка успішно функціонує на світовому ринку. Зміст її полягає в тому, що провідна фірма (франчайзодавець, франшизер) надає право на використання власного товарного знаку, імені, а також вироблені та апробовані технології ведення бізнесу компанії (франчайзоотримувачу, франчайзі) на певних обговорених та узгоджених умовах.

За визначенням Міжнародної франшизної асоціації (International Franchise Association) «франшиза являє собою безперервні взаємовідносини між франшизером і франчайзі, при якому всі знання, стиль, успіх, виробничі та маркетингові методи надаються франчайзі за зустрічне задоволення інтересів». Таким чином, франчайзі отримує практично власне готове підприємство з управлінською майстерністю великого бізнесу. Саме в цьому й полягає основна привабливість організації бізнесу на основі франчайзингу.

Фанчайзингові угоди зазвичай використовують компанії, які розглядають можливості швидко поширити власний бізнес (торгову марку) в нові регіони, не вкладаючи при цьому значний капітал. Сучасна франшиза надає, крім ліцензованого пакета, що містить товарний знак, консалтингові послуги, ноу-хау та ін., ще й розроблений бізнес-план, юридичний супровід бізнесу, маркетингові технології, послуги з навчання персоналу й ефективну систему менеджменту, розроблений корпоративний стиль, концепції фінансування, інформаційну підтримку, що дозволяє мінімізувати рекламні, маркетингові й інші витрати, а також забезпечує підтримку в майбутньому. За це франчайзі систематично платить обумовлену в договорі плату.

Франчайзингові відносини найбільше розвинені в США і застосовуються як мінімум в 65 сферах: готельному та туристичному бізнесі, громадське харчування, автосервіс та оренда машин, постачання в різних галузях (служба логістичних послуг), будівництво, мережа хімчисток, салони краси, продаж товарів за каталогами, медичні, страхові, бухгалтерські (аудиторські), фінансові послуги, фармацевтика, оптика, торгівля та ін. У Великобританії на основі франшизи працюють у 46 сферах бізнесу, з яких виділяють 38 додаткових секторів [5].

Переваги для франчайзі полягають у такому: використання на законній основі відомого бренда; постійна різностороння підтримка; економія засобів і часу на рекламі, навчанні персоналу, технології ведення бізнесу, розробці та реєстрації власного торгового знаку, пошуку партнерів; часто відкритий доступ до кредитних ресурсів; певна захищеність від конкурентів; високий імідж; зменшення ризиків; швидкий та ефективний початок бізнесу.

Франчайзинг є вигідним як для малого, так і для великого бізнесу. Проте найбільш очевидні переваги отримує малий і середній бізнес, оскільки саме тут спостерігаються найбільші підприємницькі ризики. Франчайзинг як форма організації бізнесу значно знижує підприємницький ризик, оскільки підприємство отримує вже готову форму ведення бізнесу, яка успішно апробована й відпрацьована в багатьох країнах світу. Однак слід враховувати, що франчайзинг не є універсальним методом вирішення всіх проблем для будь-якої компанії. Франчайзі можуть

стати тільки найбільш успішні компанії, яких в Україні небагато. Цей фактор створює передумови для розвитку вітчизняних, національних мереж, що діють на основі франчайзингу.

Теоретичні та практичні аспекти франчайзингу достатньо широко наведено у науковій і навчальній літературі, у галузевих періодичних виданнях і в мережі Інтернет.

Успіх у сфері ресторанного бізнесу залежить від наявності концепції закладу ресторану, раціонального менеджменту, цінової політики, бездоганного сервісу, сучасної кухні та ін. Створити в умовах високої конкуренції прибуткове підприємство ресторанного господарства дуже важко. Тому великою популярність користуються франчайзингові мережі. Франчайзинговий пакет для закладу ресторанного господарства – це бізнес-структура з визначеною концепцією, асортиментом продукції, послуг, які дозволяють організовувати підприємницьку діяльність з мінімальним ризиком.

Ресторанний бізнес України є привабливим для міжнародних компаній, які за умов стабілізації політичного й економічного стану держави мають наміри реалізувати стратегічні програми щодо організації та розвитку франчайзингових ресторанних мереж в Україні. Підтвердженням вищезазначеного є наявність достатньо широких переліків пропозицій (каталогів) із продажу франшиз на організацію ресторанного бізнесу. Так, наприклад, з 51 пропозиції тільки 5 належить вітчизняним компаніям і відносяться до фаст-фудів [2]. Інші франшизи з організації кафе, кав'ярень, піцерій, ресторанів, фаст-фудів належать міжнародним компаніям, бренди яких мають як національне, так і світове визнання.

Саме тому ринок франчайзингу можна розглядати як перспективний напрямок для ведення комерційної діяльності на території України та варто очікувати збільшення кількості франчайзерів, особливо франчайзі.

За умов розвитку ресторанного бізнесу в Україні шляхом активного формування ресторанних мереж франчайзинг визначається однією з найефективніших систем.

Створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в Україні – це глобальна проблема, яка передбачає розробку пакетів закону, а також перегляд податкової та фінансово-кредитної політики з метою створення сучасних прогресивних організаційних форм ведення бізнесу. Щоб створити сприятливе середовище для розвитку франчайзингових угод, необхідно, перш за все, внести зміни в законодавство. Необхідно прийняти закон про франчайзинг, забезпечити доступність кредитування, а також сприяти підвищенню підприємницької культури.

Науковий керівник – старший викладач Канова О. А.

Література: 1. Асоціація франчайзингу в Україні. URL: www.franchising.org.ua. **2.** Брєвнов А. А. Организация частного предпринимательства в Украине. Харьков, Одиссей, 2004. 672 с. **3.** Вариалій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. Київ: Знання, 2001. 277 с. **4.** Мінін Г. Б., Карягін Ю. О. Франчайзинг в готельно-ресторанному бізнесі. Київ: Кондор, 2008. 368 с. **5.** International Franchise Association. URL: www.franchisc.org.

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

УДК 378:339.92(477+061.1ЄС)

Бондарева М. О.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості процесу інтеграції української освіти до європейського освітнього простору. Особливу увагу приділено проблемі підвищення якості вищої освіти. Надано пропозиції щодо вдосконалення українського законодавства про вищу освіту відповідно до принципів Болонського процесу.*

© Бондарева М. О., 2017

Ключові слова: *вища освіта, Болонська декларація, бакалавр, визнання дипломів, європейська інтеграція.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности процесса интеграции украинского образования в европейское образовательное пространство. Особое внимание уделено проблеме повышения качества высшего образования. Даны предложения по совершенствованию украинского законодательства о высшем образовании в соответствии с принципами Болонского процесса.*

Ключевые слова: *высшее образование, Болонская декларация, бакалавр, признание дипломов, европейская интеграция.*

Annotation. *The article discusses the peculiarities of Ukrainian education integration into the European educational space. Particular attention is paid to the mutual recognition of diplomas in Ukraine and the EU. The proposals on improvement of Ukrainian legislation on higher education in accordance with the principles of the Bologna process.*

Keywords: *higher education, Bologna declaration, bachelor, diploma recognition, European integration.*

Процеси європейської інтеграції охоплюють все більше сфер життєдіяльності, у тому числі вищу освіту. Україна чітко визначила орієнтир на входження до освітнього й наукового простору Європи та здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог.

Забезпечення інтеграції вищої освіти України в європейський і світовий освітній простір та покращання якості освіти проголошено пріоритетами нашої держави. Розвиток європейських інтеграційних процесів зумовив необхідність проведення структурних реформ у системі вищої освіти України, спрямованих на приведення її у відповідність до європейських освітніх стандартів. Враховуючи це, можна зазначити, що вказана проблематика залишається актуальною на сьогодні.

Дослідженню міждержавного співробітництва у сфері вищої освіти приділяють увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, серед яких варто назвати Я. Я. Болюбаша, В. Г. Креміня, М. Ф. Степко, В. Д. Шинкарука [1], В. С. Журавського, М. З. Згуровського [2], І. В. Мороза [3].

Мета цієї роботи – розглянути проблеми, що існують на шляху інтегрування науки і освіти України в європейський простір.

Процеси перетворення системи вищої професійної освіти характерні як для Європи, так і для України. Європейська і українська вища освіта діє в нових умовах, що характеризуються новими комунікаційними технологіями, зростаючою конкуренцією і комерціалізацією [4, с. 28].

Інтеграція української вищої школи в європейську систему вищої освіти є одним із принципів державної політики.

Процес формування міждержавних освітніх просторів (таких як освітні простори Європи, ЄАЕС, СНД) обумовлений, перш за все, необхідністю зробити освіту більш адекватною сучасним економічним вимогам, динаміці розвитку ринку праці. Відповідно, багато тенденцій в освіті і в стратегіях модернізації національних освітніх систем базуються на «реформах економічної ефективності».

У той же час вже зараз можна говорити про неоднозначність отриманих результатів у галузі багатостороннього освітнього співробітництва.

Міжнародні дослідження якості вищої освіти засвідчують, що показники якості вищої освіти України є доволі неоднорідними. З одного боку, за кількісним показником – охоплення вищою освітою – Україна перебуває в числі перших 10–15 країн світу. Доволі високі показники має математична і природнича освіта – Україна посідає тут місце не нижче 50-го. За якістю освіти з менеджменту місце України коливається близько сотого.

У табл. 1 вказано рейтингові позиції України за складовими Глобального індексу конкурентоспроможності (дослідження Світового економічного форуму).

Таблиця 1

Рейтингові позиції України за складовими Глобального індексу конкурентоспроможності [5]

Рейтингові показники	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015
Якість системи освіти в цілому	56	62	70	79	72
Стан вищої і професійної освіти (в цілому)	46	51	47	43	40
Якість освіти з менеджменту бізнесу	108	116	117	115	88
Кількість країн, які брали участь у дослідженні	139	142	144	148	144

Невисокий міжнародний рейтинг системи вищої освіти показують і дані про іноземних студентів. Так, Україна посідає, за даними Євростату та Держстату України за 2015 рік, 30-те місце за часткою іноземних студентів у загальній чисельності студентів українських закладів вищої освіти (ЗВО) (табл. 2).

Таблиця 2

Відсоток іноземних студентів у загальній чисельності студентів європейських країн [6; 7]

Країна	% іноземних студентів у загальній чисельності студентів ЗВО	Країна	% іноземних студентів у загальній чисельності студентів ЗВО	Країна	% іноземних студентів у загальній чисельності студентів ЗВО
Швейцарія	23.81	Чеська Республіка	8.96	Італія	4.04
Велика Британія	22.79	Португалія	7.34	Болгарія	3.96
Австрія	20.37	Ірландія	6.21	Румунія	2.87
Франція	11.82	Фінляндія	5.71	Латвія	2.80
Німеччина	9.78	Угорщина	5.30	Україна	2.77
Швеція	9.33	Словаччина	4.29	Туреччина	0.89

Серед іноземних студентів в Україні переважають вихідці з колишніх радянських республік: Туркменістану, Азербайджану, а також вихідці з Китаю, Індії, Нігерії, Іраку. Водночас кількість українських студентів, які навчаються лише у європейських країнах, протягом останніх п'яти років збільшилась на третину.

Іноземні студенти здобувають вищу освіту переважно в державних вищих навчальних закладах України (89,63 %), які мають визнання за кордоном і входять до міжнародних рейтингів. Найбільш популярними серед іноземців є Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (4528 осіб), Харківський національний медичний університет (3565 осіб), Одеський національний медичний університет (2652 особи), Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (2025 осіб) [8, с. 28].

Проаналізуємо динаміку іноземних студентів ХНЕУ ім. С. Кузнеця (рис. 1).

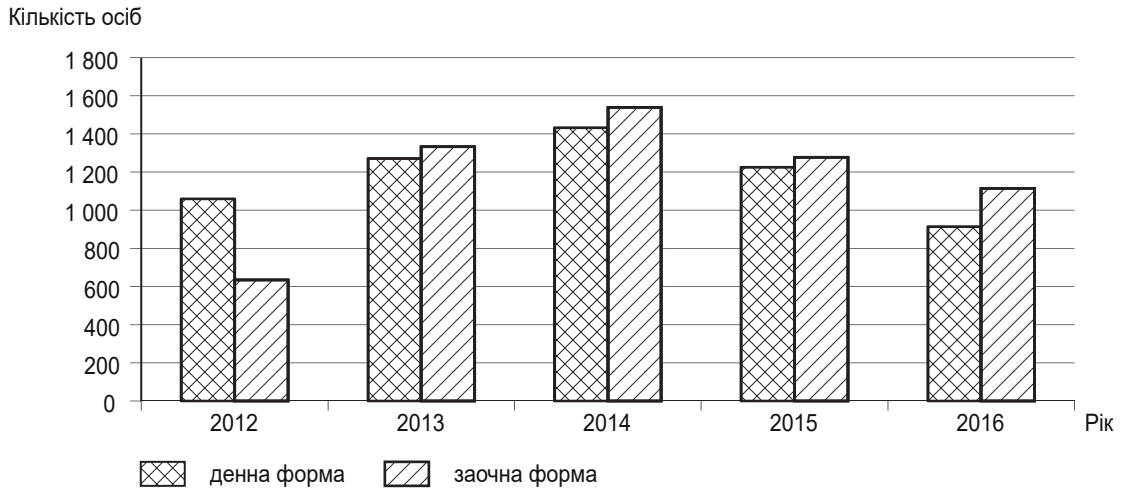

Рис. 1. **Динаміка структури контингенту іноземних студентів ХНЕУ ім. С. Кузнеця за формами навчання**

На 1 січня 2016 року в університеті навчалося 2 028 іноземних студентів, що складає 30,8 % від кількості студентів денної та заочної форм навчання. Крім того, щорічно на підготовчому відділенні для іноземних громадян для вступу до вищих навчальних закладів навчається близько 20 осіб.

В університеті навчаються іноземці з понад 40 країн світу. Найбільша чисельність іноземних студентів представлена країнами Туркменістану, Азербайджану, Узбекистану, В'єтнаму. Протягом останніх років спостерігається поступове зменшення чисельності іноземних студентів університету як денної, так і заочної форми навчання, що пояснюється ускладненням політичної ситуації у 2014 році. Тож необхідно знайти нові шляхи збільшення контингенту іноземних студентів.

Для української вищої освіти вигідне розширення експорту освітніх послуг, по-перше, з економічної точки зору: підготовка фахівців для зарубіжних країн стає однією з найбільш вигідних статей доходу, особливо в умовах слабкого фінансування сфери освіти. По-друге, з точки зору підвищення якості освіти: прагнення залучити іноземних студентів спонукає українські ВНЗ до формування системи підготовки фахівців з урахуванням вимог світового ринку праці до якості освіти та напрямів підготовки фахівців.

Ще одна проблема, яка часто обговорюється в пресі, – визнання бакалавра на ринку праці.

Болонська декларація, основною метою розробки та прийняття якої в 1999 р. була конвергенція освітніх систем європейських країн, є одним з найбільш значущих документів у галузі інтеграції освіти для Об'єднаної Європи, а також залучення в цей процес європейських країн, що знаходяться за «межами цієї спільноти». Цей документ схвалений сьогодні багатьма країнами, які є не тільки членами Європейського Союзу.

Необхідно зазначити, що Міжнародна стандартна класифікація освіти ЮНЕСКО (МСКО 1997 р.) виділяє такі ступені вищої освіти [9]:

– перший етап вищої освіти (ступінь, на який можна вступити після отримання середнього освіти; еквівалентний 3–4 рокам очного навчання);

– другий етап вищої освіти (ступінь, на який можна вступити після першого етапу вищої освіти; веде до присвоєння кваліфікації в галузі наукових досліджень; необхідний захист дисертації) [10].

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні та спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності [11].

На жаль, незважаючи на те, що бакалаврат вже давно визначений законодавчими актами в галузі освіти як перший ступінь у системі вищої професійної освіти, роботодавець часто не прирівнює кваліфікацію випускника бакалаврату до вищої освіти.

Можливо, нова реформа вищої освіти якраз і допоможе наблизитися до прийнятої в Європі освітньо-наукової структури.

Таким чином, українці стануть більш мобільними, адже їхні дипломи будуть корелювати з вимогами іноземних вишів.

Отже, сподіваємося, що проведення реформування освіти дозволить створити єдиний ринок праці вищої кваліфікації, забезпечить мобільність викладачів і студентів за рахунок стандартизації ступенів вищої освіти та, відповідно, дипломів. У той же час зростатиме рівень конкуренції на ринку освітніх послуг, це змусить університети поліпшити свій імідж шляхом підвищення якості освіти і бути спроможними забезпечити рівень знань, що гарантує студенту в майбутньому працевлаштування на європейському ринку праці.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пархоменко Н. О.

Література: 1. Вища освіта України і Болонський процес: навч.посіб./за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 384 с. **2.** Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. Київ: ІВЦ «Вид-во «Політехніка», 2003. 200 с. **3.** Мороз І. В. Кредитно-модульна система організації навчального процесу: довід. для студ. Київ: Освіта України, 2005. 224 с. **4**. Рукавишникова І. В. Реформа системи вищої професійної освіти як відображення освітньої політики. *Фінансове право.* 2009. № 2. С. 2–8. **5.** Всесвітній економічний форум. URL: https://www.weforum.org/. **6.** Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **7.** Статистична служба Європейського Союзу. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/. **8.** URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/16939/2/Conf_2016_Novosad_G-Internationalization_of_higher_26-28.pdf. **9.** Global Education Digest 2010. Comparing Education Statistics Across the World. UNESCO Institute for Statistics. Montreal, 2010. UIS/SD/10-08. **10.** Международная стандартная классификация образования. 29-я сессия Генеральной конференцией ЮНЕСКО. Ноябрь, 1997. 40 с. **11**. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2015 № 1556-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.

БАНКРУТСТВО: ГЕНЕЗИС, СУТНІСТЬ І ПОНЯТТЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

УДК 346.7

Гнеда К. В.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто поняття «банкрутство»; проаналізовано та узагальнено наявні підходи щодо його сутності. Надано характеристику визначенням і термінам, які відображають і надають змогу детальніше зрозуміти сутність банкрутства як юридичної та економічної категорій.*

Ключові слова: *банкрутство, неспроможність, зобов'язання, неплатоспроможність.*

Аннотация. *Рассмотрено понятие «банкротство»; проанализированы и обобщены существующие подходы к пониманию его сущности. Дана характеристика определениям и терминам, которые отражают и предоставляют возможность подробнее понять сущность банкротства как юридической и экономической категорий.*

Ключевые слова: *банкротство, несостоятельность, обязательства, неплатежеспособность.*

Annotation. *The article describes the concept of "bankruptcy", analyzed and generalized existing approaches to understanding its essence. The characteristics of definitions and terms reflecting and providing an opportunity to understand the essence of bankruptcy as a legal and economic category are given.*

Keywords: *bankruptcy, insolvency, obligations, insolvency.*

Одним, і досить суттєвим, побічним явищем, що виникло під час процесу становлення ринкової економіки, є банкрутство. Банкрутство – процес, у якому індивід чи організація нездатні розрахуватися із кредиторами, за рішенням суду майно боржника розподіляється між кредиторами відповідно до встановленої законом черговості виплати боргів кредиторам, таких як податки і заробітна плата працівникам організації-банкрута. Процес може бути ініційований або особою-боржником (добровільне банкрутство), або будь-ким з кредиторів, якому боржник не може виплатити борг (вимушене банкрутство). Причому ця категорія водночас виступає інструментом правового захисту від проблем неплатежів, а також є основною характеристикою неплатоспроможності. Зростання частоти виникнення, модифікації та масштаби негативного прояву банкрутства зумовлюють актуальність наукового вивчення та оцінки різноманітних аспектів цього поняття.

Аналіз останніх досліджень. Проблему банкрутства досліджують значна кількість науковців як економічної, так і юридичної сфери. Зокрема, цій проблемі присвятили свої роботи такі вчені-економісти, як Є. М. Андрущак, О. Я. Базілінська, І. О. Бланк, О. М. Борєйко, В. А. Бортняк, В. В. Джунь, А. С. Яблонська.

Метою є визначення поняття банкрутства як правової категорії та вирішення таких задач: дослідити генезис поняття «банкрутство»; проаналізувати положення основних нормативно-правових актів, які визначають поняття банкрутства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поняття «банкрутство» зустрічається ще в середньовічних джерелах права італійських міст. Так, у римському праві неповернення боргу визначалося як небезпека для життя боржника та призводило до обов'язкового захоплення його майна кредиторами. За етимологією слово «банкрутство» походить від латинських слів «bancus» (лава) та «ruptus» (зламаний). «Банком» спочатку називалася встановлювана в людних місцях (наприклад, ринки або ярмарки) лава, на якій лихварі проводили свої операції і оформлювали документи. Коли власник такого «банку» розорявся, він ламав свою лаву і припиняв свою діяльність [1, с. 50].

В Київській Русі неплатник або злісний банкрут прирівнювався до злодія. Кредитори мали законне право розпоряджатися майном боржника, навіть продавати неплатоспроможного боржника разом з його майном. В часи середньовіччя гарантом забезпечення повернення боргу виступав сам боржник, а саме його життя, особиста свобода та недоторканність [2, с. 368]. З розвитком людства, суспільних відносин і безпосередньо економічних законів зміст поняття банкрутства змінився, зараз воно сприймається нами як невід'ємний елемент ринкової економіки. Система норм, що регламентує відносини, пов'язані з банкрутством, являє собою господарсько-правовий інститут, якому властиве об'єднання публічно-правових і приватно-правових засад. У дореволюційному праві висвітлювалася позиція, що банкрутство є поєднанням неспроможності та злочинних дій незалежно від причинного зв'язку між ними. Проте чіткого розмежування понять у законодавстві не було [3, с. 29].

© Гнеда К. В., 2017

Сучасні правові системи для початку процедури банкрутства переважно застосовують критерії неплатоспроможності, що означає нездатність боржника вчасно виконати свої зобов'язання перед кредиторами, внаслідок чого можна припустити, що активи такої особи перевищують пасиви. Англійське, французьке законодавство певною мірою базується на недостатності ліквідних активів боржника, а в Німеччині поряд із критерієм неплатоспроможності використовується і критерій неоплатності – «надлишкова заборгованість», який є додатковою підставою для провадження у справі про банкрутство та підставою для вибору конкретної процедури – ліквідаційної чи реабілітаційної [4, с. 26].

У різних державах терміни «неспроможність», «неплатоспроможність» та «банкрутство» вживаються у різних значеннях, і все ж у більшості випадків банкрутство є частковою неспроможністю, її кримінальним видом. Крім того, термін «банкрутство» має більш вузьке значення порівняно з «неспроможністю». Що стосується чинного законодавства, то сьогодні існує декілька законодавчих актів, котрі дають визначення поняття «банкрутство». Перш за все, необхідно звернути увагу на те, що у ст. 209 ГКУ банкрутство визначається як нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше, як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури [5]. Так, наприклад у ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» банкрутство визнане господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури, а неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності [6]. Чинне законодавство також передбачає і такі визначення: банкрутство як неспроможність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності – у встановлений строк задовольнити вимоги кредиторів, повернути кредити банку та забезпечити обов'язкові платежі до бюджету; банкрутство – неспроможність підприємства платити за своїми борговими зобов'язаннями. Банкрутство може бути зумовлене конкуренцією, некомпетентним управлінням, біржовими спекуляціями тощо [7].

Також розглянемо такі наукової думки вчених щодо питання банкрутства: А. С. Яблонська трактує банкрутство як одну з юридичних підстав ліквідації підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом [8]. Іншої точки зору дотримується О. С. Філімоненков [9, с. 32], котрий визначає банкрутство як встановлену господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність, і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів він здатний лише через застосування ліквідаційної процедури.

На сьогодні досить розповсюдженою є точка зору, що банкрутство – це результат прорахунків підприємства під час дій у конкурентному ринковому середовищі. Так, на думку Г. Ляшенко [10, с.105], банкрутство в умовах ринкової економіки є наслідком незадовільного управління підприємством, нехтування впливу різноманітних факторів мікро- і макросередовища, а тому його правомірно розглядати як плату за економічну свободу у виборі напрямку господарської діяльності, ринків збуту, у ціноутворенні, найманні робочої сили. Такої позиції здебільшого дотримуються вчені-економісти, надаючи банкрутству статусу результату певних дій.

Різноманітність поглядів науковців зумовлена впливом чинників як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, а наявність більшості з розглянутих трактувань відображає собою розуміння ступеня впливу того чи іншого фактора. Представники економічної думки, надаючи смислового забарвлення терміну «банкрутство», базують своє мислення на уточнюючих категоріях, здебільшого зумовлених розвитком ринкової економіки та прояву її наслідків. Що стосується правового аспекту поняття банкрутства, то у правовій літературі воно тісно пов'язане з «неспроможністю».

Поняття «банкрутство» з'явилось досить давно і в подальшій перспективі не зникне з життя соціуму, оскільки ця категорія сьогодні повністю сприймається як невід'ємна складова суспільних відносин, побудованих крізь призму ринкової економіки. Таким чином, можна зрозуміти, що поняття «банкрутство» є доволі багатогранним і досить неоднозначним.

Висновок. Отже, можемо погодитись з думкою Ляшенко Г., що банкрутство – це юридично визнаний у встановленому порядку фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності, що зумовлений негативними результатами його господарювання та виключає можливість відновлення платоспроможності [10]. Саме таке розуміння поняття банкрутства як правової категорії відповідає вимогам сьогодення з теоретичної та практичної точок зору.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Цитович В. О. Очерк основных понятий торгового права. Киев: Тип. И. Н. Кушнерева и Ко, 1886. 142 с. **2.** Юридична енциклопедія: в 6 т./відп. ред. Ю. С. Шемшученко. Киев: Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А-Г. 672 с. **3.** Грушевський М. С. Історія України-Русі: в 11 т., 12 кн./редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1992. Т. 3. 592 с. **4.** Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права. М., 1912. 112 с. **5.** Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради. 2003. № 18, № 19–22. Ст. 144. **6.** Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 31. Ст. 440. **7.** Методичні рекомендації щодо застосування комерційними банками Закону України «Про банкрутство». URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=v_105500-94. **8.** Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=n0005626-06 28.07.2006. **9.** Яблонська А. С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне врегулювання та необхідність законодавчого вдосконалення. URL: http://www.minjust.gov.ua\?do-d&did-4793&sidk-comments. **10.** Ляшенко Г. Банкрутство в системі державного регулювання. *Науковий вісник.* 1999. № 1. С. 103–108.

ACTIVITY BASED COSTING OF ENTERPRISE COSTING

UDC 338.583

V. Holtsunov

The 4-th year student
of the faculty management and marketing of KhNEU S. Kuznets

Annotation. *Following article represents ways and means of adoption activity based costing cost strategy on the enterprises and describes the beneficial factors that arises using ABC strategy. Article was based on the examples of the well-known companies who successfully used activity based costing in their operations.*

Keywords: *activity based concept, activity based costing, cost strategies, cost management; costing.*

Анотація. *Представлены методы и способы применения расчёта себестоимости по видам деятельности на предприятии; описаны выгоды, получаемые от использования данной стоимостной стратегии. В качестве материала использована информация о известных компаниях, которым удалось успешно внедрить расчёт себестоимости по видам деятельности.*

Ключові слова: *расчет стоимости, стратегии расходов, управление затратами, себестоимость.*

Аннотация. *Наведено методи та способи застосування розрахунку собівартості за видами діяльності на підприємстві; описано вигоди, одержувані від використання цієї вартісної стратегії. Як матеріал використано інформацію про відомі компанії, яким вдалося успішно впровадити розрахунок собівартості за видами діяльності.*

Ключевые слова: *розрахунки вартості, стратегії витрат, управління витратами, собівартість.*

Many companies use cost plus method of pricing due to the convenience and simplicity. Nevertheless, following method has a set of disadvantages, such as inability of direct application of behavioristic patterns of the customers and ignoring the competitor's prices. But the hardest point is to identify methods of costing in order to get profit. Many scientists like T. Piketty, J. Gordon, J. Collins, C. Raiborn, A. Lefler, O. Gavrilchenko, T. Marenych, and others.

The aim of the following work refers to identification of the advantages and disadvantages of application of the activity based costing methods in different companies depending on the type of activities.

Companies that strive to adopt ABC concept need to have some previously developed analytical tools to ease the conversion process. In case company start using ABC concept it has to evaluate new kind of cost structure of their product portfolio. This is how it became possible to establish the connections between the cost, activities and products. It also

© V. Holtsunov, 2017

helps to align indirect costs to specific product. Nevertheless, as a disadvantage of the following strategy, it is possible to assume difficulties that arises during cost accounting. Inability to properly distribute cost for office employees and management who don't make direct contributions to the production of the goods. That is why the following method is widely used in manufacturing organizations.

It is now important to identify what is the activity based costing is and what is the purpose of its usage. Activity based costing has two main elements: cost measures and performance element measures. Activity based costing can be defined as a methodology that measures the cost and performance of activities, resources and cost objects [1]. The purpose of ABC methodology is to focus on the causes behind indirect costs. It's primarily the system of the allocation. Activities rather than traditional departments are emphasized in order to isolate cost drivers, which are the factors most likely to cause or contribute the increase of the costs [2].

Companies start to use activity based costing on the purpose of differentiation of the cost. Cost accounting in its traditional sense is not that useful whereas it mostly ignores the factors of costing of specific products. Therefore, ABC can be also used as a tool to understand what products doesn't cover its cost with a price, take corrective changes to pricing policies and uncover of unnecessary costs. This is also the direct way for organization to start using so called activity based management or simply ABM [3]. Using following concept won't contribute any changes for the cost accounting, and mainly provide management with the data on the distribution and utilization of resources on the enterprise to gain extra profit.

To understand the effect of the activity based costing it is possible to compare the impact of using its method on practice. The example was taken from the Accounting Coach electronic resource [4].

Firstly, it is possible to understand to distribution of manufacturing overheads for one product. So let us assume following conditions (table 1).

Table 1

Manufacturing overheads distribution

	With ABC	**Without ABC**
Mfg overheads cost assigned to setups, $	200 000	0
Number of setups, times	400	Not applicable
Mfg overheads cost per setup, $	**500**	**0**
Total manufacturing overhead costs, $	2 000 000	2 000 000
Less: Costs traced to machine setups, $	200 000	0
Mfg overheads cost allocated on machine hours, $	1 800 000	2 000 000
Machine hours, MH	100 000	100 000
Mfg overhead cost, $/MH	**18**	**20**

So the results of the following calculations are: $20 per MH while calculation without ABC methodology and $500 setup per batch and 18$ per MH. To understand the allocation of resource for production let us assume that batch contains 5 000 units and produces 50 units per man-hour (table 2).

Table 2

Calculation of total mfg overheads per 1 batch (per unit results)

	With ABC	**Without ABC**
Mfg overheads for setting up the machine, $	500	0
No. of units in one batch, units	5 000	Not applicable
Mfg O/H caused by setup per unit, $/unit	**0.10**	**Not applicable**
Mfg overheads cost per MH, $/MH	18	$20
No. of units produced per MH, units/MH	50	50
Mfg O/H caused by production per unit, $/unit	**0.36**	**0.40**
Total mfg O/H Allocated per unit, $/unit	0.46	0.40

In order to fully realize why ABC concept should be used on manufacturing enterprises it is required to apply it for production plan. In current conditions let us assume that company plans produce 50 000 units (table 3).

The example illustrated only two activities i.e. the production process and the price itself. So that is why increasing the amount of units to produce showed the cost of loading will be distributed over the batches to produce.

On the following basis it became clear that if company will produce more than it is much more profitable to use ABC methods, nevertheless, if company will not be able to produce a lot of batches, it is better to use standard approach to costing, to stay profitable (assuming if price remains constant).

Table 3

Calculation of total mfg O/H per production plan (per unit results)

	With ABC	Without ABC
Mfg overheads for setting up the machine, $	500	0
No. of units to produce, units	50 000	Not applicable
Mfg O/H caused by setup per unit, $/unit	**0.01**	**Not applicable**
Mfg overheads cost per MH, $/MH	$18	$20
No. of units produced per MH, units/MH	50	50
Mfg O/H caused by production per unit, $/unit	**0.36**	**0.40**
Total mfg O/H Allocated per unit, $/unit	0.37	0.40

In conclusion, it is possible to state that the following methodic may, in combination with the economies of scale concept may significantly affect costing and pricing policies of the organization (fig. 1).

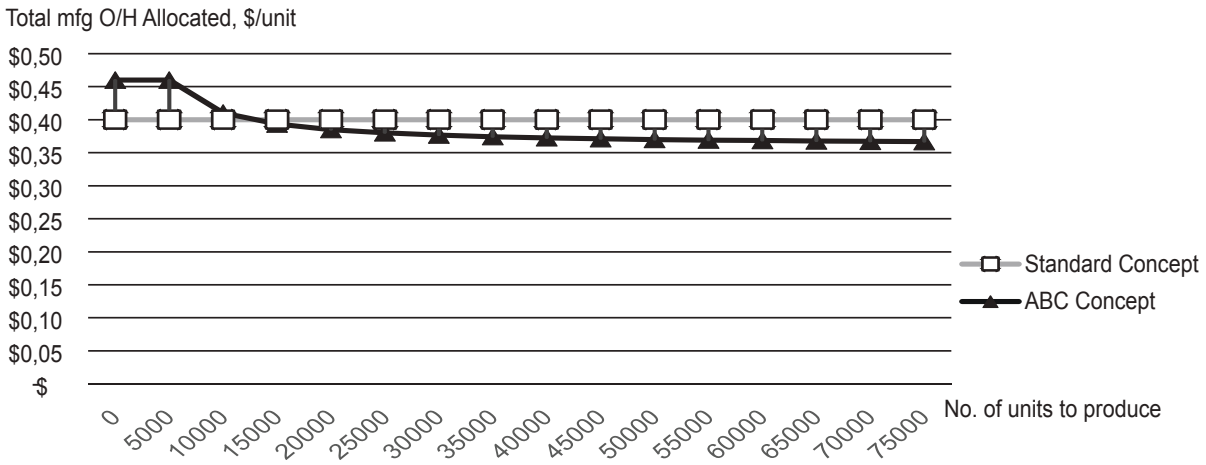

Fig. 1. **Comparison of Standard and ABC concepts**

Following concept would have good impact in some cases of batch, and mostly in mass and flow type of production. As a result, it will be possible for organization accurately track indirect expanses (or overheads), i.e. those cost drivers that affect the production. Those actions will lead to overall decrease in costs and affect pricing strategies and will give the ability to survive during pricing wars and in case of currency fluctuations, i.e. improvement of the overall economic stability of the enterprise.

In conclusion, it is possible to mention that activity based costing is useful tool for the organization that engaged in production and manufacturing sphere. Following method is used for identification of production overheads to figure out true cost of production in order to set more precise pricing model. The example illustrated above showed only one overhead figure and obtained significant difference in production costs per unit, depending on the volume of production. This may brightly illustrate how economies of scale concept is applied on practice in costing and pricing methods.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor Mironova O. M.

Literature: 1. Baker J. Activity-Based Costing and Activity-Based Management for Health Care. NY: Aspen Publishers, 1998. 385 p. **2.** Lewis R. Activity-Based Models for Cost Management Systems. CA: Praeger, 1995. 296 p. **3.** Frost W. ABCs of Activity Based Management: Crushing Competition Through Performance Improvement. IN: Universe, 2005. 184 p. **4.** Activity Based Costing with Two Activities. URL: http://www.accountingcoach.com/activity-based-costing/explanation. **5**. Tapping the Full Potential of ABC. URL: https://hbr.org/1995/07/tapping-the-full-potential-of-abc.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН У ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

УДК 347.73

Грінченко А. О.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто та проаналізовано сучасну ситуацію у податковій системі України. Проведено порівняльний аналіз ставок основних податків минулого та поточного року, розроблено рекомендації щодо вирішення наявних проблем у податковій системі.*

Ключові слова: *податки, податкова система, Податковий кодекс, реформування.*

Аннотация. *Рассмотрена и проанализирована современная ситуация в налоговой системе Украины, проведен сравнительный анализ налоговых ставок прошлого и текущего годов, разработаны рекомендации по улучшению существующих проблем в налоговой системе.*

Ключевые слова: *налоги, налоговая система, Налоговый кодекс, реформирование.*

Annotation. *TThe current situation in the tax system of Ukraine was reviewed and analyzed, a comparative analysis of the tax rates of the past and current years was carried out, recommendations for improving existing problems in the tax system were made.*

Keywords: *taxes, tax system, Tax Code, reforming.*

Податкова система як наукова категорія посідає визначене, комплексне, граничне положення на стику бюджетного й податкового права. Становлення податкової системи України почалося з розбудови її як незалежної, самостійної держави. Прийняття курсу на формування ринкової економіки передбачало створення системи оподаткування, яка найбільшою мірою відповідає таким перетворенням. Проте побудова податкової системи, адекватної ринковим умовам, виявилася досить складним і довготривалим процесом. Просте копіювання систем оподаткування розвинутих країн без урахування специфіки економіки України не може дати позитивних результатів. Постала необхідність розробити власну систему, у якій би бралися до уваги економічні, соціальні, політичні та психологічні особливості розвитку нашої країни [1].

В умовах розвитку ринкової економіки України та процесів євроінтеграції нашої держави виникає необхідність перегляду особливостей функціонування податкової системи в Україні. Тому метою цієї статті є саме аналіз правових аспектів податкової системи та огляд доповнень до Податкового кодексу. Хоча на сьогодні проведено багато реформ, однак до чого часу виникають проблеми щодо ефективності функціонування податкової системи України, зумовлені недосконалістю законодавства та неактуальними підходами стосовно оподаткування.

Основне завдання на сьогодні – створити таку податкову систему, яка би пожвавила економічну діяльність нашої країни і стимулювала вихід з кризового положення. Нещодавно податки зазнали суттєвих змін, які потребують вивчення, їх порівняння з минулими роками та надання об'єктивної оцінки їх застосування в сучасних умовах. В цій статті було проаналізовано нововведення у Податковий кодекс України (ПКУ), які набули чинності 1 січня 2017 року [2].

21 грудня 2016 року Верховна Рада України в цілому прийняла Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» (далі – «Закон») [3].

Порівняно з 2016 р. у 2017 р. кількість податків у новій редакції Податкового кодексу скорочено з 22 до 9. Серед загальнодержавних податків залишись: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито. До місцевих податків належать (ст. 10 ПКУ): податок на майно (нерухомість, землю); транспортний податок; єдиний податок (єдиний, ФСП). До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [2].

Ставки на основні податки згідно ПКУ залишилися незмінними (рис. 1).

Суттєвих змін зазнає підхід до надання податкових консультацій. Як і раніше, індивідуальні податкові консультації надаватимуть органи Державної фіскальної служби (ДФС) за запитами платників податків. Але тепер ці консультації стануть більш публічними завдяки створенню Єдиного реєстру індивідуальних податкових консультацій. Індивідуальна податкова консультація, що надається контролюючим органом у письмовій формі, обов'язково повинна бути зареєстрована у цьому реєстрі.

© Грінченко А. О., 2017

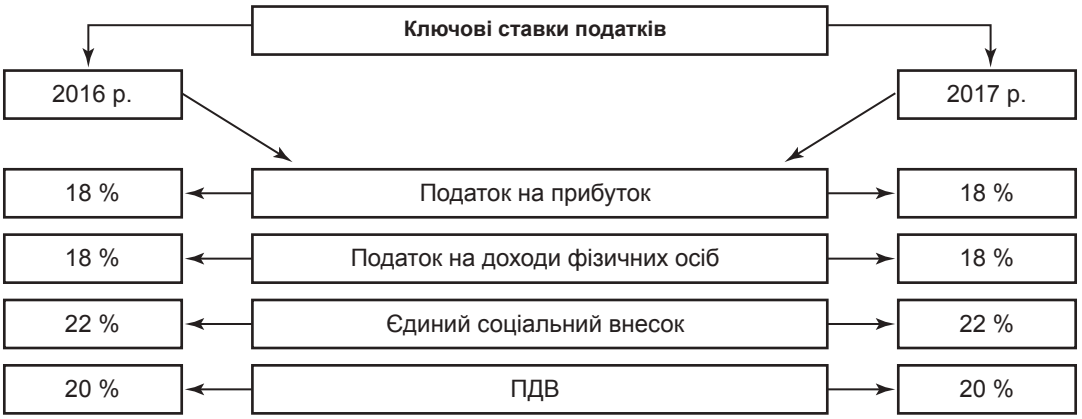

Рис. 1. **Ключові ставки податків згідно з ПКУ**

Індивідуальні податкові консультації надаватимуться в усній формі податковими інспекціями, у письмовій формі – обласними та Київським міським управлінням ДФС та центральним апаратом ДФС.

Індивідуальна податкова консультація, надана фіскальним органом у письмовій формі, має бути розміщена на офіційному веб-сайті ДФС та у єдиній базі індивідуальних податкових консультацій (без зазначення назви та коду ЄДРПОУ платника податків, якому надана консультація). Платники податків матимуть можливість безоплатного вільного доступ до єдиної бази індивідуальних податкових консультацій [4]. Також передбачено Законом реформу податкової поліції. Замість неї буде діяти так звана фінансова поліція.

Щодо Єдиного соціального внеску у 2016 р. встановлено єдину ставку нарахування ЄСВ у розмірі 22 % до всіх видів доходів. Виняток становлять тільки спеціальні ставки нарахування ЄСВ для інвалідів (8,41 %, 5,3 % і 5,5 %), які залишатимуться без змін. Скасовується утримання ЄСВ із доходів і визначення класу професійного ризику для роботодавців, а також відповідні перевірки з боку Фонду соцстрахування щодо правильності такого визначення. Максимальна величина місячного доходу, на який нараховується ЄСВ, становитиме 25 прожиткових мінімумів (раніше – 17), тобто:

- з 01.01.2016 р. – 34 450 грн (25 × 1 378 грн);
- з 01.12.2016 р. – 38 750 грн (25 × 1 550 грн);
- з 01.01.2017 р. – 80 000 грн (25 × 3 200 грн).

При цьому якщо база нарахування ЄСВ не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід, сума ЄСВ, як і раніше, розраховується як добуток розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід (прибуток), та ставки ЄСВ (22 %) [5].

Проблеми реформування податкової системи України зараз є надзвичайно актуальними. Тому нововведення у ПКУ повинні позитивно вплинути на інвестиційний клімат України і сприяти вирішенню низки проблем.

Важливим завданням є спрощення податкової системи України. Система повинна відповідати принципам простоти та прозорості. Сплата податків має займати у суб'єктів оподаткування мінімальну кількість часу. В цьому випадку доцільно використати зарубіжний досвід. У таких європейських країнах, як Швеція, Данія, Велика Британія, застосовується найбільш ефективна, прозора та проста система сплати податків – Єдиний рахунок. Ця система дозволяє платнику податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов'язання за всіма податками та зборами, обов'язковими до сплати, та стовідсотково запобігає допущенню помилок при перерахуванні коштів [6].

Зазначені зміни – це тільки початок реформування податкової системи. Для забезпечення ефективного процесу оподаткування потрібна ще низка реформ щодо спрощення і набуття прозорості. Якщо країна матиме здорову податкову систему, це привабить зарубіжні інвестиції, виведе «тіньовий» сегмент і забезпечить сталий розвиток країни.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, професор Сергієнко В. В.

Література: 1. Податкова система: навч. посіб./за ред. І. О. Лютого. Київ: Центр учб. літ., 2009. 454 с. **2.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua. **3.** Про внесення змін до Податкового кодексу України

щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закон України від 21.12.2016 № 1797-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-19. **4.** Які податки українцям доведеться заплатити 2017 року. URL: http://news.finance.ua/ua/news/-/392122/yaki-podatky-ukrayintsyam-dovedetsya-zaplatyty-2017-roku. **5.** Податкова реформа: основні зміни, які вступили в дію з 1 січня 2016 року. URL: http://tr.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/231988.html. **6.** Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України // Міжнародний досвід: адміністрування податків в Європі та Україні. URL: http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2012_povidomlenia-modernizatsia/print-9283.html.

FORECASTING THE NUMBER OF ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION OF UKRAINE, AS THE BASIS OF HUMAN RESOURCES FOR 2017

UDC 303.722.2:331.101.262(477)

S.Gubskaya

The 2-nd year student
of the faculty economics and law faculty of KhNEU S. Kuznets

Annotation. *Using the multiplicative time series model, based on quarterly information on the number of economically active population, the number of the latter in I, II, III, IV quarters of 2017 is predicted.*

Keywords: *the economically active population, the multiplicative model, time series, human resources.*

Анотація. *У цій статті за допомогою мультиплікативної моделі часового ряду, на основі поквартальної інформації про чисельність економічно активного населення спрогнозовано кількість останнього в I, II, III, IV кварталах 2017 р.*

Ключові слова: *економічно активне населення, мультиплікативна модель, часовий ряд, кадровий потенціал.*

Аннотация. *В данной статье с помощью мультипликативной модели временного ряда, на основе поквартальной информации о численности экономически активного населения спрогнозировано количество последнего в I, II, III, IV кварталах 2017 г.*

Ключевые слова: *экономически активное население, мультипликативная модель, временной ряд, кадровый потенциал.*

In the conditions of the world economic crisis, the social and economic direction in the development of the country is one of the main, in particular, much attention is paid to personnel policy. Without investing resources in the training and education of employees at all levels, the state and business risk losing valuable positions in the market.

The basis for the formation of the personnel potential of any enterprise is the economically active population. This category covers all persons who create the labor market (in terms of supply of laborforce) for the production of goods and services. The economically active population is the part of the population, which provides the supply of labor for production of goods and the provision of various services. Analyze the policy in the field of personnel and the situation on the labor market.

The study of the problems of social and economic development by A. Granberg, M. Dolishnim, S. Doroguntsov, U. Izard, V. Kistanov, V. Leontiev, A. Probst, G. Richardson and others made it possible in particular to establish that his Regional differences are due to many dependencies, related to socio-cultural interactions.

The purpose of the research is to make a quarterly forecast of the number of economically active population of Ukraine in 2017.

© S. Gubskaya, 2017

In the course of the study, a multiplicative model of the time series of the dependence of the number of economically active population on the time factor was constructed and analyzed.The initial data quarterly statistics of the economically active population of Ukraine was used from 2012 to 2016, which is clearly shown in Figure 1.

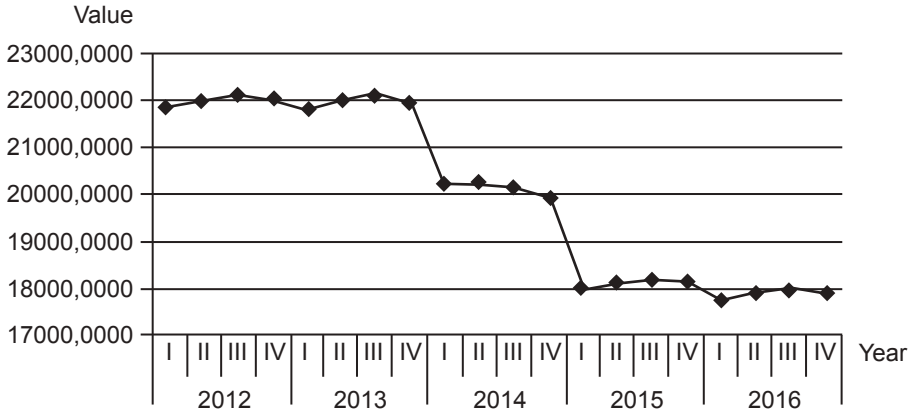

Fig. 1. **Quarterly number of economically active population of Ukraine for 2012–2016**

Analyzing the graph, we can say that the number of economically active population in Ukraine has significantly decreased in 2014, which negatively affected the level of production in the country. In order to draw up the right strategic policy in the personnel sphere and provide the required amount of labor, the values of the seasonal component were calculated using a multiplicative time series model.

In the course of the study, the components of the multiplicative time series model [4] were found and the leveling of the initial levels of the series was carried out using the moving average method (table 1).

Table 1

Calculation of the seasonal variation index

Year	Quarter	Economically active population	Movingaverage	Centered moving average	Index of seasonalfluctuation
2012	I	21 885,3000			
	II	22 000,9000			
	III	22 109,1000	22 001,7000	21 996,0875	1,0051
	IV	22 011,5000	21 990,4750	21 993,2125	1,0008
2013	I	21 840,4000	21 995,9500	21 994,1375	0,9930
	II	22 022,8000	21 992,3250	21 988,4625	1,0016
	III	22 094,6000	21 984,6000	21 776,8750	1,0146
	IV	21 980,6000	21 569,1500	21 343,3000	1,0299
2014	I	20 178,6000	21 117,4500	20 870,8875	0,9668
	II	20 216,0000	20 624,3250	20 366,8625	0,9926
	III	20 122,1000	20 109,4000	19 835,3375	1,0145
	IV	19 920,9000	19 561,2750	19 293,6250	1,0325
2015	I	17 986,1000	19 025,9750	18 779,9375	0,9577
	II	18 074,8000	18 533,9000	18 306,0250	0,9874
	III	18 153,8000	18 078,1500	18 057,6625	1,0053
	IV	18 097,9000	18 037,1750	18 019,1750	1,0044
2016	I	17 822,2000	18 001,1750	17 981,5125	0,9911
	II	17 930,8000	17 961,8500	17 944,0000	0,9993
	III	17 996,5000	17 926,1500		
	IV	17 955,1000			

In the course of the study, the following trend equation was constructed: $Y = 23169 - 299{,}5\ t$

Visually, the number of economically active population calculated on the basis of the multiplicative time series model (without oscillations around the trend) is shown in Fig. 2.

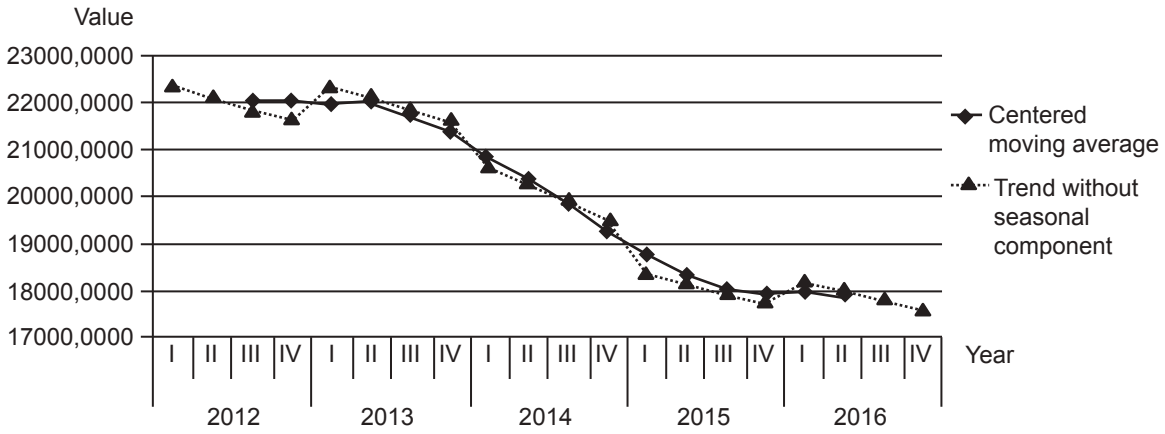

Fig. 2. **Schedule of the number of economically active population on the basis of the multiplicative time series model**

Value obtained model was checked with a coefficient of determination:

$$R_2 = 0{,}911.$$

In this case, the multiplicative model explains 91.1% of the total variation in the levels of the time series, which allows us to use it to predict the situation and subsequent studies.

Also, using the methods of variance analysis, the statistical significance of the constructed model equation was established:

$$Fcalc = \frac{R^2}{1-R^2} \times \frac{n-m-1}{m}.$$

$$Fcalc = 183{,}6.$$

$$Ftab = 4, 41.$$

Fcalc > *Ftab*, this means that the constructed model equation is statistically important.

According to the data obtained, the economically active population was calculated for the first, second and third quarters of 2017:

I quarter: 23169 – 299,5 × 21= 16879,5;

II quarter: 23169 – 299,5 × 22= 16580;

III quarter: 23169 – 299,5 × 23= 16280,5;

IV quarter: 23169 – 299,5 × 24= 15981.

On the basis of this study, it can be concluded that without changing the personnel policy and labor market conditions, the number of economically active population of Ukraine will inevitably decrease, which in turn will lead to a decrease in the country's production development indicators, a shortage of qualified personnel and a general fall in living standards in Ukraine.

Strategic planning of the personnel policy in Ukraine should be based on increasing the interest of the population towards proposals on the labor market of the country. To do this, it is necessary to improve the level of labor organization at enterprises, to certify workplaces, thereby ensuring comfortable working conditions for specialists.

Supervisor – Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate ProfessorZheleznyakova E. Yu.

Literature: 1. Экономически активное население. URL: http://www.grandars.ru/student/statistika/ekonomicheski-aktivnoe-naselenie.html. **2.** Социальная политика Украины и оценка её эффективности. URL: https://www.studsell.com/view/165754/40000. **3.** Основні показники ринку праці // Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/rp/oprp/oprp_u/oprp_u2016.htm. **4.** Пономаренко В. С., Малярець Л. М. Багатовимірний аналіз соціально-економічних систем: навч. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2009. 384 с.

АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ «АРКТИКА-ЗАПАД» НА ОСНОВЕ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ

УДК 330.43:644.1

Гунько А. В.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *В данной статье проведен многофакторный анализ деятельности предприятия «Арктика-Запад». Проанализированы характерные особенности предприятия в процессе производства. Разработана и решена эконометрическая модель прогнозирования для предприятия «Арктика-Запад». На основе проведенного исследования выявлены наиболее влияющие факторы, которые следует учесть при разработке управленческого решения.*

Ключевые слова: *предприятие «Арктика-Запад», многофакторный анализ, прогноз, эконометрическая модель.*

Анотація. *Проведено багатофакторний аналіз діяльності підприємства «Арктика-Захід». Проаналізовано характерні особливості підприємства в процесі виробництва. Розроблено та вирішено економетричну модель прогнозування для підприємства «Арктика-Захід». На основі проведеного дослідження виявлено найбільш впливові фактори, які слід врахувати при розробці управлінського рішення.*

Ключові слова: *підприємство «Арктика-Захід», багатофакторний аналіз, прогноз, економетрична модель.*

Annotation. *The article provides a multifactor analysis of the activities of the «Arktika-Zapad company».The characteristic features of the enterprise are analyzed in the production process. An econometric forecasting model is developed and solved for the «Arktika-Zapad company». On the basis of the conducted research, the most influential factors were identified, which should be taken into account when developing a management decision.*

Keywords: *enterprise «Arctic-West», multifactor analysis, forecast, econometric model.*

Любое коммерческое предприятие в процессе своей деятельности претерпевает различного рода изменения. В условиях рыночных отношений без прогрессирующего развития невозможно его успешное функционирование. Активизация экономической деятельности малых предприятий в настоящее время является ключевой проблемой модернизации украинской экономики. Без повышения эффективности их деятельности невозможно преодолеть спад производства, достичь финансовой стабилизации, подъема экономики, повышения качества жизни населения как в стране в целом, так и в ее регионах.

В условиях, когда решения принимаются на основе анализа стохастической, неполной информации, использование методов экономико-математического моделирования и анализа не только оправданно, но и необходимо. При переходе к рыночным отношениям применение эконометрических моделей в целях прогнозирования сложных статистических совокупностей становится актуальным, поскольку инструмент, применяемый для анализа, адекватен анализируемому объекту рыночной экономике. С помощью регрессионного анализа можно:

– произвести расчет регрессионных моделей путем определения значений параметров – постоянных коэффициентов при независимых переменных – регрессорах, которые часто называют факторами;

– проверить гипотезу об адекватности модели имеющимся наблюдениям;

– использовать модель для прогнозирования значений зависимой переменной при новых или ненаблюдаемых значениях независимых переменных.

«Арктика-Запад» – это компания с многолетним стажем работы в области изготовления, монтажа и обслуживания кондиционеров, вентиляционных и отопительных систем, а также системы холодильного оборудования и компрессорно-конденсаторных блоков. Компания предлагает спектр услуг во Львове и Львовской области.

За 17 месяцев работы предприятия получена информация, характеризующая объем выпуска продукции (Y, тыс. грн), затрат на рекламу (x_1, тыс. грн), цены продукции (x_2, тыс. грн), цены продукции конкурента (x_3, тыс. грн), индекса потребительских расходов (x_4).

© Гунько А. В., 2017

В табл. 1 показаны месячные данные переменных деятельности предприятия по выпуску одного продукта: Y – объем выпуска продукции, тыс. грн; x_1 – затраты на рекламу, тыс. грн; x_2 – цена продукции, тыс. грн; x_3 – цена конкурента, тыс. грн; x_4 – индекс потребительских расходов.

Таблица 1

Исходные данные

Месяцы	Затраты на рекламу, тыс. грн, x_1	Цена продукции, тыс. грн, x_2	Цена продукции конкурента, тыс. грн, x_3	Индекс потребительских расходов, x_4	Объем выпуска продукции, тыс. грн, Y
1	4	15	17	100	126
2	4,8	14,8	17,3	98,4	137
3	3,8	15,2	16,8	101,2	148
4	8,7	15,5	16,2	103,5	191
5	8,2	15,5	16	104,1	274
6	9,7	16	18	107	370
7	14,7	18,1	20,2	107,4	432
8	18,7	13	15,8	108,5	445
9	19,8	15,8	18,2	108,3	367
10	10,6	16,9	16,8	109,2	367
11	8,6	16,3	17	110,1	321
12	6,5	16,1	18,3	110,7	307
13	12,6	15,4	16,4	110,3	331
14	6,5	15,7	16,2	111,8	345
15	5,8	16	17,7	112,3	364
16	5,7	15,1	16,2	112,9	384
17	4,5	13,7	18,9	110,2	371

Так как в данной статье исследуется связь между 5 признаками (1-результативным и 4-факторным), то имеем множественную (многофакторную) регрессию.

На выходе показаны результаты подгонки модели множественной линейной регрессии для описания зависимости между Y и 4 независимыми переменными. Уравнение установленной модели:

$$\widehat{y} = -10{,}211 + 10{,}6357x_1 + 2{,}0218x_4.$$

Проанализировав коэффициенты регрессии, уверенно можно сказать, что с увеличением затрат на рекламу на 1 тыс. грн объем выпуска продукции так же увеличится на 10,6357 тыс. грн. Более того, при возрастании индекса потребительских расходов на 1 значение объема выпуска продукции увеличится на 2,0218 тыс. грн.

Так как P-значение в таблице ANOVA меньше 0,05, существует статистически значимая взаимосвязь между переменными при уровне надежности 95,0 %.

Для анализа общего качества уравнения регрессии используют коэффициент детерминации R^2, называемый также квадратом коэффициента множественной корреляции. Статистика R-квадрат показывает, что модель, как она установлена, объясняет 95,06 % изменчивости Y. Не объясняется 4,94 % вариации прибыли, которые обусловлены остальными факторами, влияющими на время поставки, но не включенными в линейную модель регрессии.

Оценка значимости уравнения регрессии осуществляется с помощью критерия Фишера. В данной модели он составляет 144,36. Можно сделать вывод, что уравнение множественной регрессии статистически значимо.

Статистика Дарбина-Уотсона проверяет остатки, чтобы определить, существует ли какая-либо существенная корреляция на основе порядка, в котором они встречаются. Стандартное отклонение остатков должно быть 77,0362. Средняя абсолютная ошибка (MAE) 62 503 – среднее значение остатков. В существующей модели значение DW = 0,46, что свидетельствует о неопределенности вывода о наличии автокорреляции. Модель может быть использована для прогнозирования, но на расчет опираться не следует, ведь возможна значительная погрешность от действительного значения.

Поскольку коэффициент детерминации R^2 имеет достаточно высокое значение, для которого надо сделать прогноз, находится в пределах диапазона исходных данных, то можно сделать прогноз, что прибыль предприятия «Арктика-Запад» будет составлять:

$$\widehat{y}(x_1, x_4) = -10{,}211 + 10{,}6357 \times 9{,}01 + 2{,}0218 \times 107{,}41 = 302{,}78 \text{ тыс. грн.}$$

Проверим полученную модель на наличие мультиколлинеарности с помощью коэффициентов парной корреляции, которая приведена ниже (табл. 2).

Таблица 2

Матрица коэффициента парной корреляции

	y	x_1	x_2	x_3	x_4
y	1				
x_1	0,583256194	1			
x_2	0,145363258	0,095474504	1		
x_3	0,26437008	0,098689515	0,441530097	1	
x_4	0,820609639	0,223418238	0,143975264	0,08723483	1

В нашем случае все $|r<0,7|$, что является достаточно низким показателем, свидетельствующим об отсутствии мультиколлинеарности между отдельными факторами.

Рассчитаем значение β-коэффициентов с использованием коэффициентов парной корреляции для анализа рейтинга факторов модели и запишем уравнение регрессии в стандартизированном виде:

$$t_y = 0,82t_1 + 0,1t_2.$$

Анализ значений β-коэффициентов позволяет сделать вывод, что наибольшее влияние на объем выпуска продукции имеют затраты на рекламу. При увеличении затрат на рекламу на 1 %, при условии неизменности других факторов, объем выпуска продукции увеличится на 0,82 %. При увеличении индекса потребительских расходов на 1 %, при условии неизменности других факторов, объем выпуска продукции увеличится 0,1 %.

Альтернативная модель фактора x_1

На выходе показаны результаты подгонки двойной квадратной модели для описания взаимосвязи между Y и x_1. Уравнение установленной модели:

$$\widehat{y} = \sqrt{77148,9 + 278284 \times x_1^2}.$$

Так как P-значение в таблице ANOVA меньше 0,05, существует статистически значимая зависимость между Y и x_1 при уровне надежности 95,0 %.

Статистика *R*-Квадрат показывает, что модель в соответствии с объяснением объясняет 32,4484 % изменчивости *Y*. Коэффициент корреляции равен 0,569635, что указывает на относительно сильную взаимосвязь между переменными. Стандартная ошибка оценки показывает, что стандартное отклонение остатков составляет 47411,3. Критерий Дарбина-Уотсона равен 0,601925. Средняя абсолютная ошибка (MAE) 39485,0 является средним значением остатков.

Альтернативная модель фактора x_4

На выходе показаны результаты подгонки двойной квадратной модели для описания взаимосвязи между Y и x_4. Уравнение установленной модели:

$$\widehat{y} = \sqrt{-408455 + 44,5268 \times x_4^2}.$$

Так как P-значение в таблице ANOVA меньше 0,05, существует статистически значимая связь между Y и x_4 при уровне надежности 95,0 %.

Статистика *R*-Квадрат показывает, что модель, как установленная, объясняет 55,8451 % изменчивости *Y*. Коэффициент корреляции равен 0,747296, что свидетельствует об умеренно сильной взаимосвязи между переменными. Стандартная ошибка оценки показывает, что стандартное отклонение остатков составляет 38331,3. Критерий Дарбина-Уотсона показывает 0,532536. Средняя абсолютная ошибка (MAE) 28090,8 является средним значением остатков.

При определении того, можно ли упростить модель, нужно обратить внимание, что наивысшее значение *P* для независимых переменных равно 0,0176, принадлежащее x_1. Так как *P*-значение меньше 0,05, этот термин статистически значим при уровне надежности 95,0 %.Следовательно, не нужно удалять какие-либо переменные из модели.

На основе проведенного исследования можно принять управленческое решение о том, что наиболее влиятельные факторы – затраты на рекламу, индекс потребительских расходов, поэтому их нужно уменьшать для увеличения прибыли.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. ООО Арктика-Запад. URL: http://arktikazahid.biz-gid.ru/. **2.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 154 с. **3.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2009. 136 с.

ПАРАДОКСИ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЗНАЧЕННЯМ ОСНОВНИХ ЧИСЛОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК ВИПАДКОВОЇ ВЕЛИЧИНИ

УДК 519.2

Гурова О. С.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто парадокси теорії ймовірності, що пов'язані з визначенням дисперсії та коефіцієнта кореляції.*

Ключові слова: *парадокси в теорії ймовірностей, дисперсія, коефіцієнт кореляції.*

Аннотация. *Рассмотрены некоторые парадоксы теории вероятности, связанные с определением дисперсии и коэффициента парной корреляции.*

Ключевые слова: *парадоксы в теории вероятности, дисперсия, коэффициент корреляции.*

Annotation. *The article examines some paradoxes of probability theory associated with the determination of dispersion and the coefficient of pair correlation.*

Keywords: *paradoxes in probability theory, variance, coefficient of correlation.*

Сучасне суспільство неможливо уявити без статистики. Вона відіграє провідну роль в управлінні економікою як окремого підприємства, галузі виробництва, так і держави в цілому. Статистика з самого початку визначалась як «державна арифметика». Саме слово «статистика» походить від латинського status – держава. Статистику використовували для того, щоб надавати інформацію володарю держави про величину податку, який можна отримати з підданців, або про кількість солдат, на яку можна розраховувати у воєнний час. Зауважимо, що перший англійський статистичний документ «Книга судного дня», написаний в XI ст., саме і виник у зв'язку з потребами армії і податкообкладання. Наукою статистика стала лише в XVII ст. Її засновниками вважаються Джон Граунт (1620–1674) і сер Вільям Петті (1623–1687). У роботі «Політична арифметика» Петті порівнював такі країни, як Англія, Голландія і Франція, за їх населенням, обсягом торгівлі і судноплавством. З розвитком капіталізму статистичними даними стали цікавитися не тільки державні діячі. Поступово розвиваючись, математична статистика перетворилася в окрему галузь математики – математичну статистику.

Математична статистика, як і теорія ймовірностей багата на парадокси. Так, Ейрес стверджував, що 50 найбільш вживаних слів складають приблизно 50 % звичайного тексту, 300 найбільш вживаних слів складають 75 %

© Гурова О. С., 2017

тексту, а 1000 найбільш вживаних слів складають 90 %. Однак не можна стверджувати, що коли нам відомі 50 чи 100 слів якоїсь мови, то ми вже наполовину її розуміємо, оскільки знання деяких слів, навіть якщо вони часто вживаються, навряд чи допоможе в розумінні будь-якого тексту. Отже, за крилатим висловлюванням Дизраелі, існують три види неправди: безневинна омана, нахабна брехня і статистика. І чимало людей поділяють таку точку зору.

Метою статті є розгляд деяких парадоксів, які пов'язані з такими основними числовими характеристиками випадкової величиня, як дисперсія та коефіцієнт парної кореляції.

Основними числовими характеристиками випадкової величини є її математичне сподівання та дисперсія. Нехай $\xi_1,\ldots,\xi_n$ є вибіркова сукупність, яка утворена з розподілу *F*. Якщо дисперсія σ^2 розподілу *F* скінчена, то при відомому математичному сподіванні *a* вибіркова дисперсія $\hat{\sigma}_0^2=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-a)^2$ є незсунутою оцінкою дисперсії σ^2. Дійсно,

$$M\hat{\sigma}_0^2=M\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-a)^2=\frac{1}{n}M\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-a)^2=\frac{1}{n}M\sum_{i=1}^{n}(\xi_i^2-2a\xi_i+a^2)=$$
$$=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}(M\xi_i^2-2aM\xi_i+a^2)=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}(a^2+\sigma^2-2a^2+a^2)=\frac{n}{n}\sigma^2=\sigma^2, \quad (1)$$

де *M* – оператор математичного сподівання.

Ситуація змінюється, якщо математичне сподівання розподілу *F* невідоме. Тоді оцінкою математичного сподівання є вибіркова середня: $\hat{a}=\overline{\xi}$. Вибіркова дисперсія, яка у цьому випадку визначається за співвідношенням:

$$\hat{\sigma}^2=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-\hat{a})^2=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-\overline{\xi})^2, \quad (2)$$

вже не є незсунутою оцінкою дисперсії генеральної сукупності. Дійсно,

$$M\hat{\sigma}^2=M\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-\overline{\xi})^2=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}M(\xi_i-\overline{\xi})^2=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}D(\xi_i-\overline{\xi})=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}D\left(\xi_i-\frac{1}{n}\sum_{k=1}^{n}\xi_k\right)=$$
$$=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}D\left(\left(1-\frac{1}{n}\right)\xi_i-\frac{1}{n}\sum_{k=1}^{n}\xi_k\right)=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}\left(\left(\frac{n-1}{n}\right)^2D\xi_i+\frac{1}{n^2}\sum_{\substack{k=1\\k\neq i}}^{n}D\xi_k\right)=$$
$$=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}\left(\left(\frac{n-1}{n}\right)^2\sigma^2+\frac{n-1}{n^2}\sigma^2\right)=\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}\frac{n-1}{n}\sigma^2=\frac{n}{n}\frac{n-1}{n}\sigma^2=\frac{n-1}{n}\sigma^2\xrightarrow[n\to\infty]{}\sigma^2. \quad (3)$$

Оскільки незсунутість є однією з вимог, яким повинна відповідати статистична оцінка, то оцінку $\hat{\sigma}^2$ змінюють так, щоб одержати незсунуту оцінку для σ^2. Для цього домножають $\hat{\sigma}^2$ на коефіцієнт $\frac{n}{n-1}$. Нова оцінка s^2 вже є незсунутою оцінкою для $\hat{\sigma}^2$ [1].

Дійсно,

$$Ms^2=M\frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-\overline{\xi})^2=\frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}M(\xi_i-\overline{\xi})^2=\frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}\frac{n-1}{n}\sigma^2=\frac{n}{n-1}\frac{n-1}{n}\sigma^2=\sigma^2. \quad (4)$$

Проте парадокс оцінок дисперсії говорить про те, що не завжди треба брати до уваги лише незсунуті оцінки. Іноді оцінка з малою зсунутістю і малою мірою розсіювання значень оцінки є кращою, ніж незсунута оцінка з великою дисперсією.

Нехай $\xi_1,\ldots,\xi_n$ є вибіркою з нормального розподілу $N(a;\sigma^2)$. Оцінка $s^2=\frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-\overline{\xi})^2$ є незсунутою оцінкою для σ^2, а оцінка $\hat{\theta}=\frac{1}{n+1}\sum_{i=1}^{n}(\xi_i-\overline{\xi})^2$ для σ^2 така, що міра розсіювання оцінки $\hat{\theta}$ відносно σ^2, що визначається як $M\left|\hat{\theta}-\sigma^2\right|^2$, є мінімальною. Отже, вимоги незсунутості оцінки і мінімуму міри її розсіювання приводять до різних оцінок. Якій з оцінок віддати перевагу?

Розглянемо ще один приклад парадоксу в статистиці, який пов'язаний з визначенням парного коефіцієнта кореляції. На кінець XIX ст. деякі науки досягли такого рівня, що для їх подальшого розвитку стало необхідним проведення статистичних досліджень. Так, книга Ч. Дарвіна «Походження видів», яка спричинила революцію в біології, була поштовхом до закладення основ генетики людини. Ф. Гальтон та його учні (і серед них К. Пірсон), займаючись вивченням цієї проблеми, прийшли до необхідності введення таких важливих понять, як кореляція і регресія, які зараз широко застосовуються в теорії ймовірностей і математичній статистиці для визначення властивостей випадкових величин. Мірою кореляційного зв'язку є коефіцієнт кореляції. Для двох випадкових величин X і Y він визначається за формулою;

$$r = r(X,Y) = \frac{M\left[(X - M_x)(Y - M_y)\right]}{D_x D_y}, \tag{5}$$

де M_x та M_y – математичні сподівання випадкових величин X та Y;

D_x та D_y – дисперсія цих величин [2].

За абсолютною величиною коефіцієнт кореляції набуває максимального значення (тобто дорівнює 1), якщо між випадковими величинами X і Y існує лінійна залежність, тобто $Y = aX + b$ (де $a \neq 0$). Якщо X і Y незалежні, то їх кореляція дорівнює 0. У математичній статистиці оцінкою коефіцієнта кореляції r, як правило, є вибірковий коефіцієнт кореляції:

$$\hat{r} = \frac{\sum_{i=1}^{n}(X_i - \overline{X})(Y_i - \overline{Y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^{n}(X_i - \overline{X})^2 \sum_{i=1}^{n}(Y_i - \overline{Y})^2}}. \tag{6}$$

У ряді випадків коефіцієнт кореляції добре описує зв'язок між випадковими величинами. Але вже на початку XX ст. стикнулись з такими залежностями, які позбавлені сенсу. Наприклад, чим більше кількість у певній місцевості гнізд лелек, тим більше немовлят, чим більше у місті пожежних, тим більше пожеж тощо. Поняття кореляції поступово містифікувалося, і деякі «внутрішні» (взагалі кажучи, випадкові) зв'язки стали вважати такими, що існують, якщо була виявлена велика кореляція. Як правило, ігнорувався той факт, що кореляція між випадковими величинами X і Y може бути результатом впливу якоїсь третьої величини. Так, в Англії й Уельсі зазначили, що зі збільшенням числа радіослухачів зростало число божевільних і розумово відсталих людей. Проте така інтерпретація є помилковою. Насправді з часом зростає і кількість радіослухачів, і кількість випадків психічних захворювань, але між ними немає причинно-наслідкової залежності. Однак помилкові тлумачення не завжди очевидні, особливо це стосується технічних або економічних досліджень. Якщо співставляти віросповідання і зріст людей, то отримаємо ще один приклад надуманої залежності, згідно з якою при прямуванні від Шотландії до Сіцілії частка католиків у населенні поступово зростає і в той же час середній зріст людини спадає [3].

Розглянемо деякі парадоксальні властивості коефіцієнта кореляції. Нехай випадкова величина X рівномірно розподілена на інтервалі (–1, 1), а випадкова величина Y визначається як $Y = |X|$. Очевидно, що між X і Y існує тісний зв'язок, проте їх коефіцієнт кореляції дорівнює нулю. Для X і $Y = |X|$ він завжди дорівнюватиме нулю, коли X є випадковою величиною зі скінченою дисперсією і симетричним відносно нуля розподілом.

Нехай $X_1, X_2, \ldots, X_n$ є температурою повітря в кімнаті у n різних моментах часу, а $Y_1, Y_2, \ldots, Y_n$ – кількість палива, яке витрачається для обігріву у ті ж самі моменти часу (точніше, за цей проміжок часу). Логічно вважати, що чим більше палива використано, тим тепліше буде в кімнаті. Це означає, що між X і Y існує додатна кореляція. Проте кореляція може виявитися і від'ємною, що може бути інтерпретовано так: чим більше палива використано, тим стає холодніше.

Нехай випадковий вектор (X, Y) розподілений нормально, тобто щільність має вигляд:

$$f(x,y) = \frac{1}{2\pi D_x D_y \sqrt{1 - r^2}} \exp\left\{\frac{1}{2(1-r^2)}\left[\left(\frac{X - M_x}{D_x}\right)^2 - \frac{2r(X - M_x)(Y - M_y)}{D_x D_y} + \left(\frac{Y - M_y}{D_y}\right)^2\right]\right\}. \tag{7}$$

Припустимо, що за абсолютною величиною коефіцієнт кореляції строго менше 1. Тоді ми можемо оцінити її за співвідношенням (6), використовуючи n вибіркових значень. Якщо M_x і M_y відомі, то підставимо їх значення у (6) замість $\overline{X}$ і $\overline{Y}$ відповідно. Отже, маємо:

$$\overline{r} = \frac{\sum_{i=1}^{n}(x_i - MX)(y_i - MY)}{\sqrt{\sum_{i=1}^{n}(x_i - MX)^2 \sum_{i=1}^{n}(y_i - MY)^2}} \quad (8)$$

Оскільки $\overline{r}$ використовує більше інформації (а саме значення величин M_x і M_y), можна було б чекати, що дисперсія $\overline{r}$ буде меншою за дисперсію $\overline{r}$. Проте А. Стюарт обчислив, що $D^2(\hat{r}) = \frac{1}{n}(1-r^2)^2$, тоді як $D^2(\overline{r}) = \frac{1}{n}(1+r^2)$, таким чином, остання дисперсія більша.

На думку Карла Пірсона, у математиці немає іншого такого розділу, в якому настільки легко можна було б робити помилки, як у теорії ймовірностей та математичній статистиці [4]. Математична статистика багата на парадокси. Але тут важливо розрізняти парадокси, які просто суперечні інтуїції або здоровому глузду, але вірні результати, і софізми, які побудовані на міркуваннях, які формально здаються вірними, але приводять до помилкових результатів.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Лебедєва І. Л.

Література: 1. Турчин В. Н. Математическая статистика. Днепропетровск: Изд-во ДНУ, 2008. 656 с. **2.** Каган А. М., Липник Ю. В. Характеризационные задачи математической статистики. М.: Наука, 1972. 656 с. **3.** Боровков А. А. Математическая статистика. М.: Наука, 1984. 472 с. **4.** Секей Г. Парадоксы в теории вероятностей и математической статистике. М.: Мир, 1990. 240 с.

ОБЛІК ПОТОЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ: ТВАРИННИЦТВО

УДК 631.1

Даценко Я. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто теоретичні основи порядку й особливості ведення обліку тваринництва, а саме надходження тварин на підприємство, документальне оформлення операцій з надходження тварин, особливості оподаткування придбання тварин, а також наведено приклади сільськогосподарської продукції і додаткових біологічних активів у галузях тваринництва.*

Ключові слова: *поточні біологічні активи, тваринництво, облік, сільське господарство, біологічні активи.*

Аннотация. *Рассмотрены теоретические основы порядка и особенности ведения учета животноводства, а именно поступления животных на предприятие, документальное оформление операций по поступлению животных, особенности налогообложения приобретения животных, а также приведены примеры сельскохозяйственной продукции и дополнительных биологических активов в отраслях животноводства.*

Ключевые слова: *текущие биологические активы, животноводство, учет, сельское хозяйство, биологические активы.*

© Даценко Я. О., 2017

Annotation. *The theoretical foundations of order and accounting features livestock animals such as income at the company, documentation of transactions purchase of animals and agricultural products are examples and additional biological assets in the fields of animal husbandry.*

Keywords: *current biological assets, livestock, accounting, agriculture, biological assets.*

Організація та методика обліку сільськогосподарських підприємств визначаються загальними правилами та принципами, закріпленими на законодавчому рівні. Однак діяльність підприємств агропромислового виробництва відрізняється від інших сукупністю галузевих, природних, нормативних факторів, якими не варто нехтувати на всіх етапах обліково-контрольного процесу. Особливо це стосується обліку біологічних активів, виокремлення яких як важливого й унікального його об'єкта обумовили необхідність уточнення окремих організаційно-методичних засад аудиту біологічних активів в цілому та поточних, зокрема.

Стан та проблеми обліку й аудиту поточних біологічних активів на цей час досить актуальні. Тому їх порушують у своїх роботах провідні вітчизняні науковці, зокрема В. М. Жук, Є. В. Калюга, Г. Г. Кірейцев, М. М. Коцупатрий, О. О. Канцуров, М. Ф. Огійчук, П. Л. Сук, Л. С. Шатковська та інші вчені.

Мета цієї роботи спрямована на дослідження організації обліку в тваринництві відповідно до вимог П(С)БО 30 «Біологічні активи», а також виділення особливостей біологічних активів у галузі тваринництва.

Тваринництво – це галузь сільського господарства, що займається розведенням і використанням сільськогосподарських тварин. До останніх відносяться: велика рогата худоба (далі ВРХ), свині, вівці, коні, кози, кролі, птиця, бджоли, звірі, риба.

На мові бухгалтерського обліку сільськогосподарські тварини – це біологічні активи (далі БА), оскільки в результаті біологічних перетворень вони здатні давати сільськогосподарську продукцію [1].

На сільськогосподарських підприємствах, що займаються скотарством і свинарством (також це актуально і для вівчарства), тварин ділять на три основні облікові групи:

- робоча та продуктивна худоба (основне стадо). Сюди відносять продуктивних тварин, які систематично дають сільськогосподарську продукцію та/або додаткові БА;
- молодняк тварин на вирощуванні;
- тварини на відгодівлі. Сюди відносять тварин, вибракуваних з основного стада і поставлених на відгодівлю.

Залежно від спеціалізації підприємства (м'ясне скотарство, молочне скотарство, м'ясне свинарство, племінне свинарство тощо) об'єкти обліку можуть відрізнятися.

Молодняк і тварини на відгодівлі – це поточні біологічні активи, оскільки вони здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи протягом періоду, що не перевищує 12 місяців.

Робоча ж і продуктивна худоба – це довгострокові біологічні активи, оскільки їх продуктивний період перевищує 12 місяців.

Сільськогосподарська продукція – актив, отриманий в результаті відокремлення від біологічного активу, призначений для продажу, переробки або внутрішньогосподарського споживання. До того ж сільгосппродукція може бути основною, супутньою і побічною.

Основна сільськогосподарська продукція приносить найбільші економічні вигоди підприємству, саме з цією метою утримують біологічні активи, що дають таку продукцію. Супутню сільськогосподарську продукцію отримують одночасно з основною продукцією, вона відповідає встановленим стандартам і призначена для подальшої переробки або реалізації. Побічну сільськогосподарську продукцію також отримують одночасно з основною продукцією, але вона має другорядне значення, а економічні вигоди від її використання несуттєві [2]. До додаткових біологічних активів у тваринництві відноситься приплід.

У табл. 1 наведемо приклади сільськогосподарської продукції і додаткових біологічних активів у галузях тваринництва. Зазначимо: залежно від спеціалізації підприємства розділ продукції (між основною та супутньою) може відрізнятися. Так само можна зазначити: м'ясо (м'ясопродукти) вважаються продукцією переробки – на нього не поширюються правила [1].

Сільськогосподарські підприємства можуть отримувати тварин із різних джерел: приплід власного стада, закупівля у населення та інших підприємств, внесок до статутного капіталу тощо. Від джерела надходження залежить документальне оформлення операції.

Придбання тварин у населення і юридичних осіб: оприбутковують молодняк тварин, отриманий від інших юридичних осіб, зазвичай на підставі товарно-транспортної накладної.

Якщо тварин закуповують у фізичних осіб (населення): складають Акт на передачу (продаж), закупівлю худоби та птиці за договорами з громадянами. Обов'язково до акта докладають ветеринарну довідку на тварина, що

купується. Кожну голову худоби в акті записують окремо, вказують вгодованість, приналежність до певної групи, фактичну живу масу, ціну за 1 кг живої маси і вартість придбання.

Таблиця 1

Приклади сільськогосподарської продукції і додаткових біологічних активів у галузях тваринництва

Біологічний актив	Основна сільськогосподарська продукція	Супутня сільськогосподарська продукція	Побічна сільськогосподарська продукція	Додатковий біологічні актив
Основне стадо (корови та бики-виробники)	Молоко, сперма	Приріст живої маси	Навоз	Приплід
Основне стадо свиней (свиноматки, хряки-виробники)	Приріст живої маси, сперма	-	Навоз	Поросята відлучені
Тварини на вирощуванні і відгодівлі	Приріст живої маси	-	Навоз	-
Основне стадо овець	Шерсть, сперма	Молоко	Навоз	Ягнята на момент відлучення
Кролі	Шкурки	-	Навоз	Приплід
Звірі	Шкурки, приріст живої маси	Жир-сирець, тушки звірів	Навоз	Приплід
Птиця	Яйця	-	Пташиний послід	Добові пташенята
Коні	Приріст живої маси	Молоко, сперма	Навоз	Приплід
Сім'ї бджіл	Мед	Віск	Прополіс тощо	Нові рої бджіл
Риба	Товарна риба	-	-	Матеріал для розведено риби (мальки і т. ін.)
Тутовий шовкопряд	Кокони тутового шовкопряда	Грена	-	-

Якщо тварин придбають для забою, то застосовують знижки за фактичною живою масою, розмір цих знижок:

- 3 % – на вміст шлунково-кишкового тракту;
- 10 % – з живої маси тільних корів і нетелів на другому періоді тільності;
- 1 % – з живої маси худоби, пред'явленої до приймання з навалом (забрудненням шкірних покривів).

При одночасному застосуванні декількох видів знижок відсотки по них підсумовують, за отриманим сумарним відсотком проводять загальну знижку з живої маси.

Отримання тварин у вигляді внеску в статутний фонд: в цьому випадку на підставах протоколу зборів засновників на дату передачі тварин складають Акт приймання-передачі в довільній формі.

Зарахування на баланс тварин для поповнення основного стада: при придбанні (отриманні) тварин для поповнення основного стада (довгострокових БА), крім перерахованих документів, потрібно скласти Акт приймання довгострокових біологічних активів тваринництва.

На підставі вищенаведених документів на придбання худоби (підписаних керівником структурного підрозділу і керівником підприємства) завідувач фермою (зоотехнік) веде Книгу обліку руху тварин і птиці на фермі. Записи в ній роблять у розрізі кожної облікової групи тварин.

При придбанні тварин за грошові кошти у платника ПДВ сільгосппідприємство платник ПДВ включає суму ПДВ до складу податкового кредиту. Звичайно, для цього необхідно мати податкову накладну, зареєстровану в єдиному реєстрі податкових накладних [3].

Придбаних (отриманих) тварин зараховують на баланс за первісною вартістю, яку визначають відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» [4] або П(С)БО 9 «Запаси» [5]. До первісної вартості тварин, придбаних за плату, включають суми, сплачені продавцям (без суми ПДВ, якщо сільгосппідприємство є платником ПДВ), витрати на транспортування, зарплату, інші витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням худоби.

Первісною вартістю тварин, отриманих безоплатно або як внесок до статутного капіталу, визнається їх справедлива вартість з урахуванням витрат, безпосередньо пов'язаних із доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою [1].

Під справедливою вартістю розуміють суму, за якою можна продати актив за звичайних умов на певну дату.

Набутий (отриманий) молодняк тварин, а також тварин, придбаних для забою, включають до складу поточних біологічних активів в ДТ субрахунку 213 «Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю».

Тварин, придбаних для поповнення основного стада (довгострокових БА), на підставі документів постачальника (актів, ТТН і інших) спочатку оприбутковують на субрахунку 155 «Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів», а потім на підставі Акта за формою №ДБАСГ-2 зараховують в основне стадо на субрахунок 164 «Довгострокових біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю» (ДТ 164 КТ 155).

Науковий керівник – викладач Шушлякова О. В.

Література: 1. П(С)БО 30 «Біологічні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 № 790 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05. **2.** Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2006 № 1315 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF06097.html. **3.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **4.** П(С)БО 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00. **5.** П(С)БО 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

УДК 330.564.2

Демура А. В.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано стан доходів населення України. Розглянуто вплив різноманітних показників. Визначено проблеми, пов'язані з рівнем життя населення. Виявлено фактори, що мають найбільший вплив на рівень доходів, отриману модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *доходи, фактори, регресійна модель.*

Аннотация. *Проанализировано состояние доходов населения Украины. Рассмотрено влияние различных показателей. Определены проблемы, связанные с уровнем жизни населения. Выявлены факторы, имеющие наибольшее влияние на уровень доходов, полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *доходы, факторы, регрессионная модель.*

Annotation. *The state incomes Ukraine. The influence of various parameters. The problems related to the population level of life the universe. The factors that have the greatest impact on income derived model tested for statistical significance.*

Keywords: *income, factors, regression model.*

© Демура А. В., 2017

В останні роки однією з глобальних проблем є розвиток економіки України, а саме низький рівень життя населення. Цей показник можна охарактеризувати рівнем доходів суспільства. Підвищення показників економічного добробуту громадян є головним завданням будь-якої держави, що прагне до стабільності та процвітання. Тому оцінка сучасного рівня доходів населення України й аналіз факторів, що впливають на них, – стали завданням цього дослідження.

На сьогодні актуальне питання щодо регулювання доходів населення, оскільки в умовах нестабільного економічного розвитку спостерігаються недоліки, які пов'язані з обмеженістю ресурсів і зростанням кінцевого попиту на них.

Ця тема була досліджена такими вітчизняними вченими, як: Ковальчук Т., Саблук П., Гончаренко Н., Юрчишин І., Агапова Т., Мусієнко В. та ін. Але, незважаючи на їхні досягнення, ситуація, яка постає перед нами зараз, не зовсім відповідає тим змінам, які б хотілося спостерігати.

Основною **метою** статті є визначення за допомогою економетричного дослідження основних факторів, які впливають на рівень доходів населення в Україні за 2015 рік.

Останнім часом відбувається різка зміна структури доходів, було прийнято цілий ряд нових законів та указів, що прямо або опосередковано впливають на номінальні та реальні доходи населення, тому вивчення цієї проблеми на сьогодні є актуальним. Кількісні та якісні зміни розмірів доходів повинні досліджуватися у взаємозв'язку з теоретичними положеннями, що відносяться як до економіки, так і до сфери теорії доходів [1].

На цьому етапі існують досить різноманітні підходи до трактування сутності доходів населення. Доходи населення – це сума грошових коштів і матеріальних благ, які домашні господарства одержали за певний проміжок часу у натуральному вигляді для підтримання фізичного, морального, економічного й інтелектуального стану людини. Роль доходів визначається тим, що рівень споживання населення прямо залежить від їх рівня [2].

Більшість соціально-економічних показників формується під впливом не одного, а багатьох чинників. Метод побудови моделі такого зв'язку називається методом багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу. Найважливішими умовами багатофакторної моделі зв'язку є достатня кількість одиниць у сукупності і відсутність мультиколінеарності факторів [3].

На практиці теоретичні положення про наявність взаємозв'язків підтверджуються парними коефіцієнтами кореляції між залежною і незалежними змінами.

На рівень доходів населення впливають різні соціально-економічні фактори. Серед них можна виділить: кількість підприємств, економічно активне населення, капітальні інвестиції тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Вихідні дані для аналізу факторів впливу на дохід населення в Україні [4]

Області	Доходи, млн грн (y)	Кількість підприємств за їх розмірами, од. (x_1)	Економічно активне населення за регіонами, тис. осіб (x_2)	Роздрібний товарооборот підприємств, млн грн (x_3)	Капітальні інвестиції, млн грн (x_4)	Чистий прибуток великих і середніх підприємств, млн грн (x_5)
1	2	3	4	5	6	7
Вінницька	59 646	9 442	710,4	11 308,5	6 989,9	1 540,8
Волинська	33 250	5 600	432,9	10 881,6	5 527,1	1 124,6
Дніпропетровська	163 262	27 251	1 555	47 204,7	24 330,6	22 875,1
Житомирська	44 068	6 607	537,5	10 733,8	3 755	1 004,4
Закарпатська	36 173	6 111	550,5	11 638,5	3 634,8	746,9
Запорізька	80 308	14 423	789,9	21 964,3	7 123,3	8 988
Івано-Франківська	46 019	7 942	578,1	10 660,3	9 285	1 299,2
Київська	74 798	18 164	777,6	30 514,9	22 936,1	9 018,4
Кіровоградська	34 576	7 684	419,7	8 667,6	3 800,4	781,6
Львівська	95 690	18 628	1 116,5	28 977,2	11 845,4	4 364
Миколаївська	43 320	10 569	540,9	11 510,8	5 761,5	2 496,7
Одеська	98 819	23 883	1 048,7	36 732,7	8 408,7	6 431,4
Полтавська	59 461	10 142	649,1	13 094	7 606,1	1 716,5
Рівненська	39 399	5 253	489,9	9 508,7	4 176,9	611,3
Сумська	43 423	5 842	500,4	8 002,5	3 508,8	2 028,4
Тернопільська	32 975	5 096	449,1	7 289,5	3 536,5	434,1

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Харківська	114 601	24 938	1 285,8	36 081,4	10 520,5	4 572,4
Херсонська	37 296	8 008	487,2	11 055,6	2 926,5	523,6
Хмельницька	47 619	6 992	544,3	9 930,5	6 523,9	876,7
Черкаська	43 717	8 296	566,3	10 989,7	4 196,2	2 388,7
Чернівецька	27 557	4 054	360,5	7 585,2	2 607,8	390,6
Чернігівська	37 961	6 018	459,7	8 772,4	3 469,3	688,9

Для об'єктивного аналізу факторів, що впливають на рівень доходів в Україні, за даними табл. 1 було побудовано економетричну модель, яка має вигляд:

$$\hat{y} = -3985{,}14 + 0{,}78x_1 + 81{,}93x_2 - 0{,}36x_3 - 0{,}12x_4 + 1{,}69x_5,$$

де x_1 – кількість підприємства за їх розмірами;

x_2 – економічно активне населення за регіонами;

x_3 – роздрібний товарооборот підприємств;

x_4 – капітальні інвестиції;

x_5 – чистий прибуток великих і середніх підприємств.

Під час роботи було виявлено, що такі фактори, як роздрібний товарооборот підприємств та капітальні інвестиції, статистично незначущі.

Тож після проведеного аналізу побудованої економетричної моделі було виключено статистично незначущі фактори, та рівняння регресії набуло вигляду:

$$\hat{y} = -4382{,}4 + 0{,}8x_1 + 82{,}44x_2 + 1{,}62x_5.$$

Згідно з цією моделлю, якщо кількість підприємств збільшиться на 1000 одиниць, то рівень доходів зросте на 0,80 млн грн.

Таким чином, при збільшенні економічно активного населення на 1000 осіб потік доходів збільшиться на 82,44 млн грн, при зростанні чистого прибутку великих і середніх підприємств на 1 млн, рівень доходів населення України підвищиться на 1,62 млн грн.

Для цієї моделі був обчислений коефіцієнт детермінації, який дорівнює 0,99149, тобто на рівень доходів населення України суттєво впливають такі фактори, як кількість економічно активного населення, чистий прибутку великих і середніх підприємств, а також кількість підприємств.

Коефіцієнт кореляції становить 0,9965, а це підтверджує, що зв'язок між факторами тісний.

В результаті аналізу було з'ясовано, що серед наведених факторів найбільший вплив на доходи українців має економічно активне населення. Це важливий показник, оскільки завдяки населенню, яке може працювати, покращується рівень якості життя, та здійснюється надходження до державного бюджету.

Отже, потрібно контролювати рівень доходів України, оскільки від нього залежить рівень життя населення, його соціальний захист, спрямований на збільшення тривалості життя, добробут регіонів і їх сталий розвиток.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

Література: 1. Аналіз доходів населення. URL: http://5fan.ru/wievjob.php?id=97410. **2.** Доходи населення та джерела їх формування. URL: http://studentam.net.ua/content/view/4692/132/. **3.** Егоршин А., Малярец Л. Лабораторный практикум по дисциплине «Экономико-математические методы и модели: эконометрика»: учеб.-практ. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2011. 146 с. **4.** Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **5.** Малярець Л. М., Железнякова Е. Ю., Місюра Є. Ю. Економіко-математичні методи і моделі: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 320 с.

ОГЛЯД ПРОБЛЕМ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

УДК 346.54

Діченко А. А.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розкрито проблему правового забезпечення інноваційного розвитку України, проведено аналіз ефективності інноваційних процесів в економіці держави. Наведено методичні рекомендації та заходи щодо визначення напрямків підвищення інноваційної складової економіки.*

Ключові слова: *інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, конкурентність технологій, високотехнологічне виробництво.*

Аннотация. *Раскрыта проблема правового обеспечения инновационного развития Украины, проведен анализ эффективности инновационных процессов в экономике государства. Приведены методические рекомендации и мероприятия по определению направлений повышения инновационной составляющей экономики.*

Ключевые слова: *инновационная деятельность, инновационное развитие, конкурентность технологий, высокотехнологическое производство.*

Annotation. *The problem of legal provision of innovative development in Ukraine disclosed, the effectiveness of innovative processes in Ukraine is analyzed in the article. The methodic recommendations and measures to identify ways of increase innovation component of the economy were given.*

Keywords: *innovative activities, innovative development competitive technologies, high-tech manufacturing.*

Постановка проблеми. Набуття українською економікою інноваційного вектора розвитку є важливою складовою підвищення її конкурентоспроможності. В Україні формування нормативно-правової бази наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності не завершене і позбавлене системного підходу, що підтверджує відсутність цілеспрямованої, послідовної державної політики у цих сферах і стримує створення інноваційної інфраструктури. В цих умовах виникає необхідність ідентифікації ключових проблем, що стримують розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, і пошуку шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу забезпечення інноваційного розвитку економіки України присвячено значну кількість наукових публікацій таких учених-економістів, як: О. Вермінської, В. Гейця, О. Григора, В. Дементьєва, О. Кірдіна, Л. Лігоненко, М. Петрина, С. Полковниченко, Л. Федулової та ін.

Мета статті: проведення дослідження та виділення факторів, що гальмують розвиток інноваційної діяльності підприємств; розробка методики та заходів щодо формування сприятливого інноваційного клімату в Україні.

Виклад основного матеріалу. Процеси економічної трансформації Україна почала маючи в цілому розгалужену сферу досліджень і розробок, значний досвід освоєння інновацій, особливо у сфері енергетики й електрифікації, виробництві ряду видів озброєнь, деяких інших галузях. Водночас технічний рівень базових галузей виробництва: вугільної, чорної металургії, харчової, багатьох галузей машинобудування (наприклад, сільськогосподарського, виробництва устаткування для харчової промисловості, шляхово-транспортного устаткування, приладобудування, медичної техніки) застарів. Виробництво в цілому характеризувалося високою енерго- та матеріалоємністю, значним застосуванням ручної праці. Дедалі помітнішим ставало відставання України, як і СРСР в цілому, у застосуванні ефективних інформаційних технологій, в тому числі у сфері досліджень і розробок, автоматизації виробництва й управління. Низькою була ефективність використання результатів науково-технічного пошуку, що зумовлювалося загальною орієнтацією економічного розвитку на екстенсивний тип відтворення, директивністю планування, обмеженим доступом галузей загального призначення до інноваційних результатів, недосконалістю критеріїв ефективності економічного розвитку, обмеженістю фінансових ресурсів і відсутністю налагоджених і постійно діючих механізмів їхньої концентрації на інноваційних пріоритетах.

Наразі основою державного регулювання є ряд законів України, що спрямовані на регламентацію наукової та науково-технічної діяльності, зокрема: «Про науково-технічну інформацію» [1], «Про наукову і науково-технічну експертизу» [2]. Вихідні умови для формування вітчизняної системи захисту інтелектуальної власності були визначені Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та рядом інших. Проте тривалий час інноваційному законодавству України була властива певна фрагментарність і непослідовність. Лише в 1999 р. Верховною Радою України було прийнято Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку

© Діченко А. А., 2017

України. Базовий закон у цій сфері «Про інноваційну діяльність» [3] набув чинності після його підписання Президентом лише у 2002 р.

Чи не найважливішою проблемою є невідповідність української правової бази особливостям сучасного розвитку та тенденціям інноваційного розвитку зарубіжжя. Так, серед важливих напрямів роботи можна виділити необхідність створити таку законодавчу базу, яка б забезпечила проведення в державі узгодженої науково-технічної політики та стала заставою ефективного функціонування сфери досліджень і розробок, поглиблення її зв'язків із виробництвом в умовах переходу від директивних методів управління до ринкових відносин.

Наступною проблемою, що зумовлює дефіцит надходження інвестицій в інноваційну економіку та обмежує інноваційну діяльність держави, є суперечності законодавства. Недоліком була відсутність Цивільного кодексу, який було прийнято лише у 2004 р. Проте його прийняття не вирішило проблем, оскільки разом із цим Кодексом було прийнято Господарський кодекс. Існування обох кодексів викликало безліч протиріч, які не були усунені протягом двох років. Це свідчить про те, що відсутність єдності підходу українського законодавця у регулюванні економічних питань на рівні основоположних законів, якими є кодекси, –показова для нашої дійсності. Це також не сприяє притоку інвестицій і переорієнтації економічної інфраструктури країни. Кілька років йдеться про нагальну необхідність прийняття Трудового кодексу, якого також і досі немає, загострюється проблема з Земельним кодексом, який так само не відповідає сучасним економічним умовам.

Формування в Україні інноваційної моделі розвитку економіки є обов'язковою складовою набуття конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародному ринку. Перш за все, необхідно визначити рівень конкурентності наукових надбань нашої держави та виявити слабкі сторони. Корисними заходами для визначення рівня конкурентності товарів і технологій стануть: повсюдне запровадження у виробництво винаходів і нових технологій; забезпечення додержання прав у сфері інтелектуальної власності; покладення основних важелів у цьому процесі на ринкові механізми (ринок патентів і товарів), які здатні об'єктивно виявити рівень конкурентності українських товарів і технологій. Одним із пріоритетних завдань є налагодження діяльності товарних і фондових бірж, що активізує впровадження вищезазначених мір.

Окремою проблемою є недотримання чинного законодавства та недієздатності судової системи в частині відновлення порушених прав суб'єктів економічної діяльності. Усе це зумовлює нестабільність законодавчого поля, призводить до відчутних втрат Державного бюджету (отже – суспільної інноваційної діяльності), не створює належних стимулів для інноваційної діяльності і не сприяє нарощуванню інвестицій в інноваційний процес і високотехнологічні виробництва. Недостатність нормативно-правового забезпечення супроводжується і недостатньою інфраструктурою інноваційної діяльності, яка представлена в Україні лише окремими типами інноваційних інститутів. При цьому переважна більшість з тих інститутів, які є визначально важливими для розвитку інноваційної діяльності (зокрема, технопарки та венчурні фонди), не справляють відчутного впливу на впровадження інновацій у вітчизняну економіку.

Висновок. Таким чином, утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки забезпечить її конкурентоспроможність і вихід на траєкторію сталого розвитку. Отже, перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки поступово стає імперативом державної політики. Це полягає, насамперед, у встановленні ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Капустян Н. М.

Література: 1. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993 № 3322-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3322-12. **2.** Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80. **3.** Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

УДК 303.725.33:338.43-86(477)

Дмитренко Ю. В.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано рівень впливу різних чинників розвитку та спаду сільського господарства в Україні за показниками останніх років. Виявлено найвагоміші фактори, які більш за все впливають на показник розвитку сільського господарства за допомогою кореляційно-регресійного аналізу та побудованої економетричної моделі. Наведено альтернативні моделі. Сформовано управлінські рекомендації щодо активного розвитку аграрного промислу у нашій країні.*

Ключові слова: *сільське господарство, фактори впливу, аграрій, регресійна модель, соціально-економічний рівень життя.*

Аннотация. *Проанализирован уровень влияния различных факторов развития и снижения сельского хозяйства в Украине по показателям последних лет. Выявлены весомые факторы, которые больше всего влияют на данный показатель с помощью корреляционно-регрессионного анализа и построенной эконометрической модели. Представлены альтернативные модели. Сформированы управленческие рекомендации по активному развитию аграрного промысла в нашей стране.*

Ключевые слова: *сельское хозяйство, факторы влияния, аграрий, регрессионная модель, социально-экономический уровень жизни.*

Annotation. *The article is an analysis of the impact of various factors of development and decline of agriculture in Ukraine on indicators of recent years. Revealed the most significant factors that most affect this figure using correlation and regression analysis and econometric model built. Also built model was tested for statistical significance. Presents alternative models. Formed active management recommendations for the development of agricultural fields in our country.*

Keywords: *agriculture, impact factors, agrarian, regression model, the socio-economic standard of living.*

Україна – це країна з потужним агропромисловим потенціалом і величезними перспективами розвитку сільського господарства. Вона володіє сприятливими кліматичними умовами і якісними земельними ресурсами, наявність яких свідчить про можливість ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва. Аграрне виробництво відіграє помітну роль в економіці України. За рахунок агропродовольчої продукції забезпечується понад 30 % всього експорту держави. Недаремно нашу країну називають житницею Європи, бо саме продукція такого типу є ключовою в експорті нашої країни. Сільськогосподарська діяльність здійснюється майже на всій території країни.

Відомо, що сільське господарство є специфічною галуззю економіки. Це проявляється в тому, що, на відміну від багатьох інших галузей економіки, результати його діяльності значно залежать від природно-кліматичних умов. Тому одним із важливих напрямків розвитку сільськогосподарського виробництва є зменшення ризиків від природно-кліматичних умов і забезпечення подальшого розвитку аграрного сектора шляхом удосконалення системи захисту господарств.

Значним бар'єром для успішного розвитку та функціонування аграрного сектора в Україні є недосконаліть нормативно-правових актів щодо аграрної політики держави. Отже, їх необхідно переглянути та сформувати правову базу, яка б захищала інтереси виробників сільськогосподарської продукції. Особливістю функціонування організаційно-правового механізму підтримки розвитку аграрного сектора сьогодні в Україні є те, що, з одного боку, відсутнє в повному обсязі фінансове забезпечення законів, що приймаються, а з іншого – невиконання вже прийнятих законів та інших нормативно-правових актів, тобто низька виконавча дисципліна в державних органах влади

Проте в умовах мінливого зовнішнього середовища, інтеграції до світового економічного простору, посилення процесів глобалізації розвиток аграрного сектора економіки є надзвичайно важливим, і перед галуззю постають нові проблеми, від оперативності й ефективності вирішення яких залежать подальші перспективи її розви-

© Дмитренко Ю. В., 2017

тку. Проблема охорони та підвищення родючості сільськогосподарських земель в умовах зростання інтенсифікації виробництва і викликів глобалізації економічних процесів повинна стати все актуальнішою для управління земельними ресурсами та земельними відносинами. Значним бар'єром для успішного розвитку і функціонування аграрного сектора в Україні є недосконаліть нормативно-правових актів щодо аграрної політики держави. Отже, їх необхідно переглянути та сформувати правову базу, яка б захищала інтереси виробників сільськогосподарської продукції. Особливістю функціонування організаційно-правового механізму підтримки розвитку аграрного сектора сьогодні в Україні є те, що, з одного боку, відсутнє в повному обсязі фінансове забезпечення законів, що приймаються, а з іншого – невиконання вже прийнятих законів та інших нормативно-правових актів, тобто низька виконавча дисципліна в державних органах влади [1].

Щоб провести аналіз факторів впливу на рівень розвитку сільського господарства в країні, спочатку слід визначити специфікацію моделі, яка містить 2 етапи.

Перший етап. Відбір факторів (інвестиції у розвиток агрокомплексу, кількість орних земель, кількість сільського населення, кліматичні умови, кількість найманих робітників у сільськогосподарському секторі та їх зарплатня).

Другий етап. Вибір виду рівняння регресії (частіше за все використовується лінійна форма – $y' = a + b_1 x_1 + ... + b_m x_m$).

Для більш точного аналізу факторів, що впливають на розвиток сільського господарства в Україні, доцільно обчислити економетричну модель, де залежною змінною є кількість капітальних інвестицій у сільське господарство – y, а факторами: кількість сільського населення – x_1; середньомісячна заробітна плата працівників, зайнятих на сільськогосподарських підприємствах, – x_2; випуск продукції аграрієм – x_3; продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах – x_4.

Таблиця 1

Вхідні дані для аналізу факторів впливу на розвиток сільського господарства в Україні за період 2001–2016 рр. [1]

Роки	Капітальні інвестиції	Кількість сільського населення	Середньомісячна заробітна плата працівників	Випуск продукції	Продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
2001	154693	15830,5	83,7	54259	81245,3
2002	159230	15670,2	122,5	58320	102548
2003	167505	15020	136,6	84590	115478
2004	159730	14835,6	182,2	87124	124578,6
2005	165020	14725,9	316,2	92540	128904
2006	173908	14700,9	406,8	10548	135689
2007	179456	14693	478,4	10687	130052
2008	189640	14680	776	11747	130654
2009	183647	14635,2	934,3	12987	138050
2010	189061	14513,4	1472	189405	132680,4
2011	259932	14412,2	1853	253569	159679
2012	293692	14328	2086	261835	2012169
2013	267728	14249,7	2340	307054	227753,4
2014	219420	14164,9	2556	371189	223309,9
2015	273116	13325,3	3309	544193	235478,9
2016	326140	13244,7	3500	524897	213714,4

На основі даних табл. 1 був проведений регресійний аналіз, який був виконаний в пакеті Statgraphics Centurion, та виключено статистично неважливі фактори. Рівняння регресії має вигляд:

$$y = 1167.22 + 9.82819\, x_1 + 45.2358\, x_2 + 0.0283996\, x_4.$$

Параметр b_1 = 9.92819 показує, що при збільшенні кількості сільського населення на 1 людину рівень розвитку сільського господарства збільшиться на 9,8 одиниць, своєю чергою, параметр b_2 = 45.2358 показує, що при збільшенні заробітної плати сільського населення на 100 грн рівень розвитку сільського господарства збільшиться на 45,2358 одиниць, b_3 = 0.0283996 показує, що при збільшенні продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах рівень розвитку сільського господарства збільшиться на 0,0283996 одиниць.

Згідно з розрахунками коефіцієнт детермінації дорівнює 0,942616, тобто 94,2616 % варіації рівня розвитку сільського господарства залежить від кількості сільського населення, заробітної плати сільського населення і продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах. Вплив інших факторів, що не включені в модель, становить 5,7384 % від загальної варіації.

Значення статистики Дарбіна-Уотсона дорівнює 2,1578, що свідчить про відсутність автокореляції. Це значення може бути використане для побудови меж прогнозування для нових спостережень.

Обчислення β-коефіцієнтів дає змогу проаналізувати рейтинг факторів моделі. Модель матиме такий вигляд:

$$t_{\acute{o}} = -0,527t_1 - 0,63t_2 - 0,36t_4.$$

Виходячи з отриманих значень β-коефіцієнтів маємо, що при зміні x_1 на 1σ величина результативної ознаки Y зменшиться на 0,527 σ (за умови незмінності інших факторів); при зміні x_2 на 1σ величина результативної ознаки Y зменшиться на 0,63σ (за умови незмінності інших факторів); при зміні x_4 на 1σ величина результативної ознаки Y зменшиться на 0,36σ(за умови незмінності інших факторів)

В моделі наявні 3 найвпливовіших фактори – x_1, x_2. та x_4. З цими факторами побудуємо альтернативні моделі впливу фактора на результат.

Модель залежності у від x_1 матиме вигляд: $y = 1/(-0,0000981812 + 1,50029/x_1)$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 100 %.

Модель залежності у від x_2 матиме вигляд: $y = 1/(-0,00571086 + 2,0168/x_2)$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 99,67 %.

Модель залежності у від x_4 матиме вигляд: $y = 1/(-0,0000153142 + 3,00009/x_4)$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 100 %.

Отже, після аналізу альтернативних моделей можемо зробити висновок, що результативна ознака у має однакову залежність як від фактора x_1, так і від фактора x_4, оскільки коефіцієнт детермінації у цих моделях однаковий.

Таким чином, на рівень розвитку сільського господарства в Україні за період 2001–2016 рр. найбільше залежить від величини кількості сільського населення, заробітної плати сільського населення і продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах. Також є і інші фактори: низьке бажання населення України працювати у галузі сільського господарства пов'язане з низьким рівнем доходів і перспектив у цій галузі; відсутність достатньої підтримки аграрію з боку держави; відсутність налагодженого експорту й обміну знань із країнами Європи у цій галузі.

Отже, чиновникам необхідно створити сприятливе середовище для розвитку цієї галузі, і, перш за все, це повинні бути гідні зарплати для працівників-аграріїв і всебічна підтримка жителів села; позиціонування професій в аграрному секторі, як престижних і високооплачуваних. Введення інноваційних розробок, що значною мірою можуть полегшити життя на селі та працю.

Науковий керівник – д-р. екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Агробізнес сьогодні. URL: http://www.agro-business.com.ua/.

ДОЗВІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВИД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

УДК 349.6

Дмитрієв Г. Б.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено принципи дозвільної діяльності як вид адміністративно-правового регулювання у сфері екологічної безпеки. Надано визначення принципів дозвільної діяльності у сфері екологічної безпеки, надано їх систему, види й окреслено головні тенденції щодо їх реалізації.*

Ключові слова: *дозвільна діяльність, екологічна безпека, дозвільний документ, радіаційна безпека, корисні копалини, природні ресурси.*

Аннотация. *Исследованы принципы разрешительной деятельности как вида административно-правового регулирования в сфере экологической безопасности. Дано определение принципов разрешительной деятельности в сфере экологической безопасности, представлены их система, виды, и обозначены главные тенденции их реализации.*

Ключевые слова: *разрешительная деятельность, экологическая безопасность, разрешительный документ, радиационная безопасность, полезные ископаемые, природные ресурсы.*

Annotation. *The concept of principles is defined and their structure of system is investigated. New aspects of their classification are proposed. Features of principles of the organization of activity in sphere of ecological safety are considered.*

Keywords: *permission activity, ecological security, permission paper, radiation security, useful fossils, nature resources.*

Підтримання екологічної безпеки на належному рівні є обов'язком кожної держави та запорукою здоров'я її громадян. Необхідною умовою успішної реалізації державної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки є дозвільна діяльність відповідних органів, що відноситься до засобів регулюючого впливу. Проте норми національного законодавства, на основі яких здійснюється дозвільна діяльність в екологічній сфері, не дозволяють оперативно вирішувати проблеми, пов'язані з усуненням небезпек навколишнього середовища та забезпеченням реалізації громадянами своїх прав в екологічній сфері.

Незважаючи на здійснені заходи щодо спрощення дозвільної системи у сфері екологічної безпеки, зокрема, запровадження видачі документів дозвільного характеру за принципом організаційної єдності, упорядкування державних, в тому числі адміністративних послуг, існують певні прогалини та недоліки. Зокрема, це стосується відсутності базових законодавчих актів, що встановлюють єдину технологію надання послуг, гарантії якості та доступності.

Актуальність дослідження недоліків здійснення дозвільної діяльності у сфері екологічної безпеки зумовлена невідповідністю рівня охорони навколишнього середовища сучасним потребам суспільства і необхідністю їх всебічного дослідження з метою удосконалення та узгодження зі світовими стандартами системи врегулювання суспільних відносин у сфері екологічної безпеки.

Згідно з Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV дозвільними органами є органи виконавчої влади, державні колегіальні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, уповноважені відповідно до чинного законодавства видавати документи дозвільного характеру [1].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10.09.2014 № 442 повноваження у сфері екологічної безпеки покладено на такі органи: Державну екологічну інспекцію, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство України з управління зоною відчуження, Державну службу геології та надр України, – діяльність яких спрямовується і координується Міністерством екології та природних ресурсів [2]. Саме Міністерством екології та природних ресурсів здійснюється надвідомчий контроль у сфері екологічної безпеки.

© Дмитрієв Г. Б., 2016

Керуючись постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України» від 21.01.2015 № 32, зазначимо, що міністерство уповноважено видавати, анулювати, здійснювати переоформлення та видачу дублікатів документів дозвільного характеру на: (1) транскордонне перевезення небезпечних відходів; (2) провадження діяльності, пов'язаної зі штучними змінами стану атмосфери й атмосферних явищ у господарських цілях; (3) викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для об'єктів першої групи; (4) спеціальне використання об'єктів тваринного світу; (5) спеціальне використання природних рослинних ресурсів; (6) спеціальне використання (добування, збирання) об'єктів, які занесені до Червоної книги України; (7) право займатися розведенням у напіввільних умовах чи в неволі видів тварин, які занесені до Червоної книги України; (8) проведення державних апробацій (випробувань) генетично модифікованих організмів у відкритій системі; (9) вивільнення генетично модифікованих організмів у відкритій системі; (10) транзитне переміщення не зареєстрованих в Україні генетично модифікованих організмів та ін. [3]. З цього слідує, що Міністерство екології та природних ресурсів України наділено широким колом повноважень щодо дозвільної діяльності в екологічній сфері. Надання дозволів обумовлюється потребами публічного контролю та нагляду. Сукупність таких повноважень свідчить про превентивний характер відносин у екологічній сфері. Об'єкти, з приводу яких виникають відносини, становлять потенційну суспільну небезпеку.

У ст. 4-1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 48 вказано, що порядок видачі документів дозвільного характеру або відмови в їх видачі, переоформлення, видачі дублікатів, анулювання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням відповідного дозвільного органу, погодженим з уповноваженим органом, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Якщо цей порядок щодо документів дозвільного характеру відноситься до компетенції органів місцевого самоврядування, він встановлюється їх рішенням, а у випадках, передбачених законом, – на підставі типових порядків.

Наразі актуальним питанням залишається внесення змін до чинного законодавства з питань врегулювання права на здійснення певних дій, що стосуються господарської діяльності або видів господарської діяльності у сфері екологічної безпеки. На цей момент необхідно внести зміни до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 48, а саме доповнити новими видами дозвільних документів [1].

Отже, чинне законодавство не повною мірою задовольняє сучасні потреби суспільства у сфері забезпечення екологічної безпеки. Першочерговими завданнями держави у визначеній сфері є, насамперед, всебічне та повне нормативне врегулювання й вдосконалення системи та процедури видачі дозвільних документів, а також формування та забезпечення реалізації державних програм у сфері екологічної безпеки відповідно до європейських і світових стандартів.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Сергієнко В. В.

Література: 1. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 № 2806-15 // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 48. Ст. 483. **2.** Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442 // Офіційний вісник України. 2014. № 74. Ст. 2105. **3.** Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 № 32 // Офіційний вісник України. 2015. № 10. Ст. 266.

СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ В НАШОМУ МІСТІ

УДК 338.48

Дурнева А. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто проблему розвитку спортивного туризму у місті Харкові як різновид туристичного напрямку. Визначено, яким чином різноманітні спортивні заходи можуть стати основою для посилення внутрішнього туризму. Розкрито основні поняття спортивного туризму та засоби підвищення ефективності надання інформації спортсменам, глядачам, туристам.*

Ключові слова: *спорт, спортивний туризм, якість інформації, туристські послуги, змагання.*

Аннотация. *Рассмотрена проблема развития спортивного туризма в городе Харькове как разновидность туристического направления. Определено, каким образом разнообразные спортивные мероприятия могут стать основой для увеличения внутреннего туризма. Раскрыты основные понятия спортивного туризма и способы повышения эффективности предоставление информации спортсменам, зрителям, туристам.*

Ключевые слова: *спорт, спортивный туризм, качество информации, туристические услуги, соревнования.*

Annotation. *In the paper the problem of the development of the sport tourism in Kharkiv as a type of the tourism direction is considered, and how different competitions might become the basis for the inbound tourism development. The basic concepts of the sport tourism are underlined, the ways to improve the effectiveness of providing information to athletes, spectators, tourists are considered.*

Keywords: *sports, sport tourism, quality of information, tourist services, competitions.*

Спортивний туризм – це різновид туризму з подолання певного відрізку земної поверхні, який називають маршрутом. При цьому під "земною поверхнею" мається на увазі не лише грунтова поверхня Землі, але також і кам'яна, і водна. Під час проходження маршруту долаються різні специфічні природні перешкоди. Наприклад, гірські вершини та перевали (у гірському туризмі) або річкові пороги (у сплавах річками) [2]. Визначення про спортивний туризм на сайтах, в книжках різноманітне, як і про те, що таке туризм взагалі. Кожен автор виділяє певні види, що, на його думку, відповідають визначенню спортивно-оздоровчого туризму. Однак одне визначення, яке приведене вище, все ж таки більш грамотно та складно відображає це поняття. Спортивно-оздоровчий туризм – самостійна та соціально орієнтована сфера, спосіб життя значного прошарку суспільства; ефективний засіб духовного та фізичного розвитку особистості, виховання дбайливого ставлення до природи, взаєморозуміння та взаємоповаги між народами та націями; форма "народної дипломатії", заснованої на реальному знайомстві з життям, історією, культурою, звичаями народів, найбільш демократичний вид відпочинку, який характеризується специфічною формою народної творчості, вільним вибором форми власної активності всіх соціально-демографічних груп населення, починаючи з дітей дошкільного віку і закінчуючи пенсіонерами [4]. Виникає питання стосовно ознак, за якими можна виокремити спортивний і спортивно-оздоровчий туризм серед різноманіття інших видів туризму. Науковий аналіз цієї проблеми дав можливість виділити головні функції спортивного туризму. Ними є: функції спортивного та спортивно-оздоровчого туризму, які нероздільно поєднані між собою і реалізуються у відповідних видах діяльності, а саме: спортивній, пізнавальній, рекреаційній, вітальній діяльністях [3].

Спорт в Україні поширений у кожному містечку. В нашій крайні багато видатних спортсменів, яких впізнають, знають, люблять у різних містах по всій земній кулі. В нас багато глядачів, які спостерігають за спортсменами, вболівають. Також наша Батьківщина має туристів, які закоханні у спорт. Вони можуть знайти для себе активний відпочинок навіть у віддалених чуточках країни та у центрі міста, але не всі спортсмени, туристи знають ці куточки, не всі спортивні змагання мають попит.

Місто Харків – це спортивне місто, адже в нас проходять марафони, спортивні турніри, різноманітні конкурси та змагання з різних видів спорту. Кожен студент, школяр, дорослий, ветеран, маленька дитина можуть брати участь.

З дитинства нас привчають до спорту, ритміка у садочку, фізкультура у школі та спортивні секції в університеті. З нас потрібно тільки бажання та сили, але це стосується непрофесійних спортсменів, а людей, які просто ходять дивитися спортивне змагання, людей, які просто полюбляють активний відпочинок, спорт.

© Дурнева А. О., 2017

В Україні розвивається спортивно-оздоровчий туризм, але з маленькою швидкістю, адже наша країна не придає великого значення розвитку туризму. Туристичні компанії працюють здебільшого на зовнішній туризм, на виліт наших громадян до інших країн, де вони відвідують курорти, музеї, театри, оздоровчі комплекси, спортивні змагання, ярмарки, тощо, поки наші майже пустують. Тому про наші змагання на території нашого міста Харкова, або по Україні можливо дізнатися тільки від спортсменів.

Кожен міг би відвідувати спортивні заходи, як би знав про те що вони відбудуться і таким чином наш туристичний спортивний потік людей збільшувався, українці мали б змогу дивитися та вболівати за наших спортсменів і самим брати участь у змаганнях.

Проблема спортивного туризму в Україні – це невміння користуватися поданою інформацією та небажання спортсменів розповісти про себе, про свої досягнення, тобто люди, які беруть участь, могли б надати інформацію іншим, тим, хто хоче позмагатися або просто прийти подивитися, але не знають про це. Таким чином, ми залучаємо туристів до спорту і розвиваємо активний відпочинок. Люди, дивлячись на інших, бажають теж чогось досягти або просто взяти участь у відпочинку в горах, або сплаву на каяках – це і є спортивний туризм, якого нам не вистачає. Ми знаємо тільки про масові заходи, такі як марафон, він набув гучності не так давно у 2014 році, де зібрав велику кількість учасників, а це свідчить про те, що у нашому місті багато людей, які зацікавлені у спорті.

Марафон ставав відомим завдяки масовим інформаціям в інтернаті, постерах і банерах. Тому для подолання проблеми нам потрібно більше інформації, в нас є сайт «Kharkiv sport city» [1], де розміщено масові заходи Харкова, відомі люди та їх досягнення, де можна розмістити свою інформацію. Але невелика кількість спортсменів розповідає про свої змагання, про себе і про те що відбувається у місті. Мені здається, потрібно більше розвивати спорт і надавати інформацію не тільки щодо масових заходів, але і про ті, як менш відомі, щоб згодом вони набували гучності і туристи, люди, жителі міста змогли приймати участь, дивитися і вболівати за своїми менш відомими спортсменами, ходити до спортивних комплексів, а також спокійно реагувати на те, що на території міста проходять змагання і треба поважати кожного, хто займається улюбленою справою.

Науковий керівник – канд. наук з держ. управл., доцент Ахмедова О. О.

Література: 1. Харків спортивний. URL: http://sportevents.kharkiv.ua/. **2.** Спортивний туризм: інформ.-метод. зб. 2002. № 3. **3.** Фокін С. П. Організація спортивно-оздоровчого туризму. Київ: КУТЕП, 2003. 79 с. **4.** Щур Ю. В., Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2003. 232 с.

ФАКТОРНЫЙ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА УКРАИНЫ

УДК 303.724:330.322-027.63(477)

Ересько Д. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проведен анализ влияния основных показателей экономики Украины на объем прямых иностранных инвестиций. Выявлена связь между факторными признаками и инвестиционным климатом государства. Разработана многофакторная регрессионная модель. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на объем иностранных инвестиций. Проверены статистическая значимость и целесообразность построенной модели. Построенная модель может использоваться для прогнозирования объема прямых иностранных инвестиций, поступающих в Украину, в зависимости от изменения значений факторов, включенных в модель.*

© Ересько Д. А., 2017

Ключевые слова: *инвестиции, иностранное инвестирование, прямые инвестиции, инвестиционный климат, факторные признаки, статистическая значимость, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак.*

Анотація. *Проведено аналіз впливу основних показників економіки України на об'єм прямих іноземних інвестицій. Виявлено взаємозв'язок між факторними ознаками й інвестиційним кліматом держави. Розроблено багатофакторну регресійну модель. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на об'єм іноземних інвестицій. Перевірено статистичну значущість і доцільність побудованої моделі. Побудована модель може використовуватися для прогнозування обсягу прямих іноземних інвестицій, що надходять в Україну, залежно від зміни значень факторів, що включені до моделі.*

Ключові слова: *інвестиції, іноземне інвестування, прямі інвестиції, інвестиційний клімат, факторні ознаки, статистична значущість, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака.*

Annotation. *The influence of the main indicators of the economy of Ukraine on the volume of foreign direct investment was analyzed. The correlation between the factor characteristics and the investment climate of the state has been revealed. A multivariate regression model has been developed. The most important factors affecting the volume of foreign investment were determined. The resulting model has been tested for statistical significance and feasibility. The constructed model can be used to predict the volume of direct foreign investments to Ukraine, depending on the changing values of the factors included in the model.*

Keywords: *investment, foreign investment, direct investment, investment climate, factorial signs, statistical significance, regression model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, effective sign.*

Инвестиционный климат – совокупность сложившихся в какой-либо стране финансово-экономических, социально-культурных, политических и правовых условий, определяющих качество предпринимательской инфраструктуры, эффективность инвестирования и степень возможных рисков при вложении капитала.

Целью написания статьи является анализ основных экономических показателей Украины с помощью эконометрической модели и выявление с ее помощью зависимости объема прямых иностранных инвестиций, поступающих в государство, от основных факторов.

Украина с ее уникальным расположением в центре европейского рынка и дешевой по сравнению с развитыми европейскими странами, но в тоже время достаточно квалифицированной и образованной рабочей силой может стать идеальным местом для размещения иностранных инвестиций.

Вся мировая экономическая история доказывает, что привлечение ресурсов извне в форме иностранных инвестиций является действенным средством подъема национальной экономики. Украине же иностранные инвестиции сейчас очень нужны. Они необходимы не только с чисто материальной точки зрения, поскольку будут способствовать: поступлению финансовых средств, оборудования, сырья и материалов, технологий; производству товаров широкого потребления с ориентацией на повышение качества жизни, культуры потребления; структурной перестройке экономики, созданию современной отраслевой структуры на основе технологического обновления производства; преодолению зависимости Украины от импорта.

К факторам, благоприятствующим притоку инвестиций в ту или иную страну, относятся: высокий потенциал внутреннего рынка, высокая норма прибыли, низкий уровень конкуренции, стабильная налоговая система, низкая стоимость ресурсов (сырьевых, трудовых, финансовых), эффективная поддержка государства. Препятствуют развитию инвестиционных процессов, ухудшают инвестиционный климат в стране следующие факторы: политическая нестабильность в стране, социальная напряженность (забастовки, войны мафиозных структур, этнические и религиозные распри), высокий уровень инфляции, высокие ставки рефинансирования, высокий уровень внешнего и внутреннего долга, дефицит бюджета и пассивное сальдо платежного баланса.

На базе факторов, имеющих наибольшее влияние на объем прямых иностранных инвестиций, была составлена таблица основных экономических показателей Украины за период 2000–2015 гг. Факторы обозначены следующим образом: x_1 – уровень безработицы, %; x_2 – платежный баланс, млн долл. США; x_3 – индекс инфляции; x_4 – минимальная заработная плата в долларах по курсу в соответствующем году; x_5 – темпы роста реальной и номинальной заработной платы, %. Результативный признак – объем прямых иностранных инвестиций, млн долл. США, обозначен как Y. Исходные данные представлены в табл. 1.

Расчеты будут проводиться при помощи пакета статистического анализа Statgraphics.

Регрессионный анализ определил уравнение множественной линейной регрессии, которое включает только значимые для анализа факторы:

$$Y = –4595{,}91 – 1095{,}48\, x_1 + 44{,}0386\, x_4 + 128{,}839\, x_5.$$

Таблица 1

Экономические показатели Украины

Год	y	x_1	X_2	X_3	X_4	X_5
2000	322	12.4	1002	125.8	21.73	129.6
2001	541	11.7	1685	106.1	21.97	135.2
2002	693	10.3	1236	99.4	31.02	121
2003	1424	9.7	2260	108.2	34.71	122.8
2004	1715	9.2	2539	112.3	44.63	127.5
2005	7808	7.8	10721	110.3	64.84	136.7
2006	5604	7.4	2408	111.6	74.26	129.2
2007	9891	6.9	9421	116.6	91.09	129.7
2008	10913	6.9	-3063	122.3	100.18	133.7
2009	4816	9.6	-13726	112.3	95.51	105.5
2010	6495	8.8	5031	109.1	116.27	120
2011	7207	8.6	-2455	104.6	126.29	117.6
2012	8401	8.1	-4175	99.8	141.93	114.9
2013	4499	7.7	2023	100.5	143.55	107.9
2014	410	9.7	-13307	124.9	102.53	102.4
2015	2961	9.5	849	143.3	63.07	100.7

При этом значимыми оказались уровень безработицы, минимальная заработная плата в долларах и темпы роста реальной и номинальной заработной платы, а платежный баланс и индекс инфляции были исключены из модели. Так как коэффициент регрессии b_1 = –1095,5, то при положительном изменении уровня безработицы на 1 % объем прямых иностранных инвестиций сократится на 1,095 миллиардов долларов. Коэффициент регрессии b_4 = 44, следовательно, при увеличении минимальной заработной платы на 1 доллар объем прямых иностранных инвестиций увеличится на 44 млн долл. Коэффициент регрессии b_5 = 128,8, следовательно, при увеличении темпов роста реальной и номинальной заработной платы на 1 % объем прямых иностранных инвестиций увеличится на 128,8 млн долл.

Далее необходимо провести проверку общего качества уравнения множественной регрессии. Поскольку эмпирическое значение *F*-критерия (=18.59) больше табличного ((0,05; 10) = 3,33), то нулевая гипотеза отклоняется. Это означает, что построенная модель является статистически значимой, и ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков.

Для проверки данной модели на наличие автокорреляции необходимо рассчитать значение статистики Дарбина–Уотсона. Расчетное значение DW = 1,7, что свидетельствует об отсутствии автокорреляции. Это значит, что модель может использоваться для эконометрического прогнозирования. Допустим, в 2018 году уровень безработицы составит 9 %, минимальная заработная плата будет равняться 130 долл., а темп роста реальной и номинальной заработной платы составит 105 %. При таких значениях значимых факторов результативный признак – объем прямых иностранных инвестиций, составит 4,797 млрд долл.

Значение коэффициента детерминации R^2 = 0,823, то есть 82,3 % изменчивости результативного признака описываются факторами, включенными в модель. Влияние других факторов, не включенных в модель факторов, составляет 17,7 % от общей вариации. Но для описания зависимости результативного признака от каждого из значимых факторов модели необходимо построить три наилучшие альтернативные модели, состоящие из результативного признака и соответствующего значимого объясняющего фактора.

Таким образом, модель, состоящая из показателя объемов прямых иностранных инвестиций (результативного признака Y) и показателя уровня безработицы (фактора x_1), отобразит их зависимость следующей функцией:

$$y = e^{13,9617 - 0,667919x_1}.$$

При этом коэффициент детерминации составит 0,736, следовательно, 73,6 % от общей вариации показателя объемов прямых иностранных инвестиций, поступающих в Украину, обусловлено вариацией показателя уровня безработицы. Влияние других факторов в этой модели составляет 26,4 %.

Зависимость показателя объемов прямых иностранных инвестиций (результативного признака *Y*) от вариации показателя минимальной заработной платы в долларах (фактора x_4), отображается функцией:

$$y = e^{9,23456 - \frac{71,1923}{x_4}}.$$

Коэффициент детерминации составит 0,594, следовательно, 59,4 % от общей вариации показателя объемов прямых иностранных инвестиций, поступающих в Украину, обусловлено вариацией показателя минимальной заработной платы в долларах. Влияние других факторов в этой модели составляет 40,6 %.

Модель, состоящая из показателя объемов прямых иностранных инвестиций (результативного признака *Y*) и показателя темпов роста реальной и номинальной заработной платы (фактора x_1), отобразит их зависимость функцией:

$$y = \sqrt{(-3{,}22428E7 + 4441{,}84 \cdot x_5^2)}.$$

В этой модели коэффициент детерминации принимает значение 0,1095, следовательно, 10,95 % от общей вариации показателя объемов прямых иностранных инвестиций, поступающих в Украину, зависит от вариации показателя темпов роста реальной и номинальной заработной платы. Влияние других факторов в этой модели составляет 89,05 %.

Затем данные исходной модели проверяются на наличие мультиколлинеарности. Для этого определяются коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	Y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
Y	1	-0.8395	0.2120	-0.1070	0.6340	0.2223
x_1	-0.8395	1	-0.2196	0.1362	-0.6543	-0.0539
x_2	0.2120	-0.2196	1	-0.1285	-0.2759	0.6238
x_3	-0.1070	0.1362	-0.1285	1	-0.2175	-0.2219
x_4	0.6340	-0.6543	-0.2759	-0.2175	1	-0.4493
x_5	0.2223	-0.0539	0.6238	-0.2219	-0.4493	1

Так как все парные коэффициенты корреляции $|r| < 0{,}7$, мультиколлинеарность между объясняющими факторами модели отсутствует. Наибольшее влияние на результативный признак имеют факторы x_1, x_4 и x_5.

Вычислив β-коэффициенты, можно проанализировать рейтинг факторов модели. В стандартизированной форме модель будет иметь вид:

$$t_y = -0{,}418t_1 + 0{,}648t_4 + 0{,}547t_5.$$

Исходя из построенной модели и значений β-коэффициентов можно сделать вывод, что минимальная заработная плата в большей степени влияет на объем прямых иностранных инвестиций, чем уровень безработицы и темпы роста реальной и номинальной заработной платы. Причиной этому является то, что увеличение задекларированной минимальной заработной платы при умеренном темпе инфляции лучше всего отображает улучшение социальных стандартов, изменение уровня благосостояния населения и развития государства в целом. Те же социально-экономические процессы отображают и темпы роста заработных плат, однако этот фактор занимает второе место по значимости в этой модели. Наименьшим среди значимых факторов β-коэффициентом обладает фактор x_1 – уровень безработицы. При изменении x_1 на 1σ, с учетом стабильности других факторов, величина *Y* уменьшится на 0.418σ. При изменении x_4 на 1σ, с учетом стабильности других факторов, величина *Y* увеличится на 0.658σ. При изменении x_5 на 1σ, с учетом стабильности других факторов, величина *Y* увеличится на 0.547σ соответственно.

Таким образом, данная модель является адекватной и пригодной для выявления зависимостей между результативным признаком и объясняющими факторами, а также парных зависимостей между самими факторами модели. Факторы модели на 82,3 % объясняют результативный признак, и лишь 17,7 % вариации приходятся на факторы, которые в модель не включены. Также эта эконометрическая модель может быть использована для прогнозирования значений результативного признака. Отбор значимых факторов модели позволяет выявить пути улучшения инвестиционного климата, позволяя сконцентрировать внимание на тех экономических показателях, которые обладают наибольшей важностью.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **2.** Грэхем Б. Разумный инвестор. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2009. № 1. С. 253–255. **3.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2009. 136 с. **4.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 287 с.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ВВП ЯПОНИИ

УДК 303.725.33:330.55(520)

Ерохина Д. В.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проведен анализ факторов влияния на уровень ВВП Японии, установлен характер их взаимосвязи. Определена взаимосвязь между факторными признаками и объемом ВВП. Разработана многофакторная регрессионная модель. Выявлены наиболее значимые факторы, влияющие на изменение объема ВВП. Полученная эконометрическая модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *ВВП (валовой внутренний продукт), экспорт, импорт, инфляция, прирост населения, многофакторная модель, эконометрический анализ, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.*

Анотація. *Проведено аналіз факторів впливу на рівень ВВП Японії, встановлено характер їх взаємозв'язку. Визначено взаємозв'язок між факторними ознаками й обсягом ВВП. Розроблено багатофакторну регресійну модель. Виявлено найбільш значущі фактори, що впливають на зміну обсягу ВВП. Отриману економетричну модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *ВВП (валовий внутрішній продукт), експорт, імпорт, інфляція, приріст населення, багатофакторна модель, економетричний аналіз, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, результативна ознака, статистична значущість.*

Annotation. *The analysis of the factors influencing the level of GDP of Japan set the nature of their relationship. The correlation between the factor characteristics and level of GDP.A multivariate regression model. Revealed the most significant factors affecting the change in GDP. The resulting econometric model is tested for statistical significance.*

Keywords: *GDP (gross domestic product), export, import, inflation, population growth, multifactor model, econometric analysis, regression analysis, regression coefficient, effective sign, statistical significance.*

Япония стабильно занимает топовые места в рейтингах мировых экономик. Во многом это обусловлено мощным технологическим потенциалом страны, политической стабильностью и прозрачностью рынков. По размеру ВВП и объему промышленного производства Япония занимает 3-е место среди стран мира, после США и КНР.

ВВП, или валовой внутренний продукт, – это значимая экономическая величина, демонстрирующая итоговую стоимость произведенных товаров и услуг. ВВП считается важнейшим показателем успешности экономики страны и достатка ее жителей.

Целью написания статьи является анализ влияния факторов на объем валового внутреннего продукта Японии, построение эконометрической модели зависимости динамики объема ВВП от этих факторов с использованием эконометрических методов исследования, а также интерпретация полученных результатов.

© Ерохина Д. В., 2017

Среди множества факторов, влияющих на валовый внутренний продукт, для построения эконометрической модели были выбраны экспорт, импорт, уровень инфляции и прирост населения. Внешняя торговля в значительной степени влияет на ВВП страны как основного источника формирования доходов субъектов финансовых отношений. Доказано, что позитивное влияние на ВВП страны имеет экспортно-импортная деятельность государства, особенно в условиях высокой как производительности, так и конкурентоспособности отечественной продукции. Именно эти факторы и будут использованы для построения модели.

В качестве результативной переменной Y определим объём валового внутреннего продукта, млрд долл., а в качестве факторов x_1 – экспорт, в млрд долл.; x_2 – импорт, в млрд долл.; x_3 – инфляция в %; x_4 – прирост населения в млн чел. Именно показатели были выбраны так, как они оказывают наибольшее влияние на изменение объёма валового внутреннего продукта, по мнению многих ученых. Исходные данные представлены в табл. 1.

Таблица 1

Исходные данные для анализа факторов, влияющих на изменение валового внутреннего продукта Японии, 2006–2015 гг.

Год	ВВП, млрд долл.	Экспорт, млрд долл.	Импорт, млрд долл.	Инфляция, %	Прирост населения, млн чел.
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
2006	526,878	677,53	606,35	0,24	127,14
2007	531,673	755,81	658,49	0,06	127,25
2008	520,761	729,58	710,88	1,37	127,32
2009	489,519	487,81	463,70	-1,34	127,34
2010	500,510	606,95	547,13	-0,72	127,32
2011	491,661	590,26	613,29	-0,28	127,25
2012	495,198	574,07	636,49	-0,03	127,14
2013	503,482	628,34	731,52	0,35	126,98
2014	513,603	658,17	773,54	2,76	126,79
2015	530,499	680,87	705,96	0,80	126,57

Эконометрический анализ проведем с помощью специализированного программного пакета статистического анализа Statgraphics. В результате обратного отбора были определены значимые факторы, которыми являются x_1, x_2 и x_4, то есть наиболее значимыми факторами являются экспорт, импорт и прирост населения. Фактор x_3 не имеет значительного влияния на изменение результативного признака Y. Такой фактор, как инфляция, оказался незначимым, так как не имеет значительного влияния на Y и имеет наибольшее P-значение (0,39). Оставшиеся переменные приемлемы, так как их P-значения меньше 0,05. Статистика R-квадрат показывает, что модель объясняет 95,5272 % изменчивости результативного признака.

Теперь проверим значимость каждого отдельного фактора с помощью критерия Стьюдента. Сравним расчетные значения критерия Стьюдента с табличным. $t_{табл.}(0,05;10)$. Таким образом, параметры модели являются статистически значимыми.

Уравнение модели имеет вид:

$$Y = 4645,02 + 0,241x_1 - 0,104x_2 - 33,211x_3.$$

Анализ коэффициентов регрессии позволяет сделать вывод, что при увеличении объёма экспорта на 1 млрд долл. объем валового внутреннего продукта увеличивается на 0,241 млрд. долл. При увеличении объёма импорта на 1 млрд долл. объем валового внутреннего продукта снижается на 0,104 млрд. долл. При увеличении прироста населения на 1 миллион человек объем валового внутреннего продукта снизится на 33,2111 млрд долл.

Выполним проверку данных на наличие мультиколлинеарности, определив для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	Y	X_1	X_2	X_4
Y	1	0,33	-0,67	-1,00
X_1	0,33	1	-0,68	-0,33
X_2	-0,67	-0,68	1	0,67
X_4	-1	-0,33	0,67	1

В данном случае все парные коэффициенты корреляции удовлетворяют условиям $r < 0,7$; значит, мультиколлинеарность отсутствует.

Проверим общее качество уравнения множественной регрессии. Поскольку расчетное значение критерия (9,77) больше табличного ((0,05; 3; 10) = 2,262), то нулевая гипотеза отклоняется, построенная модель является статистически значимой.

Ниже представлены значения β-коэффициентов, которые показывают степень влияния факторов на результативный признак и насколько изменится объём экспорта от изменения объясняющих факторов на 1 единицу стандартного отклонения (табл. 3).

Переменные x_i	β-коэффициенты
x_1	1,161
x_2	-0,588
x_4	-0,521

Анализ β-коэффициентов даёт возможность упорядочить факторы по степени их влияния на *Y*. Можно сказать, что на объём валового внутреннего продукта Японии наибольшее влияние оказывает экспорт, а импорт и прирост населения оказывают негативное влияние.

При построении альтернативной парной модели для валового внутреннего продукта и влияния на него объёма экспорта модель будет иметь такой вид:

$$Y = \frac{1}{0.00219782 - 5,71895 - 10x_1^2}.$$

В данном случае коэффициент детерминации равен 81,61, то есть 81 % доходов зависит от объёма экспорта, в то время как другие факторы влияют на 19 %.

Для определения автокорреляции используем критерий Дарбина–Уотсона. В нашем случае он равен 1,67 при $d_l = 0,53$ и $d_u = 2,02$; $4 - d_l = 3,47$; а $4 - d_u = 1,92$. Это означает, что автокорреляция отсутствует.

Для произведения прогноза используем данные за 2016 год. Если объём экспорта (x_1) составит 645,2 млрд долл., объём импорта – 607,1 млрд долл., а прирост населения 126,32 млн человек, то объём валового внутреннего продукта в 2016 году составит 542,161 млрд долл. Можем сделать вывод, что объём экспорта увеличится по сравнению с 2015 годом.

Были проанализированы факторы, влияющие на объем валового внутреннего продукта Японии. Построенная модель является статистически значимой и может использоваться для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков и для прогнозирования изменений объема валового внутреннего продукта. Анализ полученных данных можесть способствовать улучшению развития экономического состояния Японии и поиску новых способов увеличения ВВП.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 154 с. **2.** Журавская К. Г. Статистический анализ факторов, формирующих ВВП // Агропродовольственная экономика: науч.-практ. электрон. журнал. URL: http://apej.ru/wp-content/uploads/2015/04/04-2016.pdf. **3.** Спандарьян В. Б. Деловая Япония. М.: Мысль, 1991. 252 с. **4.** Advantages to Investing in Japan. URL: https://www.jetro.go.jp/en/.

ESSENCE AND CONTENT OF INVESTMENT AND INVESTMENT PROJECT

UDC 330.322

Zherdieva K.

Master 2 years of study
of the faculty of management and marketing KhNEU S. Kuznets

Annotation. *In this article the essence of investments and investment projects are identified; the classification of investments is considered; factors of external and internal exposure to investment project are determined; author's definition of an investment project is proposed.*

Keywords: *investments, investment project, factors, classification.*

Анотація. *Розкрито сутність інвестицій та інвестиційного проекту; наведено класифікацію інвестицій; визначено чинники зовнішнього та внутрішнього впливу на інвестиційний проект; запропоновано авторське визначення поняття «інвестиційний проект».*

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційний проект, фактори, класифікація.*

Аннотация. *Раскрыта сущность инвестиций и инвестиционного проекта; приведена классификация инвестиций; определены факторы внешнего и внутреннего воздействия на инвестиционный проект; предложено авторское определение понятия «инвестиционный проект».*

Ключевые слова: *инвестиции, инвестиционный проект, факторы, классификация.*

Investment is funding for profit. It is an integral part of the modern economy. From investment loans are different levels of risk for the investor (lender). Loan and interest should return in due time irrespective of the profitability of the project investment (equity) and bring back income only in profitable projects. If the project unprofitable, investment may be lost completely or partially [1].

The goal of the research is to define essence of investment and investment project.

Investment is an activity that is engaged in by people who have savings, i.e. investments are made from savings, or in other words, people invest their savings. Investment involves employment of funds with the main aim of achieving additional income or growth in the values. The essential quality of an investment is that it involves something for reward. Investment involves the commitment of resources which have been saved in the hope that some benefits will accrue in future. Thus investment may be defined as "a commitment of funds made in the expectation of some positive rate of return "since the return is expected to realize in future, there is a possibility that the return actually realized is lower than the return expected to be realized. This possibility of variation in the actual return is known as investment risk. Thus every investment involves return and risk. F. Amling defines investment as "purchase of financial assets that produces a yield that is proportionate to the risk assumed over some future investment period." According to Sharpe "investment is sacrifice of certain present value for some uncertain future values" [4].

According to Matviyenko P. V. [2] investment is cash, securities, other property, including property rights, other rights having monetary value invested in the business objects and (or) other activities for profit and (or) achievements of other useful effect.

As Bryukhovetska N. U. [3] considered there are different classifications of investment:

1. By the object of investment:

1) real investment: direct purchase of real capital in various forms; in the form of tangible assets (fixed assets, land); payment of construction or reconstruction; overhaul of fixed assets; investments in intangible assets: patents, licenses, usage rights, copyrights, trademarks, know-how and so on. etc.; investment in human capital (education, education, science);

2) financial investment: Purchase of capital through indirect financial assets (securities, provided loans; leases);

3) speculative investments: (only purchase assets for possible changes in price (currency, precious metals (as impersonal metal accounts)), securities (stocks, bonds, certificates of collective investment institutions and so on.)).

2. By main objectives of investment:

1) direct investments;

2) portfolio investments;

© Zherdieva K., 2017

3) real investment;

4) non-financial investment;

5) intelligent investments (linked to training, courses, and many others).

3. By terms of investments:

1) short-term (one year);

2) medium term (1–3 years);

3) long-term (over 3–5 years).

4. By ownership of investment resources:

1) private;

2) state;

3) foreign;

4) mixed.

5. By the way of keeping money:

1) gross investment – the total amount of investment in new construction, purchase of tools and objects of labor, increase inventory and intellectual property;

2) net investment – entire amount of gross investment minus depreciation.

Thus, the investment is a "long term investment" of public or private capital at home or abroad to generate income in different industries, entrepreneurial projects of socio-economic programs, innovation projects.

The activity of investment must subscribe to the coordinates of an economic-social development strategy manifested through programs or projects. The investment project can be defined as an optimal set of actions of investment based on sector, global and coherent planning on the basis of which a defined combination of human, material etc. resources leads to economically and socially determined development. From the definition we notice that in order to apply a project it needs a set of means, different in their nature, which, to be operated, must rely on well-coordinated actions. In other words, any activity must take place in a pre-established order, not too early as this may mean a waste of resources, but not too late, as this may compromise the project's purpose itself. Finally, the project must have a well-defined and quantified purpose which, even if it cannot be assimilated with the purpose of the program it derives from, must contribute to its achievement. The investment project is the concrete motivation of some current expenses in the hope of future benefits. Its specific features, distinguishing it not only from current activities, but also from other types of projects, are: amplitude, finality and structure. The execution of any investment project is under the pressure of two factors: time and cost. But for this they need adequate tools and techniques, both for the correct dimensions of the time and resource parameters and for later monitoring and control on site [5].

The shaping of the execution process is based on a specific trait of projects, namely that their execution is a complex structure of activities in a specific technological and constructive interdependence, characterized by: assimilation with a certain role during the execution of the project; not performing an activity may affect execution, the finalizing time or may compromise quality or cost objectives; strict time delimitation, with a clear beginning and ending; consumption of resources: material, financial, human and time, with a specific cost and available within limits; connection with at least another activity through a relation of anteriority which, technologically speaking, shows that it cannot start even if only one of the previous activities is not completed – possible partial superimpositions are accepted in particular circumstances. The activities which contribute to the execution of a project are of three types:

- actual – consumeng resources and time;
- expectations – consuming only time (for example, hardening the concrete);
- fictitious – consuming neither time nor resources, being just technological conditioning between certain activities in the first two categories.

For an investment project to succeed it is firstly necessary a common conception of the problem and its definition together with the beneficiary, a conception that implies: the clarification of the positions of those involved and the clear definition of the project theme, which means defining the objectives of the project, elaborating the strategy, planning the necessary means, tools and stages. The clear, quantifiable results of the different stages of the project will allow qualitative and quantitative evaluation, as well as an evaluation of reaching the objectives; the setting of ways and rules of cooperation with the beneficiary all along the project, an aspect that will allow clarification of language misunderstandings, interpretation of tasks, avoidance of conflicts, reevaluation of different problems concerning the execution of the project al minimal expenses. The progress of an investment project requires specific work methods and adequate principles, on condition of a systemic approach.

An investment project involves the procurement of [6]:

- new infrastructure/facilities;
- significant long-term renewal;
- improvements to existing infrastructure/facilities;
- a combination of any or all of the above.

The necessity of developing an investment project lays in the fact that in today's economic climate businesses cannot secure its strategic development only at the expense of domestic financial resources and attract investment purposes a considerable amount of funds from external sources of funding. At the same time, any third-party investor must have a clear understanding of the strategic concept of the project, its scale, the most important indicators of economic performance, the timing of the return of funds and other indicators. Designed by a real investment project first allows owners and managers of the enterprise, and then the foreign investors a comprehensive assessment of the feasibility of its implementation and expected performance [7].

Investment projects normally are large, non-recurring expenditures which involve multi-year funding, have a useful life greater than five years, are based on a comprehensive needs assessment, meet an essential public purpose, and require public accountability for funds.

To my mind, the most suitable definition of this term is the last: a complex of measures, aimed at creating new products and services or the reconstruction or modernization of existing production facilities in order to obtain economic benefits. I think so, because investment projects usually created to save, expand or safe something business by different measures and then investors or those who took a part in it, waiting for a profit or significant improvements.

An investment project always has direct implications for future operating budgets. The recurring costs of investment projects on completion will have to be clearly understood and estimated by Public Bodies before embarking on the decision to go ahead with the projects [8].

As a result of research the definition of the terms "investment" and "investment project" was defined. These results can be used in the future research of investment project activity of an enterprise.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor Mazorenko O. V.

Literature: 1. Коюда О. П. Інвестиційна привабливість підприємства в умовах трансформації економіки: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.06.01. Харків, 2003. 16 с. **2.** Матвієнко П. В. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів. *Економіка та держава.* 2006. № 12. С. 66–71. **3.** Брюховецька Н. Ю., Хасанова О. В. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства:визначення недоліків деяких існуючих методик. *Економіка промисловості.* 2009. № 1. С. 110–117. **4.** Boehlje M., Ehmke C. Capital Investment Analysis and Project Assessment. URL: https://www.extension.purdue.edu/extmedia/ec/ec-731.pdf. **5.** Удалых О. О. Управление инвестиционной деятельностью промышленного предприятия. URL: http://readbookz.com/pbooks/book-28/ru/chapter-1325/. **6.** Greeshma. V. Fundamentals of investment. URL: http://www.universityofcalicut.info/SDE/BCom_finance_fundamentals_of_investment.pdf. **7.** The Annals of The "Ştefan cel Mare" University of Suceava. URL: http://www.seap.usv.ro/annals/arhiva/ANNALS%20VOL.9,NR.2(10),2009%20fulltext.pdf. **8.** Nechyporuk O. V. Management of investment activity of companies issuing the securities market. Development Management: *Collection of scientific papers.* 2011. Vol. 21. P. 91–93.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ТУРИЗМ В УКРАИНЕ

УДК [338.48:330.44](447)

Жидкова Д. А.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Построена эконометрическая модель зависимости количества туристов в Украине за период 2003–2015 гг. от факторов, оказывающих на нее наибольшее влияние. Проанализированы основные факторы, приведена интерпретация. Полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *регрессионная модель, туризм, факторы влияния.*

Анотація. *Побудовано економетричну модель залежності кількості туристів в Україні від факторів, що мають на неї найбільший вплив. Проаналізовано основні фактори, надано інтерпретацію. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *регресійна модель, туризм, фактори впливу.*

Annotation. *An econometric model was built to determine the dependence of the number of tourists in Ukraine for the period 2001-2016 years, on the factors which have the greatest influence on it. The main factors were analyzed and interpreted. Tested model obtained statistical significance.*

Keywords: *regression model, tourism, factors.*

Во многих государствах мира туризм развивается как система, предоставляющая все возможности для ознакомления с историей, культурой, обычаями, духовными и религиозными ценностями данной страны и ее народа, и дает доход в казну. Помимо значительной части в доходе страны туризм является еще и одним из мощных факторов усиления престижа страны, роста ее значения в глазах мирового сообщества и рядовых граждан.

Сложно переоценить значение развития внешнего и внутреннего туризма для экономики Украины. Увеличение валютных поступлений, создание новых рабочих мест, формирование рынка сбыта товаров отечественного производства – далеко не полный список возможных выгод.

Целью статьи является определение основных факторов, влияющих на количество туристов, – граждан Украины за ее пределами с помощью вычисления эконометрической модели.

Согласно Закону Украины «О туризме» туризм – это временный выезд лица с места жительства в оздоровительных, познавательных, профессионально-деловых или иных целях без осуществления оплачиваемой деятельности в месте, куда лицо отправляется [4].

Анализ работ известных специалистов по проблемам туризма показал, что на количество туристов влияют: среднемесячная заработная плата, количество населения в общем, курс гривны к доллару и количество занятого населения.

Таблица 1

Факторы, влияющие на количество туристов

Год	Туристы – граждане Украины, которые выезжали за границу тыс. чел.	Среднемесячная заработная плата, грн	Общая численность населения, тыс. чел.	Курс гривны к доллару США	Занятое население трудоспособного возраста (в среднем), тыс. чел
	Y	x_1	x_2	x_3	x_4
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
2003	344,332	462	48003,5	5,3327	18624,1
2004	441,798	590	47622,4	531,92	18694,3
2005	566,942	806	47280,8	512,47	18886,5
2006	868,228	1041	46929,5	505	19032,2
2007	336,049	1351	46646	505	19189,5
2008	1282,023	1806	46372,7	526,72	19251,7
2009	913,640	1906	46143,7	779,12	18365

© Жидкова Д. А., 2017

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5	6
2010	1295,623	2239	45962,9	793,56	17451,5
2011	1250,068	2633	45778,5	796,56	17520,8
2012	1956,662	3026	45633,6	799,1	17728,6
2013	2519,390	3265	45553	799,3	17889,4
2014	2085,273	3480	45426,2	1294	17188,1
2015	1647,390	4195	42929,3	2114,7	15742

Источник: [3]

Далее для анализа факторов необходимо вычислить эконометрическую модель, в которой зависимой переменной y соответствует количество туристов – граждан Украины, а факторам x_1, x_2, x_3, x_4 – среднемесячная заработная плата, количество населения в общем, курс гривны к доллару и количество занятого населения соответственно. Для этого была использована программа Statgraphics Centurion.

В результате проведения статистического анализа получили следующее уравнение регрессии, в котором исключены статистически незначимые факторы x_2, x_3, x_4, а именно: количество населения в общем, курс гривны к доллару и количество занятого населения, соответственно:

$$y = 161{,}6344 + 0{,}566426\, x_1.$$

Параметр b_1 показывает, что при увеличении среднемесячной заработной платы на 100 грн количество туристов вырастет на 0,56 тыс. человек. Коэффициент детерминации равен 0,7935, то есть 79,35 % вариации количества туристов в период 2003–2015 гг. обуславливается вариацией средней заработной платы. Влияние других факторов, не включенных в модель, составляет 20,65% от общей вариации.

Критерий Фишера (F) подтверждает статистическую значимость построенной модели, так как $F_{расч.}$ = 46,12, что больше $F_{табл.}$ (1;11;0,05) = 4,84, то при 5-процентном уровне значимости можно сделать вывод о том, что построенная модель является статистически значимой. Так как $t_{расч.}$ = 6,79124 для x_1 и превышает $t_{табл.}$ (1;11;0.05) = 2,201, то на 5-процентном уровне значимости можно сделать вывод, что включенный в модель фактор является статистически значимым. Значение статистики Дарбина–Уотсона, равное 1,98865, свидетельствует об отсутствии автокорреляции, что подтверждает высокое качество построенной модели. Стандартная погрешность оценки показывает стандартное отклонение остатков, равное 648,722. Данное значение можно использовать для построения границ прогнозирования новых наблюдений.

Для того чтобы рассчитать непосредственное влияние фактора x_1 на результативный признак, рассчитаем альтернативную модель.

Альтернативная модель имеет вид:

$$y = (3{,}85873 + 0{,}672264\sqrt{x_1})^2$$

Коэффициент детерминации равен 0,7928, то есть 79,28 % вариации количества туристов в период 2003–2015 гг. обуславливается вариацией средней заработной платы. Влияние других факторов, не включенных в модель, составляет 20,72 % от общей вариации. Высокий коэффициент детерминации подтверждает, что данная модель возможна для прогнозирования.

В результате анализа было выяснено, что среди приведенных факторов наибольшее влияние на количество туристов – граждан Украины имеет размер среднемесячной заработной платы. Действительно, уровень туризма в любой стране мира в большей степени зависит от благополучия граждан, чем, например, от количества населения страны. Таким образом, с целью повышения уровня туризма в Украине усилия правительства, в первую очередь, должны быть направлены на повышение реальной заработной платы населения, которая является основным фактором, определяющим возможности украинцев путешествовать как в пределах своей страны, так и за границей.

Нужно отметить, что в течение последних нескольких лет в Украине имеется тенденция к увеличению количества туристов-граждан Украины, выезжающих за рубеж. Это можно объяснить тем, что за 10 лет между Украиной и зарубежными странами налажена межкультурная, межнациональная связь, введено очень много программ обмена, также в июне 2017 будет открыт безвиз, что благоприятно повлияет на внешний туризм в Украине.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Мелихова А. О. Туризм в Украине: проблемы, перспективы развития // Материалы научной конференции «Молодые научные работники – географической науке» (Киев 27–28 октября, 2006 г.). Киев, 2006. **2.** Цехла С. Ю. Систематизация факторов развития туристической индустрии. *Экономика и управление.* 2009. Т. 22, № 2. С. 373–380. **3.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **4.** Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-вр // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80.

ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ЯКОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ

УДК 338.4

Ісаєва К. С.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто ознаки якості та менеджменту якості, що є однією з найважливіших функцій і підсистем управління виробництвом і як невід'ємна частина загального менеджменту має спиратися на відповідну наукову методологію управління.*

Ключові слова: *якість, якість продукції, менеджмет якості, система якості.*

Аннотация. *Рассмотрены признаки качества и менеджмента качества, что является одной из важнейших функций и подсистем управления производством и как неотъемлемая часть общего менеджмента должно опираться на соответствующую научную методологию управления.*

Ключевые слова: *качество, качество продукции, менеджмет качества, система качества.*

Annotation. *The article describes the features of quality and quality management, which is one of the most important functions and subsystems and production management as an integral part of the overall management should be based on appropriate scientific methodology management.*

Keywords: *quality, quality production, quality management, system quality.*

Якість продукції є найважливішим елементом організації і планування виробництва, що визначає конкурентоспроможність проекту, організацію виробництва і поставок комплектуючих.

Сучасна ринкова економіка висуває принципово інші вимоги до якості продукції, що випускається. У сучасному світі виживання будь-якої фірми, її стійке положення на ринку товарів і послуг визначаються рівнем конкурентоспроможності. Своєю чергою, конкурентоспроможність пов'язана з двома показниками – рівнем ціни та рівнем якості продукції. Причому другий фактор поступово виходить на перше місце. Продуктивність праці, економія всіх видів ресурсів поступаються місцем якості продукції [9].

Автор [7] вважає, що питанням якості присвячено багато досліджень учених різних країн, накопичений значний досвід у галузі менеджменту якості. Тому важливо узагальнити основні визначення термінів якості (табл. 1).

Аналіз наукових підходів дозволив сформулювати визначення якості. Отже, якість – це дії, що здійснюються при створенні та експлуатації або споживанні продукції з метою встановлення, забезпечення і підтримки необхідного рівня її якості, які включають вхідний, операційний, приймально-здавальний та інспекційний контроль [6].

© Ісаєва К.С., 2017

Таблиця 1

Морфологічний розбір терміна "якість"

Автор, джерело	Визначення	Ключові слова
Ушакова Д. [9]	Одна з основних логічних категорій, що є визначенням предмета за характеризуючими його йому ознаками, що йому внутрішньопритаманні	Категорія
Огвоздіна В. [7]	Ступінь відповідності сукупності властивих характеристик вимогам	Відповідність, вимоги
Джуран Д. [4]	Придатність до використання	Придатність
Харрінгтон Дж. [10]	Задоволення або перевищення вимог споживача за прийнятною для нього ціною	Задоволення, перевищення
Грибов В. [2]	Сукупність деяких властивостей, зовнішнього вигляду, умов використання товару, які характеризують виріб із точки зору його призначення	Властивості, призначення
Грузинова В. [3]	Сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здібності задовольнити встановлені та передбачувані потреби	Задовольняти, потреби

Система якості створюється для управління якістю виконання робіт, безпосередньо пов'язаних з якістю продукції (оцінка якості розробки та проектування впроваджуваної продукції; матеріалів, що надходять; контроль за забезпеченням технологічної точності обладнання, що використовується у виробництві продукції; контроль за якістю виконання технологічних процесів).

Поряд із цим необхідно приділити увагу визначенню поняття "менеджмент якості" (табл. 2).

Таблиця 2

Морфологічний розбір терміна "менеджмент якості"

Автор, джерело	Визначення	Ключові слова
Васильєв В. [1]	Діяльність, спрямована на планування, цілепокладання, забезпечення, контроль, поліпшення якості продукції та послуг, що виробляються конкретним підприємством	Планування, ціле покладання, забезпечення, контроль
Новиков В. [6]	Діяльність керівництва підприємства або організації спрямована на створення таких умов виробництва, які необхідні і достатні для випуску якісної продукції	Умови , якість
Пузанков Д. [1]	Скоординована і взаємопов'язана діяльність з управління, вибудувана таким чином, щоб забезпечити надійну і безперебійну роботу організації	Надійна, безперебійна
Степанов С. [8]	Система методів і організація персоналу, спрямована на підтримку певного рівня якості діяльності підприємства і на підвищення цього рівня	Рівень якості

Система якості охоплює такі елементи, як управлінські та виробничі функції, виробничі та організаційні структури, технологія управління, трудові процеси, методи, інформація і т.д.

Таким чином, основне місце в оцінці якості продукції або послуг відводиться споживачеві, а стандарти, закони і правила (в тому числі і міжнародні) лише закріплюють і регламентують прогресивний досвід, накопичений у галузі якості.

Отже, якість як економічна категорія – це суспільна оцінка, що характеризує ступінь задоволення потреб у конкретних умовах споживання тієї сукупності властивостей, які явно виражені або потенційно закладені в товарі [3].

Кінцева оцінка якості виготовлення продукції здійснюється за допомогою сертифікації, яка означає випробування продукції, видачу сертифіката відповідності, маркування продукції (знак відповідності) і контроль за станом подальшого виробництва за допомогою контрольних випробувань.

Правові акти в управлінні якістю продукції дозволяє організувати ефективну систему законодавчого забезпечення якості та безпеки продукції.

Таким чином, якість продукції, що випускається на підприємстві, – важливий фактор діяльності в умовах ринку, оскільки забезпечує розширення сегментів ринку, процвітання підприємства, зростання прибутку. Міжнародний досвід показує, що роботи з підвищення якості доцільно проводити в рамках системного управління, що охоплює весь життєвий цикл продукції – від проектування до споживання і утилізації [8].

Управління якістю продукції базується на стандартизації, яка являє собою нормативно-технічну основу, що визначає прогресивні вимоги до продукції, що виготовляється для потреб національного господарства, населення, оборони, експорту.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Майстренко О. В.

Література: 1. Васильев В. М., Пузанков Д. С. Управление качеством продукции: учебник. СПб.: Новое изд., 2006. 144 с. **2.** Грибов В. Н. Международные и региональные организации по стандартизации и качеству продукции. М.: Книжкин дом, 2006. 76 с. **3.** Грузинов В. С. Технико-экономическое управление качеством продукции в объединении. СПб.: Новое изд., 2008. 124 с. **4.** Джураев Дж. Основы менеджмента: учеб. пособие. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 285 с. **5.** Новиков В. Г. Управление качеством в странах Запада. М.: Новый мир, 2007. 240 с. **6.** Огвоздин В. Ю. Менеджмент. М.: Гардика, 2002. 163 с. **7.** Степанов С. Е. Менеджмент качества в системе современного менеджмента // Стандарты и качество. М.: ЮНИТИ, 1998. 300 с. **8.** Толковый словарь русского языка: в 4 т./под ред. Д. Н. Ушакова. М.: Сов. энцикл.: ОГИЗ, 1935-1940. **9.** Харрингтон Дж. Патриарх управления качеством: учебник. М.: Книжкин дом, 2008. 56 с.

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 331.55 (477)

Калініченко Я. К.

Студент 2 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено проблемам міграції в Україні. Проаналізовано зовнішні міграційні процеси в Україні, спираючись на сучасну соціально-економічну ситуацію у країні. Розкрито причини зовнішньої міграції в Україні. Охарактеризовано особливості масштабів і динаміки цього процесу. Виявлено основні проблеми міграції, запропоновано шляхи вирішення цих проблем.*

Ключові слова: *міграція робочої сили, «відплив умів», попит на робочу силу, нестабільність розвитку країни, низька заробітна плата.*

Аннотация. *Статья посвящена проблемам миграции в Украине. Проанализированы внешние миграционные процессы в Украине, опираясь на современную социально-экономическую ситуацию в стране. Раскрыты причины внешней миграции в Украине. Охарактеризованы особенности масштабов и динамики этого процесса. Выявлены основные проблемы миграции, предложены пути решения этих проблем.*

Ключевые слова: *миграция рабочей силы, «утечка мозгов», спрос на рабочую силу, нестабильность развития страны, низкая заработная плата.*

Annotation. *The article deals with the problems of labor migration in Ukraine. External migration processes in Ukraine were analyzed, basing on the analysis in today's socio-economic situation in the country. The causes of external labor migration in Ukraine were closed. The features scale and dynamics of this process in Ukraine were represented. Positive and negative effects of external labor migration in Ukraine were characterized. The basic problem in the field of migration and proposed recommendations to address them.*

Keywords: *labor migration, "brain drain", labor supply, unstable development, low wages.*

© Калініченко Я. К., 2016

Трудова міграція після розпаду СРСР стала новим явищем. Перехід до ринкових відносин супроводжується економічною кризою, безробіттям, низькою заробітною платою. Проблемами міграції займались як закордонні, так і українські вчені: В. С. Ткаченко [6], А. І. Козіївська [4], В. О. Бережний [1]. Головною метою цієї статті є аналіз міграційних процесів в Україні, а також розробка рекомендацій, спрямованих на вирішення цієї проблем.

На сьогодні в Україні є дві найголовніші причини міграції. Першою є велика різниця між мінімальним рівнем заробітної плати та прожитковим мінімум. Другою є різке розмежування суспільства на класи за прибутком. Український міграційний рух поділяється на три фази: до 1990 року – виїзд інтелектуальної еліти, артистів; в цей період сумарна кількість мігрантів невелика, хоча дуже багато втрат було з боку науковців; 1990–1993 рр. – виїзд фахівців, які знали іноземні мови; після 1994 року – хвиля мігрантів поширюється на менш кваліфікованих фахівців [1].

Україна займає п'яте місце у світі серед країн з найбільшою кількістю емігрантів. Частіше всього українці їдуть за кордон, тому що там вища заробітна плата, ніж в Україні. Середня заробітна плата в Україні (за 2016 рік) складає 281 дол. США. В Німеччині можна заробляти до 1800 дол. США, у Польщі близько 600 дол. [2]. В Україні кількість незанятого населення більша, ніж вільних робочих місць.

Таким чином, конкурс незайнятого населення на вільні робочі місця вищий. Важливою причиною трудової міграції є те, що емігранти не повертаються туди, звідки виїхали. Якщо в 90-х роках XX ст. більшість українців виїжджали за кордон на заробітки та сподівалися повернутися, то тепер значна частина тих, хто поїхав тоді на роботу, не думають повертатися.

Позитивною стороною для країни, з якої їдуть громадяни, є те, що об'єм грошових переказів від трудових емігрантів зараз відповідає об'єму прямих іноземних інвестицій і майже у 8 разів перевищує зовнішню допомогу для розвитку України. Міграційний капітал змінюється від 20 до 353 млн дол. на рік залежно від фази світової кризи [3].

Історично так склалось, що в Україні був зосереджений значний науково-технічний потенціал і промислові потужності у галузях електронного машинобудування, розробки й випуску мікроелектронних компонентів. Близько десяти підприємств, які виробляють кришталь, припинили роботу, більшість із них приватизовані, деякі майже зруйновані.

Зараз на освіту виділяється менше грошей з бюджету. Станом на 1 вересня 2014 рік їх кількість складала 24 тис. 500, в них навчалось 2 млн 428 дітей дошкільного віку. Станом на 1 вересня 2017 рік їх кількість складала 16 тис. 186 навчальних закладів з контингентом 1 млн 354 тис. 394 дітей. В 2014 році кількість шкільних закладів в містах складала 6352, в селищах – 14055, всього по Україні – 20447. За три роки станом на 15.08.2016 р. кількість навчальних закладів зменшилась на 768 од. [4]. В університетах не вистачає навчального обладнання, лабораторна база слабка. Студенти не зацікавленні у навчанні.

Кожного року Україна втрачає не лише звичайних робітників на підприємстві, але й дипломованих фахівців. Так, за кордоном працюють 3,5 % від спільної кількості українців, які мають вищу освіту [5]. Фахівці зазначають, що найбільша проблема – це еміграція досвідчених людей. Опираючись на соціологічні опитування за 2016 р., 41 % робітників у віці від 18 до 29 років готові поїхати з України заради роботи, за яку добре платять [6]. Неможливість реалізації свого таланту пробуджують до еміграції інженерів, лікарів, талановитих учених. В Україні відбувається масовий «відплив умів». Отже, це на сьогодні залишається однією з головних проблем в Україні. Основою, що прогресує у сучасному світі, є людський фактор, освіта, наука та охорона здоров'я. У нашій країні вчитель, педагог, вчений отримують в десятки разів менше заробітної плати, ніж колеги на Заході та у провідних країнах Сходу. Молоді спеціалісти опиняються в безвихідному положенні: їх не беруть на роботу через відсутність досвіду, а отже, не даючи можливості отримати цей досвід. І, звісно, ще менше можливостей у молодих спеціалістів на ринку праці стає при збільшенні пенсійного віку. Студентам українських престижних вишів відомо, що їх знання на Заході цінуються більше, ніж в Україні. В США, наприклад, аспіранту-фізику платять від 2000 доларів на місяць. За кордоном наші спеціалісти потрібні університетам, дослідницьким центрам і транснаціональним корпораціям.

Для вирішення проблеми безробіття випускників вищих навчальних закладів необхідна тісна взаємодія держави та бізнесу. Потрібно, щоб студент-першокурсник підписував договір з підприємством, яке буде платити за навчання цього студента й гарантуватиме робоче місце після закінчення навчання. Таким чином, на державу зменшується фінансовий тиск, підприємство отримує висококваліфікованого працівника потрібного йому профілю, а студент отримує чітку кар'єрну перспективу після випуску. Також треба створити державну програму для молодих сімей «Доступне житло», програму податкових пільг для підприємств, які вкладають гроші в освіту кадрів, які займаються розробкою інноваційної та високотехнологічної продукції, щоб самі підприємці були зацікавлені в таких інвестиціях.

Отже, можна дійти висновку, що вирішення проблеми міграції потребує великої уваги з боку держави, витрат часу та коштів. В еміграційній політиці основну увагу потрібно приділити створенню взаємозв'язку між виробництвом і освітою, щоб кожний студент був впевнений, що після закінчення університету він знайде собі ці-

каву, перспективну роботу за спеціальністю. Дуже важливим нюансом для вирішення проблеми «відпливу умів» є не створення бар'єрів, які змушують талановитих спеціалістів виїжджати з країни, а створення умов, спрямованих на реалізацію їх потенціалу у своїй країні та мотивування на повернення спеціалістів, які поїхали за кордон, що буде сприяти розвитку та процвітанню України.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пархоменко Н. О.

Література: 1. Бережная В. Украине заняла пятое место в мире по эмиграции // Сегодня.ua. 2010. № 37. URL: http://www.segodnya.ua/economics/business/iz-ukrainy-uekhali-6-6-milliona-chelovek.html. **2.** Внешняя трудовая миграция Украины: причины и последствия // Информационный сайт E–COM.DP.UA. URL: http://ecom.dp.ua/text/migr_ukr.html. **3.** ЦЕНЗОР.НЕТ. URL: http://censor.net.ua/news/6924/8_ukrainskogo_vvp__dengi_kotorye_peresylayut_domoyi_nashi_zarobitchane. **4.** Козиевская А. И. Законодательное и нормативно-правовое обеспечение высшего и последипломного образования в Украине // Комітет з питань науки і освіти. URL: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article;jsessionid=36447CBBB725FE3AD430668C3FAD7C44?Art_id=53708&cat_id=44731. **5.** Спрос и предложение рабочей силы в 2010 году // Фонд МИРПАЛ. URL: http://new.mirpal.org/Украина/Украина:%20Статистика%20по%20международной%20миграции.html. **6.** Студеный М. Участие и роль украинских женщин в процессе международной трудовой миграции после распада Советского Союза // История и современность. 2014. № 1 (13). URL: http://www.socionauki.ru/journal/articles/132904/. **7.** Ткаченко В., Рысин В. Операционные усилители украинского производства. *ChipNews.* 2004. № 6. С. 44–48.

ESSENCE AND TYPES OF MARKETING STRATEGY

UDC 339.138.631.11

C. Nouha

Postgraduate studies 2-nd years
of the faculty of management and marketing KhNEU S. Kuznets

Annotation. *This article summarizes existing approaches to defining the essence of concept of "marketing strategy" in terms of different authors. Based on the data in the study of the essence and types of marketing strategy of the company are defined. Practical guidance to improve the definitions of marketing, marketing strategy and explored the different types of strategy marketing at the company is considered.*

Keywords: *definitions, marketing, strategy, marketing strategy.*

Анотація. *Описано наявні підходи різних авторів до визначення сутності поняття "маркетингова стратегія". Досліджено сутність і типи маркетингової стратегії підприємства. Дано практичні рекомендації щодо удосконалення визначення маркетингу, маркетингової стратегії та проаналізовано різні види стратегій маркетингу на підприємстві.*

Ключові слова: *определение, маркетинг, стратегия, маркетинговая стратегия.*

Аннотация. *Описаны имеющиеся подходы различных авторов к определению сущности понятия «маркетинговая стратегия». Исследованы сущность и типы маркетинговой стратегии предприятия. Даны практические рекомендации по совершенствованию определения маркетинга, маркетинговой стратегии, проанализированы различные виды стратегий маркетинга.*

Ключевые слова: *Фонд гарантирования вкладов физических лиц, депозит, вклад, система гарантирования вкладов, страхование, банковский сектор.*

© C. Nouha, 2017

A marketing strategy looks at all of the areas of company's selling activities and helps each one support the next, making sure all of your departments are aware of what each is doing. Understanding how to create an integrated marketing strategy will help company make better individual decisions regarding specific marketing tactics. The main questions that are solving by marketing strategy:

- streamlines product development;
- helps determine optimal prices;
- establishes effective distribution;
- assists with marketing communications;
- organizational impact.

Different authors propose different marketing decision-making patterns to evolve different stages of decision-making. However, the examples given in summary may be more common larger strategic marketing planning stages. They are: 1) formulation of company mission; 2) its long-term targets; 3) Undertaking research perspectives; 4) firm marketing targets; 5) designing of marketing strategy; 6) monitoring and evaluation.

Without monitoring and evaluation of marketing strategy, planning process is not complete: it does not assess the impact of marketing strategy on the business and marketing results and relevance of marketing objectives, marketing strategy and the absence of control, it would be difficult to decide on the follow-up marketing strategy, company prospects.

The main aspects in assessment of marketing strategy are: 1) evaluation of effectiveness of basic marketing strategy; 2) orientation to the target market segment effectiveness evaluation; 3) orientation to evaluation of the effectiveness of competitors; 4) positioning strategy evaluation; 5) marketing strategy of the marketing complex elements of the assessment.

Marketing strategy control may be of three types: 1) based on the control end of the process; 2) control with emphasis on activities execution and adjustment; 3) under continuous planning (plans for adjustment) process, emphasis is placed on development of the situation-oriented planning and management importance.

Marketing, in general, is the communication of information about a product or service to an audience. Effective marketing is a two-way communication that combines both art and science. It is a discipline with no end game that must be constantly honed, tweaked, and tested. Effective marketing builds relationships and inspires trust; it is not "push" or "pull". The key to effective marketing is getting the communication mix correct for your brand, product or service, understanding how it best interacts with customers or users in the most conducive and accepting environment. Mike Sprouse – Chief Marketing Officer, Epic Media Group.

Marketing is the combination of messages and programs (the 4 P's product/packaging, price, placement and promotion) that drive shoppers to choose your product or service over someone else's. Charlene Samples – Director of Marketing, Heartland Sweeteners.

Marketing strategies give your small business a direction toward effective promotion. Marketing strategies differ from one business to the next and should be customized to suit the needs of the particular company. The development of a marketing strategy involves the isolation of a target market segment, a set of clear-cut goals, a fair amount of consumer research, and the implementation of initiatives aimed at getting the word out. (by Robert Morello, studioD).

Marketing Strategy is the best approach to begin to reveal the strategy and strategic marketing concepts. The various interpretations of the term in the scientific literature are presented in the table 1.

Table 1

Morphological analysis of the term "marketing strategy"

Author	Definition of Strategic Marketing	Keywords	Source
1	2	3	4
McDonald (1999)	The term "marketing strategy" reflects the company's best opinion as to how it can most profitably apply its skills and resources to the marketplace. It is inevitable broad in scope. Marketing strategies are the means by which a company achieves its marketing objectives and are usually concerned with the 4 p's	opinion	3
Hambrick and Fredrickson (2001)	Marketing Strategy has five elements: it deals with where the organization plans to be active; how it will get there; how it well succeed in the marketplace; what the speed and sequence of moves will be; and how the organization will obtain profits.	elements	1
Bradley (2003)	A marketing strategy consists of an internationally integrated but externally focused set of choices about the organization addresses its customers in the context of a competitive environment.	set of choices	2
Kotler (2003)	Marketing strategy is marketing logic according to which the business unit is marketing. Marketing strategy focuses on target customers. The company choses a market, divide it into segments, select the most viable ones and consolidate its forces in the service segment.	marketing logic	4

End tbl. 1

1	2	3	4
	The company creates a marketing mix, using the tools at its disposal: product, price, distribution, sales support. In order to establish the best marketing mix and be able to take appropriate action, the company performs marketing analysis of marketing plans and carries them out. It carries out these activities by monitoring the environment and adapting to it.		
Pranulis (2008)	Marketing Strategy is consistently located and coordinated set of marketing actions, aimed at meeting the long-term marketing goals.	set of marketing actions	5
Ramanauskiene (2008)	Marketing Strategy is a logical means by which the organization seeks to solve marketing problems the scheme. It consists of individual target markets, product positioning, marketing complex between costs and marketing strategies.	logical means	6

In the framework of the research various classifications of marketing strategies can be found. Choice of types of marketing strategy development may affect the evaluation process of an organization based on the following classified marketing strategies into: 1) main marketing strategy; 2) general competitive advantage in the acquisition strategy; 3) strategies to compete under certain market share; 4) marketing strategy for its intended market; 5) positioning strategy; 6) strategy of the complex marketing elements.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor Mazorenko O. V.

Literature: 1. Goldstein D., Lee Y. The rise of right-time marketing. The Journal of Database Marketing & Customer Strategy Management. 2005. Vol. 12 (3). P. 212–225. **2.** Bradly F. Strategic Marketing: In the Customer Driven Organization. London: Wiley, 2003. 312 p. **3.** Daltas A., McDonald P. Barricades to Strategic Marketing Thinking. *Planning Review.* 1987. Vol. 15 (1). P. 4–22. **4.** Kerin R., Hartley S. Marketing: The Core. Ryerson: McGaw-Hill, 2012. 560 p. **5.** Pizzey A. Accounting and Finance: A Firm Foundation. London: Continuum International Publishing Group, 2001. 384 p. **6.** Pranulis V., Pajuodis A., Urbonovikius S. Marketingas. Treciasis pataisytas irpapildytas Leidimas. Vilnius: Garnelis, 2008. 325 p.

LYAPUNOV CONTRIBUTION TO PROBABILITY THEORY

UDC 519.2

D. Kartseva

The 1-sthyear student
of the faculty of economic informatics of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *In this paper we consider the contribution of A. M. Lyapunov to the theory of probability. The main limit theorems, representing the law of large numbers, are presented, and an understanding of this law is given in Lyapunov's theorems.*

Keywords: *relationship between probability theory and mathematical statistics, the law of large numbers, limit theorems, the Lyapunov's theorem.*

Анотація. *Розглянуто внесок О. М. Ляпунова у розвиток теорії ймовірностей і математичної статистики. Викладено основні граничні теореми, що являють собою закон великих чисел, дано розуміння цього закону в теоремах Ляпунова.*

Ключові слова: *зв'язок між теорією ймовірностей і математичною статистикою, закон великих чисел, граничні теореми, теорема Ляпунова.*

© D. Kartseva, 2017

Аннотация. *Рассмотрен вклад А. М. Ляпунова в развитие теории вероятностей и математической статистики. Изложены основные предельные теоремы, представляющие собой закон больших чисел, дано понимание этого закона в теоремах Ляпунова.*

Ключевые слова: *связь между теорией вероятностей и математической статистике, закон больших чисел, предельные теоремы, теорема Ляпунова.*

Probability theory play a very important role in the statistical study of randomly probabilistic phenomena. There are such sections of mathematical statistics, which based on probability theory, as checking statistical hypotheses, statistical estimation of probability distributions and their parameters etc.

At the end of the 19th century, the direction of research emerged in probability theory, which was called: limit theorems of probability theory. In this direction, the beginning of which was laid by our compatriots the Russian mathematicians P. L. Chebyshev, A. A. Markov and A. M. Lyapunov, to this day intensive research is under way. The practice of studying random phenomena shows that although the results of individual observations, even carried out under identical conditions, can vary greatly, at the same time, the average results for a sufficiently large number of observations are stable and depend little on the results of individual observations. The theoretical justification for this remarkable property of random phenomena is the law of large numbers. The general meaning of the law of large numbers - the joint action of a large number of random factors leads to a result that is almost independent of the case.

The purpose of this article is to show the contribution of A.M. Lyapunov to the development of probability theory.

Aleksandr Mikhailovich Lyapunov was a Russian mathematician, mechanician and physicist. His surname is sometimes romanized as Ljapunov, Liapunov, Liapounoff or Ljapunow. He was the son of astronomer Mikhail Lyapunov and the brother of pianist and composer Sergei Lyapunov. And one of the first students of Lyapunov was Academician VA Steklov, whose name was later appropriated to the Institute of Mathematics [1].

Lyapunov's scientific activity was diverse. He is the creator of the theory of stability of motion and the author of fundamental studies on the equilibrium figures of a rotating fluid. Lyapunov's contribution to the theory of probability is important, and his studies on the theory of potential have opened new ways for the development of methods of mathematical physics. Successfully defending the thesis for a master's degree in applied mathematics on the topic "On the stability of ellipsoidal equilibrium forms of a rotating fluid", Lyapunov moved to Kharkov University. In 1888–1892 he published a number of articles devoted to the solution of the problem of the stability of the motion of material systems, which reduces to the study of systems of differential equations. The problem of the stability of motion belongs to the category of the most difficult problems of natural science. It was studied by many outstanding mathematicians from J. Lagrange to A. Poincaré. In his paper "The General Problem of Stability of Motion" (1892), Lyapunov proposed new general rigorous methods for solving problems on the stability of motion. One of these methods, based on the concept of the so-called Lyapunov function, allowed him to obtain criteria of stability of the solution that are important in their applications. Lyapunov's methods of investigation have also been used successfully in other sections of the theory of differential equations.

Lyapunov is well known for his development of the stability theory of a dynamical system, as well as for his many contributions to mathematical physics and probability theory [2]. All of Lyapunov's scientific activity was influenced by the ideas of his teacher P. L. Chebyshev. In the theory of probability, he generalised the works of P. L. Chebyshev and A.A. Markov, and proved the Central Limit Theorem under more general conditions than his predecessors. The method of characteristic functions he used for the proof later found widespread use in probability theory.

The practice of studying random phenomena shows that although the results of individual observations, even carried out under identical conditions, can vary greatly, at the same time, the average results for a sufficiently large number of observations are stable and depend little on the results of individual observations. The theoretical justification for this remarkable properties of random phenomena is the law of large numbers. The name "Law of Large Numbers" combines a group of theorems that establish the stability of the average results of a large number of random phenomena and explain the reason for this stability [3].

Limit theorems of probability theory can be divided into two large groups. One group of theorems is the "Law of Large Numbers" which states the conditions under which the cumulative effect of a large number of random factors leads to a result that is almost independent of the case (ie, practically constant result). The second group of theorems deals with the elucidation of the problem of the distribution of the sums of a large number of random variables. In these theorems, it turns out which distribution laws can have a sum of random variables, if the number of summands increases indefinitely, and what conditions must be imposed on the quantities themselves. In particular, the central limit theorem is devoted to establishing the sums under which the normal distribution law arises.

The simplest form of the law of large numbers, and historically the first theorem of this section is Bernoulli's theorem, which states that if the probability of an event is the same in all tests, the tests with increasing frequency of events tends to event probability and ceases to be random [4].

The first of the group of theorems combined into the Law of Large Numbers is the Bernoulli's theorem. The Bernoulli's theorem establishes a relationship between the relative frequency of an event *w* and its probability *p*. Let's to produce *n* independent homogeneous tests (the Bernoulli's scheme), in each of which the event can appear with probability *p*. We introduce random variables $\xi_1,...,\xi_n$ are test indicators. They take only two values: 1, if the event takes place in the i-th test, and 0 in the opposite case. It is obvious that $M(\xi_i)=p$ and $D(\xi_i)=pq$. The system of random $\{\xi_n\}$ events satisfies the conditions of the Chebyshev's theorem and therefore

$$\lim_{n\to\infty} p\left(\left|\frac{\xi_1+...+\xi_n}{n}-p\right|\le\varepsilon\right)=1. \tag{1}$$

It remains to note that the sum $\sum_{i=1}^{n}\xi_i$ is equal to the *A* of *n* occurrences of the event during testing, and hence $\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}\xi_i$ is the relative frequency that was previously designated *w*. Thus, with an unlimited increase in the number of tests, the relative frequency *w* of the event *A* converges to probability *p* of its occurrence in one test. This assertion is the Bernoulli theorem.

The theorem, proved by Lyapunov, is called the central limit theorem. There are several formulations of this theorem. Let us cite one of them.

We again consider the same sequence of random variables and find the distribution law for the sum of these random variables with an unlimited increase in their number. It turns out that the law of distribution of such a sum is close to normal under very general conditions. This fact determines the special significance of the normal distribution in probability theory and has a huge applied value. The corresponding assertion is called the central limit theorem. Her rigorous proof for sufficiently general assumptions was first given by A.M. Lyapunov. We give the statement of this theorem without proving.

Let $\{\zeta_i\}$ be a sequence of independent random variables and there exist finite relations:

$$a_i=M(\xi_i);\quad b_i^2=D(\zeta_i)=M((\xi_i-a_i)^2)\quad c_i^3=M(|\xi_i-a_i|^3). \tag{2}$$

If

$$\zeta_n=\sum_{i=1}^{n}\zeta_i;\quad A_n=\sum_{i=1}^{n}a_i;\quad B_n=\sqrt{\sum_{i=1}^{n}b_i^2};\quad C_n=\sqrt[3]{\sum_{i=1}^{n}c_i^3} \tag{3}$$

and

$$\lim_{n\to\infty}\frac{C_n}{B_n}=0, \tag{4}$$

then

$$\lim_{n\to\infty} p\left(\frac{\zeta_n-A_n}{B_n}<x\right)=\frac{1}{\sqrt{2\pi}}\int_{-\infty}^{x}e^{-\frac{t^2}{2}}dt. \tag{5}$$

Hence it follows that the random variable $\frac{\zeta_n-A_n}{B_n}$ is distributed asymptotically normally with parameters $a=\lim_{n\to\infty}A_n$ and $\sigma=\lim_{n\to\infty}B_n$:

$$\frac{\zeta_n-A_n}{B_n}\to N(0;1)\quad \text{if}\quad n\to\infty. \tag{6}$$

The meaning of the conditions of Lyapunov's theorem is that the contribution of any term ζ_i to the formation of the entire sum is uniformly small.

The condition (4) is called the Lyapunov condition.

It is necessary to emphasize the meaning of the conditions of the Lyapunov theorem. First, all random variables must have finite mathematical expectations and variances (2). Secondly, none of the magnitudes by value sharply differs from the others (4).

It should be noted that the central limit theorem is valid not only for continuous but also for discrete random variables. A special case of the limit central theorem is the integral theorem of Laplace's theorem. Thus If the probability *p* of

the occurrence of the event A in each test is constant and is different from 0 and 1, then the probability $P_n(m_1, m_2)$ that the event A appears in the tests from m_1 to m_2 times is determined by the formula:

$$P_n(m_1, m_2) \approx \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{x_1}^{x_2} e^{-\frac{x^2}{2}} dx, \quad \text{where} \quad x_1 = \frac{m_1 - np}{\sqrt{npq}}, \quad x_2 = \frac{m_2 - np}{\sqrt{npq}}. \tag{7}$$

Lyapunov's theorem explains the widespread distribution of the normal law and explains the mechanism of its formation. The theorem suggests that whenever the random value is generated by the addition of a large number of independent random variables, variance is small compared with the amount of variance, the law of distribution of this random variable is almost normal law. And since random quantities are always generated by an infinite number of causes, and most often none of them has a variance comparable to the variance of the random variable itself, most of the random variables encountered in practice are subject to the normal distribution law. Experience shows that the law of distribution of the sum of independent random variables, comparable in its dispersion, approaches rather quickly the normal one. Even with the number of terms of the order of ten, the law of distribution of the sum can be replaced by the normal one.

Accordingly Lyapunov made an important contribution to the theory of probability, giving a simple and rigorous proof of the central limit theorem in a more general form than the one in which it was considered before him by P.L. Chebyshev and A.A. Markov. To prove his theorem, Lyapunov developed an original and extremely fruitful method of characteristic functions, which is widely used in modern probability theory.

Supervisor – Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor Lebedeva I. L.

Literature: 1. Славко М. Время математика Ляпунова. URL: http://odnarodyna.org/content/vremya-matematika-lyapunova. **2.** Колмогорова А. Н. Основное понятия теории вероятностей. М.: Наука, 1974. 120 с. **3.** Гмурман В. Е. Теория вероятностей и математическая статистика. М.: Высшая шк., 2003. 479 с. **3.** Bolthausen E., Wuthrich M. Bernoulli's Law of Large Numbers. URL: https://pdfs.semanticscholar.org/4613/275174cdf6bce4008207214dc08f257e1ba5.pdf.

ПРОБЛЕМИ АУДИТОРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

УДК 347.464

Коваленко А. В.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано поняття та ключові елементи аудиторських правовідносин, розглянуто юридичні підстави для виникнення аудиторських правовідносин, визначено їх місце у господарсько-правовій сфері.*

Ключові слова: *аудитор, аудиторська діяльність, аудиторські правовідносини.*

Аннотация. *Проанализированы понятие и ключевые элементы аудиторских правоотношений, рассмотрены юридические основания для возникновения аудиторских правоотношений, определено их место в хозяйственно-правовой сфере.*

Ключевые слова: *аудитор, аудиторская деятельность, аудиторские правоотношения.*

© Коваленко А. В., 2017

Annotation. *The definition and the key elements of audit legal relations were analyzed in this article, the legal base of audit legal relations was observed, their place in economic law sphere was determined.*

Keywords: *auditor, audit activity, audit legal relations.*

Постановка проблеми. Курс України на формування ринкових відносин у сфері господарювання значно змінив правове положення підприємств. В умовах ринкової економіки істотно збільшилася роль обліку й оцінки результатів господарської діяльності підприємств, оскільки завдяки їм приймаються рішення про зміну напряму виробництва, його оновлення та модернізацію. Суть і зміст аудиту як різновиду фінансового контролю в повному обсязі розкривається шляхом проведення аналізу зв'язку між суб'єктом і об'єктом такого контролю, що в правовому аспекті існує у вигляді аудиторських правовідносин.

При здійсненні аудиторської перевірки виникає ряд правовідносин: з приводу сертифікації аудиторів, порядку створення аудиторських фірм, складання договору на проведення аудиту тощо. Тому дослідження правового регулювання здійснення аудиторської діяльності в Україні неможливо без характеристики правовідносин, які виникають у процесі здійснення цієї господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження аудиту як форми фінансового контролю займалися такі вчені, як Бурцева В. В., Воронова Л. К., Радіонова В. М., Савченко Л. А. та ін. Однак фахівцями приділялося недостатньо уваги змісту та суті аудиторських правовідносин, що й обумовлює актуальність цієї теми.

Метою цієї статті є вивчення правовідносин, які виникають у процесі аудиторської діяльності, визначення їх елементів та ознак.

Виклад основного матеріалу. Основний закон України, який регулює цю діяльність, є ЗУ «Про аудиторську діяльність», згідно з яким аудиторська діяльність – це підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне та методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок і надання інших аудиторських послуг. Стаття 3 цього Закону визначає аудит як перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах і відповідність вимогам законів України, (стандартам) бухгалтерського обліку або іншим правилам згідно з вимогами користувачів [1]. Оскільки аудиторська діяльність є підприємницькою, яка відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України [2] є одним з видів господарської діяльності, є всі підстави вважати, що правовідносини, які виникають у процесі здійснення аудиту, є господарськими правовідносинами.

Таким чином, під аудиторськими правовідносинами слід розуміти передбачені правовою нормою суспільні відносини, що складаються в процесі здійснення аудиторської діяльності, надання аудиторськими фірмами або незалежними аудиторами консультаційних або бухгалтерських послуг, а також у процесі управління аудиторською діяльністю.

Структура правовідносин у цілому, в тому числі і аудиторських, включає в себе такі елементи: суб'єкти; об'єкти; суб'єктивне право, юридичний обов'язок. Останні два елементи визначають поняття змісту правовідносин [3]. Тобто в структуру аудиторських правовідносин входять суб'єкти, об'єкти і зміст (права та обов'язки суб'єктів аудиторських правовідносин). Термін «суб'єкт аудиторської діяльності» застосовується для позначення суб'єктів, між якими виникають аудиторські правовідносини. Крім аудиторських фірм, незалежних аудиторів, до них також відносять замовників послуг у сфері аудиту, суб'єктів господарювання, звітність яких підлягає перевірці, та професійні об'єднання аудиторів.

Наступною складовою структури аудиторських правовідносин є їх об'єкт, до визначення якого, відповідно до юридичної літератури, можна виокремити дві концепції: моністичну та плюралістичну [4]. Відповідно до першої концепції об'єктом виступають тільки дії суб'єктів, оскільки регулюванню юридичними нормами підлягають тільки дії, вчинки людей. Згідно з плюралістичною концепцією об'єкти правовідносин є різноманітними і включають до себе п'ять груп об'єктів: матеріальні блага; нематеріальні цінності; поведінку, дії суб'єктів; продукти духовної творчості; цінні папери, офіційні документи [4].

Останнім структурним елементом аудиторських правовідносин є їх зміст, що включає в себе права і обов'язки суб'єктів аудиторських правовідносин.

Юридичними передумовами виникнення будь-яких правовідносин є юридичні факти, які класифікуються таким чином:

– за вольовою ознакою дій (юридичних вчинків), з якими пов'язано виникнення, зміна або припинення правовідносин; дії можуть бути правомірними (вступ особистості в правовідносини з метою досягнення певного юридичного наслідку) або неправомірними (існують у вигляді злочину і проступків і несуть за собою господарську, адміністративну або іншу відповідальність), а також обставини [4].

– за складом виділяють прості юридичні факти (що складаються з одного факту, якого досить для настання юридичних наслідків) і складні юридичні факти (що є певною сукупністю окремих фактів, необхідних для настання юридичних наслідків) [5]. Перші виникають в разі підписання договору між аудиторською фірмою / незалеж-

ним аудитором і замовником або ж певного звернення. Складні юридичні факти не притаманні аудиторським правовідносинам. Єдиний виняток – це проведення обов'язкового аудиту, де, крім договору, додається ще один юридичний факт – пряма вказівка на закон про проведення обов'язкового аудиту.

Таким чином під аудиторськими правовідносинами слід розуміти різновид господарських відносин, які виникають на підставі юридичних фактів у вигляді укладення договору / звернення про надання послуг у сфері аудиту.

Своєю чергою, сутність аудиторських правовідносин найповніше проявляється через їх ознаки, які поєднують у собі загальні ознаки господарських правовідносин [6], і специфічні – аудиторських правовідносин.

До ознак аудиторських правовідносин ми відносимо такі:

– сфера, в якій виникають такі правовідносини, визначається як господарська система локального рівня. Ці відносини виникають тільки у сфері господарювання, причому ця сфера звужується до діяльності конкретно визначеного суб'єкта господарювання або асоційованих підприємств;

– особливий склад суб'єктів. Коло суб'єктів аудиторських правовідносин значно вужче, ніж кількість суб'єктів господарських правовідносин і включає в себе суб'єктів господарювання та їх власників, які виступають замовниками послуг у сфері аудиту, аудиторські фірми і незалежних аудиторів, Аудиторську палату України, Національний банк України, Національну комісію з регулювання ринків фінансових послуг, Міністерство фінансів України та Національну комісію з цінних паперів та фондовий ринок Можна стверджувати, що аудиторські правовідносини виникають тільки на території України, оскільки виконавцями послуг у сфері аудиту можуть бути тільки суб'єкти господарювання, створені на території України, і фінансова звітність, що підлягає перевірці аудиторами, повинна бути складена також тільки суб'єктом господарювання, створеним в Україні;

– об'єднання в аудиторських правовідносинах публічних і приватних інтересів. Ця ознака особливо яскраво проявляється в разі здійснення обов'язкового аудиту: підтверджуючи достовірність фінансової звітності суб'єкта господарювання, аудитор підтверджує суспільну правомірність діяльності такого суб'єкта;

– значний ступінь правового регулювання на рівні актів законодавства в поєднанні з соціальним регулюванням. Серед усіх джерел правового регулювання аудиторської діяльності велике значення приділяється актам Аудиторської палати України.

Висновок. Отже, аудиторські правовідносини виникають на підставі юридичних фактів у вигляді складання договору про надання послуг у сфері аудиту. До кола суб'єктів аудиторських правовідносин відносять замовників послуг у сфері аудиту, виконавців послуг у сфері аудиту, суб'єктів господарювання, звітність яких перевіряється, і професійні об'єднання аудиторів. Аудиторські правовідносини можна визначити як відносини між аудиторською фірмою, суб'єктом господарювання, що перевіряється, кредиторами, власниками, засновниками, уповноваженими державними органами і професійними аудиторськими об'єднаннями, з приводу здійснення незалежної перевірки бухгалтерського обліку, фінансової (бухгалтерської) звітності та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності підприємства, а також організації контролю за здійсненням аудиторської діяльності.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993 № 3125-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3125-12. **2.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **3.** Правове регулювання процедури виплати дивідендів в акціонерному товаристві. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/yurydych_97_2013.pdf. **4.** Теорія держави і права. Академічний курс: підручник/за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Онищенко. Київ: Хрінком Інтер, 2006. 445 с. **5.** Осауленко О. І. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Істина, 2007. 336 с. **6.** Винник О. М. Господарське право: навч. посіб. Київ: Всеукр. асоціація вид. «Правова єдність», 2008. 766 с.

АНАЛІЗ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОНОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ

УДК 303. 725. 33: 331. 5 (477)

Колодяжна О. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність поняття «зайнятість». За допомогою економетричної моделі досліджено фактори, що впливають на зайнятість населення. Цю модель перевірено на статистичну значущість, отриманим результатам надано економічну інтерпретацію, розроблено багатофакторну регресійну модель, отриману модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *зайнятість, економетрична модель, економетричний аналіз, коефіцієнт регресії, результативний ознака, статистична значущість.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность понятия занятость. С помощью эконометрической модели исследованы факторы, влияющие на занятость населения. Данная модель проверена на статистическую значимость, полученным результатам дана экономическая интерпретация, разработана многофакторная регрессионная модель, полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *занятость, эконометрическая модель, эконометрический анализ, коэффициент регрессии, результативный признак, статистическая значимость.*

Annotation. *The essence of the concept of employment. Using econometric model the factors affecting employment. This model is tested for statistical significance, given the economic interpretation of the results, developed a multifactor regression model, the resulting model tested for statistical significance.*

Keywords: *employment, econometric models, econometric analysis, regression coefficient, effective sign of statistical significance.*

Зайнятість розкриває один із найважливіших аспектів соціально-економічного життя людини, пов'язаний із задоволенням її потреб у сфері праці. Водночас трудова зайнятість населення країни забезпечує виробництво валового національного продукту, а отже, економічну основу життя суспільства. Водночас зайнятість має і соціальний характер: вона відображає потреби людей не лише в заробітках, але і у самореалізації через суспільно корисну діяльність [2].

Таким чином, зайнятість – це надзвичайно важливе явище соціально-економічного життя суспільства, яке далеко не вичерпується проблемами безробіття, а включає також такі аспекти, як раціональне використання праці; забезпечення гідного рівня життя працюючого населення; задоволення потреб економіки у робочій силі із урахуванням її кількості та якості; задоволення професійних потреб працівників, у тому числі потреби у професійній освіті та підтриманні кваліфікації; соціальну підтримку у разі втрати роботи тощо [3].

У статті проаналізовано соціально-економічні проблеми зайнятості України з метою виявлення факторів, які впливають на вирішення цих проблем, та надання кількісного виміру виявленим зв'язкам.

Для цього потрібно скористатися економетричний аналізом і побудувати економетричну модель. В економетричній моделі як результативну змінну у позначимо кількість зайнятого населення в %; x_1 – населення в цілому; x_2 – доходи громадян, заробітна плата; x_3 – кількість громадян у пошуках роботи, тис. осіб; x_4 – кількість безробітних, %. Фактори відібрані відповідно до того, що саме загальна кількість населення, доходи громадян, кількість громадян у пошуках роботи та кількість безробітних впливають на загальний вигляд ситуації щодо зайнятості населення. Доходи громадян формують їх бажання працювати та знаходити роботу, кількість безробітних показує, яка частка населення не знайшла роботу і не отримує постійного доходу у вигляді заробітної плати.

Для того щоб провести наліз факторів, що впливають на зайнятість населення в Україні, доцільно розрахувати економетричну модель у програмі Statgraphics.

Проведення регресійного аналізу дозволило визначити рівняння множинної лінійної регресії, яке включає тільки значущі фактори:

$$y = 189{,}682 - 0{,}0323207 \cdot x_3 - 0{,}435936 \cdot x_4.$$

© Колодяжна О. В., 2017

Таблиця 1

Економетрична модель

Рік	Кількість зайнятого населення,% *Y*	Населення в цілому, тис. осіб, x_1	Доходи громадян, заробітна плата, x_2	Кількість громадян у пошуках роботи, тис. осіб, x_3	Кількість безробітних, %, x_4
2010	52,6	46360,2	1930	170,8	83,9
2011	85,5	46130,6	2100	85,5	50,6
2012	74,9	45950,3	2280	88,2	54,3
2013	66,8	45553,0	2750	88,2	48,7
2014	53,4	45426,2	3110	76,4	50,7
2015	50,1	42928,9	3260	77,6	47,3
2016	49,6	42720,0	3590	55,9	47,3

Тепер розглянемо вплив факторів на результат окремо.

Таблиця 2

Кореляційна матриця

	y	x_3	x_4
y	1,0000	-0,9588	-0,8845
x_3	-0,9588	1,0000	0,7335
x_4	-0,8845	0,7335	1,0000

Коефіцієнт регресії b_1 дорівнює -0,95. Він показує, що у разі збільшення кількості зайнятого населення України на 1 тис. осіб кількість громадян у пошуках роботи збільшиться на 0,73 тис. осіб.

Коефіцієнт регресії b_3 дорівнює -0,88, який показує, що у разі зміни кількості громадян у пошуках роботи на нові робочі місця на 1 тис. осіб безробіття зменшиться на 0,88 тис. осіб.

Перевіримо дані на наявність мультиколінеарності, знайшовши коефіцієнти парної кореляції. Зазначимо, що парний коефіцієнт кореляції $r_x I_x = 0{,}733 > -0{,}9$, що говорить про відсутність мультиколінеарності.

Аналіз отриманих даних свідчить, що побудована модель є значущою (про це свідчить *Fp* = 68,41). Статистика Дарбіна–Уотсона явила собою результат = 3,4423, що свідчить про відсутність автокореляції і можливість прогнозування за цією моделлю.

Визначаємо статистичну значущість моделі виходячи з величин критеріїв Фішера і Стьюдента, так само за допомогою коефіцієнта детермінації. Значення t-статистик для двох факторів більше, ніж табличний – 2,91. R^2 склав 95,7394 %, що свідчить про те, що варіація доходів громадян зумовлена значущими факторами. Вплив інших факторів, які не включені в модель, становить 1,6378 % від загальної варіації. Зазначимо, що фактори і модель у цілому – статистично значущі, їх використання доцільне на практиці. Значення *t*-статистик для всіх двох факторів більше, ніж табличне – 2,9181. Розрахункові значення t-критерію Стьюдента показують рівень статистичної значущості кожного коефіцієнта регресії :

$t(x_3) = 2{,}7$ для першого фактора і $t\ (x_4) = 2{,}8$ для другого фактора, що свідчить про значущість моделі. Аналіз β-коефіцієнтів показав факт прямого впливу кількості громадян, що шукають роботу, і кількість безробітних на кількість всього зайнятого населення ($\beta_3 = 0.881$; $\beta_4 = 0, 0222$).

Також було побудовано альтернативні парні моделі для результативних ознак: x_3 – кількості громадян у пошуках роботи та для фактора x_4 – кількості безробітних. Вона має вигляд: $y = 1/(0{,}0142661 + 0{,}21422/x_3)$ для першого значення при $R^2 = 4{,}8\%$ та при другому значенні для кількості безробітних:

$$y = 71{,}9505 - 0{,}184832 \cdot x_3;\ R^2 = 2{,}9\%.$$

Проаналізувавши отримані дані, можна сказати, що 40,8 % громадян знаходяться у пошуках роботи, і лише 20,9 % визначені безробітними.

Отже, в Україні спостерігається тенденція до значних коливань рівня зайнятості та уповільнення темпів його зростання. Це обумовлено впливом факторів, які корелюють між собою, і економічними показниками, які характеризують розвиток країни. Зайнятість населення є одним з істотних факторів, який впливає на соціально-економічне становище населення, зокрема, визначає його добробут і масштаби трудової міграції за межі України. Безсумнівними є негативні наслідки низького рівня зайнятості і розвитку безробіття. Однією з причин повільного зростання зайнятості або навіть її зниження стає диференціація населення за доходами. Недостатній рівень рефор-

мування трудової сфери призводить до неефективної зайнятості та виявляється в концентрації робочої сили на збиткових підприємствах, що обумовлює у значних масштабах недовикористання робочого часу зайнятих, низьку ефективність праці, недостатній рівень її оплати тощо. Як наслідок, здійснюється перехід фахівців до сфери неформальної зайнятості, тіньової економіки, збільшується міграція за кордон. Отже, рівень зайнятості населення знаходиться під впливом взаємозалежних і взаємодіючих факторів, які, своєю чергою, визначають економічний клімат у країні.

Науковий керівник – докт. екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Державна служба зайнятості України. URL: http://dcz.gov.ua/. **2.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **3.** Булатов А. С. Экономика: учебник. М.: Юристъ, 1999. 138 с. **4.** Економічна активність населення в 2012 році: стат. зб./відп. за вип. І. В. Сеник. Київ: Держкомстат України, 2012. 104 с. **5.** Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/5067-17.

К ВОПРОСУ ОБ ИСТОЧНИКАХ РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

УДК 353.2:332.025

Колычева А. А.

Студент 3 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрен вопрос правового регулирования предпринимательской деятельности в Украине. Раскрыты понятия, связанные с предпринимательской деятельностью, исследованы нормативно-правовые акты, предложены пути улучшения правового регулирования предпринимательства.*

Ключевые слова: *предпринимательство, нормативно-правовой акт, регулирование.*

Анотація. *Розглянуто питання правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. Розкриваються поняття, пов'язані з підприємницькою діяльністю, досліджуються нормативно-правові акти, пропонуються шляхи поліпшення правового регулювання підприємництва.*

Ключові слова: *підприємництво, нормативно-правовий акт, регулювання.*

Annotation. *The issue of legal regulation of entrepreneurial activity in Ukraine is considered. The concepts related to entrepreneurial activity are explored, legal acts are investigated, ways of improvement of legal regulation of entrepreneurship are offered.*

Keywords: *business, regulatory act, regulation.*

С каждым годом количество предпринимателей в Украине возрастает. Данное явление оценивается как позитивное и несёт за собой улучшение состояния экономики страны. Ведь именно владельцы малого и среднего бизнеса составляют средний класс, который так важен для поддержания экономики государства. Чтобы различные предприятия могли без проблем взаимодействовать друг с другом, с государством и потребителями, необходимо обеспечить строго контролируемую и обязательную к исполнению нормативно-правовую базу, учитывающую все аспекты предпринимательской деятельности.

Государство не только устанавливает порядок ведения предпринимательской деятельности, но и гарантирует защиту прав владельца данной фирмы, соблюдение её законных интересов. Открывая своё дело, предприниматель должен чётко осознавать свои права и обязанности в рамках законов, контролирующих предпринимательство. Именно поэтому данная тема с годами не теряет, а лишь набирает актуальность.

© Колычева А. А., 2017

Целью данной работы является исследование нормативно-правовой базы, регулирующей ведение предпринимательской деятельности в Украине.

Согласно Закону Украины «О предпринимательстве» предпринимательство – это непосредственная самостоятельная, систематическая, на собственный риск деятельность по производству продукции, исполнению работ, предоставлению услуг с целью получения прибыли, которая осуществляется физическими и юридическими лицами, зарегистрированными как субъекты предпринимательской деятельности в порядке, установленном законодательством [1].

Существуют и иные определения предпринимательской деятельности. В статье 42 Хозяйственного кодекса Украины предпринимательство описывается как самостоятельная, инициативная, систематическая, на собственный риск хозяйственная деятельность, осуществляемая субъектами хозяйствования (предпринимателями) с целью достижения экономических и социальных результатов и получения прибыли [2].

Правовую основу предпринимательства составляют законодательные и другие нормативно-правовые акты, нормы гражданского, финансового, административного, трудового и других отраслей права. Центральное место в этой системе занимают законы о собственности, о предпринимательстве, о предприятиях, о банках и банковской деятельности, об инвестициях, о банкротстве, об антимонопольном законодательстве, о налогообложении и др. Государство осуществляет поддержку предпринимательства следующим образом:

1. Путем создания субъектам предпринимательства условий для эффективной внешнеэкономической деятельности;

2. Информационным обеспечением субъектов бизнеса;

3. Путем оказания помощи в материальном обеспечении и сбыте продукции предпринимателей;

4. Путем подготовки кадров для сферы предпринимательства и др.

Государство не вмешивается в предпринимательскую деятельность за исключением установления налогов, процентов по государственным кредитам, правил ценообразования, валютных курсов, экономических санкций. Если государственный или иной орган издает акт, нарушающий права предпринимателей и противоречащий законодательству, лицо, осуществляющее предпринимательскую деятельность, вправе обратиться в суд с иском о признании такого акта недействительным.

В предпринимательском законодательстве Украины можно выделить три блока нормативно-правовых актов [3]:

1. Статья 42 Конституции Украины содержит нормы о предпринимательстве, закрепляет свободу предпринимательства: «Каждый имеет право на предпринимательскую деятельность, которая не запрещена законом».

2. Блок специальных нормативных актов, регулирующих исключительно предпринимательскую деятельность: Законы Украины «О предпринимательстве» [1], «О хозяйственных обществах» [4], «Об акционерных обществах» [5], «Про фермерское хозяйство» [6], «О государственной регистрации юридических лиц и физических лиц-предпринимателей» [7], «О развитии и государственной поддержке малого и среднего предпринимательства в Украине» [8] и другие.

3. Нормативно-правовые акты, содержащие отдельные нормы или их совокупность, которые регулируют предпринимательство. К ним относятся: Хозяйственный кодекс Украины [2], Гражданский кодекс Украины [9], Налоговый кодекс Украины [10], Законы Украины «О собственности» [11], «О лицензировании определенных видов хозяйственной деятельности» [12], «О защите прав потребителей» [13], «О защите экономической конкуренции» [14], «О защите от недобросовестной конкуренции» [15], «О разрешительной системе в сфере хозяйственной деятельности» [16], «О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом» [17] и др.

Значительную роль в регулировании предпринимательской деятельности играют также подзаконные акты, в их числе – Указы Президента Украины, также подзаконные акты Кабинета Министров Украины, особенно положения, утвержденные постановлениями правительства Украины.

Основные признаки предпринимательской деятельности содержатся в законах «О хозяйственных обществах» [4]. Согласно ст. 6 Хозяйственного кодекса Украины одним из общих принципов хозяйствования является свобода предпринимательской деятельности в пределах, ограниченных законом. Выделяют следующие основные признаки предпринимательской деятельности:

1. Инициативность и самостоятельность состоят в том, что предприниматели имеют право самостоятельно принимать решения и осуществлять самостоятельно любую деятельность, не противоречащую действующему законодательству. Вмешательство государственных органов в хозяйственную деятельность предпринимателей не допускается, если она не затрагивает предусмотренные законодательством права государственных органов по осуществлению контроля за предпринимательской деятельностью.

2. Систематичность означает, что деятельность осуществляется непрерывно, регулярно.

3. Деятельность на собственный риск означает, что предприниматель должен предвидеть неблагоприятные последствия (например, убытки и др.) и принимать меры по их устранению.

4. Получение прибыли является одним из основных признаков. Деятельность не может считаться предпринимательской, если ее целью не является получение прибыли.

Кроме того, к признакам предпринимательской деятельности можно отнести также самостоятельную юридическую ответственность и творческий, инновационный, социально ответственный характер [2].

Условиями осуществления предпринимательской деятельности являются установленные государством и закрепленные законодательством требования прохождения определенных процедур: государственной регистрации, лицензирования и патентования некоторых видов предпринимательской деятельности. В законе «О предпринимательстве» в качестве необходимого условия осуществления предпринимательской деятельности названа государственная регистрация предприятия независимо от вида деятельности. Порядок регистрации указан в «Положении о государственной регистрации субъектов предпринимательской деятельности» [7].

Основными недостатками правового обеспечения предпринимательской деятельности в Украине являются: неоднозначность и нестабильность действующей нормативно-правовой базы предпринимательства; практически нефункционирующий характер многих правовых актов, очень низкая исполнительная дисциплина относительно нормативно-правовых документов; наличие в законодательстве многих нечетких норм, которые при желании можно подвергнуть любом трактовке; необоснованность законодательных ограничений и требований, которые содержатся в отдельных нормативно-правовых актах.

В последние годы Президентом Украины, Верховной Радой и Правительством был принят ряд решений, которые касаются совершенствования нормативно-правовой базы, устранения административных, экономических и организационных препятствий для развития предпринимательства, внедрения новых подходов к государственному дерегулированию в сфере предпринимательства. В первую очередь это касается внесения изменений в процессы регулирования, лицензирования, государственной регистрации, выдачи различных разрешений, введения новых схем налогообложения, составления плановых (внеплановых) проверок финансово-хозяйственной деятельности субъектов предпринимательской деятельности государственными контролирующими органами. Правовое регулирование является одним из важнейших факторов развития предпринимательской деятельности в стране, так что нормы и законы должны постоянно развиваться и совершенствоваться.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, старший преподаватель Капустян Н. Н.

Литература: 1. Про підприємництво: Закон України від 01.03.1991 № 785-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-12. **2.** Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **3.** Саниахметова Н. А. Господарське право України: навч. посіб. Харків: Одіссей, 2005. 608 с. **4.** Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/1576-12. **5.** Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/514-17. **6.** Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 № 973-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/973-15. **7.** Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/755-15. **8.** Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/4618-17. **9.** Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/435-15. **10.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **11.** Про власність: Закон України від 07.02.1991 № 697-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/697-12. **12.** Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/1775-14. **13.** Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/1023-12. **14.** Про захист конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2210-14. **15.** Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 15.11.2001 № 2783-III [// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/236/96-вр. **16**. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/2806-15. **17.** Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/2343-12.

ESSENCE OF TERMS CAPACITY AND CAPACITY PLANNING

UDC 338.45

A. Korobka

4-th year student
of the faculty of management and marketing of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *On the basis of analysis of scientific sources the essence of the concepts "capacity" and "capacity planning" was described. Different point of views of researchers were analyzed and own thoughts about their interpretation were presented. New definitions of these terms were suggested.*

Keywords: *capacity, capacity planning, manufacturing, ability, maximum volume of products.*

Анотація. *Охарактеризовано сутність понять «виробничі потужності» та «планування виробничих потужностей». Проаналізовано різноманітні погляди дослідників і подано власне бачення щодо їх тлумачення. Запропоновано нові визначення цих термінів.*

Ключові слова: *виробнича потужність, планування виробничих потужностей, виробництво, здатність, максимальний обсяг продукції.*

Аннотация. *Охарактеризована сущность понятий «производственные мощности» и «планирование производственных мощностей». Проанализированы различные взгляды исследователей, и представлено собственное мнение относительно их толкования. Предложено авторское определение.*

Ключевые слова: *производственная мощность, планирование производственных мощностей, производство, способность, максимальный объем продукции.*

The most successful events and actions in the world are primarily the outcomes of coherent planning. In order to excel, one must point out the steps towards success with awareness. The actualization of competences, resources and capabilities will widen the viewpoint so it comes clear where the development leads to and which tools are to be possessed and/or used at which point of the way.

Capacity planning is the perspective of businesses to map out their capabilities. Therefore, capacity planning is the one of key performance elements of a functional business. When executed through careful and considerate calculations, capacity planning can be the sole ingredient which would make the profits of an enterprise boom. However, companies which do not focus enough on management of strategic capacity planning will encounter serious difficulties or even disastrous problems especially during a growth or starting period.

Nowadays large number of scientists dedicated their research question to sphere of capacity planning. Thus, consideration of these issues is carried out in scientific writings of K. Arora, R. Chase, E. Imaga, C. Ioan, P. Johnsson, S-A. Mattson, C. McNair, Kh. Phihlena, M. Pycraft, H. Singh, Q. Semeraro, R. Vangermeersch and others.

The Purpose of this article is to explain essence of terms capacity and capacity planning.

Firstly let's consider the term capacity. The word capacity normally defined in Business dictionary as «specific ability of an entity (person or organization) or resource, measured in quantity and level of quality, over an extended period» [3]. But in this article we want to examine term capacity from the point of view of manufacturing sphere. In this case capacity refers to the limitation which the operating element is able to process; the amount of services executed or tangible products produced. For better understanding let's analyze the term «capacity» with the help of morphological analysis (see table 1).

Table 1

Morphological analysis of the term "capacity"

Definition	Key words	Source
1	2	3
Capacity is set of human resources and equipment that the company can use to produce goods or services to sell in the market.	set of human resources and equipment	Matta A. [9]
Capacity is the limiting capability of a productive unit to produce within a stated period.	capability	Arora K. C.[2]

© A. Korobka, 2017

End tbl. 1

1	2	3
Capacity is indicator which measures the potential of the company.	indicator	Ioan C. D. [6]
Capacity is the volume of products or services that can be produced by an enterprise using current resources.	volume of products or services	Johansen L. [7]
Capacity is the maximum volume of appropriate quality and standard range products that can be made for a certain period of time under the condition of effective use of equipment and human resources.	maximum volume of products	Safronov N. A. [1]
Capacity is the maximum amount the manufacturing operation can produce.	maximum amount	Gupta S. [5]

According to the results of the morphological analysis of the given definitions of capacity following conclusions can be drawn.

The content of the term "capacity" is presented quite widely. In the above definitions, it is considered as a set of human resources and equipment (A. Matta [9]), capability (K. Arora [2]), indicator (C. Ioan [6]), and volume of products or services (Safronov N. A. [1], Gupta S [5], Johansen L [7]). Such a variety of contents determinations indicates the absence of unity of the term interpretation. Although a greater number of authors (Safronov N. [1], Gupta S. [5], Johansen L. [7]) still believe that the production capacity is the amount of products that the company can produce over a certain period of time. Moreover some of them, namely Safronov [1] and Gupta [5], clarify by defining the production capacity as the maximum amount of products. We disagree with this, as in some short period the company can operate in forced mode, caused by special circumstances (for example, switching to three-shift operation), however, observed in this case "bursts" of output can not be considered as an increase in production capacity . Therefore, production capacity is not the maximum possible volume of production, which was recordly achieved in some time. It is persistently high volume of products.

Also, after analyzing the various interpretations of the concept "capacity", it can be concluded that, apart content of the concept, authors do not make a significant change or supplement, but only clarify the constituent elements of the concept.

To summarize all above definitions, we have made a new definition of production capacity.

Production capacity is highest sustainable output, which can be produced by the enterprise per unit of time with the help of organized set of existing means of labor, which are able to function coherently over time and space under the achieved level of their technological development. Thus, the essence of the production capacity is fully revealed only when it is considered as a function of organized set of the means of labor. Then it will not only characterize the potential ability to produce the maximum number of products by the enterprise, but also the economic potential of this organized means of labor.

So as a result of the morphological analysis the new definition was proposed which is more comprehensive and holistic and also is consistent with other literature that provides definitions of capacity.

Now, let's consider the term "capacity planning". We will also analyze it with the help of morphological analysis (table 2).

From Table 2 we can see that all presented definition of term have similar meaning. Most of authors characterize "capacity planning" as a process and we completely agree with them. But we want to specify that capacity planning is not just process. It is systematic process, as it was mentioned by Business Dictionary.

Businesses must conduct capacity planning regularly to keep up with changes in supply and demand. Depending on the industry and type of businesses, capacity planning can happen monthly, quarterly or annually. Businesses that experience seasonal waves, such as retail stores or pest extermination companies, may need to re-evaluate their capacity requirements more often than companies that have more regular revenue, such as consulting firms or tech service providers.

Table 2

Morphological analysis of the term "capacity planning"

Definition	Key words	Source
1	2	3
Capacity planning is the process of determining the production capacity needed by an organization to meet changing demands for its products	Process	NC State University [10]
Capacity planning systematic determination of resource requirements for the projected output, over a specific period	Determination of resource requirements	Business Dictionary [3]

End tbl. 2

1	2	3
Capacity planning is the process used to determine how much capacity is needed (and when) in order to manufacture greater product or begin production of a new product	Process	Encyclopedia of Management [4]
Capacity planning is the process used by a business to determine the resources it will acquire to meet the demand for its products or services	Process	P. Jonsson [8]
Capacity planning is the task of setting the effective capacity of the operation so that it can respond to the demands placed upon it	task	M. Pycraft [11]
Capacity planning is the process of determining the amount of capacity required to produce in the future	process	T. Vollmann [12]

So Capacity planning is the systematic process by which a company figures out how much it needs to produce, and determines if it is capable of meeting those production goals.

Conclusion: During exploring the concept of "capacity" and "capacity planning", we have analyzed points of views of different authors. We consider it necessary to suggest new definitions based on their interpretations of these terms.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professo Mazorenko O. V.

Literature: 1. Сафронов Н. А. Экономика предприятия. М.: Юристъ, 2001. 605 с. **2.** Arora K. C. Production and Operations Management. New York: Firewall Media, 2004. 1399 p. **3.** Business dictionary. URL: http://www.businessdictionary.com. **4.** Encyclopedia of Management. URL: http://www.referenceforbusiness.com/management/Bun-Comp/Capacity-Planning.html. **5.** Gupta S., Starr M. Production and Operations Managements Systems. Florida: CRC Press, 2014. 520 p. **6.** Ioan C. D. Industrial Production Management in Flexible Manufacturing Systems. Romania: IGI Global, 2013. 512 p. **7.** Johansen L. Production Functions and the Concept of Capacity. Oslo: Institute of Economics, 1968. 26 p. **8.** Johnsson P. Manufacturing Planning and Control. Goteborg: McGraw-Hill Education, 2009. 488 p. **9.** Matta A., Semeraro Q. Design of Advanced Manufacturing Systems: Models for Capacity Planning in Advanced Manufacturing Systems. New York: Springer Science & Business Media, 2005. 267 p. **10.** NC State University. URL: https://scm.ncsu.edu/scm-articles/scm-terms. **11.** Pycraft M., Singh H., Phihlena Kh. Operations Management. South Africa: Pearson Education, 2000. 829 p. **12.** Vollmann T. E. Berry W. L., Whybark D. C. Manufacturing planning and control for supply chain management. Boston: McGraw Hill, 2011. 576 p.

ИССЛЕДОВАНИЕ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ПЕРСПЕКТИВЫ ДОБЫЧИ СЛАНЦЕВОГО ГАЗА

УДК 303.724:338.439.54

Король М. В.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С Кузнеца

Аннотация. *Проведено исследование факторов влияния на перспективы добычи сланцевого газа. Выявлена взаимосвязь между факторными признаками и рынком сланцевого газа на основе разработанной многофакторной регрессионной модели. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на рынок. Полученная модель проверена на статистическую значимость.*

© Король М. В., 2017

Ключевые слова: *рынок, сланцевый газ, эконометрический анализ, модель, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, статистическая значимость.*

Анотація. *Проведено дослідження факторів впливу на перспективи видобування сланцевого газу. Виявлено зв'язок між факторними ознаками та ринком сланцевого газу на основі розробленої багатофакторної регресійної моделі. Визначено найбільш значущі чинники, що впливають на ємність ринку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *органічна продукція, ринок, ємність ринку, економетричний аналіз, модель, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, статистична значущість.*

Annotation. *A study of factors influencing prospects for shale gas. Discovered the relationship between factor variables and the shale gas market on the basis of multivariate regression model. The most significant factors affecting the capacity of the market. The model was validated for statistical significance.*

Keywords: *organic products, market, capacity market, econometric analysis, model, regression model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, statistical significance.*

Первая коммерческая газовая скважина в сланцевых пластах была пробурена в США в 1821 году Уильямом Хартом во Фредонии, Нью-Йорк, который считается в США «отцом природного газа».

Инициаторами масштабной добычи сланцевого газа в США являются Джордж Митчелл и Том Уорд.

Масштабная промышленная добыча сланцевого газа была начата компанией Devon Energy в США в начале 2000-х, которая на месторождении Барнетт в Техасе в 2002 году впервые применила комбинацию наклонно-направленного бурения (в том числе горизонтального) и многостадийного гидроразрыва пласта. Благодаря резкому росту его добычи, названному в СМИ «газовой революцией», в 2009 году США стали мировым лидером добычи газа (745,3 млрд куб. м), причём более 40 % приходилось на нетрадиционные источники (метан угольных пластов и сланцевый газ).

В первом полугодии 2010 года крупнейшие мировые топливные компании потратили $21 млрд на активы, которые связаны с добычей сланцевого газа. На тот момент некоторые комментаторы высказывали мнение, что ажиотаж вокруг сланцевого газа, именуемый сланцевой революцией, – результат рекламной кампании, вдохновлённой рядом энергетических компаний, вложивших значительные средства в проекты по добыче сланцевого газа и нуждающихся в притоке дополнительных сумм. После начала широкомасштабной добычи сланцевого газа цены на газ в США стали падать.

К началу 2012 года цены на природный газ в США упали до уровня значительно ниже себестоимости добычи сланцевого газа, в результате чего крупнейшая компания по добыче сланцевого газа – компания Chesapeake Energy – объявила о сокращении производства на 8 %, а капитальных вложений в бурение – на 70 %. С первого полугодия 2012 года природный газ в США, где наблюдалось его перепроизводство, стоит даже дешевле, чем в России, которая обладает крупнейшими в мире разведанными запасами газа. Низкие цены вынудили ведущие газодобывающие компании сократить добычу, после чего цены на газ пошли вверх. К середине 2012 года ряд крупных компаний, занимающихся добычей сланцевого газа, стали испытывать финансовые трудности, а Chesapeake Energy оказалась на грани банкротства [1].

По сведениям директора Института проблем нефти и газа РАН академика Анатолия Дмитриевского, себестоимость добычи сланцевого газа в США на 2012 год – около 150 долларов за тысячу м^3.

Себестоимость сланцевого газа выше, чем традиционного [2, с. 2].

Рост производства сланцевого газа наблюдается во многих странах, например, США (рис. 1).

Прогнозируемые запасы сланцевого газа составляют 760 триллионов кубометров, доказанные, по данным американского агентства EIA, – 187,5 триллионов кубометров. Для сравнения, мировые запасы газа, по мнению самого популярного журнала в мире по нефтегазовой тематике Oil & Gas Journal, составляют чуть более 36 миллиардов баррелей.

Крупнейшими месторождениями сланцевого газа являются КРН – 19,3 % от мировых запасов, США – 13 %, Аргентина – 11,7 %, Мексика – 10,3 %, ЮАР – 7,3 %, Австралия – 6 %, Канада – 5,9 %.

Необходимо отметить, что добыча сланцевого газа пока связана с целым рядом трудностей, прежде всего, это высокие экологические риски. Высокие инвестиционные риски, горизонтальное бурение, несмотря на применение новейших технологий, на данный момент обходится примерно в 4 раза дороже вертикального. Вследствие этого себестоимость добычи СГ на порядок выше традиционного, в США она составляет, по разным оценкам, от 150 до 200 долл. за тысячу кубометров. Месторождения сланцевого газа быстро истощаются, примерно за 8–12, иногда не более 5 лет по сравнению с 30–40 годами в «традиционных» скважинах. Сланцевый газ имеет значительно более

низкий КПД по сравнению с традиционным газом. В общей структуре запасов газа СГ занимает, по разным оценкам, не более 4 %. В США ушло более 20 лет на разработку технологий добычи СГ. Даже с учетом того, что сегодня эти технологии доступны другим странам, им может потребоваться довольно значительное время, чтобы освоить у себя добычу СГ.

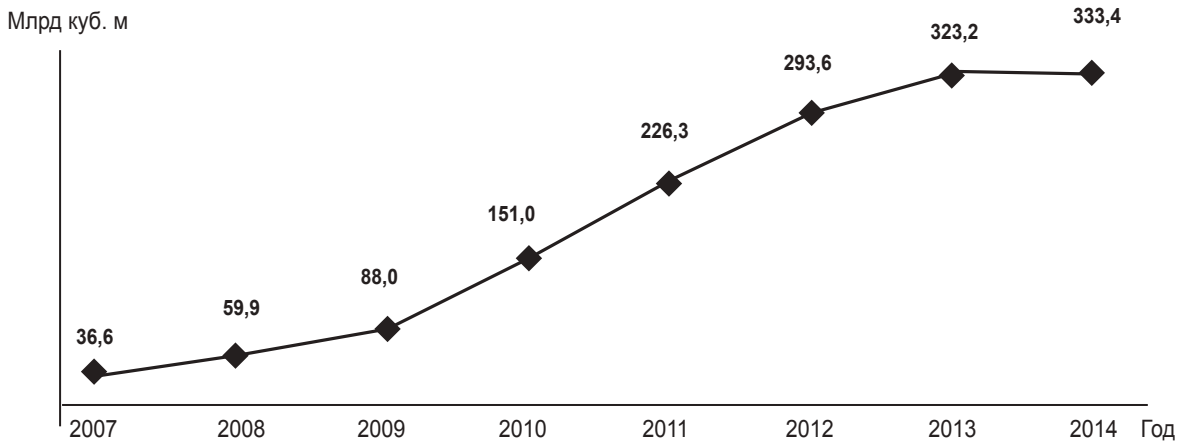

Рис. 1. **Производство сланцевого газа в США в 2007–2014 гг.**

Однако, несмотря на вышеперечисленные негативные факторы, большинство экспертов считает добычу сланцевого газа весьма многообещающей, поскольку в долгосрочной перспективе она позволит многим странам как диверсифицировать импорт газа, так и добывать его самостоятельно для внутреннего потребления. Международное энергетическое агентство в своем прогнозе развития газодобывающей отрасли отводит сланцевому газу существенную роль в формировании будущего газового рынка. Будущее сланцевого газа выглядит особенно оптимистично на фоне прогнозов о том, что через два с лишним десятилетия природный газ займет второе место после нефти в структуре мирового энергобаланса.

На рис. 2 представлено прошлое и будущее газовой отрасли в целом. Как видим, добыча сланцевого газа будет постоянно расти с каждым годом, а добыча традиционного – падать, что взаимосвязано.

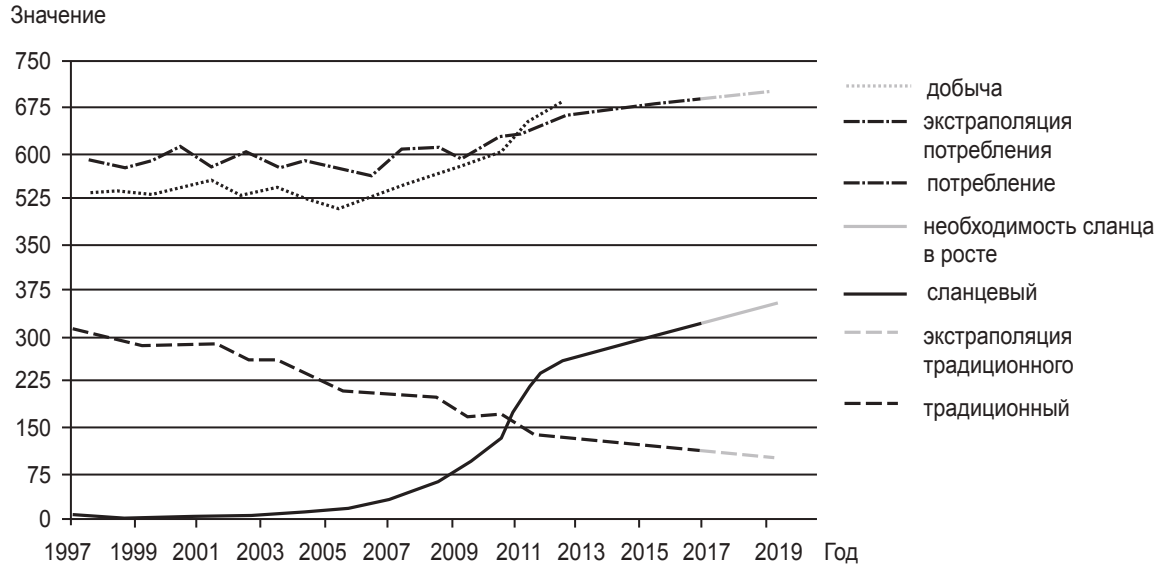

Рис. 2. **Прошлое и будущее газовой отрасли**

Для исследования факторов влияния на перспективность рынка сланцевого газа построим многофакторную регрессионную модель и с ее помощью проведем анализ. Для анализа были выбраны следующие показатели: транспортные затраты (x_1), запасы (x_2), заинтересованность властей государства (инвестиции в сферу) (x_3), емкость рынка (y). Анализируемый период составил 8 лет, с 2008 по 2015 гг. (табл. 1).

Первым этапом анализа стало построение корреляционной матрицы (используя компьютерные средства, табл. 2).

Таблица 1

Показатели развития рынка сланцевого газа в 2008–2015 гг.

Год	Транспорт. затр., евро	Запасы, млн м куб.	Заинтересованность властей (инв.), млн евро	Емкость рынка, млрд евро
	x_1	x_2	x_3	y
2008	183241	7790,6	500,3	18,0
2009	192539	8549,0	502,1	18,4
2010	219986	9179,9	503,2	19,6
2011	236007	9468,6	503,0	19,8
2012	253181	9980,1	504,1	20,8
2013	256423	10169,7	505,2	23,5
2014	256591	10383,0	507,0	24,1
2015	269453	11188,3	508,5	27,3

Источник: рассчитано экспертами в отрасли сланцевого газа, США [3]

Таблица 2

Корреляционная матрица

	x_1	x_2	x_3	y
x_1	1,0000	0,9710	0,9270	0,9268
x_2	0,9710	1,0000	0,9839	0,9649
x_3	0,9270	0,9839	1,0000	0,9705
y	0,9268	0,9649	0,9705	1,0000

Из таблицы видно, что все факторы, избранные для анализа, имеют между собой тесную связь. В каждом из случаев коэффициент корреляции превышает 0,9. Поэтому нужно проанализировать факторы на предмет мультиколлинеарности.

Так, факторы запасов продукции действительно находятся в связи. Из двух переменных x_1 и x_2 можно выделить только x_2 как такую, что имеет более мощную связь с результирующим показателем. Что касается переменной x_3, которая характеризует динамику заинтересованности властей страны (инвестиции) в производстве сланцевого газа, то, несмотря на достаточно высокое значение коэффициента корреляции, эту переменную следует оставить в модели, поскольку причинно-следственная связь между заинтересованностью властей и запасами государства является сомнительной. Поэтому высокое значение коэффициента корреляции может быть объяснено за счет схожей динамики данных показателей, а не наличием связи между ними.

Уравнение множественной регрессии, включающее только значимые для анализа факторы, имеет вид:

$$y = -304{,}8 + 0{,}0008 \cdot x_1 + 0{,}0008 \cdot x_2.$$

При этом получен коэффициент множественной детерминации $R^2 = 0{,}9455$, то есть 94,55 % вариации емкости рынка обусловлено значимыми факторами, включенными в модель. При этом наблюдаются достаточно высокие значения стандартной ошибки. Это свидетельствует о том, что результаты модели следует применять очень осторожно, хоть связь и является тесной. Также о необходимости более тщательной проверки модели свидетельствует и величина *t*-критерия. Такую проверку можно осуществить с помощью анализа ANOVA (табл. 3).

Таблица 3

Анализ значимости факторов

Фактор	Степень свободы	Сумма квадратов	Квадрат средних	F-критерий	Pr (>F)
x_2	1	160.4	160.44	136.6110	2.794e-06
x_3	1	2.37	2.37	2.0383	0.1912

Как видно из таблицы, критерий значимости подтверждает значимость показателя x_2 (запасы) и незначительность показателя x_3 (заинтересованность государства). При этом на этапе построения регрессионной модели получено положительное значение коэффициента b_2. Это свидетельствует о наличии прямой связи между двумя факторами, то есть с ростом запасов сланцевого газа объем рынка также увеличивается.

Для проверки модели на наличие автокорреляции необходимо рассчитать значение статистики Дарбина–Уотсона. В этой модели значение DW = 0,0268, а табличные значения dL = 0,95; dU = 1,54. Поскольку условия $dL < DW$ и $dU < DW < 4 - dU$ не выполняются (0,95 > 0,0268; 1,54 > 0,0268<2,46), то можно сделать вывод, что автокорреляция присутствует, а модель не может быть применена для прогнозирования.

Рассмотрим альтернативные модели с каждым из этих факторов. Анализируя связь между y и x_2, получили, что коэффициент детерминации $R^2 = 0,9328$, то есть на 93,28 % вариация емкости рынка сланцевого газа обусловлена изменением запасов вещества.

При этом уравнение парной регрессии у от x_2 имеет вид:

$$y = -2,8345 + 0,0025 \cdot x_2.$$

При анализе связи между y и x_3 получили, что вариация емкости рынка на 94,2 % обусловлена изменением заинтересованности государства ($R^2 = 0,942$), а уравнение парной регрессии имеет вид:

$$y = -442,6776 + 0,946 \cdot x_3 .$$

После вычисления значений β-коэффициентов можно построить модель и проанализировать рейтинг факторов. В стандартизированной форме модель будет иметь такой вид:

$$t = 0,343 \cdot t_1 + 0,637 \cdot t_2.$$

В соответствии с построенной моделью и значениями β-коэффициентов можно утверждать, что при изменении x_2 на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина у увеличится на 0,343 σ, а при изменении x_3 на 1σ величина у увеличится на 0,637 σ.

Итак, по результатам проведенного исследования можем сделать вывод, что на данном этапе развития рынка сланцевого газа во всем мире емкость рынка зависит не столько от спроса населения, сколько от возможностей производителей и государства, а это означает мощный потенциал для роста рынка сланцевого газа в Украине.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Янковий О. Г., Кошельок Г. В., Куперман В. В. Дослідження чутливості прибутку підприємства за допомогою граничного аналізу. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2009. № 1. С. 253–255. **2.** Геллер Е., Мельникова С., Зона неопределенности. URL: https://www.eriras.ru/files/e-geller-s-melnikova-slantsevyj-gaz-zona-neopredelennosti.pdf.

THE ROLE OF PLANNING IN THE MANAGEMENT SYSTEM

UDC 338.984

K. Kofanova

The 4-th year student
of the faculty of management and marketing of KhNEU S. Kuznets

Annotation. *This article is about the role of planning in the management system. Planning helps companies to deal with problems better and to respond to it more effectively and efficiently. The priority of the planning function over the other functions of management appears in the way that planning defines the goals and objectives of these functions, depending on the purpose of development of the enterprise.*

Keywords: *planning, management functions, role of planning.*

© K. Kofanova, 2017

Анотація. *Досліджено вплив планування на діяльність підприємства. Планування допомагає компаніям краще справлятися з проблемами та ефективно реагувати на них. Пріоритет функції планування над іншими функціями управління проявляється в тому, що планування визначає цілі та завдання цих функцій залежно від цілей розвитку підприємства.*

Ключові слова: *планування, функції менеджменту, роль планування.*

Аннотация. *Исследовано влияние планирования на деятельность предприятия. Планирование помогает лучше справляться с проблемами и эффективно реагировать на них. Приоритет функции планирования над остальными функциями управления проявляется в том, что планирование определяет цели и задачи этих функций в зависимости от целей развития предприятия.*

Ключевые слова: *планирование, функции менеджмента, роль планирования.*

Before starting any business, one should carefully consider what, by what date and by what means it is necessary to do to achieve the end result. So, the first (and primary) link of the process of managing any kind of purposeful activity is always a process of setting goals and finding means for their implementation. Forecasting in general and planning activities in particular can be attributed exactly to the stage of goal setting. The final result of this stage is to build the ideal model for the implementation of the process aimed at achieving this goal.

Problem of the article is lack of effective methods of the process of planning at the enterprise that leads to the deterioration of performance. It is an important issue for the practical activities of the enterprises.

The problems of the process of planning were considered in the works of M. Buhalkov, S. Golovan, L. Odintsova, I. Ilyin, J. Thomas, J. Peters, M. Meskon, R. Taylo, O. Ferrel, J. Miner, W. Rue, L. Byers, J. Stoner, R. Freeman and others.

The goal of this article is scientific generalization of theoretical and methodological aspects of organization of planning of an enterprise activity.

At the enterprise management process is not only the organization of work of the equipment, but also the management of personnel and the relations arising during the production process. Thus, we can say that management is the determination of the objectives and organization of the activity of the team in such way that these objectives are achieved upon completion of this activity [1].

Management can be defined as the process of analysis, planning, organization, motivation and control, necessary to achieve the purpose the most effective way [2]. The activities of enterprises in conditions of market economy should be efficient and effective. Effectiveness is the consequence of the fact that necessary and right things are done and efficiency is the consequence of the fact that these things are created in the right way. Efficiency is achieved primarily by the correctly implemented management process that combines the interconnected functions of planning, organization, motivation and control with the priority of the planning. Each of these functions combines managerial activity of a certain direction [3].

The first function is analysis. The analysis consists from research of economic processes at the enterprise in the past, environmental conditions in the present and determines the trends of enterprise development, threats and opportunities, as well as the problems to be resolved.

The second function is planning. Its task is to search for answers to the questions: what is the status of the organization in the modern conditions; in what direction it is necessary to move in the current circumstances; how to implement set tasks most effectively.

The third function is organization. It is responsible for the formation of the structure of the organization based on the challenges the company faces, and the distribution of powers and responsibilities between departments. In addition, within the framework of this function is resolvement of issues such as material supply, labor recruitment, etc.

The fourth function is coordination, which aims to coordinate the various external systems in regard to this system.

The fifth feature is motivation, i.e. the activity aimed to intensify (to motivate) employees of the enterprise in the unconditional fulfillment of the planned indicators and a constant search of reserves of increase of work efficiency. By implementing this function, managers constantly strive to find the balance of the interests of all parties involved in the production process and the redistribution of the profits of the enterprise.

The sixth function is regulation. This function is associated with the current management and is aimed at preserving the state of the scheduled process and the correction of the deviations within the system.

The seventh function is accounting. It consists in receiving and fixing in quantitative form the results of the state of the object and resources at any given time of system functioning.

Eighth function is control. Control represents managerial activity, the purpose of which is qualitative and quantitative assessment and accounting of the results of operations. In the overall process of management control acts as an element of feedback, as on the basis of this data the adjustment of earlier taken decisions is done [4].

Revealing the contents of the management functions, we have come to the understanding that an earlier statement about the priority of the planning function over the other functions of management is objective in the way that planning defines the goals and objectives of these functions, depending on the purpose of development of the enterprise. So the success of management activities and its effectiveness largely depend on the level of planning [5].

However, it must be emphasized that all management functions are organically interconnected. So in turn, the efficiency of the overall planning depends on the successful implementation of each of them. For example, the creation of optimal structure of organizations is impossible without a clear strategy (plan) of development as the different tasks require the corresponding production structure. In turn, the effectiveness of planning largely depends on the effective organizational management at all levels, and it is a question of the function of organization [3].

Particularly close are the ties between planning and control as two fundamental management functions. Although the control is of a subordinate nature with respect to planning, but without proper control it is impossible to organize planning as a continuous process, as it is necessary to constantly compare (control) achieved results with the planned indicators. In the process of control information describing the state of the economy of the enterprise is received and deviations of actual indicators from planned ones are identified. Elimination of the revealed deviations provides a self-regulation of the system. Accounting and analysis of the achieved results complete the cycle of management decision making and prepare information for the implementation of the new cycle of the planning process.

So, it can be concluded that the process of planning has an important role in the management system. Planning helps companies to deal with problems better and to respond to it in more effective and efficient way. Planning has a priority over the other functions of management as it defines the goals and objectives of these functions.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor Kotlik A. V.

Literature: 1. Головань С. И. Бизнес-планирование: учеб. пособие. Ростов н/Д: Феникс, 2002. 320 с. **2.** Одинцова Л. А. Планирование на предприятии: учеб. для студ. высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2007. 272 с. **3.** Выварец А. Д. Экономика предприятия: учеб. для вузов, обуч. по спец.: 080502 «Экономика и управление на предприятии (по отраслям)». М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. 543 с. **4.** Ильин А. И., Синица Л. М. Планирование на предприятии: учеб. пособие: в 2 ч. Ч. 1: Стратегическое планирование. Мн.: Новое знание, 2000. 312 с. **5.** Бухалков М. И. Планирование на предприятии: учебник. М.: ИНФРА-М, 2008. 416 с.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЕКСПОРТУ ПОСЛУГ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

УДК 33.021:339.564:338.46(477.54)

Краснікова М. С.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто структуру експорту за видами послуг. Здійснено аналіз стану зовнішньої торгівлі в Харківській області за 2012–2016 роки. Розкрито важливість підвищення рівня експорту та проведення відповідної зовнішньої політики.*

Ключові слова: *експорт послуг, зовнішня торгівля, сальдо й оборот зовнішньої торгівлі послугами.*

Аннотация. *Рассмотрена структура экспорта по видам услуг. Осуществлен анализ внешней торговли в Харьковской области за 2012–2016 годы. Раскрыто важность повышения уровня экспорта и проведения соответствующей внешней политики.*

Ключевые слова: *экспорт услуг, внешняя торговля, сальдо и оборот внешней торговли услугами.*

© Краснікова М. С., 2017

Annotation. *The structure of export by types of services is considered. The analysis of foreign trade in Kharkiv oblast for 2012–2016 has been carried out. The importance of increasing the level of export and conducting the relevant foreign policy is revealed.*

Keywords: *export of services, foreign trade, balance and turnover of foreign trade in services.*

Постановка проблеми. За останні роки у світі надзвичайно інтенсивного розвитку досягла міжнародна торгівля та інші процеси міжнародного обміну. Зовнішньоекономічні зв'язки стали виступати інструментом впливу на економічну систему держави й окремих регіонів, що здійснюється через механізм зовнішньоторговельної діяльності. У таких умовах Україна має визначити механізми оптимального постачання послугами інших країн світу, що забезпечило б їй максимальні зовнішні переваги та мінімальні внутрішні втрати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику зовнішньоекономічної діяльності було розглянуто у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників: І. Райніна, С. Сутиріна, А. Дєгтяра, І. Балабанова, А. Балабанова та ін.

Враховуючи значні доробки у сфері регіонального сегмента експортно-імпортних операцій України, аналіз зовнішньоекономічних зв'язків Харківської області як потужного промислового центру України досі залишається актуальним.

Постановка завдань. Мета цієї статті полягає в аналізі динаміки експорту послуг в Харківській області, зокрема зовнішньої торгівлі, та визначенні причин і тенденцій її змін.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічні зв'язки (ЗЕЗ) являють собою сукупність напрямів, форм, методів і коштів торгово-економічного, науково-технічного співробітництва, а також валютно-фінансових і кредитних відносин між країнами з метою раціонального використання переваг міжнародного поділу праці, можливостей міжнародних економічних відносин для підвищення економічної ефективності господарчої, підприємницької діяльності. Загальновідомо, що близько 80 % зовнішньоекономічних операцій припадає на здійснення зовнішньої торгівлі.

Згідно з економічною енциклопедією зовнішня торгівля – це торгівля між країнами, що включає вивезення (експорт) і ввезення (імпорт) товарів і послуг.

Слід навести такі визначення.

Імпорт – це ввезення з-за кордону товарів, послуг, технологій, капіталу, цінних паперів для реалізації та застосування на внутрішньому ринку [2].

Експорт– це вивіз товару, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності, зокрема виняткових прав на них, з митної території країни за кордон без зобов'язання про зворотне ввезення [3].

Експорт підрозділяється на два види: прямий та непрямий.

Прямий експорт припускає вивіз, реалізацію товарів (послуг) за кордоном без участі посередників.

Непрямий експорт – це реалізація за кордоном виробленого в своїй країні товару через посередників (агенти, брокери і т. д.).

Оскільки зовнішня торгівля є важливою формою зовнішньоекономічних зв'язків, то проведемо аналіз експорту послуг в одному з регіонів України.

Для аналізу динаміки експорту послуг Харківського регіону за період 2012–2016 рр. залучено поквартальну інформацію щодо експорту послуг Харківського регіону, які будуть розраховані за допомогою мультиплікативної моделі часового ряду.

Побудовано мультиплікативну модель із подальшим сезонним коригуванням тимчасового ряду та проведено вирівнювання початкових рівнів ряду методом ковзаючої середньої. Підсумовано рівні ряду послідовно за кожні чотири квартали зі зрушенням на один момент часу і визначено умовні річні обсяги експорту послуг. Знайдено ковзаючі середні.

Таблиця 1

Розрахунок індексу сезонних коливань

Рік	Квартал	Обсяги експорту, тис. дол. США	Ковзаюча середня	Централізована ковзаюча середня	Індекс сезонних коливань
1	2	3	4	5	6
2012	I	296569	-	-	-
	II	345295	-	-	-
	III	371244	351799,25	355884,625	1,0432
	IV	394089	359970	363311,875	1,0847

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
2013	I	329252	366653,75	369605,375	0,8908
	II	372030	372557	377454,25	0,9856
	III	394857	382351,5	382361,875	1,0327
	IV	433267	382372,25	382669,375	1,1322
2014	I	329 335	382966,5	383023,625	0,8598
	II	374 407	383080,75	381136,375	0,9823
	III	395 314	379192	382703,375	1,0330
	IV	417 712	386214,75	390872,5	1,0687
2015	I	357 426	395530,25	402341,125	0,8884
	II	411 669	409152	421558,25	0,9765
	III	449 801	433964,5	440270,625	1,0216
	IV	516 962	446576,75	454647,75	1,1371
2016	I	407875	462718,75	473272,25	0,8618
	II	476237	483825,75	492210,75	0,9675
	III	534229	500595,75	-	-
	IV	584042	-	-	-

Знайдено оцінки сезонної компоненти. Ці оцінки використовуються для розрахунку сезонної компоненти S.

Визначено трендову компоненту (T) в мультиплікативній моделі за допомогою вбудованих функцій MSExcel.

Отримано рівняння тренду:

$$\tilde{Y} = 305233{,}937 + 9937{,}77744t\ .$$

На основі розрахованих даних побудовано графік, на якому зображено тенденцію зміни експорту послуг Харківської області. На цьому графіку відслідковується тенденція зростання експорту послуг впродовж 2012–2016 рр. з урахуванням сезонів.

Висновки. Таким чином, попри позитивну тенденцію експорту послуг в Харківській області за 2012–2016 роки існують негативні фактори, які стримують більш активний розвиток зовнішньої торгівлі, з яких є:

- суттєве зростання вартості імпортних товарів і сировини;
- висока вартість кредитних ресурсів;
- недосконалість податкового законодавства;
- скорочення реальних доходів населення;
- недосконалість зовнішньоторговельної політики.

Для більш активної зовнішньоторговельної діяльності слід провести комплекс заходів щодо інформування представників ділових кіл про можливості виходу вітчизняної продукції на зовнішні ринки, особливості на умови виконання таких функцій.

Пріоритетними завданнями для економічного розвитку Харківської області є стимулювання виходу продукції харківських виробників на зовнішні ринки та набуття статусу Харківській області як безпечного постачальника товарів.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Імпорт. URL: http://ukr.vipreshebnik.ru/mobile/entsiklopediya/55-i/797-import.html. **3.** Експорт. URL: http://pidruchniki.com/1494080752342/marketing. **4.** Малярец Л. М., Железнякова Э. Ю., Норик Л. А. Эконометрика в примерах и задачах: учеб. пособие для иностранных студентов. Харьков: Изд-во ХНЭУ им. С. Кузнеца, 2014. 268 с. **5.** Головне управління статистики в Харківській області. URL: http://www.kh.ukrstat.gov.ua.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МІЖНАРОДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 347.77

Кужель А. Є.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто поняття «інтелектуальна власність». Наведено зміст ліцензування об'єктів інтелектуальної власності, а також його класифікацію. Виявлено та проаналізовано його ознаки й особливості для врахування у міжнародній діяльності.*

Ключові слова: *ліцензування, ліцензійний договір, інтелектуальна власність, право власності, винахід, ноу-хау, міжнародна діяльність.*

Аннотация. *Рассмотрено понятие «интеллектуальная собственность». Приведены содержание лицензирования объектов интеллектуальной собственности, а также его классификация. Выявлены и проанализированы его признаки и особенности учета в международной деятельности.*

Ключевые слова: *лицензирование, лицензионный договор, интеллектуальная собственность, право собственности, изобретение, ноу-хау, международная деятельность.*

Annotation. *In this article the term «intellectual property». An meaning licensing of intellectual property and its classification. Discovered and analyzed its features and characteristics to take into account the international activities.*

Keywords: *licensing, licensing agreement, intellectual property, ownership, invention, know-how, international activities.*

Інтелектуальна власність – це особливий вид нематеріального блага, що охороняється цивільним правом. Згідно з Цивільним кодексом України право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом [1].

Інтелектуальна власність – це результат розумової і творчої діяльності людини. Оскільки нові винаходи та ноу-хау приносять гарний прибуток, відбувається розвиток багатьох галузей промисловості завдяки охороні державою об'єктів інтелектуальної власності. Без охорони об'єктів інтелектуальної власності, яку надає держава на законодавчому рівні, компанії не змогли б проводити експерименти, вести розробку нових продуктів, здійснювати відкриття у науковій сфері, працювати над технічними винаходами. З цього випливає, що інтелектуальна власність має вплив на розвиток науково-технічного прогресу, а отже, і суспільства в цілому.

Розвиток міжнародних економічних зв'язків України розширює обмін науково-технічними досягненнями. Такий обмін можливий шляхом торгівлі ліцензіями, при цьому розвиток міжнародної торгівлі ліцензіями відбувається порівняно більш швидкими темпами, ніж торгівля звичайними товарами. Основною причиною появи торгівлі ліцензіями є наявність виняткових прав у патентовласників або власників торгових марок і потреба їх реалізувати, а також зростання вартості наукових досліджень [2, с. 18]. Тому дослідження особливостей ліцензування об'єктів інтелектуальної власності та його місця в процесі здійснення міжнародної діяльності є актуальним, а також має теоретичне і практичне значення.

Цю проблему досліджували вчені-теоретики і практики, такі як: В. Бєлов, В. Дозорців, І. Зенін, Е. Конишева й ін.

Метою цієї статті є вивчення та дослідження особливостей ліцензування об'єктів інтелектуальної власності, що досягається шляхом аналізу особливостей здійснення ліцензування та розгляду проблем, що виникають у міжнародній діяльності при видачі та використанні ліцензій.

Ліцензії є об'єктом вивчення різних галузей науки. Так, визначення ліцензійного договору можна знайти і в економічній літературі, і в юридичній.

В економіці ліцензійний договір розуміють як угоду, за якою одна сторона – власник патенту (ліцензіар) – передає право на використання винаходу (корисної моделі, промислового зразка) іншій особі (ліцензіату), а останній приймає на себе обов'язок вносити ліцензіару обумовлені договором платежі і здійснювати інші дії, передбачені договором [3].

© Кужель А. Є., 2017

З юридичної точки зору під поняттям ліцензійної угоди мається на увазі угода, відповідно до якої одна особа (ліцензіар), що є носієм будь-якого виключного права, видає дозвіл-ліцензію іншій особі (ліцензіату) за обумовлену винагороду і в певних межах користуватися об'єктом цього права. Таким чином, з економічної точки зору ліцензійна угода має на увазі винагороди за використання об'єктів інтелектуальної власності, а з юридичної точки зору – увага приділяється обсягом прав, що передаються від ліцензіара ліцензіату.

Проблематика ліцензування об'єктів інтелектуальної власності в міжнародній діяльності виражається в нюансах, які повинні бути враховані при укладанні договорів на передачу прав на використання ліцензій. Ліцензія являє дозвіл, яке видає власник виключних прав на об'єкт інтелектуальної власності на використання результату інтелектуальної творчої діяльності іншим особам. Тобто це добровільний дозвіл використання свого об'єкта інтелектуальної власності. Цей дозвіл може оформлятися самої ліцензією або ліцензійним договором [4].

Практика багатьох країн (таких як Японія, Китай, США), що здійснили величезний стрибок в економіці завдяки новітнім розробкам у техніці і технології, показує, що на певному етапі економічного розвитку значно доцільніше проводити закупівлю ліцензії і ноу-хау, ніж самостійно здійснювати реєстрацію винаходів. Середній термін розробки нового товару становить близько 60–70 місяців (понад п'ять років). Використання ліцензійної «ін'єкції» дозволяє економити витрати на проведення експериментів, пробні продажі й організацію серійного випуску, що також дає можливість виграти в часі до трьох років.

Імпорт ліцензій має очевидні позитивні сторони: обсяг за вартістю випущених товарів виявляється в 25 разів вище обсягу ліцензійних платежів. Також нові технології дають 40 % приросту продуктивності праці, тоді як підвищення кваліфікації робітників – тільки 15 % [2, с. 22].

Аналізуючи наявну практику покупки ліцензії, можна виділити ряд причин, що сприяють цьому:

– необхідність подолання тимчасового відставання у виробництві товарів;

– неможливість обійти чужий патент;

– економія часу [2, с. 24].

При покупці ліцензії зазвичай досягається максимально можливий рівень якості (до 95 %), тоді як при спробі вирішити проблему самостійно забезпечується лише 70–80 % якості.

Для власників прав основними причинами продажу ліцензії є:

– наявність умов, що роблять експорт готових товарів неможливим або складним, недостатній обсяг власного виробництва, високі митні збори, урядове обмеження обсягу продажів і ін.;

– неможливість отримання комерційної вигоди від продажу обладнання та сировини, необхідних для виробництва товарів із певної ліцензії, багаторазово перевищує ліцензійні надходження [2, с. 29].

Таким чином, використання в господарській діяльності ліцензій є взаємовигідним для всіх учасників ліцензійних відносин: і для ліцензіата, і для ліцензіара.

Розгляд особливостей укладання ліцензійних угод вимагає детального вивчення і визначення самого поняття ліцензійної угоди. З економічної точки зору ліцензійна угода у сфері інтелектуальної власності – це угода на надання за певну винагороду права на виробництво і продаж механізмів, устаткування, приладів, використання технологічних процесів тощо, в основу яких покладені винаходи або інші науково-технічні досягнення. По суті, це угода про передачу прав на використання ліцензій, ноу-хау, знаків для товарів і послуг тощо [2, с. 3].

Торгівля ліцензіями здійснюється шляхом підписання ліцензійних угод, договорів, контрактів.

На сьогодні як предмет ліцензійних угод виступають:

– запатентовані винаходи та корисні моделі; винаходи, що не користуються патентною охороною (у випадках, коли подана заявка, а патенту ще немає); ноу-хау – незапатентовані технічні, комерційні та організаційні знання і досвід, відомі обмеженому колу осіб, володіння якими дає певну матеріальну перевагу; об'єкти авторського права; промислові зразки; торгові марки [5].

Такі елементи, як ліцензування, вимагають урахування особливостей конкретного об'єкта інтелектуальної власності.

Існує кілька підходів до класифікації ліцензій залежно від різних критеріїв.

Так, залежно від предмета ліцензійні угоди поділяються на:

а) угоди, об'єкти яких користуються правовою охороною (патентні ліцензії);

б) угоди, об'єкти яких не мають правової охорони (безпатентні ліцензії).

Безпатентні ліцензії видаються, як правило, на ноу-хау. Як вже було розглянуто, ноу-хау – це знання або технічний досвід, що мають конкретний характер. При цьому слід зазначити, що ноу-хау є специфічним об'єктом ліцензування. Про важливість ноу-хау можна судити по співвідношенню ліцензій, що продаються японськими фірмами. Так, ліцензії на патенти становлять 20 % від загальної кількості виданих ліцензій, передача патентів разом з ноу-хау – 30 %, а решта 50 % складають угоди, які мають своїм предметом виключно ноу-хау.

За обсягом предмета ліцензії в міжнародній практиці виділяють дві групи ліцензій: чисті та супутні.

Чисті ліцензії є предметом ліцензійних угод, основний зміст яких полягає у передачі прав на предмет винаходу або ноу-хау. Такий продаж може супроводжуватися поставками зразків машин і устаткування.

Супутні ліцензії включаються в загальні договори про постачання продукції, найчастіше комплектного обладнання. У цих випадках окремі ліцензійні угоди не підписуються, і вартість ліцензій може не виділятися з загальної ціни контракту.

Таким чином, необхідно звернути увагу на те, що ліцензування об'єктів інтелектуальної власності має на увазі перехід певних майнових прав із зазначенням території і часу дії такого ліцензійного договору. Використання дозволяє розширити сферу торговельної діяльності суб'єктів господарювання, при цьому зберігаючи час і витрати на розробку нових об'єктів інтелектуальної власності.

На практиці зустрічається і перехресне ліцензування, що виражається в обмін ліцензіями на пільгових умовах. Як правило, саме цей вид ліцензування зустрічається в міжнародній торгівлі. Так, наприклад, такі лідируючі компанії, як Apple, Google, Samsung, випускають свою продукцію, ґрунтуючись на перехресне ліцензування.

Таким чином, аналізуючи вказаний матеріал, можна зробити висновок про необхідність подальшого вивчення ліцензування об'єктів інтелектуальної власності. Це обумовлюється винятковою актуальністю цього явища і високою прибутковістю і ефективністю використання ліцензій у господарській діяльності.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http//zakon2.rada.gov.ua. **2.** Лифиц И. М. Основа стандартизации, метрологии и сертификации. М.: Юрайт, 1999. 345 с. **3.** Основы права: для студентов технических вузов / под ред. З. Г. Крыловой. М.: Высшая школа, 2000. 460 с. **4.** Конышева А. В. Стратегическое лицензирование как новый феномен патентной стратегии компании на рынке интеллектуальной собственности. *Креативная экономика.* 2011. № 7 (55). С. 31–36. **5.** Шишкин И. Ф. Метрология, стандартизация и управление качеством. М.: Изд-во стандартов, 1990. 342 с.

ПРО ПОРЯДОК РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

УДК 346.61

Кулішенко А. О.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено державне регулювання цін в умовах сучасної української економіки, що є одним із найважливіших механізмів щодо дотримання державних і громадських інтересів. Проаналізовано, що цінова політика держави відіграє важливу роль у забезпеченні фінансово-економічної стабільності підприємств України і детінізації її економіки.*

Ключові слова: *ціна, ринок, методи ціноутворення, фіксовані ціни, цінова політика.*

Аннотация. *Исследовано государственное регулирование цен в условиях современной украинской экономики, которое является одним из важнейших механизмов по соблюдению государственных и общественных интересов. Проанализировано, что ценовая политика государства играет важную роль в обеспечении финансово-экономической стабильности предприятий Украины и детенизации ее экономики.*

Ключевые слова: *цена, рынок, методы ценообразования, фиксированные цены, ценовая политика.*

© Кулішенко А. О., 2017

Annotation. *State regulation of prices in the current Ukrainian economy is one of the most important mechanisms for compliance with state and public interests. That pricing policy of the state plays an important role in ensuring financial stability and economic enterprises of Ukraine and de-shadowing of the economy.*

Keywords: *price, market, methods of pricing, fixed prices, prices politic.*

Сьогодні в Україні існує певна система впливу на процеси ціноутворення суб'єктів господарювання. Ця система, з одного боку, обмежує підприємства у виборі ціни, а з іншого – створює більш-менш справедливі умови функціонування для всіх учасників економічних відносин, сприяє створенню вільного конкурентного середовища, а також обмежує розвиток негативних тенденцій, таких як: монополістичне ціноутворення; штучне підвищення цін на товари першої необхідності тощо.

Суттєву увагу до проблем ціноутворення приділяли раніше та вивчають зараз такі дослідники, як А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, А. Маршалл, В. Єсіпов, І. Єрухимович, І. Ліпсіца, Г. Маховикова, І. Желтякова, В. Корінєва та ін.

Метою цього дослідження є аналіз проблем ціноутворення в Україні, а також окреслення шляхів підвищення його ефективності.

Механізм ринкової економіки діє таким чином, що будь-яке порушення рівноваги тягне за собою його автоматичне відновлення. Але іноді рівновага порушується штучно або в результаті втручання держави, або внаслідок діяльності монополій, які зацікавлені в підтримці монопольно високих цін. Відмінність ринкового ціноутворення полягає в тому, що ціни в умовах ринку встановлюються власником або виробником товару. Однак у випадках, де ринок не може забезпечити оптимальне використання ресурсів, оскільки ринкові сигнали не ефективні, і де ринок зазнає невдачі, ринкове саморегулювання повинно бути доповнено формами державного регулювання. Державні органи встановлюють загальні підходи і принципи до ціноутворення, регулюють ціни тільки на обмежене коло товарів і за певних умов [1, с. 345].

Державного впливу в умовах перехідної економіки потребують різноманітні процеси, що відбуваються в економіці, в тому числі і ціноутворення. Ціну мають усі види товарів, послуг і робіт. За допомогою цін визначаються різноманітні показники й вимірюються економічні показники: обсяги виробництва і споживання, основні й оборотні фонди, рівень життя населення, рівень заробітної плати й ін. Відповідно до Господарського кодексу України (надалі – ГК України) ціна є формою грошового визначення вартості продукції (робіт, послуг), яку реалізують суб'єкти господарювання [2].

Державне регулювання цін або тарифів припускає застосування кількох методів:

а) установлення фіксованих цін на товари, роботи, послуги;

б) установлення граничного рівня цін і граничних надбавок;

в) установлення граничного рівня рентабельності та розмірів торгових надбавок і націнок;

г) узгодження цін і тарифів під час формування вільних цін і тарифів підприємствами-монополістами [3, с. 176].

Відповідно до ст. 180 ГК України ціна як правова категорія має ряд значень. Перш за все, ціна завжди є істотною умовою господарського договору. Без визначення цієї умови, разом із предметом договору та терміном, договір вважатиметься неукладеним. Неможливою є й одностороння зміна договору в частині, що стосується ціни (п. 3 ст. 632 ЦК України). У випадках, коли ціна є державною, її дотримання є необхідною умовою господарювання, і відступ від неї стає правопорушенням і тягне за собою юридичну відповідальність.

Ціна є базою для формування податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, а також митного збору при формуванні як договірних, так і державних цін. При здійсненні деяких господарських операцій, зокрема: бартер, фінансовий лізинг, операції з пов'язаними особами або з платниками податків, що застосовують спеціальні режими оподаткування або інші ставки, ніж основна ставка податку на прибуток, – базою для формування валових витрат або валових доходів є так звана «звичайна ціна».

Відповідно до пп. 14.1.71 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу звичайна ціна – це ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено цим Кодексом. За відсутності примусу обидві сторони є взаємно незалежними як юридично, так і фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також ціни, що склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності – однорідних) товарів (робіт, послуг) [4].

На базі ціни і реалізації товару визначається рентабельність виробництва товарів (робіт, послуг), яка є показником при здійсненні контролю за цінами на деякі товари і підставою для подальших правових висновків про наявність або відсутність правопорушення у сфері ціноутворення. Зміна ціни в ході господарювання підприємствами-монополістами вимагає її декларування, прийняття та нової реєстрації.

Державне регулювання цін здійснюється стосовно продукції підприємств, що займають монопольне положення на ринку товарів, а також на товари і послуги, що визначають масштаб цін в економіці та соціальну за-

хищеність окремих категорій громадян. Тому в період переходу до ринку в умовах змішаної економіки ринковий механізм ціноутворення повинен не протистояти, а гнучко поєднуватися з механізмом державного регулювання цін на окремі групи товарів. Таке поєднання дозволяє державі за допомогою цін визначати і реалізовувати цілі та пріоритети економічного та соціального розвитку. Одним з основних напрямів державної діяльності у сфері економіки є проведення цінової політики [5, с. 254].

Досягнення мети державного регулювання ціноутворення здійснюється системно, через вирішення основних завдань економічного розвитку країни, формування державної політики ціноутворення, визначення пріоритетів регулювання. Особливістю регулювання цін на місцевому рівні є те, що адміністративні методи, що використовуються, не завжди доцільні, бо порушують функціонування економічної системи та гальмують розвиток виробництва. В той час, коли світова практика використовує широкий арсенал економічних методів боротьби із ціновими кризами, завдання державних органів в Україні зводяться до підтримання мінімального рівня роздрібних цін [6, с. 214].

Завдання цінового регулювання ціноутворення полягає у недопущенні високого рівня інфляції та забезпеченні прибутковості виробників, захисті споживачів і підтримуванні нормальних умов конкуренції. Виконання їх полягає в системі заходів, запроваджених урядом і спрямованих на збереження та заміну наявних рівнів цін як окремих товарів, так і загального рівня цін для усунення економічних і соціальних суперечностей.

Цінова політика є складовою частиною загальної економічної та соціальної політики України і спрямована на забезпечення:

– регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту;

– дотримання необхідної паритетності цін між галузями та видами господарської діяльності;

– стабільності оптових і роздрібних цін [7, с. 176].

Контроль за додержанням державної дисципліни цін здійснюють спеціальні органи – державні інспекції з контролю за цінами, систему яких очолює Державна інспекція з контролю за цінами, що функціонує у складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі. В умовах переходу економіки на ринкові принципи органи державного контролю за цінами перебудовують свою роботу в напрямі здійснення перевірок основних засад формування собівартості продукції (робіт, послуг) у структурі цін, а також вимог антимонопольного законодавства.

Відповідно до чинного законодавства державні інспекції з контролю за цінами мають право:

– здійснювати на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності перевірки грошових документів, бухгалтерських книг, звітів, кошторисів та інших документів;

– одержувати від службових осіб у письмовій формі пояснення, довідки, відомості з питань, що виникають під час перевірок;

– обстежувати будь-які виробничі, складські, торговельні приміщення підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності та місця їх знаходження;

– вимагати від керівників та інших службових осіб підприємств, організацій усунення виявлених порушень законодавства про ціни;

– зупиняти операції підприємств за розрахунковими, валютними, іншими рахунками в банках у разі відмови у проведенні документальної перевірки та в інших передбачених законом випадках;

– накладати адміністративні штрафи на керівників та інших службових осіб підприємств, установ, організацій за порушення державної дисципліни цін.

Вдосконаленню податкової системи в межах означеної проблеми сприяло б і надання пільг платникам податку на прибуток в частині зниження собівартості продукції. Вилучення цієї частини прибутку з бази оподаткування стимулювало б підприємства активніше шукати шляхи зниження собівартості, збільшувати заощадження для модернізації та розширення виробництва. А це сприяло би зростанню обсягів виробництва та бази оподаткування [8, с. 50].

Отже, з вищенаведеного випливає, що механізм ринкового ціноутворення дуже важливий, тому втручання держави в цей органічний механізм повинно проводитися під наглядом найдосвідченіших економістів. Вибір загальної орієнтації в ціноутворенні, підходів до визначення цін на нові вироби і такі, що вже випускаються, послуги, що надаються з метою збільшення обсягів реалізації, товарообігу, підвищення рівня виробництва, максимізації прибутку, і зміцнення ринкових позицій фірми – усе це є необхідною складовою успішного здійснення ціноутворення. Система ціноутворення є ключовою в ринковій економіці. Державна політика ціноутворення повинна бути спрямована на створення таких умов, за яких ціна встановлюється та регулюється законами ринкової економіки. Але при цьому вона не повинна заважати конкуренції, вільному розвитку відносин між виробниками та продавцями. Також необхідно дотримуватися всіх прийнятих нормативно-правових актів, що встановлюють

особливості формування цін, їх встановлення, удосконалення, доповнення та використання за умов ринкової економіки.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Філіпенко А. С. Економіка зарубіжних країн. Київ: Либідь, 2012. 345 с. **2.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **3.** Есипов В. Е. Ценообразование на финансовом рынке: учеб. пособие. СПб.: Питер, 2001. 176 с. **4.** Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **5.** Костів М. А. Проблеми ціноутворення на підприємствах електротехнічної галузі. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна.* 2004. № 16. С. 254–258. **6.** Віхров О. П. Господарське право. Спеціальна частина: навч. посіб. Київ: Слово, 2004. 344 с. **7.** Шкварчук Л. О. Ціни і ціноутворення: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 214 с. **8.** Борейко В. Напрями посилення регулюючої функції податків з громадян. *Економіка України.* 2009. № 1. С. 50–54.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 346.543

Куренкова А. А.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано інвестиційну ситуацію в Україні. Досліджено закони та законодавчі акти, що були спрямовані на залучення іноземних інвестицій і покращення інвестиційного клімату країни. Запропоновано шляхи поліпшення інвестиційного становища у рамках правового регулювання.*

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційна політика, державне регулювання, інвестиційний клімат, економічне зростання.*

Аннотация. *Проанализирована инвестиционная ситуация в Украине. Исследованы законы и законодательные акты, направленные на привлечение иностранных инвестиций и улучшение инвестиционного климата страны. Предложены пути улучшения инвестиционного положения в рамках правового регулирования.*

Ключевые слова: *инвестиции, инвестиционная политика, государственное регулирование, инвестиционный климат, экономический рост.*

Annotation. *The investment situation in Ukraine is analyzed. The laws and legislative acts aimed at attracting foreign investment and improving the country's investment climate have been studied. The ways of improving the investment situation within the framework of legal regulation are suggested.*

Keywords: *investments, investment policy, state regulation, investment climate, economic growth.*

У сучасних умовах ринкової економіки від ефективності інвестиційної політики залежить стан виробництва, рівень технічного розвитку основних фондів підприємств, вирішення соціальних та екологічних проблем. Інвестиції є основою для розвитку економіки, тому необхідне формування сприятливого інвестиційного клімату.

Серед західних дослідників проблеми прямого зарубіжного інвестування найбільш ґрунтовно виклали у своїх працях Дж. Даннінг, Р. Мандела, К. Маєр, М. Портер та ін. В Україні інвестуванню присвятили свої праці: О. Білорус, О. Гаврилюк, Д. Лук'яненко, О. Мозговий, А. Поручник, І. Сазонець та ін. Українські вчені обґрунтовують сутність іноземного інвестування, розкривають чинники, що сприяють або перешкоджають залученню інвестицій в українську економіку.

© Куренкова А. А., 2017

Метою статті є дослідження інвестиційної ситуації в Україні, аналіз законів та законодавчих актів, спрямованих на покращення інвестиційної ситуації країни та пошук шляхів поліпшення інвестиційної ситуації.

Згідно з Законом України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [1].

Чинним законодавством визначено, що об'єктами інвестиційної діяльності може бути майно, в тому числі основні фонди й оборотні активи в усіх галузях і сферах економіки, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права. Ніхто на має права обмежити права інвесторів у виборі об'єктів інвестування за виключенням випадків, передбачених законодавством. Так, забороняється вкладати кошти в об'єкти, створення та використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством, а також порушує права й інтереси громадян, юридичних осіб і держави, які охороняються законом [2].

Американський дослідницький центр Heritage Foundation щорічно укладає рейтинг економічних свобод, де у 2016 році Україна зайняла 166 місце серед 180 країн світу. Рівень свободи економік країн світу HF розраховує за 12 показниками, серед яких: свобода бізнесу, торгівлі, фінансового сектора, інвестицій, праці, монетарна та фіскальна свобода, гарантії прав власності, розміри бюрократичного апарату, ступінь захисту від корупції [3].

Важливу роль у створенні сприятливих умов для розвитку української економіки відіграють іноземні інвестиції. Залучаючи іноземні інвестиції, країна-реципієнт отримує ряд переваг, основними з яких є поліпшення платіжного балансу; розвиток експортного потенціалу і зниження рівня залежності від імпорту; трансфер новітніх технологій і ноу-хау; комплексне використання ресурсів; підвищення рівня зайнятості тощо.

Для підвищення інвестиційної активності підприємств на державному рівні необхідна виважена інвестиційна політика та сприятливий інвестиційний клімат. Основною метою регулювання інвестиційних процесів є забезпечення функціонування соціальних, економічних, науково-технічних програм розвитку суспільства та державна підтримка інвестицій.

Коло головних інвесторів України практично не змінюється за останні 10 років. Їх усіх розділяють на чотири великі групи [2]:

– економічно розвинені країни та європейські країни, що розвиваються. Сюди можна віднести: Німеччину, Австрію, Францію, Італію, Польщу, США та Угорщину;

– країни з режимом зниженого оподаткування. До цих країн належать Нідерланди, Швейцарія, Великобританія;

– Російська Федерація, яка відноситься до країн світу, що розвивається. Проте частка інвестицій з цієї країни за останні 10 років не опускалась нижче 7 %;

– офшорні зони. У списку найбільших інвесторів України провідні позиції займають Кіпр і Британські Віргінські острови. З 2013 року в число головних інвесторів нашої країни увійшов Беліз. Він також є офшорною зоною.

На сьогоднішні правова система України включає більше 100 законів та інших нормативних документів, які регулюють інвестиційну діяльність. Законодавча база визначає правовий статус інвесторів, які приймають рішення про вклад власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування.

Інвестиційна діяльність може здійснюватися на основі спільного інвестування, що здійснюють громадяни та юридичні особи України, та іноземці. З цією метою можуть створюватись інститути спільного інвестування, які займаються діяльністю, яка пов'язана з залученням грошових коштів інвесторів, з метою отримання прибутку, вкладаючи їх у цінні папери інших емітентів і нерухомість. Діяльність таких фондів регулюється Законом України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 05.07.2012 [4].

Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності.

Захист інвестицій – це комплекс організаційних, технічних і правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілей внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів. Чинним законодавством визначено, що об'єктами інвестиційної діяльності може бути майно, в тому числі основні фонди й оборотні активи в усіх галузях і сферах економіки, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права. Держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Насамперед інвестиції не можуть бути націоналізовані або реквізовані. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності.

Наразі держава намагається поліпшувати інвестиційний клімат країни, з цією метою протягом 2014–2016 року були прийняті деякі законодавчі акти.

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України» від 07.11.2016 № 5368 спрощує податкову систему, підвищує прозорість і якість адміністрування податків, сприяє створенню сприятливих умов для залучення інвестицій, ліквідації поширених схем ухилення від оподаткування, що дозволяє збільшити доходи як державного, так і місцевих бюджетів [5].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» від 30.04.2015 № 2763 спрямований на вдосконалення сприяння залучення інвестицій, зокрема, іноземних в економіку України шляхом максимального спрощення порядку залучення таких інвестицій. Обов'язковість такої реєстрації лише створювала невиправдані перепони для бізнесу, бо той факт, що суб'єкт господарювання має іноземні інвестиції, фіксується статутними документами та вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб. Інформація про наявність іноземних інвестицій, їх розмір та структура інвесторів є загальнодоступною інформацією. У зв'язку із цим процедура реєстрації іноземних інвестицій не мала інформаційного сенсу [6].

Метою Законопроекту України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо зняття регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства в Україні та стимулювання інвестицій)» від 27.11.2014 № 1058 є зняття регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інших механізмів залучення інвестиційних капіталовкладень, покращення інвестиційних умов та гарантій для приватних інвесторів шляхом внесення змін до відповідних законів України та усуненні невідповідностей, які ці закони містять [7].

Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій» від 21.05.2015 № 0020 сприятиме подальшому розвитку українсько-японського інвестиційного співробітництва, активізації торговельного обороту між державами, має створити передумови для збільшення обсягу іноземних капіталовкладень в економіку держави, знизити некомерційні ризики для інвесторів в Україні, затвердити позитивний імідж України як держави зі сприятливим інвестиційним кліматом [8].

Метою Законопроекту «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» від 09.04.2015 є створення правових засад для запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації [9].

Таким чином, протягом останніх років держава провела ряд позитивних зміни у законодавчій базі для поліпшення умов інвестування та приливу прямих інвестицій до України. Прямі іноземні інвестиції, кредити МВФ та інших міжнародних фінансових організацій ідуть, перш за все, на виплату попередніх боргів, тобто повертаються кредиторам. Проте країна дуже зацікавлена в заохоченні інвестицій та сподівається, що усі прийняті акти допоможуть поліпшенню інвестиційного клімату країни та покращать економічну ситуацію країни.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/1560-12. **2.** Чернадчук В. Д., Сухонос В. В., Чернадчук Т. О. Основи інвестиційного права України: навч. посіб. Київ: ВД «Княгиня Ольга», 2005. 384 с. **3.** Country Rankings. URL: http://www.heritage.org/index/ranking. **4.** Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди): Закон України від 05.07.12 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2299-14x. **5.** Про внесення змін до Податкового кодексу України: Закон України від 07.11.2016 № 5368 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-19. **6.** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій: Закон України від 30.04.2015 № 2763 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1390-19. **7.** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо зняття регуляторних бар'єрів для розвитку державно-приватного партнерства в Україні та стимулювання інвестицій): Закон України від 27.11.2014 № 1058 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1011-19. **8.** Про ратифікацію Угоди між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій: Закон України від 21.05.2015 № 0020 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/505-viii. **9.** Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення енергомодернізації: Закон України від 09.04.2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/327-viii.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СЕРЕДНЬОРІЧНУ ЗАРОБІТНУ ПЛАТУ В УКРАЇНІ

УДК 303.725.33:331.2(477)

Куроп'ятник Р. О.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність заробітної плати. За допомогою економетричної моделі досліджено показники, що впливають на середньорічну заробітну плату в Україна. Цю модель перевірено на статистичну значущість, надано економічну інтерпретацію отриманих результатів.*

Ключові слова: *середньорічна заробітна плата, економетрична модель, економетричний аналіз, ВВП на душу населення, індекс споживчих цін, коефіцієнт детермінації.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность заработной платы. С помощью эконометрической модели исследованы показатели, влияющие на среднегодовую заработную плату в Украине. Данная модель проверена на статистическую значимость, представлена экономическая интерпретация полученных результатов.*

Ключевые слова: *среднегодовая заработная плата, эконометрическая модель, эконометрический анализ, ВВП на душу населения, индекс потребительских цен, коэффициент детерминации.*

Annotation. *The essence of wages is considered in the article. With the help of the econometric model, the indicators influencing the average annual salary in Ukraine are investigated. This model is checked for statistical significance and an economic interpretation of the results is provided to it.*

Keywords: *average annual salary, econometric model, econometric analysis, GDP per capita, consumer price index, coefficient of determination.*

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, зазвичай, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір зарплати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Заробітна плата є одним із найважливіших стимулів у раціональному використанні робочої сили.

Заробітна плата входить у структуру валового внутрішнього продукту, є складовою частиною в сукупному попиті, має високу питому вагу в структурі доходів населення, є складовою частиною витрат підприємства на оплату праці.

Як соціально-економічна категорія заробітна плата слугує основним засобом задоволення особистих потреб працюючих, економічним важелем, що стимулює розвиток суспільного виробництва, зростання продуктивності праці, скорочення витрат на виробництво, засобом перерозподілу кадрів по галузях народного господарства.

Для того щоб забезпечити стабільне зростання заробітної плати, потрібно знати, які фактори впливають на її коливання. Проаналізуємо основні фактори, які впливають на розмір середньорічної заробітної плати в Україні.

Багато вчених зробили свій внесок у розробку моделей аналізу середньорічної заробітної плати на основі факторів, що на нього впливають, серед них: А. Дорошенко, Журавка Ф. О., Паценко О. Ю. та ін. [5].

В цілому розрізняють кон'юнктурні та структурні (довгострокові) фактори, що впливають на середньорічну заробітну плату. Кон'юнктурні фактори пов'язані з коливаннями ділової активності, політичного становища, здогадками і прогнозами. Поряд із кон'юнктурними факторами, вплив яких важко передбачити, на середньорічну заробітну плату впливають і відносно довгострокові тенденції. Серед усіх факторів можна виокремити такі: індекс споживчих цін, темп інфляції, ВВП на душу населення та кількість економічно активного населення. Саме ці фактори будуть розглядатися далі при кореляційно-регресійному аналізі їхнього впливу на середньорічну заробітну плату в Україні. Для цього доцільно використати економетричний аналіз і побудувати економетричну модель.

Серед більшості факторів, які впливають на середньорічну заробітну плату були вибрані найбільш змістовні фактори – це індекс споживчих цін, темп інфляції, економічно активне населення та ВВП на душу населення. Індекс споживчих цін характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Він є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів і послуг у поточному періоді до його вартості у базисному періоді. Темп інфляції – це середньорічне збільшення загального рівня цін у відсотках. Економічно активне населення – це частина населення обох статей, яка протягом певного

© Куроп'ятник Р. О., 2017

періоду забезпечує пропозицію своєї робочої сили для виробництва товарів і надання послуг. ВВП на душу населення є одним із основних показників динаміки економічного розвитку. Цей коефіцієнт складається з ринкової ціни всіх товарів і послуг, вироблених для кінцевого споживача на території якої-небудь країни. Зазвичай ВВП розраховується на часовий період, що дорівнює року. Зростання цього показника з урахуванням інфляції найчастіше означає і зростання економіки, збільшення обсягу виробництва та сфери послуг.

В економетричній моделі як результативну змінну Y позначимо середньорічну заробітну плату в Україні. Тоді змінною x_1 виступатиме індекс споживчих цін, x_2 – темп інфляції , x_3 – економічно активне населення, x_4 – ВВП на душу населення. Дані для моделювання зображені у табл. 1.

Таблиця 1

Дані для моделювання

Період	Середньорічна заробітна плата, грн (y)	Індекси споживчих цін, % (x_1)	Темп інфляції, % (x_2)	Економічно активне населення, тис. осіб (x_3)	ВВП на душу населення, грн (x_4)
2008	1709	108,6	112,3	23013,1	27219,00
2009	1960	112,3	110,9	22150,3	25074,00
2010	2234	101,0	109,1	22051,6	25329,00
2011	2637	104,6	101,0	22056,9	28909,00
2012	3062	99,8	98,6	22011,5	33212,00
2013	3256	101,3	99,4	21990,6	35863,00
2014	3487	123,3	119,1	19920,9	36878,00
2015	4173	121,3	128,7	18097,9	33866,00
2016	4352	109,4	110,4	16038,3	32874,00

Обчислення економетричного аналізу доцільно провести за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics. У результаті було отримано множинну регресію із параметрами та відповідними критеріями перевірки значущості параметрів регресії та моделі в цілому.

Отримана модель має такий вигляд:

$$y = 5375,42 - 0,26225 \cdot x_3 + 0,0991 \cdot x_4.$$

Вибрані найбільш вагомі фактори: економічне активне населення та ВВП на душу населення, ці фактори є статистично значущі. Проте такі факторі, як темпи інфляції та індекс споживчих цін були виключені з моделі.

Коефіцієнт регресії b_3 =-0,2625 свідчить про те, що якщо економічне активне населення зменшиться на 1 тисячу осіб, то середня заробітна плата збільшиться на 0,2625 грн. Значення коефіцієнта регресії b_4 = -0,0991 показує, що при зростанні ВВП на душу населення на 1 грн середньорічна заробітна плата збільшиться на 0,0991 грн.

Для перевірки значущості моделі множинної регресії застосовується F-критерій Фішера, між собою порівнюється розрахункове значення F-критерію Фішера з табличним. F_p = 57,56, а $F_{(0,05)}$ = 6,39, то можна зробити висновок, що модель значуща в цілому.

Тому побудована модель є статистично значущою. Її можна використовувати для пояснення залежності результативної ознаки від факторних ознак.

Далі перевіряємо модель на значущість параметрів рівняння множинної регресії. Всі фактори, які залишились в моделі, мають P-Value менше ніж 0,05, тоді можна зробити висновок, що всі фактори в моделі є значущі.

Значення детермінації дорівнює 95,05 %, тобто варіація середньорічної заробітної плати пояснюється впливом включених у моделі факторів, а 4,95 % варіації пояснюється впливом інших факторів, які не були включеними у цю модель.

За допомогою парних коефіцієнтів кореляції слід перевірити включені у модель дані на наявність мультиколінеарності табл. 2.

Таблиця 2

	y	x_3	x_4
y	1,0000	-0,6926	-0,6151
x_3	-0,6926	1,0000	0,4719
x_4	-0,6151	0,4719	1,0000

Оскільки усі парні коефіцієнти кореляції $|r|<0,7$, можна зробити висновок, що мультиколінеарність відсутня.

Наступник кроком буде перевірка моделі на наявність автокореляції. Для цього слід використати значення критерію Дарбіна–Уотсона. Значення коефіцієнта дорівнює 1,75. Значення критерію потрапляє у зону невизначеності $dl = 0,296$, $du = 2,588$, можна зробити висновок про наявність автокореляції залишків і непридатність цієї моделі для прогнозування.

Щоб виявити вплив факторів на рівень середньорічної заробітної плати, раціональним є запис моделі у стандартизованих змінних та аналіз β-коефіцієнтів. Оскільки $\beta_3 = -0,8$, а $\beta_4 = 0,785$, то можна сказати, що найбільшу оцінку має фактор β_3 – економічно активне населення.

Побудуємо альтернативну парну модель для результативної ознаки та фактора x_3 – ВВП на душу населення. Модель буде мати вигляд:

$$y = 3,5236 - 0,0583 \cdot x^2.$$

Отже, провівши аналіз за статистичними даними України 2008–2016 рр., за допомогою кореляційно-регресійного аналізу були виявлені основні фактори, що впливають на середньорічну заробітну плату в Україні. Можна зробити висновок про те, що модель показує тісну залежність середньорічної заробітної плати від факторів, таких як економічне активне населення та ВВП на душу населення. А отже, прогнозованими факторами можна передбачити відповідні зміни середньорічної заробітної плати.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Офіційний сайт Державної статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **2.** Офіційний сайт Національного банку України: офіц. сайт. URL: http://www.bank.gov.ua. **3.** Економічний словник. URL: http://www.ekoslovar.ru/392.html. **4.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 319 с. **5.** Ровенчак О. А. Міжнародна міграція крізь призму її причин та наслідків. *Вісник Львівського університету.* 2009. Вип. 3. С. 115–152.

МЕТОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

УДК 658.5

Куц А. Ю.

Магістрант 2 року навчання
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Застосування процесного підходу до управління організацією є ефективним інструментом адаптації до зовнішнього середовища. Розглянуто методи вдосконалення бізнес-процесів, що сприяють їх зміні для кращого задоволення споживачів. Ключовим фактором вибору методу вдосконалення процесів виділено життєвий цикл бізнес-процесу.*

Ключові слова: *методи вдосконалення бізнес-процесів, життєвий цикл бізнес-процесу, стадія життєвого циклу бізнес-процесу.*

Аннотация. *Применение процессного подхода к управлению организацией является эффективным инструментом адаптации к внешней среде. Рассмотрены методы совершенствования бизнес-процессов, способствующие их изменению для лучшего удовлетворения потребителей. В качестве ключевого фактора выбора метода совершенствования процессов выделен жизненный цикл бизнес-процесса.*

Ключевые слова: *методы совершенствования бизнес-процессов, жизненный цикл бизнес-процесса, стадия жизненного цикла бизнес-процесса.*

© Куц А. Ю., 2017

Annotation. *As process approach to company administrating being an efficient tool to adapt to competitive environment, the article considers some methods to up-date business processes to meet consumer demand better. Business process life cycle is offered as the key factor of choosing some method of the up-dating.*

Keywords: *methods of business-process upgrading, life cycle of business-process, stage of business-process life cycle.*

В умовах динамічного розвитку ринкового середовища в Україні, питання вибору ефективних методів управління організацією виходять на перше місце.

У менеджменті склалися два принципових підходи до організації системи управління:

1. Функціональний підхід: поділ організації на функції і підрозділи, де кожна організаційна одиниця замкнута на виконанні своїх функцій і обов'язків у відриві від інших виконавців і споживача.

2. Процесний підхід: виділення в організації мережі бізнес-процесів, кожен з яких характеризується наявністю входу (ресурси організації), технологією перетворення ресурсів, виходу (готова продукція або послуги), власника, критеріїв оцінки ефективності і результативності.

Існує безліч трактувань або інтерпретацій поняття «бізнес-процес». Однак, не тільки думки авторів з цього приводу не сходяться, але число цих думок перевищує число їх авторів. Залежно від завдань, увагу авторів акцентується лише на одному або декількох його властивості. Так, наприклад, М. Хаммер і Д. Чампі у визначенні поняття «бізнес-процес» концентрують свою увагу на наявності одного або декількох видів ресурсів «на вході» і продукту, що представляє цінність для споживача, «на виході» [5]. Зиндер Е. також як Хаммер М. і Чампі Д. підкреслює наявність ресурсів на вході і продукту або послуги на виході, однак, часові рамки самого бізнес-процесу можуть бути розмиті. Демінг В. в своїх роботах зазначає, що бізнес-процеси - це будь-які види діяльності в роботі організації, не конкретизуючи, яку мету вони повинні досягти і, що використовувати для досягнення цієї мети.

Мета формування бізнес-процесів - задоволення вимог споживачів. Ефективність і актуальність процесного підходу в даний час вже ніхто не ставить під сумнів. Менеджмент процесів постійно доповнюється і змінюється відповідно до вимог конкурентного середовища. Найбільшу увагу заслуговує вивчення методів, що сприяють планомірному і результативному зміни бізнес-процесів в організації.

В управлінні бізнес-процесами поширені такі методи вдосконалення процесів: спрощення, ідеалізація, структурування функції якості, аналіз робочих осередків, статистичні методи, реінжиніринг і бенчмаркетинг.

Дані методи дозволяють успішно удосконалювати систему бізнес-процесів, однак варто взяти до уваги, що правильність вибору того чи іншого методу обумовлена багатьма факторами. Наприклад, статистичне управління процесами доцільно використовувати, коли організація оперує показниками, піддаються обчисленню (час виконання операції, кількість помилок). Реінжиніринг також не завжди є оптимальним методом, так як, наприклад, корінне переосмислення стабільно функціонуючих процесів в кращому випадку може призвести до незначного збільшення їх ефективності, в інших випадках - до відсутності результативності від перетворення бізнес-процесів і нецільового використання ресурсів [2].

Вибір методів вдосконалення процесів на підприємстві є складним завданням, тому необхідно виділити критерій, на основі якого можна вибрати актуальний метод для поліпшення процесу. Таким критерієм може служити життєвий цикл бізнес-процесу, висуваючи особливі вимоги до методів вдосконалення і визначає основні умови функціонування бізнес-процесів. Життєвий цикл бізнес-процесу включає в себе наступні стадії:

1. Визначення процесу - виявлення входів, виходів, ресурсів, взаємодія з іншими процесами, його регламентація та стандартизація. Основна мета: досягнення нових цілей і рішення задач.

2. Розвиток процесу - адаптація процесу до вимог споживачів.

3. Стабільне функціонування процесу.

4. Зниження ефективності процесу - зниження показників результативності та ефективності процесів через незадоволеність споживачів, що є причиною його ліквідації, або корінного перетворення.

5. Ліквідація або реорганізація процесу - поява нового процесу, відсутність необхідності в процесі.

Оцінка бізнес-процесу з точки зору стадії життєвого циклу може визначити найбільш підходящий метод його вдосконалення.

Метод аналізу робочих осередків робить акцент передусім на технічну складову бізнес-процесів, тобто, за основу вдосконалення беруться в першу чергу технічні вимоги до продукції для задоволення вимог споживачів [3].

Аналіз робочих осередків дозволяє перебудовувати і вдосконалювати бізнес-процеси відповідно до вимог і очікуваннями споживачів. Застосування методу аналізу робочих осередків є найкращим на першій стадії життєвого циклу в зв'язку з тим, що правильне визначення вимог споживачів і подальше моделювання процесу по-

вністю обумовлює ефективність формування нового процесу. Призначення методу спрощення полягає в скороченні втрат і витрат елементів бізнес-процесу. Спрощений процес стабільніший, зрозумілий і гнучкий. Даний метод реалізується за допомогою наступних прийомів: скорочення надлишків (дублювання і спотворення інформації) і усунення бюрократії, аналіз доданої цінності, скорочення часу циклу. Бюрократія є перешкодою для процесного підходу, тому необхідно її скорочувати в першу чергу. Дослідження показали, що 60% часу частіше витрачається на непотрібні перевірки і пошук непотрібної інформації [3].

Додана цінність продукції формується через функціонування наступних бізнес-процесів:

1) бізнес-процеси, реально створюють цінність продукції для споживача (переробка, упаковка і ін.);

2) бізнес-процеси, необхідні для функціонування організації (планування виробництва, управління персоналом);

3) бізнес-процеси, які не створюють будь-якої цінності (усунення браку).

Метод ідеалізації за своєю суттю близький до методу спрощення. Відмінність полягає в тому, що даний метод реалізується шляхом колективної пропозиції ідей, які формують ідеальний процес. Головна мета методу - звести до мінімуму розрив між фактичним і ідеальним процесом. Найчастіше доцільно використовувати графічні прийоми, що дозволяють наочно порівнювати фактичну модель бізнес-процесів і ідеальну, і визначати «вузькі місця» в організації. Надалі кожен сформований процес необхідно адаптувати відповідно до вимог споживачів [4].

Найбільш популярним методом управління змінами бізнес-процесів в 1990-і рр. став реінжиніринг, суть якого полягає в докорінного переосмислення процесів в організації і формування нової системи бізнес-процесів, що перевершує на порядок по ефективності попередню систему. Незаперечною перевагою даного методу є відмова від усталених процедур і впровадження нової радикальної системи бізнес-процесів, що задовольняє вимогам споживачів і збільшує ефективність діяльності організації на всіх її рівнях. Реінжиніринг перш за все спрямований на значне збільшення ефективності функціонування процесів в організації. За своєю суттю його можна визначити, як з'єднаний метод спрощення та ідеалізації, тобто, від старих процесів береться все краще і з'єднується з новою концепцією бізнес-процесів [5].

Бенчмаркінг є не менш ефективним методом, ніж реінжиніринг, який полягає в постійному вимірюванні та порівнянні окремо взятого бізнес-процесу з еталонним процесом провідної організації з метою збору інформації, яка допоможе організації визначити мету свого вдосконалення і провести заходи щодо поліпшення роботи.

Для використання бенчмаркінгу є кілька причин:

1) поява стимулу до вдосконалення і навчання;

2) джерело інноваційних ідей та ідеалів;

3) критичне ставлення до існуючих процесів. Мета даного методу полягає в засвоєнні кращих досягнень в області бізнес-процесів на ринку і подальше вдосконалення [5].

Гостра конкуренція, поява нових технологій призводять до того, що бізнес-процеси починають все менше і менше задовольняти запити споживачів. Етап зниження ефективності процесу є найбільш болючим для організації, тому тут необхідно використовувати методи поліпшень процесів, які здатні збільшити їх ефективність не на 10% або навіть на 20%, а мінімум на 80%. Докорінне перетворення процесу здатне оживити організацію і надати їй додаткові конкурентні переваги на ринку. Тому дана стадія життєвого циклу бізнес-процесу обумовлює застосування реінжинірингу, який доцільно використовувати спільно з бенчмаркингом, так як запозичення кращих технологій управління компанією у конкурентів може значно прискорити процес перетворень, що сьогодні є важливим фактором в управлінні змінами. [5]

Підведемо підсумки, що кожен метод вдосконалення бізнес-процесів ефективний в певному окремому випадку. Головне правильно обрати той метод, який буде найбільш ефективний для підприємства. Роблячи вибір треба звертати увагу на стадію життєвого циклу процесу на підприємстві. Треба провести ретельний аналіз ситуації на підприємстві, зважити все фактори і умови, які впливають на функціональний процес. В наш час, з великою конкуренцією на ринку підприємство має постійно вдосконалювати свої бізнес-процеси та вносити нові технології.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Боярська М. О.

Література: 1. Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования: учебник. М.: Стандарты и качество, 2003. 272 с. **2.** Елиферов В. Г., Репин В. В. Бизнес-процессы: учебник. М.: Эксмо, 2005. 327 с. **3.** Ковалев С. М., Ковалев В. М. Секреты успешных предприятий: бизнес-процессы и организационная структура: учебник. М.: Бизнес-инжиниринговые технологии, 2004. 235 с. **4.** Ойхман Е. Г., Попов Э. В. Реинжиниринг биз-

неса: реинжиниринг организаций и информационные технологи: учебник. М.: Наука, 1997. 218 с. **5.** Хаммер М., Чампи Д. Реинжиниринг корпорации: манифест революции в бизнесе: учебник. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2007. 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ

УДК 658: 338

Кучерявенко А. Ю.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту ы маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто поняття організаційної структури управління. Розкрито типи організаційних структур управління. Проаналізовано основні етапи формування організаційної структури на підприємстві та визначено принципи її побудови.*

Ключові слова: *організація, структура управління, підприємство, типи управління, організаційна структура.*

Аннотация. *Рассмотрено понятие организационной структуры управления. Раскрыты типы организационных структур управления. Проанализированы основные этапы формирования организационной структуры предприятия, и определены принципы ее построения.*

Ключевые слова: *организация, структура управления, предприятие, типы управления, организационная структура.*

Annotation. *The article deals with the concept of organizational management structure. The types of organizational management structures are disclosed. The main stages of formation of the organizational structure of the enterprise are analyzed and the principles of its construction are determined.*

Keywords: *organization, management structure, enterprise, management types, organizational structure.*

В умовах розвитку ринкових відносин для вітчизняних підприємств дедалі більшого значення набуває формування ефективної системи менеджменту, дослідження сутності і взаємозв'язків її складових елементів, аналіз факторів, що впливають на результативність її функціонування. Важливе місце серед усіх елементів, як показують дослідження, займає організаційна структура управління підприємством, раціональність побудови якої визначає успішність його функціонування. Організаційна структура управління являє собою внутрішню будову будь-якої виробничо-господарської системи, тобто спосіб організації елементів у систему, сукупність стійких зв'язків і відносин між ними [5]. Структура управління є формою, в рамках якої протікають зміни, з'являються передумови для переходу системи в цілому в нову якість.

В економічній літературі на сьогодні досить глибоко досліджено типи та принципи побудови організаційних структур управління в цілому на підприємствах. Зокрема, цим питанням присвячено роботи таких науковців, як М. Альберта, І. Ансоффа, С. Чехотіна, М. Вебера, П. Попова, Дж. Шоннессі, М. Мексона.

Метою статті є аналіз організаційних структур, їх адаптація та формування на підприємствах.

Науковців дають неодностайно визначення поняттю «організаційна структура». Наприклад, Дж. Джордж визначає організаційну структуру як формалізовану систему завдань і підпорядкованості, що контролює, координує і мотивує співробітників таким чином, щоб вони могли узгоджувати свої дії для досягнення організаційних цілей [4]. На думку П. Друкера, організаційна структура не є самоціллю. Вона є інструментом, застосування якого дає змогу підвищити продуктивність спільної праці працівників [1]. Г. Мінцберг охарактеризував організаційну структуру як сукупність засобів, за допомогою яких процес праці спочатку поділяється на окремі робочі завдання, а потім досягається координація дій з вирішення завдань [5].

© Кучерявенко А. Ю., 2017

Тобто організаційна структура – це конструкція підприємства з формальним чи неформальним вираженням, на основі якої здійснюється управління ним.

При побудові організаційної структури необхідно дотримуватися таких принципів [2]:

– структура управління має передусім відображати цілі й завдання організації, тобто бути підпорядкованою виробництву та його проблемам;

– слід передбачати оптимальний розподіл праці між органами управління і окремими працівниками, який забезпечує творчий характер роботи і нормальне навантаження, а також необхідний;

– формування структури управління належить пов`язувати з визначенням повноважень і відповідальності кожного працівника та органу управління, з установленням системи вертикальних і горизонтальних зв`язків між ними;

– між функціями і обов`язками, з одного боку, і повноваженнями та відповідальністю – з іншого, необхідно підтримувати відповідність, порушення якої призводить до дисфункції структури управління в цілому;

– структура управління має бути адекватною соціально-культурному середовищу організації, яке суттєво впливає на рішення щодо централізації і децентралізації, розподілу повноважень і відповідальності, міри самостійності і масштабів контролю керівників і менеджерів.

Формування організаційних структур на підприємствах відбувається поетапно [1]. Перший етап – ініціювання. Воно стосується постановки завдань організації, визначає засоби їх вирішення, та проектується система комунікацій. Другий етап – координація, дозволяє визначитись з видом діяльності підприємства, сформувати склад виконавців, створити відповідну систему мотивації. Третій етап – управління, приділена увага делегуванню повноважень щодо контролю за їх виконанням.

Залежно від виду діяльності підприємства, кількості персоналу та складності виробництва або надання послуг обирається відповідний тип управління.

У сучасній теорії управління виділяють два основних типи управління підприємством [2]: бюрократичний та органічний. Бюрократичні організаційні структури управління характеризуються розвиненою ієрархією управління, високим рівнем розподілу праці, наявністю чисельних правил і норм поведінки, підбору кадрів за діловими та професійними якостями. Різновидами бюрократичного типу структур управління є лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, штабна, лінійно-штабна та дивізійна.

Органічний тип структур управління виник як протилежність бюрократичної. Принципові відмінності органічної структури управління від бюрократичної можна назвати такі [4]: гнучкість, знижена регламентованість, творча активність персоналу, бригадна організація плану, широке впровадження інформаційних технологій тощо. Різновидами органічного типу структур управління є проектна, матрична, програмно-цільова та бригадна [3]. Ці структури мають високий ступінь адаптації: легко удосконалюють форму, пристосовуючись до мінливих умов; забезпечують швидку реалізацію складних програм і проектів, ефективне вирішення виникаючих проблем [4].

Таким чином, проаналізувавши усі види організаційних структур, можна зробити висновок, що невід`ємним елементом успішного функціонування і розвитку підприємства є формування відповідної організаційної структури. Вона повинна сприяти досягненню цілей підприємства через встановлення прав, відповідальності кожної структурної одиниці за виконання поставлених перед нею завдань, раціонального розподілу праці між різними рівнями управління. Організаційна структура управління може вважатися раціональною, коли вона сприяє взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем, продуктивному розподілу завдань працівників і задоволенню потреб споживачів. Обрання правильної моделі організаційної структури – це основне завдання керівників ще на початку функціонування підприємства, тому подальший розвиток повинен бути націлений на аналіз механізмів побудови раціональної організаційної структури управління.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Немашкало К. Р.

Література: 1. Дитрих Я. Проектирование и конструирование организации: Системный подход. М.: Юристъ, 2010. 321 с. **2.** Дубінський С. В. Сучасні підходи до вдосконалення організаційно-економічного механізму. *Європейський вектор економічного розвитку.* 2014. № 1 (16). С. 66–72. **3.** Кондратьєва Т. В. Сучасна концепція розвитку фірми. *Вісник НТУ «ХПІ».* 2012. № 58 (964). С. 83–87. **4.** Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ, 2012. 384 с. **5.** Шатун В. Т. Основи менеджменту: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2015. 376 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КОМІСІЙНОЇ ТОРГІВЛІ

УДК 657.44:339.37

Ларіна Т. І.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розкрито економічну сутність поняття «комісійна торгівля». Досліджено особливості обліку комісійної торгівлі непродовольчими товарами. Проаналізовано основні проблеми, пов'язані з організацією та веденням обліку комісійної торгівлі.*

Ключові слова: *комісійна торгівля, комісіонер, комітент, договір комісії, бухгалтерський облік, комісійна винагорода.*

Аннотация. *Раскрыта экономическая сущность понятия «комиссионная торговля». Исследованы особенности учета комиссионной торговли непродовольственными товарами. Проанализированы основные проблемы, связанные с организацией и ведением учета комиссионной торговли.*

Ключевые слова: *комиссионная торговля, комиссионер, комитент, договор комиссии, бухгалтерский учет, комиссионное вознаграждение.*

Annotation. *The economic essence of the concept of «commission trade» is disclosed. The peculiarities of accounting for commission trade in non-food goods are investigated. The main problems associated with the organization and accounting of commission trade are analyzed.*

Keywords: *commission trade, commission agent, committent, commission agreement, accounting, commission fee.*

Комісійні операції з продажу товарів здобули вагоме місце в сучасній економіці, тому що це зручний інструмент розподілу функцій між учасниками торговельної діяльності. Комісіонер займається пошуком виключно найвигідніших покупців, це дає комітенту змогу зосередитися саме на закупівлях і з усією відповідальністю підійти до пошуку товарів, що мають найбільший попит на ринку. Порядок комісійної торгівлі регулюється Правилами комісійної торгівлі непродовольчими товарами.

Комісійна торгівля – це особливий вид торговельної діяльності , яка полягає в тому, що реалізуються товари, що були у споживанні. Попит на такі товари не великий, але вони мають свого покупця. Споживача приваблює більш низька ціна, рідка, але необхідна річ, антикваріат тощо [1].

Учасниками торгового процесу в комісійній торгівлі можуть бути: суб'єкти господарської діяльності, які приймають товар на комісію (комісіонер), і фізична або юридична особа, яка передає товар на комісію (комітент). Відношення учасників регулюються договором комісії, за яким комітент довіряє продаж товару комісіонеру за фіксовану винагороду. Розмір винагороди комісіонера встановлюється у вигляді:

- відсотків від суми доходу від продажу товару;
- фіксованої суми;
- різниці між реальною продажною і встановленою комітентом ціною [2].

Доходом комітента в такому випадку буде вважатися вся сума виручки, а не сума, яку він отримає від комісіонера (за мінусом комісійної винагороди). При цьому за комітентом зберігається право будь-коли забрати товар, зданий на комісію, заплативши комісіонеру визначену угодою суму відшкодування видатків за зберігання товару.

При складанні комісійного договору комісіонер погоджується на виконання умов, вказаних в цьому документі (ціна, за якою повинен бути реалізований товар, термін реалізації або без терміну тощо). Він повинен діяти на найбільш вигідніших умовах для комітента і відповідно до його умов, які вказані в договорі. Для вигідних умов реалізації комісіонер може відступати від умов комітента, якщо це потребується, але він повинен повідомити і запитати у нього, як тільки це стане можливо. Комісіонеру, який є фізичною особою – підприємцем, можливе надання прав, за котрих він може відступати від умов договору комісії, без попереднього повідомлення комітента, але він буде зобов'язаний повідомити про такі відступи від договору [3].

Майно, придбане комісіонером за кошти комітента, є власністю останнього. До договору комісії на продаж встановлюються такі самі умови, тобто право власності на майно, передане комісіонеру на продаж, залишається

© Ларіна Т. І., 2017

у комітента. При збереженні за комітентом права власності у випадку втрати, недостачі або пошкодження майна комісіонер не звільняється від відповідальності перед комітентом.

Виходячи з цього насамперед треба пам'ятати, що якщо комісіонер при прийманні комісійного товару виявить схожі недоліки, він повинен негайно повідомити про це комітента, а також прийняти заходи охорони його прав та інтересів. У разі якщо договір комісії передбачає комісіонера застрахувати майно за кошти комітента, але він цього не зробив, то йому доведеться відшкодувати втрату (нестачу, пошкодження) майна.

Для реалізації товарів на умовах комісії приймаються товари, придатні для використання (майже нові, які були в споживанні, але не потребують ремонту), а також антикваріат, витвори мистецтва, унікальні речі.

На комісію не приймаються такі товари:

- військове спорядження, товари військового асортименту;
- товари побутової хімії;
- лікувальні засоби і вироби медичного призначення;
- іграшки для дітей до трьох років;
- товари з простроченим строком зберігання.

В комісійній торгівлі товар має бути реалізований протягом 60 календарних днів, окрім товарів, строк реалізації яких не обмежено (антикваріат, вироби мистецтва та унікальні речі). Якщо товар не реалізовано протягом встановленого часу, його повертають комітенту або проводять уцінку в таких розмірах:

- 30 % від встановленої учасниками початкової вартості, якщо товар не було продано в строк (60 календарних днів);
- на 40 % від залишкової вартості ціни після першого уцінки вартості товару, якщо він не реалізований після наступних 15 календарних днів. Якщо після закінчення цього строку товар не був реалізований, його знімають із продажу без письмового попередження комітенту.

Повернення комітенту нереалізованих товарів оформляється Актом про зняття комісійних товарів з продажу, а уцінка товарів – Актом на уцінку комісійних товарів.

За умови того, що право власності на передані комісіонеру товари залишається у комітента, в бухгалтерському обліку здійснюється запис: Дт 283 «Товари на комісії» Кт 281 «Товари на складі» за первісною вартістю, тобто вартість запасів, переданих суб'єктом господарювання на комісію, відображається на окремих субрахунках рахунків обліку відповідних запасів [4].

На субрахунку 283 ведеться аналітичний облік за видами товарів і підприємствами (особами) – комісіонерами. Інформацію про балансову (облікову) вартість переданих на комісію запасів наводять у примітках до фінансової звітності.

За договором комісії у покупця виникає право власності на майно з моменту його передачі. Після передачі товару покупцеві до нього також переходить ризик випадкового пошкодження товару (якщо інше не встановлено договором або законом). Тобто важливим є своєчасне надання звіту комісіонера, де зазначається вартість і дата реалізації комісійного товару (також можливе підкріплення до звіту копій первинних документів, що підтверджують факт такої передачі, за домовленістю з покупцем). Ці документи являються підставою для переходу права власності на товар і вони визначатимуть дату визнання доходу в обліку комітента. Звіт комісіонера також є основою для списання витрат в обліку комітента.

Надходження, реалізацію, а також повернення товарів за договором комісії у комісіонера враховують на позабалансовому субрахунку 024 «Товари, прийняті на комісію». Товари на позабалансовому субрахунку комісіонер враховує за продажною вартістю [5].

Приклад. Згідно з договором на реалізацію від фізичної особи-комітента магазин прийняв пальто, яке було у вжитку. Фахівець магазину оцінив здану річ на 1800 грн. Комісійна винагорода – 5 % від продажної вартості товарів, тобто 90 грн (у т.ч. ПДВ – 15 грн). Витрати комісіонера – 30 грн. Комісійна винагорода магазину становить 120 грн. Бухгалтерський облік зазначених операцій наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Відображення в обліку операцій з комісійної торгівлі

№ з/п	Зміст господарських операцій	Бухгалтерський облік		Сума, грн
1	2	3		4
	У комісіонера	Д-т	К-т	
1	Прийнято товар на комісію	024	-	1800
2	Відвантажено товар покупцю	361	702	1800

Закінчення табл. 1

1	2	3		4
3	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	702	641	300
4	Списано вартість реалізованого товару	-	024	1800
5	Відображено заборгованість перед комітентом	704	685	1500
6	Відображено податковий кредит з ПДВ	644	685	300
7	Отримано оплату за товар від покупця	311	361	1800
8	Перераховано гроші комітенту	685	311	1800
9	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	644	300
10	Списано на фінансовий результат Дохід від реалізації товарів Вирахування з доходу	 702 791	 791 704	 1500 1500
11	Відображено дохід від реалізації послуг	361	703	90
12	Відображено ПДВ	703	641	15
13	Списано дохід на фінансовий результат	703	791	75
14	Списано на фінансовий результат витрати комісіонера	791	903	30
15	Отримано оплату комісійних послуг	311	361	90

Гроші за реалізований товар виплачуються готівкою фізичній особі – комітенту на третій день після продажу товару (не враховуючи дня продажу, вихідних і святкових днів) при пред'явленні квитанції та паспорта (або документа, що його замінює). При отриманні грошей комітент повертає касиру перший екземпляр квитанції і ставить підпис на комітентській картці. Обидва примірники квитанцій разом зі звітом касира здають до бухгалтерії. Комітентам – юридичним особам гроші перераховують на їх рахунок у банку.

Отже, чистим доходом комісіонера від реалізації товарів на комісійних засадах є комісійна винагорода. Всі витрати комісіонера, які були здійснені під час його торговельної діяльності, відображаються на рахунках 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності». Після чого в кінці звітного періоду всі збитки списуються з кредиту зазначених рахунків на дебет рахунка 791 «Результат основної діяльності».

Після списання доходів і розходів комісіонера на 791 рахунок визначають фінансовий результат (прибуток, збиток) від торговельної діяльності комісіонера, який відповідними записами списують на рахунок 441 «Нерозподілені прибутки», 442 «Непокриті збитки».

Науковий керівник – викладач Шушлякова О. В.

Література: 1. Блакита Г. В., Гладій І. О., Бровко О. Т. Бухгалтерський облік в торгівлі та в ресторанному господарстві. Київ: Центр учб. літ. 2014. 108 с. **2.** Куцик П. О., Коваль Л. І., Макарук Ф. Ф. Бухгалтерський облік у торгівлі та ресторанному господарстві. Київ: ВД Магнолія – 2006, 2010. 504 с. **3.** Максімова В. Ф., Кузіна З. В., Стиренко Л. М., Степова Т. Г. Облік у галузях економіки. Київ: Центр учб. літ. 2010. 53 с. **4.** Інструкція Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99.5. **5.** Завгородній А. Г., Яремко І. Й., Пилипенко Л. М., Мороз А. С. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності. Л.: Вид-во Львівської політехніки, 2014. 186 с.

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

УДК 336.748.12:33.025.12(477)

Лещенко Р. І.
Мацишин М. Ю.

Студенти 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто поняття «інфляція», наведено причини її виникнення, вплив інфляції на соціальну структуру населення, зазначено методи антиінфляційної політики. Проаналізовано особливості інфляції в Україні і встановлено, що інфляція є однією з найбільш гострих проблем розвитку економіки країни.*

Ключові слова: *інфляція, антиінфляційна політика, курс валют, дохід населення.*

Аннотация. *Рассмотрено понятие «инфляция», представлены причины ее возникновения, влияние инфляции на социальную структуру населения, указаны методы антиинфляционной политики. Проанализированы особенности инфляции в Украине; установлено, что инфляция является одной из наиболее острых проблем развития экономики страны.*

Ключевые слова: *инфляция, антиинфляционная политика, курс валют, доход населения.*

Annotation. *Concept of inflation, the reasons for its occurrence, influence of inflation on the social structure of the population, methods of anti-inflation policy. We analyzed the features of inflation in Ukraine and understand that inflation is one of the most acute problems of the economy.*

Keywords: *inflation, anti-inflationary policy, currency rate, income of the population.*

Більшості країн світу присутнє таке явище, як інфляція. Наша країна не є винятком. В наш час питання подолання інфляції є ключовим завданням національної економіки, тому що вона впливає не тільки на стабільність державної валюти, а й на суспільство в цілому. Адже знецінення грошової одиниці призводе до загального підвищення цін на товари та послуги, від чого страждає населення країни.

Метою написання статті є розгляд інфляційних процесів, причини їх виникнення та пошук методів щодо їхнього запобігання.

Питанням інфляції займалися такі видатні вчені, як Д. Рікардо, Дж. Локк, А. Сміт, А. Маршалл, Дж. Мілль, І. Фішер та ін. Щодо сучасності, то питанням інфляції займалися: В. Базилевич, П. Круш, О. Клименко та ін.

Сучасні дослідники не мають спільної точки зору щодо виникнення інфляції, тому ця проблема розглядається більш гостро, що підкреслює необхідність у систематизації знань з цього питання.

Інфляція – це стійке і відчутне зростання рівня цін, яке виникло внаслідок того, що значна частина грошової маси виявилася не забезпеченою економічними благами [1, с. 398].

По-перше, існування інфляції виникає через соціальний конфлікт з приводу перерозподілу суспільного багатства. Також існують різноманітні фактори, що безпосередньо визначають характер протікання інфляційного процесу.

В економіці України інфляція з'являлася ще до проголошення незалежності в 50–60-ті роки XX ст. і була пов'язана з різким падінням ефективності суспільного виробництва. Значне підвищення рівня інфляції відбулося в січні 1992 року, коли були «відпущені» всі ціни. З цього моменту інфляційний процес став швидко розвиватись.

Існує багато причин, які призвели до інфляції в Україні:

– технічне і технологічне переоснащення виробництва потребує значних інвестицій, що провокує подорожчання грошових ресурсів, а отже, стимулює інфляцію [2];

– монетарна причина полягає у готівковій і кредитній емісії грошей, які породжують фіскальну та банківську інфляцію, а їх межі визначаються ефективністю розширення пропозиції грошей [2];

– відсутність процесу відтворення основного капіталу, порушення розподілу інвестицій внаслідок спрямування їх на розширення сфери споживання, а не виробництва [2];

– зовнішньоекономічна причина полягає в тому, що Україна є залежною від імпорту товарів і капіталу, що призводить до імпортованої інфляції [2];

© Лещенко Р. І., Мацишин М. Ю., 2017

– соціальна причина інфляції полягає у великій кількості багатих монополістів, яким вигідно тримати високі ціни з метою отримання надприбутків і бідних, які змушені оплачувати монополістичні ціни [2];

– політична нестабільність: маніпулювання економічними процесами у пошуках особистої вигоди, яка лежить у площині збагачення за рахунок перерозподілу доходів через інструмент інфляції [2].

Наслідки інфляції складні та різноманітні. Її темпи сприяють зростанню цін і норми прибутку. Високий рівень інфляції перетворюється на серйозну перешкоду для виробництва, обумовлює економічну і соціальну напруженість у суспільстві. На сьогодні для національної економіки все ще актуальною залишається боротьба із загальним зростанням цін і його негативними соціально-економічними наслідками.

В результаті зростання цін відбувається зниження конкурентоспроможності національних товарів, внаслідок чого зростає імпорт і зменшується експорт, банкрутують національні виробники, росте попит на більш стабільну іноземну валюту, посилюється відтік капіталів за кордон, а це сприяє зниженню політичної стабільності у суспільстві, зростає соціальна напруженість [3, с. 23].

Головним негативним соціальним наслідком інфляції є перерозподіл багатства і доходів, особливо якщо вони не індексуються, а кредити видаються без урахування індексу цін. Важкі соціальні наслідки інфляції виявляються також у зниженні реальних доходів громадян. Інфляція призводить до зниження реальних доходів населення, коли динаміка зростання номінальних доходів відстає від динаміки інфляційного процесу (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка номінальної та реальної середньої заробітної плати в Україні протягом 2000–2014 рр. [4]

Рік	Номінальна середня щаробітна плата, грн	Реальна середня щаробітна плата, у % до попереднього року
2000	230,13	99,1
2001	311,08	119,3
2002	376,38	118,2
2003	462,27	115,2
2004	289,63	123,8
2005	806,19	120,3
2006	1041,47	118,3
2007	1351,14	112,5
2008	1806,40	106,3
2009	19,0600	90,8
2010	2239,00	110,2
2011	2633,00	108,7
2012	3025,00	114,4
2013	3265,00	108,2
2014	4012,00	93,5

Незважаючи на позитивні показники зростання номінальної заробітної плати в Україні за досліджуваний період, говорити про високий рівень життя її населення не доводиться, оскільки показники реальної заробітної плати мають надто повільні тенденції до зростання. Як видно з даних табл. 1, реальні доходи відчутно падали у 2008, 2009 і 2014 рр., що пояснюється високим рівнем інфляції 22,3 %,12,3 % і 24,9 % відповідно.

Особливо небезпечна інфляція для осіб із фіксованими доходами (пенсіонерів, утриманців, державних службовців). В умовах інфляції доходи учасників виробництва зростають, а одержувачі трансфертних виплат втрачають частину доходу, оскільки номінальні ставки пенсій та інших соціальних виплат часто не індексуються або це відбувається із запізненням і не компенсує зростання цін [5, с. 45].

Інфляція послабляє позиції владних структур. Через те, що державні органи за допомогою емісії вирішують проблемні питання, зростає невдоволення з боку населення, підвищується соціальна напруга, зникає довіра до уряду, до програм і заходів, що плануються і проводяться керівництвом. Виникають мітинги, учасниками яких є просте населення, котре невдоволене ситуацією на споживчому ринку.

Також інфляція впливає на зовнішньоекономічні зв'язки країни. Проявом цього є падіння курсу національної валюти. Як наслідок, купівельна спроможність грошей на внутрішньому ринку не відповідає курсу національної валюти. Державне регулювання валютних відносин призводить до формування ринкового й офіційного курсів. Виникають розбіжності курсів валют, які посилюють спекуляції на валютних ринках, вони гальмують приплив іноземних інвестицій, погіршуються валютне становище та платіжний баланс країни.

Керування інфляцією є головною проблемою для грошово-кредитної та економічної політики держави. Тому розробляється комплекс заходів державного регулювання економіки, що спрямовані на боротьбу з інфляцією. Ці заходи утворюють антиінфляційну політику. Залежно від стадії інфляційного процесу уряд розробляє антиінфляційну програму, яка визначає мету, задачі та способи реалізації. Під час розроблення цієї програми важливими є кількісні показники та їх кінцеві результати. Такими є цінові показники (індекс споживчих цін, темп інфляції та ін.), динаміка грошової маси в обігу, розмір державних видатків тощо.

Необхідним є проведення широкого комплексу антиінфляційних заходів. В Україні таким заходами є:

- створення галузей і підприємств із конкурентним, високотехнологічним і наукомістким виробництвом [6];
- ведення систематичної антиінфляційної політики та запровадження широкого спектра економічної інформації для підприємств [6];
- посилення економічної свободи підприємств, впровадження дотацій та субсидій, які здатні підвищити накопичення коштів у підприємців і населення [6];
- створення умов для переходу капіталу з однієї галузі до іншої, за допомогою розширення виробництва товарів народного споживання;
- підтримування банків, щодо надання банківського кредиту для покриття дефіциту коштів [6];
- контроль за грошовою емісією [6];
- обмеження монополізму та захист конкурентного середовища [6].

Але найбільш ефективними ці методи є тоді, коли вони застосовуються комплексно.

Отже, інфляція – це процес, який руйнує не тільки економіку країни, але завдає значної шкоди населенню. Тому державі необхідно досконало розподіляти державний бюджет, уникнути його дефіциту, підтримувати розвиток малого та середнього бізнесу. Нашій країні потрібно враховувати досвід і методи інших країн, які подолали інфляцію, враховуючи особливості власної економіки. Це допоможе стабілізувати фінансову ситуацію України, створити фактори впливу на інфляцію. За цих умов Україна зможе зайняти провідне місце серед економічно стабільних країн Європи.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пономаренко О. О.

Література: 1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Баластрик Л. О. Макроекономіка: підручник. Київ: Знання, 2008. 743 с. **2.** Чернявський О. П., Гудзь Т. П. Інфляція в Україні за умов фінансової кризи. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2010. № 38. С. 180–190. **2.** Марцин В. С. Інфляційні процеси, причини їх виникнення та шляхи подолання в Україні. *Регіональна економіка.* 2012. № 1. С. 21–29. **3.** Сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua. **4.** Марцин В. С. Деякі підходи до регулювання інфляційних процесів на сучасному етапі розвитку економіки. *Економіка розвитку.* 2013. № 1 (65). С. 42–48. **5.** Пономаренко О. О., Лосева О. Г. Немонетарні показники інфляції: вагомість, зв`язок та місце у класифікації. *Культура народів Причорномор'я.* 2013. № 265. С. 71–74.

ІСТОРІЯ ВІДКРИТТЯ ТА АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ШЕБЕЛИНСЬКОГО ГАЗОКОНДЕНСАТНОГО РОДОВИЩА

УДК 623.323:93(477)

Лещенко С. Є.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено історію відкриття Шебелинського газоконденсатного родовища. Розглянуто динаміку розвитку родовища з моменту експлуатації по сьогодення. Визначено проблемні питання перспективи видобування природного газу.*

Ключові слова: *природний газ, щорічний видобуток, підприємство, нафтогазовий комплекс, перспективи.*

Аннотация. *Исследована история открытия Шебелинского газоконденсатного месторождения. Рассмотрена динамика развития месторождения с момента эксплуатации по сегодняшний день. Определены проблемные вопросы перспективы добычи природного газа.*

Ключевые слова: *природный газ, ежегодная добыча, предприятие, нефтегазовый комплекс, перспективы.*

Annotation. *Studied the history of strike of Shebelinskii condensed gas deposit. Considered the dynamic of development of deposit from the moment of exploitation to the present time. Identify problematic issues of perspectives of natural gas's extraction.*

Keywords: *natural gas, annual extraction, enterprise, oil-and-gas complex, perspectives.*

Чимало таємниць приховує наша земля. Багато бачила вона на своєму віку, великі історичні події відбувалися на її теренах. Але не тільки завдяки цьому Україна відома світу. Наша земля вражає своєю природою, унікальними багатствами. За міжнародними показниками, Україна досить багата в енергетичному відношенні держава: при території, що дорівнює лише 0,4 % світової, сировинні енергетичні запаси надр України складають аж 5 % світових. Нафтогазовий комплекс має визначальний вплив на розвиток народного господарства і підвищення добробуту України.

Тематика цієї статті набуває своєї актуальності з кожним роком, адже саме аналіз історії зародження та розвитку одного із найпотужніших газових родовищ України надасть змогу кожному уявити цілісну картину багатства України на корисні копалини і важливість їх раціонального використання.

Занурюючись у давню історію пошуку перших покладів газу в степах Східної України, що здавна приваблювали геологів, дуже важливо акцентувати увагу на відкритті найпотужнішого на той час газового родовища, що і дало значний поштовх у розвиток газової промисловості в Україні. В один із вересневих днів 1949 року над звичайнісіньким українським степом, сполосованим густою мережею дрібних річок, пагорбів і рівчаків з`явився маленький, ледь помітний здалеку, літачок «У-2». Він довго кружляв над околицями мальовничих поселень Глазунівка, Андріївка, Шебелинка, Мілова, Кіселі, Верхній Бішкін. На борту літака, який належав трестові «Укрсхіднафтогазрозвідка», геологи тресту Черпак С. Є. та Палець Л. С. обирали місце для першої бурової [1, с. 25–26]. Вони вбили кілок у те місце, в якому було вирішено пробурити першу глибоку розвідувальну свердловину. Підлітки, що оточили їх з усіх боків, навіть не підозрювали про те, що саме тут твориться велика історія і вони присутні при народженні нового, згодом легендарного промислу, на якому через деякий час багатьом із них доведеться працювати.

Все глибше заглиблювався в земні надра стовбур свердловини № 1, яку бурила бригада майстра Мелешка А. І. Коли досягли позначки 730 метрів, буровики неодноразово спостерігали слабке виділення газу з глинистого розчину. Результати глибокої розвідки Шебелинської ділянки перевершили всі сподівання. Високопродуктивні поклади блакитного палива виявили приблизно на 200–300 метрів вище за раніше прогнозовані глибини їх залягання. 3 травня 1950 року – дата, яка найбільше запам'яталася першовідкривачам великих покладів газу в Дніпрово–Донецькій западині; день, коли відбувся потужний викид глинистого розчину та вдарив сильний газовий водограй, який сповістив всю країну про відкриття величезного газоконденсатного родовища. За порівняно короткий термін були пробурені і облаштовані перші свердловини, побудовано газопровід до Харкова, і в 1956 році почалася промислова експлуатація цього родовища.

Аналізуючи важливість усвідомлення щодо наявності великих покладів газу та його продуктів на Шебелинській ділянці, потрібно, перш за все, розуміти, що саме це стало причиною розвідки, а в подальшому і відкриття

© Лещенко С. Є., 2017

родовищ, таких як: Кегичівське, Меліховське, Хрестищенське, що, своєю чергою, обумовило необхідність створення ще двох підприємств по видобутку і транспорту газу, які об'єднались пізніше в одне «Харківтрансгаз» [2, с. 37–40].

Історію розробки Шебелинського газоконденсатного родовища (ГКР) можна умовно розділити на три основні періоди. Перший період розпочався з моменту введення родовища в експлуатацію і тривав 10 років. Його можна назвати періодом наростаючого видобутку газу, причому на початку цього періоду до 1960 року темп нарощування річних відборів був повільнішим (приблизно 2,1 млрд м^3 за рік), а з 1961 по 1966 рр. – 3,2 млрд м^3 за рік. За цей період в експлуатацію були введені 260 свердловин і видобуто 160 млрд м3 газу. Високі темпи зростання видобутку газу були досягнуті за рахунок буріння свердловин у склепінній частині родовища, а також експлуатацією частини свердловин одночасно трубним і міжтрубним простором з дебітами більше 1млн м^3/добу.

Другий період, який характеризується постійним видобутком газу на найвищому рівні 30–31 млрд м^3, продовжувався 6 років (1967–1972 рр.). Кількість видобувних свердловин зросло до 454 одиниць. Підтримання видобутку на постійному рівні забезпечувалося як за рахунок введення в експлуатацію нових свердловин (30 одиниць за рік), зниження робочих тисків газу на гирлі свердловин від 10,0 (1966 р.) до 4,4 МПа (1972 р.), так і за рахунок інтенсивної експлуатації свердловин із підвищенням коефіцієнта експлуатації від 0,85 до 0,95. У цей період продовжувалася експлуатація значної частини свердловин одночасно трубним і міжтрубним просторами. За цей період видобуто 184 млрд м3 газу [3, с. 145–150].

З 1973 року родовище вступило в період падаючого видобутку газу. Третій період характеризується безперервним зниженням дебітів газу, депресій на пласт і робочих тисків. Гістограма з річним видобутком газу (рис. 1) яскраво демонструє кожен період експлуатації Шебелинського родовища.

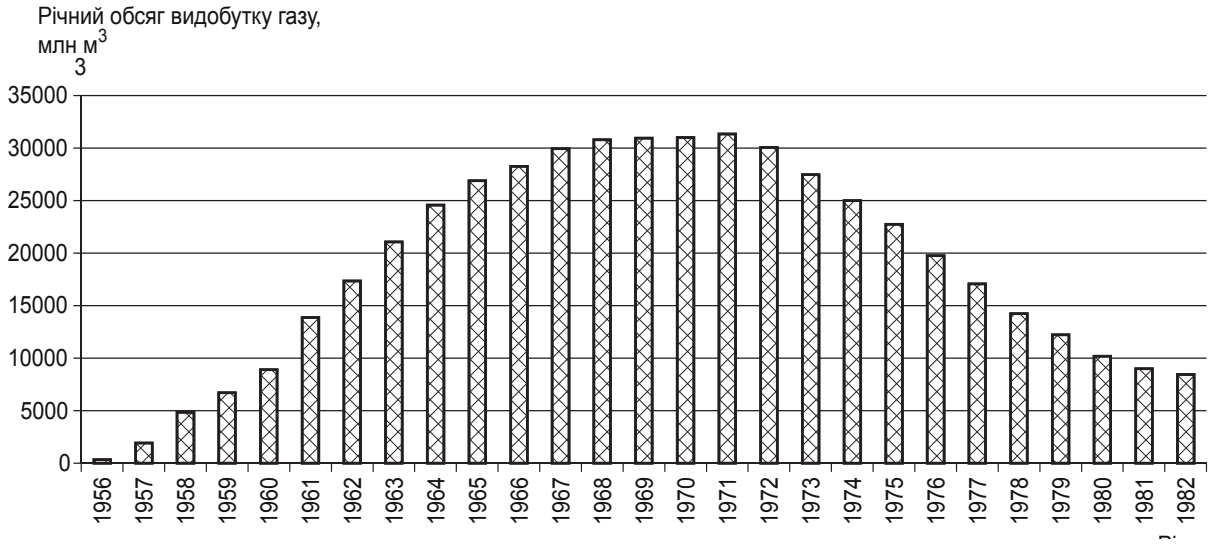

Рис. 1. **Річний видобуток газу**

З кожним наступним роком родовище давало все більші об'єми газу. Такі результати були досягнені за рахунок як введення в роботу все більшої кількості свердловин, так і залучення більш модернізованої та автоматизованої техніки. Але, як відомо, кожна корисна копалина не безмежна, і тому з 1972 року тиск газу в родовищі почав знижуватися, що і зумовило постійний спад річного об'єму видобутку газу.

Незважаючи на щорічне зменшення видобутку газу в Шебелинському родовищі, підприємство «Шебелинкагазвидобування» намагається стабілізувати видобуток газу на належному рівні.

Оцінивши та проаналізувавши рис. 2, можна впевнено стверджувати, що стабілізація видобутку газу була на рівні 8 000–8,500 млн м^3 та існувала за рахунок певних змін у розвитку родовища.

По-перше, з кожним наступним роком продовжувалося буріння свердловин, особливо в периферійних зонах. Більш того, за останній час була проведена реконструкція Червонодонецької та Хрестищенської дотискних компресорних станцій (ДКС), що дозволило зменшити темпи падіння видобутку газу на Шебелинському ГКР. В червні 2011 р. почала працювати малодотискна компресорна станція «Шебелинка–1» з компресорними агрегатами. Реалізація цього проекту дала змогу забезпечити додатковий видобуток газу з Шебелинського ГКР в обсязі 55 млн м^3/рік. В червні 2012 р. був введений в експлуатацію II ступінь стиснення газу на Червонодонецькій ДКС, що дозволило уникнути сезонного скорочення видобутку газу на Шебелинському ГКР та утримати річний видобуток 2012–2013 рр. на вже досягнутому рівні 2,4 млрд м^3. Стабілізація видобутку газу складає 80–82 млн м^3/рік. Залучення до роботи більш кваліфікованих робітників є також одним із головних пріоритетів підприємства, тому

воно намагається створити якомога привабливі та комфортні умови молодим фахівцям для навчання в університетах.

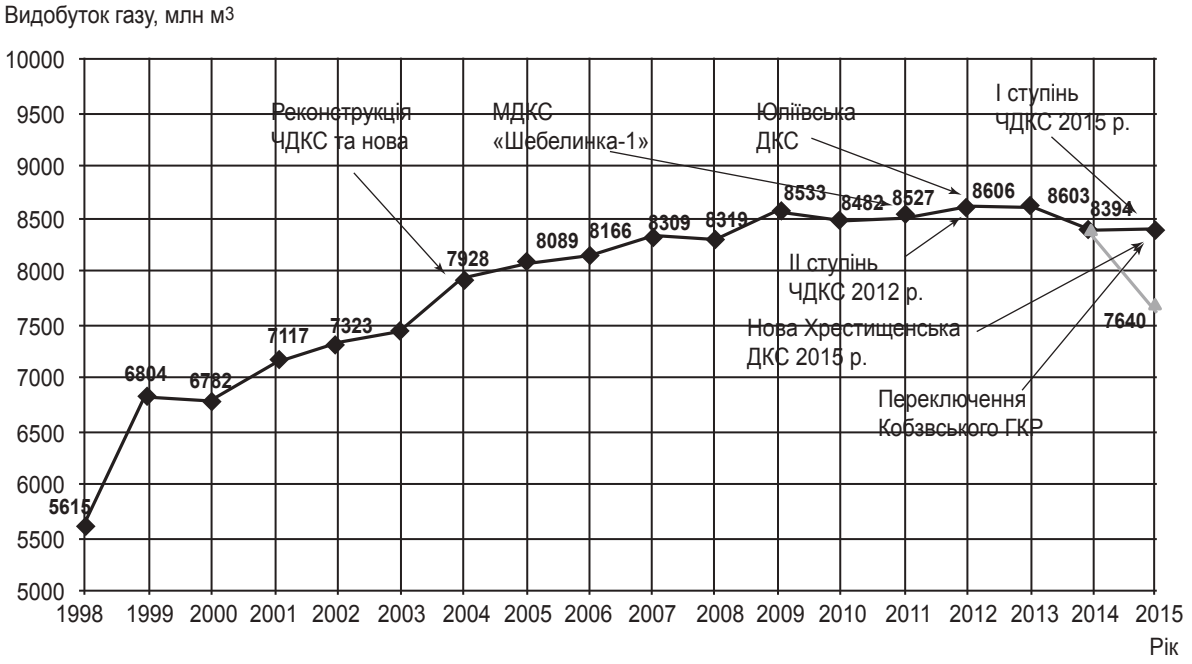

Рис. 2. **Графік видобутку газу ГПУ «Шебелинкагазвидобування»**

Усі ці фактори свідчать про те, що Шебелинське газове родовище і надалі залишається одним із найпотужніших і найперспективніших газових родовищ України, яке поклало початок газовій промисловості в Харківському регіоні. Через його великий потенціал за розвідними запасами газу (близько 700 млрд м^3) Шебелинське родовище можна впевнено називати флагманом газової промисловості України.

Науковий керівник – канд. істор. наук, доцент Баличева Л. В.

Література: 1. Агішев А. П., Воробйов С. Б., Лапки И. Ю. Перспективы газоносности области между Донбасом и Днепровско–Донецкой впадиной в связи с новыми данными по нижней Перми. Харків: Госгортехиздат, 1961. 350 с. **2.** Воробйов Б. С., Воронов Є. Є. Условия формирования Шебелинського газового месторождения. Нефтяная и газовая промышленность [арх. док]. Киев, 1961. 397 с. **3.** Пилип'юк М. Золотий ювілей Шебелинки. Львів: Модерн, 2000. 210 с. **4.** Скляренко В. Україна для дітей середнього шкільного віку. Харків: Рад. шк., 2003. 318 с. **5.** Доленко Г. Н., Китик В. І. Геология нефтяных месторождений Украины. Киев: Изд-во АН УССР, 1954. 412 с. **6.** Березняк С. Нафта і газ України. Київ: Наук. думка, 1997. 531 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЩИХ ПРАКТИК ВИКОРИСТАННЯ БЕЧМАРКІНГУ

УДК 005.21:005.51

Лисенко Е. Ю.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено різні підходи науковців до визначення сутності поняття «бенчмаркінг», визначено його відмінності від інших інструментів маркетингових досліджень, проаналізовано кращі зарубіжні та вітчизняні практики використання бенчмаркінгу та визначено його вплив на підвищення ефективності діяльності підприємства.*

Ключові слова: *бенчмаркінг, маркетингова діяльність, маркетингові дослідження, конкурентний аналіз.*

Аннотация. *Исследованы различные подходы ученых к определению сущности понятия «бенчмаркинг», определены его отличия от других инструментов маркетинговых исследований, проанализированы лучшие зарубежные и отечественные практики использования бенчмаркинга, и определено его влияние на повышение эффективности деятельности предприятия.*

Ключевые слова: *бенчмаркинг, маркетинговая деятельность, маркетинговые исследования, конкурентный анализ.*

Annotation. *The article considers different scientific approaches to defining the essence of benchmarking, defines its differences from other tools of market research and analyzes foreign and domestic practice of using benchmarking in the process of enterprise activity.*

Keywords: *benchmarking, marketing activities, market research, competitive analysis.*

Сучасні умови розвитку економіки в Україні характеризуються глобалізацією й інтеграцією господарських відносин, мінливістю і непередбачуваністю зовнішнього середовища, постійними змінами у політиці, науково-технічному розвитку, демографії та культурі. Все це призводить до того, що підприємства не можуть нормально функціонувати без постійного прогнозування ринкових змін, без створення гнучкої системи пристосування до них і без упровадження новітніх методів і технологій управління.

На сьогодні бенчмаркінг є однією з найефективніших технологій, яка дає можливість підприємству підвищувати продуктивність і якість результатів діяльності, випереджати конкурентів і удосконалювати організаційну структуру, використовуючи досвід інших підприємств. Все це доводить актуальність впровадження бенчмаркінгу, особливо з огляду на те, що його використання на українських підприємствах досить обмежене.

Дослідженню теорії бенчмаркінгу та його впливу на ефективність маркетингової діяльності присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців: А. Гончарук, Н. Шведа [1], І. Аренкова, Е. Багієва [2], Н. Козака, Т. Вишинської [3], Р. Кемпа [4], В. Брудхарда, Г. Вільдебранда, П. Друкера, Ф. Котлера, Д. Мінцберга й ін. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень, зараз не існує бенчмаркінгу, який би був повністю пристосованим до українських умов, враховував би реалії функціонування українських підприємств і позитивно впливав на ефективність їх маркетингової діяльності.

Метою статті є дослідження сутності бенчмаркінгу, визначення його відмінностей від інших інструментів маркетингових досліджень та аналіз зарубіжних і вітчизняних практик використання бенчмаркінгу в процесі діяльності підприємств.

Як було сказано, бенчмаркінг на сьогодні став невід`ємною частиною стратегічного менеджменту і процесу вдосконалення діяльності підприємств, йому присвячені численні наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Однак в літературі немає єдиної думки щодо визначення поняття «бенчмаркінг», та існує багато підходів до його визначення (табл. 1).

Проаналізувавши наведені визначення, можна сказати, що бенчмаркінг – це новітня технологія управління, що заснована на критичній оцінці підприємством власного внутрішнього та зовнішнього середовищ і дослідженні ведення бізнесу успішними компаніями, як аналогічної, так і відмінної сфери діяльності. Він дає змогу вдосконалювати та підвищувати ефективність управлінської, організаційної, маркетингової та фінансової діяльності підприємства.

© Лисенко Е. Ю., 2017

Таблиця 1

Визначення поняття «бенчмаркінг» за різними літературними джерелами

Автор	Визначення
Р. Кемп [4, с. 14]	Бенчмаркінг – це пошук і використання на практиці результативніших методів організації виробничих процесів
І. Аренков, Е. Багієв [2, с. 31]	Бенчмаркінг пов'язаний з пошуком і вивченням найкращих методів і способів підприємництва, щоб здійснювати власний бізнес краще й продуктивніше, та є напрямком маркетингових досліджень
Т. Вишинська [3]	Бенчмаркінг – функція управління, спрямована на досягнення найвищих результатів шляхом постійного впровадження елементів діяльності конкурентів, підприємств інших галузей і ринків функціонування та внутрішніх підрозділів на основі попередньо обумовленого обміну інформацією

Слід зазначити, що бенчмаркінг часто плутають з такими категоріями управління, як дослідження ринку й аналіз діяльності конкурентів. Тому доцільно буде провести порівняльну характеристику цих категорій (табл. 2) [1, с. 21].

Таблиця 2

Порівняльна характеристика інструментів маркетингових досліджень і бенчмаркінгу

Критерій порівняння	Дослідження ринку	Аналіз діяльності конкурентів	Бенчмаркінг
Категорія управління	Інструмент	Інструмент	Технологія
Сфера використання	Відділ маркетингу	Відділ маркетингу	Усі підрозділи підприємства
Вид інформації	Зовнішня (про сегменти ринку і споживачів)	Зовнішня (про стратегії конкурентів)	Внутрішня (про підприємство), зовнішня (про конкурентів, лідерів)
Об'єкт дослідження	Потреби споживачів, товари і послуги	Стратегії конкурентів, ринки і товари	Підприємства-конкуренти, методи ведення бізнесу
Мета проведення	Надання інформації для прийняття рішень	Надання інформації про становище конкурента на ринку	Поліпшення становища на ринку шляхом оптимізації діяльності
Основні джерела інформації	Галузеві експерти і аналітики		Підприємства-лідери у галузі і поза нею, внутрішні підрозділи

Отже, бенчмаркінг має більш деталізовану, формалізовану й упорядковану форму, ніж дослідження ринку та конкурентний аналіз.

Уперше термін «бенчмаркінг» застосували в 1972 році в Кембриджському інституті стратегічного планування, де розробили програму удосконалення ринкової стратегії, яка передбачала вивчення і використання досвіду кращих підприємств, що досягли успіхів у певних галузях діяльності [1, с. 12].

Наприклад, відома компанія Rank Xerox вперше використала на практиці «бенчмаркінг конкурентоспроможності» в 1979 році, коли опинилася в кризовому становищі і швидкими темпами втрачала частку ринку. Компанія провела порівняльний аналіз товарів конкурентів (японської компанії Фуджі та L.L.Bean.Inc.), оцінку їхніх технічних характеристик і розробила унікальну ринкову пропозицію, що значно зміцнило конкурентні позиції Xerox [1, с. 13].

Також прикладом бенчмаркінгу конкурентоспроможності можна назвати компанію Ford. До початку використання бенчмаркінгу автомобільна компанія значно відставала від конкурентів за функціональними властивостями продукції, що випускається, і втрачала велику частку ринку збуту, повернути яку можливо було тільки за рахунок нового автомобіля Taurus. Проект передбачав дослідження майже всієї світової автомобільної промисловості від BMW до Opel Senator та аналіз більш як 50 моделей автомобілів за 400 конструктивними параметрами. Компанія спочатку виявила найбільш привабливі для споживачів властивості існуючих на ринку автомобілів, а потім по кожній з цих властивостей визначила найкращі у своєму класі автомобілі, рівень яких автомобілю Taurus належало досягти і перевершити [5, с. 175].

Ще одним прикладом використання бенчмаркінгу на практиці є Південно-Західні Авіалінії США. За допомогою копіювання та адаптації процесу дозаправки (піт-стопа), який використовують на автоперегонах «Формула-1», компанії вдалося скоротити час між польотами з урахуванням розвантаження до 15 хвилин [6, с. 43].

Крім згаданих вище компаній, ефективність бенчмаркінгу оцінили також такі компанії, як General Electric, DuPont, Bank of America, Eastman Kodak, IBM, Toyota, Nasa і т. д.

Слід зазначити, що ставлення до бенчмаркінгу в Японії та США різне. Так, в Японії запозичення чужого досвіду не викликає осуду і є нормальним явищем. Компанії Японії, використовуючи досвід конкурента, який їм

сподобався, дуже часто навіть не замінюють жодного етапу в процесі його діяльності. Однак у США копіювання чужого досвіду більше осуджують, ніж вітають. Тож бенчмаркінг є виправданим способом використання чужих методів, що дає американцям змогу вивчати досвід найуспішніших компаній, зберігаючи при цьому гарну репутацію [1, с. 63–65].

Прикладом використання бенчмаркінгу в Україні є процес сертифікації продукції відповідно до стандартів Міжнародної організації зі стандартизації (ISO). Адже, щоб бути сертифікованою за цією системою, компанія повинна привести всі процеси своєї діяльності відповідно до вимог ISO [7, с. 95].

Таким чино, можна сказати, що бенчмаркінг – це новітня технологія управління, яку почали впроваджувати компанії провідних країн світу під впливом загострення конкуренції та втратою частки ринку.

На жаль, за значної кількості прикладів успішного використання бенчмаркінгу за кордоном в Україні існує ряд перешкод його впровадження. До таких перешкод можна віднести: незнання методів бенчмаркінгу, відсутність досвідчених спеціалістів у цій сфері, відсутність центрів бенчмаркінгу, відносно високі витрати на його впровадження в маркетингову діяльність підприємства, недостатність розвитку новітніх управлінських систем взагалі, змінність зовнішнього середовища підприємств, недосконалу законодавчу базу щодо оприлюднення інформації про діяльність підприємств тощо [8, с. 15].

Однак українським компаніям необхідно впроваджувати новітні інструменти та технології управління, беручи за приклад досвід розвинутих країн, таких як США, Японія та країн Європейського Союзу, однією із складових успіху яких було використання бенчмаркінгу в практичній діяльності своїх підприємств.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Москаленко Н. О.

Література: 1. Шведа Н. М. формування системи управління машинобудівними підприємствами на засадах бенчмаркінгу: дис. … канд. екон. наук. Тернопіль, 2015. 245 с. **2.** Аренков И. А., Багиев Е. Г. Бенчмаркинг и маркетинговые решения. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 1997. 144 с. **3.** Вишинська Т. О. Бенчмаркінг в Україні: психологічний аспект. URL: http://www.rusnauka.com. **4.** Кемп С. Р. Легальный промышленный шпионаж: Бенчмаркинг бизнес-процессов: технологии поиска и внедрения лучших методов работы ваших конкурентов. Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2004. 416 с. **5.** Кравцова В. И., Могуев Б. Д. Бенчмаркинг, как инструмент выхода и последующего поддержания конкурентоспособности. URL: http://www.mami.ru/science/mami145/scientific/article/s11/s11_29.pdf. **6.** Мірошніченко П. Бенчмаркінг – основний інструмент підвищення конкурентоспроможності українських компаній. *Персонал: журнал інтелектуальної еліти.* 2014. № 1. 124 с. **7.** Лихолат С. М. Бенчмаркінг і маркетингові рішення. *Торгівля, комерція, підприємництво.* 2010. Вип. 11. С. 193–196. **8.** Пилипчук В. П., Шиманська А. А. Бенчмаркінг як інструмент підвищення ефективності маркетингової діяльності промислового підприємства. *Молодий вчений.* 2015. № 9 (24). С. 13–17.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЕМІГРАЦІЮ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

УДК 331.556.46 (477)

Лисичкіна А. О.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано фактори, що впливають на динаміку еміграції з України. На основі обчисленої економетричної моделі визначено найвпливовіші фактори. Отриману модель перевірено на статистичну значущість. Наведено найкращу альтернативну модель.*

Ключові слова: *еміграція, фактори, економетрична модель, заробітна плата, розмір пенсії, зайняте населення.*

© *Лисичкіна А. О., 2017*

Аннотация. *Проанализированы факторы, влияющие на динамику эмиграции из Украины. На основе вычисленной эконометрической модели определены наиболее влиятельные факторы. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Представлена наилучшая альтернативная модель.*

Ключевые слова: *эмиграция, факторы, эконометрическая модель, заработная плата, размер пенсии, занятое население.*

Annotation. *The article analyzes the factors influencing the dynamics of emigration from Ukraine on the basis of the computed econometric model. The obtained model was checked for statistical significance. Presents the best alternative model.*

Keywords: *emigration, factors, econometric model, wage, pension, employed population.*

Питання міграції завжди було присутнє в історії цивілізації, однак ще ніколи раніше переміщення людей не впливало на соціальне й політичне життя, економіку, культурну сферу країни. Швидке зростання розвитку комунікаційних технологій, інтегровані міжнародні ринки і виникнення транснаціональних мереж посилюють переміщення кваліфікованих працівників, студентів, сімей та туристів. А отже, однією з неодмінних рис сучасного суспільства є мобільність.

Доступна інформація у вигляді статистичних даних дає підстави для висновку про те, що Україна продовжує втрачати населення в результаті еміграції. Важливо зазначити, що ці втрати не компенсуються імміграцією з-за кордону, адже передбачені для цього канали з боку законодавства вкрай вузькі. Дається в знаки й економічне становище, яке робить нашу країну непривабливою для іммігрантів.

Таким чином, виїзд на роботу за кордон значної частини економічно активного населення держави, транзитна міграція в Західну Європу характеризують сучасний стан міграційних процесів в Україні.

Фахівці прогнозують, що економічне зростання, наближення рівня заробітних плат до існуючих у ЄС, а також демографічний спад послаблять інтенсивність еміграції з України.

Існує багато чинників, під впливом яких відбуваються міграційні процеси, а саме еміграція. Найбільш повне уявлення про сукупність цих факторів дано в роботах В. Перевєдєнцева, В. Костакова, О. Хомри [1–3].

За допомогою інформації, яка була отримана з сайту Державної служби статистики України, розглянемо показники, що можуть впливати на кількість вибулих з нашої країни: середня заробітна плата, середній розмір місячної пенсії, зайняте населення за видами економічної діяльності, кількість внутрішніх туристів. Саме ці фактори вищезгадані автори розглядають як найвпливовіші.

Позначимо як результативну змінну y – кількість вибулих з країни, тис. осіб, як фактори: x_1 – середня заробітна плата, грн; x_2 – середній розмір місячної пенсії, тис. грн; x_3 – зайняте населення за видами економічної діяльності, тис. осіб; x_4 – кількість внутрішніх туристів, тис. осіб. Вихідні дані подані у табл. 1 [4].

Таблиця 1

Вихідні дані

Рік	Кількістьсть вибулих, осіб	Середня з.п., грн	Середній розмір місячної пенсії, грн	Зайняте населення за видами економічної діяльності, тис. осіб	Кількість внутрішніх туристів, тис. осіб
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
2006	29982	1 074	406,8	20730,4	1039145
2007	29669	1 398	478,4	20904,7	2155316
2008	22402	1 855	776	20972,3	1386880
2009	19470	1 952	934,3	20191,5	1094170
2010	14677	2 309	1032,6	20266	649299
2011	14588	2 704	1151,9	20324,2	715638
2012	14517	3 086	1253,3	20354,3	773970
2013	22187	3 324	1470,7	19314,2	702615
2014	20150	3 532	1526,1	18073,3	322746
2015	21409	4 340	1581,5	16443,2	357027
2016	6105	5 330	1699,5	17900,3	360156

Проведемо економетричний аналіз за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics.

В результаті зворотного відбору було отримано множинну регресію і визначено найбільш значущі фактори: x_1 – середня заробітна плата; x_3 – зайняте населення за видами економічної діяльності. Фактори x_2 – середній розмір місячної пенсії та x_4 – кількість внутрішніх туристів були визначені статистичними критеріями як ті, що мають мінімальний вплив на результативну ознаку *y*, адже ці змінні мають високе Р-значення, що в нормі не повинно перевищувати 0,05.

Таким чином, рівняння регресії має вигляд:

$$y = 133106 - 8{,}33067x_1 - 4{,}60174x_3.$$

Після аналізу коефіцієнтів регресії можемо сказати, що при збільшенні середньої заробітної плати на 1 тис. грн кількість емігрантів зменшиться на 8,33 тис. осіб, а при зростанні кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності на 1 тис. осіб кількість вибулих з країни зменшиться на 4,6 тис. осіб.

Рівень статистичної значущості кожного коефіцієнта регресії показують розрахункові значення t-критерія Стьюдента [5]: $t(x_1)$= 4,67 та $t(x_3)$= 2,98. Можна стверджувати про значущість параметрів моделі, оскільки розрахункові значення більші, ніж табличне – 2.2.

Коефіцієнт детермінації R^2 дорівнює 75,98 %. Це дає підстави стверджувати, що 75 відсотків кількості вибулих із країни емігрували через вплив проаналізованих факторів x_1 та x_3.

Міра оцінки значущості поліпшення якості моделі – *F*-критерій Фішера для моделі складає 12,65. Тобто показник свідчить про достовірність даних у моделі, оскільки це значення не перевищує 100.

За допомогою коефіцієнтів парної кореляції (табл. 2) перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності.

Таблиця 2

Матриця коефіцієнтів парної кореляції

	y	x_1	x_3
y	1	-0,8873	-0,9965
x_1	-0,8873	1	0,8501
x_3	-0,9965	0,8501	1

Отримані коефіцієнти, що розміщені у табл. 2, вказують на сильну кореляційну залежність між факторами x_1 та x_3 = 0,8501, адже $r_{x_1x_3}$ більше за значенням, ніж 0,7. Це говорить про мультиколінеарність факторів і про необхідність виключення одного з них із подальшого аналізу.

Економетричне моделювання націлено також і на прогнозування економетричних показників. Проведення цієї процедури здійснюється за допомогою коефіцієнта Дарбіна – Уотсона. DW для нашої моделі дорівнює 1.18. Скориставшись таблицею Дарбіна – Уотсона для n = 11 і k = 4 (рівень значущості 5 %), знаходимо: d_L= 0,44; d_U = 2,28. Величина цього коефіцієнта не наближається до 2, це свідчить про те, що прогнозування можливе, але через можливу похибку не слід спиратися на розрахунок.

Обчислення β-коефіцієнтів дає змогу проаналізувати рейтинг факторів моделі. Модель матиме такий вигляд:

$$t = -1{,}536t_1 - 0{,}981t_3.$$

Виходячи з отриманих значень β-коефіцієнтів [6] маємо, що при зміні x_1 на 1 σ величина результативної ознаки *y* зменшиться на 1,536 σ (за умови незмінності інших факторів); при зміні x_3 на 1 σ величина результативної ознаки *Y* зменшиться на 0,981 σ (за умови незмінності інших факторів). Один з коефіцієнтів більше одиниці, а отже, це ще раз підтверджує наявність мультиколінеарності.

В моделі наявні два найвпливовіших фактори – x_1 та x_3. З цими факторами побудуємо альтернативні парні моделі.

Для x_1 альтернативна модель матиме вигляд: $y = \sqrt{1{,}25082E^9 - 1{,}59336E^7 \cdot \sqrt{x_1}}$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 51,14 %.

Для x_3 альтернативна модель матиме вигляд: $y = \sqrt{-1{,}81609E^9 + 1{,}6035E^7 \cdot \sqrt{x_3}}$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 10,29 %.

Отже, після аналізу альтернативних моделей можемо зробити висновок, що результативна ознака у має кращу залежність від фактора x_1, оскільки коефіцієнт детермінації у цієї моделі більший.

Таким чином, проведений аналіз показав, що модель можливо використати для опису залежності між факторами та результатом, однак потрібно брати до уваги, що 24,02 % залежать від факторів, які не відображені в моделі. Необхідно зазначити, що кількість емігрантів із країни значною мірою залежить від середньої заробітної плати та від кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності. Отримана економетрична модель говорить про те, що для зменшення кількості вибулих осіб необхідно підіймати середню заробітну плату та збільшувати кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності. Цей кореляційно-регресійний аналіз зможе широко застосовуватися з метою планування й аналізу економічної діяльності країни. Виявлення значущості факторів суттєво допоможе визначити рівень і динаміку економічного процесу.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Костаков В. Проблемы формирования рынка труда. *Экономика и математические методы.* 1995. № 5. С. 39–45. **2.** Переведенцев В. И. Миграции населения в СНГ опыт прогноза. М.: Полис, 2005. 167 с. **3.** Хомра О. Структура і напрямки міграційних потоків населення України (заключний науковий звіт по проекту). Київ: МОМ, 1998. 258 с. **4.** Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **5.** Єгоршин О. О., Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 146 с. **6.** Онлайн-калькулятор. URL: http://math.semestr.ru/regress/corel.php.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЗАВИСИМОСТИ ТОРГОВОГО БАЛАНСА УКРАИНЫ ОТ ОСНОВНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ

УДК 336.13.051

Листопад А. В.

Студент 2 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализирована эконометрическая модель влияния основных экономических факторов на величину торгового баланса Украины, выявлен характер их взаимосвязи. Определены факторы, имеющие наиболее существенное воздействие на торговый баланс страны. Данная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *торговый баланс, фактор, эконометрический анализ, многофакторная модель, статистическая значимость.*

Анотація. *Проаналізовано економетричну модель впливу основних економічних факторів на величину торговельного балансу України, виявлено характер їх взаємозв'язку. Визначено фактори, які мають найбільш суттєвий вплив на торговельний баланс країни. Цю модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *торговельний баланс, фактор, економетричний аналіз, багатофакторна модель, статистична значущість.*

Annotation. *We have analyzed the econometrical model of the impact of major economic factors on the trade balance of Ukraine, also we have determined the type of it relationship. We have defined the factors that have the most significant impact on the country's trade balance. This model was tested for statistical significance.*

Keywords: *trade balance factor econometric analysis, multivariate models, statistical significance.*

© *Листопад А. В., 2017*

Для Украины, хоть и не передовой страны, но с достаточно развитой рыночной экономикой, очень важно совершенствовать внешнюю торговлю: внедрять новые идеи на рынок, предлагать новую технику, обновлять методы внешнеторговой политики. Поэтому определение наиболее влиятельных эконометрических факторов на объем торгового баланса страны поможет определить, какие рычаги экономической политики следует применять для достижения роста активного торгового баланса Украины.

Торговый баланс – это соотношение стоимости экспорта и импорта за определенный период времени. Также торговый баланс – это один из наиболее существенных экономических показателей страны, отражающий итоги участия страны в международной торговле и являющийся частью платежного баланса. Активное или пассивное сальдо торгового баланса характеризует конкурентоспособность страны на мировом рынке. Активное сальдо торгового баланса выражается в превышении стоимости экспорта по отношению к импорту товаров и услуг. Пассивное же сальдо означает, что государство не покрыло расходы на импорт продукции с помощью экспорта товаров и услуг.

Основными факторами, влияющими на размер торгового баланса, являются такие экономические показатели: ВВП, прямые иностранные инвестиции, уровень инфляции в стране, потребительский индекс цен, объемы экспорта и импорта, а также курс золота к американскому доллару.

Прежде всего, из определения понятно, что объемы импорта и экспорта непосредственно влияют на размер торгового баланса, так как торговый баланс и является соотношением эскорта и импорта. Высокий текущий курс национальной валюты способствует импорту и препятствует экспорту, низкий – наоборот. Однако очень важно рассмотреть и факторы, влияющие на экспорт и импорт. Такие сезонные и перманентные явления, как колебания уровня инфляции в стране и изменение потребительского индекса цен, могут оказывать прямое влияние на величину торгового баланса. Аналогично объемы экспорта и импорта зависят от изменений потребительского индекса цен и величины прямых иностранных инвестиций в бюджет государства за определенный период времени. Основными статистическим данными нас обеспечивают такие мировые организации, как Всемирный банк, МВФ, анализирующие огромное количество статистической информации со всего мира.

Результативный фактор у – это величина торгового баланса Польши в миллиардах долларов. Факторными изменениями выступят: x_1 – уровень инфляции в %; x_2 – объемы ВВП в млрд долл.; x_3 – стоимость прямых иностранных инвестиций в млрд долл. США; x_4 – объемы экспорта в млрд долл., а переменная x_5 соответствует величине импорта в млрд долл. США; x_6 – потребительский индекс цен в процентном отношении, так же последний фактор x_7 – курс золота к 1 американскому доллару. Выходные данные показаны в табл. 1.

Таблица 1

Выходные данные

Период	Торговый баланс, млрд дол. США	Инфляция, %	ВВП, млрд дол. США	Прямые иностранные инвестиции, млрд дол. США	Экспорт, млрд дол. США	Импорт, млрд дол. США
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
2000	13,28	1	477,07	7,35	236,39	221,11
2001	7,11	0,1	545,16	17,28	259,44	251,61
2002	9,69	1	524,21	0,8	242,82	232,61
2003	-2,78	3,6	500,34	7,36	222,38	224,58
2004	-11,33	4,3	528,83	18,49	225,09	235,43
2005	-10,13	2,7	479,32	18,4	191,99	201,57
2006	-3,82	3,8	439,8	14,02	163,54	167,3
2007	-27,07	4,3	533,88	14,57	202,09	228,99
2008	-15,36	2,4	429,25	25,03	165,54	180,62
2009	-7,39	1,1	344,83	21,47	130,57	137,65
2010	-3,09	2,1	306,13	11,04	105,95	109,18
2011	-6,5	3,6	255,1	13,87	87,41	94,26
2012	-5,48	0,8	217,52	5,37	72,63	78,4
2013	-6,47	1,9	198,68	4,09	57,14	63,91
2014	-6,88	5,5	190,52	5,68	51,88	58,77
2015	-10,9	10,1	171,89	9,34	46,8	57,72

Эконометрический анализ был проведен с использованием пакета статистического анализа Statgraphics. В ходе обратного отбора были избранные наиболее влиятельные факторы: x_1 – инфляция; x_4 – экспорт; x_5 – импорт. Однако такие факторы, как: x_2 – ВВП, x_3 – прямые иностранные инвестиции, были определены программой

как факторы, имеющие минимальное значение на изменение торгового баланса. Данные переменные оказались невлиятельными из-за высокого Р-значения, которое в норме не должно превышать 0,05.

На первом этапе в переменной x_3 значение Р достигло 0,8155. На втором этапе x_2 показало Р-значение равно 0,6153, величина Р в фактора x_2 составила 0,1268, и на последнем, пятом, этапе в переменной x_1 Р-значение равно 0,6525. О статистической значимости модели мы можем говорить, исходя из величин критериев Фишера и Стьюдента, так же с помощью коэффициента детерминации. Значение t-статистик для любых четырех факторов больше, чем табличный – 2,2930. F-критерий для модели равна 52,75, что является показателем достоверности данных в модели, так как это значение не превышает 100, R^2 составил 99,2967 %, что говорит о том, что выбранные факторы x_1, x_4 и x_5 описывают изменчивость величины торгового баланса – у на 99,2967%. Уравнения регрессии полученной модели будет выглядеть следующим образом:

$$y = –0,0848264\, x_1 + 0,971768\, x_4 – 0,974103\, x_5.$$

Проанализировав коэффициенты регрессии, уверенно можно сказать, что с увеличением инфляции на 1 % величина торгового баланса уменьшится на 0,0848264 %, при увеличении экспорта на 1 млрд долл. величина торгового баланса увеличится на 0,971768000 долл., а при росте объема импорта на 1 млрд долларов, значение торгового баланса уменьшится на 0,974103000 долл.

Проверим полученную модель на наличие мультиколлинеарности с помощью коэффициентов парной корреляции, которая приведена ниже (табл. 2).

Таблица 2

Матрица коэффициентов парной корреляции

	x_1	x_4	x_5
x_1	1	0,3957	-0,4179
x_4	0,3957	1	-0,8891
x_5	-0,4179	-0,8891	1

По данным таблицы имеем сильную корреляционную зависимость между факторами x_1, x_4, x_5 = 0,8891, которая больше, чем значение 0,7, и превышает значения коэффициентов корреляции результативного признака y с тремя факторными признаками х. Эти факты свидетельствуют о наличии мультиколлинеарности в модели. Оказывается, что наибольшее значение для результативного признака имеют переменную x_1, x_4, x_5.

Одна из главных целей эконометрического анализа – прогнозирование, и показателем для данной процедуры является коэффициент Дарбина–Уотсона, для данной модели эта величина равна 2,2930, что находится в районе 2 и свидетельствует о том, что модель пригодна для прогнозирования. Второй главной целью эконометрического анализа выступает описание модели. Эти две задачи помогли выяснить, насколько сильна зависимость величины торгового баланса от основных экономических факторов, и какие показатели тянут увеличение торгового баланса Польши, существенно понадобится для управленческих решений в пользу роста экономического прогресса страны.

Вычисления β-коэффициентов позволяет проанализировать рейтинг факторов модели. Модель будет выглядеть так:

$$t = –0,85t_4 – 0,393t_5.$$

Исходя из полученных значений β-коэффициентов, имеем, что при изменении на 1 σ величина результативного признака уменьшится на 0,851 (при условии неизменности других факторов); при изменении на 1 σ величина результативного признака Y уменьшится на 0,393 (при условии неизменности других факторов).

В модели имеются 2 самых влиятельных фактора – x_4 и x_5. С этими факторами построим альтернативные модели.

Для x_4 модель будет иметь вид: $y = \sqrt{1,25082E^9 - 1,59336E^7 \cdot \sqrt{x_4}}$. При этом, коэффициент детерминации равен 51,14 %.

Для x_5 модель будет иметь вид: $y = \sqrt{-1,8609E^9 + 1,6035E^7 \cdot \sqrt{x_5}}$. При этом коэффициент детерминации равен 10,29 %.

Итак, после анализа альтернативных моделей можем сделать вывод, что результативный признак y имеет лучшую зависимость от фактора x_4, поскольку коэффициент детерминации у этой модели больше.

Были проанализированы факторы, влияющие на торговый баланс Украины. Построенная модель является статистически значимой и может использоваться для объяснения зависимости результативного признака от

факторных признаков и для прогнозирования изменений торгового баланса. Анализ полученных данных может способствовать улучшению развития экономического состояния Украины и поиска новых способов увеличения торгового баланса. Можно сделать вывод, что в результате проведения корреляционно-регрессионного анализа целесообразно разработать следующие рекомендации для увеличения сальдо внешней торговли и развития рынка. Необходимо пересмотреть ассортиментную политику рынка на территории Украины, в частности на внешнем рынке. А так же увеличение экспорта за счет международной экономической деятельности.

Научный руководитель – докт. экон. наук, професор Малярец Л. М.

Литература: 1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **2.** Онлайн-калькулятор. URL: http://math.semestr.ru/regress/corel.php/. **3.** Єгоршин О. О., Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 148 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЄМНІСТЬ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В ЄС

УДК 303.724:338.439.54

Литвинов Є. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено дослідження факторів впливу на ємність ринку органічної продукції в ЄС. Виявлено взаємозв'язок між факторними ознаками та ємністю ринку на основі розробленої багатофакторної регресійної моделі. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на ємність ринку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *органічна продукція, ринок, ємність ринку, економетричний аналіз, модель, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, статистична значущість.*

Аннотация. *Проведено исследование факторов влияния на ёмкость рынка органической продукции в ЕС. Выявлена связь между факторными признаками и ёмкостью рынка на основе разработанной многофакторной регрессионной модели. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на ёмкость рынка. Полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *органическая продукция, рынок, ёмкость рынка, эконометрический анализ, модель, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии, статистическая значимость.*

Annotation. *The main factors of influence on the capacity of organic products market were researched. The correlation between the factor characteristics and market capacity was revealed basing on the developed multifactorial regression model. The most important factors influencing on market capacity were identified. The resulting model was tested for statistical significance.*

Keywords: *organic products, market, market capacity, econometric analysis, model, regression model, multivariate regression model, regression analysis, regression coefficient, statistical significance.*

Ринок органічної продукції на сьогодні є надзвичайно перспективним і одним із найбільш динамічних ринків в ЄС, адже вона стає популярною альтернативою споживанню традиційної продукції, надає виробникам додаткові конкурентні переваги, вищу прибутковість їхньої діяльності.

© Литвинов Є. А., 2017

Збільшення попиту на органічну продукцію обумовлений як зростаючою тривогою з боку споживачів із приводу безпеки харчових продуктів, вироблених загальноприйнятими способами, так і тим, що сільгоспвиробники усвідомили, що споживачі готові платити більш високу ціну за продукти, вирощені органічним способом і тому нарощують їх виробництво. Тому питання вивчення факторів впливу на ємність ринку органічної продукції в ЄС, що на сьогодні є основним напрямом її збуту, набуває надзвичайної актуальності.

В цілому органі чне сільське господарство – це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Вона залежить від екологічних процесів, біологічного різноманіття та природних циклів, характерних для місцевих умов, уникаючи використання невідновлюваних ресурсів [1].

В ЄС сільське господарство є органічним, якщо відповідає вимогам Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, має вестись відповідно до вимог Постанови комісії ЄС № 889/2008 "Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів" [2; 3]. Крім Постанови Ради (ЄС) №834/2007, сертифікація відбувається також відповідно до інших стандартів, наприклад BioSuisse (швейцарський приватний стандарт), NOP (Національна органічна програма, США), JAS (японський сільськогосподарський стандарт), COR (канадська органічна система CanadaOrganicRegime) тощо [4, с. 6, с. 99].

До трійки європейських країн з найбільшим обсягом і вартістю споживання органічної продукції увійшли Швейцарія, Данія, Швеція (рис. 1).

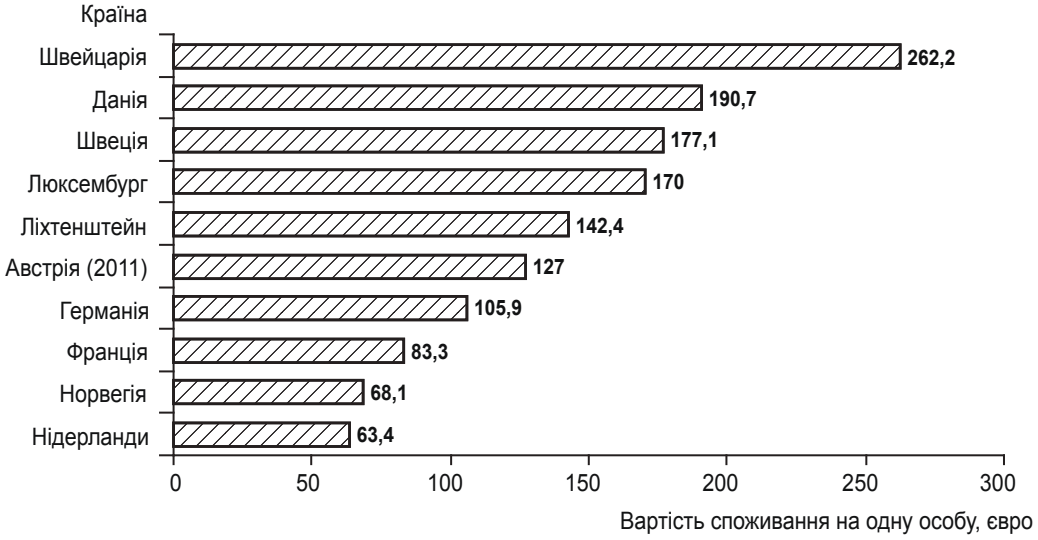

Рис. 1. **Країни ЄС із найбільшим споживанням органічної продукції на душу населення у 2015 р.**

Про стрімке зростання попиту на органічну продукцію та ємності ринку органічної продукції в ЄС вказують дані про обсяг продажу та споживання органічної продукції, що наведені на рис. 2.

Таким чином, бачимо, що обсяг продажу органічної продукції у 2015 році в Європі становив 7,0 млрд євро, у тому числі 6,5 млрд євро в Європейському Союзі, що в 4,2 разу більше, ніж у 2000 році. Про зростання попиту на органічну продукцію та її вартості в Європі, зокрема країнах ЄС, свідчить зростання вартості споживання органічної продукції в розрахунку на одну особу у 2015 році до 36,40 євро і 53,70 євро відповідно, що в 4 рази більше, ніж у 2000 р.

За інформацією Дослідного інституту органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія), найбільшим попитом на міжнародному ринку користуються органічний соняшник, спельта (органічна пшениця), органічна соя, органічний льон, органічний люпин, органічна гірчиця, органічне просо [5, с. 10].

Для дослідження чинників впливу на ємність європейського ринку органічної продукції побудуємо багатофакторну регресійну модель і за її допомогою проведемо аналіз. Для аналізу було обрано такі показники: кількість виробників органічної продукції (x_1), площа сільськогосподарських угідь, які використовуються для виробництва органічної сільськогосподарської продукції (x_2), чисельність населення (x_3), ємність ринку (y). Аналізований період склав 11 років, з 2005 по 2015 рр. (табл. 1).

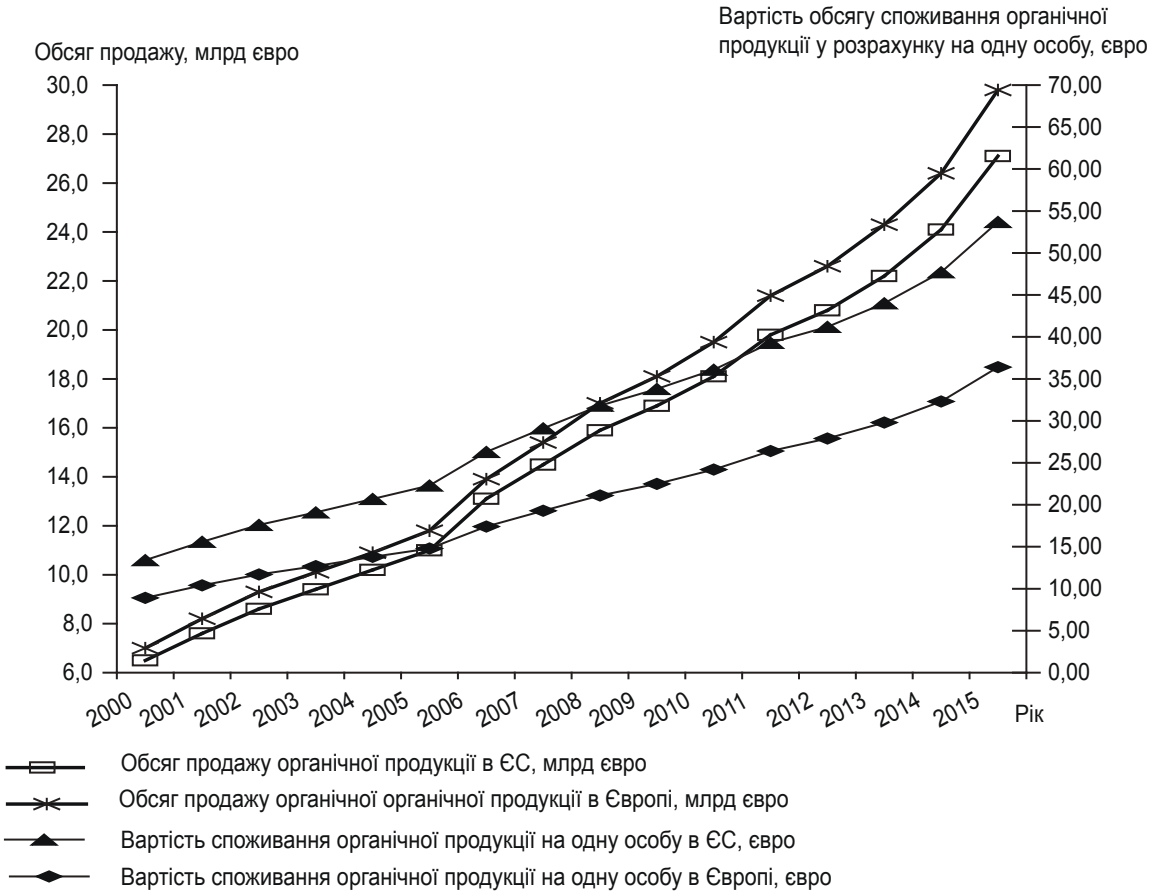

Рис. 2. **Динаміка обсягу продажу та споживання органічної продукції в ЄС**

Таблиця 1

Показники розвитку ринку органічної продукції в ЄС у 2005–2015 рр.

Рік	Кількість виробників, од.	Площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під виробництвом органічної продукції, тис. га	Чисельність населення, млн осіб	Ємність ринку, млрд євро
	x_1	x_2	x_3	y
2005	166310	6475,9	494,6	14,2
2006	182605	6881,7	496,4	14,3
2007	186922	7268,8	498,3	16,2
2008	183241	7790,6	500,3	18,0
2009	192539	8549,0	502,1	18,4
2010	219986	9179,9	503,2	19,6
2011	236007	9468,6	503,0	19,8
2012	253181	9980,1	504,1	20,8
2013	256423	10169,7	505,2	23,5
2014	256591	10383,0	507,0	24,1
2015	269453	11188,3	508,5	27,3

Джерело: сформовано автором на основі [8; 9]

Першим етапом аналізу стала побудова кореляційної матриці (за допомогою комп'ютерних засобів, табл. 2).

Таблиця 2

Кореляційна матриця

	x_1	x_2	x_3	y
x_1	1,0000	0,9710	0,9270	0,9268
x_2	0,9710	1,0000	0,9839	0,9649
x_3	0,9270	0,9839	1,0000	0,9705
y	0,9268	0,9649	0,9705	1,0000

З таблиці видно, що всі фактори, які обрано для аналізу, мають між собою тісний зв'язок. У кожному з випадків коефіцієнт кореляції перевищує 0,9. Тому потрібно проаналізувати фактори на предмет мультиколінеарності. Так, фактори кількості виробників органічної продукції та площі угідь, зайнятих під її виробництвом, дійсно перебувають у зв'язку. Адже відповідні сільськогосподарські угіддя є основою для виробництва органічної продукції. Водночас у тваринництві можна обійтись і без сільськогосподарських угідь у випадку, коли корми повністю закуповуються на стороні. Такі випадки могли б знизити щільність зв'язку, але в нашому разі цього не сталося. Із двох змінних x_1 та x_2 можна залишити лише x_2 як таку, що має більш потужний зв'язок із результуючим показником. Щодо змінної x_3, яка характеризує динаміку населення, то, незважаючи на доволі високе значення коефіцієнта кореляції, цю змінну слід залишити в моделі, оскільки причинно-наслідковий зв'язок між чисельністю населення та обсягом сільськогосподарських угідь в обробітку є сумнівним. Тому високе значення коефіцієнта кореляції може бути пояснене за рахунок схожої динаміки цих показників, а не наявністю зв'язку між ними.

Рівняння множинної регресії, що включає лише значущі для аналізу фактори, має вигляд:

$$y = -304{,}8 + 0{,}0008\, x_1 + 0{,}0008\, x_2.$$

При цьому одержано коефіцієнт множинної детермінації $R^2 = 0{,}9455$, тобто 94,55 % варіації ємності ринку зумовлено значущими факторами, що включені в модель. Доволі високі значення стандартної помилки та величина t-критерію свідчать про необхідність більш ретельної перевірки моделі. Таку перевірку можна здійснити за допомогою ANOVA аналізу (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз значущості факторів впливу

Фактор	Ступені свободи	Сума квадратів	Квадрат середніх	F - критерій	Pr(>F)
x_2	1	157.64	157.644	135.6110	2.694e-06
x_3	1	2.37	2.370	2.0383	0.1912

Як видно з таблиці, критерій значущості підтверджує значущість показника x_2 (площа угідь, зайнятих під виробництвом органічної продукції) і незначущість показника x_3 (чисельність населення). При цьому на етапі побудови регресійної моделі отримано позитивне значення коефіцієнта b_2. Це свідчить про наявність прямого зв'язку між площею угідь і величиною ринку, тобто зі зростанням площі обсяг ринку також збільшується.

Для перевірки моделі на наявність автокореляції необхідно розрахувати значення статистики Дарбіна-Уотсона. В цій моделі значення $DW = 0{,}0268$, а табличні значення $d_L = 0{,}95$; $d_U = 1{,}54$. Оскільки умови і не виконуються ($0{,}95 > 0{,}0268$; $1{,}54 > 0{,}0268 < 2{,}46$), то можна зробити висновок, що автокореляція присутня, а модель не може бути застосована для прогнозування.

Розглянемо альтернативні моделі з кожним з цих факторів. Аналізуючи зв'язок між y та x_2, отримали, що коефіцієнт детермінації $R^2 = 0{,}9328$, тобто на 93,28 % варіація ємності ринку органічної продукції зумовлена зміною площі сільськогосподарських угідь, зайнятих під виробництвом органічної продукції. При цьому рівняння парної регресії має вигляд:

$$y = -2{,}7686 + 0{,}0025\, x_2.$$

При аналізі зв'язку між y та x_3 отримали, що варіація ємності ринку на 94,18 % зумовлена зміною чисельності населення ($R^2 = 0{,}9418$), а рівняння парної регресії має вигляд:

$$y = -443.5509 + 0{,}9226\, x_3.$$

Після обчислення значень β-коефіцієнтів можна побудувати модель і проаналізувати рейтинг факторів. У стандартизованій формі модель матиме такий вигляд:

$$t_y = -0{,}341\, t_1 + 0{,}635\, t_1.$$

Згідно з побудованою моделлю і значеннями β-коефіцієнтів можна стверджувати, що при зміні x_2 на 1σ, за умови незмінності інших факторів, величина *y* збільшиться на 0,341σ, а при зміні x_3 на 1σ величина *y* збільшиться на 0,635σ.

Отже, за результатами проведеного дослідження можемо дійти висновку, що на цьому етапі розвитку ринку органічної продукції в ЄС ємність ринку залежить не стільки від попиту населення, скільки від можливостей виробників задовольнити цей попит. А це означає потужний потенціал для зростання ринку, що фактично забезпечує українських виробників органічної сільськогосподарської продукції її успішний збут у країнах ЄС.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. IFOAM International Federation of Organic Agriculture Movements General assembly."Principles of Organic Agriculture". 2013. С. 1–4. URL: http://www.ifoam.bio/. **2.** Стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄЕС) №2092/91: Постанова Ради (ЄС) від 28.06.2007 № 834/2007. URL: http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec. **3.** Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів: Постанова комісії (ЄС) від 05.09.2008 № 889/2008. URL: http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec. **4.** Урбан І., Хубер Б., Дитртова К., Прокопчук Н. Можливості державної підтримки для розвитку органічного сільського господарства: Досвід інших країн. Київ, 2013. 122 с. **5.** Гладченко К., Ріхтер Т. Процедури експорту органічних продуктів / Київ, 2014. 79 с. **6.** В Украине бум органического производства // Organic news. URL: http://organic-news.com/v-ukraine-bum-organicheskogo-proizvodstva/. **7.** Антонець С. С., Антонець А. С., Писаренко В. М. Органічне землеробство: з досвіду ПП "Агроекологія" Шишацького району Полтавської області. Практичні рекомендації. Полтава: РВВ ПДАА, 2010. 200 с. **8**. Willer, Helgaand Julia Lernoud (Eds.) (2017): The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2017. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Grick, and IFOAM – Organics International, Bonn. Version 1.3 of February 20, 2017. 340 p. **9.** Willer, Helga; Yussefi-Menzler, Minouund Sorensen, Neil, (Hrsg.) (2008) TheWorldofOrganicAgriculture – Statisticsand Emerging Trends 2008. IFOAM, BonnandFiBL, Frick. URL: http://www.organic-world.net/yearbook/world-of-organic-2008.html.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРВ'Ю В МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

УДК 005.571:339.138

Литинська Ю. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено проблемним аспектам використання технік інтерв'ю у маркетингових дослідженнях. Проведено узагальнення підходів проведення інтерв'ю; визначено результати маркетологів, які отримано в ході інтерв'ю. Розкрито питання стосовно довіри маркетолога до респондента.*

Ключові слова: *маркетингові дослідження, метод, інтерв'ю, респондент, техніки інтерв'ю.*

Аннотация. *Статья посвящена проблемным аспектам использования техник интервью в маркетинговых исследованиях. Проведено обобщение подходов проведения интервью; определены результаты маркетологов, которые были получены в ходе интервью. Раскрыт вопрос относительно доверия маркетолога респонденту.*

Ключевые слова: *маркетинговые исследования, метод, интервью, респондент, техники интервью.*

Annotation. *The article is devoted to the problem aspects of using interview techniques in marketing research. Problems were set and solved: a generalization of interviewing approaches was carried out/ The results of marketers that*

© Литинська Ю. О., 2017

were obtained during the interview were determined. The question regarding the confidence of the marketer is revealed to the respondent.

Keywords: *marketing research, method, interview, respondent, technique of interviews.*

В умовах сьогодення жодна компанія не зможе існувати без попереднього дослідження ринку товарів, бажань і переваг споживачів і конкурентів. Одним із поширених методів маркетингового дослідження є інтерв'ю, що спрямований на збір інформації з безпосереднього джерела. Все частіше люди різних професій звертаються до цього методу опитування. Інтерв'ю являє собою усну бесіду між двома індивідами, які виконують різні ролі, які переслідують різні цілі, та дотримуються різних сценаріїв поведінки.

Ця тема є актуальною, тому що інтерв'ю – невід'ємна частина нашого повсякденного життя, а цінність отриманої інформації залежить від її точності. Все частіше інтерв'ювання застосовується як метод маркетингового дослідження. В основі інтерв'ю лежить бесіда, однак тут ролі співрозмовників закріплені та нормовані, а цілі бесіди задані програмою і завданнями дослідження.

Широкий спектр технік і прийомів інтерв'ю були розкриті наступними вітчизняними та зарубіжними маркетологами в їх роботах: Беляєвський І. К. «Маркетингове дослідження» [1], Голубков Є. П. «Маркетингові дослідження: теорія, практика і методологія» [2], Ханджун К. «How Advertising Works» [3]. Проте маркетологи різних рівнів не можуть однозначно стверджувати, що метод дослідження інтерв'ю є ефективним або навпаки.

Проблемою в цьому питанні є невизначеність у тому, що, з одного боку, інтерв'ю – це простий і зрозумілий інструмент узагальнення і збору інформації, з іншого – недостатньо ефективний через неточності відповідей, довільність поставлених питань і невелику кількість вибірки опитуваних (в цьому випадку – покупців) щодо їх переваг на ринку.

Отже, у статті поставлено задачу узагальнити працюючі компоненти технологій інтерв'ю в маркетингових дослідженнях, а також провести узагальнення підходів до проведення інтерв'ю, визначити, які результати маркетологи отримають в ході інтерв'ю, а також чи може маркетолог довіряти респонденту та питанням інтерв'ю.

Вивченням цієї проблеми займалися такі вчені-практики, як: Веселкова Н. В. [4], Саватскі Д. [5], Лукіна М. М. [6] та ін. Дехто з них схиляється до стандартизованого підходу інтерв'ю, дехто пропонує сучасну інтерпретацію такого методу збору інформації, але так чи інакше необхідно дотримуватися певних технологічних прийомів, щоб оптимально побудувати міжособистісне спілкування. Тому дуже важливо вибрати потрібний підхід для проведення конкретного дослідження.

Зокрема, Веселкова Н. В. пише про те, що для кожного дослідження приймається свій стандарт інтерв'ю. Тільки за умови стандартизації можна говорити про пред'явлення певних вимог до ситуації і процедури інтерв'ю, а під формалізацією розуміють визначення зовнішнього вигляду інструменту, формулювання питань і відповідей до них. Під структуруванням розуміється встановлення стійких зв'язків між елементами інтерв'ю, встановлення між ними стильової відповідності та їх упорядкування. Під недирективністю зазвичай мається на увазі майстерність нейтрального опитування, націленого на мінімізацію «ефекту інтерв'юера» [4].

На думку автора, узагальнивши різноманітні типології, можна сказати, що види інтерв'ю розрізняють за трьома основними критеріями – ступенем стандартизації питань, числом обговорюваних тем і кількості опитуваних. Своєю чергою, залежно від ступеня стандартизації можна виділити два основних види інтерв'ю:

1) формалізоване – бесіда за детально розробленою програмою, що включає у себе послідовність і конструкцію питань;

2) неформалізовані інтерв'ю – тривала бесіда за загальною програмою, але без уточнення конкретних питань, з мінімальною деталізацією поведінки інтерв'юера. Для маркетингового дослідження більш влучним є формалізоване інтерв'ю, тому що аналіз ринку товарів, бажань і переваг споживачів прагне конкретних запитань і відповідей.

Інтерв'ювання як форма опитування в цілому характеризується трудомісткістю процедури збору первинної маркетингової інформації, складністю обробки результатів, значними витратами часу і коштів на підготовку інтерв'юерів. Одержана інформація впливає на розробку стратегічних планів компанії, обумовлює характер попередньої підготовки, визначає особливості поведінки маркетолога і респондента, а також конкретну технологію проведення інтерв'ю. Залежно від цілей використання одержаної інформації можна узагальнити найбільш застосовані в маркетинговому дослідженні види інтерв'ю (рис. 1).

Традиційним підходам інтерв'ювання кинув виклик Джон Саватскі. Його «нова» методологія інтерв'ю користується великою популярністю в Європі. Ідея полягає в руйнуванні питально-відповідального спілкування та недотриманні маркетологом плану інтерв'ю. Характеристики взаємодії зі співрозмовником змінюються залежно від цілого ряду чинників як індивідуального (наприклад, рис особистості співрозмовників), так і соцієтального порядку (відносин між громадськими інститутами або окремими журналістами) [5].

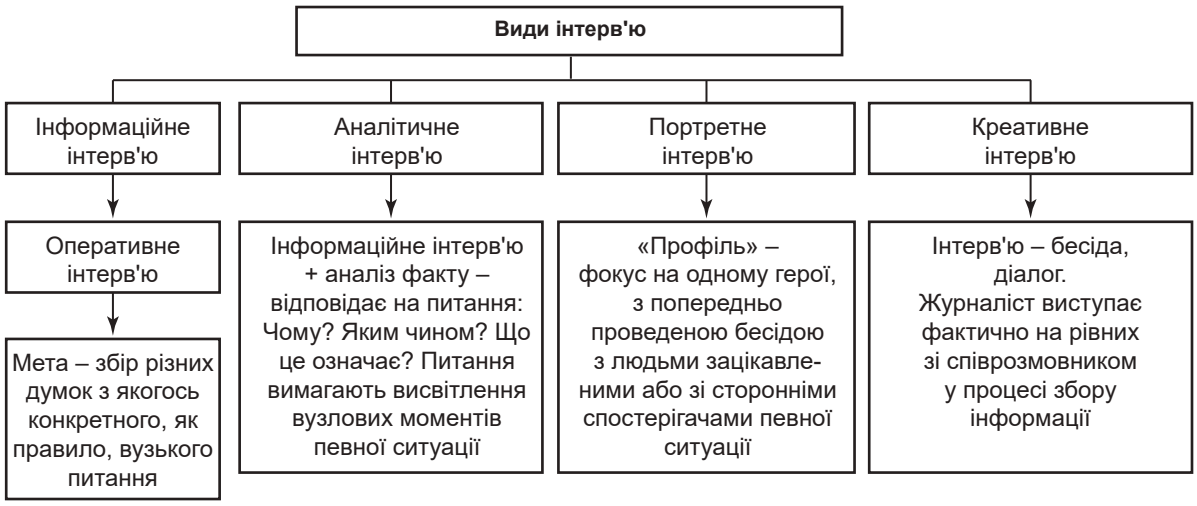

Рис. 1. **Найбільш застосовані в маркетинговому дослідженні види інтерв'ю**

Джерело: сформовано автором

На думку автора, незважаючи на концептуальні відмінності підходів, різноманітність типів і форматів, в інтерв'ю як методі одержання інформації з метою дослідження ринку товарів, бажань і переваг споживачів та наявності конкурентів доречно використовувати конкретні поведінкові стилістичні прийоми.

Конфронтаційний стиль запропонувала Лукіна М. М. Вона вважає, що стиль проявляється, коли інтерв'юер не довіряє своєму джерелу і в кожній події шукає подвійний сенс [6]. Проте для маркетингового дослідження ринку товарів цей метод не є актуальним, тому що відповіді опитуваних зазвичай мають цінність, але не несуть конфіденційного характеру.

Робота маркетолога вимагає великої професійної підготовки, глибокого знайомства з метою дослідження. Вона проявиться в спрямованості питань, в тій інформації, яка в них міститься. Відомо, що питання і відповідь становлять єдине мовне ціле. Питання не тільки визначає спрямованість, змістовність відповіді, але і його тональність [7]. Завдання, яке ставить перед собою маркетолог, а воно опосередковано проявляється в питаннях, повинно орієнтуватися на інтерес до респондента та обговорюваної проблеми [8].

Інакше кажучи, знання психологічних особливостей спілкування так само важливо, як і рівень компетентності та підготовленості до інтерв'ю. Адже від того, наскільки маркетологу вдалося розговорити співрозмовника, зацікавити його своїми питаннями, залучити до дискусії, багато в чому залежить обсяг і якість одержуваної ним інформації [9].

Узагальнивши вищеперелічене, можна зазначити, що процедура інтерв'ю передбачає:

1) вибір об'єкта (споживача) на ринку товарів;
2) визначення місця і часу проведення інтерв'ю, наприклад біля різних видів магазинів, аптек, ринків та ін.;
3) запис відповідей і остаточне оформлення матеріалів [10].

Отже, на думку автора, в ході проведення інтерв'ю маркетолог отримує інформацію на пошукові питання стосовно ринку певних товарів, бажань і переваг споживачів і наявності конкурентів. Аналізовані дані впливають на розробку стратегічних планів компанії, обсяги виробництва, доцільність товару на ринку та його можливості конкурувати з подібними. Найбільше слід застосовувати в маркетинговому дослідженні аналітичний вид інтерв'ю з чіткими та зрозумілими для опитуваних питаннями. Можна сказати, що інтерв'ю є більш ефективним при індивідуальному методі дослідження, а не масовому чи груповому. Воно застосовується як додаток до анкети, служить засобом поглиблення або деталізації отриманої з її допомогою інформації. Особливістю методу інтерв'ювання є розширення можливості підвищення надійності зібраних даних за рахунок зменшення числа тих, хто не відповів, і невідповідностей при заповненні анкет.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Москаленко Н. О.

Література: 1. 1 Беляевский И. К. Маркетинговое исследование: учеб. пособие. М.: МГУЭСИ, 2004. 414 с. **2.** Голубков Е. П. Маркетинговые исследования: теория, практика и методология. М.: Финпрес, 2007. 416 с. **3.** Ханджун К. How Advertising Works. URL: http://iml.jou.ufl.edu/projects/spring01/ko/index.htm. **4.** Радужная Н. В.

Методические принципы полуформализованное интервью. Екатеринбург: РГНФ, 2010. 50 с. **5.** Колисниченко А. В. Настольная книга журналиста: учеб. пособие. М.: Аспект Пресс, 2013. 344 с. **6.** Лукина М. М. Технология интервью. М.: Аспект Пресс, 2003. 102 с. **7.** Кем М. Н. Технология осуществления журналистского произведения. СПб.: Изд. Михайлова В. А., 2001. 293 с. **8.** Герасимов Б. И., Мозгов Н. Н. Маркетинговые исследования рынка: учеб. пособие. М.: Форум, 2013. 336 с. **9.** Галицкий Е., Галицкая Е. Маркетинговые исследования. Теория и практика: учебник для вузов. Люберцы: Юрайт, 2016. 570 с. **10.** Ильяшенко С. М., Баскакова М. Ю. Маркетинговые исследования. М.: Центр учеб. лит., 2006. 192 с.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ВНЕШНЮЮ МИГРАЦИЮ НАСЕЛЕНИЯ В УКРАИНЕ

УДК 303.724:314.113-024.62(477)

Лишенко О. Е.

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены основные факторы влияния на внешнюю миграцию населения в Украине за 2016 г. Рассмотрены последствия данного явления. С помощью корреляционно-регрессионного анализа выявлена тенденция изменения миграции посредством влияния рассмотренных факторов.*

Ключевые слова: *миграция, потребительская корзина, инфляция, безработица, уровень жизни.*

Анотація. *Розглянуто основні фактори впливу на міграцію населення в Україні за 2016 р. Розглянуто наслідки цього явища. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу виявлено тенденцію зміни міграції під впливом розглянутих факторів.*

Ключові слова: *міграція, споживчий кошик, інфляція, безробіття, рівень життя.*

Annotation. *The main factors of influence on population migration in Ukraine for 2017 are considered. The consequences of migration are considered. With help of correlation-regression analysis, the tendency of migration change is revealed through the influence of the factors considered.*

Keywords: *migration, consumer basket, inflation, unemployment, standard of living.*

На сегодняшний день проблема миграции населения в Украине стоит достаточно остро. Наша страна является одним из крупнейших доноров рабочей силы в Европе. Около 5 млн украинцев выезжают за границу в надежде найти высокооплачиваемую работу [1].

Причинами, которые содействуют увеличению данного показателя, может быть множество. К самым влиятельными в рамках Украины можно отнести экономически нестабильное состояние, а соответственно, снижение доходов, повышение безработицы. Также к подобным причинам можно отнести падение курса гривны, высокий уровень инфляции, что, в свою очередь, приводит к повышению цен.

Цены на продукты питания с каждым годом увеличиваются. Согласно данным Государственной службы статистики Украины, в 2016 году потребительская корзина на одного трудоспособного человека составляла 1762 грн, а в 2015 году ее сумма составляла 1218 грн. За данный период времени (2015–2017 гг.) потребительская корзина подорожала на 31 %.

Широкое распространение трактования проблемы увеличения внешней миграции получила теория человеческого капитала [2]. Она говорит о том, что перемещение мигранта основано на рациональном сравнении имеющегося уровня жизни с возможным его изменением.

Дальнейший рост показателя внешней миграции может привести к снижению производственного потенциала страны, ухудшению качества кадрового обеспечения промышленности, строительства, транспорта и других

© Лишенко О. Е., 2017

отраслей экономики вследствие оттока высококвалифицированных специалистов и уменьшения численности экономически активного населения.

Проблему миграционных процессов исследовали такие ученые, как Р. Березюк, В. Будкин, Ф. Заставный, Л. Кривенко, Б. Лановик, И. Лапшина, Э. Либанова, Ж. Заечковская, Т. Заславская, А. Киреева, Г. Овчинникова, Л. Рыбаковский, И. Цапенко и др. [3].

Целью написания данной статьи является выявление основных причин, влияющих на повышение уровня миграции населения Украины.

В качестве результативного фактора y выступает количество населения, которое мигрировало за границу.

На основании работ ученых, которые исследовали данную проблему, можно выделить факторные показатели, влияющие на миграцию населения:

x_1 – количество занятого населения;

x_2 – среднемесячная заработная плата;

x_3 – индекс потребительских цен;

x_4 – количество умерших в данном регионе [4].

Исходные данные для проведения анализа представлены в табл. 1.

Таблица 1.

Данные для проведения исследования миграции населения

Область	Количество выехавших за границу, тыс. чел.	Занятое население, тыс. чел	Среднемесячная з/п, тыс. грн	Индекс цен, %	Количество умерших, тыс. чел.
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
Винницкая	8,11	631,2	4,19	101,2	24,62
Волынская	5,78	376,6	4,05	101	13,49
Днепропетровская	13,78	1386,9	5,08	100,3	53,13
Донецкая	9,38	721,6	5,99	101,3	36,81
Житомирская	12,75	479,4	4	101,1	20,11
Закарпатская	4,29	489,3	4,3	101,5	15,4
Запорожская	5,58	708	5,08	100,6	28,13
Ивано-Франковская	9,07	525,4	4,2	101	17,22
Киевская	13,68	722,6	5,23	100,5	28,19
Кировоградская	8,37	363,4	3,97	100,8	16,28
Луганская	3,96	281,1	4,64	101,4	14,1
Львовская	26,05	1029	4,56	100,8	32,26
Николаевская	7,51	482,7	4,89	101,4	17,42
Одесская	14,52	971,4	4,81	101	33,57
Полтавская	12,75	555,8	4,62	101	24,44
Ровенская	7,88	425,6	4,36	100,9	14,48
Сумская	13,95	448,5	4,13	101,5	18,7
Тернопольская	4,93	397,3	3,7	101	14,95
Харьковская	17,12	1197,6	4,45	100,3	42,23
Херсонская	4,1	432,1	4,05	101,3	16,44
Хмельницкая	7,62	492,3	4,04	100,8	19,98
Черкасская	7,15	507,1	4,15	101,1	20,27
Черновицкая	3,26	331,1	3,83	100,8	11,51
Черниговская	7,93	403,1	4	100,9	19,24
г. Киев	16,68	1267	8,65	100,8	30,67

Была построена многофакторная линейная модель зависимости показателя миграции от количества занятого населения, среднемесячной заработной платы, от индекса потребительских цен и от количества умерших.

$$y = -174{,}1 + 0{,}02x_1 - 1{,}1x_2 + 1{,}8x_3 - 0{,}14x_4.$$

Таким образом, если занятое население повысит свою численность на 1 тыс. человек, то средняя численность количества выехавших за границу повысится на 0,02 тыс. человек. При увеличении среднемесячной заработной платы на 1 тыс. грн количество выехавших из страны уменьшится на 1,1 тыс. человек. При увеличении индекса

потребительских цен на 1 % количество выехавших увеличится на 1,8 тыс. человек. При увеличении количества умерших на 1 тыс. человек количество выехавших из страны уменьшится на 0,14 тыс. человек.

С помощью дисперсионного анализа проверена статистическая значимость построенного уравнения модели.

С помощью критерия Дарбина–Уотсона (DW) была проанализирована автокорреляция остатков модели. Так как статистика DW составляет 2,02, то можно говорить о том, что автокорреляции остатков в данной модели нет.

Таким образом, в результате данного исследования было выявлено, что на количество населения, которое выезжает за границу, существенное влияние оказывают количество занятого населения, среднемесячная заработная плата, индекс потребительских цен и количество умерших. К не включённым в модель факторам влияния на миграцию можно отнести множество социально-экономических факторов, таких как медицинское обслуживание, уровень образования, политическое положение государства, а к политическим факторам – стабильность и защищенность государства [5]. События последних лет в Украине доказывают непосредственное влияние данных факторов на миграционное движение, то есть на отток экономически активного населения. Удельный вес перечисленных факторов, которые не были включены в модель, составляет 45 %.

Проблема повышения цен и несоответствие заработных плат к данному увеличению приводит к уменьшению покупательной способности потребителей, а соответственно, к увеличению уровня инфляции.

В совокупности эти недостатки значительно снижают уровень жизни в Украине. Решение проблемы миграции требует большого внимания государства, затрат времени и средств. Очень важным является решение проблемы «утечки мозгов», поэтому в эмиграционной политике один из главных акцентов должен быть сделан на возобновлении отечественного производства и создании взаимосвязи между производством и образованием, чтобы каждый студент был уверен, что после окончания учебы он найдет себе достойную работу по специальности.

Научный руководитель – канд. физ.-мат. наук, доцент Железнякова Э. Ю.

Литература: 1. Причины и факторы трудовой миграции населения Украины. URL: https://sibac.info/conf/econom/xxiii/32179. **2.** Трудовая миграция из Украины. URL: http://rian.com.ua/analytics/20161215/1019665062.html. **3.** Гайдуцький А. П. Характерні риси української трудової міграції за кордон. *Економіка та держава*. 2010. № 9. С. 88–92. **4.** Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **5.** Грішнова О. Вплив міграції на глобальний перерозподіл людського капіталу // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (Київ, 16 жовт. 2007 р.). Київ: Фоліант. С. 22–30.

APPLICATION OF THE BAYESIAN APPROACH

UDC 681.513.8

Yu. Lobas

The 1-th year student
of the faculty of economic informatics of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *This article describes the main points and rules for the application of the Bayes formula. Its economic significance is determined. Examples were given of the application of Bayesian formula for the provision of managerial decisions in conditions of uncertainty and risk.*

Keywords: *Bayes formula, probability theory, Bayesian Approach in Cognitive Sistems, econometrics, data mining.*

© Yu. Lobas, 2017

Анотація. *Описано основні моменти та правила застосування формули Байєса. Охарактеризовано її когнітивне значення. Зазначено можливості застосування формули Байеса для обґрунтування управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику.*

Ключові слова: *формула Байеса, теорія ймовірностей, байесовский підхід у когнітивних системах, економетрика, інтелектуальний аналіз даних.*

Аннотация. *Описаны основные моменты и правила применения формулы Байеса. Определено ее когнитивное значение. Показаны возможности применения формулы Байеса для обоснования управленческих решений в условиях неопределенности и риска.*

Ключевые слова: *формула Байеса, теория вероятностей, байесовский подход в когнитивных системах, эконометрика, интеллектуальный анализ данных.*

Bayesian approach in the analysis of data began to spread widely since the late 70s of the last century and almost coincided with the introduction of information technologies and computers. Practitioners were convinced of the advantages of the Bayesian approach, which, in comparison with classical methods, improves the accuracy of the statistical conclusions obtained under relatively small sample conditions. In applied biology and practical medicine, every third book in English and German is devoted to the description and application of Bayesian statistics in data analysis. But in the curricula of universities and higher educational institutions of Ukraine, they are limited to mentioning the Bayes theorem and elementary problems on this theorem. At best, only the notion of a priori and a posteriori probability is mentioned, and this theorem does not extend to the concepts of a priori and a posteriori information and their role in assessing the parameters of the general population, testing hypotheses, and constructing econometric models. The lack of knowledge on the theory of Bayesian statistics reduces the quality of estimates, and leads to unsatisfactory conclusions with the loss of additional information.

The purpose of the article is to study the application of the Bayesian formula in the economy, in particular, to justify management decisions in terms of risk and uncertainty.

Modern stage of economy development is characterized by fluctuating, globalsecure-nternationalization, uncertain, turbulent processes. In this regard, the issues of application of probability, stochastic models for the study of socio-economic processes and phenomena, one of which is the Bayes formula. When using this model can be obtained results, taking into account the influence of various factors of economic activity. The main advantages of the considered formula are ease of processing, possibility of computer implementation with minimal time spent the ability to accumulate and account for new data and knowledge to obtain relevant results based on existing statistics.

The Bayes formula received its name in honor of Thomas Bayes, who formulated the theorem of calculating a posteriori probability. Thomas Bayes was an English statistician, philosopher and Presbyterian minister who is known for having formulated a specific case of the theorem that bears his name. It is generally accepted that Bayes' theorem occupies the same important place in probability theory as the Pythagorean theorem in geometry.

Bayes' theorem is stated mathematically as the following equation [1]:

$$P(A|B)=\frac{P(B|A)P(A)}{P(B)}, \qquad P(B)\neq 0 \tag{1}$$

where A and B are events; $P(A)$ and $P(B)$ are the probabilities of A and B observing without regard to each other; $P(A|B)$ is a conditional probability, i.e. the probability of observing event A given that B is true; $P(B|A)$ is the probability of observing event A given that B is true.

Bayes never published what would eventually become his most famous accomplishment; his notes were edited and published after his death by Richard Price. His work "An Essay on solving the Problem in the Doctrine of Chances" was first published in 1763, 2 years after the author's death. Before Bayes's posthumous work was accepted and read in the Royal Society, it was significantly edited and updated by Richard Price However, these ideas were not published publicly until they were reopened and developed by Laplace, who first published the modern formulation of the theorem in 1812 in his book "Analytical Probability Theory" [2; 3].

Since about 1990, there has been a dramatic growth in the use of Bayesian methods. In some application areas today, a Bayesian approach is almost a hallmark of leading-edge research. These are often fields where data are scarce, or have complex structures that are difficult to analyze, whereas frequentist methods are still dominant in the more traditional application areas of statistics. In the social sciences particularly, there is more recognition of the role of judgment in interpreting data, and there is less resistance to the apparent subjectivity of Bayesian methods.

Despite its simplicity, from Bayes' Theorem a whole new approach to statistics develops. Modern Bayesian statistics is a rich and powerful framework in which to make inferences and decisions. It could rightly be said that today the field

of statistics is being gradually transformed by Bayes' theorem, producing a new field of Bayesian statistics. This revolution not only has immense potential for scientific research, but for fundamentally changing how probabilistic thinking occurs in human culture. Bayesian statistics Is arguably a superior way of thinking about and using probabilities. It has the potential to transform every discipline that draws inferences from uncertain evidence (medicine, law, quality analysis etc). It helps us to see that many important inferences are only probabilistic, not certain. We consider here a few of the more striking features of Bayesian statistics today.

For example, the relatively new field of health economics is concerned with assessing the cost-effectiveness of competing medical technologies (such as alternative drugs, surgical interventions, or vaccinations). Such assessments are typically made by assembling evidence on the effects (both positive and negative) of the treatments and the costs incurred (for the treatments themselves and any other medical resources used). The result¬ing evidence base is complex, and inevitably very weak in some areas. Bayesian methods are acknowledged as essential to produce meaning¬ful statistical analyses in such problems. In con¬trast, frequentist methods are still the dominant methodology in the more well-established field of analyzing clinical trial data. Clinical trials have traditionally produced high-quality, well-structured data, and have been large enough to ensure that prior information and preexisting opinions would be overwhelmed by the trial evidence. Here too, however, Bayesian methods are beginning to become more attractive, partly driven by the high cost of modern drug de¬velopment that has led to a desire for smaller trials and more efficient use of all available information.

In the light of the representations of Bayes' theorem, let us consider the relationship between the theoretical hypothesis and conclusions made on the basis of empirical data. Let H is a scientific hypothesis (e.g., about a population mean), E is observed evidence (e.g. a sample mean). It should be obvious that the purpose of scientific research is to collect evidence in order to evaluate a hypothesis. In other words, our principle concern is to estimate the probability that a hypothesis is true, given empirical evidence, or $P(H|E)$. Yet conventional statistical theory examines the reverse question: what is the probability of the evidence we've observed occurring, given some hypothesis, or $P(E|H)$. For example, the whole system of statistical significance testing is built around estimating the likelihood of observed results given a null hypothesis. This is completely backwards. It means we're estimating the probability of something we already know (our data), given something we don't know (our hypothesis). Clearly the correct order of scientific inference is to estimate what we don't already know (our hypothesis), given what we do know (our evidence). But by Bayes' theorem, we see that these two conditional probabilities are related:

$$P\left(H|E\right)=\frac{P(H)P(E|N)}{P(E)}, \tag{2}$$

For examhle, in econometrics [5] the Bayesian methods differ from the classical approach to interpreting the true parameters of models. Under the classical approach, the true parameters are assumed to be constant. And their statistical estimates are random, since they are functions of selective observations. In particular, one of the methods of data mining, which are designed to minimize the efforts of the decision-maker, in the process of data analysis, is based on the Bayesian approach.

Many advanced applications (e.g., Google spam filters and language translators) already use Bayesian methods. Bayesian methods will likely become more and more common in the coming decades. Modern Bayesian statistics is a rich and powerful framework in which to make inferences and decisions.

In fact, the Bayes theorem is a model of a reasonable choice when the initial data is incomplete or inaccurate. It is applicable to all learning processes by experience. Currently, the European Union has adopted the BACS Project (Bayesian Approach in Cognitive Sistems). It is expected that the result will be the emergence of real prospects for creating robots that are able to analyze the environment, accumulation and interpretation of knowledge. In the future, the project can have a huge impact, but now have practical results in addition to anti-spam filters.

Ten participating organizations will try to use the Bayesian approach in modeling the functions of the nervous system and learning processes. The result of the work within the framework of the BACS project should be the emergence of a realistic prospect of creating robots capable of analyzing the world around them, accumulating specific, contextual knowledge, interpreting the collected data and finally making decisions on an equal basis with people. In particular, the task of the project participants from the Max Planck Institute is the development of systems that recognize and are able to model body movements.

Creating a new technology of three-dimensional animation will help to understand how people recognize facial expressions and use them in nonverbal communications. In the future, it is planned to develop animated images of a person to study self-perception issues and possible application of results in rehabilitation medical programs.

Science has no time limit. What yesterday was only a few pieces, paper covered today can be the basis for the functioning of the whole sphere of human society. A similar approach is used in various branches of science: medicine, military Affairs, information technologies and machine learning, Economics and Finance. And finds its practical application in many processes involved not only a complex model subject areas, but also daily life.Thomas Bayes did not expect the arrival of the era of computer technologies. Mathematics was his hobby. He did not publish his scientific papers. But

progress does not stand still, but the name of an English clergyman, on hearing of all corners of the world. Science may not be useless. And the example of sir Thomas Bayes is a vivid confirmation of this.

Supervisor – Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor Lebedeva I. L.

Literature: 1. Вентцель Е. С. Теория вероятностей. М.: Высшая школа, 1999. 575 с. **2.** Тичинська Л. М., Черепащук А. А. Теорія ймовірностей. Ч. 1: Історичні екскурси та основні теоретичні відомості. Вінниця: ВНТУ, 2010. 112 с. **3.** Шарф К. Ошибка Коперника: загадка жизни во Вселенной. М.: АСТ, 2015. 368 с. **4.** Human & Media Computing. URL: https://www.idiap.ch/en/scientific-research?set_language=fr. **5.** Gelman A. Bayesian Data Analysis. CRC Press Book, 2014. 640 p.

АНАЛІЗ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

УДК 331.57

Лобас Ю. Ю.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено причини та фактори, які формують рівень безробіття в Україні. Проведено аналіз динаміки рівня безробіття та причин незайнятості за останні роки. На основі проведеного аналізу запропоновано основні напрями вдосконалення регулювання безробіття в Україні.*

Ключові слова: *безробіття, зайнятість, робоча сила, ринок праці, соціальний захист.*

Аннотация. *Определены причины и факторы, формирующие уровень безработицы в Украине. Проведен анализ динамики уровня безработицы и причин незанятости за последние годы. На основе проведенного анализа предложены основные направления совершенствования регулирования безработицы в Украине.*

Ключевые слова: *безработица, занятость, рабочая сила, рынок труда, социальную защиту.*

Annotation. *The article identifies the causes and factors that shape the level of unemployment in Ukraine. Based on the statistical data, the author conducts analysis of the dynamics of the unemployment rate and causes of unemployment in recent years. On the basis of analysis, the main directions of improving the regulation of unemployment in Ukraine are suggested.*

Keywords: *unemployment, employment, labor force, labor market, social protection.*

Безробіття – тема, яка останні роки знаходиться під пильною увагою світової громадськості і є предметом обговорення представників багатьох країн. Не дивно, що кількість постраждалих від економічної кризи, як в Україні, так і за кордоном, в минулому році збільшувалася в геометричній прогресії. Люди втрачали не лише свій дохід, але й робочі місця. При цьому майже всі працюючі українці відчули на собі такі неприємні явища, як затримки з виплатами. В сучасних умовах проблема безробіття стає однією з найгостріших проблем в усьому світі, адже таке негативне явище в суспільстві тягне за собою низку похідних проблем, зокрема, скорочення робочих місць та виробництва, знецінення національної валюти, тому тема є актуальною.

Вирішенням проблеми безробіття займалися такі вчені, як І. Давидова, Д. Богиня, Г. Волинський, В. Геєць, В. Герасимчук, О. Грішнова, С. Дзюба, С. Дорогунцов, С. Кузнєцова, Е. Лібанова, Г. Лук'янова, С. Мочерний, В. Онікієнко, А. Чухно, В. Галицький, І. Моцін, Я. Міклош, Ю. Маршавін та ін. Н. Власенко та інші зазначають, що

© Лобас Ю. Ю., 2017

«поряд з валовим внутрішнім продуктом та інфляцією безробіття є одним із трьох важливих показників функціонування економіки» [1].

Метою дослідження є аналіз рівня безробіття та методів його подолання в Україні.

Безробіття – це проблема не окремих країн, а всього світу в цілому. Безробіття виступає як одна із фундаметальних макроекономічних категорій. Високий рівень безробіття призводить до соціальної напруги і погіршення рівня життя людей, заподіює економічні, демографічні та соціальні втрати для суспільства. Але загалом його вплив на економічне та соціальне життя суперечливий: крім негативних і важких наслідків, потрібно зазначити і низку позитивних моментів, які слугують умовою зростання виробництва, появи нових підприємств, підвищення дисципліни й ефективності праці зайнятих. Тому безробіття є актуальною темою [1]. Проблема безробіття є однією з фундаментальних у розвитку і функціонуванні людського суспільства. Безробіття – це явище, яке властиве будь-якій формі суспільних відносин. При цьому стадія перехідного періоду неминуче викликає значне зростання рівня безробіття, про що свідчить, зокрема, досвід східноєвропейських країн, що пройшли або проходять шлях становлення ринкових відносин. Це ж підтверджує і практика суспільно-економічних перетворень в Україні.

Рівень безробіття розраховується як відношення чисельності безробітних, які зареєстровані в Державній службі зайнятості, до працездатного населення працездатного віку. За даними Державної служби статистики України, протягом 2011–2016 років кількість безробітного населення коливається трохи вище позначки в півмільйона осіб (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Стан безробіття в Україні

Показник	Роки					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	520,7	605,3	532,8	575,1	504,3	518,1
Чисельність населення, тис. осіб	45881	45761	45618	45541	45411	42912
Економічно активне населення працездатного віку, тис. осіб	20248	20225	20341	20426	19190	17051
Середня з/п, грн/міс.	1993	2389	2821	3085	3245	3650
Середній курс дол. США, грн	7,98	7,94	7,99	7,99	8,85	21,15
Прожитковий мінімум, грн	825	894	1017	1108	1176	1176

Виходячи із наведених даних рівень безробіття в Україні дотягує до 3 %, що є можливо найнижчим показником серед усіх європейських країн, та дорівнює нижній межі природнього рівня безробіття. Інакше кажучи, з даних Держслужби статистики випливає, що в Україні роботу мають усі, хто хоче її мати. Очевидно, що це не відповідає дійсності та суттєво викривляє реальний стан у сфері зайнятості [2].

Значний недолік діючої методики розрахунку полягає у заниженні реальної кількості безробітних, оскільки у країнах, де соціальна допомога безробітним низька та обтяжена бюрократичною процедурою або де-факто відсутня, багато осіб не реєструються як безробітні на біржі праці або знімаються з обліку. У сільських регіонах, де працездатне населення ніде не працевлаштоване, обробляє землю і фактично не має стабільних джерел доходів, що не охоплено згаданою методикою. При цьому, за даними Державної служби статистики України, майже 80 % безробітних – це особи, які втратили роботу внаслідок скорочення штатів чи реорганізації, у т. ч. ліквідації підприємств і організацій [3].

Проблема безробіття має й інші негативні сторони. При безробітті недостатньо використовується економічний потенціал суспільства, знижується купівельна спроможність населення, що, своєю чергою, призводить до зменшення обсягів виробництва продукції та зниження інвестиційного попиту, скорочуються заощадження, а отже, зменшується фінансова база для кредитування економіки банківськими установами, дорожчають кредитні ресурси тощо. Крім того, зростання безробіття підриває психічне здоров'я нації та є впливовим фактором зростання злочинності. При тривалому безробітті втрачається кваліфікація вивільнених працівників [5].

Необхідно також зазначити, що наявність роботи в Україні не гарантує достатнього рівня стабільних доходів. Розмір заборгованості підприємств і організацій по виплаті зарплат працівникам має тенденцію до зростання і сьогодні вимірюється мільярдами гривень. Так, на початок жовтня 2016 року ця заборгованість становить майже 2 млрд грн. Крім того, як видно із табл. 1, середня заробітна плата в Україні за період із 2011 по 2016 рр. у доларовому еквіваленті знизилася із майже 250 дол. США у 2010 році до 173 дол. США у 2016 році. Тобто падіння становить 31 %. І це ще при тому, що у період 2011–2013 рр. середня заробітна плата в Україні у доларовому еквіваленті зросла до 367 дол. США, тобто на 47 % з 2010 року. Гострою сьогодні є проблема високої частки безробітних із вищою освітою в Україні, отже, виникає питання про раціональність державної політики щодо фінансування

навчання такої великої кількості студентів і правильності розподілу кількості місць для різних спеціальностей у системі вищої освіти. Останнім часом ситуація з молодіжною зайнятістю в Україні постійно загострюється, водночас питома вага молоді у загальній кількості безробітних досягла 30 %. Молодь становить окрему частину ринку праці і розвивається не так, як увесь ринок. З одного боку, вік сприяє високій мобільності, відкритості, сміливості у зміні та пошуку роботи, а з іншого – молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці. Тому безробіття молоді (за статистикою – це громадяни у віці від 16 до 30 років) є однією з найгостріших соціально-економічних проблем України. [6] Враховуючи демографічну ситуацію, яка склалася в різних регіонах України, при нинішньому рівні створення нових робочих місць і природному прирості населення рівень безробіття в регіонах у майбутньому набуде ще більшої гостроти. Економічна криза впливає найбільше на сфери фінансових послуг, нерухомість, будівельну галузь, металургію, торгівлю, хімічну та добувну промисловість, однак список цей може бути набагато більшим. Також актуальною проблемою на ринку праці України є проблема мобільності робочої сили. Трансформаційні економічні перетворення в Україні створили можливості для появи нових умов і видів мобільності робочої сили [7].

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується трансформаційними процесами, позитивний результат таких перетворень не може бути досягнутий без виходу на якісно новий рівень кваліфікації робочої сили та її конкурентоспроможності. Система забезпеченості кадрами має гнучко реагувати на зміни потреб виробництва, що виявляються на ринку праці. Але відсутність комплексного системного підходу до потреб кадрового забезпечення виробничої сфери як на загальнодержавному, так і регіональному рівні призвели до зростання невідповідності між потребою у кваліфікованих кадрах і фактичною професійно-кваліфікаційною структурою пропозиції робочої сили. Сьогодні в Україні є тенденція невідповідності кількості безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, та потребі у робочий силі [8].

Загалом економічні та соціальні наслідки безробіття такі:

- скорочення обсягів виробництва валового внутрішнього продукту;
- зниження податкових надходжень до державного бюджету;
- зростання витрат на соціальну допомогу безробітним;
- знецінення наслідків навчання;
- масова дискваліфікація;
- посилення соціальної напруженості;
- зниження трудової активності тощо.

Для подолання безробіття в Україні терміново потрібно вживати певних заходів. Зокрема, не потребують великих фінансових і часових затрат такі, як приведення трудового законодавства України відповідно до міжнародних норм; захист внутрішнього ринку праці; приєднання України до міжнародного ринку праці тощо.

Нагальною є потреба у забезпеченні відповідності держзамовлення на підготовку спеціалістів до реальних потреб ринку. Загалом формування механізму регулювання зайнятості передбачає спеціальні заходи, здатні контролювати процеси, що відбуваються у сфері праці, і здійснювати оперативні та взаємопов'язані дії, що дозволять усунути диспропорції між попитом і пропозицією робочої сили, а також запобігти загостренню проблем зайнятості. [8] Є сенс проаналізувати доцільність надання податкових кредитів підприємствам за кожне нове створене робоче місце та надання податкових пільг для підприємств з високою часткою зайнятого сільського населення. Таким чином, безробіття, як свідчать багато соціологічних і соціально-психологічних досліджень, має виключно негативні соціальні наслідки для суспільства в цілому, для сімей та для кожної людини. Сьогодні з метою уникнення соціального вибуху держава має вдаватися до рішучих кроків, і ці кроки мають бути спрямовані на хоча б незначне підвищення рівня життя переважної більшості населення і ні в якому разі допущення його подальшого падіння. На фоні поточного стану та динаміки національної економіки, державних фінансів і наявного рівня доходів громадян і їх зайнятості ця проблема є дуже складною. При цьому за діючої системи функціонування національної економіки та роботи державних органів управління ця проблема вирішеною бути вже не може: економіка все ще падає, експорт скорочується, дефіцит бюджету залишається значним, а витрати на підтримання безпекових заходів значні та пріоритетні. Підсумовуючи викладене, ефективне вирішення проблеми безробіття в Україні потребує не лише комплексного використання заходів активної політики на ринку праці, а також і політичної волі для проведення кардинальних реформ в інших сферах життєдіяльності держави.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Статистика ринку праці: міжнародні стандарти та національний досвід: навч. посіб./за ред. Н. С. Власенко, Н. В. Григорович, Н. В. Рубльової. Київ: ТОВ «Август трейд», 2016. 320 с. **2.** Елисеева И. И.

Социальная статистика: учебник. М.: Финансы и статистика, 2011. 416 с. **3.** Про зайнятість населення: Закон України від 04.07.2013 № 406-VII // Відомості Верховної Ради. 2013. № 24. Ст. 243. **4.** Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **5.** Чурилова О. А. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки. *Наукові доробки молоді – вирішення проблем європейської інтеграції.* 2013. № 12. С. 182–184. **6.** Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. URL: www.dcz.gov.ua. **7.** Лопатіна К. А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні. *Управління розвитком.* 2011. № 16 (113). С. 85–86. **8.** Семенова К. Д. Аналіз впливу економічної кризи на рівень безробіття в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2012. № 1 (44). С. 106–111.

СПЕЦИФІКА МОТИВАЦІЇ РИНКОВОЇ ПОВЕДІНКИ ФІРМИ В УМОВАХ РИНКУ

УДК 33.330

Лобас Ю. Ю.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Визначено сутність ринкової поведінки фірми. Розглянуто специфіку мотивації поведінки фірми в умовах ринку. Досліджено основні складові успішної діяльності фірми в конкурентному середовищі.*

Ключові слова: *ринок, поведінка фірми, конкурентоспроможність, мотивація ринкової поведінки.*

Аннотация. *Определена сущность рыночного поведения фирмы. Рассмотрена специфика мотивации поведения фирмы в условиях рынка. Исследованы основные составляющие успешной деятельности фирмы в конкурентной среде.*

Ключевые слова: *рынок, поведение фирмы, конкурентоспособность, мотивация рыночного поведения.*

Annotation. *In this article the essence of market behavior of firms. The specificity motivations of firms in the market. The basic components of the success of the company in a competitive environment.*

Keywords: *market, firm behavior, competitiveness, motivation of market behavior.*

Постановка проблеми. Трансформація української економіки обумовила підвищений інтерес суспільства до проблем економічної активності суб'єктів господарських відносин. Отже, перед економічною психологією постає низка актуальних питань, пов'язаних із формуванням економічної свідомості, ставленням до приватної власності як центральної категорії економіко-психологічного аналізу господарської діяльності в соціумі, вивченням тенденцій зміни поведінки під впливом ринкових перетворень. Зокрема, вчені зосереджують увагу на такому феномені, як економічна свідомість – системній складовій свідомості, найвищому рівні психічного відображення економічних відносин суспільно розвиненою людиною. Економічна свідомість тісно пов'язана з економічною поведінкою, оскільки є раціональною основою її суб'єктивних механізмів. Проблеми ринкової поведінки доцільно аналізувати з урахуванням особливостей економічних реалій.

Проблеми визначення сутності мотивації поведінки фірми стосуються дослідження відомих вчених-економістів. Це, зокрема, А. Сміт, П. Хейне, А. Маршалл, Ф. Хайєк, К. Маркс, М. Вебер, Г. Шмоллер, Т. Веблен, У. Мітчелл, Дж. Коммонс, Р. Коуз, Дж. Б'юкенен, Г. Саймон, Д. Норт, Й. Шумпетер, В. Зомбарт. Значний внесок у визначення етимології мотивації поведінки підприємств зробили такі сучасні вітчизняні науковці, як Н. Шибаєва, Г. Капленко, М. Гуревичов, В. Войтко та А. Азриліян.

Мета статті – дослідження сучасного трактування мотивації поведінки фірми.

Виклад основного матеріалу. Підприємці реалізуються, тобто відтворюються як суб'єкти економічного життя через таку організаційно-економічну ланку, як підприємство. Це заводи і фабрики, банки і універмаги, наукові та дослідні інститути і магазини, шахти і ферми, інші заклади, що є самостійними господарськими суб'єктами,

© Лобас Ю. Ю., 2017

які мають права юридичної особи і здійснюють виробничу, науково-дослідну і комерційну діяльність з метою одержання прибутку.

Термін «фірма», який недавно увійшов у наше життя, означає ім'я, під яким юридично повноправний господарюючий суб'єкт (одноосібний чи колективний) веде свої справи. Отже, підприємство і фірма є організаціями, що ведуть господарську діяльність, тому ми ці терміни вживатимемо ідентичними [8].

Фірма являє собою ринково-виробничу систему, оскільки одночасно виступає як покупець факторів виробництва на ринку ресурсів і їх споживач в процесі виробництва та як виробник і продавець продукції на ринку товарів і послуг.

Модель поведінки фірми будується за загальними правилами мікроекономічного моделювання. Метою фірми є одержання максимальної величини прибутку за певний період. Обмеженнями виступають продуктивність факторів виробництва, витрати виробництва, ціна продукції та попит на неї. Вибір рішення щодо обсягу випуску продукції залежить від ринкової структури, в якій господарює фірма.

Модель фірми грунтується на припущенні раціональності її поведінки. Головною метою власника є максимізація вигоди у вигляді суми прибутку за певний період, а також визначення всіх рішень фірми відносно того, що, як і для кого виробляти. Задоволення запитів і потреб ринку в певних видах продукції та послуг.

Головною метою підприємства є одержання максимального прибутку в довгостроковій перспективі.

Для досягнення головної мети та прибутковості своєї діяльності підприємство повинне забезпечувати:

- конкурентоспроможність продукції, що випускається, та послуг, які надаються;
- високий рівень організації, розвиток і підвищення ефективності виробничої системи;
- прискорення оновлення номенклатури й асортименту продукції (послуг), що випускається;
- упровадження прогресивних технологій та устаткування;
- створення сприятливих умов для високопродуктивної праці персоналу.

В умовах ринкових відносин рішення про створення нового підприємства або реконструкцію діючого має прийматися, коли прогнозований прибуток від його функціонування перевищує середній рівень.

Мета створення підприємства пов'язана з потребами ринку, конструкцією і технологією виготовлення продукції, обсягами її випуску, організаційним типом виробництва, вибором елементів виробничої системи, визначенням виробничих потужностей, їх розташуванням на певній площі й іншими параметрами [4].

Відповідно до правових аспектів розрізняють такі типи фірм:

- індивідуальна підприємницька фірма (один власник, який є менеджером);
- партнерство (колективне підприємство; кілька власників, які можуть працювати на фірмі);
- корпорація (багато співвласників-акціонерів, які для управління наймають менеджерів).

Теорії фірми, що розкривають різні сторони її багатоаспектної природи, можна поєднати у кілька груп: технологічні (класичні та неокласичні) теорії, інституційні теорії, концепція фірми на основі теорії економічної організації, концепція фірми на основі теорії ігор. Слід підкреслити, що кожна теорія сприяє поглибленню цілісного розуміння такого складного утворення, яким є фірма.

Мотивація є основою будь-якої поведінки людини і зусиль, спрямованих на підвищення результативності діяльності. Мотивація діяльності фірми – це процес стимулювання працівників фірми до діяльності, що спрямована на досягнення індивідуальних і загальних цілей фірми [6].

Для ринку досконалої конкуренції фірма вирішує проблему максимізації прибутку, якщо лінія граничного доходу перетинає криву середніх витрат. Його максимальний розмір досягається у точці, де перетинаються лінія граничного доходу та крива граничних витрат.

На відміну від конкурентної фірми, монополіст має змогу як у короткотерміновому, так і у довготерміновому періодах отримувати економічний прибуток.

Умовою отримання економічного прибутку на ринку монополістичної конкуренції є такий характер попиту на продукт фірми, при якому крива попиту перетинає криву середніх витрат. Якщо вона розташована нижче, ніж крива середніх витрат, але перетинає криву середніх змінних витрат, то фірма буде вирішувати завдання мінімізації збитків.

Для учасників олігополістичного ринку характерна тенденція до максимізації сукупних прибутків всіх учасників. Їх поведінка схожа на поведінку монополіста.

Модель поведінки фірми будується за загальними правилами мікроекономічного моделювання. Виділяють такі моделі мотивації поведінки фірми:

- модель максимізації прибутку;
- модель максимізації продажів;

- модель максимізації зростання;
- модель управлінської поведінки;
- модель максимізації доданої вартості.

Отже, узагальнюючи власні теоретичні та практичні дослідження, можна зробити такі висновки. Фірма – індивідуальний економічний суб'єкт ринкових відносин, один із основних агентів ринку, який є незалежним учасником відносин з іншими фірмами, підприємцями, домогосподарствами, державою, головною метою якої є отримання максимального прибутку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Ревуцька О. Є.

Література: 1. Базілінська О. Я., Мініна О. В. Мікроекономіка: навч. посіб. Київ: Центр видав. літ., 2014. 351 с. **2.** Ватаманюк О. З. Мікроекономіка: навч. посіб. Львів: Інтелект-Захід, 2004. 176 с. **3.** Верланов Ю. Ю., Ципліцька О. О. Сучасна мікроекономіка: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 315 с. **4.** Гальперин В. М., Игнатьев С. М., Моргунов В. И. Микроэкономика: в 2 т. Т. 1. СПб.: Экономическая школа, 2010. 512 с. **5.** Гребенников П. И., Леусский А. И., Тарасевич Л. С. Микроэкономика. СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 2016. 352 с. **6.** Мікроекономіка і макроекономіка: підручник / за заг. ред. С. Будаговської. Київ: Основи, 2011. 517 с. **7.** Рибалкін В. О. Основи економічної теорії: навч. посіб. Київ: Академія, 2003. 352 с. **8.** Ястремський О., Гриценко О. Основи мікроекономіки. Київ: Знання, 2012. 579 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

УДК 303.724:338.487-043.86(477)

Мадика В. В.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто вплив різноманітних факторів на динаміку розвитку ринку послуг в Україні. Побудовано багатофакторну регресійну модель, що дозволяє кількісно оцінити взаємозв'язок факторів. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу виявлено найбільш значущі фактори впливу на результативну ознаку.*

Ключові слова: *ринок послуг, економетрична модель, фактор впливу, кореляційно-регресійного аналіз.*

Аннотация. *Рассмотрено влияние различных факторов на динамику развития рынка услуг в Украине. Построена многофакторная регрессионная модель, что позволяет количественно оценить взаимосвязь факторов. При помощи корреляционно-регрессионного анализа выявлены наиболее значимые факторы влияния на результативный признак.*

Ключевые слова: *рынок услуг, эконометрическая модель, фактор влияния, корреляционно-регрессионный анализ.*

Annotation. *The article considers the influence of various factors on the dynamics of the development of the services market in Ukraine. Built multifactor regression model that allows to quantify their relationship. Using correlation and regression analysisrevealed the most significant factors of influence on the effective sign.*

Keywords: *market of services, econometric model, influencing factors, correlation and regression analysis.*

За останні десятиліття роль сфери послуг значно зростає, і на сьогодні можна стверджувати, що сфера послуг – це одна з найперспективніших і розвинутих галузей економіки. В Україні ринок послуг формувався від-

© Мадика В. В. , 2017

повідно до вимог централізованої, планової системи господарювання, тривалий час фінансувався державою за залишковим принципом. З формуванням в Україні ринкової економіки розпочався і розвиток підприємництва. Однак загальноекономічна криза, що охопила народне господарство, значно ускладнила цей процес. У сучасних умовах міжнародних відносин збільшується попит на послуги в науково-технічній сфері, на нові види послуги, що стрімко розвивається в останній час (збереження та передача інформації, довгострокова оренда, консультаційні послуги, послуги на технічне обслуговування обладнань).

Сфера послуг розширює власний спектр послуг, їх різноманітність і якість, а також зростає число зайнятих у цій сфері. У розвинутих країнах світу сфера послуг поступово посідає головне місце в національній економіці, про що свідчить динаміка середньорічних темпів приросту валового внутрішнього продукту в невиробничій сфері, а саме 70 % ВВП створюється у сфері послуг у світі та близько 50 % в Україні.

Основною метою цієї статті є дослідження економічних факторів, що впливають на функціонування ринку послуг, побудову моделі, що визначає залежність динаміки ринку послуг від певних факторів за допомогою застосування економетричних методів дослідження та визначення практичних рекомендацій за результатами отриманої моделі.

Дослідження цієї проблеми є актуальним, оскільки сфера послуг у країні ще не набула високого рівня розвитку. Проблему розвитку ринку послуг в Україні вивчали багато відомих науковців, найвагоміший внесок зробили такі з них: В. Апопій, І. Пойта, В. Куценко, О. Решетняк та ін. [3; 4].

Слід зазначити про види послуг, що відокремлюються в самостійні сектори міжнародного ринку, наприклад, логістика, страхування, комп'ютерні системи тощо. Оскільки ринок послуг розвивається, то з'являються все більше факторів впливу на міжнародну торгівлю послугами.

Важливим фактором сталого розвитку ринку послуг є зростання грошових доходів населення, істотне збільшення яких є чинником розширення платоспроможності попиту. Наступним чинником розвитку та територіальної організації ринку послуг є населення, що визначає специфіку попиту на ті чи інші види обслуговування й особливості територіальної організації відповідної структури. Слід зазначити, що обсяги експорту й імпорту також мають достатній вплив на розвиток вітчизняного ринку послуг.

Для аналізу впливу цих факторів на розвиток ринку послуг було побудовано багатофакторну регресійну модель. Аналіз на основі багатофакторної регресії – вид регресійного аналізу, який грунтується на використанні в рівнянні регресії більше, ніж однієї незалежної змінної. Так, його застосовують при прогнозуванні попиту. Причому спочатку ідентифікуються фактори, що визначають попит, потім встановлюються наявні між ними взаємозв'язки та прогнозуються ймовірні майбутні їх значення. На основі отриманих даних виводиться прогнозне значення попиту.

На основі теоретичного аналізу результативною ознакою (у) було обрано сальдо зовнішньої торгівлі послугами, а факторними ознаками – ВВП у фактичних цінах (x_1), грошові доходи населення (x_2), обсяг реалізованих послуг на території України (x_3), кількість зайнятого населення (x_4), середня заробітна плата (x_5), чисельність населення (x_6), експорт (x_7), імпорт (x_8) та темпи зростання ВВП (x_9). Аналіз здійснювався за статистичними даними, які наведено за період 2002–2015 рр.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Сальдо зовнішньої торгівлі послугами, млн дол. США	ВВП у фактичних цінах, млрд грн	Грошові доходи населення, млрд грн	Обсяг реалізованих послуг, млн грн	Зайняте населення, тис. осіб	Середня заробітна плата на одного штатного працівника, грн	Чисельність населення, тис. осіб	Експорт, млн дол. США	Імпорт, млн дол. США	Темпи зростання ВВП, %
	у	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2002	7546573,9	176,1	137,8	39761	20175,0	230	49429,8	3655,1	1151,0	9,2
2003	6784573,7	211,1	167,5	43614	19971,5	311	48923,2	3731,9	1147,6	5,2
2004	2154678,6	234,1	191,9	46971	20091,2	376	48457,1	4303,8	1194,9	9,6
2005	4217619,3	277,5	211,9	56718	20163,3	462	48003,5	4524,9	1465,3	12,1
2006	6478264,5	357,5	264,3	74406	20295,7	590	47622,4	5612,7	2062,9	2,7
2007	2139765,0	457,3	381,4	95832	20680,0	806	47280,8	6443,2	2941,8	7,3
2008	3987263,9	565,0	472,0	120910	20730,4	1041	46929,5	7791,8	3730,6	7,9
2009	5487859,9	751,1	623,2	157005	20904,7	1351	46646,0	9435,1	4995,5	2,3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2010	5778596,9	990,8	845,6	215801	20972,3	1806	46372,7	12260,1	6481,5	4,2
2011	4943305,8	947,0	894,2	224583	20191,5	1906	46143,7	10129,7	5186,4	5,5
2012	5979272,0	1120,5	1101,1	256406	20266,0	2250	45962,9	12324,2	5467,2	5,9
2013	7155783,5	1349,1	1266,7	308160	20324,2	2648	45778,5	11936,3	5421,6	6,7
2014	6476749,3	1459,0	1457,8	324619	20354,3	3041	45633,6	14180,3	6214,2	8,4
2015	6710197,0	1522,6	1548,7	327901	19314,2	3282	45553,0	14096,2	6650,1	7,2

Обчислення економетричного аналізу здійснюємо за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics. У результаті було отримано багатофакторну лінійну регресійну модель. Обсяг реалізованих послуг, чисельність населення та темпи зростання ВВП є значущими факторами, про що свідчить така модель:

$$Y = -1{,}2548E8 + 33{,}67667 \times x_3 + 2710{,}25 \times x_6 - 317098 \times x_9.$$

Коефіцієнти багатофакторної лінійної регресії свідчать про те, що при збільшенні обсягу реалізованої продукції на 1 млн грн сальдо зовнішньої торгівлі послугами збільшиться на 33,68 за інших незмінних умов; при збільшенні чисельності населення сальдо зовнішньої торгівлі послугами збільшиться на 2710,25, а при збільшенні темпу зростання ВВП сальдо зовнішньої торгівлі послугами зменшиться на 317098. Отже, для покращення показника зовнішнього сальдо необхідно вжити заходів щодо збільшення обсягів реалізованої продукції та чисельності населення, а також пригальмувати темпи зростання ВВП виходячи з розрахунків економетричної моделі.

Коефіцієнт детермінації отриманої економетричної моделі дорівнює 68,40 % , що свідчить про те, що x_3, x_6, x_9 на 68,40 % пояснюють варіацію результативної ознаки *y*. Отже, фактори, що включені до цієї моделі, є статистично значущими.

Перевіримо значущість параметрів моделі за допомогою розрахункових значень t-критерію Стьюдента, що показують рівень статистичної значущості кожного коефіцієнта регресії $t(x_3) = 4{,}28$, $t(x_6) = 3{,}88$ та $t(x_9) = -2{,}6$, тобто можна стверджувати про значущість параметрів моделі. Обсяг реалізованих послуг і чисельність населення більш значущі, ніж темпи зростання ВВП.

Перевіримо дані на наявність мультиколінеарності, знайшовши коефіцієнти парної кореляції (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Сальдо зовнішньої торгівлі послугами	Обсяг реалізованих послуг	Чисельність населення	Темпи зростання ВВП
Сальдо зовнішньої торгівлі послугами	1,0000	-0,9388	-0,9995	0,2960
Обсяг реалізованих послуг	-0,9388	1,0000	0,5329	-0,2393
Чисельність населення	-0,9995	0,5329	1,0000	-0,3202
Темпи зростання ВВП	0,2960	-0,2393	-0,3202	1,0000

Парні коефіцієнти кореляції цієї моделі мають $|r| > 0{,}7$, що свідчить про мультиколінеарність факторів і про необхідність виключення одного з них із подальшого аналізу.

Перевіримо оцінку значущості за допомогою F-критерію Фішера, який в нашому випадку дорівнює 7,21. Оскільки воно перевищує критичне значення $F_{0,05}(3,13) = 3{,}81$, то модель в цілому є значущою. Необхідність такої оцінки пов'язана з тим, що не кожен фактор, який увійшов у модель, може істотно збільшити частку поясненої варіації результативної ознаки. Мірою оцінки значущості поліпшення якості моделі служить F-критерій.

Для з'ясування рейтингу факторів моделі необхідно обчислити значення β-коефіцієнтів за допомогою коефіцієнтів лінійної регресії. Отже, $\beta_3 = -0{,}56$, $\beta_6 = -0{,}69$, $\beta_9 = 0{,}076$. Можна зробити висновок, що найбільший вплив на динаміку сальдо зовнішньої торгівлі має зміна темпу зростання ВВП. Обсяги реалізованої продукції має істотний вплив на результативну ознаку порівняно з чисельністю населення.

Для перевірки наявності автокореляційних залишків застосуємо критерій Дарбіна–Уотсона. У цій побудованій моделі він дорівнює 2,606. Оскільки $d_L = 0{,}95$, а $d_U = 1{,}33$ (рівень значущості 5 %), то $1{,}33 \le 2{,}60\ 6 \le 4\text{-}1{,}33$. Отже, автокореляція в моделі відсутня. Розрахунки свідчать про можливість використання цієї моделі для прогнозу.

Побудуємо альтернативну парну модель для результативної ознаки – сальдо зовнішньої торгівлі послугами та темпу зростання ВВП (x_9). Модель має такий вигляд:

$Y = 1/((2{,}72005E - 07) - (3{,}08044E\ 0\ 7))$.

Коефіцієнт детермінації дорівнює 7,99 %, що свідчить про те, що лише 8 % сальдо зовнішньої торгівлі послугами має залежність від темпу зростання ВВП. На інші фактори припадає 92 %.

Використаємо критерій Дарбіна-Уотсона для перевірки наявності автокореляції. У побудованій моделі він дорівнює 1,7. Оскільки $d_L = 1{,}05$, а $d_U = 1{,}35$ (рівень значущості 5 %, n=14, k=1), то $1{,}35 \leq 1{,}7 \leq 4\text{-}1{,}35$. Отже, автокореляція в моделі відсутня. Розрахунки свідчать про можливість використання цієї моделі для прогнозу.

Проаналізувавши отриману економетричну модель, можна дійти висновку, що розвиток ринку послуг в Україні обумовлено позитивними тенденціями в економіці країни, а саме зростанням обсягу реалізованих послуг і темпами зростання ВВП. Одержані результати будуть достовірними і можуть широко використовуватися в економічній та управлінській діяльності насамперед для складання довгострокових прогнозів.

Отже, в результаті проведення кореляційно-регресійного аналізу можемо розробити такі рекомендації для збільшення сальдо зовнішньої торгівлі послугами та взагалі розвитку ринку послуг як основної результативної ознаки, зокрема: необхідно з метою забезпечення їх відтворення переглянути асортиментну політику ринку послуг на території України, зокрема на зовнішньому ринку послуг, та збільшення експорту за рахунок міжнародної економічної діяльності, а також вжити заходів щодо збільшення чисельності населення, провести роботи для покращення життя населення.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **2.** Єгоршин О. О., Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 148 с. **3.** Куценко В. І., Удовиченко В. П. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку: монографія.Чернігів: Вид. Лозовий В. М., 2011. 656 с. **4.** Апопій В. В., Олексін І. І., Шутовська Н. О., Футало Т. В. Організація і технологія надання послуг: навч. посіб. Київ: Академія, 2006. 312 с.

КОРПОРАТИВНІ СПОРИ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

УДК 346.14

Макарова Д. С.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто проблему поняття питання в корпоративному праві. Охарактеризовано особливості цього питання в корпоративному праві, які притаманні будь-якій проблемі права; дано особисте визначення питання про корпоративне право. Проаналізовано причини класифікації питання корпоративного права.*

Ключові слова: *корпоративні спори, господарське право, спори, класифікація.*

Аннотация. *Рассмотрена проблема понятия вопроса в корпоративном праве. Характеризуются особенности данного вопроса в корпоративном праве, которые присущи любой проблеме права; дано личное определение вопроса о корпоративном праве. Проанализированы причины классификации вопроса корпоративного права.*

Ключевые слова: *корпоративные споры, хозяйственное право, споры, классификация.*

© Макарова Д. С., 2017

Annotation. *The article is dedicated to the problem of a notion of the issue in corporate law; there are characterized the features of the issue in corporate law, which are intrinsic in any issue of law; the personal definition of the issue of corporate law is given. The reasons of the classification of the issue of corporate law are analyzed.*

Keywords: *corporate disputes, commercial law, dispute the classification.*

За п. 4 частини першої ст. 12 Господарського процесуального кодексу України господарським судам підвідомчі справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням цього товариства, крім трудових спорів [1].

Корпоративні спори є одним із найбільш проблемних видів спорів взагалі. Однією з передумов цієї проблемності довгий час лишалася невизначеність правової природи цих спорів і, як наслідок, невизначеність їх підвідомчості, яка залежала від суто вторинних чинників: наприклад, якщо серед відповідачів виявлялася хоча б одна фізична особа, корпоративний спір розглядався загальним судом згідно з ЦПК [1], інакше – господарським судом згідно з ГПК [1].

Проблеми, пов'язані з діючим порядком розгляду корпоративних спорів, досліджували такі вчені, як О. Беляневич, О. Вінник, С. Демченко, В. Джунь та ін. Проте аналіз судової практики розгляду корпоративних спорів свідчить про нагальну потребу в подальших наукових дослідженнях [2].

Поняття корпоративних спорів зазначено у ст. 167 ГК України, в якій сказано: корпоративні відносини – це відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав, які, своєю чергою, є правами особи, частка якої визначається у статутному фонді або майні господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом і статутними документами [3]. Суб'єктами цих відносин виявляються суб'єкти господарювання і їх засновники, учасники, акціонери. До того ж поняття корпоративних прав і корпоративних відносин визначається актом господарського законодавства – ГК України. Отже, корпоративні відносини виявляються відносинами між суб'єктами відносин у сфері господарювання. При цьому корпоративні відносини є особливим видом відносин у сфері господарювання, оскільки не мають ознак господарсько-виробничих відносин і не можуть бути віднесені повністю ані до організаційно-господарських, ані до внутрішньогосподарських відносин.

Корпоративні спори повинні розглядатися як різновид спорів, що виникають із відносин у сфері господарювання. Ця теорія закріплена у Законі України від 15.12.2006 № 483-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів», який доповнив ст. 12 ГПК України частиною 4, згідно з якою господарським судам підвідомчі всі, незалежно від суб'єктного складу справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником, у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками господарських товариств, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням і припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів. Згідно зі ст. 16 ГПК України такі справи розглядаються виключно господарським судом за місцем знаходженням товариства, що дозволяє зосередити розгляд всіх корпоративних спорів в одному спеціалізованому суді і має сприяти запобіганню зловживань процесуальними правами [1].

Оскільки корпоративні спори є різновидом спорів господарських, слід довести до логічного завершення їх передачу до підвідомчості господарських судів і повною мірою відтворити у процесуальному законі відмежування матеріальних корпоративних правовідносин від суміжних цивільних і трудових відносин, враховуючи їх сутнісні особливості, а не виходячи із суто формальних критеріїв.

Ознаками корпоративного спору є не тільки припущення про існування корпоративних відносин, але й припущення про стан порушення суб'єктивного корпоративного права. На відміну від суб'єктивного права, яке існує або існування якого припускається, корпоративний спір є завжди реальним, незалежно від того передувало йому порушення права чи ні. Навіть якщо суб'єкт корпоративного спору помилково стверджує, що його права порушуються або заперечуються іншою особою, то в цьому випадку він особисто безпосередньо виступає ініціатором спору, у зв'язку з тим що заперечує право іншої сторони, незаконно претендує на певні блага. Фактично, коли особа порушує спір про корпоративне право, суб'єкт спору сам безпосередньо визначає іншого учасника спору, що виникає між ними. Тим самим він фактично вважає та визнає цього іншого учасника як винну сторону, тобто порушника. Наявність помилки або підтвердження припущення, яке випливає зі спору, вирішується в процесі розгляду корпоративного спору.

Кінцевою метою і практичною цінністю корпоративного спору є не просто його врегулювання, а саме встановлення істинності (законності) чи хибності суджень учасників про той чи інший стан. Це відбувається шляхом визнання і захисту прав та інтересів, які відповідають праву, а отже, відмовою у визнанні та захисті всіх інших.

Класифікації корпоративних спорів відбувається за різноманітними критеріями. Одним із таких критеріїв є суб'єктний склад корпоративного спору. Цей критерій має практичне значення, оскільки дозволяє визначати підвідомчість такого спору. Суб'єктом корпоративного права є учасник корпоративних правовідносин. Корпоративні правовідносини можна визначити у вузькому і широкому розумінні. У широкому розумінні корпоративними правовідносинами вважаються будь-які правовідносини, де учасником виступає корпорація як організаційно-правова форма юридичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність. У вузькому розумінні – це зобов'язальні правовідносини між корпорацією та учасниками з приводу управління, ведення справ, надання інформації.

Корпоративні спори за суб'єктним складом можна класифікувати на такі категорії:

– спори, що виникають між учасниками, в тому числі учасником, який вибув, з приводу створення, діяльності, управління та припинення діяльності такого товариства;

– спори між господарським товариством та його учасником;

– спори між корпорацією чи учасником корпорації та будь-яким іншим учасником приватноправових відносин.

До корпоративних спорів можна віднести, зокрема, спір за позовом учасника (акціонера) господарського товариства про визнання недійсною угоди, укладеної товариством, умови, за якої, на думку позивача, позбавляють товариства можливості отримання додаткових прибутків; справи про визнання недійсним договорів купівліпродажу майна господарського товариства, укладених на підставі рішень загальних зборів акціонерних товариств; позов фізичної особи-члена наглядової ради акціонерного товариства про визнання недійсною угоди, укладеної керівником акціонерного товариства за відсутності рішення наглядової ради, яке є обов'язковим для укладання такої угоди; спори щодо припинення юридичної особи – господарського товариства; будь-який спір стосовно визнання недійсним положень установчих документів або установчих документів господарських товариств у цілому; спір про право акціонера бути обраним до спостережної ради акціонерного товариства; спір з приводу зловживання правом у корпоративних правовідносинах.

Корпоративні спори можна також поділити на дві категорії: спори, які виникають з приводу майнових корпоративних прав, та спори, які виникають з приводу організаційних корпоративних прав.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII // Відомості Верховної Ради. 1992. № 6. Ст. 56. **2.** Беляневич В. Е. Арбітражне судочинство: визнання недійсними актів державних та інших органів: навч. посіб. Київ: Ін Юре, 2001. 304 с. **3**. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради. 2003. № 18. Ст. 144.

ФАКТОРНЫЙ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ СПРОСА НА МИРОВОМ РЫНКЕ НЕФТИ

УДК 3303.7:339.13:662.88

Макаров К. В.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализировано влияние различных факторов на формирование спроса на нефть на мировом рынке. Выявлена взаимосвязь между факторными признаками и уровнем спроса на нефть Определены наиболее значимые факторы, влияющие на формирование спроса на нефть. Разработана многофакторная ре-*

© Макаров К. В., 2017

грессионная модель. Полученная модель проверена на статистическую значимость и может быть использована для прогнозирования уровня спроса на нефть.

Ключевые слова: *нефть, спрос, мировой рынок, эконометрический анализ, фактор, регрессия, многофакторная регрессионная модель, статистическая значимость, прогнозирование.*

Анотація. *Проаналізовано вплив різних факторів на формування попиту на нафту на світовому ринку. Виявлено зв'язок між факторними ознаками та рівнем попиту на нафту. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на формування попиту на нафту. Розроблено багатофакторну регресійну модель. Отримана модель перевірена на статистичну значущість і може бути використана для прогнозування рівня попиту на нафту.*

Ключові слова: *нафта, попит, світовий ринок, економетричний аналіз, фактор, регресія, багатофакторна регресійна модель, статистична значущість, прогнозування.*

Annotation. *In the article there was analised an influence of different indicators on the level of oil demand on global market. The relationship between factors and the level of oil demand has ben revealed. The most significant factors which influence the have been determined. A multifactorial regression model has been developed. The obtained model is checked for statistical significance and can be used to predict the level of oil demand.*

Keywords: *oil, demand, global market, econometric analysis, factor, regression, multifactorial regression model, statistical significance, forecasting.*

На сегодняшний день нефть является одним из крупнейших объектов международной торговли. Уровень мировых цен на нефть являются особо значимым внешним фактором, определяющим состояние экономик как стран-экспортеров, так и стран-импортеров этого продукта, ведь он непосредственно влияет на государственные доходы, торговый баланс, развитие нефтегазового сектора и сопряженных отраслей.

Мировые цены на нефть определяются соотношением спроса и предложения нефти на мировом рынке в конкретный момент времени и, соответственно, теми факторами, которые формируют данный спрос и предложение.

Предложение нефти на мировом рынке определяется мировым спросом, геолого-технологическими факторами, структурными характеристиками мирового производства и экспорта нефти, политикой нефтедобывающих государств, а также рядом других факторов, включая факторы случайного характера, такие как военные действия в регионах добычи нефти.

Особенностью нефтяного рынка является то, что в краткосрочной перспективе цены в большей степени зависят от изменения спроса. Это связано с тем, что нефтяные рынки характеризуются более инерционным предложением: при отсутствии или исчерпании коммерческих или стратегических запасов нефти быстрое увеличение объемов добычи (вовлечение в разработку новых месторождений, интенсификация добычи) сложно как технически, так и экономически. Поэтому рост неудовлетворенного спроса ведет к повышению цен. В связи с этим объектом статьи и был выбран именно спрос.

На основе факторов, имеющих наибольшее влияние на спрос нефти, была составлена соответствующая таблица показателей за период 1991–2011 гг. Прежде всего, спрос на нефть определяется:

– темпами роста мировой экономики. Рост мирового ВВП ведет к наращиванию потребления топлива, в том числе и нефти;

– уже имеющейся ценой. Высокие цены на нефть сдерживают ее потребление;

– энергоемкостью мировой экономики, т.е. количество потребления энергии на единицу ВВП. Размер доли энергоемких отраслей должен влиять на масштабы потребления нефти;

– ценой на другие энергоресурсы, например, газ. Конкурентоспособность других видов топлива прямо или косвенно влияет на спрос на нефть.

На основании теоретического анализа следует обозначить спрос на нефть как переменную Y, темпы роста мирового ВВП – X_1, цену нефти – X_2, энергоемкость экономики – X_3, цену на газ – X_4. Исходные данные для расчетов приведены в табл. 1 на основе официальной статистики [5].

Для проведения расчетов используем пакет статистического анализа Statgraphics.

Вычисления регрессионного анализа позволили определить уравнение множественной линейной регрессии:

$$y = 120{,}218 - 0{,}196951\, x_1 + 0{,}125881\, x_2 - 5{,}1927\, x_3 + 0{,}88321\, x_4.$$

Как видим, значимыми оказались все четыре фактора, так как все они нашли место в модели. Поскольку коэффициент регрессии $b = -0{,}196951$, то при увеличении темпов роста мировой экономики на 1 %, спрос на нефть

в среднем падает на 0,196951 миллионов баррелей в сутки. Коэффициент регрессии b = 0,125881 свидетельствует о том, что увеличение цены на нефть на 1 доллар США в рамках модели ведет к увеличению спроса на 0,125881 миллиона баррелей. Коэффициент регрессии b = –5,19277 показывает, что при увеличении энергоемкости на 1 британскую термическую единицу на 1 доллар США спрос на нефть уменьшится на 5,19277 миллионов баррелей. Из коэффициента регрессии b = 0,883219 видно, что при увеличении цены на газ на 1 доллар США за 1 британскую термическую единицу спрос на нефть увеличится на 0,883219 миллионов баррелей.

Таблица 1

Факторы, влияющие на формирование спроса на нефть

Год	Спрос на нефть, млн баррель в сутки	Рост мирового ВВП, %	Средняя цена нефти, долл. США за баррель	Энергоемкость мировой экономики, BTU на 1 долл. США	Мировая цена природного газа, долл. США за 1 BTU
1994	66,80	1,59	33,04	11,19	1,43
1995	67,81	2,12	30,98	10,98	1,44
1996	67,44	1,70	26,42	10,82	1,95
1997	68,96	3,29	24,01	10,51	2,38
1998	70,04	2,89	25,12	10,24	1,49
1999	71,44	3,37	29,63	10,11	2,93
2000	73,57	3,70	26,76	9,94	3,28
2001	74,11	2,32	17,55	10,02	2,11
2002	75,74	3,29	24,26	9,86	1,85
2003	76,60	4,19	37,22	8,83	2,40
2004	77,25	1,67	31,05	9,75	8,17
2005	78,19	1,97	31,29	9,79	2,26
2006	79,69	2,74	35,25	9,59	5,45
2007	82,75	3,99	45,57	9,64	6,15
2008	83,93	3,50	62,80	9,88	8,69
2009	84,87	3,99	72,69	9,83	6,53
2010	86,32	3,95	78,53	9,67	7,98
2011	85,77	1,33	101,61	9,52	5,23
2012	84,63	-2,22	82,66	9,55	4,49
2013	87,44	4,34	111,00	9,52	5,84
2014	88,03	2,73	65,26	9,41	4,49

Для проверки модели на наличие автокорреляции необходимо рассчитать значение статистики Дарбина–Уотсона. В этой модели значение DW = 1,88833, что свидетельствует об отсутствии автокорреляции. Модель может быть использована для прогнозирования. Далее следует проверить гипотезы о значимости параметров уравнения множественной регрессии. Все оставшиеся в модели факторы имеют Р-значения, которые меньше чем 0,05, что подтверждает их значимость.

Следующим шагом должна стать проверка данных на наличие мультиколлинеарности, определив для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	y	x_1	x_2	x_3	x_4
y	1	-0,2360	-0,3469	-0,9928	-0,2791
x_1	-0,2360	1	0,1777	0,1638	-0,1568
x_2	-0,3469	0,1777	1	0,3024	-0,4464
x_3	-0,9928	0,1638	0,3024	1	0,2583
x_4	-0,2791	-0,1568	-0,4464	0,2583	1

В нашем случае все парные коэффициенты имеют парные коэффициенты корреляции $r_0 < 0$, что свидетельствует об отсутствии мультиколлинеарности между ними. Наибольшее влияние на результативный признак имеет переменная *X*.

После вычисления значений β-коэффициентов мы имеем возможность построить модель и проанализировать рейтинг факторов модели. Модель будет иметь вид:

$$t = 0{,}33\ x_1 + 0{,}21\ x_2 - 9{,}84\ x_3 + 2{,}2\ x_4.$$

Исходя из построенной модели и значений β-коэффициентов, можно говорить, что уровень энергоемкости мировой экономики в большей степени влияет на спрос на нефть, чем цена на газ, и цена на газ, в свою очередь, сильнее влияет спрос на нефть, чем темпы роста мировой экономики и существующие цены на нефть.

При изменении *X* на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина *Y* увеличится на 0,318σ. При изменении *X* на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина *Y* увеличится на 0,218σ. При изменении *X* на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина *Y* уменьшится на 0,845σ. При изменении *X* на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина *Y* увеличится на 2,25σ.

Исследуем влияние фактора *X* на *Y* без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = 76{,}7745 + 0{,}33881x.$$

Коэффициент детерминации будет равен 0,47406 %, из чего следует, что изменчивость фактора *X* на 0,47406 % определяет изменчивость *Y*.

Исследуем влияние фактора *X* на *Y* без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = 0{,}013764 + 12{,}64506E7x.$$

Коэффициент детерминации будет равен 55,144 %, из чего следует, что изменчивость фактора *X* на 55,144 % определяет изменчивость *Y*.

Исследуем влияние фактора *X* на *Y* без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = 0{,}00441 + 10{,}00009x.$$

Коэффициент детерминации будет равен 64,2648 %, из чего следует, что изменчивость фактора *X* на 90,8663 % определяет изменчивость *Y*.

Исследуем влияние фактора *X* на *Y* без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = 0{,}01375 + 10{,}00004x.$$

Коэффициент детерминации будет равен 42,4686 %, из чего следует, что изменчивость фактора *X* на 42,4686 % определяет изменчивость *Y*.

Таким образом, представлена регрессионная модель, которая учитывает основные факторы, влияющие на спрос на нефть на мировом рынке. Модель рекомендуется использовать для прогнозирования величины спроса на мировом нефтяном рынке. Среди анализируемых факторов значимыми оказались темпы роста мировой экономики, текущие цены на нефть, энергоемкость мировой экономики и уровень цен на альтернативный энергоресурс (газ). Вышеперечисленные учтенные в модели факторы влияют на размер исследуемого показателя на 92,887 %. Увеличение темпов роста мировой экономики на 1 % ведет к снижению спроса на нефть на 0,19 миллионов баррелей в сутки. Повышение цены на нефть на 1 доллар США приводит к увеличению спроса на 0,12 миллиона баррелей. Увеличение энергоемкости на 1 британскую термическую единицу на 1 доллар США понижает спрос на нефть на 5,19 миллионов баррелей. Рост цены на газ на 1 доллар США за 1 британскую термическую единицу ведет к увеличению спроса на 0,88 миллионов баррелей.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. The World Bank Group. URL: http://data.worldbank.org/. **2.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 287 с. **3.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 154 с. **4.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ.

посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2009. 136 с. **5.** Statistical Review of World Energy, 2015. URL: https:www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2015/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2015.pdf/.

СУТНІСТЬ ПРИВАТНИХ І ПУБЛІЧНИХ ВІДНОСИН І ПРИНЦИПИ ЇХ РОЗМЕЖУВАННЯ

УДК 342:340.111.5

Малигіна Є. Ю.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розмежування приватних і публічних правовідносин є досить спірним питанням, вирішення якого значною мірою впливає на правове регулювання. Розглянуто механізм відокремлення приватного права від публічного, що здійснюється згідно з факторами, характерними для кожного з видів правовідносин.*

Ключові слова: *приватні правовідносини, публічні правовідносини, імперативність, диспозитивність.*

Аннотация. *Разграничение частных и публичных правоотношений является весьма спорным вопросом, решение которого в значительной степени влияет на правовое регулирование. В данной статье рассмотрен механизм отделения частного права от публичного, которое осуществляется согласно факторам, характерных для каждого из видов правоотношений.*

Ключевые слова: *частные правоотношения, публичные правоотношения, императивность, диспозитивность.*

Annotation. *The classification of private and public relationships is highly controversial issue, the solution of which largely affects the regulation. Separation of private law from the public one can be accomplished in accordance with the number of factors that are specific to each type of relationship.*

Keywords: *private relationship, public relationship, imperative, dispositive.*

Правовідносини відіграють значну роль у будь-якій галузі права. У процесі правовідносин суб'єкти права здійснюють свої повноваження, реалізують права, виконують функції та завдання, що було покладено на них законодавством. Система права є багатогранним феноменом, який потребує комплексного підходу до класифікації різних правових явищ. Мета статті полягає у розгляданні питання розмежування приватних і публічних відносин та у проведенні аналізу факторів, за якими відбувається класифікація.

Питання розмежування приватних і публічних правовідносин значною мірою впливає на вирішення багатьох питань у теорії правовідносин. Вирішенням питання стосовно поділу права на публічне і приватне займалися такі видатні вчені минулих століть, як М. Агарков, М. Коркунов, К. Кавелін, С. Муромцев, Й. Покровський, Г. Шершеневич, Б. Черепахін та ін. На сьогодні свої дослідження продовжують сучасні правознавці, такі як Н. Асланян, О. Беляневич, С. Васильєва, С. Дорохін, М. Сібільова, Ю. Тихомирова та ін. [1; 2].

Слід зазначити, що відмінності між приватними та публічними правовідносинами та неоднозначність розуміння їх сутності знижують якість та ефективність судового захисту прав, свобод чи інтересів фізичних та юридичних осіб. Теоретична невизначеність у питанні розмежування публічних і приватних правовідносин викликає виникнення недоліків у системі юридичних актів та ускладнює правове регулювання. Усе це обумовлює актуальність продовження наукових досліджень цієї сфери.

На думку С. Алексєева, публічне і приватне право характеризують як якісно різні галузі правового регулювання, два різних «юридичних континенти», дві різні «юридичні галактики» [3, с. 163]. Публічними є всі правовідносини, одним із суб'єктів яких є держава зі специфічним характером носія примусової влади. Приватними

© Малигіна Є. Ю., 2017

визнаються відносини, в яких держава не бере участь як суб'єкт, або виступає учасником правовідносин, проте лише як носій майнових інтересів [4, с. 237].

Особливістю публічних правовідносин є те, що в більшості випадків вони мають вертикальну спрямованість і є субординаційними, оскільки суб'єкти державно-владних повноважень займають чітко визначене місце в ієрархії державного механізму і мають визначене коло владних повноважень. Норми законодавства, що регулюють поведінку суб'єктів публічного права, мають імперативний характер. Обов'язок користуватися правами є характерним для більшості публічних прав, у той час коли у приватної особи такого обов'язку не існує. Публічне право являє собою систему юридичної централізації відносин, а цивільне право, навпаки, є системою юридичної децентралізації. Якщо публічне право є системою субординації, то цивільне право є системою координації [5, с. 38–40].

Приватні правовідносини регулюються нормами цивільного та сімейного права, а публічні – нормами адміністративного, фінансового, кримінального, кримінально-процесуального та цивільно-процесуального права. Приватні правовідносини можуть виникати тільки між фізичними та юридичними особами, що не наділені державно-владними повноваженнями. Учасники ж публічних правовідносин включають як фізичних і юридичних осіб, так і державні органи, їхніх посадових і службових осіб, що наділені державно-владними повноваженнями. Ч. 2 ст. 81 ЦК України закріплює можливість створення юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права [6]. Згідно з Кодексом адміністративного судочинства України [7] при визначенні сфери адміністративної юрисдикції принципове значення мають такі поняття, як «публічно-правові відносини» (ч. 1 ст. 2), «публічно-правовий спір» (п. 1 ч. 1 ст. 3), «публічно-правові справи» (ч. 2 ст. 17).

Розмежування приватних і публічних правовідносин відбувається відповідно до таких аспектів:

1. Суб'єкти відносин.

Публічними можна визнати відносини, учасником яких є особа, яка здійснює надані їй публічно-владні повноваження. За ствердженням В. Лісничого, публічна влада – це державна організація політичного життя, що здійснюється за допомогою спеціального ієрархічно та територіально організованого апарату, легітимного використання примусу та права видавати нормативні акти, обов'язкові для всього населення. Крім прямого примусу або заради його використання, держава в реалізації публічної влади спирається на матеріальні та моральні імпульси, які досить помітно впливають на ефективність реалізації владних повноважень [8, с. 19]. Крім того, визнання відносин публічно-правовими потребує від суб'єкта цих відносин своїх повноважень. В іншому випадку такі відносини будуть приватними. Необхідно зазначити, що достатньо важким є встановлення публічності чи приватності повноважень держави. Прикладом є відносини стосовно постачання продукції для державних потреб. У цьому випадку при визначенні мети здійснення закупівель держави виникає питання, чи це здійснюється для задоволення приватних чи публічних інтересів.

2. Правове становище учасників відносин.

У разі публічних правовідносин відбувається підпорядкування одних суб'єктів іншим. Воно проявляється у можливості суб'єкта владних повноважень, вирішувати питання про права та обов'язки особи, яка бере участь у правовідносинах. Підпорядкованість має місце при здійсненні нагляду та контролю. Вона спостерігається у відносинах між органами, серед яких один є вищим стосовно іншого (наприклад, Кабінет Міністрів України і місцева державна адміністрація). Своєю чергою, приватні відносини відрізняються правовою та фактичною рівністю учасників.

3. Зміст правовідносин.

Учасники публічних правовідносин виконують свої обов'язки та діють лише так, як прямо передбачено в законі. У цьому полягає принцип імперативності: якщо існує норма права, то для суб'єкта відносин вона є єдиною юридичною підставою для виникнення певних публічних відносин. Протилежною до принципу імперативності публічного права є диспозитивність приватного. Вона припускає можливість виникнення приватних прав та обов'язків з дій, передбачених і не передбачених законодавством. Спосіб виконання приватних прав та обов'язків можна назвати бажаною формою поведінки суб'єктів приватних відносин. Його недотримання не призведе до правових наслідків, якщо не було порушено заборон, прямо визначених у законі.

4. Форми захисту прав.

Публічні правовідносини характеризуються підпорядкованістю приватних осіб волі владних суб'єктів. Вони розглядаються судом із огляду на всебічний захист прав фактично слабшої сторони у відносинах. Приватні відносини відрізняються рівністю їхніх учасників. Під час судових засідань вони розглядаються на засадах вони підлягають розгляду в суді на засадах диспозитивності та безсторонності.

Таким чином, сукупність розглянутих вище критеріїв дає можливість визначити належність правовідносин до приватних чи публічних. Доходимо висновку, що сукупність таких аспектів, як пов'язаність відносин з діяльністю держави і місцевого самоврядування і характер цього зв'язку, а також особливості суб'єктів правових відносин

та їх взаємного становища, визначають певні відносини як публічно-правові або приватно-правові. Це обумовлює застосування того чи іншого методу правового регулювання. Слід зазначити, що елементи як публічного, так і приватного права наявні у будь-якому законі або галузі законодавства. Цей факт не дає можливості провести чітку межу між сферою приватного та публічного права.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Дорохин С. В. Деление права на публичное и частное: конституционно-правовой аспект. М.: Волтерс Клувер, 2006. 136 с. **2.** Сібільов М. Загальна характеристика сфери приватного права. *Вісник Академії правових наук України.* 2001. № 2 (25). С. 123–135. **3.** Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения. М.: НОРМА, 2001. 752 с. **4.** Тарановский Ф. В. Энциклопедия права. СПб.: Лань, 2001. 560 с. **5.** Покровский И. А. Основные проблеми гражданского права. М.: Статут, 2001. 354 с. **6.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15. **7.** Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15. **8.** Лісничий В. В. Концептуальні засади політичних наук: теорія та історія, метод та дидактичні матеріали до модуля 1/укл. В. В. Лісничий. Харків: УАДУ ХФ, 2001. 36 с.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

УДК 33.021:336.14(477)

Мамай О. В.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто структуру видатків, проведено аналіз динаміки видатків Державного бюджету України за період 2012–2016 рр. З'ясовано важливість ефективного розподілу та використання бюджетних коштів країни найбільш економічним і результативним способом.*

Ключові слова: *видатки, державний бюджет, ефективність використання бюджетних коштів, фінансові ресурси.*

Аннотация. *Рассмотрена структура расходов, проведен анализ динамики расходов Государственного бюджета Украины за период 2012–2016 гг. Выяснена важность эффективного распределения и использования бюджетных средств страны наиболее экономичным и результативным способом.*

Ключевые слова: *расходы, государственный бюджет, эффективность использования бюджетных средств, финансовые ресурсы.*

Annotation. *The article considers the structure of cost, the analysis of the dynamics of State budget of Ukraine for 2012-2016. Found out the importance of effective use of budget funds countries most economical and efficient way.*

Keywords: *costs, state budget, effective use of budget funds, financial resources..*

Державний бюджет – це невід'ємний атрибут кожної країни та важливий інструмент реалізації економічної та соціальної політики держави. Сьогодні особливої актуальності набуває проблема побудови досконалої та ефективної системи формування дохідної та видаткової частини державного бюджету, враховуючи їх структуру та динаміку, для ефективного розвитку національної економіки.

© Мамай О. В., 2017

На сьогодні існує багато досліджень, присвячених державному бюджету як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Проблематику державного бюджету досліджували у своїх роботах такі вітчизняні вчені, як І. Алексеєв, Л. Баластрик, В. Базилевич, О. Василик, С. Фішер та ін. Результати їх досліджень стали відповідним внеском у розвиток теорії і практики зазначених напрямів дослідження. Однак особливо актуальною і недостатньо дослідженою залишається проблема ефективності використання фінансових ресурсів держави.

Мета цієї статті полягає в аналізі динаміки видатків Державного бюджету України за 2012–2016 роки та визначенні тенденцій її змін.

Державний бюджет являє собою надзвичайно складне соціально-економічне явище, він є головною ланкою фінансової системи держави. Державний бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, протягом бюджетного періоду.

Відповідно до термінології Бюджетного кодексу України під видатками державного бюджету слід розуміти кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених законом про державний бюджет на відповідний бюджетний період, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

Необхідно звернути увагу на розмежування основним бюджетним документом понять "видатки бюджету" і "витрати бюджету", останнє з яких є ширшим за змістом. Витрати бюджету включають видатки бюджету та кошти, які спрямовуються на погашення основної суми боргу, що виникає в процесі фінансування бюджету [3].

Видаткова частина державного бюджету, як і його дохідна складова, поділяється на два структурних підрозділи: видатки загального фонду та видатки спеціального фонду.

Видатки спеціального фонду фінансуються за рахунок цільових доходів, визначених під конкретну мету. Видатки загального фонду фінансуються шляхом залучення коштів, які не мають закріплених джерел фінансового забезпечення [6].

Для аналізу динаміки видатків Державного бюджету України за період 2012–2016 рр. використано поквартальну інформацію щодо видатків Державного бюджету України, які будуть розраховані за допомогою мультиплікативної моделі часового ряду.

Було побудовано мультиплікативну модель з подальшим сезонним коригуванням тимчасового ряду методом ковзаючої середньої. Підсумовано рівні ряду послідовно за кожні чотири квартали із зрушенням на один момент часу. Визначено умовні річні обсяги витрат і знайдено ковзаючі середні.

Таблиця 1

Розрахунок індексу сезонних коливань

Рік	Квартал	Видатки Держбюджету України, млн грн	Ковзаюча середня	Централізована ковзаюча середня	Індекс сезоних коливань
2012	I	296 569	-	-	-
	II	345 295	-	-	-
	III	371 244	351 799,25	351 434,75	1,056366794
	IV	394 089	351 070,25	350 350,625	1,124841721
2013	I	293 653	349 631	347 225,375	0,845712961
	II	339 538	344 819,75	343 004,25	0,98989444
	III	351 999	341 188,75	345 246,375	1,019558859
	IV	379 565	349 304	352 765	1,075971256
2014	I	326 114	356 226	358 960,375	0,908495819
	II	367 226	361 694,75	366 595,875	1,001718855
	III	373 874	371 497	375 614,375	0,995366591
	IV	418 774	379 731,75	385 157,5	1,087279879
2015	I	359 053	390 583,25	398 144,5	0,901815798
	II	410 632	405 705,75	418 212,75	0,98187346
	III	434 364	430 719,75	436 822,5	0,994371856
	IV	518 830	442 925,25	451 125,875	1,150078124
2016	I	407 875	459 326,5	471 809,625	0,86449063
	II	476 237	484 292,75	492 444,25	0,967088153
	III	534 229	500 595,75	-	-
	IV	584 042	-	-	-

Визначено трендову компоненту Т в мультиплікативній моделі. Для цього знайдено оцінки параметрів лінійного тренду за допомогою вбудованих функцій Microsoft Excel.

Отримано рівняння тренду: $\tilde{Y} = 285863{,}85 + 10790{,}12t$.

На основі отриманих даних було побудовано графік, на якому зображено тенденцію зміни видатків Державного бюджету України (рис. 1). На графіку відслідковується збільшення обсягу видатків Державного бюджету України впродовж 2012–2016 років.

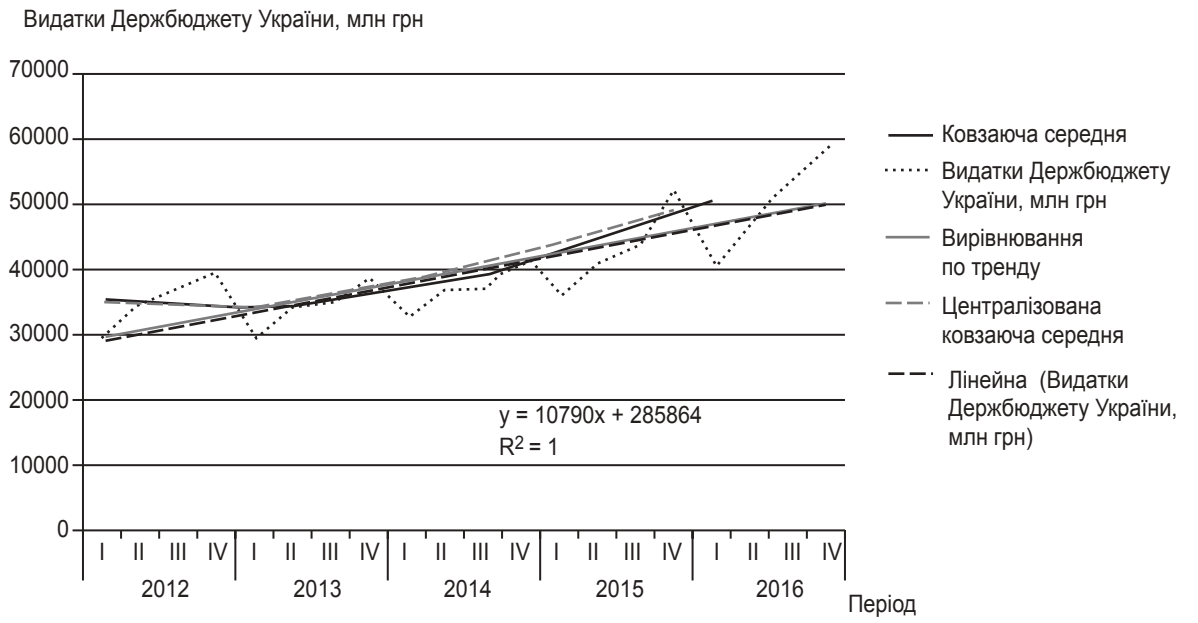

Рис. 1. **Тенденція зміни видатків Державного бюджету України**

Висновки. Отже, проведений аналіз динаміки видатків Державного бюджету України за 2012–2016 роки вказує на те, що Державний бюджет України за видатками має ряд проблем використання бюджетних коштів. На жаль, неефективне використання бюджетних коштів є досить поширеним явищем у бюджетному процесі. Воно негативно позначається на розвитку окремих галузей економіки та соціальної сфери.

Передусім треба навчитись ефективно управляти фінансовими ресурсами держави з метою досягнення цілей найбільш економічним і результативним способом. Сучасний етап соціально-економічного розвитку держави потребує прозорості бюджету й ефективного використання бюджетних коштів. Бюджетне прогнозування допоможе виявити недоліки в бюджетній політиці країни та шляхи їх усунення.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

Література: 1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Малярец Л. М., Железнякова Э. Ю., Норик Л. А. Эконометрика в примерах и задачах: учеб. пособие для иностранных студентов. Харьков: Изд-во ХНЭУ им. С. Кузнеця, 2014. 268 с. **3.** Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. **4.** Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС, 2000. 416 с. **5.** Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України: підручник. Київ: НІОС, 2002. 608 с. **6.** Боярко І. М., Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Державні видатки в економіці країни: монографія. Суми: Корпункт, 2013. 109 с.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНЮ ТОРГІВЛЮ УКРАЇНИ

УДК 330.43:339.5(477)

Медінцева Ю. Д.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто вплив факторів на динаміку зовнішньої торгівлі України (експорт та імпорт). Розроблено регресійну лінійну модель залежності зовнішньоторговельного обороту України від ВВП, експорту, імпорту та сальдо. Перевірено отриману модель на статистичну значущість, перевірено початкові дані на наявність мультиколінеарності та автокореляції.*

Ключові слова: *експорт, імпорт, зовнішня торгівля, економетричний аналіз, багатофакторна лінійна модель.*

Аннотация. *Рассмотрено влияние факторов на динамику внешней торговли Украины (экспорт и импорт). Разработана регрессионная линейная модель зависимости внешнеторгового оборота Украины от ВВП, экспорта, импорта и сальдо. Полученная модель проверена на статистическую значимость, проверены исходные данные на наличие мультиколлинеарности и автокорреляции.*

Ключевые слова: *экспорт, импорт, внешняя торговля, эконометрический анализ, многофакторная линейная модель.*

Annotation. *The influence of factors on the dynamics of Ukraine's foreign trade (exports and imports) is considered. A regression linear model has been developed for the dependence of Ukraine's foreign trade turnover on GDP, exports, imports and balances. The obtained model was checked for statistical significance, initial data were checked for multicollinearity and autocorrelation.*

Keywords: *export, import, foreign trade, econometric analysis, multifactorial linear model.*

Зовнішня торгівля України – діяльність суб'єктів господарської діяльності України й інших держав, яка має місце як на території України, так і за її межами і яка зводиться до посередництва між виробниками та споживачами по здійсненню угод купівлі-продажу товарів або послуг. Зовнішня торгівля України поділяється на експортну (вивізну) й імпортну (ввізну).

Підвищення ролі та значення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) для країни обумовлює необхідність пошуку нових шляхів підвищення ефективності експортно-імпортних операцій. Подальший розвиток зовнішньоторговельних відносин є найважливішим фактором економічного зростання. У сучасних умовах інноваційних змін у світі має особливу актуальність реалізація пріоритетних напрямків зовнішньої торгівлі України.

Теоретичне обґрунтування проблеми розвитку зовнішньої торгівлі України привертало увагу багатьох вчених, серед них: А. Сміт, Д. Рікардо, В. Леонтьєв, В. Олін, Е. Хекшер, Д. Хьюм та ін. Сучасний стан і проблеми розвитку міжнародної економіки досліджували такі вітчизняні вчені, як І. Бураковський, О. Гаврилюк, А. Мазаракі, Ю. Макогон, Т. Мельник, О. Єлісеєнко, Є. Савельєв, Т. Циганкова тощо [1–4].

Метою цієї статті є аналіз зовнішньої торгівлі України, дослідження економічних факторів, що впливають на ефективність експортно-імпортних операцій і побудова кількісної моделі, що враховує вплив основних факторів на зовнішню торгівлю в Україні.

Наведемо перелік макроекономічних показників, вплив яких у межах цієї роботи досліджувався на зовнішню торгівлю в Україні, та надамо їх стислу характеристику. Одним із найважливіших показників зовнішньої торгівлі є експорт, що характеризує рух товарів або послуг від українського виробника до іноземних споживачів. Наступний важливий показник – це імпорт, тобто рух товарів / послуг від іноземного виробника до українських споживачів. Сальдо торговельного балансу також є не менш важливим показником у зовнішній торгівлі, це різниця між вартістю експорту й імпорту.

Таким чином, оскільки на зовнішню торгівлю впливає низка макроекономічних факторів, на основі економічної теорії було побудовано багатофакторну лінійну регресійну модель, у якій результативною ознакою (y) визначено зовнішньоторговельний оборот в Україні, а факторними ознаками – ВВП у фактичних цінах (x_1), експорт товарів і послуг (x_2), імпорт товарів і послуг (x_3), сальдо (x_4). Аналіз здійснювався за статистичними даними, які наведено за період 2008–2015 рр. [5]. Вихідні дані надано в табл. 1.

© Медінцева Ю. Д., 2017

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Зовнішньоторг. об. в Україні, млн дол. США	ВВП у фактичних цінах, млн дол. США	Експорт, млн дол. США	Імпорт, млн дол. США	Сальдо, млн дол. США
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
2001	32039,8	38 009	16264,7	15775,1	489,6
2002	34933,9	42393	17957,1	16976,8	980,3
2003	46086,9	50133	23066,8	23020,1	46,7
2004	61662,9	64883	32666,1	28996,8	3669,3
2005	70364,7	86142	34228,4	36136,3	-1907,9
2006	83406,6	107753	38368	45038,6	-6670,6
2007	109914,1	142719	49296,1	60618	-11321,9
2008	152502,6	179992	66967,3	85535,3	-18568
2009	85128,8	117228	39695,7	45433,1	-5737,4
2010	112147,4	136419	51405,2	60742,2	-9337
2011	82608,2	163160	68394,2	82608,2	-82608,2
2012	68394,2	175781	68830,4	84717,6	68394,2
2013	153548	183310	63320,7	76986,8	-15887,2
2014	140307,5	131805	53901,7	54428,7	-13666,1
2015	108330,4	90615	38127,1	37516,4	-527

Подані фактори виявилися впливовими через невисоке Р-значення, яке у нормі не повинно перевищувати 0,05. Проте такі фактори, як x_2 – експорт та x_4 – сальдо мають мінімальний вплив на зовнішньоторговельний оборот, тому були виключені з моделі. Модель має такий вигляд :

$$Y = 7455{,}64 + 2{,}273\, x_1 - 3{,}523\, x_2.$$

Проаналізувавши коефіцієнти регресії, маємо, що при збільшенні обсягу ВВП у фактичних цінах на 1 млн дол. США зовнішньоторговельний оборот України збільшиться на 2,273 млн дол. США за інших рівних умов, а при збільшенні обсягу імпорту зовнішньоторговельний оборот України зменшиться на 3,523 млн дол. США.

Тобто для збільшення обсягу зовнішньоторговельного обороту України потрібно знизити обсяги імпорту та підвищити обсяги ВВП.

Розрахункові значення t-критерію Стьюдента показують рівень статистичної значущості кожного коефіцієнта регресії $t(x_1 1)$ =3,45 та $t(x_1 2)$ = -2,58, тобто можна стверджувати про значущість параметрів моделі, перший фактор ($x_1 1$) має більшу значущість, ніж другий.

Коефіцієнт детермінації дорівнює: R^2 = 73,74. З виконаних розрахунків видно, що залежність усіх проаналізованих факторів показує, що 73 % обсягу зовнішньоторговельного обороту у 2001–2015 рр. значно залежить від впливу проаналізованих факторів. Вплив інших факторів, які не ввійшли в модель, дорівнюють 27 % від загальної варіації. Якщо розглядати альтернативні моделі, то можна зробити висновок, що найбільш близькою до рівня якості обраної моделі є модель, в якій включені всі подані початкові фактори.

Множинна регресія R = 0,86, тобто зв'язок між ознаками тісний.

Знайдемо парні коефіцієнти кореляції:

$$r_{yx_1} = -0{,}4902;\quad r_{yx_2} = 0{,}3442;\quad r_{yx_3} = -0{,}9845.$$

Перевіримо матрицю парних коефіцієнтів кореляції на наявність мультиколінеарності (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції R

	Зовнішньоторг. об. (y)	ВВП (x_1)	Імпорт (x_3)
Зовнішньоторг. об. (y)	1	-0,4902	0,3442
ВВП (x_1)	-0,4902	1	-0,9845
Імпорт (x_3)	0,3442	-0,9845	1

У нашому випадку $r_{x_1x_3}$ мають $|r| > 0,7$, що говорить про мультиколінеарність факторів і про необхідність виключення одного з них із подальшого аналізу. Якщо перевірити значущість отриманих парних коефіцієнтів кореляції за допомогою t-критерію Стьюдента, то отримуємо, що найбільший вплив на результативну ознаку надає чинник x_1 (r = 0,49), отже, при побудові моделі він увійде в регресійне рівняння першого.

Перевіримо загальну якість рівняння множинної лінійної регресії за допомогою F-критерію Фішера, який в нашому випадку дорівнює 16,85. Оскільки розрахункове значення F-критерію більше табличного ((0,05; 12) = 2,228), то нульова гіпотеза відхиляється. Таким чином, побудована модель є статистично значущою, тобто її можна використовувати для пояснення залежності результативної ознаки від факторних ознак.

Для перевірки моделі на присутність автокореляції необхідно розрахувати значення статистики Дарбіна–Уотсона. В цій моделі значення DW = 2,097. За таблицею Дарбіна–Уотсона для n = 15 і k = 4 (рівень значущості 5 %) знаходимо: d_1 = 0,69; d_2 = 1,97. Оскільки 0,69 < 2,097 і 1,97 < 2,097 < 4 – 0,69, то автокореляція залишків відсутня. Таким чином, модель може бути використана для прогнозу.

Аналіз β-коефіцієнтів показав, що найбільшу значущість має обсяг ВВП у фактичних цінах ($\beta 1$ = 0,851; $\beta 3$ = 0,393).

При побудові альтернативної парної моделі для зовнішньоторговельного обороту та впливу першого фактора (x_1) – обсягу ВВП, модель матиме такий вигляд:

$$y = \frac{1}{0,00000207439 + \frac{1,04862}{x_1}}.$$

У такому випадку коефіцієнт детермінації дорівнює 87,72. Отже, можна зробити висновок, що 87 % доходів залежить від обсягу ВВП. А вплив інших факторів складає 13 %.

Перевіримо загальну якість рівняння множинної лінійної регресії за допомогою F-критерію Фішера, який в нашому випадку дорівнює 92,91. Нульова гіпотеза відхиляється, оскільки розрахункове значення F-критерію більше табличного ((0,05; 13) = 2,16). Тобто модель можна використовувати для пояснення залежності результативної ознаки від факторів, вона статистично значуща.

Перевіримо за допомогою критерію Дарбіна–Уотсона на наявність автокореляції. Отримуємо: DW = 1,17. За таблицею Дарбіна–Уотсона для n=15 і k=1(рівень значущості 5 %) знаходимо: d_1 = 1,08; d_2 = 1,36. Оскільки 1,08 < 1,17 < 1,36, то зробити висновок про наявність автокореляції неможливо [6].

Для того щоб зробити прогноз, використаємо дані за 2016 рік. Якщо обсяг ВВП у фактичних цінах (x_1) складе 88484,8 млн дол. США, а імпорт – ($x_1$3) 40200 млн. дол. США, тоді у 2016 році зовнішньоторговельний оборот в Україні складе 66957 млн дол. США. Отже, спостерігається значне зменшення порівняно з попередніми роками.

Таким чином, ВВП, експорт, імпорт та сальдо – це фактори, що впливають на зовнішньоторговельний оборот України. Аналізуючи цю модель, бачимо, що для збільшення обсягу зовнішньоторговельного обороту України потрібно знизити обсяги імпорту та підвищити обсяги ВВП. Також у моделі присутня мультиколінеарність. За допомогою F-критерію було виявлено, що обидва фактори доцільно включати в модель регресії. За допомогою критерію Дарбіна–Уотсона було виявлено, що автокореляція залишків відсутня, отже, можна виконувати подальші прогнози у моделі. За аналізом цих факторів можна впливати на обсяги зовнішньоторговельного обороту України шляхом підвищення чи зменшення ВВП, експорту, імпорту та сальдо, тобто аналіз отриманих даних може бути корисним для використання державними органами.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Мазаракі А. А., Мельник Т. М. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України. *Вісник КНТЕУ.* 2011. № 2. С. 5–11. **2.** Макогон Ю. В. Зовнішньоекономічні зв'язки України і залучення інвестицій. *Стратегічні пріоритети.* 2008. № 3 (8). С. 208–218. **3.** Мельник Т. М., Вишинська Т. Л. Іллегалізація сфери зовнішньої торгівлі товарами в Україні. *Економічний часопис XXI ст.* 2014. № 7–8 (1). С. 44–47. **4.** Єлісєєнко О. В., Скобєлєва Г. С. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу.* 2014. № 4. С. 9–12. **5.** Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: http://ukrstat.gov.ua/. **6.** Єгоршин О. О., Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 148 с.

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

УДК 338.439:005.922.1:33

Мєщанін Д. В.
Мороз А. П.

Студенти 1 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено загальний стан продовольчої безпеки України, яка посідає провідне місце у національній безпеці країни і є обов'язковою умовою соціальної та економічної стабільності держави. Розкрито сутність поняття «продовольчої безпеки» та її роль у забезпеченні населення країни; здійснено оцінку її стану; встановлено, що доступність продуктів харчування обмежується низькою платоспроможністю населення, узагальнено статистичні дані та запропоновано заходи щодо поліпшення продовольчої безпеки.*

Ключові слова: *продовольча безпека, достатність споживання, економічна безпека, доступність.*

Аннотация. *Исследовано общее состояния продовольственной безопасности Украины, которая занимает ведущее место в национальной безопасности страны и является обязательным условием социальной и экономической стабильности государства. Раскрыты сущность понятия «продовольственной безопасности» и ее роль в обеспечении населения страны; осуществлена оценка ее состояния; установлено, что доступность продуктов питания ограничивается низкой платежеспособностью населения; обобщены статистические данные, и предоставлены меры по улучшению продовольственной безопасности.*

Ключевые слова: *продовольственная безопасность, достаточность потребления, экономическая безопасность, доступность.*

Annotation. *This article investigates the general state of food security of Ukraine, which occupies a leading position in the national security is the prerequisite for social and economic stability of the state. The essence of the concept of "food security" and its role in population, the estimation of the state, found that food availability is limited to low paying capacity of the population, generalized statistics, provided measures to improve food safety.*

Keywords: *food security, sufficiency of consumption, economic security, availability.*

В наш час актуальність проблеми забезпечення продовольчої безпеки, на жаль, не знижується ні зі зміною світової політичної системи, ні з науково-технічним поступом світової цивілізації. Водночас ця проблема має різні аспекти прояву в різних макрорегіонах, державах, територіях. На це вказують численні Доповіді та резолюції ООН. Теоретики і практики багатьох країн досліджують феномен світової продовольчої проблеми, ведуть жарку полеміку щодо її вирішення. На жаль, Україна не оминула цієї вкрай розповсюдженої проблеми. Адже забезпечення продовольчої безпеки є однією із найважливіших сучасних проблем для української економіки. Оскільки саме вона є важливою складовою економічної безпеки держави і гарантує соціальну стабільність у суспільстві, доступність якісних продуктів харчування та сталий економічний розвиток.

Обміркування цієї проблеми знаходимо у колі наукових інтересів науковців-економістів, а саме: О. В. Кочетков [2], Р. В. Марков [2], О. І. Гойчук [3], В. С. Пономаренко [4], Т. С. Клебанова [4], Н. Л. Чернова [4] та ін. У своїх працях вони досліджували теоретичні аспекти продовольчої безпеки, поняття, структуру та методи оцінки, проте треба зазначити, що серед фахівців немає єдиної думки щодо сутності продовольчої безпеки. Зміст поняття продовольчої безпеки України розкривається у низці нормативно-законодавчих актів, в основу яких покладено загальносвітові підходи з урахуванням національних економічних можливостей. В проекті Закону України «Про продовольчу безпеку України» поняття продовольчої безпеки трактується як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої держава гарантує фізичну й економічну доступність та якість життєво важливих продуктів харчування населенню згідно з науково обґрунтованими наборами продуктів харчування, підтримує стабільність продовольчого забезпечення населення та забезпечує продовольчу незалежність [1].

Визначення сутності продовольчої безпеки завжди пов'язане із забезпеченням життєдіяльності людини, що, своєю чергою, характеризується станом її здоров'я. Тому вчені запропонували [2, с. 147] реальне уявлення про дійсну продовольчу ситуацію в країні отримувати через порівняння існуючого рівня споживання з граничними рівнями споживання. З цією метою було розроблено класифікацію рівнів продовольчого забезпеченя на-

© Мєщанін Д. В., Мороз А. П., 2017

селення, яка була побудована за принципом відповідності продовольчого забезпечення до завдань збільшення народжуваності, збереження та покращення здоров'я, активної життєдіяльності людини та досягнення максимально можливої в сучасних умовах середньої тривалості життя. Згідно з класифікацією виділяють сім рівнів продовольчого забезпечення населення в країнах, проте, аналізуючи стан України, вона знаходиться на третьому мінімальному рівні продовольчої забезпеченості населення і це показує, на жаль, що країна знаходиться в екстремальних кризових умовах. Адже реальна і повноцінна система продовольчої безпеки України повинна охоплювати такі складові:

– міцне та надійне забезпечення, що базується на національному АПК, здатному постійно забезпечувати населення продуктами харчування на відповідному рівні, адекватно реагуючи на кон'юнктуру продовольчого ринку;

– фізична і економічна доступність необхідної кількості й асортименту продовольства для різних категорій населення забезпечується їх платоспроможністю, що не ставить під загрозу задоволення інших основних потреб людини;

– система захищеності вітчизняного виробника продовольчих товарів від імпортної залежності як в продовольстві, так і ресурсному забезпеченні.

Ці складові дійсно важливі у системі продовольчої безпеки, однак безпосередньо центральним елементом продовольчої безпеки є доступність і забезпеченість продуктами харчування, адже саме вони відіграють особливу роль у життєдіяльності людини. Доступність продуктів харчування виявляється у трьох формах. Кожна з яких має вагоме значення, а саме: фізична доступність передбачає просту наявність на споживчому ринку життєво необхідних продуктів, економічна доступність включає фінансову можливість їх отримати, а соціальна – мінімальну диференціацію у споживанні головних груп продуктів серед різних верств населення. Згідно з результатами досліджень [6] було порівняно споживання продуктів харчування в домогосподарствах на період 2010–2016 рр. (табл. 1). Однак результати були невтішними, адже майже всі показники первинно-необхідних продуктів мали спад протягом дослідженого періоду і досягли свого мінімуму в 2016 році.

Таблиця 1

Таблиця досліджень споживання продуктів харчування в домогосподарствах на період 2010–2016 рр. [6]

Споживання продуктів харчування в домогосподарствах							
(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м.Севастополя)							
	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014[1]**	**2015[1]**	**2016[1]**
Споживання продуктів харчування в домогосподарствах (у перерахунку в первинний продукт) у середньому за місяць у розрахунку на одну особу							
– м'ясо і м'ясопродукти, кг	5,1	5,1	5,0	5,1	4,9	4,6	4,1
– молоко і молочні продукти, кг	19,2	19,1	19,6	20,3	20,3	19,8	19,5
– яйця, шт.	20	20	20	20	20	19	19,0
– риба і рибопродукти, кг	1,8	1,7	1,7	1,8	1,6	1,2	1,1
– цукор, кг	3,0	3,2	3,1	3,0	3,0	2,8	2,6
– олія та інші рослинні жири, кг	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6
– картопля, кг	7,7	7,9	7,8	7,1	6,9	6,6	6,6
– овочі та баштанні, кг	9,5	9,9	10,1	9,4	9,0	8,8	8,7
– фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	3,7	3,7	3,7	4,1	3,7	3,1	2,9
– хліб і хлібні продукти, кг	9,3	9,2	9,1	9,0	9,0	8,5	8,6

[1]Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

Однак споживання продуктів харчування в домогосподарствах безпосередньо залежить від їх доступності та зумовлюється платоспроможністю населення, адже рівень заробітку надзвичайно різниться, проте більша частина населення України отримує мінімальну заробітну плату і намагається прожити на неї впродовж місяця, забезпечивши себе продуктами харчування. Результати досліджень, які наведені на рис. 1. [5] та рис. 2. [5], дозволили встановити мінімальну заробітну плату у гривнях за період 2011–2017 рр. та з'ясувати мінімальну заробітну плату у доларах за період 2011–2017 рр. Це дало змогу спостерігати динаміку зростання заробітної плати у гривнях

з 941 грн до 3200 грн, проте у доларовому еквіваленті до 2014 р. був приріст мінімальної заробітної плати, а після 2014 р. – різкий спад, що зумовлює вагому загрозу для забезпечення продовольчої безпеки.

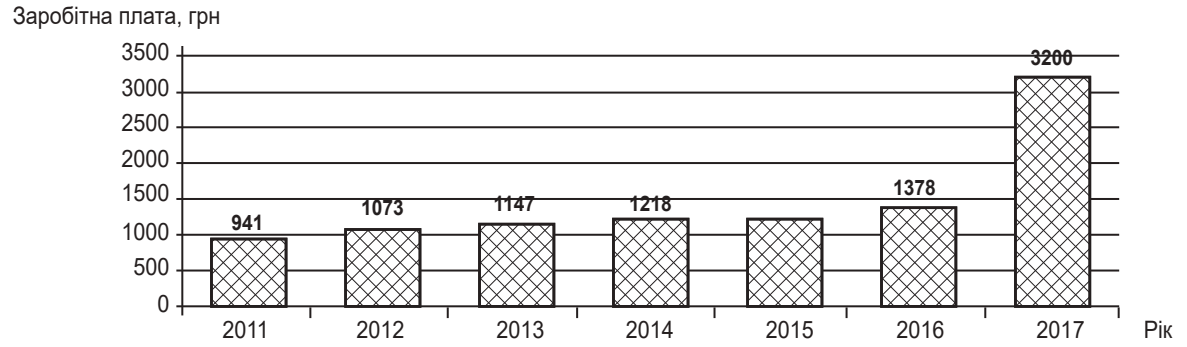

Рис. 1. Діаграма досліджень мінімальної заробітної плати у гривнях за період 2011–2017 рр. [5]

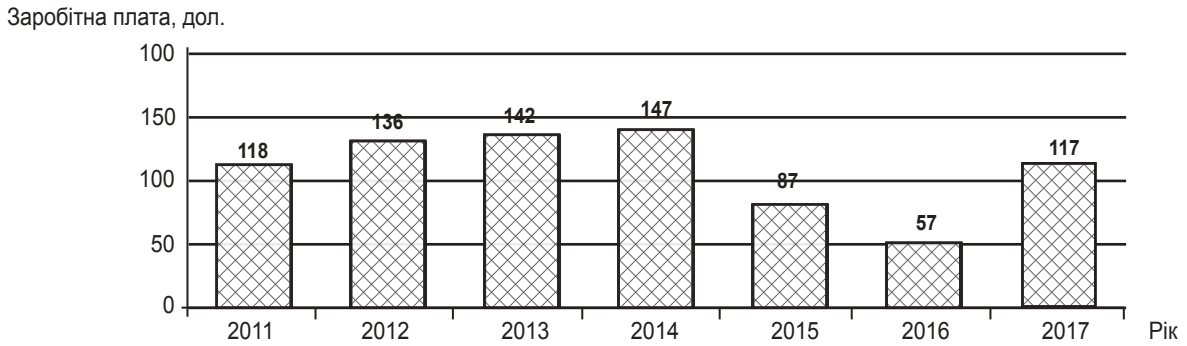

Рис. 2. **Діаграма досліджень мінімальної заробітної плати у доларах за період 2011–2017 рр.** [5]

Однак слід зазначити, що, за офіційними оцінками, чисельність населення планети до 2060 р. досягне 10 млрд осіб, а отже, проблема продовольчої безпеки буде вдвічі актуальною. Таким чином, для вирішення цієї проблеми в найближчі 30 років потрібно виконувати низку заходів:

- моніторинг економіки з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз продовольчій безпеці;
- створення нормативно-правової бази безпеки АПК;
- кредитування та підтримка державою національного виробника харчових продуктів, забезпечення його конкурентоспроможності;
- партнерство та кооперація виробників харчових продуктів;
- високий рівень захисту здоров'я та життя споживачів харчових продуктів;
- збалансованість харчових продуктів різних вікових і професійних груп населення.

Таким чином, маємо визнати, що проблема продовольчої безпеки не однозначна, а отже, неоднозначними є і її перспективи вирішення, адже доведено, що забезпечення продовольчої безпеки України є необхідною умовою гарантування економічної та соціальної складової безпеки сталого розвитку держави. Було ідентифіковано основні класифікації рівня продовольчої безпеки в межах держави та результати проведеного дослідження показали, що необхідного рівня продовольчої безпеки в Україні ще не досягнуто. Це зумовлюється невідповідністю розвитку сучасного рівня національного агропродовольчого ринку, що, своєю чергою, призводить до незбалансованого харчування людей та споживання найважливіших продовольчих товарів, що суттєво відрізняються від рекомендованих норм. Встановлено, що доступність продуктів харчування обмежується низькою платоспроможністю населення як в попередні роки, так і на сьогодні, і це становить суттєву загрозу продовольчій безпеці. Тому було надано низку заходів щодо поліпшення продовольчої безпеки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пономаренко О. О.

Література: 1. Проект Закону України «Про продовольчу безпеку України» від 28.04.2011 № 8370-I. URL: http//www.legati/kiev/ua/1p/dos/draft_llaurs/8098.hhte. **2.** Кочетков О. В., Марков Р. В. Формування системи показників продовольчої безпеки України. *Економіка АПК.* 2002. № 9. С. 142–158. **3.** Гойчук О. І. Продовольча безпека: монографія. Житомир: Полісся, 2004. 359 с. **4.** Пономаренко В. С., Клебанова Т. С., Чернова Н. Л. Экономическая безопасность регионов: анализ, оценка, прогнозирование: монография. Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2004. 143 с. **5.** МІНФІН: офіц. веб-портал. URL: http://index.minfin.com.ua/index/salary. **6.** Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **7.** Пономаренко О. О., Шифріна Н. І. Проблеми фінансового регулювання економіки України в умовах нестабільного ринкового середовища та шляхи їх вирішення. *Вісник економіки транспорту і промисловості УкрДАЗТ.* 2014. № 48. С. 50–55.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ

УДК 33

Миринська А. Є.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто різні підходи щодо визначення ролі держави в системі макроекономічного регулювання. Проаналізовано економічні моделі розвитку у провідних країнах світу. Запропоновано найбільш ефективну, на думку автора, модель розвитку української економіки.*

Ключові слова: *державне регулювання, макроекономічна рівновага, макроекономічне регулювання, економічна політика, економічна модель.*

Аннотация. *Рассмотрены различные подходы к определению роли государства в системе макроэкономического регулирования. Проанализированы экономические модели развития в ведущих странах мира. Предложена наиболее эффективная, по мнению автора, модель развития украинской экономики.*

Ключевые слова: *государственное регулирование, макроэкономическое равновесие, макроэкономическое регулирование, экономическая политика, экономическая модель.*

Annotation. *The article says about various approaches to defining the role of the state in the system of macroeconomic regulation. Analyzed economic model of development in the leading countries of the world. Offered the most effective, according to the author, the model of development of the Ukrainian economy.*

Keywords: *state regulation, macroeconomic equilibrium, macroeconomic regulation, economic policy, economic model.*

Держава є основою будь-якого суспільства, яка відіграє провідну роль і здійснює вплив на всі без винятку сфери життя та діяльності людини, в тому числі й на економіку. Головними питаннями вже наявних теорій і тих, що розробляються, є питання співвідношення між ринковими регуляторами й інструментами державного впливу на економічні процеси, а також умови та особливості їх застосування в конкретній національній економіці з урахуванням особливостей її формування та функціонування. Сьогодні тема про роль держави в економіці країни є дуже актуальною, оскільки економіка країни переживає далеко не найкращі дні, і саме держава повинна бути опорою для неї, і від безпомилкового регулювання функцій держави в економіці залежить життя кожної людини в країні.

Кожна теорія про роль держави в економіці країни пропонує розв'язання на основі власної теоретичної платформи. В той же час погляди представників різних течій часто збігаються при розгляді окремих складових механізму державного регулювання економіки, що призводить до переплетіння різних теорій, доповнює їх, збагачує існуючу практику державного регулювання національних економік і сприяє міждержавному «взаємопроникненню» найбільш прогресивних ідей [5].

© Миринська А. Є., 2017

До мінімальних функцій держави безумовно відносять захист країни і макроекономічну стабільність, тому що їх виконання становить виняткову компетенцію держави, тобто ніхто, крім держави, виконати їх не може. Однак до виняткової компетенції держави належать і деякі інші функції. Насамперед, це функції соціального захисту тих верств населення, які не можуть подбати про себе, – інвалідів, хворих, сиріт; боротьби з бідністю та проведення політики перерозподілу доходів із метою зниження соціальної нерівності у суспільстві тощо

Державі відводиться важлива роль і в подоланні конфліктів на ринку, зумовлених як неефективною конкуренцією, так і неповнотою інформації та її нерівномірним розподілом. У країнах з ринковою економікою держава виконує цю функцію, беручи участь у формуванні інформаційної інфраструктури ринку, здійснюючи контроль за якістю товарів і послуг, забезпечуючи правове регулювання суперечок між покупцями і продавцями, пов'язаних з приховуванням важливої інформації від покупців, що призводить до збитків, або з порушенням гарантії відповідальності виробника [1].

До обов'язкового мінімуму функції держави можна віднести і забезпечення розвитку фундаментальної науки, оскільки у сучасному світі досягнуто консенсус відносно недоцільності обмеження доступу до такого суспільного блага.

До класичних функцій держави можуть бути віднесені і послуги галузей освіти і охорони здоров'я, які в принципі можуть надаватися без участі держави. Інша справа, що держава, визначаючи суспільне значення цих послуг, більшою чи меншою мірою бере на себе їх фінансування. Якщо доцільність державного фінансування початкової та середньої освіти як фундаменту створення рівних стартових можливостей для дітей з різних сімей не викликає заперечень, то в галузі вищої освіти, як засвідчує світова практика, домінуючою є модель змішаного фінансування, як за рахунок держави, так і за власні кошти індивіда. Щодо конкретної моделі розподілу медичних витрат між державою і індивідом, то найбільш прийнятою вважається модель змішаної бюджетно-страхової системи їх фінансування.

До обов'язкових функцій сучасної держави входять також функції підтримки макроекономічної стабільності, зміст якої з розвитком НТП змінюється. Якщо за кейнсіанською теорією державна стабілізаційна політика спрямовувалась на стимулювання сукупного попиту і запобігання кон'юнктурним коливанням економіки за рахунок податків і державних видатків, то у сучасних умовах завданням держави є подолання циклічної природи ділової активності з допомогою державного регулювання розвитку технологічного потенціалу господарського життя шляхом збільшення державних видатків на розвиток НДДКР, науки й освіти, прямі державні субсидії дослідницькому сектору, де «виробляються» нові знання, що матеріалізуються у нових технологіях. Другим за значенням регулюючим інструментом державної політики можуть бути субсидії у сфері науки і освіти. Серед найважливіших функцій держави у сучасних економічних системах є охорона довкілля і створення умов для формування екологічно збалансованої економіки та забезпечення сталого розвитку. Ця функція набула особливої вагомості на порозі XXI ст. внаслідок посилення національних і світової екологічної кризи. Як слушно зазначають польські економісти Б. Вінярський та ін., негативний вплив економічної діяльності на довкілля часто неможливо припинити механізмом ринкового саморегулювання. Це зумовлює втручання держави для забезпечення охорони довкілля та екологічної рівноваги. Метою державної політики охорони довкілля є узгодження процесу економічної діяльності з наявними суспільними поглядами щодо захисту навколишнього середовища [2].

Таким чином, розглянувши різні точки зору щодо участі держави в регулюванні економічних процесах, ми вважаємо, що державне регулювання є необхідним. Без активної ролі держави неможливий ефективний розвиток країни. В кожній країні з розвинутою економікою держава виконує роль регулятора соціально-економічних процесів.

У Швеції уряд активно впливає на економічні процеси, поєднуючи приватну, державну і кооперативну власність. Країна є лідером за ефективністю державного регулювання. Поєднання державного регулювання з ринковими відносинами оказує позитивний вплив на економіку країни. За версією Legatum Institute [3], Швеція визнана найкращою країною для підприємництва і стартапів. У 2014 р. Швеція зайняла 6 місце серед країн, які мають найкращі умови для проживання. За економічними показниками вона зайняла 2-ге місце, а за показниками соціального достатку і здоров'я – 6-те та 3-тє місце відповідно [6].

В Японії застосовується система державного програмування. Державне регулювання поєднується з «напівдержавними організаціями», відбувається поєднання державного апарату і підприємницького сектора. В Китаї сформувалась двосекторна економіка, коли функціонують приватні підприємства без контролю держави разом із державними підприємствами [7].

Державне регулювання у Фінляндії поєднується з ринковою конкуренцією і підприємництвом. Наслідками такої політики є: максимальний рівень зайнятості, високі темпи економічного зростання, високий рівень життя населення, рівновага платіжного балансу.

В Україні на цьому етапі розвитку остаточно ще не сформувалась економічна модель. Для української моделі характерне застосування елементів трьох моделей: державно-монополістичного капіталізму, державного соціалізму та народного капіталізму [4].

Але дотепер не визначена роль держави у розвитку національної економіки. Сучасне економічне становище характеризується економічною кризою. В Україні відбувається скорочення обсягів виробництва, зростає безробіття, зменшуються реальні доходи населення.

Для України є соціально-економічна модель Швеції. Застосування досвіду цієї моделі дозволить в майбутньому українській економіці вирішити проблеми економічних криз, падіння виробництва, безробіття та бідності.

Отже, участь держави необхідно спрямувати на встановлення та підтримку макроекономічної рівноваги. Для цього слід займатися вирішенням таких першочергових питань, як: економічне зростання, інвестиційна політика, антициклічна політика, розвиток науки, підтримка підприємництва, антимонопольна діяльність, зайнятість населення, соціальна захищеність усіх верств населення, міжнародне співробітництво. Таким чином, активна участь держави в системі макроекономічного регулювання покращує економіку країни, сприяє її ефективному розвитку, допомагає встановленню макроекономічної стабільності.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пивавар І. В.

Література: 1. Бодров В. Г., Сафронова О. М., Балдич Н. І. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 520 с. **2.** Історія економічних учень: підручник/за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2005. 567 с. **3.** Соскін О. І. Модель народного капіталізму як основа конкурентоспроможного розвитку української економіки. *Економіст.* 2010. № 2. С. 21–25. **4.** Характеристика України за індексом економічної свободи: 2015 Index of Economic Freedom. URL: http://www.heritage.org/index/about. **5.** Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин. *Економіка України.* 2002. № 6. С. 52–58. **6.** Гаврилишин Б. Досвід Швеції. URL: http://bhfoundation.com.ua/news.html?news_id=1029. **7.** Державне регулювання економіки у зарубіжний країнах. URL: https://www.br.com.ua/referats/Microeconomic/5275-2.html.

PARADOXES OF THE PROBABILITY THEORY

UDC 519.2

A. Mirinskaya

The 1-th year student
of the Faculty of Economic Informatics of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *In this article, the problems of probability theory are considered. The main paradoxes in the theory of faithfulness are determined. Examples are given. Their common features are explored.*

Keywords: *probability theory perspective, approaches for probability theory, paradox in probability theory.*

Анотація. *Розглянуті деякі питання теорії ймовірностей. Наведено приклади основних парадоксів, які засновані на положеннях теорії ймовірностей. Досліджено їх загальні риси.*

Ключові слова: *теорія ймовірностей, основні положення теорії ймовірностей, парадокси в теорії ймовірностей.*

Аннотация. *Рассмотрены некоторые вопросы теории вероятностей. Приведены примеры основных парадоксов, которые основаны на положениях теории вероятностей. Исследованы их общие черты.*

Ключевые слова: *теория вероятностей, основные положения теории вероятностей, парадоксы в теории вероятностей.*

© A. Mirinskaya, 2017

The term «paradox» appears to have several different common meanings. So, Szekely defines a paradox as anything which is true but surprising. By that definition, every scientific fact and every mathematical theorem are qualified as a paradox for someone. We use this term in almost the opposite sense. Paradox is something which is absurd or logically contradictory, but which appears at first glance to be the result of sound reasoning. It is the careless use of infinite sets, and infinitesimal quantities, which generates most paradoxes not only in probability theory, but in all mathematics [1].

In our usage, there is no sharp distinction between a paradox and an error. A paradox is simply an error out of control; i.e. one that has trapped so many unwary minds that it lias gone public, become institutionalized in our literature, and taught as truth. It might seem incredible that such a thing could happen in a field, wich is near mathematic. Yet we can understand the psychological mechanism behind it. In 1812, the famous French mathematician P. Laplace wrote: "The interesting thing. that science, which began with consideration of gambling, destined to become one of the most important objects of human knowledge". Charles Pierce wrote: "In none of the areas of mathematics is the researcher mistaken as often as in probability theory". Proof of this is the presence of a significant number of probability theory interesting paradoxes, which played an important role, becoming the impetus for further development of this science.

The purpose of the article is ighlight some of the paradoxes of probability theory, focusing mainly on the historically first and fundamental paradox.

Let us consider two questions. The first of them: a real number (rational or irrational) randomly takes a value between 0 and 10. What is the probability that it is greater than 5? The second of them: a real number (rational or irrational) randomly takes a value between 0 and 100. What is the probability that it is greater than 25?

There is little doubt that you found the two questions rather simple. The answers to both are obvious. Number 5 splits the interval (0, 10) into two equal parts so that a random number from that interval is equally likely to be greater or smaller than 5.

Only a little more complicated is the answer to the second question. The interval (25, 100) is three times as long as the interval (0, 25). Therefore, a random number between 0 and 100 is three times as likely to come from (25, 100) than from (0, 25). Therefore their probabilities are 3/4 and 1/4, respectively [2].

This is all rather straightforward. But now comes the tricky part. The squares of the numbers in the interval (0, 5) fill the interval (0, 25), while the squares of the numbers from the interval (5, 10) fill the interval (25, 100). This observation makes answering the following questions less immediate, say, compared with the first two. What is the probability that the square of a random number from (0, 10) is greater than 25? What is the probability that the square root of a random number from (0, 100) is greater than 5? We have an apparent paradox because the squares of the numbers from (5, 10) occupy three fourths of the interval (0, 100) but the numbers themselves take up only one half of the interval (0, 10). So what is the answer to the first question, 1/2 or 3/4? What is the answer to the second question, 3/4 or 1/2?

May be the answer is that in order to determine the probability of an event, one should know both the sample space and the probability distribution defined on that space. Squares and square roots of numbers are not distributed uniformly, even when the numbers themselves are distributed uniformly. This is took place in this case. Does that answer ease your mind?

Here is an example of several paradoxes related to the problem of large numbers. Let's look at the paradox "Doomsday". Let a given human being's birth rank be defined as the number of human beings born up to and including his (or her) birth. Consider the scenario that humanity hasa bright future, with apopulation of billions thriving for tens of thousands of years or more. In such a scenario, our own birth ranks will be very small as compared to the "typical" human. Can we thus conclude that Doomsday is near?

You are in a casino together with a number of other people. All of you bet on the roll of a pair of fair dice not giving double sixes; either all of you win or all of you lose, depending on the outcome of this single roll. You seem to have probability 35/36 of winning, but there's a catch. The casino first invites one person to play this game. If the casino wins, then the game is played no more; otherwise, another ten people are invited to play. If the casino wins this time, play closes. Jtherwise, one hundred new players are invited. And so on, with a tenfold increase in the number of players in each round. This ensures that, when the whole thing is over, more than 90 percent of all players will have lost. Now what is your probability of winning?

Let us give one more example. Assume that computer technology continues to develop to the extent that eventually we are able to run, at low cost, detailed simulations of our entire planet, down to the level of atoms or whatever is needed. Then future historians will likely run plenty of simulations of world history during those interesting transient times of the early twenty-first century. Hence the number of people living in the real physical world in 2012 will be vastly outnumbered by the number of people who believe them to do so but actually live in computer simulations run in the year 2350 or so. Can we thus conclude that we probably live in a computer simulation?

An incredibly intelligent Sponsor, perhaps from outer space, has prepared two boxes for you: a big one and a small one. The small one (which might as well be transparent) contains $1 000. The big one contains either $1 000 000 or nothing. You have a choice between accepting both boxes or just the big box. It seems obvious that you should accept both boxes (because that gives you an extra $1 000 irrespective of the content of the big box), but here's the catch.

The Sponsor has tried to predict whether you will pick one box or two boxes. If the prediction is that you pick just the big box, then it contains $1 000 000, whereas if the prediction is that you pick both boxes, then the big box is empty.

The Sponsor has exposed a large number of people before you to the same experiment and predicted correctly 90 % of the time, regardless of whether subjects chose one box or two. What should you do? There is another paradox. Unlike the previous case, you can see the contents of the big box before deciding [3].

Consider the game "Hadron Collider". Physicists at CERN are looking for a hitherto undetected particle . A physical theory has been put forth that particle can in principle be produced, except that something in the future is trying by any means available to prevent its production. A way to test theory is as follows. Prepare and shuffle a deck with a million cards, including one ace of spades. Pick one card at random from the deck after having made international agreements to abandon the search for particle provided the card picked turns out to be the ace of spades. If the ace of spades is picked, this can be seen as evidence in favor of theory. Does this make sense?

Here is another paradox, called "The Two-Envelopes Problem". Two envelopes are prepared. One of them has some amount of money and the other one has twice that amount. The envelopes are shuffled, and you get to pick one and open it. You may then decide whether you wish to keep that amount or switch to the other envelope. If the amount you observe is, then the amount in the other envelope is either or, with probability 1/2 each.

The mathematical expectation is: , which is greater than. So it seems that you should switch envelopes. But this is true regardless of the value of , so it seems that you have incentive to switch even before you open the envelope.

This, however, seems to clash with an obvious symmetry between the two well-shuffled envelopes. What is going on here?

Of these seven paradoxes, two are new, whereas the other five are known from the literature, such as "Hadron Collider", which was put forth by Bostrom [4] in 2003 and has been the topic of intense discussion in the philosophy literature. The two new ones were invented by Eckhardt, mainly as pedagogical vehicles to help one think more clearly about the other paradoxes.

Eckhardt has no ambition to provide complete coverage of the literature on the five previously known paradoxes. Rather, the task he sets himself is to resolve them, once and for all, and the review of previous studies that he does provide is mostly to set the stage for his own solutions. He claims to be successful in his task but realizes that not everyone will agree about that. In the introductory paragraph of his chapter on Newcomb's Paradox, he writes that "there exist a variety of arguments both for and against one-boxing but, in keeping with the design of this book, I search for an incontrovertible argument of course it will be controverted" [5].

Eckhardt is a financial trader with a background in mathematical logic, a keen interest in philosophy, and a few academic publications in the subject prior to the present one. Hence it is not surprising that he may have a different view of what is meant by probability theory, as compared to an academic mathematician and probabilist such as I, who considers the title Paradoxes in Probability Theory to be a bit of a misnomer.

To me, probability theory is the study of internal properties of given probability models (or classes of probability models) satisfying Kolmogorov's famous axioms [6], the focus being on calculating or estimating probabilities or expectations of various events or quantities in such models. In contrast, issues about how to choose a probability model suitable for a particular real-world situation (or for a particular philosophical thought experiment) are part of what we may call applied probability but not of probability theory proper.

This is not to say that we shouldn't engage in such modeling issues (we should!). But in the case when we do this, we go beyond the ordinary theory of probability.

The story is mostly the same with the other problems and paradoxes treated in this book. The real difficulty in considering the paradoxes lies in translating the problem into a fully specified probability model. Once that is done, the analysis becomes more or less straightforward.Eckhardt tends to put too little emphasis on the first step (model specification) and too much on the second (model analysis). The few hours needed to read the book are nevertheless a worthwhile investment.

Supervisor – Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor Lebedeva I. L.

Literature: 1. Häggström O. Book review: Irreligion. Notices of the American Mathematical Society. 2008. Vol. 55. P. 789–791. **2.** Harris S. Free Will. New York: Free Press, 2012. **3.** HofstadterI D. R. Am a Strange Loop. New York: Basic

Books, 2007. **4.** Bostrom N. Are we living in a computer simulation? Philosophical Quarterly. 2003. Vol. 53. P. 243–255. **5.** Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. New York: Farrar Straus Giroux, 2011. **6.** Kolmogorov A. N. Grundbegriffe der Wahrscheinlichkeitsrechnung. Berlin: Springer, 1933.

ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ЗМІН ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У 2012–2016 рр. ЗА ДОПОМОГОЮ ПОБУДОВИ МУЛЬТИПЛІКАТИВНОЇ МОДЕЛІ ЧАСОВОГО РЯДУ

УДК 519.237.7:330.564.2(477)

Михалюк О. М.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність доходів. Виявлено основні проблеми та причини зміни доходів населення. Проаналізовано статистичні дані про зміни доходів у 2012–2016 рр. шляхом побудови мультиплікативної моделі часових рядів. Запропоновано шляхи вирішення проблем щодо зміни доходів населення з урахуванням зарубіжного досвіду в умовах нестабільної економіки.*

Ключові слова: *доходи населення, мультиплікативна модель, часові ряди.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность доходов. Выявлены основные проблемы и причины изменения доходов населения. Проанализированы статистические данные об изменениях доходов в 2012–2016 гг. путем построения мультипликативной модели временных рядов. Предложены пути решения проблем относительно изменения доходов населения с учетом зарубежного опыта в условиях нестабильной экономики.*

Ключевые слова: *доходы населения, мультипликативная модель, временные ряды.*

Annotation. *The main problems and the reasons for the change incomes. The essence of income. Analyzed statistical data on changes of income in 2012–2016 by building multiplicative time series model. Proposed solutions to the problems regarding the changes of incomes of the population, taking into account international experience in the unstable economy.*

Keywords: *profits of population, multiplicative model, sentinels rows.*

Постановка проблеми. В останні роки з'являються проблеми, пов'язані із забезпеченням зростання доходу населення. За даними Держкомстату України, доходи населення зменшуються, а це негативно впливає на рівень життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню рівня доходів населення присвячено багато наукових праць. Цю проблему вивчали та вивчають такі українські та зарубіжні вчені, як Н. А. Балтачеєва [1], О. В. Кондирін [2], В. О. Мандибура [3], А. А. Саввов [4], А. М. Колот, В. А. Литвинов та ін.

Постановка завдань. Метою цієї статті є проведення аналізу доходів населення України; дослідження проблеми зменшення доходів населення. Запропоновано вирішення проблем із урахуванням зарубіжного досвіду в умовах нестабільної економіки.

Виклад основного матеріалу. Доходи населення – це сукупність грошових і натуральних надходжень з різних джерел у результаті розподілу та перерозподілу створених у суспільстві благ, які використовуються не лише для підтримки фізичного, морального, економічного стану індивіда, але й для його інтелектуального розвитку [5]. Рівень доходів в Україні знижується через запровадження нераціональної економічної політики, а саме: знецінюється валюта (за два роки вартість національної валюти скоротилась у 3,25 разу, значно підвищились ціни на

© Михалюк О. М., 2017

імпортні та імпортозалежні товари (електронна та побутова техніка, одяг, медикаменти, газ тощо), відбувається втрата заощаджень через кризу у банківській системі України або їх істотне знецінення, збільшуються комунальні платежі, дорожчають всі без винятку товари та послуги, як імпортного, так і вітчизняного виробництва; відсутня адекватна індексація доходів; відбувається озброєний конфлікт на сході країни.

Для виходу із такої ситуації нам необхідно звернути увагу на досвід зарубіжних країн зі стабільною економічною ситуацією. Мінімальна заробітна плата як інструмент підвищення доходів міцно затвердилася в багатьох країнах Європи.

З його допомогою держава прагне забезпечити прожитковий мінімум низькооплачуваної категорії найманих працівників і знизити рівень бідності й обсяг соціальних виплат із держбюджету. У ФРН, як і в Австрії, Данії, Фінляндії, Швеції, Італії, визначення мінімальної зарплати є правом тарифних партнерів, тобто представників роботодавців і профспілок.

В цьому випадку мінімальні норми зарплати закріплюються в колективних, або, як вони називаються в Німеччині, тарифних договорах. Світовий досвід організації оплати праці виділяє три основні моделі – американську, японську і західноєвропейську.

У зарубіжній практиці широко використовується індивідуальна та колективна системи оплати та стимулювання праці. Мінімальна заробітна плата як інструмент соціальної та ринкової політики міцно затвердилася в багатьох країнах Європи, за допомогою якого держава прагне забезпечити прожитковий мінімум низькооплачуваної категорії найманих працівників і знизити рівень бідності й обсяг соціальних виплат з держбюджету.

Для аналізу динаміки доходів населення України за період 2012–2016 рр. залучено поквартальну інформацію (табл. 1) [6].

Таблиця 1

Поквартальна сума доходів за 2012–2016 рр.

Рік	Квартал	Дохід населення
2012	I	323 764
	II	324 897
	III	325 434
	IV	326 500
2013	I	328 690
	II	366 756
	III	368 650
	IV	413 977
2014	I	329 335
	II	374 407
	III	395 314
	IV	417 712
2015	I	357 426
	II	411 669
	III	449 801
	IV	516 962
2016	I	476 237
	II	534 229
	III	584 042
	IV	586 075

На кінець 2012 року розмір доходів складав 130 млн грн, а вже наприкінці 2016 року – 218 млн грн.

Далі побудовано мультиплікативну модель із подальшим сезонним коригуванням динамічного ряду та проведено вирівнювання початкових рівнів ряду методом ковзаючої середньої. Підсумовано рівні ряду послідовно за кожні чотири квартали зі зрушенням на один момент часу і визначено умовні річні обсяги доходів населення. Знайдено ковзаючі середні.

У табл. 2 можна спостерігати, що з 2012 року сума доходів збільшується, але необхідно звернути увагу на те, що дані зображені у фактичних цінах без урахування інфляції. Індекс сезонності має незначні відхилення поквартально, тому сезонні зміни кількості в цьому контексті відсутні.

На рис. 1 зображено тенденцію змінення доходів населення:

На цьому графіку спостерігається, як змінювались доходи впродовж періоду 2012–2016 рр. За допомогою розрахунку та побудови ковзаючих середніх і вирівнювання по тренду стає очевидним зростаюча тенденція доходів населення України. Але це не свідчить про збільшення суми доходів населення, оскільки для розрахунків були використані доходи у фактичних цінах, без урахування інфляції.

Таблиця 2

Розрахунок індексів сезонних коливань

Рік	Квартал	Дохід населення	Ковзаюча середня	Відцентрована ковзаюча середня	Індекс сезонних коливань
2012	I	323 764	-	-	-
	II	324 897	-	-	-
	III	325 434	325 148,75	325 764,5	0,998985463
	IV	326 500	326 380,25	331 612,625	0,984582538
2013	I	328 690	336 845	342 247	0,960388258
	II	366 756	347 649	358 583,625	1,022790709
	III	368 650	369 518,25	369 598,875	0,99743269
	IV	413 977	369 679,5	370 635,875	1,11693721
2014	I	329 335	371 592,25	374 925,25	0,878401761
	II	374 407	378 258,25	378 725,125	0,988598261
	III	395 314	379 192	382 703,375	1,032951434
	IV	417 712	386 214,75	390 872,5	1,068665613
2015	I	357 426	395 530,25	402 341,125	0,888365563
	II	411 669	409 152	421 558,25	0,976541202
	III	449 801	433 964,5	448 815,875	1,002194942
	IV	516 962	463 667,25	478 987,25	1,079281338
2016	I	476 237	494 307,25	511 087,375	0,931811317
	II	534 229	527 867,5	536 506,625	0,995754712
	III	584 042	545 145,75	-	-
	IV	586 075	-	-	-

Для покращення ситуації щодо рівня доходів населення можна запропонувати вжити таких заходів: підвищити прожитковий мінімум принаймні до його фактичного розміру, як практикується у країнах Європейського Союзу; при оподаткуванні доходів громадян враховувати розмір сім'ї (кількість утриманців) у родині, як у країнах Європейського Союзу: чим більша кількість утриманців – тим менша ставка оподаткування доходів фізичних осіб; провести повну індексацію доходів громадян; знизити податок на додану вартість для окремих категорій товарів (медикаменти, продукти харчування вітчизняного виробництва, комунальні послуги тощо).

Висновки. Таким чином, узагальнення причин і тенденцій зміни рівня доходів населення дає підставу стверджувати про необхідність застосування вищеперерахованих заходів на рівні держави, у тому числі тимчасових обмежень щодо купівлі-продажу валюти, посилення контролю за поверненням експортної виручки в Україну, обов'язкового продажу її більшої частини тощо, можуть створити передумови для укріплення курсу гривні у короткостроковій перспективі. Відмовлення від адміністративних регуляторів на валютному ринку доцільне лише у разі стабілізації ситуації на Південному Сході України.

Науковий керівник – канд. фіз-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

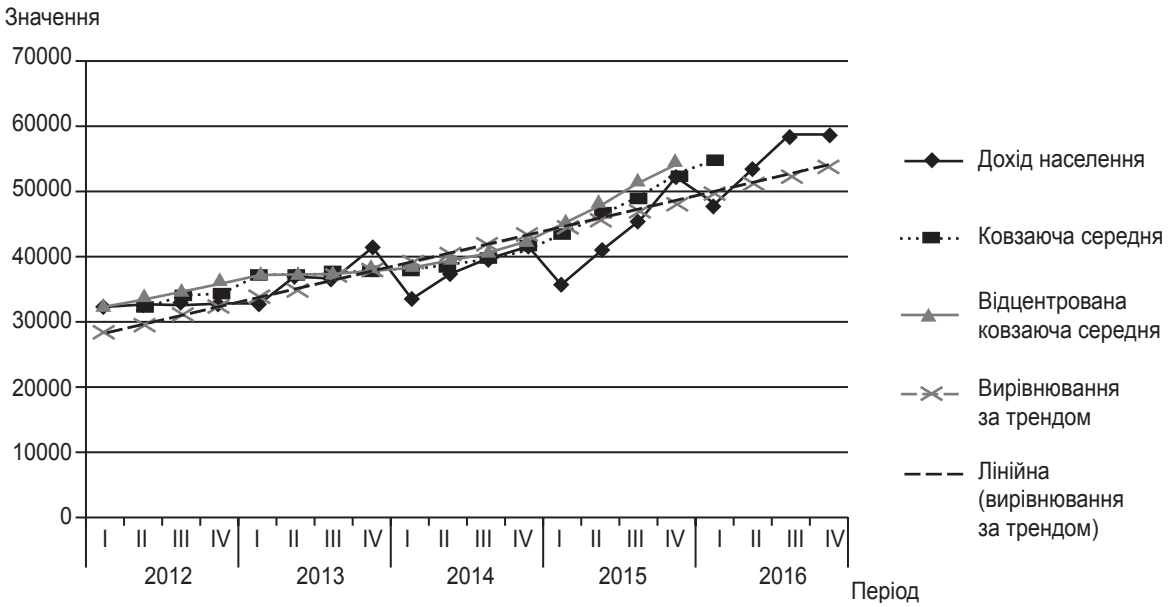

Рис. 1. **Виключення сезонної складової методом ковзаючої середньої**

Література: 1. Балтачеєва Н. А. Вплив економічної кризи на рівень доходів населення України. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2010. № 2, Т. 3. С. 129–133. **2.** Кондирін О. В. Доходи населення як основний показник рівня життя в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2011. Вип. 5 (120). С. 229–232. **3.** Мандибура В. О. Рівень життя населення та проблеми реформування механізмів його регулювання. Київ: Вища шк., 2008. 165 с. **4.** Саввов А. А. Доходи населення України та їх динаміка. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2009. № 2. С. 121–126. **5.** Полякова С. В. Формування доходів населення в період становлення ринкових відносин: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.09.01. Київ, 2003. 20 с. **6.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua.

ACHIEVING COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE THROUGH LEARNING FROM CUSTOMERS DEFECTION

UDK 658.64

O. Miroshnik

The 4-th year student
of the Faculty of Management and Marketing KhNEU S. Kuznets

Annotation. *This article is devoted to the study of customers defection and the use of a survey to assess their satisfaction with services. The article studies the positive and negative aspects of this evaluation method and indicates ways to avoid false conclusions.*

Keywords: *competitiveness, enterprise, competition, competitive advantage, assessment of competitiveness, customers defection.*

© O. Miroshnik, 2017

Анотація. *Статтю присвячено вивченню проблеми відтоку клієнтів і використанню опитування для оцінки їхньої задоволеності послугами. Розглянуто позитивні та негативні сторони цього методу оцінки та вказано шляхи уникнення помилкових висновків.*

Ключові слова: *конкурентоспроможність, підприємство, конкуренція, конкурентна перевага, оцінка конкурентоспроможності, відтік клієнтів.*

Аннотация. *Статья посвящена изучению проблемы оттока клиентов и использованию опроса для оценки их удовлетворенности услугами. В статье рассмотрены положительные и отрицательные стороны этого метода оценки, и указаны пути избежания ложных выводов.*

Ключевые слова: *конкурентоспособность, предприятие, конкуренция, конкурентное преимущество, оценка конкурентоспособности, отток клиентов.*

At the present time the decisive factor of the success of the enterprise in the market is competitiveness. The main thing is the ability to determine quickly and use effectively in the competitive struggle the comparative advantage. All efforts should be directed at the development of those aspects that distinguish the company from potential or actual competitors.

Currently issue of competitiveness is actual, each enterprise facing with competition, it is needed to build methods how to be successfully competitive.

Competition puts forward the conditions under which the providers must promptly and professional to bring their activities into line with new conditions and requirements based on organizational, technological, social and managerial innovations. All this also demonstrates the need to ensure competitiveness of the service industries. Management of competitiveness is seen as a corrective process of formation of production and consumption of products to bring to the market for competitive goods and to reduce the influence of random and subjective factors.

Customers defection negatively influence on the competitiveness of enterprise, at the same time search and understanding the reasons can stop the defection flow and increase the potential of company.

Scientists, applied specialists in the management, previously developed the problem of competitiveness of enterprise. Among them are: A. Smith, J. Stiegler, P. Heine, E. Chamberlin, J. Robinson, F. Edgeworth, F. Hayek, J. Schumpeter, P. Samuelson, G. Campbell, L. Steel, M. Porter, V. Geets, G. Fatkhutdinov, A. Yudanov, N. Lepa, J. Ivanov, R. Fatkhutdinov, G. Osovska, V. Adamec etc. Problem of lack of effective methods for increasing the company's competitiveness by proper management was not fully discovered, the article is aimed on solving this issue.

Purpose of the article is theoretical generalization of ways used for an enterprise competitiveness management by learning from customers defection.

In general, the longer a customer stays with a company, the more that customer is worth. Long-term customers buy more, take less of a company's time, are less sensitive to price, and bring in new customers. Best of all, they have no acquisition or start-up cost. The more company has loyal customers – the more competitive it is.

The customer defection is one of the most illuminating measures in business. First, it is the clearest possible sign that customers see a deteriorating stream of value from the company.

Second, a climbing defection rate is a sure predictor of a diminishing flow of cash from customers to the company even if the company replaces the lost customers, because new customers cost money to acquire and because older customers tend to produce greater cash flow and profits than newer ones.

By searching for the root causes of customer departures, companies with the desire and capacity to learn can identify business practices that need fixing and, sometimes, can win the customer back and reestablish the relationship on firmer ground.

Seven principal reasons why businesses don't try to learn from customer defections [1]:

1) Many companies aren't really alarmed by customer defections or they're alarmed too late because they don't understand the intimate, causal relationship between customer loyalty on the one hand and cash flow and profits on the other.

2) It is unpleasant to study failure too closely, and in some companies trying to analyze failure can even be hazardous to careers.

3) Customer defection is often hard to define.

4) Sometimes customer itself is a hard thing to define, at least the kind of customer it's worth taking pains to hold onto.

5) It is extremely hard to uncover the real root causes of a customer defection and extract the appropriate lessons.

6) Getting the right people in your organization to learn those lessons and then commit to acting on them is a challenge.

7) It is difficult to conceptualize and set up the mechanisms that turn the analysis of customer defections into an ongoing strategic system, closely supervised by top managers and quickly responsive to changing circumstances.

Psychologically and culturally, it's difficult and sometimes threatening to look at failure too closely. Ambitious managers want to link their careers to successes; failures are usually examined for the purpose of assigning blame rather than detecting and eradicating the systemic causes of poor performance.

Main tool to study the reasons of customers defection is satisfaction survey. E.g., in Ukraine the company "iVox" regulary conducts such surveys, asking people about their satisfaction of services provided by different companies [2].

Many companies that use satisfaction surveys to learn how happy their customers are with their products or services often mislead themselves. What matters is not what customers say about their level of satisfaction but whether the value they feel they have received will keep them loyal.

As tools for measuring the value a company delivers to its customers, satisfaction surveys are imperfect. As tools for predicting whether customers will purchase more of the company's products and services, they are grossly imperfect [3].

Satisfaction surveys have two principal problems [4].

The first is that satisfaction scores have become an end in themselves at many companies but scores mean nothing unless the satisfaction they purport to measure translates into purchases and profit.

The second problem is that satisfaction surveys are often poorly conceived and conducted. They measure the wrong activity or the wrong customers, they are easy to manipulate, they encourage companies and employees to invest time and money unproductively.

Yet another weakness of satisfaction surveys is that an increasing number of customers are tired of being surveyed.

Companies can avoid the satisfaction trap if they remember that what matters is not how satisfied you keep your customers but how many satisfied and profitable customers you keep.

Loyal, profitable and permanent customers – are the best to focus on. The key to customer loyalty is the creation of value. The key to value creation is organizational learning. And the key to organizational learning is grasping the value of failure [5].

As a result, every company benefits when executives can combine decision-making economics with lessons learned directly from customers and defectors. The alternative is to depend on research conducted by outsiders who will never really understand your business, your competition, or your customers, and who will never really care.

Supervisor – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor Kotlik A. V.

Literature: 1. Frederick F. R. Learning from Customer Defections // Harvard Business Review. URL: https://hbr.org/1996/03/learning-from-customer-defections. **2.** Индекс поддержки, доверие потребителей и намерение покупки в отношении провайдеров услуг. URL: https://www.slideshare.net/iVOXUA/ss-57505471. **3.** Mohanbir Sawhney. Putting Products into Services // Harvard Business Review. URL: https://hbr.org/2016/09/putting-products-into-services. **4.** Stringfellow A. Customer Retention Strategies: 46 Experts Reveal Their Top Tactics For How To Retain Customers // NG Data. URL: https://www.ngdata.com/how-to-improve-customer-retention/. **5.** Amy Gallo. The Value of Keeping the Right Customers // Harvard Business Review. URL: https://hbr.org/2014/10/the-value-of-keeping-the-right-customers&ab=Article-Links-End_of_Page_Recirculation.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

УДК 378.018.43

Моїсеєнко А. С.

Магістрант 2 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розкрито можливість розвитку креативності з використанням технологій дистанційного навчання. Зазначено форми та методи дистанційної творчості, за допомогою яких проявляється креативний характер дистанційного навчання. Визначено особливості розвитку креативності тьютора.*

Ключові слова: *креативність, дистанційне навчання, система дистанційного навчання.*

Аннотация. *Раскрыта возможность развития креативности с использованием технологий дистанционного обучения. Указаны формы и методы дистанционного творчества, с помощью которых проявляется креативный характер дистанционного обучения. Определены особенности развития креативности тьютора.*

Ключевые слова: *креативность, дистанционное обучение, система дистанционного обучения.*

Annotation. *In the article the possibility of development of creativity using distance learning technologies. The specified forms and methods of distance creativity with the help of which the creative nature of distance learning is manifested. Defined features of the development of tutor creativity are determined.*

Keywords: *creativity, distance learning, distance learning system.*

Мережа Інтернет виконує в житті сучасної людини різноманітні функції: інформаційну (пошук, отримання, передача інформації), комунікаційну (взаємодія з іншими людьми, організаціями, ресурсами), інноваційну (створення нових продуктів, обумовлених можливостями мережі) й ін. Очевидно, що діяльність людини, пов'язана з реалізацією зазначених функцій, призводить до змін, особистісних новоутворень [3]. Актуальним на сьогодні є питання розвитку за допомогою дистанційного навчання такої особистісної якості людини, як креативність.

Теоретичні та практичні аспекти креативності вивчали В. Андриєвська, А. Колот, О. Ястремська, Л. Антонюк, В. Білошапка, В. Василенко, В. Верба, В. Вергун, Д. Глухова й ін. Питання дистанційного навчання досліджували О. Андреєв, М. Бухаркіна, Я. Ваграменко, В. Вержбіцький, А. Золотарьов, В. Каймін, В. Кашіцін, В. Кінелев, Д. Колосов, В. Кухаренко, В. Лазарєв, В. Лукін, В. Невежін, М. Нежуріна, С. Нестеренко, А. Піліпонський, Є. Полат, О. Рибалко, В. Солдаткін, П. Стефаненко, А. Хуторський та ін., але, на жаль, на сьогодні недостатньо вивчене питання розвитку креативності з використанням технологій дистанційного навчання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сучасних наукових проблем і практичних завдань, пов'язаних із пошуком можливості використання технологій дистанційного навчання для розвитку креативності.

Під креативністю будемо розуміти творчі інтелектуальні здібності, зокрема, здатність вносити дещо нове, здатність продукувати оригінальні ідеї в умовах розв'язування і постановки проблем, здатність усвідомити протиріччя, а також формулювати гіпотези стосовно невідомих елементів ситуації, здатність відмовитися від стереотипних способів мислення.

Інноваційність освіти передбачає розвиток творчих здібностей кожної особистості та використання результатів наукових досліджень не тільки при формуванні підручників, навчальних посібників, текстів лекцій, лабораторних робіт та інших навчальних матеріалів, а і при формуванні організаційних форм (технології) проведення освітянської діяльності [2].

У своїй статті Хуторський А. В [3] порушує дуже актуальне на сьогодні питання, що стосується одного з аспектів дистанційного навчання. У світлі широкого використання інформаційних технологій очевидно те, що вони все більше впроваджуються в систему освіти. Але дистанційне навчання ще не отримало того поширення, як, наприклад, традиційна освіта. Тому вивчення цього виду навчання та його основних функцій – дуже важливе завдання. Особливо приємно те, що в рамках дистанційного навчання, як зазначає автор статті, можна розвивати творчі здібності людини, тому що ресурси Інтернету є величезною базою для прояву своєї креативності.

Навчання як процес являє собою цілісну систему і впорядковану множину взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільною метою функціонування і єдності управління, які виступають у взаємодії з середовищем як

© Моїсеєнко А. С., 2017

цілісне явище. Елементами системи навчання є мета навчання, діяльність навчального (викладання), діяльність учнів (вчення) і результат. Навчання – це педагогічна система, а педагогічні системи розрізняються призначенням і, як наслідок, особливостями організації і функціонування.

В умовах дистанційного навчання функціонують відповідні системи. Система дистанційного навчання – освітня система, що забезпечує здобуття освіти за допомогою дистанційних технологій навчання. Елементами системи дистанційного навчання є кадровий склад (адміністративний, технічний, технологічний, методичний), професорсько-викладацький склад, навчальні матеріали та продукти, методики навчання, засоби трансляції знань учням (техніко-технологічний елемент). Вона ґрунтується на принципах відкритої освіти: креативний характер пізнавальної діяльності; відповідність фундаментальності освіти пізнавальним потребам слухачів; вільний вибір отриманої інформації через певну діяльність; індивідуальна освітня діяльність слухачів; врахування індивідуальних особливостей слухачів; віртуалізація освіти та системне структурування інформації; пріоритет діяльнісних критеріїв оцінки результатів навчання; створення слухачами особистісної освітньої продукції; інтерактивність у спілкуванні з інформацією [1].

Кожна категорія, яка навчається в системі дистанційної навчання, вимагає особливого підходу. Методика використання інформаційних технологій залежить від освітніх завдань цієї категорії учнів. Основною перевагою навчання з використанням дистанційних технологій є можливість створення індивідуальної освітньої траєкторії, максимальна індивідуалізація навчального процесу. Дистанційний супровід за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє створити додаткові можливості для розуміння студентами важкого начального матеріалу, рефлексії власних труднощів, тренінгу предметних способів мислення та діяльності, а також розвитку креативності.

Креативний характер дистанційного навчання реалізується за допомогою форм і методів дистанційного творчості: методів участі в E-mail, Chat і відеоконференціях, дистанційного варіанта "мозкового штурму", способів створення і захисту учнями освітніх Web-сторінок, методів роботи з пошуковими системами, методів виконання дистанційних дослідних робіт і колективних освітніх проектів. Ефективні, наприклад, такі дистанційні форми занять, як ділові ігри, лабораторні роботи та практикуми, віртуальні екскурсії.

Важливе значення для розвитку креативності студентів дистанційного навчання грає індивідуальне середовище діяльності викладача та учня, яке реалізується через системи підтримки дистанційного навчання (СПДН). СПДН повинні містити в собі широкий арсенал засобів і можливостей для організації активної пізнавальної діяльності студентів, інтерактивної взаємодії студентів між собою та викладачем, контролю начальних досягнень, рефлексивної діяльності та в цілому розвитку креативності учнів. Як показує практика, дистанційне навчання дозволяє оптимізувати процес «вирощування» креативності студентів.

Слід зазначити, що дистанційне навчання сприяє розвитку креативності не тільки учнів, а й самого викладача (тьютора). Викладачі, обираючи самостійний шлях пошуку оптимальної та ефективної системи навчання, створюють технологію та певні моделі її реалізації. Дистанційне навчання дає право вільного вибору варіантів моделей, сприяє формуванню на ряду з креативністю також таких рис особистості викладача, як самостійність, ініціативність, майстерність, новаторство. Формується новий тип особистості викладача, який характеризується дослідницьким креативно-прогностичним підходом до викладання, високим рівнем синергії (грец. synergia – співпраця), максимальною співпрацею, довірою і почуттям відповідальності тощо.

Педагог повинен мати високу кваліфікацію, розвинуту ерудицію, інноваційне мислення, креативні здібності та орієнтуватися на особистісний розвиток студента. Керуючи процесом навчання, викладач повинен намагатись всіма засобами підтримати мотивацію й інтерес, бо саме вони збагачують емоційне тло навчальної діяльності, викликають задоволення, зникає відчуття дистанції та відокремленості, спрямовують слухача на подальший пошук знань.

Отже, зміни, що відбуваються в економіці, породили попит на працівника нового формату - працівника-новатора, який підготовлений до складної, високоінтелектуальної праці в середовищі інтенсивних і частих науково-технічних змін, який готовий до творчої діяльності. Зважаючи на це, основою розвитку суспільства має стати створення сприятливих умов для розвитку креативності новаторів. В умовах розвитку інформаційного суспільства та сучасних інформаційних технологій з'являються великі можливості для безперервного розвитку особистості в цілому та її особистісних якостей, зокрема креативності.

Науковий керівник – канд. педаг. наук, викладач Почуєва О. О.

Література: 1. Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13. **2.** Пономаренко В. С. Харківський національний економічний університет: Досвід перетворень, 2000–

2010 роки: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. 424 с. **3.** Хуторской А. В. Креативная функция дистанционного обучения. Эйдос интернет-журнал. 2005. URL: http://www.eidos.ru/journal/2005/0211.htm.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОНАННЯ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

УДК 347.426.6

Мокрицький І. К.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано виконання деліктного зобов'язання як процес і юридичний факт. Досліджено стадії виконання деліктного зобов'язання, виділено організаційну, матеріальну та техніко-юридичну стадії. Розкрито проблемні питання критеріїв належного виконання деліктного зобов'язання, а також особливості суб'єктів виконання.*

Ключові слова: *виконання зобов'язання, делікт, компенсація, делінквент, потерпілий.*

Аннотация. *Проанализировано исполнение деликтного обязательства как процесс и юридический факт. Исследованы стадии исполнения деликтного обязательства, выделены организационную, материальную и технико-юридическую стадии. Раскрыты проблемные вопросы критериев надлежащего исполнения деликтного обязательства, а также особенности субъектов исполнения.*

Ключевые слова: *исполнение обязательства, деликт, компенсация, делинквент, потерпевший.*

Annotation. *The article analyses performance of tort obligation as a process and legal fact. The author explores phases of tort obligation performance, distinguishing organizational, material and technic-legal phases. The article discovers criteria issues of proper performance of tort obligations and specialties of subjects.*

Keywords: *obligation performance, tort, compensation, tortfeasor, sufferer.*

Виконання зобов'язання є тією останньою стадією існування зобов'язання, після успішного проходження якої зобов'язання припиняється. Виконанню зобов'язань в цивільному праві присвячено досить велику кількість досліджень, що проводяться як за радянських часів, так і в сучасний період [1–4]. Водночас переважна більшість таких досліджень стосуються саме договірних зобов'язань, і виконання зобов'язання трактується авторами все більше як виконання цивільно-правового договору.

У той же час у ЦК України виконання зобов'язань регулюється главою 48, розміщеною в Загальній частині зобов'язального права. Таке розміщення норм про виконання говорить про можливість їх застосування до будь-яких цивільно-правових зобов'язань, в тому числі і до зобов'язань із заподіяння позадоговірної шкоди (делікту).

Метою цієї статті є дослідження загальних положень про виконання зобов'язань стосовно деліктних зобов'язань, а також особливості виконання саме деліктних зобов'язань, що відрізняють їх від зобов'язань договірних.

Цю проблему розглядали ряд таких науковців, як Заїка Ю. А., Сарбаш С. В., Бондар Т. В. та ін.

Так, наприклад, у підручнику Ю. А. Заїки «Українське цивільне право» виконання зобов'язання визначається як вчинення його сторонами певних дій, які складають зміст їх прав і обов'язків [5, с. 253]. С. В. Сарбаш образно називає виконання здійсненням сторонами зобов'язання програми дій сторін, сценарію, плану, яким є саме зобов'язання [3, с. 7]. Далі автор уточнює, що виконання являє собою вольові дії, спрямовані на припинення зобов'язання [3, с. 10]. В. С. Толстой визначає виконання як вчинення дії, яке випливає зі змісту виникла обов'язки. При цьому, на думку вченого, дія з виконання обов'язків є правочином, а отже, юридичним актом [1, с. 13, 25].

© Мокрицький І. К., 2017

На думку Т. В. Боднар, виконання зобов'язання необхідно розглядати в трьох аспектах: як правовий інститут, як процес і як підстава припинення зобов'язання. Як правовий інститут виконання зобов'язання - це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку з виконанням зобов'язань (як договірних, так і позадоговірних). Як процес виконання характеризує динамічний стан зобов'язання, завдяки якому реалізуються права і обов'язки сторін зобов'язання. Як підстава для припинення зобов'язання виконання є результатом належного здійснення сторонами своїх прав і обов'язків [2, с. 18–19].

Ми можемо погодитись з подібною позицією і розглядати виконання деліктних зобов'язань саме як процес і юридичний факт – підстави припинення зобов'язання.

Як процес виконання деліктного зобов'язання є відшкодування (компенсацію) потерпілому заподіяної йому шкоди. У деліктного права застосовують два основні терміни, що позначають відновлення прав потерпілого, – «відшкодування» і «компенсація». Юридичні енциклопедичні видання ці терміни ототожнюють. Так, Юридична енциклопедія визначає відшкодування шкоди як цивільно-правову компенсацію майнових збитків, причинену правопорушенням [6, с. 447]. Своєю чергою, термін «компенсація» визначається цієї ж енциклопедією як відшкодування, винагорода, урівноваження – правовий спосіб захисту матеріальних і нематеріальних благ фізичних і юридичних осіб. Сутність компенсації полягає у відшкодуванні шкоди (матеріального та нематеріального) [6, с. 195].

Обидва цих терміни в цілому відображають єдину відновну функцію деліктних правовідносини, проте кожен з них має свою специфіку відновного впливу. На різне значення термінів «відшкодування» і «компенсація» вказує В. А. Хохлов: «Термін «відшкодування» допускає надання аналога в тих же показниках, що і виникли втрати; термін ж «компенсація» передбачається означає виключно надання еквівалента в якийсь іншій формі» [7, с. 280]. Виконання деліктного зобов'язання передбачає «відшкодування» в разі заподіяння матеріальної шкоди майну потерпілого; і «компенсацію» в разі заподіяння шкоди каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я, смертю потерпілого або в разі заподіяння моральної шкоди.

Процес виконання зобов'язання є двостороннім. Це не тільки дія боржника (що С. В. Сарбаш називає пропозицією виконання [3, с. 91]), а й прийняття виконання кредитором. У цивілістиці іноді виділяють три стадії виконання зобов'язання: 1) організаційна; 2) матеріальна; 3) техніко-юридична [3; 8]. Організаційна стадія передбачає інформаційні дії суб'єктів виконання. Боржник інформує про готовність виконати зобов'язання, а кредитор – про готовність прийняти виконання. Матеріальна стадія виконання передбачає дві основних дії: надання виконаного боржником і прийняття предмета виконання кредитором. Техніко-юридична стадія передбачає дії з перевірки того, чи є виконання належним, і оформлення виконання.

Ці стадії можна виділити і при виконанні деліктного зобов'язання. Організаційна стадія може полягати в наданні потерпілим реквізитів для перерахування відшкодування. Особливо ця стадія помітна в разі натурального відшкодування шкоди, наприклад, ремонту пошкодженої речі. Тоді сторони попередньо домовляються про час, місце проведення ремонту, закупівлю необхідних матеріалів тощо.

На матеріальній стадії делінквент надає потерпілому виконання (виплачує грошові кошти, передає майно, виконує роботи), а потерпілий таке виконання приймає. Ця стадія виконання передбачає взаємні дії боржника і кредитора. Делінквент повинен надати виконання, а потерпілий – його прийняти. У разі якщо потерпілий не приймає належне виконання або відсутній в місці виконання, боржник може застосувати ст. 537 ЦК України і виконати свій обов'язок по грошових зобов'язаннях шляхом внесення грошей у депозит нотаріуса або державної нотаріальної контори. В цілому ст. 537 ЦК вказує три випадки, коли грошове зобов'язання може бути виконано шляхом внесення грошей у депозит нотаріуса або державної нотаріальної контори:

1) у разі відсутності кредитора або уповноваженої ним особи у місці виконання зобов'язання;

2) у разі ухилення кредитора або уповноваженої ним особи від прийняття виконання або в разі іншого прострочення з їхнього боку;

3) у разі відсутності представника недієздатного кредитора.

Техніко-юридична стадія виконання деліктного зобов'язання залежить від способу його виконання, обраного сторонами. Виділяють два способи виконання охоронного, деліктного зобов'язання: добровільний і примусовий (застосування заходів примусу) [9, с. 152].

У разі добровільного виконання деліктного зобов'язання до правовідносин сторін можуть бути застосовані загальні правила про оформлення виконання, закріплені в Цивільному кодексі. Так, відповідно до ч. 1 ст. 545 ГК України, прийнявши виконання зобов'язання, кредитор повинен на вимогу боржника видати йому розписку про отримання виконання частково або в повному обсязі. Розписка є одностороннім документом, що підписується кредитором. Цивільне законодавство України не містить вимог до обов'язкових реквізитів розписки про отримання виконання. В розписці про прийняття виконання деліктного зобов'язання необхідно чітко вказати, виконання якого зобов'язання нею підтверджується, чи є виконання повним, яка частина зобов'язання виконана, якщо виконання є частковим. Також в розписці варто вказати на задоволення кредитора якістю виконання і від-

сутність у нього претензій до делінквентів. Час і місце виконання, на нашу думку, можуть бути вказані в розписці за бажанням сторін.

Виконання зобов'язання є юридичним фактом (угодою), виникнення якого тягне за собою припинення такого зобов'язання. Відповідно до ст. 599 ГК України зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином, тобто необхідно враховувати, що припиняє зобов'язання не будь-яке, а тільки лише належне виконання.

Критерії характеристики виконання зобов'язання як належного містяться в ст. 526 ГК. До них відносяться:

- умови договору;
- вимоги Цивільного кодексу;
- вимог інших актів цивільного законодавства;
- звичаї ділового обороту;
- інші висунуті вимоги.

Ці критерії беззастережно є критеріями належного виконання договірних зобов'язань. Що ж стосується зобов'язань деліктних, то тут не всі вищевказані критерії належного виконання можна застосувати беззастережно. Так, аналізуючи виконання деліктного зобов'язання, ми не можемо порівнювати його з умовами договору, оскільки саме собою деліктне зобов'язання є недоговірним і виникає за відсутності договору або незалежно від його наявності.

Також некоректним у цьому випадку буде застосування такого стандарту поведінки, як звичаї ділового обороту. Цивільний кодекс України не містить визначення цього терміну, кажучи тільки про звичай взагалі. Стаття 7 ЦК України визначає звичай як правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин.

Таким чином, для аналізу, чи є виконання деліктного зобов'язання належним, ми можемо використовувати стандарти поведінки, закріплені в Цивільному кодексі (глава 82 ЦК України); інших актах цивільного законодавства (зокрема, Законі України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду»), інші зазвичай що висуваються вимоги. Крім того, порядок виконання деліктного зобов'язання може бути закріплений в рішенні суду. В такому випадку відповідність виконання судового рішення також може вважатися належним виконанням деліктного зобов'язання.

Крім вищевказаних критеріїв, деліктне зобов'язання буде вважатися виконаним належним чином, якщо будуть дотримані всі інші параметри (умови) виконання, а саме: суб'єкти, предмет, термін, місце і спосіб виконання.

Виконання деліктного зобов'язання належними суб'єктами матиме місце в тому випадку, якщо зобов'язання виконано належним боржником на користь належного кредитора. Відповідно до ч. 1 ст. 527 ГК України боржник зобов'язується виконати свій обов'язок, а кредитор – прийняти виконання особисто, якщо інше не встановлено договором або законом, не випливає із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту. Це правило діє і відносно деліктних зобов'язань.

Для деліктних зобов'язань умови договору не є регулятором, в зв'язку з чим не будуть прийматися до уваги. Цивільний кодекс та інші акти цивільного законодавства не містять спеціального правила про особисте виконанні зобов'язання з відшкодування позадоговірної шкоди. Що ж стосується суті зобов'язання, то тут, на нашу думку, необхідно виходити з основної мети деліктного зобов'язання – компенсації шкоди потерпілому. Г.Ф. Шершеневич з цього приводу стверджував, що «оскільки з огляду на зобов'язання довіритель має право на відому дію, то індивідуальність боржника має лише настільки значення, наскільки зміст зобов'язання пов'язаний з особистими якостями боржника» [10, с. 374]. На думку О. С. Йоффе, в більшості зобов'язань їх особисте виконання боржником не впливає ні на характер, ні на якість виконання. Кредитору байдуже, отримає він гроші або інше майно безпосередньо від боржника або від будь-кого іншого, що діє за його дорученням [11, с. 123].

Причому подібний підхід можна застосувати до будь-яких деліктних зобов'язань, незалежно від об'єкта заподіяння шкоди. У зв'язку з цим не до кінця обґрунтованою бачиться думка деяких дослідників щодо того, що зобов'язання, яке виникло внаслідок заподіяння шкоди життю або здоров'ю, має цільовий характер, і його повинен виконувати тільки сам заподіювач шкоди [9, с. 162].

Делінквент вправі покласти виконання свого обов'язку на третю особу за правилами ст. 528 ГК України. Потерпілий в такому випадку буде зобов'язаний прийняти виконання, запропоноване йому третьою особою, якщо таке виконання буде належним за предметом, способом, розміром тощо. Але якщо третя особа зобов'язання не виконає або виконає неналежним чином, делінквент згідно з положенням ч. 2 ст. 528 ГК України повинен відшкодувати шкоду самостійно.

Таким чином, враховуючи зміст правової норми та характерні риси зобов'язань із відшкодування шкоди, можна їх визначити як зобов'язання, в яких особа, що завдала шкоди неправомірними рішеннями, діями чи

бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також майну фізичної або юридичної особи, зобов'язана її відшкодувати, а потерпілий має право на відшкодування завданої шкоди в повному обсязі.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, старший викладач Капустян Н. М.

Література: 1. Толстой В. С. Выполнение обязательств. М.: Юрид. лит., 1973. 208 с. **2.** Боднар Т. В. Выполнение договорных обязательств в гражданском праве. М.: Одиссей, 2005. 272 с. **3.** Сарбаш С. В. Выполнение договорного обязательства. М.: Статут, 2005. 636 с. **4.** Охоцимский В. Н. Основные моменты выполнения обязательств. Саратов, 1929. 139 с. **5.** Заика Ю. А. Украинский гражданское право: учеб. пособие. М.: Правда, 2005. 312 с. **6.** Юридическая энциклопедия: в 6 т./редкол. Ю. Шемшученко и др. М.: Рус. енцикл., 1998. Т. 1. 672 с. **7.** Хохлов В. А. Ответственность за нарушение договора по гражданскому праву. Тольятти: ВУиТ, 1997. 320 с. **8.** Советское гражданское право/под ред. А. А. Красавчикова. М.: Высшая шк., 1985. Т. 1. 519 с. **9.** Кархалев Д. Н. Охранные гражданские правоотношения. М.: Статут, 2009. 152 с. **10.** Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права. Тула: Автограф, 2001. 720 с. **11.** Иоффе О. С. Избранные труды: в 4 т. Обязательственное право. СПб.: Пресс, 2004. 837 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИЦТВ

УДК 631:336.22

Монастирьова Д. С.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості оподаткування суб'єктів господарювання в сільському господарстві, а також визначено вплив змін у Податковому кодексі України на систему оподаткування сільськогосподарських підприємств. Також розкрито економічну сутність термінів «сільське господарство» та «фіксований сільськогосподарський податок».*

Ключові слова: *сільськогосподарське виробництво, оподаткування, фіксований сільськогосподарський податок, податок на додану вартість, Податковий кодекс України, сільське господарство.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности налогообложения субъектов хозяйствования в сельском хозяйстве, а также определено влияние изменений в Налоговом кодексе Украины на систему налогообложения сельскохозяйственных предприятий. Также раскрыта экономическая сущность терминов «сельское хозяйство» и «фиксированный сельскохозяйственный налог».*

Ключевые слова: *сельскохозяйственное производство, налогообложения, фиксированный сельскохозяйственный налог, налог на добавленную стоимость, Налоговый кодекс Украины, сельское хозяйство.*

Annotation. *The peculiarities of taxation of economic entities in agriculture and also identifies the impact of changes in the Tax code of Ukraine on taxation system of agricultural enterprises. Also revealed the economic substance of the terms "agriculture" and "fixed agricultural tax".*

Keywords: *agricultural production, tax, fixed agricultural tax, value added tax, tax code of Ukraine, agriculture.*

Розвиток податкової системи базується на пошуку найбільш ефективної системи оподаткування як для держави, так і для платників податку. Податкова система впливає на економічний розвиток країни в цілому, в тому числі і на сільське господарство. Для України підтримка держави в галузі сільського господарства дуже важлива, адже це основний сектор економіки держави. З моменту прийняття Податкового кодексу та реорганізації Подат-

© Монастирьова Д. С., 2017

кової служби в системі оподаткування відбулися значні зміни, що, своєю чергою, вплинули на діяльність аграрних підприємств [1].

У своїх працях основні принципи та особливості оподаткування сільськогосподарських виробництв висвітлили такі вчені, як В. Андрущенко, П. Герасим, М. Дем'яненко, П. Лайко, П. Мельник, С. Осадчий, В. Сенік та ін. Найбільше значення має вивчення впливу нововведень у законодавчі акти, що регулюють оподаткування аграрних підприємств.

Метою цієї статті є огляд особливостей оподаткування сільськогосподарських підприємств в Україні, застосування фіксованого сільськогосподарського податку та податку на додану вартість

В Україні сільське господарство відіграє важливу роль в економіці держави. Саме через це уряд намагається спростити оподаткування цих підприємств і вводить неабиякі пільги. Сільське господарство – це галузь народного господарства, що займається вирощуванням рослин і розведенням тварин, що спрямована на задоволення потреб населення в продовольчих товарах. На відміну від промислових підприємств, сільськогосподарча виробнича діяльність ведеться на великих просторах, де різні рельєф, клімат і ґрунт. Тому процеси сільськогосподарської праці мають сезонний характер [2].

Оподаткування сільськогосподарського підприємства дещо відмінне від оподаткування будь-якого іншого виробничого або торговельного підприємства, а отже, має свою специфіку. Зокрема, оподаткування податком на прибуток цієї категорії платників має певні особливості: виробник сільськогосподарської продукції як платник податку може сам вибрати систему оподаткування податком на прибуток (на загальних підставах або фіксований податок). Фіксований сільськогосподарський податок націлений на підтримку вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників і спрощує систему оподаткування в цьому секторі виробництва. Саме тому він займає важливе місце в податковій системі нашої країни.

Фіксований сільськогосподарський податок (ФСП) – це прямий податок, який сплачують тільки юридичні особи, які займаються певною діяльністю, встановленою законом, котра встановлюється згідно з класифікатором видів економічної діяльності. Також особливість цього податку полягає в тому, що він належить до загальнодержавних податків і сплачується до місцевого бюджету відповідного регіону. Сільськогосподарським підприємством є те підприємство, основною діяльністю якого являється постачання вироблених товарів або надання ним сільськогосподарських послуг на власних або орендованих виробничих потужностях, за умовою, якщо питома вага вартості сільськогосподарських товарів або послуг становить не менше 75 % від сукупної вартості товарів чи послуг, поставлених протягом звітного періоду. В таких сільськогосподарських підприємствах використовується спеціальний режим оподаткування.

Для фіксованого сільськогосподарського податку звітнім періодом вважається календарний рік. Кожного року в період з 1 січня і до 20 лютого товаровиробники сільськогосподарської продукції самостійно обчислюють суму податку та сплачують її в бюджет. Оброблену інформацію за поточний рік подають у формі податкової декларації до відповідного органа Міністерства доходів і зборів [3]. В 2017 році були внесені зміни до Податкового кодексу України щодо ставок ФСП, які наведені в табл. 1 [4].

Таблиця 1

Ставки податку згідно з п.293.9 ПКУ (змінені Законом № 1791 з 2017 р.)

№	Види земельних ділянок	Ставки податку (у % від нормативної грошової оцінки)		
		загальні	у гірських зонах і на поліських територіях	на закритому ґрунті
1	Рілля, сіножаті, пасовища	0,95 (у 2016 році – 0,81)	0,57 (у 2016 році -0,49)	6,33 (2016 рік – 5,4)
2	Багаторічні насадження	0,57 (у 2016 році – 0,49)	0,19 (у 2016 році – 0,16)	–
3	Землі водного фонду	2,43 (2015 рік – 1,35)	–	–

Платники фіксованого сільськогосподарського податку не є платниками таких податків і зборів:

- податку на прибуток підприємств;
- земельного податку (крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення сільськогосподарського товаровиробництва);
- збору за спеціальне використання води;
- збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності (у частині провадження торговельної діяльності).

Сплата податку відбувається щоквартально протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу, у таких розмірах:

- 10 відсотків – I квартал;

- 10 відсотків – II квартал;
- 50 відсотків – III квартал;
- 30 відсотків – IV квартал.

Такий розподіл сум податку зумовлюється сезонністю сільськогосподарського виробництва.

Особливості оподаткування податком на прибуток сільськогосподарського підприємства зумовлюється його сезонним характером діяльності. Досить тривалий проміжок часу проходить між дохідним і витратним періодом, оскільки неможливо уникнути збиткових і невиправдано дохідних періодів при квартальному обчисленні податку, для цієї категорії платників річний податковий (звітний) період починається з 1 липня та закінчується 30 червня (12 календарних місяців) наступного звітного року. Це дає змогу платнику податків прорахувати податок до сплати з урахуванням особливостей сезонності виробництва та реалізації вирощеної продукції.

Згідно з Податковим кодексом України податок на прибуток сплачується підприємствами протягом десяти календарних днів [1], що настають за останнім днем подання декларації. Якщо термін сплати припадає на вихідний чи святковий день, то він не переноситься. На відміну від підприємств, які здійснюють інші види діяльності, сільськогосподарські підприємства у випадках, якщо валовий дохід за рік перевищив 10 млн грн, не сплачують авансові внески.

Такий режим оподаткування можуть використовувати тільки ті платники, які отримали дохід від продажу сільськогосподарської продукції власного виробництва за попередній період у сумі, яка перевищує 50 % суми загального доходу. Відповідно до п. 209.7 ст. 209 Податкового кодексу України сільгосппродукцією вважаються товари, зазначені у товарних позиціях 1–24, товарних позиціях 4101, 4102, 4103, 4301 згідно з УКТ ЗЕД [1].

Підприємства, які займаються вирощуванням культури на орендованих землях, для використання такого режиму оподаткування обов'язково у визначеному порядку мають укладати договори оренди землі з орендодавцям відповідно до Закону України «Про оренду землі». Зазначені договори підлягають обов'язковій реєстрації. Продукція, яка була вироблена або вирощена на земельних ділянках, котрі не оформлені договором оренди, не вважається власною і не користується привілеями в оподаткуванні як для сільськогосподарських підприємств [5]. Сума нарахованого податку на прибуток зменшується на суму податку на землю, що використовуються для ведення сільськогосподарського виробництва. Крім того, сільськогосподарські підприємства мають право використовувати спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість за бажанням платника.

Однак п. 209.1 ст. 209 Податкового кодексу України передбачено, що обрати спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість може виключно юридична особа – резидент, яка здійснює діяльність у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства. Не можуть бути зареєстрованими платниками спеціального режиму оподаткування фізичні особи та нерезиденти. Використання такого режиму не поширюється на договори про спільну діяльність, оскільки ця діяльність не передбачає створення нової юридичної особи [1]. Зазначимо також, що платник, який знаходиться на спеціальному режимі оподаткування податком на додану вартість, не може перебувати на спрощеній системі оподаткування, котра передбачає порядок оподаткування та сплати ПДВ інший, ніж для платників на загальній системі оподаткування.

Особливість оподаткування податком на додану вартість полягає в тому, що платником сума ПДВ спрямовується на спеціальний рахунок сільськогосподарського підприємства чи залишається у розпорядження сільськогосподарського підприємства. Ця сума підлягає нарахуванню за підсумками поточного звітного періоду з урахуванням залишку від'ємного значення попереднього звітного періоду та відображається у відповідному рядку декларації з податку на додану вартість (з позначкою «декларація сільськогосподарського підприємства»).

Науковий керівник – викладач Шушлякова О. В.

Література: 1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.02.2010 № 1910-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. **2.** Калетнік Г. М., Пришляк Н. В. Державна фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників. *Економіка АПК.* 2010. № 8. С. 52–55. **3.** Про затвердження форми Податкової декларації з фіксованого сільськогосподарського податку: Наказ Державної податкової адміністрації України від 24.12.2010 № 1016 // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-11. **4.** Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році: Закон України від 20.12.2016 № 1791 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1791-19. **5.** Про оренду землі: Закон України від 19.10.2016 № 46-47 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161-14.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

УДК 330.123.3 : 336.722.32

Недосвітій А. С.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано сучасний стан банківської системи України. Визначено необхідність існування міцного інституту банківського регулювання. Обґрунтовано джерела, які призводять до низки проблем у банківській сфері. Розглянуто заходи, спрямовані на підтримку стійкого стану фінансово-кредитних установ.*

Ключові слова: *банківська система, капіталізація, прибутковість, банк з іноземним капіталом.*

Аннотация. *Проанализировано современное состояние банковской системы Украины. Определена необходимость существования прочного интитута банковского регулирования. Обоснованы источники, которые приводят к ряду проблем в банковской сфере. Рассмотрены мероприятия, направленные на поддержку устойчивого состояния финансово-кредитных учреждений.*

Ключевые слова: *банковская система, капитализация, прибыльность, банк с иностранным капиталом.*

Annotation. *In the article it is analyzed the current state of the banking system of Ukraine. Determined the necessity of the existence strong institute of banking regulation. Accomplished sources of problems in the banking sector. It is considered a set of measures aimed at supporting of the steady state of the financial institutions.*

Keywords: *banking system, capitalization, liquidity, assets, profitability, lending, bank with foreign capital.*

За останні декілька років Україна пережила поєднання політичної, економічної та банківської криз. Вони призупинили розвиток банків і підірвали довіру до банківської системи в цілому. Низький рівень капіталізації банків, проблема ефективності банківської системи, недосконале правове регулювання стримують розвиток банківської системи. Від вирішення проблем банківського сектора значною мірою залежить не тільки успішна діяльність підприємства чи окремої галузі, але й прискорення розвитку економіки країни в цілому, тому пошук шляхів її стабілізації залишається актуальним і необхідним для держави.

Значна кількість відомих іноземних учених присвятили свої праці банківській системі у цілому, місцю та ролі банків і проблемам і шляхам вирішення їх, серед них такі: Дж. Маршал, Ж. Герар, Р. Ринутро й ін. Вагомий внесок у дослідження проблем стану та розвитку дослідження інституту банківського регулювання України зробили багато провідних учених і практиків, зокрема О. Дзюблюк, В. Коваленко, О. Костюченко, С. Кузнецова, З. Пестовська, Ю. Холодна, Д. Гетманцев, Н. Шелудько й інші вчені.

Метою статті є дослідження сучасного стану банківської системи України, з'ясування основних проблем, які заважають ефективно працювати банкам і розгляд комплексу заходів, що спрямовані на підтримку стабільного стану інституту банківського регулювання.

Потужна банківська система є необхідною умовою забезпечення економічного зростання в Україні. Завдяки їй стає можливим наповнення економіки грошима та перерозподіл грошових потоків. Банківська система взаємодіє з іншими системами: як структурна одиниця вона входить до складу кредитної системи, а як підсистема – до складу економічної системи в цілому [1, с. 357].

Банки, в першу чергу, взаємодіють з населенням держави, яке й визначає подальшу долю кожного банку, тому що вже є чи ще може стати їх клієнтами. Але на сьогодні – у стані кризи, політичної та економічної нестабільності, багато банківських закладів розоряються та зачиняються. Звісно, під впливом цього населення не має довіри та впевненості у прозорості банківської системи. Небезпечною для банків є ситуація, коли масові панічні дії населення спроможні знищити банківську систему України. Щоб цього не сталося, необхідно використати усі можливі способи, щоб забезпечити функціонування банків України відповідно до міжнародних стандартів. Тому нині питання покращення стану банківської системи та відновлення довіри до неї є вкрай актуальним і потребує активних дій щодо їх вирішення.

Щоб стабілізувати економіку країни, необхідний надійний і розвинений банківський сектор. Тільки завдяки ньому можна здійснити реструктуризацію економіки, якої так потребує Україна. Банківський сектор зіткнувся з низкою проблем, як загальноекономічного характеру, так і проблем, породжених неправильною політикою

© Недосвітій А. С., 2017

регулятора – Національного банку України. Серед найважливіших проблем, що мають бути вирішені під час реформування національної фінансово-економічної системи, можна виділити:

– низький рівень капіталізації комерційних банків. За цим показником вітчизняні банки суттєво відстають від іноземних;

– брак довіри населення до банків зменшує мобілізацію ресурсів банками порівняно з потенційними можливостями. Рівень довіри населення до банків в Україні все ще значно нижчий, ніж у країнах із високо розвинутими ринковими економіками та банківськими системами;

– висока концентрація капіталу у найбільших банків. Це може призвести до збільшення кількості змов і домовленностей великих банків між собою, наприклад, встановлення цін на банківські послуги;

– недостатність правової бази в галузі фінансової діяльності в цілому (захист інтересів клієнтів, трастові операції, венчурний бізнес, небанківські фінансово-кредитні інститути);

– незначна участь іноземного капіталу, іноземних банків і їх філіалів, що істотно обмежує притік іноземних інвестицій [2, с. 346].

Невирішеною проблемою залишається небажання банків надавати правдиву інформацію клієнтам про свій фінансовий стан, рівень ризику та наявність певних проблем, особливо це питання загострилося в період жорсткої конкуренції банків. Тому, насамперед, ця проблема повинна вирішуватися на державному рівні, саме Національним банком України, який повинен займатися розкриттям цієї інформації, що надасть можливість клієнтам спостерігати за динамікою розвитку сучасного банківського бізнесу [3, с. 91–93].

Однією з проблем також є невеликий відсоток присутності іноземного капіталу в країні. Завдяки іноземним інвесторам, банки одержують низку переваг: простіший вихід на міжнародні ринки, вирішення проблеми капіталізації, впровадження сучасних технологій управління. Їх підтримка вносить стабільність у банківську систему та підтверджує перспективи розвитку. На сьогодні в Україні існують кілька банків з іноземним капіталом – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 % [4].

За даними Національного банку України, з 2012 по 2017 роки кількість банків, які мають банківську ліцензію, зменшилася на 83 банки, а частка банків з іноземного капіталу зменшилася з 53 до 38. Станом на 1 січня 2017 р. з 93 працюючих (що мають ліцензію) в Україні банків 38 фінансових установ – з іноземним капіталом, у тому числі 17 – зі 100-відсотковим іноземним капіталом (табл. 1) [5]. Отже, можна зробити висновок, що з кожним роком значна кількість банків виходить з ринку та ліквідується. З одного боку, це погано, тому що банки не відповідають міжнародним стандартам та не можуть конкурувати з іншими. З іншого боку, працездатними залишаються ті банківські заклади, які пройшли перевірки НБУ. Таким чином, люди матимуть змогу повністю їм довіряти.

Таблиця 1

Динаміка кількості банків на території України, в тому числі із іноземним капіталом за 2012–2017 рр. [5]

Назва показника	На 01.01. 2012	На 01.01. 2013	На 01.01. 2014	На 01.01. 2015	На 01.01. 2016	На 01.01. 2017
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	176	180	163	114	93
з них: з іноземним капіталом	53	53	49	51	38	38
у т.ч. зі 100 % іноземним капіталом	22	22	19	19	17	17

Існують також зовнішні проблеми, які справляють найбільший вплив на розвиток банківської системи, та внутрішні проблеми, які притаманні самій банківській системі і заважають ефективно функціонувати [6].

Для подолання низки проблем, які заважають якісному функціонуванню банківської системи в Україні, необхідно вжити таких заходів:

– підвищення конкурентоспроможності банківських послуг;
– стабілізування на високому рівні добробуту населення;
– вдосконалення діяльності законодавчих органів влади;
– розширення і вдосконалення фінансових інструментів;
– посилення довіри населення до банківської системи;
– забезпечення прозорості функціонування банків;
– забезпечення доступності кредитних ресурсів;
– визначення пріоритетів економічного розвитку;

- зниження частки готівкового грошового обігу;
- залучення іноземних інвесторів [7].

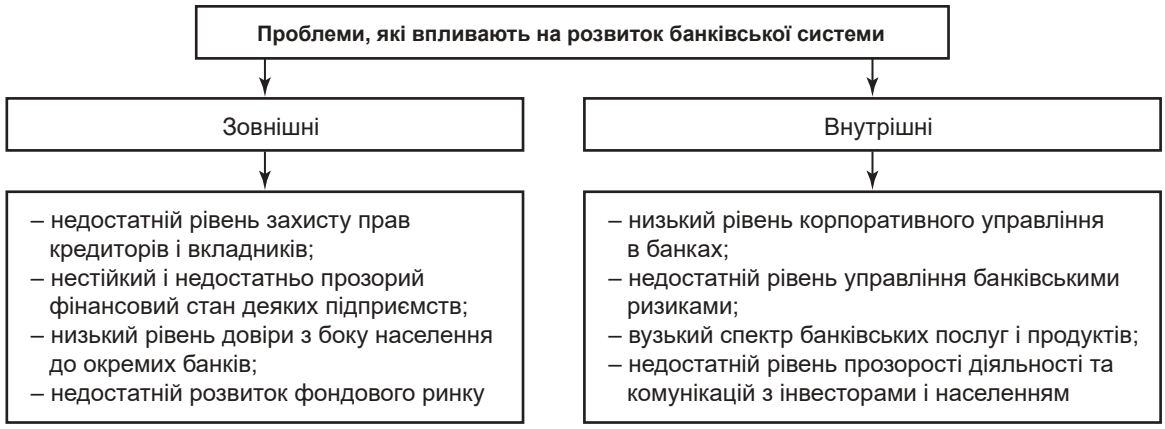

Рис. **Проблеми, які справляють найбільший вплив на розвиток банківської системи**

Отже, важливим фактором сталого економічного розвитку країни є ефективна діяльність банківської системи. На сьогодні вона переживає важкий період свого розвитку, де має ряд проблем, котрі зумовлені її еволюційним розвитком і впливом вищенаведених проблем. Можна дійти висновку, що для підвищення ефективності діяльності сучасної банківської системи необхідно здійснювати активні реформи, зокрема:

вдосконалення правових основ і розробка концептуально програмних документів функціонування банківської системи; посилення довіри населення і суб'єктів господарювання до банківської системи; підвищення рівня капіталізації банків і забезпечення їх надійними джерелами ресурсів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пономаренко О. О.

Література: 1. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія/за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль : Астон, 2012. 357 с. **2.** Кузнецова С. А., Пестовська З. С. Банківська система: практикум: навч. посіб. Дніпропетровськ: Центр учб. літ., 2014. 346 с. **3.** Пономаренко О. О., Немашкало К. Р., Крюкова О. М. та ін. Макроекономіка: навч. посіб. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2011. 259 с. **4.** Домінова І. В., Запорожець С. В. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України. *Ефективні механізми інноваційного розвитку банківської системи України.* 2012. **5.** Офіційний сайт Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/. **6.** Д'яконова І. І. Пошук стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків. *Вісник НБУ. 2013.* № 2. С. 26–31. **7.** Холодна Ю. Є., Рац О.М. Банківська система: навч. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2013. 314 с.

ВЛИЯНИЕ МОНЕТАРНЫХ И НЕМОНЕТАРНЫХ ФАКТОРОВ ИНФЛЯЦИИ

УДК 336.748.12

Нежид И. К.
Гасанова К. М.

Студенты 1 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Статья посвящена актуальному вопросу взаимодействия монетарных и немонетарных факторов, способствующих возникновению инфляции. Проанализированы монетарные и немонетарные причины инфляции.*

Ключевые слова: *монетарные, немонетарные факторы инфляции, инфляция, причины инфляции.*

Анотація. *Стаття присвячена актуальному питанню взаємодії монетарних і немонетарних чинників, що сприяють виникненню інфляції. Проаналізовано монетарні та немонетарні причини інфляції.*

Ключові слова: *монетарні, немонетарні фактори інфляції, інфляція, причини інфляції.*

Annotation. *The article is devoted to topical issue of the interaction of monetary and non-monetary factors contributing to the emergence of inflation. The article analyzes the monetary and non-monetary causes of inflation.*

Keywords: *monetary, non-monetary factors of inflation, inflation, causes of inflation.*

Актуальность темы заключается в том, что дискуссии о монетарном и немонетарном происхождении инфляции становятся всё более популярными во многих странах. Наша задача – определить сущность инфляции, исследовать факторы, обуславливающие ее происхождение.

Инфляция представляет собой одну из наиболее острых проблем современного развития экономики во многих странах мира, отрицательно влияя на все стороны жизни общества. Она обесценивает результаты труда, уничтожает сбережения юридических и физических лиц, препятствует долгосрочным инвестициям и экономическому росту [1].

Исследованием инфляционных процессов занимались такие экономисты, как В. Д. Базилевич, П. В. Круш, А. В. Клименко, Л. А. Баластрик. Процесс инфляции отличается неприятными социально-экономическими последствиями, связанными с перераспределением богатства и дохода государства. Сущность инфляции состоит в обесценивании национальной валюты по отношению к товарам, услугам и иностранным валютам, которые сохраняют стабильность своей покупательной способности. Некоторые экономисты включают в этот перечень еще и золото, считая его всеобщим эквивалентом. Высокая инфляция подрывает денежную систему, также она является причиной бегства национального капитала за границу, способствует ослаблению национальной валюты, ее вытеснению во внутреннем обращении иностранной валютой, исключает возможности финансирования государственного бюджета, делает невозможным прогнозирование динамики цен и увеличивает инвестиционные риски [2]. Однако инфляция не несет угрозу, если государство использует методы ограничения и регулирования инфляционных процессов. Более того, в некоторых случаях она имеет положительный характер. Например, инфляция способствует повышению спроса на товары и услуги (покупаются товары и услуги, которые не требуют мобилизации крупных финансовых средств, на которые достаточно операционных доходов).

Современная инфляция характеризуется определенными отличиями. Если раньше она охватывала конкретный период, то сейчас она стала хронической. Характер инфляции стал повсеместным, появилось множество факторов, воздействующих на нее.

Существуют монетарные и немонетарные причины инфляции. К монетарным причинам относят факторы, воздействие которых контролируется Центральным банком. Немонетарные формируются под влиянием цен на товары и услуги, политики производителей, тарифных ограничений.

Монетаристы считают инфляцию чисто денежным феноменом. Это подтверждается словами М. Фридмена: «Инфляция всегда и везде представляет собой денежный феномен» [3]. Она обусловлена денежной и бюджетной политикой государства (дефицитным финансированием, чрезмерным расширением внутреннего кредита, ошибочной денежной политикой национального банка). Сторонники монетарной теории анализируют инфляцию, воспользовавшись уравнением обмена $M * V = P * Y$, где M – общая сумма денег, которая необходима стране для обеспечения денежного обращения в течение года (номинальное количество денег); V – количество оборотов

© Нежид И. К., Гасанова К. М., 2017

денег в их обмене на товары (скорость обращения денег); *P* – средний уровень цен на товары и услуги в стране; *Y* – объем товаров и услуг (объем национального производства) [4]. Уравнение денежного обращения, предложенное американским экономистом И. Фишером, показывает, что общая сумма денег, которая тратится в экономике в течение года, равна общей стоимости произведенных товаров, предоставленных услуг, выполненных работ. Монетаристы считают, что сокращение спроса на деньги, вызванное высокими альтернативными издержками содержания реальных кассовых остатков, ускоряет темп инфляции. Итак, основными причинами инфляции, с точки зрения монетаристов, являются: денежная эмиссия, не обеспеченная товарной массой; кредитная эмиссия; кризис валютно-финансовой системы; рост бюджетного дефицита и государственного долга; милитаризация экономики, которая является причиной увеличения расходов бюджета, материальных и трудовых ресурсов; государственная монополия; монополия предприятий; механизм налогообложения (при увеличении налога на прибыль проявляется тенденция к снижению объемов производства) [4].

В отличие от монетаристов, сторонники немонетарной теории причинами инфляции считают:

1. Рост издержек производства в результате:

   а) превышения темпов роста заработной платы над темпами роста производительности труда;

   б) превышение темпов роста налогов над темпами роста доходов;

   а) рост цен на сырье и энергоресурсы [4].

2. Рост совокупного спроса, связанного с ростом денежной массы.

3. Структурные сдвиги в совокупном спросе, которые проявляются в росте спроса на новые престижные товары при росте благосостояния населения, что приводит к росту их цен, но на другие товары они не снижаются, и уменьшается их предложение, таким образом общий уровень цен растет.

4. Изменения структуры рынка, связанные с властью монополий, олигополий и государства, которая реализуется в административном монопольном росте цен [5].

5. Малый экспортный сектор при сильной импортной зависимости.

6. Чрезмерное развитие военно-промышленного комплекса.

7. Инфляционные ожидания населения.

Сторонники немонетарных теорий сводят условия существования инфляции к такому неравенству: $M + V > Y$, то есть они видят условие существования инфляции в ситуации, при которой сумма темпов прироста номинального количества денег и прироста скорости обращения денег превышает темп прироста реального дохода. В отличие от монетаристов, сторонники немонетарной теории в данном неравенстве видят только условие, а не причину существования инфляции [4].

Проанализировав информацию в данной статье, можно сделать вывод, что инфляция имеет как положительные, так и отрицательные стороны. Однако в большинстве случаев инфляция имеет негативное воздействие, например, обесценивает денежную единицу, уменьшает ее покупательскую способность, повышает общий уровень цен в стране. Современная инфляция имеет такие особенности: всеобщий характер действия, смена периодического характера на хронический, многофакторность. Многофакторную природу обуславливает результат взаимодействия как монетарных, так и немонетарных факторов. Таким образом, несмотря на различие взглядов сторонников монетаризма и немонетарима, разделить эти факторы на практике довольно сложно. Каждая из взаимодействующих сторон выступает и как причина, и как следствие другой.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Пономаренко А. А.

Литература: 1. Економічна теорія: Політекономія: підручник/за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання-Прес, 2007. 719 с. **2.** Ульянова Л. П., Лакей І. М. Макроекономіка. Дніпропетровськ, 2009. 79 с. **3.** Петти В., Смит А. Классика экономической мысли. М.: Высшая школа, 2000. 112 с. **4.** Круш П. В. Клименко О. В. Інфляція: суть, форми та її оцінка: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2010. 288 с. **5.** Лосева О. Г., Пономаренко О. О. Немонетарні показники інфляції: вагомість, зв'язок та місце у класифікації. *Культура народів Причорномор'я.* 2013. № 4. С. 71–74.

ОСОБЕННОСТИ ПОВЕДЕНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЯ В XXI ВЕКЕ. ФАКТОРЫ, ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ ВЫБОР ПОТРЕБИТЕЛЯ

УДК 366.12(20)

Нежид И. К.

Студент 1 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Статья посвящена исследованию актуальной микроэкономической проблемы – анализу основных теоретических моделей, описывающих особенности поведения потребителей с учетом факторов, определяющих их выбор на пороге XXI в.*

Ключевые слова: *потребитель, факторы, выбор потребителя, принятие решения о покупке, модели, поведение потребителя.*

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню актуальної мікроекономічної проблеми – аналізу основних теоретичних моделей, що описують особливості поводження споживачів з урахуванням факторів, які визначають їх вибір на порозі XXI ст.*

Ключові слова: *споживач, фактори, вибір споживача, прийняття рішення про покупку, моделі, поведінка споживача.*

Annotation. *The article is devoted to topical problems of microeconomic analysis of the main theoretical models describing the behavior of consumers taking into account the factors that determine their choice on the threshold of XXI century.*

Keywords: *consumer, factors, consumer choice, decision making, model, consumer behavior.*

Актуальность темы данной статьи заключается в том, что в повседневной жизни все мы, потребители, каждый день совершаем покупки, а значит, сталкиваемся с проблемой потребительского выбора. Естественно, что ее изучению посвящено множество работ, как ученых-экономистов, так и представителей других наук. Одним из первых научных подходов к моделированию поведения потребителей является микроэкономический подход, у истоков которого стояли еще А. Смит и А. Маршалл. Однако наша задача – обобщить основные факторы, влияющие на выбор потребителей, и проанализировать теоретические модели, описывающие особенности их поведения.

Анализ литературы по проблеме статьи [1–5] позволил установить, что модель потребительского поведения представляет собой условное сочетание (совокупность) свойств личности как социально-психологического объекта и как потребителя благ, приобретаемых им для удовлетворения собственных потребностей и желаний. Хотя для продавцов, изучающих рыночный спрос, очень важно описывать и предсказывать поступки не отдельного человека, а целых групп, имеющих более-менее похожие стили поведения. И в этом им, конечно, помогает моделирование.

Как показывает анализ, к наиболее известным и научно признанным моделям относят модель, разработанную Дж. Энджелом и его соавторами. В состав модели были включены такие факторы: ввод информации; обработка информации; процесс принятия решения; переменные, влияющие на принятие решения [1].

Не менее популярна и модель поведения потребителей, созданная Ж. Ф. Кролару. В отличие от Энджела, он рекомендует исследователям ориентироваться на такие потребности покупателей, как: безопасность (гарантия на изделие); привязанность (привычка к марке или проверенная временем уверенность в качестве продукта); комфорт (удобство приобретения именно этого товара); гордость (желание быть отличным от других покупателей); новизна (стремление к переменам и поиску чего-то нового).

Еще одна из широко известных моделей – это модель, предложенная Ф. Котлером. Она состоит из нескольких этапов исследования поведения потребителя: осознание; поиски информации; принятие решения; оценка правильности действия.

Также следует выделить модель Д. Бетмена, которая содержит следующие элементы: переработка информации, мотивация, внимание, восприятие, оценка, вовлечение памяти. Кроме того, в ней учитываются ситуативные влияния и индивидуальные различия [2].

К сожалению, все эти модели не дают исчерпывающую информацию о поведении потребителя. Они раскрывают лишь отдельные закономерности, характерные для осознанных действий покупателей. В таких моделях отсутствуют конкретные различия поведения определенных типов покупателей.

© Нежид И. К., 2017

Несмотря на это, существуют подходы, сторонники которых пытались создать некую универсальную модель потребительского поведения. Речь идет о представителях маржинализма, сторонниках количественного и порядкового подходов. По их мнению, и это – во-первых, в основе потребительского выбора лежит полезность. Каждый потребитель стремится её максимизировать, соответственно, если два товара А и Б при одинаковых показателях (цене, качестве) будут иметь разную полезность, покупатель выбреет товар с большей полезностью. Во-вторых, по мнению маржиналистов, каждый экономический субъект осуществляет свой выбор, руководствуясь собственными предпочтениями и желаниями. В-третьих, потребитель испытывает бюджетные ограничения. Он приобретает блага в пределах, имеющихся у него в наличии денежных средств.

Приобретение благ – это результат главного действия, которое совершает покупатель, – принятия решения о покупке. В различных ситуациях процесс принятия решения о покупке может протекать по-разному. Одни решения могут приниматься моментально, на принятие других могут уйти дни, месяцы, а иногда и годы. Существуют покупки, которые мы делаем часто, редко или всего несколько раз в жизни.

В каждом конкретном случае покупатель ведет себя по-разному. Исходя из этого, Дж. Катона выделил два типа потребительских решений: первичные решения, которые предполагают наличие некой новой потребности, удовлетворение которой возможно только после изучения неизвестной ранее потребителю информации о свойствах и местах продажи товара. И поведение по поводу покупки, основанное на привычке, когда в процессе постоянных покупок данного товара у потребителя вырабатывается некий автоматизм в принятии решения.

Хотя существуют и другие подходы. Например, согласно источнику [1] покупки можно классифицировать как запланированные, при которых решения обдумываются детально; частично запланированные, при которых потребитель знает, какой вид товара ему нужен, однако колеблется в деталях (производитель товара, марка и т. д.); незапланированные, когда решения принимаются спонтанно и, следовательно, не всегда рационально. Такие решения чаще всего принимаются непосредственно в магазине и на них легче всего оказать влияние, поскольку потребитель покупает товары рефлекторно и не обдумывает покупку. Следует заметить, что некоторые из факторов, влияющих на потребителя во время совершения им покупок, не поддаются контролю со стороны продавцов, другие – наоборот, регулируются продавцами для привлечения внимания потребителя к конкретным товарам.

Согласно [5] процесс принятия решения потребителем о покупке благ, как правило, проходит в несколько этапов, а именно: осознание потребности, поиск информации, оценка вариантов, покупка, реакция на покупку. Причем на каждом из перечисленных этапов моделирование потребительского поведения невозможно без учета групп факторов влияния. Результаты обобщения этих факторов представлены на рис. 1.

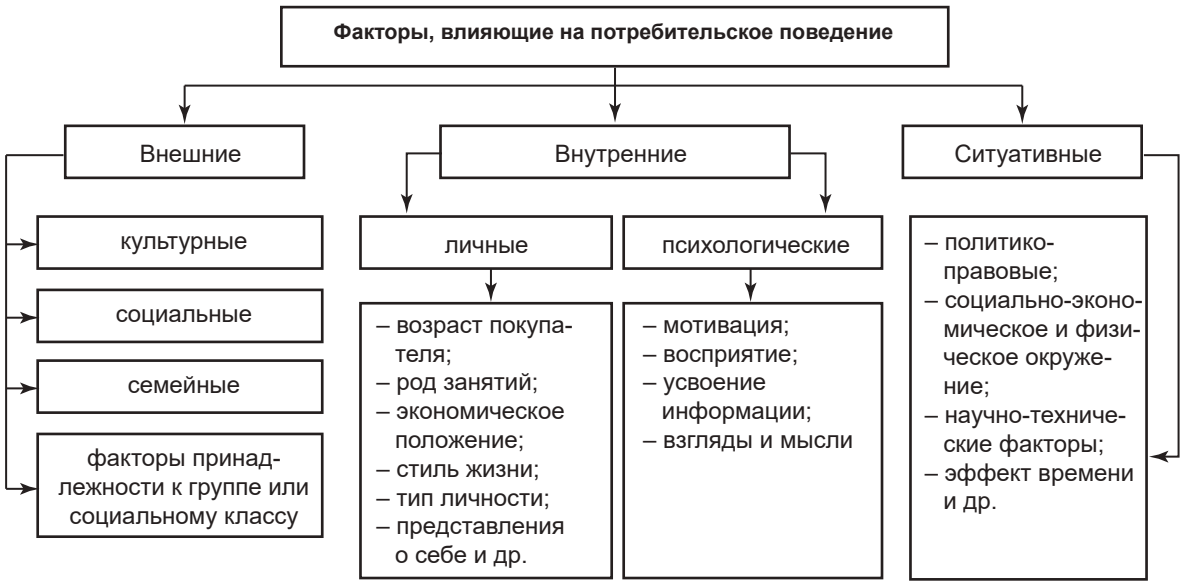

Рис. 1. **Основные факторы, влияющие на поведение потребителей**

Источник: сформировано автором на основе [3; 4]

Анализ факторов, представленных в рис. 1, свидетельствует, что все они могут быть представлены тремя группами: внешние, внутренние и ситуативные. Причем, согласно [3], наибольшее влияние на поведение потребителя оказывают факторы культурного уровня. Культура – основная первопричина, определяющая потребности и поведение человека. Хотя, безусловно, довольно весомым фактором является и личностный. Он зависит от

окружения человека. Друзья, семья, коллеги – люди, у которых человек просит совета, если сомневается в принятии решения. К личностным факторам можно также отнести: род занятий человека, увлечения и т. д. В соответствии с образом жизни человека у него формируются определенные потребности, отличные от других.

Следующие два фактора, социальный и психологический, по нашему мнению, следует рассматривать вместе. Подражая людям, которые пользуются уважением в обществе, человек, опираясь на их мнение и выбор, приобретает такой же или похожий товар. Не всегда при этом товары являются действительно нужными или полезными. Однако не следует забывать о существовании факторов, которые «подвластны» продавцам. Они оказывают не меньшее влияние на покупателей.

Как известно, одной из причин существования проблемы выбора является экономическое положение покупателей. В зависимости от уровня жизни в стране, люди готовы покупать по более низким или более высоким ценам. В условиях свободной торговли потребитель может выбрать товар по той цене, по которой желает. Однако в условиях монополии продавцы устанавливают одинаковые цены на конкретный вид товара и отнимают право выбора у потребителя.

Процесс принятия решения потребителем о приобретении того или иного товара зависит также от наличия рекламы на товары. Маркетологи особое внимание уделяют обработке сознанием поступающей информации, поэтому их деятельность направлена на поиск людей, психологически восприимчивых к рекламным сообщениям. Цель рекламы – заставить потребителей выполнить желаемое рекламодателем действие. Большинство людей реагирует на рекламу и уловки маркетологов. Смотря на два товара одного вида, потребитель остановится на том, название марки которого он уже слышал или видел ранее. Важную роль играет упаковка товара. Потребитель предпочтет цветную и блестящую упаковку скромной и неприметной, иногда даже жертвуя каким-то количеством денег.

Таким образом, можно сделать вывод, что факторов, детерминирующих решения потребителей о выборе, достаточно много. Некоторым из них покупатель поддается осознанно, а каким-то – бессознательно. Каждый покупатель является отдельной личностью со своим мнением, мыслями и восприятием информации, поэтому иногда два схожих по стилю поведения потребителя ведут себя по-разному. Именно поэтому пока нельзя составить точную модель поведения покупателя в конкретной потребительской ситуации.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Колесниченко И. М.

Литература: 1. Наумов В. Н. Модели поведения потребителей в маркетинговых системах: учеб. пособие. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2009. 240 с. **2.** Модели поведения потребителей. URL: http://superiorseller.com/modeli-povedeniya-potrebitelei. **3.** Факторы, влияющие на поведение потребителей. URL: http://studopedia.ru/17_91837_faktori-vliyayushchie-na-povedenie-potrebiteley.html. **4.** Факторы, влияющие на поведение потребителя // Рутвет. URL: https://www.rutvet.ru/in-faktory-vliyayuschie-na-vybor-potrebitelya-8059.html. **5.** URL: http://www.studfiles.ru/preview/2099405/.

КУРС ГРИВНІ ТА ФАКТОРИ, ЩО НА НЬОГО ВПЛИВАЮТЬ

УДК 303.725:336.748

Некрасова К. Д.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні економічні фактори, що впливають на курс гривні до долара. За допомогою побудованої багатофакторної регресійної моделі досліджено залежність результативної ознаки від фактор-*

© Некрасова К. Д., 2017

них ознак. Отриману модель перевірено на статистичну значущість. Виявлено найбільш впливові фактори, що стимулюють зріст / зниження курсу гривні до долара.

Ключові слова: *гривня, долар, валютний курс, багатофакторна регресійна модель, економетричний аналіз.*

Аннотация. *Рассмотрены основные экономические факторы, влияющие на курс гривны к доллару. С помощью построенной многофакторной регрессионной модели исследована зависимость результативного признака от факторных признаков. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Выявлены наиболее влиятельные факторы, стимулирующие рост / снижение курса гривны к доллару.*

Ключевые слова: *гривна, доллар, валютный курс, многофакторная регрессионная модель, эконометрический анализ.*

Annotation. *This article considers the main economic factors affecting the hryvnia exchange rate to the dollar. With the help of the constructed multifactorial regression model, the dependence of the effective attribute on factor characteristics was investigated. The obtained model was checked for statistical significance. The most influential factors, which stimulate the growth/depreciation of the hryvnia exchange rate to the dollar were revealed.*

Keywords: *hryvnia, dollar, exchange rate, multifactor regression model, the econometric analysis.*

Актуальність вирішення проблеми аналізу обумовлена важливістю валютного курсу в економічному розвитку країни. Значні коливання валютного курсу, що продовжуються протягом останніх трьох років, є джерелом економічної нестабільності України.

Метою написання статті є аналіз зміни курсу гривні до долара та виявлення факторів, що впливають на суттєві коливання валютного курсу.

Валютний курс грає життєво важливу роль в економічному розвитку країни. Безпосередньо або опосередковано валютний курс зачіпає безліч ключових економічних змінних. Він може позначатися на процентній ставці, яка сплачується за іпотечними кредитами, прибутковості інвестиційних портфелів, роздрібних цінах, викликає зміну внутрішньоекономічної ситуації, впливає на конкурентоспроможність фірм, прибуток підприємств і навіть перспективи робочих місць. Валютні коливання – це, безумовно, природний результат системи плаваючих обмінних курсів, яка є нормою для більшості основних економік, але, з огляду на графік (рис. 1) [1], бачимо, що за останні роки курс гривні до долара втратив свою минулу стабільність, що суттєво підриває економіку України.

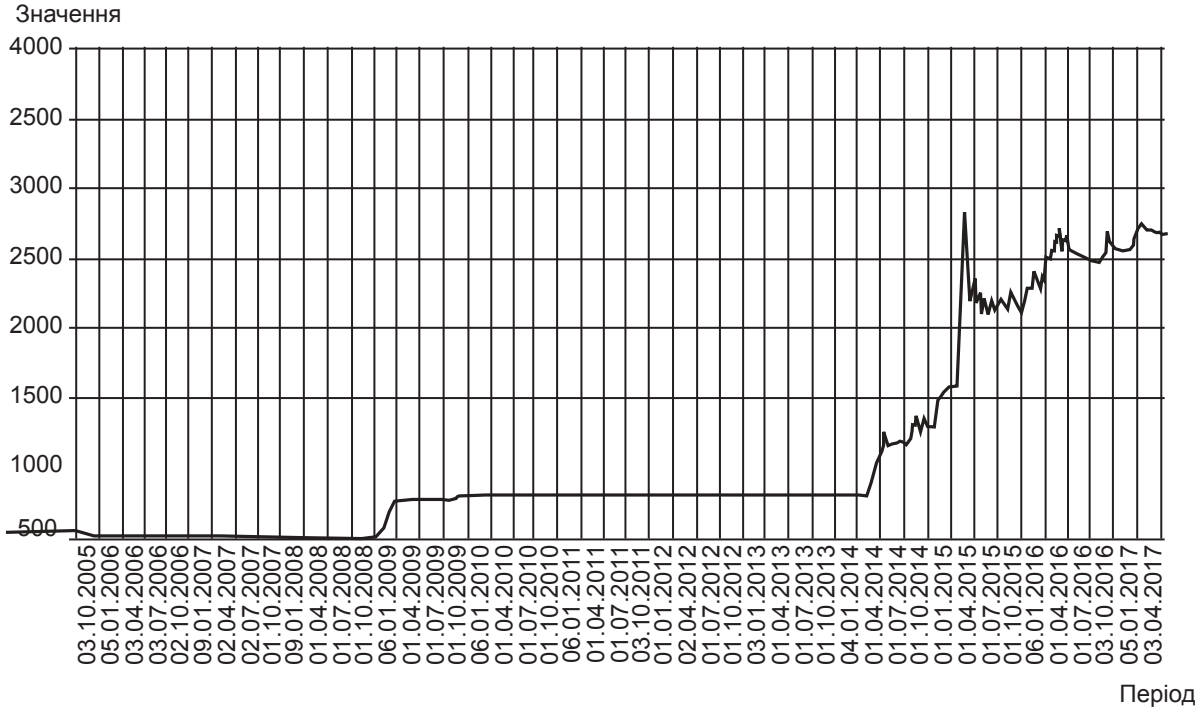

Рис. 1. **Курс гривні до долара**

Валютний курс – це ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в іноземних грошових одиницях або міжнародних валютних одиницях (СДР, євро). При встановленні валютного курсу необхідно враховувати рівень співвідношення валют у довгостроковому та короткостроковому періодах.

Аналіз робіт відомих учених і практиків дозволив встановити перелік факторів, які, перш за все, впливають на курс гривні до долара. До них віднесено:

– ВВП – це основний індикатор стану національної економіки. Його зростання означає загальне пожвавлення економіки країни, достатнє фінансування соціальної сфери та державних програм, що призводить до зростання попиту на національну валюту та зумовлює її зміцнення;

– темпи інфляції (чим вищі темпи інфляції у країні, тим нижчий курс її валюти, якщо не протидіють інші фактори);

– платіжний баланс країни або сальдо держбюджету (у випадку, коли торговельне сальдо країни є активне, тобто надходження з-за кордону перевищує її валютні витрати, курс національної валюти має тенденцію зростати);

– золотовалютний резерв країни постає як страховий запас, який здатний захистити національну економіку держави від макроекономічних ризиків; основним призначенням таких резервів є забезпечення стійкості курсу валюти держави.

На основі даних офіційної статистики маємо значення показників, а саме: результативна ознака y – значення курсу USD НБУ (грн за 100 USD); факторні ознаки: x_1 – ВВП, млн грн; x_2 — індекс інфляції, %; x_3 – сальдо Державного бюджету України, млн грн; x_4 – золотовалютні резерви України, млн грн. Вихідні дані наведено у табл. 1 [2].

Таблиця 1

Вихідні дані для аналізу

Рік	Значення курсу USD НБУ, грн за 100 USD (y)	ВВП, млн грн (x_1)	Індекс інфляції, % (x_2)	Сальдо Держбюджету України, млн грн (x_3)	Золотовалютні резерви, млн грн (x_4)
2000	521,63	175888,00	125,80	697,30	769,52
2001	543,45	211175,00	106,10	-680,60	1676,79
2002	529,85	225810,00	99,40	1119,40	2364,86
2003	533,19	267344,00	108,20	-1043,10	3698,74
2004	533,15	345113,00	112,30	-10216,50	5181,15
2005	528,10	441452,00	110,30	-7876,20	10238,80
2006	505,00	544153,00	111,60	-3897,60	44852,15
2007	505,00	720731,00	116,60	-15,72	65193,38
2008	489,10	948056,00	122,30	-12500,70	63338,34
2009	778,27	913345,00	112,30	-35517,20	53248,55
2010	796,75	1082569,00	109,10	-64265,50	69487,71
2011	796,50	1316600,00	104,80	-23557,60	63925,67
2012	798,50	1408889,00	99,80	-53445,20	49398,62
2013	799,30	1454931,00	100,50	-64707,60	38247,00
2014	1065,24	1566728,00	124,90	-78052,80	29203,00
2015	2041,20	1979458,00	143,30	-45167,50	16623,75
2016	2517,90	2279954,00	112,40	-70130,20	27216,00

Економетричний аналіз щодо залежності курсу гривні до долара від факторних ознак був проведений за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics.

$$y = 319{,}689 + 0{,}000882196x_2 - 0{,}00948057\ x_4.$$

Під час аналізу було виявлено, що найбільш впливовими факторами є: x_2 – індекс інфляції; x_4 – золотовалютні резерви України. Проте такі фактори, як x_1 – ВВП та x_3 – сальдо Державного бюджету України, були виключені з моделі.

Необхідно перевірити отриману модель в цілому на статистичну значущість. Розрахункове значення F-критерію (=8,198) перевищує табличне (=3,26), що є показником значущості статистичної моделі в цілому. Це дає нам підстави для її подальшого використання з метою аналізу залежності результативної ознаки від факторних.

Коефіцієнт детермінації (R^2) склав 85,5624 %, що говорить про те, що впливові фактори (x_2 – індекс інфляції та x_4 – золотовалютні резерви України) описують мінливість величини курсу гривні до долара – y на 85,56 %. Вплив не включених до моделі факторів складає 14,4376% від загальної варіації.

Перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності за допомогою коефіцієнтів парної кореляції, які наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	y	x_2	x_4
y	1	-0,5433	-0,3969
x_2	-0,5433	1	-0,3925
x_1	-0,3969	-0,3925	1

Джерело: сформовано автором

За даними таблиці маємо, що усі парні коефіцієнти кореляції належать інтервалу $|r| < 0,7$. Цей факт свідчить про відсутність мультиколінеарності у моделі. Найбільший вплив на результативну ознаку має змінна x_2, оскільки залежність у від x_2 вимірюється у -0,5433.

Оскільки коефіцієнт регресії $b_2 = 0,000882196$, то зі збільшенням індексу інфляції на 1 % курс гривні до долара збільшиться на 0,000882196 %. Коефіцієнт регресії $b_4 = 0,00958057$засвідчує, що при зростанні запасу золотовалютних резервів України на 1 млн грн значення курсу гривні до долара зменшиться на 0,00958057 млн грн.

Продовжимо аналіз впливу факторів на значення курсу USD НБУ (грн за 100 USD) за допомогою β-коефіцієнтів:

$$\beta_2 = -0,83; \ \beta_4 = -0,72.$$

Маємо рівняння регресії у стандартизованих величинах:

$$t = -0,83t_3 - 0,72t_4.$$

Аналіз β-коефіцієнтів вказує на той факт, що індекс інфляції (x_2) та золотовалютні резерви України (x_4) обидва негативно впливають на результативну ознаку. Також β-коефіцієнт одного з факторів, а саме індексу інфляції (x_2), за модулем більший, ніж β-коефіцієнт іншого фактора, тож індекс інфляції має більш інтенсивний вплив на значення курсу USD НБУ.

У ході дослідження альтернативної моделі залежності було виявлено, що залежність значення курсу USD НБУ (y) від індексу інфляції (x_2) найкраще пояснюється рівнянням:

$$y = -296,069 + 0,0882859x_2^2.$$

В цьому випадку коефіцієнт детермінації складає 16,99 %, тобто фактор x_2 – індекс інфляції пояснює мінливість величини курсу гривні до долара – y на 16,99 %.

Аналогічне дослідження альтернативної моделі залежності було проведено з фактором x_4 – золотовалютні резерви України. Отримано рівняння:

$$y = \frac{1}{0,00138788 + \frac{0,577588}{x}}.$$

R^2 склав 13,16 %, що говорить про те, що обраний фактор x_4 – золотовалютні резерви України описує мінливість величини курсу гривні до долара y на 13,16 %.

Виконання економетричного аналізу ставить перед собою певні цілі й одна з основних – це прогнозування. Показником для проведення цієї процедури є коефіцієнт Дарбіна–Уотсона, який для цієї моделі дорівнює 0,8472. Величина цього коефіцієнта не наближається до 2, що засвідчує непридатність цієї моделі до прогнозування.

Отже, в результаті проведеного дослідження виявлено основні економічні чинники нестабільності курсу USD Національного банку України, а саме: збільшення золотовалютних запасів і зниження індексу інфляції України призводить до зниження курсу USD НБУ. Отримані результати є логічними й обґрунтованими з економічної точки зору. Тож варто провести політику стимулювання накопичення ЗВР та зниження індексу інфляції з метою зниження значення курсу USD НБУ. Беручи до уваги той факт, що валютний курс формується не лише під впливом економічних факторів, то у майбутньому доцільно було б розширити дослідження й щодо впливу політичних факторів на його формування.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. МИНФИН. URL: http://index.minfin.com.ua/chart/. **2.** МИНФИН. URL: http://index.minfin.com.ua/budget/.

АНАЛИЗ УРОВНЕЙ ЗАГРЯЗНЕНИЯ ВОЗДУХА В ПОЛТАВСКОЙ ОБЛАСТИ

УДК 519.223.3:502/504(477.53)

Никитченко Е. А.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализированы средние значения уровней загрязнения воздуха выбросами оксида углерода в Полтавской области за 2010 и 2016 гг. Установлена существенность различия средних значений выбросов оксида углерода с помощью t-критерия Стьюдента. Описаны причины существенных изменений средних значений уровней загрязнения.*

Ключевые слова: *среднее значение, гипотеза, критерий Стьюдента, существенность различия.*

Анотація. *Проаналізовано середні значення рівнів забруднення повітря викидами оксиду вуглецю в Полтавській області за 2010 та 2016 рр. Встановлено суттєвість різниці середніх значень викидів оксиду вуглецю за допомогою t-критерію Стьюдента. Описано причини суттєвих змін середніх значень рівнів забруднення.*

Ключові слова: *середнє значення, гіпотеза, критерій Стьюдента, суттєвість різниці.*

Annotation. *Analyzed average values of air pollution emissions of carbon monoxide in the Poltava region for the 2010 and 2016. Established the significance of differences of average values of carbon monoxide emissions using Student's t-test. Describe the reasons for significant changes of the average values of contamination levels.*

Keywords: *mean value, hypothesis, student's test, significant of difference.*

Загрязнение атмосферного воздуха является одной из важных природоохранных проблем Полтавской области. Выбросы загрязняющих веществ в атмосферный воздух за последние годы несколько стабилизировались и составили 29,0 тыс. т в 2016 г. Анализ значений загрязненности воздуха и причин их изменений становится сегодня особенно актуальной задачей.

Проблемами исследования экологии в нашей стране, в частности загрязнения атмосферного воздуха, занимались такие ученые, как: Бедрий Я. Л. [1], Желибо Е. П. [2], Зеркалов Д. В. [3] и др. В своих работах они поднимали важные темы относительно экологической ситуации, являющейся первой на повестке дня во всем мире.

В данной работе представлено решение статистической задачи относительно проверки гипотезы о существенности различия средних значений объемов выбросов в Полтавской области.

Основными по объемам выбросов в воздушную среду Полтавской области являются предприятия следующих отраслей промышленности: теплоэнергетика, на долю которой приходится 43,73 % общего объема выбросов вредных веществ; на втором месте – пищевая промышленность (18,1 % общего объема выбросов); на третьем месте находится машиностроительный комплекс, который насчитывает 11,3 % выбросов от общего количества эмиссий [4].

Приоритетной для Полтавской области остается проблема снижения выбросов в атмосферный воздух таких вредных веществ, как: диоксид серы, диоксид азота, метан, оксид углерода, оксид азота, сажа, неметановые летучие органические соединения. Наиболее опасным загрязняющим веществом является оксид углерода, который поражает центральную нервную систему человека и вызывает гипоксию. Этот элемент относится к 4 классу опасности воздействия на организм человека [5].

© Никитченко Е. А., 2017

В табл. 1 представлены данные о выбросах оксида углерода в атмосферный воздух от передвигающихся источников загрязнения в районах и городах Полтавской области за 2010 и 2016 годы.

Поставлена задача о проверке гипотезы относительно существенности или несущественности различия двух выборочных средних значений уровней загрязнения воздуха оксидом углерода.

Для этого целесообразно применить t-критерий Стьюдента, теоретические положения которого описаны в работе [6].

Таблица 1

Выбросы оксида углерода в атмосферный воздух от передвигающихся источников загрязнения в Полтавской обл. за 2010 и 2016 гг.

Полтавская область, районы, города	Выбросы оксида углерода, г. (тыс. т)	
	2010	2016
Великобагачанский	4695,3	1168,3
Гадячский	3525,5	1310,7
Глобинский	7056,8	3152,4
Гребенковский	2060,1	680,2
Диканский	2149,5	750,0
Зеньковский	4218,2	1101,9
Карловский	4463,9	1098,6
Кобелякский	4393,3	1279,8
Козельщинский	4181,6	980,0
Котелевский	3482,4	777,7
Кремечугский	3864,8	1341,7
Лохвицкий	3952,2	1547,2
Лубенский	3510,3	1120,5
Машевский	3767,7	760,2
Миргородский	4398,2	1210,7
Новосанжарский	4547,0	1390,8
Оржицкий	4209,2	1012,3
Пирятинский	4324,4	1257,6
Полтавский	5158,7	2056,8
Решетиловский	4215,9	1020,3
Семеновский	2139,7	990,8
Хорольский	3734,5	1470,9
Чорнухинский	1070,2	350,7
Чутовский	3280,7	760,4
Шишацкий	3990,8	1397,1
г. Полтава	20555,3	12036,7
г. Гадяч	3533,4	1054,2
г. Горишни Плавни	12248,0	6428,7
г. Кременчуг	11220,8	8347,1
г. Лубны	4396,5	1287,6
г. Миргород	4229,3	1034,7

Уровень значимости t-критерия равен вероятности ошибочно отклонить гипотезу о равенстве выборочных средних двух выборок, когда в действительности эта гипотеза имеет место.

Сформулирована нулевая гипотеза $H_0:\{\overline{x}=\overline{y}\}$ при альтернативной гипотезе $\{H_1:\overline{x}\neq\overline{y}\}$.

При проверке существенности различия двух средних с помощью t-критерия Стьюдента использован следующий алгоритм [6]:

– найдены выборочные средние двух выборок за 2010 и 2016 годы соответственно: $\overline{x}=4921{,}7484$, $\overline{y}=1941{,}181$.

– найдены выборочные дисперсии $D_x=13374599$, $D_y=5989809$;

– вычислено эмпирическое значение критической статистики:

$$t_{эмп} = \frac{|\overline{x} - \overline{y}|}{\sqrt{n_1 \cdot D_x + n_2 \cdot D_y}} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2} \cdot (n_1 + n_2 - 2)},$$

где $n_1 = 31$, $n_2 = 31$ – объемы исследуемых выборок – $t_{эмп} \approx 3{,}09$;

определено по таблице критическое значение:

$$t_{кр}(\alpha, n_1 + n_2 - 2) = t_{кр}(0{,}01, 31 + 31 - 2) = 2{,}66.$$

Таким образом, учитывая, что $t_{кр}(0{,}01, 60) = 2{,}66 < 3{,}09 = t_{эмп}$, гипотеза о несущественности различий средних значений загрязнения оксидом углерода воздуха Полтавской области за исследуемые года на уровне значимости α = 0,01 отклоняется. Следовательно, данные 2016 г. и 2010 г. нельзя считать данными одной совокупности.

В качестве причин существенности различия средних значений уровней загрязнения можно указать следующее. Действительно, известно, что в 2010 г. уровень загрязнения был выше по вине многих промышленных предприятий в разных городах и районах области, где недостаточно внимания уделялось природоохранным мероприятиям. Так, например, в г. Кременчуге и г. Горишни Плавни степень выбросов вредных веществ в атмосферный воздух была довольно высокой. Вследствие ухудшения экономико-политической обстановки в Украине к 2016 г. многие заводы, предприятия и фабрики в этих городах были закрыты или их территории были сокращены в размерах, и уровень опасных субстанций для жизни и деятельности населения снизился в разы. Также к 2016 г. на действующих предприятиях были установлены дополнительные системы очистки воздуха. Так, можно увидеть, что Гребенковский, Зиньковский, Котелевский, Машевский, Решетиловский, Шишацкий районы отличаются значительным снижением уровня загрязненности.

Таким образом, использование инструментария проверки статистических гипотез становится аналитической основой подтверждения изменения числовых значений экономических характеристик. Это в дальнейшем позволит проводить анализ причин этих изменений и разрабатывать необходимые мероприятия по устранению негативных явлений.

Научный руководитель – д-р экон. наук, професор Малярец Л. М.

Литература: 1. Бедрий Я. Л. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. 286 с. **2.** Желибо Е. П., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності: підручник. Київ: Каравела, 2007. 288 с. **3.** Зеркалов Д. В. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. Київ: Основа, 2011. 256 с. **4**. Абрамовский Е. Р., Карплюк В. И., Переметчик Н. Н. Атмосфера больших городов. Днепропетровск : Наука и образование, 2011. 350 с. **5.** Арустамов Э. А. Охрана труда: справочник. М.: Дашков и К, 2008. 588 с. **6.** Малярець Л. М., Лебедєва І. Л., Широкорад Л. Д. Математика для економістів. Теорія ймовірностей та математична статистика: навч. посіб.: у 3 ч. Ч. 3. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 568 с.

ЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР ЯК ФОРМА СКЛАДНИХ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 342:340.111.5

Новосєльцева В. І.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню проблем інституту ліцензій у праві інтелектуальної власності, визначенню й аналізу поняття ліцензійного договору, який є цивільно-правовим засобом забезпечення*

© Новосєльцева В. І., 2017

авторського права з окресленням його ознак і видів. Досліджено перспективи розвитку ліцензійних правовідносин у законодавстві України.

Ключові слова: *ліцензія, ліцензійний договір, інтелектуальна власність, вільна ліцензія, майнові права.*

Аннотация. *Статья посвящена исследованию проблем института лицензий в праве интеллектуальной собственности, определению и анализу понятия лицензионного договора, который является гражданско-правовым средством обеспечения авторского права с описанием его признаков и видов. Изучены перспективы развития лицензионных правоотношений в законодательстве Украины.*

Ключевые слова: *лицензия, лицензионный договор, интеллектуальная собственность, свободная лицензия, имущественные права.*

Annotation. *This article is devoted to the problems of the Institute of licenses to intellectual property law, devoted to the definition and analysis of the concept of a license agreement, which is the civil remedies provision of copyright outlining its characteristics and types. We study the prospects of licensing relationships in the legislation of Ukraine.*

Keywords: *license, license agreement, intellectual property, free license, property rights.*

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України, яка гарантує кожному громадянину свободу літературно-художньої, наукової і технічної творчості, наша незалежна держава послідовно створює свої власні механізми захисту. Створення науково-технічних результатів і їх втілення у формі складних об'єктів інтелектуальної власності, їх надійна правова охорона і використання дозволять забезпечити стабільний економічний розвиток на основі постійного вдосконалення технологічних процесів, що характеризують сучасне виробництво та забезпечують випуск продукції, конкурентноздатної як на внутрішньому, так і на світовому ринках [1].

Останні дослідження та публікації. Певні аспекти ліцензійного договору на використання об'єкта авторського права, у тому числі й складних об'єктів інтелектуальної власності, та виникнення з приводу нього цивільних прав і обов'язків, а також інші питання висвітлювалися в працях багатьох учених, зокрема таких, як: А. Антопольського, І. Безклубого, В. Ватраса, М. Галянтича, Є. Гаврилова, А. Глискова, О. Городова, А. Дрішлюка, Харитонової, А. Єгорова, А. Єфремова, В. Корчагіна, В. Михайлова, Азовського та ін., однак їхні праці торкалися лише окремих питань у сфері регулювання ліцензійного договору на використання складних об'єктів інтелектуальної власності та не знайшли комплексного цивілістичного характеру. Цим і обумовлюється актуальність цього наукового дослідження [2].

Метою статті є визначення поняття, ознак та сутності правової природи ліцензійного договору як форми і виразу складних об'єктів інтелектуальної власності з урахуванням норм вільного договору, якому притаманні певні визначення, ознаки й особливості.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 424 ЦК України майновими правами інтелектуальної власносте є такі: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [3].

Особливістю метода права інтелектуальної власності є надання державою певним особам тимчасової монополії використання відповідних нематеріальних благ (приватними виробниками товарів і послуг), що виявляється в установленні державою для всіх третіх осіб заборони використання цих благ без згоди особи, яка має таку монополію (автор, ліцензіар). Схематично його можна зобразити так: заборона – дозвіл. Заборона на використання об'єктів авторського й патентного права як ланка правового регулювання правовідносин у сфері права інтелектуальної власності виникає внаслідок прямої вказівки закону. Для об'єкта авторського права право на нього виникає з моменту створення твору, з факту як такого. Необхідність у будь-яких діях держави в цьому випадку відсутня. Для виникнення суб'єктивних прав жодних дій з боку автора (в авторському праві) і з боку винахідника (патентне право) на адресу третіх осіб здійснювати не потрібно. Замість зазначених осіб ці дії виконуються за законом, шляхом установлення презумпції загальної заборони використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності всім третім особам. Дозвіл – це дія ліцензіара на розпорядження правом на твір або правом на винахід, або правом із винаходу, а також інші об'єкти, через що між ним та одним із третіх осіб виникають взаємні цивільні права й обов'язки, відповідальність.

Отже, ключовим у механізмі правового регулювання відносин із приводу використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них результатів є надання правоволодільцем дозволу (ліцензії) на використання певного об'єкта права інтелектуальної власності. За відсутності дозволу (ліцензії) діє встановлена законом заборона на використання певного об'єкта права інтелектуальної власності.

Різниця між ліцензією та ліцензійним договором полягає в тому, що ліцензія – це документ, який дозволяє ліцензіату використовувати об'єкт промислової власності в певній обмеженій сфері та може існувати незалежно

від наявності ліцензійного договору, а от предметом ліцензійного договору є ліцензія на право використання об'єкта інтелектуальної власності ліцензіату на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог ЦК України й інших законів.

Договір є таким правовим механізмом, який забезпечує обіг матеріальних і нематеріальних благ, тобто відображає динаміку суспільних відносин. Відповідно норми договірного права забезпечують цю динаміку. Як вже зазначалося, договір є правовою підставою виникнення зобов'язання, а зрештою, і зобов'язального правовідношення. Таке правовідношення не є абсолютно однорідним і незмінним, воно проходить кілька стадій свого розвитку, які характеризуються певними правовим особливостями. Ці особливості найрельєфніше виявляються на таких стадіях, як: укладення договору, виконання договору, невиконання (порушення) договору. Може постати питання про доцільність такого розчленування договірного зобов'язання. Відповідь має бути позитивною, адже якщо договір розглядати і як підставу виникнення зобов'язання, і як юридичний факт (правочин), не можна його вважати одномоментним явищем. Так, можуть бути рідкісні ситуації виконання договорів одночасно в момент їх укладання, але переважна частина договорів виконуються зі впливом певного часу різної тривалості [4].

Стаття 1107 Цивільного кодексу України містить перелік видів договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Зокрема, у першій частині цієї статті зазначається, що розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів:

- ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- ліцензійний договір:
- договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [3].

Ліцензійний договір – це цивільно-правовий договір, згідно з яким одна сторона – ліцензіар – на оплатній основі надає іншій стороні договору – ліцензіату – право на використання об'єктів промислової власності. Результатом укладання та реєстрації ліцензійного договору в Державному департаменті інтелектуальної власності, який функціонує при Міністерстві освіти і науки України, є видача ліцензії. Ліцензія – це дозвіл на використання винаходу або іншого технічного досягнення, який надається на основі ліцензійного договору або судового чи адміністративного рішення компетентного державного органу [5, с. 338].

Особливістю об'єктів, права на використання яких передаються згідно з ліцензійними договорами, є: новизна, що означає їх первинне розроблення, винахід; офіційне визнання та закріплення, тобто їх власник (ліцензіар) повинен мати на них виключне право власності, а саме право володіння, користування та розпорядження.

Згідно з п. 2.3.2 Інструкції до істотних умов ліцензійного договору належать: 1. Сторони ліцензійного договору. 2. Предмет ліцензійного договору. 3. Номер свідоцтва. 4. Перелік товарів і послуг. 5. Обсяг прав, що передаються. 6. Вид ліцензії. 7. Строк дії ліцензійного договору. 8. Територія дії ліцензійного договору. 9. Місцезнаходження (місце проживання) сторін [6].

Сьогодні як у міжнародному, так і у внутрішньому товарному обігу особливої уваги набувають права на інтелектуальну власність та її складову – промислову власність. Особливістю охорони прав промислової власності є обов'язкова реєстрація та отримання охоронних документів, тому поступово збільшується й кількість заявок на реєстрацію об'єктів промислової власності, включаючи знаки для товарів та послуг. Пожвавлення на ринку прав інтелектуальної власності спричиняє зростання кількості порушень зазначених прав, відповідно, зростає кількість судових справ, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Інтелектуальну власність можна захищати у цивільному, адміністративному та кримінальному провадженні.

Слід зазначити, що основна кількість справ стосується знаків для товарів і послуг – близько 90 % від загальної кількості судових справ, пов'язаних із промисловою власністю. Найчастіше справи, пов'язані з товарними знаками, розглядають господарські суди України (далі – суди), оскільки ці об'єкти за своєю суттю призначені для використання в комерційній діяльності [3].

Ліцензійний договір є однією з головних підстав трансформації (перетворення) творчих (авторських) правовідносин інтелектуаліної власності у похідні «обмежені») правовідносини інтелектуальної власності, за якої зберігаються й первісні правовідносини.

Завдяки цій обставині ліцензійний договір став предметом самостійних досліджень [4].

Згідно зі ст. 1109 ЦК України ліцензійний договір є домовленістю сторін, за якою одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог чинного законодавства. Так, Закон України «Про телебачення і радіомовлення» у ст. 23 містить положенні щодо ліцензування мовлення, яке здійснюється виключно Національною радою відповідно до порядку та вимог, встановлених цим Законом і Законом України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» [6; 7]. Ліцензування мовлення іноземних телера-

діоорганізацій забороняється. Залежно від організаційно-технологічних особливостей розповсюдження програм Національна рада видає ліцензії на такі види мовлення: супутникове; ефірне; кабельне; проводове та багатоканальне.

Ліцензійний договір повинен укладатися в письмовій формі. У випадку недотримання письмової форми договору на використання літературного твору, такий договір визнається недійсним (ч. 2 ст. 1107 ЦК України). Виключення законом можуть бути встановлені випадки, при яких зазначений договір може укладатися усно. Відповідно до п. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в усній формі може укладатися договір на використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах).

Зміст ліцензійного договору складають умови про вид ліцензії. За обсягом прав, що надаються, розрізняють виключну, одиничну та невиключну ліцензії (ч. 3 ст. 1108 ЦК України) [3].

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері. що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері. Виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Якщо у договорі не зазначено вид ліцензії, то вважається що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія (ч. 4 ст. 1109 ЦКУ). Так, ст 25 Закону України «Про рекламу» містить положення, що реклама товарів та/або послуг професійних учасників фондового ринку повинна містити відомості щодо наявності ліцензії, яка підтверджує право на провадження відповідного виду діяльності на фондовому ринку, із зазначенням серії та номера ліцензії, дати її видачі та строки дії, найменування органу, який видав ліцензію [5; 8].

Ліцензійний договір не підлягає обов'язковій державній реєстрації. Відсутність державної реєстрації не впливає на чинність прав, наданих за ліцензією або договором, та інших прав на відповідний об'єкт інтелектуальної власності, зокрема, на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права Однак на вимогу сторін або однієї із сторін може бути здійснена державна реєстрація ліцензійного договору. Обов'язковій державній реєстрації підлягає факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності що передбачений договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Таким чином, договірна форма є найбільш розповсюдженою для об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі і для складних. Окремим видом законодавство закріплює ліцензійний договір, на підставі якого можливо отримати ліцензію – певний документ дозвільного характеру, на підставі якого можливо використання, розповсюдження і передача складних об'єктів права інтелектульної власності. Ліцензійний договір щодо складних об'єктів права інтелектуальної власності є різновидом цивільного договору, якому притаманні певні ознаки й особливості, та він є таким правовим механізмом, який забезпечує обіг матеріальних і нематеріальних благ (які є змістом складних об'єктів права інтелектуальної власності) і відображає динаміку суспільних відносин у сфері зазначених об'єктів, їх засвідчення, купівлю-продаж та інші правочини; ліцензійний договір є певним самостійним легальним засобом передачі і використання складних об'єктів права інтелектуальної власності за формою й умовами, визначеними нормамиі чинного законодавства.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. **2.** Харитонова О. І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): монографія. Одеса: Фенікс. 2011. 278 с. **3.** Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356. **4.** Безклубий І. А. Ліцензійний договір в патентному праві України : автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 1995. 26 с. **5.** Щербина В. С. Господарське право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 640 с. **6.** Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1991 № 3759-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 10. Ст. 43. **7.** Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України від 23.09.1997 № 538/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 48. Ст. 296. **8.** Право інтелектуальної власності України: конспект лекцій/авт.: В. М. Крижна, Н. Є. Яркіна. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2010. 112 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 005.21:005.51

Олейнікова А. О.

Магістрант 2 року навчання
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто поняття «стратегічне планування», основну мету, а також типологію, функції, основні етапи процесу стратегічного планування та основні напрями, яких потрібно дотримуватися підприємствам при стратегічному плануванні.*

Ключові слова: *стратегія, планування, етапи стратегічного планування, функції стратегічного планування, типологія стратегічного планування.*

Аннотация. *Рассмотрены понятие «стратегическое планирование», основная цель, а также типология, функции, основные этапы процесса стратегического планирования и основные направления, которых необходимо придерживаться предприятиям при стратегическом планировании.*

Ключевые слова: *стратегия, планирование, этапы стратегического планирования, функции стратегического планирования, типология стратегического планирования.*

Annotation. *The article considers the definition of «strategic planning», the main goal and also the typology, functions, the main stages of strategic planning process, and the main directions that must be followed by enterprises in strategic planning.*

Keywords: *strategy, planning, stages of strategic planning, strategic planning functions, typology of strategic planning.*

Перехід економіки України до ринкових відносин зумовлює необхідність змін у системі управління, в тому числі у плануванні діяльності підприємства. Водночас сьогоднішнє планування майже не враховує підприємницького ризику, недостатньо опрацьовуються альтернативні варіанти різних планових рішень, планування здійснюється в усіченому вигляді, а в деяких крупних акціонерних підприємствах планування ведеться за підрозділами у вигляді фінансового плану. Немає загальної стратегії розвитку ппідприємства, немає єдиного плану. Внаслідок цього зростають збитки, заборгованість до бюджету, виникають інші негативні явища. Часто планові рішення ухвалюються тільки з урахуванням внутрішнього середовища і майже не враховують оточуюче або зовнішнє. Підприємства належною мірою не використовують ринкових підходів і методів стратегічного планування і не можуть не тільки впливати на ринок, але й адаптувати свої можливості до мінливого середовища.

Отже, стратегічне планування є запорукою успіху і є невід'ємною частиною роботи як малих, так і великих підприємств у будь-якій галузі. Саме тому важливим і значним є питання щодо визначення процесу стратегічного планування на підприємстві, його методів і завдань.

Проблематика стратегічного планування досить широко висвітлена зарубіжними фахівцями: А. Чандлер, Г. Саймон, М. Портер, Г. Хамел, Г. Мінцберг, А. Томпсон, А. Стрікленд, У. Кінг, Д. Кліланд [4; 7; 8] та ін., а також вітчизняними дослідниками: Р. Акмаєв, Р. Акофф, І. Ансофф, В. Винокуров, С. Гончарова, Л. Довгань, В. Єфремов, В. Нємцов, С. Оборський, А. Садєков, З. Шершнева [1; 5; 9] та ін.

Метою цього дослідження є узагальнення теоретичних підходів до стратегічного планування діяльності підприємств.

Саме стратегічне планування може стати тим дієвим інструментом сучасного управління, завдяки якому підприємства зможуть піднятися, стабілізувати свою діяльність і одержати необхідний імпульс для подальшого розвитку. Це підтверджує як управлінське розуміння планування, так і істину, яка стверджує, що саме на управлінні різних рівнів лежить завдання зробити все можливе для забезпечення оптимального варіанта майбутнього розвитку.

Враховуючи вищевикладене, під стратегічним плануванням діяльності підприємства слід розуміти управлінський процес розробки специфічних стратегій різного ступеня невизначеності, тимчасової орієнтації і горизонту планування на основі співставлення цілей, ресурсів і можливостей підприємства в повній узгодженості з типологією стратегічного планування, приведеною в табл. 1 [3].

© Олейнікова А. О., 2017

Таблиця 1

Типологія стратегічного планування [12]

Стратегічне планування		
Ступінь невизначеності	**Горизонт планування**	**Форми планування**
Високий	Довгострокове	Інвестиційне
Середній	Середньострокове	Бізнес-планування
Низький	Короткострокове	Фінансове

При стратегічному плануванні потрібно дотримуватися таких основних напрямів [2].

Ситуативний аналіз – оцінюється положення підприємства, його відносини із зовнішнім середовищем.

Маркетинговий синтез – етап висунення цілей, які відображають загальні короткострокові і довгострокові цілі підприємства.

Вироблення стратегії – вирішення як у загальних рисах, так і детально, що треба робити, щоб досягти виконання поставлених цілей.

Стратегічний контроль – етап стеження за результатами діяльності, порівняння плану з реальними досягненнями впродовж певного періоду часу для вироблення коригуючих дій.

Стратегічне планування – це процедури і рішення, за допомогою яких розробляються стратегія підприємства, яка повинна забезпечити досягнення цілей функціонування підприємства (рис. 1) [2].

Розподіл ресурсів. Включає в себе розподіл обмежених організаційних ресурсів, зокрема, спеціальних фондів, дефіцитних управлінських талантів, накопиченого технологічного досвіду тощо.

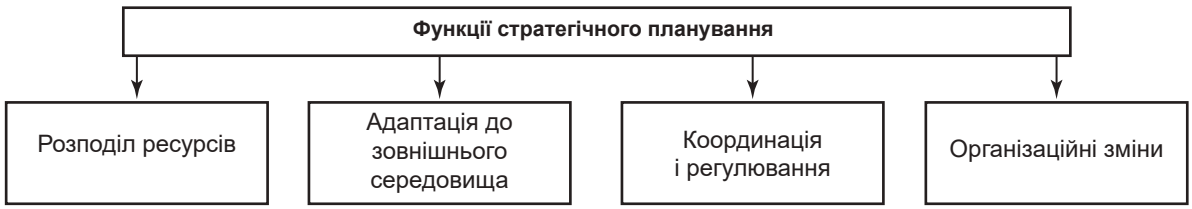

Рис. 1. **Функції стратегічного планування**

Адаптація до зовнішнього середовища. Стратегічне планування в цьому випадку ведеться в напрямі створення нових сприятливих умов діяльності шляхом розробки більш досконалих виробничих моделей, гнучких систем внутрішнього контролю, схем взаємодії з урядом і суспільством у цілому.

Координація і регулювання. Включає координацію стратегічної діяльності з метою відображення як здобутків, так і недоліків компанії для досягнення адекватної інтеграції операцій, з яких складається її діяльність.

Організаційні зміни. Передбачає систематичний розвиток мислення менеджерів шляхом формування в компанії інтелектуальних систем, які створюються з урахуванням минулих стратегічних рішень.

Процес стратегічного планування включає в себе визначення місії корпорації, цілей її діяльності, підсумків аналізу й оцінки зовнішнього середовища, аналізу й оцінки сильних і слабких сторін корпорації, оцінки стратегії, шляхів реалізації стратегії, альтернативних стратегій [8].

Набір проблем як система містить властивості, які відсутні у його складових. Коли система розділяється, ці властивості втрачаються. Крім того, кожна з частин системи має властивості, які втрачаються, якщо складові розглядаються окремо. Рішення для кола проблем залежить від того, як взаємопов'язані рішення щодо його частин. Це означає, якщо не робити певних дій, то настання бажаного майбутнього є малоймовірним, і якщо належні дії реалізовано, то імовірність такого майбутнього зростає. Таким чином, задачі планування необхідно розглядати як сукупність взаємозалежних проблем [5].

Отже, основна мета стратегічного планування полягає в моделюванні майбутньої успішної діяльності підприємства. Стратегічний план визначає основні напрями розвитку підприємства, в них позначаються певні «ніші» для господарської діяльності, які надалі підлягають заповненню засобами оперативного планування.

Застосування стратегічного планування створює найважливіші переваги у функціонуванні підприємства: готує підприємство до змін у зовнішньому середовищі; пов'язує його ресурси зі змінами зовнішнього середовища; прояснює проблеми, які виникають; координує роботу його різних структурних підрозділів; покращує контроль на підприємстві [6].

Ці обставини наповнюють новим змістом поняття «стратегічне планування» і визначають його як спосіб реалізації стратегії, прийнятої господарюючим суб'єктом [9].

Якщо стратегія підприємства є баченням міста і ролі на ринку товарів, то стратегічне планування – це конкретна вказівка на спосіб досягнення цього стану. Воно базується, з одного боку, на цілях і задачах, поставлених в ході розробки стратегії, а з іншого – на прогнозах у різних сферах розвитку.

Таким чином, можна констатувати, що стратегічне планування – це процес моделювання ефективної діяльності підприємства на певний період функціонування, зі встановленням його цілей і їх змін в умовах невизначеності ринкового середовища, а також визначення способу реалізації цих цілей і задач відповідно до його можливостей [3].

На сьогодні, в час жорсткої конкуренції, все більш збільшується значення стратегічного планування діяльності. Зовнішнє та внутрішнє оточення висувають нові вимоги, а саме: ризикованість, непередбачуваність, мінливість і нестабільність. Відсутність планів загрожує підприємству нестійким фінансовим станом, його банкрутством та втратою позиції на ринку. Тоді як впровадження системи планування дає можливість підприємству стабільно працювати, розвиватися на ринку та мати конкурентні переваги.

Науковий керівник – викладач Канова О. А.

Література: 1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. СПб.: Питер, 1999. 416 с. **2.** Беседін В. Ф. Логіка стратегічного планування: сутність, реформування, напрями вдосконалення. *Економіка і держава.* 2010. № 10. С. 9–14. **3.** Дикань В. Л., Зубенко В. О., Маковоз О. В., Токмакова І. В. Стратегічне управління: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2013. 272 с. **4.** Минцберг Г., Альстрэнд Б., Лемпел Дж. Школы стратегий. СПб.: Питер, 2000. 336 с. **5.** Нємцов В. Д., Довгань Л. Є. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. Київ: КПІ, 2001. 557 с. **6.** Пан Л. Обґрунтування необхідності стратегічного планування на вітчизняних підприємствах. *Підприємництво, господарство і право.* 2003. № 10. С. 8–11. **7.** Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції. Київ: Основи, 1997. 390 с. **8.** Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: учебник. М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. 576 с. **9.** Шершньова З. Є., Оборська С. В., Ратушний Ю. М. Стратегічне управління: навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни. Київ: КНЕУ, 2001. 232 с.

МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВІ ОЗНАКИ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

УДК 346.1

Омельчук Є. П.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто ознаки юридичних фактів у господарських правовідносинах. Наголошено на недостатньому дослідженні поставленої проблеми. Виділено загальні та спеціальні ознаки юридичних фактів у господарських відносинах. Більш ретельно розглянуто матеріально-правові ознаки юридичних фактів у господарських правовідносинах.*

Ключові слова: *господарське право, ознаки, юридичні факти, господарські відносини.*

Аннотация. *Рассмотрены признаки юридических фактов в хозяйственных правоотношениях. Отмечена недостаточная изученность поставленной проблемы. Выделены общие и специальные признаки юридических фактов в хозяйственных отношениях. Более подробно рассмотрены материально-правовые признаки юридических фактов в хозяйственных правоотношениях.*

Ключевые слова: *хозяйственное право, признаки, юридические факты, хозяйственные отношения.*

© Омельчук Є. П., 2017

Annotation. *Questions are considered the signs of the legal facts of economic relations. Noted little scrutiny of the problem. Allocated general and specific features of the legal facts in economic relations. A carefully considered the substantive law sign a legal fact in economic relations.*

Keywords: *economic law, signs, legal facts, economic relations.*

Якісний стан правовідносин залежить від того, чи відповідають вони вимогам суспільства та динаміці його розвитку. Але, незважаючи на це, існують фундаментальні основи побудови правовідносин, їх виникнення, функціонування, розвиток і припинення. До таких основ належить вчення про юридичні факти.

Витоки доктрини юридичних фактів мають своє коріння з римського права, коли особа зверталася за документальним підтвердженням того чи іншого факту у випадку, коли втрачено документи про цю подію. Теорія юридичних фактів застосовується і на сучасному етапі розвитку суспільства, що підкреслює актуальність досліджень з цієї тематики, особливо під час впливу інтеграційних процесів на законодавство України.

Юридичним фактам було присвячено багато робіт, серед яких праці таких видатних учених, як С. С. Алексєєва, О. С. Іоффе, В. Б. Ісакова, С. Ф. Кечек'яна, О. О. Красавчикова, Р. Й. Халфіної та ін. Саме вони заклали основи розуміння юридичних фактів у теорії права. Багато їхніх робіт було присвячено саме юридичним фактам у господарському праві. Але в той же час дуже мало уваги присвячено розгляду ознак юридичних фактів у господарських відносинах, що і є метою цього дослідження.

В Україні юридичні факти та господарські правовідносини є складовими великого поняття «господарське правове регулювання». Господарське правове регулювання – один із засобів державного впливу на господарські суспільні відносини з метою їх упорядкування та забезпечення [1].

Предмет господарського правового регулювання – господарські суспільні відносини, упорядкування яких неможливе без використання норм господарського права. Господарське правове регулювання забезпечується за допомогою спеціального механізму. Головними складовими елементами є: а) норми права як фундамент механізму; б) юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, з якими пов'язані виникнення, зміна чи припинення господарських правових відносин; в) господарські правові відносини опосередковані нормами права з приводу господарської діяльності; г) процесуально-правовий аспект юридичних фактів; ґ) відповідальність щодо порушення норм господарського права. Юридичні факти за вольовою ознакою поділяються на дії та події, а до дій входять акти реалізації суб'єктів відносин. Дії відповідно спрямованості волі суб'єкта на правові наслідки поділяються на юридичні вчинки та юридичні акти [2].

У теорії права ознаки юридичних фактів поділяються на загальні та спеціальні. До загальних ознак належить те, що юридичні факти – це життєві обставини, які: 1) полягають у наявності або відсутності певних явищ матеріального світу; 2) мають конкретний зміст, існують у певному місці та часі; 3) несуть інформацію про стан відносин; 4) мають зовнішній вираз; 5) передбачені нормами права; 6) зафіксовані у встановленій законодавством процесуальній формі; 7) викликають юридичні наслідки, передбачені нормами права [2]. Спеціальні ознаки юридичних фактів у правовому регулюванні господарських відносин бувають матеріально-правові, процедурні та процесуальні.

Матеріально-правові ознаки юридичних фактів у правовому регулюванні господарських правовідносин:

1) систематичні дії суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовані на досягнення економічних і соціальних результатів (з метою одержання прибутків або без мети одержання прибутку), слід розцінювати як юридичні факти. Отже, на підставі цього слід розглядати господарську діяльність (ст. 3 ГКУ) як юридичні факти;

2) юридичні факти мають наслідки вартісного характеру, тобто цінову визначеність при здійсненні господарської діяльності (ст. 3 ГКУ), – суму договору, вартість землі, ціну позову та ін. Винятком із правил може бути смерть підприємця, яку неетично розглядати з вартісного боку. Проте, незважаючи на індивідуальність людини, смерть підприємця припиняє його господарську діяльність, що мала цінову визначеність. Тому цей факт розглядається і як такий, що має вартісний характер. Як вдало зазначено Н. Б. Солтис, смерть як фактична обставина – це життєва подія, яка призвела до фізіологічного припинення існування фізичної особи. Смерть як юридична обставина – це офіційна констатація події у формі державної реєстрації юридичного факту [3];

3) суб'єкти господарювання вимушені додатково фіксувати та посвідчувати, для їх функціонування у правовому регулюванні господарських відносин, на підставі вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для ведення бухгалтерського обліку та обліку податкових зобов'язань [4]. Так, необхідно безперервно, послідовно, повно, з дня реєстрації до дня ліквідації вести бухгалтерський облік і фінансову звітність. У цьому і є відмінність юридичних фактів у господарських відносинах від юридичних фактів у цивільних відносинах. Останні, крім певної форми зовнішнього виразу, не потребують додаткового ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Проте сам процес ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності – це систематичні дії з контролю і впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів, під час яких

вони систематизуються на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного – аналітичного обліку. Такі дії також можна розглядати як юридичні факти [4];

4) складні юридичні факти в господарських відносинах можуть включати не тільки юридичні факти та юридично значущі умови, а й процесуальні юридичні факти;

5) наявність договірних засад у визначенні юридичних фактів. Так, сторони договору самостійно встановлюють, як саме повинні виконуватись певні дії, що входять до складу господарської діяльності. Ця ознака відрізняє юридичні факти у правовому регулюванні господарських відносин від трудових, кримінальних, адміністративних, податкових, бюджетних, конституційних відносин. Так, надання правового характеру тим чи іншим обставинам у сфері бюджетних відносин залежить від волі законодавця, а не від учасників правовідносин. Необхідно розрізняти цивільні зобов'язання та господарські [5];

6) юридичний факт, який є універсальним або спільним для будь-яких підстав господарювання, це – реєстрація суб'єкта господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, оскільки він є: 1) обов'язковим фактом для формування підстави господарювання; 2) є основним юридичним фактом у сукупності юридичних фактів. Ці ознаки відрізняють універсальний юридичний факт для підстав господарювання від універсального юридичного факту для будь-яких підстав спадкування, яким є смерть спадкодавця, або від універсального юридичного факту для будь-яких підстав виникнення правовідносин у сфері трудового права, яким є укладання трудового договору;

7) факти-презумпції, наприклад, презумпція дійсності договору, тобто договір визнається дійсним доти, поки він не визнаний судом недійсним, та факти-фікції – це припущення і визнання суб'єкта підприємницької діяльності безвісно відсутньою, у сфері господарювання відрізняються від таких фактів в інших сферах життєдіяльності людини. Так, в сімейному праві активно використовується презумпції та фікції.

Загальні ознаки юридичних фактів у правовому регулюванні господарських відносин – це якості, критерії юридичних фактів, які є універсальними для юридичних фактів більшості галузей права.

Спеціальні ознаки юридичних фактів у правовому регулюванні господарських відносин – це якості, критерії юридичних фактів, що відрізняють юридичні факти як підстави виникнення господарських правовідносин від юридичних фактів інших галузей права.

Таким чином, запропоновані пропозиції сприятимуть всебічному науково-практичному аналізу відносин, що складаються у процесі регулювання господарської діяльності.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462. **2.** Загальна теорія держави і права: підручник/за ред.М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с. **3.** Солтис Н. Б. Юридичні факти в процесі формування підстав спадкування на етапі відкриття спадщини. *Приватне право і підприємництво.* 2010. № 9. С. 44–48. **4.** Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/a#Find. **5.** Беляневич О. А. Теоретичні проблеми господарського договірного права: Автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 34 с.

.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 330.43:330.564.2(477)

Орєхова В. О.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано доходи населення України за період 2005–2016 рр. Виявлено, які фактори впливають на доходи; побудовано економетричну модель і досліджено залежність доходу населення в Україні від цих факторів. Зроблено прогноз доходів України у 2017 р.*

Ключові слова: *дохід, експорт, імпорт, капітальні інвестиції, економетричний аналіз.*

Аннотация. *Проанализированы доходы населения Украины за период 2005–2016 гг. Выявлено, какие факторы влияют на доходы; построена эконометрическая модель, исследована зависимость дохода населения в Украине от этих факторов. Также был сделан прогноз доходов Украины в 2017 г.*

Ключевые слова: *доход, экспорт, импорт, капитальные инвестиции, эконометрический анализ.*

Annotation. *The article considers the analysisof the incomes in Ukraine for the period 2005–2016 years. It was found which factors have the impact on income, the econometric model is constructed and the dependence of the income of the population in Ukraine on the factors is investigated. It was also made a prediction of revenues of Ukraine in 2017.*

Keywords: *income, export, import, capital investment, econometric analysis.*

Стратегічна мета інтеграції України до Європейської спільноти потребує створення механізмів і умов для забезпечення матеріального та духовного зростання добробуту, належного рівня та якості життя населення. У зв'язку з цим актуальними є питання аналізу рівня і динаміки доходів населення України, а також розробка послідовних кроків для подолання міжрегіональних диспропорцій у цій сфері.

На сучасному етапі проблеми у сфері доходів населення є висвітленими та набули подальшого розвитку у працях українських учених, таких як І. Гнибіденко, О. Новікова, Е. Лібанова, Н. Карпенко [1–3] та ін. Проте разом із досягненнями вищенаведених науковців сфера доходів населення потребує подальшого розвитку стосовно вивчення основних чинників, які впливають на її динаміку.

Метою цієї статті є аналіз доходу України за 2005–2016 рр. та дослідження економічних факторів, що впливають на нього.

Показники доходів населення посідають центральне місце в системі визначення та оцінки рівня життя людей. Доходи населення виступають не лише основним джерелом забезпечення матеріальних і нематеріальних потреб для розвитку особистості, а також головним джерелом формування купівельної спроможності.

В Україні за останні десятиріччя відбулися значні зміни всієї системи розподільчих відносин і формування доходів населення. Зростання розшарування за доходами – одна з основних тенденцій у зміні рівня життя громадян за роки незалежності. Особливість ситуації в Україні полягає в тому, що за невисоким ВВП і низьким рівнем доходів на душу населення відбувається висока поляризація, яка сприяє тіньовим розподільчим процесам [5]. При цьому нерівність у розподілі доходів спостерігається на підприємствах, за галузями, на міжгалузевому та міжрегіональному рівнях. Для дослідження стану у сфері доходів населення необхідно детально оцінити основні тенденції та структурні зрушення джерел і розміру доходів.

Слід навести перелік макроекономічних показників, вплив яких на доходи в Україні досліджувався у цій статті та надати їх стислу характеристику. Перший показник – це експорт, що характеризує рух товарів або послуг від українського виробника до іноземних споживачів. Наступний важливий показник – це імпорт, що характеризує рух товарів або послуг від іноземного виробника до українських споживачів. Та останній, але не найменш важливий показник, – це капітальні інвестиції, що являють собою господарську операцію, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації. До капітальних інвестицій відносять витрати на нове будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення діючих підприємств, придбання машин, обладнання, інструменту, інвентаря та інші витрати.

Для дослідження впливу цих факторів на дохід було побудовано багатофакторну регресійну модель, у якій результативною ознакою (y) обрано дохід в Україні, а факторними ознаками – обсяг експорту товарів (x_1), обсяг

© Орєхова В. О., 2017

експорту послуг (x_2), обсяг імпорту товарів (x_3), обсяг імпорту послуг (x_4) та капітальні інвестиції (x_5). Аналіз здійснювався за статистичними даними, які наведено за період 2005–2016 рр. [4]. Вихідні дані надано в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Дохід, млн дол. США	Обсяг експорту товарів, млн дол. США	Обсяг експорту послуг, млн дол. США	Обсяг імпорту товарів, млн дол. США	Обсяг імпорту послуг, млн дол. США	Капітальні інвестиції, млн дол. США
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
2005	14139,7	34286,8	6443,2	36141,1	2941,8	4121,5
2006	17500,6	38367,7	7791,8	45034,5	3730,6	5522,8
2007	23107,1	49248,1	9435,1	60669,9	4995,5	8255,3
2008	31350,2	66967,3	12260,1	85535,3	6481,5	10086,5
2009	33153,6	39695,7	10129,7	45433,1	5186,4	7150,5
2010	40823,5	51430,5	12324,2	60739,9	5467,2	7009,0
2011	46962,1	68394,2	14180,3	82608,2	6214,2	9636,4
2012	54047,1	68809,8	14096,2	84658,1	6650,1	9777,1
2013	57415,8	63312,1	14233,2	76963,9	7523,0	9190,1
2014	56230,8	53901,7	11520,8	54428,7	6373,1	7565,1
2015	64353,1	38127,2	9736,6	37516,4	5523,0	9311,0
2016	74233,8	36362,8	9631,4	39248,6	5304,7	12091,8

Для того щоб провести об'єктивний аналіз факторів, що впливають на дохід населення в Україні, доцільно розрахувати економетричну модель у програмі Statgraphics.

Обчислення регресійного аналізу дозволило нам визначити рівняння множинної лінійної регресії, яке включає тільки значущі фактори:

$$y = -37484{,}7 + 2{,}0771\, x_1 + 6{,}0694\, x_2 - 2{,}22767\, x_3 + 4{,}71029\, x_5.$$

Проаналізувавши коефіцієнти регресії, маємо, що при збільшенні обсягу експорту товарів на 1 млн дол. США, дохід збільшиться на 2,0771 млн дол. США за інших рівних умов. При збільшенні обсягу експорту послуг на 1 млн дол. США дохід збільшиться на6,0694 млн дол. США. При збільшенні обсягу імпорту товарів на 1 млн дол. США дохід, навпаки, зменшиться на 2,22767 млн дол. США, оскільки за такої умови іноземні виробники витісняють вітчизняних виробників, зменшуючи їх доходи. Та при збільшенні обсягу капітальних інвестицій на 1 млн дол. США дохід збільшиться на 4,71029 млн дол. США.

Тобто для збільшення доходів в Україні необхідно збільшити обсяг експорту товарів, обсяг експорту послуг і капітальні інвестиції і, навпаки, зменшити обсяг імпорту товарів.

Розрахункові значення t-критерію Стьюдента показують рівень статистичної значущості кожного коефіцієнта регресії $t(x_1) = 2{,}61124$, $t(x_2) = 3{,}68596$, $t(x_3) = 4{,}8559$ та $t(x_5) = 3{,}31813$. Отже, можна стверджувати про значущість параметрів моделі, другий фактор (обсяг експорту послуг) має найбільшу значущість, а третій фактор (обсяг імпорту товарів), навпаки, має найменшу значущість.

Коефіцієнт детермінації дорівхнює $R^2 = 94{,}7808$. З виконаних розрахунків можна зробити висновок, що залежність усіх проаналізованих факторів показує, що 94 % обсягу доходів у 2005–2016 рр. значно залежить від впливу проаналізованих факторів. Вплив інших факторів, які не ввійшли в модель, дорівнюють 6 %. Множинна регресія $R = 0{,}94$, тобто зв'язок між ознаками тісний.

Далі слід перевірити модель на наявність мультиколінеарності. Для цього потрібно знайти коефіцієнти парної кореляції (табл. 2).

Тобто парні коефіцієнти кореляції:

$r_{yx_1} = 0{,}4984$; $r_{yx_2} = 0{,}013$; $r_{yx_3} = 0{,}5373$; $r_{yx_5} = -0{,}2653$;
$r_{x_1x_2} = -0{,}5809$; $r_{x_1x_3} = -0{,}9295$; $r_{x_1x_5} = -0{,}0446$;
$r_{x_2x_3} = 0{,}3419$; $r_{x_2x_5} = -0{,}3447$; $r_{x_1x_5} = -0{,}0309$.

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції R

	Дохід, млн дол. США y	**Обсяг експорту товарів, млн дол. США** x_1	**Обсяг експорту послуг, млн дол. США** x_2	**Обсяг імпорту товарів, млн дол. США** x_3	**Капітальні інвестиції, млн дол. США** x_5
Дохід, млн дол. США	1	-0,4984	0,0135	0,5373	-0,2653
Обсяг експорту товарів, млн дол. США x_1	-0,4984	1	-0,5809	-0,9295	-0,0446
Обсяг експорту послуг, млн дол.США x_2	0,0135	-0,5809	1	0,3419	-0,3447
Обсяг імпорту товарів, млн дол. США x_3	0,5373	-0,9295	0,3419	1	-0,0309
Капітальні інвестиції, млн дол. США x_5	-0,2653	-0,0446	-0,3447	-0,0309	1

Проаналізувавши ці дані, можна сказати, що $r_{x_1x_3}$ має $|r|>0,7$, що свідчить про мультиколінеарність факторів і про необхідність виключення одного з них із подальшого аналізу. Знайшовши частинні коефіцієнти кореляції, можна зробити висновок, що при побудові регресійного рівняння слід відібрати фактори x_2 та x_3.

Наступним кроком слід перевірити загальну якість рівняння множинної лінійної регресії за допомогою F-критерію Фішера. У нашому випадку він дорівнює 27,24. Оскільки розрахункове значення F-критерію більше табличного ((5;6) = 4,95), то нульова гіпотеза відхиляється. Таким чином, побудована модель є статистично значущою, тобто її можна використовувати для пояснення залежності результативної ознаки від факторних.

Для перевірки моделі на присутність автокореляції необхідно розрахувати значення статистики Дарбіна – Уотсона . В цій моделі значення DW = 1,85. За таблицею Дарбіна–Уотсона для n = 12 і k = 5 (рівень значущості 5 %) знаходимо: d_1 = 0,56; d_2 = 2,21. Оскільки 0,56 < 1,85 < 2,21 , то присутність автокореляції виявити неможливо.

Аналіз β-коефіцієнтів показує, що найбільшу значущість має обсяг експорту товарів (β1 = 1.348; β2 = 0.793; β3 = -2.189; β5 = 0.639).

При побудові альтернативної моделі для доходу та впливу третього фактора (x_3) – обсягу імпорту товарів, модель матиме такий вигляд:

$$y = \frac{1}{0.00000341298 + \frac{1,5655}{x_3}}.$$

У такому випадку коефіцієнт детермінації дорівнює 25,6. Отже, можна зробити висновок, що 25 % доходів залежить від обсягу імпорту товарів. А вплив інших факторів складає 75 %. Далі перевіримо за допомогою критерію Дарбіна – Уотсона на наявність автокореляції. Отримуємо: DW = 0,292. За таблицею Дарбіна–Уотсона для n = 12 і k = 1 (рівень значущості 5 %) знаходимо: d_1 = 0,97; d_2 = 1,33. Оскільки 0,292<0,97, то має місце позитивна автокореляція.

Зробимо прогноз стосовно того, якими будуть доходи України за 2017 рік. Якщо обсяг експорту товарів (x_1) складе 38475,5 млн дол. США, обсяг експорту послуг (x_2) – 10846,3 млн дол. США, обсяг імпорту товарів (x_3) – 34857,6 млн дол. США та капітальні інвестиції (x_5) – 15364,2 млн дол. США, тоді у 2017 році доходи в Україні складуть 102981,9 млн дол. США.

Аналізуючи ці результати, можна дійти висновку, що для збільшення доходів в Україні необхідно збільшити обсяг експорту товарів, обсяг експорту послуг і капітальні інвестиції, а зменшити обсяг імпорту товарів. Але найбільший вплив на дохід населення мають капітальні інвестиції, бо вони становлять важливу частину доходів, оскільки значна їх частина впливає на розмір прибутку. Тобто щоб підвищити рівень доходу населення України, нашому уряду потрібно звернути увагу на залучення більшої кількості інвестицій.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Соціальний захист населення України: монографія/за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2009. 184 с. **2.** Лібанова Е. М. Нерівність в українському суспільстві: витоки та сучасність. *Економіка України.* 2014. № 3 (628). С. 4–19. **3.** Карпенко Н. В. Тенденція динаміки та структури доходів населення в Україні та

за регіонами. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 4 (14). С. 135–141. **4.** Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **5.** Чурбанов К. Р., Пушкар О. І. Диференціація розподілу доходів як фактор впливу на економічний розвиток країни. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bmnef/2011_1_4/32.pdf. **6.** Єгоршин О. О., Малярець Л. М. Економіко-математичні методи та моделі: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2011. 148 с.

THE DEFINITION OF RISK AND ITS CALCULATION USING THE BASIC CONCEPTIONS OF PROBABILITY THEORY

UDC 519.2

K. Osintseva

The 1-th year student
of the faculty of economic informatics of S. Kuznets KhNUE

Annotation. *In this paper, we consider some problems of determining risk using the basic concepts of probability theory and mathematical statistics. The main approaches to the formation of basic concepts are presented, their development in time is considered. The general features and differences in the approaches to the definition of risk were investigated.*

Keywords: *random event, probability, means the definition of probability, risk, different approaches to the concepts of risk according to its definition.*

Анотація. *Розглянуто деякі проблеми визначення ризику із застосуванням основних понять теорії ймовірностей і математичної статистики. Наведено основні підходи до формування пов'язаних із цим концепцій, розглянуто їх розвиток у часі. Досліджено спільні риси та відмінності в підходах до визначення ризику.*

Ключові слова: *випадкова подія, імовірність, способи означення ймовірності, ризик, різні підходи до визначення ризику відповідно до концепцій його означення.*

Аннотация. *Рассмотрены некоторые проблемы определения риска с использованием основных понятий теории вероятностей и математической статистики. Приведены основные подходы к формированию связанных с этим концепций, рассмотрено их развитие во времени. Исследована общие черты и различия в подходах к определению риска.*

Ключевые слова: *случайное событие, вероятность, способы определения вероятности, риск, различные подходы к вічислению риска в соответствии с концепциями его определения.*

The term Probability is one of the basic concepts of probability theory. Does probability measure the real, physical tendency of something to occur or is it a measure of how strongly one believes it will occur, or does it draw on both these elements? In answering such questions, mathematicians interpret the probability values of probability theory. There are two broad categories [1] of probability interpretations which can be called "physical" and "evidential" probabilities. Physical probabilities, which are also called objec-tive or frequency probabilities, are associated with random physical systems such as roulette wheels, rolling dice and radioactive atoms. In such systems, a given type of event (such as a dice with a six) tends to occur at a persis-tent rate, or "relative frequency", in a long run of trials. Physical probabilities either explain, or are invoked to explain, these stable frequencies. The two main kinds of theory of physical probability are frequentist accounts (as such scientists as Venn, Reichenbach and von Mises expected) and propensity accounts (such as those of Popper, Miller, Giere and Fetzer). Therefore, this problem is actual one. The goal is to consider the American and German approaches in probability theory.

© O. Osintseva, 2017

Probability theory is the branch of mathematics concerned with probability, the analysis of random phenomena. The central objects of probability theory are random variables, stochastic processes, and events: mathematical abstractions of non-deterministic events or measured quantities that may either be single occurrences or evolve over time in an apparently random fashion. It is not possible to predict precisely results of random events [1]. However, if a sequence of individual events, such as coin flipping or the roll of dice, is influenced by other factors, such as friction, it will exhibit certain patterns, which can be studied and predicted [2]. Two representative mathematical results describing such patterns are the law of large numbers and the central limit theorem.

As a mathematical foundation for statistics, probability theory is essen-tial to many human activities that involve quantitative analysis of large sets of data [3]. Methods of probability theory are also applyed to descriptions of complex systems. A great discovery of twentieth century physics was the probabilistic na-ture of physical phenomena at atomic scales, described in quantum mechanics [4].

Probable and probability and their cognates in other modern languages derive from medieval learned Latin probabilis and, deriving from Cicero and generally applied to an opinion to mean plausible or generally approved. [1]. In the 18th century, the term chance was also used in the mathematical sense of "probability" (and probability theory was called Doctrine of Chances). This word is ultimately from Latin cadentia, i.e. "a fall, case". The English adjective likely is of Germanic origin, most likely from Old Norse likligr, originally meaning "having the appearance of being strong". Similarly, the derived noun likelihood had a meaning of "similarity, resemblance" but took on a meaning of "probability" from the mid 15th century.

Ambiguity of the concept and lack of a clearly definition caused that variable approaches to the subject of risk can be found in literature. The most widespread approaches are German and American scientific approach.

The German approach restricts the essence of the concept of risk to obtaining a negative effect as a result of a taken decision, i.e. treats the risk as "danger of nonperforming the assumed goal at taking a specific decision" [5]. Non-achieving the goal can appear by occurrence of both a loss and a profit lower than assumed. Hereinafter, the German approach will be applied.

This approach is enlarged by the American concept that treats risk not only as a possibility of suffering a loss but also of gaining a profit. Two cate-gories of risk are distinguished in this approach [5]: Pure risk (static risk) is associated wiht a potential occurrence of loss. This risk is difficult to be overcome and controlled because it is mostly influenced by external factors, irrespective of the undertaken actions. In practice, it is impossible to be guided by this risk. However, it should be reckoned and always taken into account. Its characteristic feature is that it is always present and is not subject to changes. A typical protection against this kind of risk is insurances and some means preventing from losses. This category includes e.g. risk of fire, explosion, illness, death etc.

Dynamic risk (speculative risk) is a risk that can lead to both posi-tive and negative results. It is undertaken consciously in order to obtain a positive result (profit), but there is a chance that it will lead to a negative result (loss). According to this approach, risk is identified by deviation from the in-tended effects (the deviation can be positive or negative) [1]. This under-standing of the concept can be most frequently found in the literature related to the questions of probability and mathematical statistics [3].

Another approach, equally often met in literature, is the scientific approach. It treats risk as "…a situation in that future conditions of managing can not be predicted with full certainty, but known its probability distribution of occurrence of these conditions" [3]. In addition, in this approach it is assumed that [1]:

- risk is related to distribution of a random variable, e.g. sales volume, amount of costs or profit, etc.;
- the measure of risk is dispersion degree of a random variable;
- the higher dispersion degree of a random variable, the higher risk;
- the definition "risk amounts to X % means that the given variable can change within $\pm X$ % from the determined value.

Because of the above-mentioned approaches, numerous definitions of risk can be found in literature. Risk is understood in different ways and can signify [4]:

- probability of suffering a loss;
- discrepancy between real and expected results;
- probability of a result different than expected;
- possibility of occurrence of undesirable events;
- conditions in which occurrence of a loss is possible;
- uncertainty, danger, possibility of non-achieving the goal.

Variability and uncertainty make it more difficult to plan or to make decisions. Although they cannot usually be eliminated, it is however possible to describe and to deal with variability and uncertainty, by using the theory of probability.

It seems logical to begin by scientific defining probability. People have attempted to do this by giving definitions that reflect the uncertainty whether some speci-fied outcome or ``event'' will occur in a given setting. The setting is often termed an ``experiment'' or ``process'' for the sake of discussion. Let's do a simple experiment with a dice. It is uncertain whether the number 2 will turn up when a 6-sided dice is rolled. It is similarly uncertain whether the Canadian dollar will be higher tomorrow, relative to the dollar, than it is today.

There are three approaches to defining of probability [5]. The first of them is the classical definition. Let the sample space (denoted by *S*) be the set of all possible distinct outcomes to an experiment. The probability of some event is:

$$\frac{number\ of\ ways\ the\ event\ can\ occu}{number\ of\ outcomes\ in\ S}. \qquad (1)$$

Relation (1) holds if all elementary events are equally probable. For example, when a dice is rolled the probability of getting a 2 is 1/6, because one of the six faces is a 2 fnd all faces have the same probability.

The statistical definition of probability is based on the notion of "relative frequency". The probability of an event is the proportion (or fraction) of times the event occurs in a very long (theoretically infinite) series of repetitions of an experiment or process. For example, this definition could be used to argue that the probability of getting a 2 from a rolled dice is 1/6.

Finally, we consider the subjective probability definition. The probability of an event is a measure of how sure the person making the statement is that the event will happen. For example, after considering all available data, a weather forecaster might say that the probability of rain today is 30% or 0.3.

Unfortunately, all three of these definitions have serious limitations.

Since risk is a common phenomenon, it happens in all the fields of life and is of interdisciplinary nature; many scientific domains are engaged in its analysis, e.g. probability theory, statistics, econometrics, image recognition theory, reliability theory, operational research, organisation and management theory, psychology, sociology, philosophy and others [5].

It can be said on the grounds of the above-mentioned approaches and groups of risk definitions that interpretation of the concept depends on the subject interested in its analysis. The above groups of definitions demonstrate that risk is a comprehensive and ambiguous concept and has no unambiguous interpretation, which should be associated with its ambivalence. Risk creates a chance of a success, but at the same time threatens with a failure. Moreover, risk is a universal concept, because it applies to all aspects of life.

Depending on the field, among others the following risks can be distin-guished: risk of a disaster, financial risk, credit risk, insurance risk, market risk, risk of exceeding time frames and others. Each of them will be determined by another definition and another mathematical model. Difficulties in precise defining the risk result also from its both unidirectional and bidirec-tional nature. Whether the risk is uni- or bidirectional, it depends on the field of interest and also on the accepted model and the influencing factors.

Some statisticians will assign probabilities only to events that are random, i.e., random variables that are outcomes of actual or theoretical experiments; those are frequentists. Others assign probabilities to propositions that are uncertain according either to subjective degrees of belief in their truth, or to logically justifiable degrees of belief in their truth. Such persons are Bayesians. A Bayesian may assign a probability to the proposition that 'there was life on Mars a billion years ago", since that is uncertain; a frequentist doesn't assign probabilities to arbitrary statements like that. To a frequentist that is nonsense. A frequentist only assigns probabilities to outcomes of well defined random experiments, that is where we have a defined sample space as defined above in the theory section..

Supervisor – Candidate of Sciences (Physico-mathematical), Associate Professor Lebedeva I. L.

Literature: 1. Лозовский В. Н., Бондал Г. В., Каксис А. О. Диагностика авиационных двигателей. М.: Машиностроение, 1988. 280 с. **2.** Красненков М. А., Коршаковский С. И., Чекалкин Н. С. Проблемы безопасности и належности при изучении усталости элементов силовых конструкция авиационной и космической техники. *Научный вестник МГТУ ГА.* 2014. № 208. С. 49–53. **3.** Шторм Р. Теория вероятностей. Математическая статистика. Статистический контроль качества. М.: Мир, 1970. 368 с. **4.** Вентцель Е. С., Овчаров Л. А. Теория вероятностей и ее инженерное приложение. М.: Высшая школа, 2000. 480 с. **5**. Allen M. P., Tildesley J. D. Computer simulation of liquids. Oxford: Clarendon Press, 1987. 386 p.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ В УКРАЇНІ

УДК 338.242

Осінцева К. В.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто специфіку діяльності природних монополій в Україні. Наведено проблеми регулювання природних монополій в Україні та розроблено рекомендації з їх усунення.*

Ключові слова: *природна монополія, державне регулювання, національна комісія, антимонопольне законодавство.*

Аннотация. *Рассмотрена специфика деятельности отечественных естественных монополий. Приведены проблемы регулирования естественных монополий в Украине и разработаны рекомендации по их устранению.*

Ключевые слова: *естественная монополия, государственное регулирование, национальная комиссия, антимонопольное законодательство.*

Annotation. *The specificity of domestic natural monopolies was studied. The problems of regulation of natural monopolies in Ukraine were described and recommendations were given for their solution.*

Keywords: *natural monopoly, government regulation, the National Commission, antitrust laws.*

Важливим завданням України задля зменшення впливу монополій на економічний розвиток є проведення дійсної антимонопольної політики, оскільки ринок майже захоплений монопольними підприємствами, що досить негативно впливає на загальний стан економіки. В Україні монополізовані майже всі сфери виробництва, тоді як у світі монополізація впливає лише на виробничу сферу, отже, тема є актуальною на сьогодні.

Монополія – це підприємство або група підприємств, що випускає значну частину продукції цієї галузі або декількох галузей і може диктувати ринку ціни. Можливість диктувати ціни є найбільш визначальним критерієм монопольного утворення. Природна монополія є відособленою структурою ринкового середовища, існування якої економічно доцільне. Вона виникає внаслідок технологічних особливостей виробництва та його матеріальної бази. Природні монополії виникають лише в тих галузях економіки, де конкуренція була б економічно неефективним і руйнівним явищем [5]. Традиційно вважається, що за умов монополії ціна товару вища, а обсяги його виробництва менші, що призводить до суспільних втрат і залишку товарів [1].

Саме існування монополії не є порушенням конкурентного законодавства, оскільки порушення – це тільки зловживання монопольним становищем. Домінуюче становище є досить масштабним, воно не зводиться тільки до зловживань цінового характеру, а включає також дискримінаційні дії, неправомірне скорочення пропозиції або попиту, створення перешкод для входу чи виходу з ринку інших фірм [2].

Сьогодні в Україні монополістами є такі підприємства, як: «Нафтогаз України», «Укрспецекспорт», «Енергоатом», «Укрзалізниця» та ін. [3].

До природних монополій відносять електромережі, трубопровідний транспорт, гірничодобувні підприємства унікальних родовищ корисних копалин (нафта, газ, вугілля та ін.), комунальні підприємства, метою створення яких є задоволення соціальних потреб суспільства. Законодавчо вони регулюються Господарським і Цивільним кодексами, Законами України: «Про природні монополії», «Про захист від економічної конкуренції», «Про житлово-комунальні послуги» тощо. В цілому діяльність комунальних підприємств збиткова.

На цей час монополії переживають кризу, вихід з якої є створення нового законодавства про місцеве самоврядування і оновлення практики його застосування, встановлення реальних цін і тарифів, які дозволятимуть функціонувати підприємствам беззбитково, призводить до соціального вибуху серед населення і значно підвищує кризу комунальних несплат [8].

Найпоширенішою проблемою в українській практиці, за інформацією голови Антимонопольного комітету України, є зловживання цінового характеру. Однак на ринках нерідко мають місце також інші типи зловживань, які завдають суспільству не меншої шкоди, такі як: дискримінаційні дії, спрямовані на здобуття конкурентних переваг; неправомірні обмеження попиту або пропозиції; створення бар'єрів для доступу на ринок потенціальних конкурентів або обмеження конкурентоспроможності існуючих тощо. Вирішення цих проблем можливе лише за комплексного економіко-правового регулювання статусу комунальних підприємств з урахуванням їх монополь-

© Осінцева К. В., 2017

ного положення на ринку житлово-комунальних послуг. За вдосконалення правового статусу комунальних підприємств вони зможуть покращити якість послуг і з дотаційних перетворитись на прибуткові [8].

Взагалі на сьогодні в Україні нараховується 11 загальнодержавних та понад 2 300 регіональних і локальних ринків природних монополій. За результатами аналізу статистичних даних, частку послуг суб'єктів природних монополій у загальному обсязі реалізованих у 2016 році в Україні товарів, робіт і послуг підприємствами (за винятком перепродажу товарів і послуг без додаткової обробки) можна оцінити приблизно як 9–11 %. Ринки природних монополій в Україні складають найчисленнішу групу у системі монополізованих ринків, на них припадає 38,6 % усіх монополізованих товарних ринків [4].

Монополіст з метою максимізації прибутку може підвищувати ціни на послуги та товари, що в умовах нееластичного попиту критично відобразиться на споживачах, що викликає необхідність державного втручання. Таким чином, на законодавчому рівні держава жорстоко контролює цінову політику, проте на практиці через прогалини нормативно-правової бази трапляються випадки підвищення цін.

Так, зокрема, підвищення цін обґрунтовуються збільшенням матеріально-технічних витрат. Але чим вони спричинені? Більшість із них – старінням обладнання. Отже, підприємство навмисно не підтримує модернізацію устаткування і вимагає підвищити ціну.

Також проблемою регулювання природних монополій є нечіткість розмежувань повноважень між національною комісією, яка є регулюючим органом, місцевими органами самоврядування та Антимонопольним комітетом України, що призводить до нечіткості регуляторної виконавчої влади. Окрім цього, проблемою є термін реалізації рішень органів державного регулювання природних монополій. Очевидним є те, що своєчасно сформовані та реалізовані на практиці рішення органів державної влади мають більшу ймовірність бути успішними, ніж рішення, які формувались і реалізовувались із запізненнями. Доказом цього є те, що в 2009–2016 рр. унаслідок правової неврегульованості питань визначення тарифів на вантажні залізничні перевезення у межах України та пов'язані з ними послуги Міністерство транспорту України (зараз Міністерство інфраструктури України), а також Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції (зараз Міністерство економічного розвитку і торгівлі України) не можуть у повному обсязі реалізувати конкурентоспроможну політику [5].

На ефективність державного регулювання природних монополій впливає низький рівень системності державного регулювання. Серед головних проявів безсистемності є: неузгодженість дій різних органів державної влади в процесі регулювання діяльності природних монополій; відсутність серед об'єктів моніторингу розвитку природних монополій об'єктів, які характеризують ефективність виконання ними покладених на них функцій; відсутність спільної для суб'єктів державного регулювання інформаційної системи, яка б забезпечувала спільну інформаційну базу для формування і реалізації рішень щодо регулювання діяльності природних монополій [6].

З метою покращення ситуації необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, систематизувати її, чітко встановити повноваження і права місцевих органів самоврядування та національної комісії, а також сприяти та зобов'язувати підприємства проводити модернізацію обладнання.

Головне завдання державного регулювання природних монополій полягає в тому, щоб не допустити необґрунтованого підвищення цін або обмеження обсягу продукції з боку фірм, які мають на меті використати переваги монополіста на шкоду споживачам.

Найбільш раціональним є проведення експортно-імпортної політики. Держава повинна впливати на ціну лише шляхом зміни податків і процентних ставок. Крім того, можна створити гнучку систему надання підприємцям кредитів і фінансової допомоги; зняти бар'єри вступу на ринки нових підприємств; створити систему довідково-консультативних послуг. Регулювання цін (тарифів) природних монополій є основним інструментом державної конкурентної політики, завданнями якої є: створення доступних цін, сприятливого режиму для функціонування підприємств; стимулювання підприємств скорочувати витрати і залучати інвестиції тощо [7]. Сьогодні державі необхідно вжити активних антимонопольних заходів, які полягають у стимулюванні створення нових підприємств у заохоченні підприємств інших галузей до виробництва монополізованих видів продукції, в полегшенні доступу інших фірм на монополізовані ринки. Здійснювати це можна за допомогою податків і процентних ставок, пільгового кредитування підприємств, які вступають на монопольні ринки. Формування і проведення активної антимонопольної політики має сприяти утворенню конкуренції на ринках України [7].

Отже, регулювання монополій має на меті поліпшити результати діяльності монополіста з погляду суспільства, оскільки дає змогу одночасно знизити ціну, забезпечити необхідний обсяг виробництва та зменшити економічні прибутки монополії. Але державне регулювання діяльності природних монополій на сьогодні в Україні проводиться вкрай неефективно, тому застосування принципу суворого державного адміністрування є загальноприйнятим і необхідним у процесі подальшої побудови державної політики щодо регулювання діяльності природних монополій. Велика кількість монополістичних підприємств є збитковими, що негативно впливає на розвиток економіки в цілому. Тому необхідним є ефективне регулювання діяльності монополістів, проведення антимонопольної політики, яка полягає в забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції та послуг, розвитку сертифікації, проведенні експортно-імпортної політики, створенні гнучкої системи надання підпри-

ємцям кредитів і фінансової допомоги; знятті бар'єрів вступу на ринки нових підприємств; створенні системи довідково-консультативних послуг, створенні доступних цін, сприятливого режиму для функціонування підприємств; стимулюванні підприємств скорочувати витрати та залучати інвестиції, створенні нових підприємств.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Ревуцька А. Є..

Література: 1. Косік А. Ф., Гронтковська Г. Е. Мікроекономіка: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2004. 416 с. **2.** Башнянин Г. І., Щедра О. В. Мікроекономічна теорія: навч. посіб. Львів: Новий світ, 2007. 640 с. **3.** Павленко І. М. Мікроекономіка: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2006. 288 с. **4.** Экономика промышленности: сб. науч. тр.: В 2 т. Т. 1. Донецк, 2007. 360 с. **5.** Коновалюк В. И. Роль монополий топливно-энергетического комплекса в экономике Украины: монография. Київ: Наук. думка, 2004. 278 с. **6.** Коновалюк В. И. Естественные монополии в развитии экономики государства: реальность и перспективы: автор. сб. науч. ст. Донецк: ООО Юго-Восток, Лтд, 2004. 348 с. **7.** Филюк Г. Теория и практика ценового регулирования деятельности субъектов естественных монополий. *Экономика Украины. 2005.* № 12. С. 25–26. **8.** Марцин В. Конкуренція як засіб антимонопольного регулювання товарних ринків та місце в ньому держави. *Економіка. Фінанси. Право.* 2007. № 10. С. 3–8.

ЩОДО ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ, США ТА НІМЕЧЧИНІ

УДК 346.56

Панченко А. С.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто та проаналізовано поняття банкрутства, яке органічно притаманне сучасним ринковим відносинам. Воно характеризує неспроможність підприємства (організації) задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджетні та позабюджетні фонди.*

Ключові слова: *банкрутство, ліквідаційний процес, боржник, кредитор, правове регулювання, підприємницька діяльність.*

Аннотация. *Рассмотрено и проанализировано понятие банкротства, которое органически присуще современным рыночным отношениям. Оно характеризует несостоятельность предприятия (организации) удовлетворить требования кредиторов относительно оплаты товаров, работ, услуг, а также обеспечить обязательные платежи в бюджетные и внебюджетные фонды.*

Ключевые слова: *банкротство, ликвидационный процесс, должник, кредитор, правовое регулирование, предпринимательская деятельность.*

Annotation. *In this article was described and analyzed the concept of bankruptcy that is inherent in modern market relations. It describes the failure of the enterprise (organization) to satisfy the claims of creditors regarding the payment of goods, works and services, and to ensure obligatory payments into budget and extra-budgetary funds.*

Keywords: *bankruptcy, liquidation process, debtor, creditor, legal regulation, entrepreneurial activity.*

Формування економіки України на принципах ринкових відносин і стрімкий розвиток світових процесів глобалізації сприяли виникненню нових функцій держави, у тому числі щодо захисту всіх суб'єктів права влас-

© Панченко А. С., 2017

ності та господарювання. З'явилися раніше не відомі українському суспільству правові інститути, що регулюють правовідносини в цій сфері. Одним із таких став інститут банкрутства. За своєю суттю банкрутство як цивільно-правова категорія є невід'ємною частиною ринкової економіки, природним процесом конкурентної боротьби, у ході якої слабкі підприємства вибувають з цього процесу, а натомість держава отримує економічно міцних, конкурентоспроможних суб'єктів господарювання. Багаторічний досвід застосування Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" свідчить, що правовий механізм банкрутства використовується суб'єктами господарювання як для реального відновлення платоспроможності боржників, так і для ухилення від майнової відповідальності перед контрагентами та бюджетом [1].

Теоретичні та практичні аспекти банкрутства як економічного інституту розглядалися в працях І. Балабанова, В. Бланка, Р. Сайфуліна, Н. Самсонова, А. Соколової, Н. Треньова, Р. Александера, Дж. Бейлі, Ю. Брігхема та ін.

Метою дослідження є розгляд процесу правового регулювання банкрутства в Україні, США та Німеччині, а також порівняння законодавства України про неспроможність зі стандартами країн із розвиненою економікою.

Поняття неспроможності та банкрутства як юридичні терміни позначають одне і те ж явище і виникли під впливом законодавства та судової практики англомовних країн. Банкрутство має більш вузький зміст як елемент неспроможності. Причому банкрутство може вважатися кримінальним діянням, і воно регулюється кримінальним законодавством. Таким чином, вживані у вітчизняному законодавстві терміни «банкрутство», «процедура банкрутства», «інститут банкрутства» співпадають з аналогічним терміном – «конкурсне виробництво», що являє собою спеціальний інститут врегулювання неплатоспроможності боржника [2, с. 145].

Законодавство про банкрутство (неспроможність) у країнах з ринковою економікою необхідно для розвитку економіки, заснованої на конкуренції і безперервних структурних змінах. Воно сприяє вихованню дисципліни та дотриманню правил ділового обороту у галузі фінансового управління, а також призначене для сприяння реструктуризації неефективних підприємств або їх цивілізованого висновку з ринку. Таким чином, воно є важливою складовою законодавчої бази ринкової економіки або економіки, що перебуває в перехідному періоді, і забезпечує гарантії, як місцевим, так і іноземним інвесторам, що в кінцевому підсумку сприяє економічному розвитку країни.

Період переходу економіки України до ринкових відносин супроводжується кризою неплатежів. Одним із механізмів правового захисту від таких фінансових негараздів є процедура банкрутства. З одного боку, банкрутство дозволяє «відсіювати» неефективні підприємства, а з іншого – сприяє оздоровленню господарюючих суб'єктів, що опинилися в тимчасових фінансових труднощах. Банкрутство – це невід'ємний елемент ринкової економіки [3, с. 255].

Основними задачами, які розв'язують закони про банкрутство підприємств у країнах з ринковою економікою, є такі:

– захист активів підприємства-боржника в інтересах кредиторів і їх розподіл відповідно до закону з метою максимального задоволення вимог кредиторів;

– повернення боргів кредиторам за допомогою розподілу виторгу від продажу активів і/чи у вигляді акцій реорганізованого діючого підприємства у випадку наявності можливості відновлення його платоспроможності;

– максимальне використання існуючих можливостей «порятунку» підприємства чи його структурних одиниць, які за допомогою процедури банкрутства будуть відновлені і зможуть внести свій внесок в економіку країни;

– забезпечення механізму розгляду справ про порушення і зловживання в керуванні збанкрутілими підприємствами й анулювання неправомірних угод [4, с. 477].

У Німеччині суб'єктами неспроможності можуть бути будь-які особи – фізичні або юридичні, незалежно від предмета їх діяльності та комерційного статусу, які виявилися не в змозі платити борги .

В США можуть бути визнані неспроможними фізичні особи, корпорації і товариства.

В Україні суб'єктом банкрутства є боржник – суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати. Суб'єктами банкрутства не можуть бути відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо) [4, с. 54].

У Німеччині правовими наслідками визнання боржника неспроможним є: позбавлення або обмеження боржника у праві управління та розпорядження майном; володіння конкурсним імунітетом; можливість оскаржити конкурсним управителем угод, скоєних боржником до відкриття конкурсного виробництва, які завдали шкоди або могли завдати шкоди кредиторам, або пов'язані з відчуженням майна боржника; обов'язок боржника передати все майно, документацію конкурсному управителю [4, с. 60].

У США рішення про визнання боржника неспроможним і відкриття конкурсного виробництва приймає суд. Правовими наслідками неспроможності є: перехід всіх прав управління та розпорядження майном від боржника до конкурсного управителя (довірчий власник); можливість визнати недійсними угоди, скоєні боржником за рік до визнання його неспроможним і, зокрема, з близькими родичами [4].

В Україні наслідками визнання боржника банкрутом є припинення підприємницької діяльності боржника. Банкрут вже не може отримувати прибуток, займатися комерційною діяльністю; всі грошові зобов'язання та зобов'язання щодо сплати податків і зборів (боргові зобов'язання) вважаються такими, що настали; по боргових зобов'язаннях, що виникли в процедурі банкрутства, припиняється нарахування неустойки (пені, штрафу) та інших економічних санкцій; відомості про фінансовий стан боржника перестають бути конфіденційними чи становити комерційну таємницю. Це пов'язано з тим, що сам факт визнання боржника банкрутом вже говорить про фінансове становище господарюючого суб'єкта. Всі операції з реалізації майна боржника або передачі у користування третім особам повинні здійснюватися виключно в порядку, встановленому третім розділом Закону. Ліквідатор зобов'язаний відчужувати майно банкрута на конкурентних і відплатних засадах з метою проведення розрахунків з кредиторами. Майно банкрута повинно бути вільним від будь-яких обмежень, оскільки воно підлягає розпродажу; вимоги кредиторів за зобов'язаннями, які виникли в процедурі банкрутства, повинні пред'являтися виключно в межах строків ліквідаційної процедури; виконання зобов'язань боржника допускаються у випадках і порядку, встановлених третім розділом закону. Таке можливо при оплаті комунальних платежів, орендної плати, послуг по охороні об'єктів і т. д. [5]

У Німеччині підставою припинення конкурсного виробництва є: розподіл майнового активу між кредиторами; задоволення вимог кредиторів відповідно до плану врегулювання; укладення мирової угоди; недостатність або відсутність у боржника майнових активів. Конкурсне виробництво припиняється на підставі рішення суду. Після закінчення конкурсного виробництва боржник відновлюється в правах щодо нереалізованого майна. Органи конкурсного виробництва припиняють існувати [5].

У США підставою припинення конкурсного виробництва є: погашення вимог кредиторів; укладення мирової угоди; недостатність або відсутність майна боржника для погашення всіх вимог кредиторів; врегулювання погашення вимог кредиторів на основі затвердженого плану. Про припинення конкурсного виробництва виноситься рішення суду. Закінчення конкурсного виробництва звільняє боржника від всіх вимог кредиторів [5].

В Україні виробництво по справі про банкрутство припиняється, якщо: боржник не включений до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України або до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності; подано заяву про визнання банкрутом, який ліквідується; у провадженні господарського суду є справа про банкрутство того ж боржника; затверджено звіт керуючого санацією боржника; затверджено мирову угоду; затверджено звіт ліквідатора; боржник виконав усі зобов'язання перед кредиторами; кредитори не висунули вимог до боржника після порушення провадження у справі про банкрутство за заявою боржника.

Про припинення провадження у справі про банкрутство виноситься ухвала, яка може бути оскаржена у встановленому порядку. Правовий наслідок винесення акту полягає у припиненні всіх обмежень стосовно борж ника, які мали місце в процедурі банкрутства [6].

Отже, спираючись на думку провідних західних фахівців із неспроможності, при існуючому стані речей у країнах з економікою, що трансформується, до яких належить і Україна, коли не вистачає знань і досвіду у сфері судових розглядів з комерційних питань, доцільно залучати судові органи до вирішення проблем неспроможності тільки в самих крайніх випадках і набагато ширше практикувати позасудові процедури банкрутства. Будь-яке положення у законодавстві, що віддає перевагу порятунку бізнесу порівняно з забезпеченням відшкодування кредиторам, може означати, що неспроможні і нежиттєздатні підприємства будуть продовжувати свою діяльність на шкоду кредиторам. Це призводить до недостатньої підтримки підприємства, що зазнає труднощі, з боку кредиторів і ускладнює отримання нових кредитів. У разі якщо принцип пріоритетності збереження підприємства і робочих місць, а не задоволення позовів кредиторів запанує в Україні, то ні у вітчизняних, ні у західних інвесторів не буде стимулу вкладати кошти в українські підприємства або надавати їм кредити, бо не буде гарантії хоча б повернення вкладених коштів у разі їх неефективного використання.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 31. Ст. 440. **2.** Саніахметова Н. О. Господарське право України: навч. посіб. Харків: Одіссей, 2005. 608 с. **3.** Жук Л. А., Жук І. Л., Неживець О. М., Корчак Н. М., Гелич Ю. О., Гелич А. О. Господарське право України: підручник. Київ: Кондор, 2009. 434 с. **4.** Господарське право: навч. посіб. у схемах і таблицях/за заг. ред. М.Л. Шелухіна. Київ: Центр навч. літ., 2006. 616 с. **5.** Захарченко В. Практика організаційно-правового регулювання процедур банкрутства в країнах з ринковою економікою.

Економіка. 2002. № 4. С. 107. **6.** Бурбело О. Деякі аспекти міжнародного досвіду правового регулювання банкрутства підприємств. *Економіст.* 2007. № 8. С. 85–87.

ФАКТОРНЫЙ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРИБЫЛЬНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОМПАНИИ «NESTLE»

УДК 303.723.039.3

Пестун А. П.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализировано влияние основных показателей деятельности компании «Nestle» на его прибыльность. Выявлена связь между факторными признаками и прибыльностью предприятия на основе разработанной многофакторной регрессионной модели. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на прибыльность. Полученная модель проверена на статистическую значимость и может быть использована для прогнозирования уровня прибыльности предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, прибыльность предприятия, эконометрический анализ, факторные признаки, модель, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель.*

Анотація. *Проаналізовано вплив основних показників діяльності компанії «Nestle» на його прибутковість. Виявлено взаємозв'язок між факторними ознаками та прибутковістю підприємства на основі розробленої багатофакторної регресійної моделі. Розроблено багатофакторну регресійну модель. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на прибутковість. Отриману модель перевірено на статистичну значущість, що може бути використана для прогнозування рівня прибутковості компанії.*

Ключові слова: *підприємство, прибутковість підприємства, економетричний аналіз, факторні ознаки, модель, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель.*

Annotation. *The influence of the main indicators of the company «Nestle» activity on its profitability. Revealed the correlation between the factor characteristics and profitability of the enterprise based on the developed multifactorial regression model. A multivariate regression model. Identified the most important factors affecting the profitability. The resulting model is tested for statistical significance and can be used to predict the level of profitability of the company.*

Keywords: *enterprise, profitability of enterprise, econometric analysis, factorial signs, model, regression model, multivariate regression model.*

Компания «Nestle» является крупнейшим в мире производителем продуктов питания. За более 150 лет своего существования компания заслужила мировое признание как производитель высококачественной, полезной и безопасной продукции и приобрела репутацию надежного и ответственного мирового лидера. За все время существования ассортимент «Nestle» насчитывает более 2000 товарных знаков товаров широкого потребления. Компании принадлежат 461 фабрика промышленных предприятий в 83 странах мира, а численность персонала достигает свыше 340 тысяч человек. Из-за своей распространенности на мировом рынке и обширного влияния на жизни людей важно понимать за счет чего «Nestle» остается лидером в производстве продуктов питания. Для любой компании важно постоянно развиваться и сохранять свои позиции. Одним из важнейших факторов, которые обеспечивают дальнейшее бесперебойное функционирование всех процессов производства, является прибыль, которую получает «Nestle» от реализации своих товаров. Важно понимать, как именно необходимо перераспределять полученные от продаж средства и насколько эффективно увеличение или уменьшение затрат на приобретение активов, исследования, инвестиционную деятельность и многое другое [1].

© Пестун А. П., 2017

Известно, что прибыль – это совокупный доход от деятельности компании или предприятия с вычетом всех затрат на производство и сбыт продукции. Это один из важнейших результативных признаков деятельности предприятия. Каждое предприятие стремится к ее максимизации, но для того чтобы этого достичь, нужно понимать, из чего она состоит и какие факторы влияют на ее размер. Величина прибыли отображает финансовые успехи работы предприятия и определяет его финансовый статус.

Целью написания статьи является анализ основных финансовых показателей компании «Nestle» с помощью эконометрической модели и выявление с ее помощью зависимости прибыли компании от основных факторов.

Все факторы, которые влияют на прибыль, можно разделить на две группы: внешние и внутренние. К внешним факторам, которые влияют на прибыльность предприятия, относятся те, на которые предприятие не в состоянии повлиять, а именно: социально-экономические условия в стране, цены на производственные ресурсы, уровень развития внешнеэкономических связей, транспортные и природные условия государственное регулирование цен, тарифов, налоговых ставок и льгот. Эти факторы совершенно не зависят от работы предприятия, но существенно влияют на получаемую прибыль. В свою очередь, внутренние факторы делятся на основные и неосновные. К неосновным факторам относятся факторы, которые связаны с нарушением хозяйственной дисциплины, такие как ценовые нарушения, нарушения рабочих условий и требований к качеству продукции, другие нарушения, которые ведут к штрафам и экономическим санкциям.

К основным факторам, влияющим на прибыль предприятия, относят рост объемов производства и продажи продукции, товарная структура продукции, численность и уровень квалификации рабочих, фондовооруженность и техническая оснащенность, фондоотдача, деловая репутация, внедрение научно-технических разработок, формы и системы экономического стимулирования работников, состояние материально-технической базы торгового предприятия, сумма оборотных средств, применяемый порядок ценообразования и многие другие. Именно внутренние факторы являются важнейшими в максимизации прибыли, такие как объем готовой продукции, а точнее говоря его увеличение; снижение себестоимости продукции; повышение качества товаров для продажи.

На базе наиболее влиятельных факторов на объем прибыли была составлена таблица показателей деятельности компании Nestle за период 2001–2015 гг. исходя из годовой финансовой отчетности предприятия [1].

Обозначим факторы таким образом: X_1 – пассивы; X_2 – денежные средства от инвестиционной деятельности; X_3 – себестоимость реализованной продукции; X_4 – расходы на исследования и разработки, млн CHF. Финансовый результат обозначим Y. Исходные данные представлены в табл. 1.

Таблица 1

Исходные данные о деятельности компании «Nestle»

Год	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
2001	6681	59557	21642	37756	1162
2002	7564	51720	4754	38521	1208
2003	6213	51738	4728	37583	1205
2004	6621	46818	3974	35312	1433
2005	7995	51962	4658	37946	1499
2006	9197	48957	10520	40713	1734
2007	10649	60425	15753	45037	1875
2008	19051	51299	4699	47339	1977
2009	11793	57285	5399	45208	2021
2010	35384	49043	14549	45849	1881
2011	9804	55817	10543	44127	1423
2012	10677	63213	14491	47500	1413
2013	10445	56303	1606	48111	1503
2014	14904	61566	3072	47553	1628
2015	9467	60006	4153	44730	1678

Для проведения расчетов используем пакет статистического анализа Statgraphics.

Вычисления регрессионного анализа позволили определить уравнение множественной линейной регрессии, которое включает только значимые для анализа факторы:

$$y = 2009{,}58 - 1{,}10252\, x_1 + 0{,}505723\, x_2 + 1{,}54469\, x_3.$$

При этом значимыми оказались пассивы, денежные средства от инвестиционной деятельности и себестоимость реализованной продукции, а расходы на исследования и разработки были исключены из модели. Так как коэффициент регрессии $b = -1{,}1$, то при увеличении пассивов на 1 млн CHF прибыль уменьшается на 1,1 млн CHF.

Коэффициент регрессии b = 0,5 свидетельствует о том, что при увеличении денежных средств, полученных от инвестиций, на 1 млн CHF прибыль увеличится на 0,5 млн CHF. Коэффициент регрессии b = 1,5 говорит о том, что при увеличении себестоимости реализованной продукции на 1 млн CHF прибыль увеличится на 1,5 млн CHF.

Используя построенное уравнение множественной линейной регрессии, найдем величину прибыли компании при условии, что пассивы компании составят 65000 млн CHF, денежные средства от инвестиционной деятельности – 5000 млн CHF, а себестоимость реализованной продукции – 49000 млн CHF. В результате мы получим, что прибыль при заданных условиях составит 8564,205 млн CHF.

Необходимо провести проверку общего качества уравнения множественной регрессии. Поскольку расчетное значение F-критерия (= 8,11) больше табличного ((0,05; 10) = 3,48), то нулевая гипотеза отклоняется. Следовательно, построенная модель является статистически значимой, то есть ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков.

Для проверки модели на наличие автокорреляции необходимо рассчитать значение статистики Дарбина–Уотсона. В этой модели значение DW = 2,17, табличные значения, в свою очередь, равны: d_L = 0,82; d_U = 1,75. Опираясь на тот факт, что полученное значение статистики Дарбина–Уотсона удовлетворяет неравенству $d_U \le DW \le 4 - d_U$; 1,75 ≤ 2,17 ≤ 2,25, можно сделать вывод, что автокорреляция остатков в данной модели отсутствует. Модель может быть использована для прогнозирования. Далее следует проверить гипотезы о значимости параметров уравнения множественной регрессии. Все оставшиеся в модели факторы имеют Р-значения, которые меньше чем 0,05, что подтверждает их значимость.

Значение коэффициента детерминации R^2 = 0,6887, то есть 68,87 % вариации прибыли предприятия обусловлено значимыми факторами. Влияние других факторов, которые не включены в модель, составляет 31,13 % от общей вариации.

Рассмотрим альтернативные модели с каждым из значимых факторов. Анализируя связь между Y и X получили, что коэффициент детерминации R = 0,08, то есть 8 % вариации прибыли предприятия обусловлена изменением пассивов и зависимость имеет вид:

$$Y = sqrt\left(-7,24532E8 + \frac{4,9855E13}{x_1}\right).$$

Вариация прибыли предприятия (Y) обусловлена изменением количества денежных средств, полученных от инвестиций, (X) в 5,77 % (R = 0,0577) и форма связи между факторами имеет вид:

$$Y = sqrt\,(-6,988673\,E\,8 + 1,01002\ \mathrm{E8}\ln X_2).$$

Вариация прибыли предприятия (Y) обусловлена изменением себестоимости реализованной продукции (X) в 70 % (R = 0,07) и форма связи между факторами имеет вид:

$$Y = \frac{1}{\frac{12,1808}{x_3} - 0,000183588}.$$

Проанализировав альтернативные модели влияния каждого значимого фактора в отдельности на результативный признак можно сделать несколько выводов. Первый – что каждому фактору характерна своя форма зависимости. Второй – что при изолированном изучении каждого фактора наибольшим влиянием на прибыль обладает себестоимость реализованной продукции, что с точки зрения экономической теории является вполне обоснованным результатом.

Далее необходимо проверить данные на наличие мультиколлинеарности, определив для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции R

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Y	1	-0,1856	0,1661	0,5125	0,5756
X_1	-0,1856	1	0,2701	0,5192	-0,0191
X_2	0,1661	0,2701	1	-0,0328	-0,0775
X_3	0,5125	0,5192	-0,0328	1	0,5914
X_4	0,5756	-0,0191	-0,0775	0,5914	1

В нашем случае все парные коэффициенты имеют парные коэффициенты корреляции $|r| < 0,7$, что свидетельствует об отсутствии мультиколлинеарности между ними. Наибольшее влияние на результативный признак имеют переменные *X* и *Y*.

После вычисления значений β-коэффициентов можно построить модель и проанализировать рейтинг факторов модели. Модель будет иметь вид:

$$ty = -0,778\, t_1 + 0,407\, t_2 + 0,93\, t_3.$$

Исходя из построенной модели и значений β-коэффициентов, можно говорить, что объем реализованной продукции по себестоимости в большей степени влияет на прибыль предприятия, чем пассивы и денежные средства, полученные от инвестиционной деятельности. При изменении *X* на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина *Y* уменьшится на 0,778σ. При изменении *X* на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина *Y* увеличится на 0,407σ. При изменении *X* на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина *Y* уменьшится на 0,93σ.

Компания «Nestle» представлена по всему миру и имеет большое влияние как на рынок продуктов питания и другой смежной продукции, так и на мировую экономику в общем. В статье рассматривалось, за счет каких именно факторов можно существенно повлиять на объем прибыли. В результате анализа эконометрической модели, которая была создана, учитывая аспекты экономической теории по заданной теме, можно сделать некоторые выводы и дать рекомендации. Из всех анализируемых факторов наиболее значимыми, которые оказывают наибольшее влияние на прибыль, являются пассивы, денежные средства от инвестиционной деятельности и реализованная продукция по себестоимости. Модель рекомендуется использовать для описания зависимости между результативным признаком и факторными переменными, а также для прогнозирования, однако необходимо также сделать акцент на том, что неучтенные в модели факторы влияют на размер исследуемого показателя на 31,13 %.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Официальный сайт «Nestle». URL: http://www.nestle.com/. **2.** Янковий О. Г., Кошельок Г. В., Куперман В. В. Дослідження чутливості прибутку підприємства за допомогою граничного аналізу. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2009. № 1. С. 253–255. **3.** Джеджула В. В. Енергозбереження промислових підприємств: методологія формування, механізм управління: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2014. 347 с. **4.** Джеджула В. В. Визначення резервів збільшення прибутку від енергозберігаючих заходів. *Економічний аналіз.* 2012. Вип. 11. Ч. 2. С. 198–200. **5.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: ХНЭУ, 2013. 154 с. **6.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: ХНЕУ, 2009. 136 с.

РОЗРОБКА ПІДХОДУ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

УДК 657.6.453

Піскун О. О.

Магістрант 2 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність поняття «інформаційно-методичне забезпечення аудиту основних засобів», уточнено підхід до формування інформаційно-методичного забезпечення аудиту основних засобів, в основу якого покладено модель методики аудиту основних засобів.*

© Піскун О. О., 2017

Ключові слова: *аудит, основні засоби, інформаційно-методичне забезпечення аудиту, процедури аудиту, методи аудиту основних засобів, облік.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность понятия «информационно-методическое обеспечение аудита основных средств», уточнен подход к формированию информационно-методического обеспечения аудита основных средств, в основу которого положена модель методики аудита основных средств.*

Ключевые слова: *аудит, основные средства, информационно-методическое обеспечение аудита, процедуры аудита, методы аудита основных средств, учет.*

Annotation. *The essence of the concept of "information-methodical maintenance audit of fixed assets" specified approach to building information and methodological support audit of fixed assets which is based on the model audit methodology assets.*

Keywords: *audit, fixed assets, informational and methodical provision of audit, audit procedures, methods of audit of fixed assets, accounting.*

Основні засоби є основою матеріально-технічного забезпечення суб'єкта господарювання, що беруть безпосередню участь у створенні його прибутку. Їх склад і структура визначають вид діяльності та виробничу потужність підприємства. Відповідно аудит основних засобів є однією з найважливіших і найвідповідальніших складових частин загального аудиту. Дослідження теоретичних засад та узагальнення досвіду проведення аудиту основних засобів на підприємствах є актуальним і потребує вдосконалення його організації.

Вагомий внесок у розробку теоретичних засад і методичних підходів до здійснення аудиту основних засобів внесли такі науковці, як: Федорець М. С., Терещенко В. С., Бразілій М. Н., Верига Ю. А., Лищенко О. Г., Гура Н. О., Омельченко О. Ю. та ін. Водночас недостатньо розробленим залишається питання інформаційно-методичного забезпечення аудиту в умовах реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Метою статті є розробка підходу до вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення аудиту основних засобів.

В ході дослідження було вирішено завдання: на основі результатів аудиторської перевірки обліку основних засобів на ПБМП «Міськсільбуд» запропонувати підхід до вдосконалення методики аудиту обліку основних засобів.

Теоретичне та практичне значення вирішення порушеного питання по організації проведення аудиту основних засобів на ПБМП «Міськсільбуд» і зумовив вибір теми, визначив основне завдання та цільову спрямованість дослідження.

Розвиток і запровадження нових технологій виробничо-господарської діяльності, формування та обробки обліково-аналітичної, методичної інформації, розвиток конкуренції вимагають постійного вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення аудиту основних засобів.

Ознайомившись з науковими працями вчених, варто зазначити думку Кулаковської Л. П. та Піча Ю. В. [1] щодо формування інформаційного забезпечення аудиту основних засобів. На їх погляд, воно охоплює всю інформацію, що стосується основних засобів, враховуючи і ту, яка виходить за межі бухгалтерського обліку та фінансової звітності (оперативний облік, оперативна звітність про використання основних засобів, аналіз, пояснення персоналу).

Під методичним забезпеченням Шухман М. Є. [2] розуміє «сукупність методичних інструкцій, які є керівництвом до дії і забезпечення правильних професійних підходів у роботі аудитора». Автор погоджується з трактуванням сутності методичного забезпечення аудиту, яке запропонувала Кононова І. В.: "сукупність методик, розроблених аудиторами (аудиторськими організаціями) самостійно або запозичених у практичному середовищі, для практичного виконання аудиторських процедур" [3].

Заслуговує на увагу визначення інформаційно-методичного забезпечення аудиту, запропоноване Федорець М. С. [4]. Врахування визначених вище підходів дозволяє зазначити, що інформаційно-методичне забезпечення аудиту основних засобів являє собою систему взаємопов'язаних методів аудиту, полягає у накопиченні інформації, реалізації процедур аудиту з метою встановлення контрольованих параметрів об'єктів аудиту та вибір методів проведення аудиторського процесу.

Аналіз різноманітних трактувань сутності терміну «метод аудиту», а також досвід провідних аудиторських організацій у цій сфері [5; 6], дозволив автору узагальнити поняття методу аудиту основних засобів як сукупність конкретних дій, способів, прийомів, інструментів тощо, які застосовуються аудитором при виконанні тих або інших заходів при аудиті основних засобів для досягнення мети його проведення.

На основі проведеного дослідження автором уточнено підхід до формування інформаційно-методичного забезпечення аудиту основних засобів, в основу якого покладено модель методики, яка побудована шляхом струк-

туризації методів і прийомів перевірки за основними етапами аудиту, внаслідок чого реалізація запропонованої моделі дасть змогу систематизувати аудит основних засобів на рівні підприємства та підвищити його ефективність (рис. 1).

У запропонованій моделі аудит облікового процесу розділено на 6 основних етапів аудиту, для яких характерні особливі методи та прийоми перевірки: аудит процесу перетворення; аудит процесу вимірювання результатів; аудит процесу документального оформлення; аудит процесу заповнення регістрів; аудит процесу формування звітності; аудит процесу прийняття рішень. На кожному з цих етапів є як початковий і наступний, так і оперативний аудит, що в сукупності формують 18 секторів аудиту з притаманними їм задачами й об'єктами.

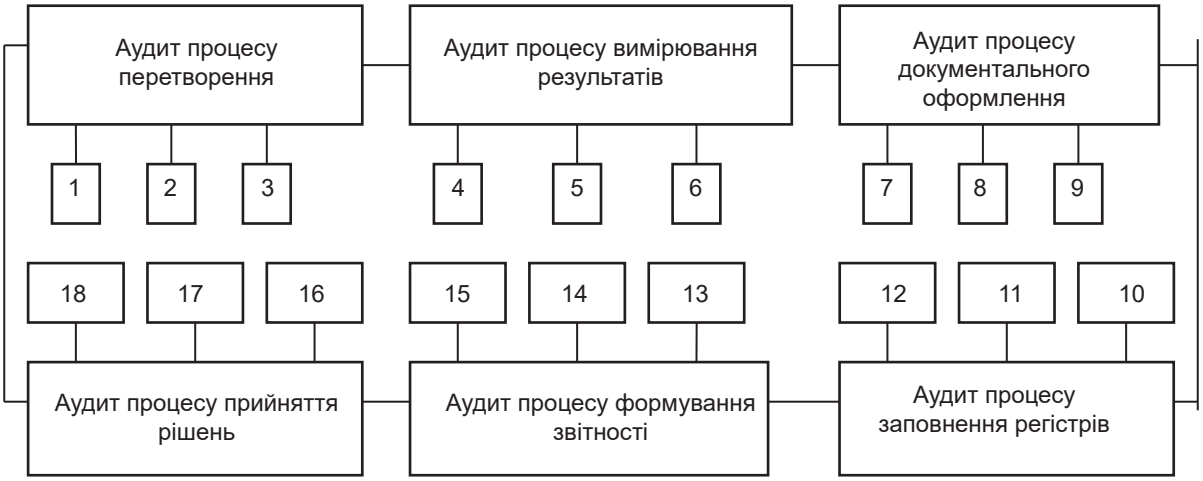

Рис. 1. **Модель методики аудиту ведення бухгалтерського обліку основних засобів**

Отже, відображено модель, що ув'язує види аудиту за ознакою часу здійснення його функцій із етапами облікового циклу на підприємстві, в результаті чого утворюються так звані «сектори аудиту» з притаманними їм специфічними прийомами, спрямованими на реалізацію основних завдань, окреслених перед системою аудиту суб'єкта господарювання.

На основі розробленої моделі аудиту ведення бухгалтерського обліку основних засобів побудовано матрицю процедур аудиту облікових процесів із основними засобами (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця процедур аудиту облікових процесів із основними засобами

Обліковий процес	**Вид аудиту**		
	Попередній	**Оперативний**	**Наступний**
1	**2**	**3**	**4**
Перетворення	Сектор аудиту № 1 Перевірка економічної доцільності та законності здійснення операцій з основними засобами	Сектор аудиту № 2 Перевірка дотримання встановлених вимог, термінів і порядку здійснення операцій із основними засобами	Сектор аудиту № 3 Перевірка правильності віднесення до основних засобів
Вимірювання результатів	Сектор аудиту № 4 Перевірка наявності на підприємстві технічного, організаційного та методичного забезпечення для правильного та своєчасного оприбуткування оцінки основних засобів	Сектор аудиту № 5 Перевірка об'єктивності та своєчасності здійснення оцінки основних засобів	Сектор аудиту № 6 Перевірка правильності та повноти оприбуткування і списання основних засобів
Документальне оформлення	Сектор аудиту № 7 Перевірка наявності уніфікованих або затверджених підприємством форм документів з надходження і списання ОЗ	Сектор аудиту № 8 Перевірка своєчасності та правильності оформлення документів по ділянці обліку основних засобів	Сектор аудиту № 9 Перевірка повноти, відповідності даних і правильності розрахунків сум у документах з обліку основних засобів
Заповнення облікових регістрів	Сектор аудиту № 10 Перевірка наявності регістрів аналітичного обліку основних засобів на підприємстві	Сектор аудиту № 11 Перевірка правильності використовуваних кореспонденції рахунків та своєчасності здійснення записів в облікових регістрах	Сектор аудиту № 12 Інвентаризація основних засобів і звіряння даних за обліковими регістрами

Закінчення табл 1

1	2	3	4
Формування звітності	Сектор аудиту №13 Перевірка наявності звітних і вивірених методик із їх заповнення на підприємстві	Сектор аудиту №14 Перевірка правильності нарахування амортизації основних засобів	Сектор аудиту №15 Зіставлення та аналіз даних звітності із запланованими показниками і виявлення причин відхилень
Прийняття рішень	Сектор аудиту №16 Перевірка наявності на підприємстві технічного, інформаційного організаційного, методичного й інших видів забезпечень прийняття рішень	Сектор аудиту №17 Перевірка своєчасності виконання рішень прийнятих у сфері управління основними засобами	Сектор аудиту №18 Перевірка досягнення тактичних і стратегічних цілей

Таким чином, чітка та планомірна реалізація запропонованої матриці процедур аудиту основних засобів дасть змогу систематизувати аудит і підвищити його ефективність.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що основні засоби відіграють важливу роль у фінансово-господарській діяльності підприємства. Саме вони є основою діяльності будь-якого підприємства. Тому в цьому дослідженні висвітлено основні підходи до вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення аудиту основних засобів, які посприяють підвищенню якості аудиторського процесу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Воінова Т. С.

Література: 1. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Організація і методика аудиту: навч. посіб. Київ: Каравела, 2010. 568 с. **2.** Шухман М. Е., Юдина Г. А., Черных М.Н. Основы аудита: учеб. пособие. М.: КНОРУС, 2007. 126 с. **3.** Кононова І. В., Бакум А. О. Особливості обліку та аудиту основних засобів згідно з міжнародними стандартами. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2016. № 6. С. 19–22. **4.** Федорець М. С., Терещенко В. С. Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві. *Міжнародний збірник наукових праць.* 2014. № 1. С. 28–32. 5. Бразілій М. Н., Тимошенко М. М. Організація і методика аудиту основних засобів та шляхи його вдосконалення. *Економіка та держава.* 2011. № 24. С. 104–109. **6.** Верига Ю. А., Захарченко В. Ю., Карпенко Є. А. Проведення внутрішнього аудиту на підприємстві: процесний аспект. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки.* 2014. № 20. С. 186–193.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЗА МСФЗ

УДК 657.37

Плеханова К. К.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто загальну характеристику фінансових звітів згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ). Виокремлено та розшифровано якісні характеристики фінансових звітів. Досліджено питання формування фінансової звітності підприємств в Україні відповідно до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності.*

Ключові слова: *фінансова звітність, Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), достовірність, обачність, нейтральність, користувачі звітності.*

© Плеханова К. К., 2017

Аннотация. *Рассмотрены общие характеристики финансовых отчетов согласно Международным стандартам финансовой отчетности (МСФО). Выделены и расшифрованы качественные характеристики финансовых отчетов. Исследован вопрос формирования финансовой отчетности предприятий в Украине в соответствии с требованиями Международных стандартов финансовой отчетности.*

Ключевые слова: *финансовая отчетность, Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), достоверность, осмотрительность, нейтральность, пользователи отчетности.*

Annotation. *General characteristics of financial statements in accordance with International Financial Reporting Standards (IFRS) are considered. Qualitative characteristics of financial statements are identified and interpreted. The issue of formation of financial statements of enterprises in Ukraine in accordance with the requirements of International Financial Reporting Standards.*

Keywords: *financial reporting, International Financial Reporting Standards (IFRS), reliability, prudence, neutrality, reporting users.*

В умовах постійного загострення конкуренції інформація про бізнес має все більше значення, тому що дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси від інших суб'єктів. Зростання значення інформації як фактора економічного розвитку повинно мати регламентований, тобто, правовий характер. Але сьогодні існують проблеми при виході українських компаній на світовий ринок. Одна з таких проблем полягає в тому, що інформація, яка подана у фінансовій звітності підприємств згідно з українським законодавством, не досить зрозуміла для іноземних партнерів та інвесторів. Цей недолік можна вирішити за допомогою впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності. Саме це і обумовлює актуальність цієї теми.

Питання щодо особливостей складання фінансової звітності за МСФЗ були розглянуті у працях таких учених-економістів, як Ю. Севідова, І. Клімович, Л. Нішенко, С. Голов, В. Сопко, В. Пархоменко, С. Зубілевич, О. Костюченко, Ю. Горяйнова, С. Левицька, І. Садовська та ін.

Метою цієї статті є визначення особливостей складання фінансової звітності згідно з МСФЗ.

Об'єкт дослідження становить фінансово-господарська діяльність вітчизняних підприємств.

Предмет дослідження – фінансова звітність згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Міжнародні стандарти фінансової звітності – це набір документів (стандартів та інтерпретацій), що регламентують правила складання фінансової звітності, необхідної зовнішнім користувачам для прийняття ними економічних рішень відносно підприємства [1].

Загальні принципи подання фінансових звітів загального призначення, у тому числі рекомендації з їхньої структури та мінімальні вимоги до змісту, встановлено МСБО 1 «Подання фінансових звітів» [2].

До фінансової звітності, згідно з МСБО 1, входять: звіт про фінансовий стан на кінець періоду; звіт про сукупні доходи за період; звіт про зміни у власному капіталі за період; звіт про рух грошових коштів за період; примітки, що містять стислий виклад суттєвих облікових політик та інші пояснення; звіт про фінансовий стан на початок найбільш давнього порівняльного періоду, коли суб'єкт господарювання застосовує облікову політику ретроспективно або здійснює ретроспективний перерахунок статей своєї фінансової звітності, або коли він перекласифікує статті своєї фінансової звітності [3].

Але на підприємствах можуть бути застосовані інші назви для звітів, ніж ті, що перераховані в Стандарті [4].

Для того, аби найбільш правдиво відображати діяльність підприємства, необхідно застосовувати якісні характеристики фінансових звітів при їх складанні, які визначають ступінь того, чи являється інформація, наведена в звіті, корисною. Таким чином, дотримання правил і вимог, що визначають відповідність бухгалтерської інформації якісним характеристикам, робить її прийнятною основою як для прийняття управлінських рішень відносно підприємства, так і для зовнішніх користувачів фінансової звітності.

Концептуальна основа МСФЗ містить чотири основні якісні характеристики фінансової звітності: зрозумілість, доречність, достовірність і порівнянність. Розглянемо ці характеристики більш детально.

Під зрозумілістю інформації розуміється, що користувачі звітності зможуть сприймати значення такої інформації, тобто інформація у фінансових звітах повинна бути розрахована на те, щоб її зрозуміли користувачі та змогли її розтлумачити, за умови, що вони мають достатньо знань і зацікавлені у сприйнятті цієї інформації.

Доречність характеризує здатність інформації впливати на рішення, які приймаються на її основі. Тобто можна сказати, що інформація є доречною, якщо вона здатна вплинути на прийняття рішень користувачами й допомогти їм оцінити минулі, поточні й майбутні події.

Під доречністю інформації у фінансових звітах також мається на увазі, що інформація є суттєвою, своєчасною та її можна використовувати для прогнозування. При цьому інформація є суттєвою, якщо неврахування або неправильний розрахунок такої інформація може вплинути на прийняття рішень користувачами.

Інформація, навіть найдостовірніша, втрачає сенс, якщо вона подана користувачам із запізненням. Тому фінансові звіти повинні бути подані користувачам в такі терміни, що забезпечили б їх ефективне використання. Виходячи з цього, згідно з МСБО 1, підприємство повинно бути здатним представляти свої фінансові звіти протягом 6 міс. після дати балансу, а більш конкретні терміни визначаються законодавством [2].

Також інформація, яка наведена в фінансових звітах, повинна не тільки відображати результати минулої діяльності, а й бути корисною для прогнозування майбутніх прибутків, дивідендів та інших виплат [5].

Якщо інформація не містить помилок та упереджених суджень, це говорить про те, що інформація є достовірною. Достовірність інформації визначається повнотою, нейтральністю, обачністю, превалюванням сутності над формою і правдивим відображенням фінансового стану та результатів діяльності.

Повнота означає повне висвітлення діяльності підприємства, тобто фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та можливі наслідки операцій та подій, які здатні вплинути на рішення, що приймаються на її основі. Нейтральність передбачає, що інформація повинна бути об'єктивною. Інформація не є нейтральною, якщо за допомогою методів її оцінки або форми подання можна вплинути на прийняття рішень. Обачність обумовлена невизначеністю окремих подій (наприклад, отримання сумнівних боргів, терміну експлуатації основних засобів та ін.). У зв'язку з цим при оцінці наведеної у звітах інформації слід уникати завищення активів і доходів або заниження витрат і зобов'язань підприємства. Превалювання сутності над формою означає, що операції та події слід враховувати і надавати в звітності відповідно до їх економічної суті, а не лише виходячи з юридичної форми.

Також при складанні фінансової звітності відповідно до МСФЗ необхідно правдиво відображати фінансовий стан і результати діяльності. Для правдивого відображення фінансового стану і результатів діяльності підприємства при складанні фінансових звітів слід дотримуватися: основи безперервності діяльності; основи нарахування; окремого подання активів і зобов'язань, окремого подання доходів і витрат; окремого подання та об'єднання статей, виходячи з їх суттєвості; послідовності подання інформації (МСБО 1 вимагає, щоб підхід до подання і класифікації статей у фінансових звітах зберігався від одного періоду до іншого).

Під порівнянністю інформації мається на увазі можливість користувачів звітності порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди та фінансові звіти різних підприємств. Таке порівняння дає можливість оцінити динаміку розвитку підприємства і його позицію на ринку.

Тому МСБО 1 вимагає розкриття порівнянної інформації за попередній період щодо всіх сум, наведених у фінансовій звітності, крім випадків, коли стандарт або інтерпретація дозволяють або вимагають іншого. Порівняння інформація повинна також містити історичну та описову інформацію, доречну для розуміння фінансової звітності поточного періоду [6].

На сьогодні проблема складання фінансової звітності за МСФЗ є актуальною для українських підприємств та для України в цілому, оскільки Україна прагне стати членом Європейського Союзу. З іншого ж боку, процес входу до Євросоюзу вимагає перегляду всього чинного законодавства, удосконалення системи обліку та звітності. Тому саме застосування єдиних міжнародних стандартів дозволяє іноземним користувачам інформації об'єктивно оцінити результати діяльності вітчизняних підприємств і забезпечує для зацікавлених сторін та інвесторів відкритість і прозорість фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пасенко Н. С.

Література: 1. Отчет о международном опыте применения МСФО. Часть II. URL: http://gaap.ru/articles/otchet_o_mezhdunarodnom_opyte_primeneniya_msfo_chast_ii/. **2.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013. **3.** Голов С. Міжнародні стандарти фінансової звітності: вдосконалення та застосування. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2007. № 11. С. 43–58. **4.** Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами: конспект лекцій для студентів спеціальності 8.03050901 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання/уклад. І. В. Жураковська. Луцьк: Луцький НТУ, 2015. 118 с. **5.** Левицька С. О., Садовська І. Б., Бабіч І. І., Жураковська І. В. Трансформації фінансової звітності за міжнародними стандартами: навч. посіб. Луцьк: Ред.-видав. відділ Луцького НТУ, 2013. 412 с. **6.** Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_010.

ЩОДО НАПРЯМКІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ

УДК 342.922

Подсєвалова А. В.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано особливості діяльності Антимонопольного комітету України. Розглянуто загальні проблеми діяльності зазначеного державного органу та запропоновано деякі напрямки їх вирішення та вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України.*

Ключові слова: *Антимонопольний комітет України, конкурентна політика, захист конкуренції, недобросовісна конкуренція.*

Аннотация. *Проанализированы особенности деятельности Антимонопольного комитета Украины. Рассмотрены общие проблемы деятельности указанного государственного органа, и предложены некоторые направления их решения и совершенствования деятельности Антимонопольного комитета Украины.*

Ключевые слова: *Антимонопольный комитет Украины, конкурентная политика, защита конкуренции, недобросовестная конкуренция.*

Annotation. *This paper analyzes the features of the Antimonopoly Committee of Ukraine. The general problems of the state authority and suggests some directions to solve them and improve the Antimonopoly Committee of Ukraine.*

Keywords: *Antimonopoly Committee of Ukraine, competition policy, protection of competition, unfair competition.*

Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель [1].

Дослідженням питання вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України займалися багато видатних діячів. До їх числа можна віднести Малюк М., Верещагинуа Е., Герасіменко А., Музику Т. та ін. [7].

Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та визначаються цим Законом, іншими актами законодавства і полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та звільнення Голови АМК України, його заступників, державних уповноважених Антимонопольного комітету України, голів територіальних відділень Антимонопольного комітету України, у спеціальних процесуальних засадах діяльності Антимонопольного комітету України, наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів [1].

Створення в Україні органу захисту економічної конкуренції вперше було передбачено Законом України «Про обмеження монополізму та захист від недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» [3]. Практична робота Антимонопольного комітету була започаткована в жовтні того ж року. Діяльність АМКУ як колегіального органу розпочалася після прийняття 26 листопада 1993 року Закону України «Про Антимонопольний комітет України» та призначення у наступному місяці першого складу Комітету з дев'яти державних уповноважених. З появою протягом 1994–1995 років територіальних відділень АМКУ в усіх областях, містах Києві та Севастополі розбудову системи органів Комітету було в основному завершено [6].

Згідно з визначенням, наведеним у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

1. Здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції.

2. Контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій.

© Подсєвалова А. В., 2017

3. Сприяння розвитку добросовісної конкуренції.

4. Методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

5. Здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель [1].

Діяльність Антимонопольного комітету України представлена великою кількістю важливих повноважень, проте вона не є досконалою.

Серед загальних проблем діяльності Антимонопольного комітету України можна виділити такі:

– назва цього державного органу не відповідає діяльності комітету, оскільки Антимонопольний комітет України захищає конкуренцію у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель, проте не забороняє існування монополій взагалі;

– неможливість однаково детально перевіряти усі заяви про порушення;

– залишаються незрозумілими багата кількість аспектів щодо діяльності органу;

– необ'єктивність боротьби із причинами та негативними наслідками монополізованості ринків України;

– недостатнє фінансове та кадрове забезпечення;

– закритість системи звітності діяльності комітету [2].

Також серед проблем можна виділити недостатню оперативність діяльності, нечіткі критерії оцінки порушень і встановлення штрафів, а також наявність у Антимонопольному комітеті України повноважень, притаманних органові правосуддя [3].

Згідно зі ст. 25 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» з метою захисту інтересів держави, споживачів і суб'єктів господарювання Антимонопольний комітет України, територіальні відділення Антимонопольного комітету України у зв'язку з порушенням законодавства про захист економічної конкуренції органами влади, юридичними чи фізичними особами подають заяви, позови, скарги до суду, в тому числі про:

– визнання недійсними нормативно-правових та інших актів, зокрема рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю чи розірвання угоди в разі невиконання ними у встановлені строки рішень органів Антимонопольного комітету України про скасування або зміну актів, прийнятих органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, або про розірвання угоди;

– стягнення не сплачених у добровільному порядку штрафів і пені;

– припинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

– зобов'язання виконати рішення органів Антимонопольного комітету України;

– безоплатне вилучення товарів із неправомірно використаним позначенням та (або) копій виробів іншого суб'єкта господарювання;

– вилучення, накладення арешту на майно, документи, предмети, інші носії інформації у місцях проживання та інших володіннях особи;

– з інших підстав, передбачених законом [1].

Дієвим методом вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України є реформа державних органів захисту економічної конкуренції, вдосконалення законодавства в галузі захисту конкуренції, а також вдосконалення звітності органів захисту конкуренції та відкритості їх діяльності. Необхідним є подолання наявних проблем шляхом:

– вдосконалення системи накладання штрафів;

– уточнення критеріїв факту порушення та його масштабів;

– перетворення Антимонопольного комітету України з універсального органу боротьби з монополіями на орган профілактики та попередження монополістичних і конкурентних правопорушень;

– створення Єдиного державного реєстру проваджень щодо захисту економічної конкуренції.

Зазначені шляхи вирішення наявних проблем допоможуть вдосконалити діяльність Антимонопольного комітету України, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. В довгостроковій перспективі вирішення зазначених питань забезпечить більш ефективний захист українських підприємств, а також їхньої конкурентоспроможності.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472. **2.** Cyberleninka. URL: http://cyberleninka.ru. **3.** Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності: Закон України від 18.02.1992 № 2132-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 21. Ст. 296. **4.** Система органів антимонопольного комітету України. URL: http://globuss24.ru/doc/. **5.** Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради. 2003. Ст. 12.

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ТА НАЦІОНАЛЬНИМИ СТАНДАРТАМИ

УДК 657.37:658.14/.17:006.032

Полиняк Ю. Ю.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку і Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності з питань визначення доходів і витрат на підприємстві. Проаналізовано визначення поняття доходів і витрат підприємства та їх класифікації.*

Ключові слова: *доходи, витрати, виручка, П(С)БО, МСБО, МСФЗ.*

Аннотация. *Рассмотрены Национальные положения (стандарты) бухгалтерского учета и Международные стандарты бухгалтерского учета и финансовой отчетности по вопросам определения доходов и расходов на предприятии. Проанализированы определение понятия доходов и расходов предприятия и их классификации.*

Ключевые слова: *доходы, расходы, выручка, П(С)БУ, МСБУ, МСФО.*

Annotation. *Deals with the National Accounting Standards (standards) and the International Accounting Standards and Financial Statements on the definition of income and expenses in the enterprise. The definition of the concept of income and expenses of an enterprise and their classification is analyzed.*

Keywords: *revenues, expenses, revenues, P(S)BU, IAS, IFRS.*

Актуальним та одним із найважливіших питань у діяльності підприємства та для кожного бухгалтера є правильне визначення доходів і витрат, оскільки це складові звітності підприємства. За умови нестабільної економічної ситуації відображення доходів і витрат набуває стратегічного значення для підприємства, адже впливає на правильне відображення прибутку підприємства. Достовірність результатів діяльності підприємства визначається за даними, отриманими з бухгалтерського обліку, що впливає на прийняття рішень.

Питаннями розкриття інформації про доходи та витрати у фінансовій звітності за міжнародними та національними стандартами займалися Безверхий К. В., Голов С. Ф., Кучеркова С. О., Лютова Г. М., Панасейко С. М. та ін.

Мета статті – аналіз поданої інформації про доходи та витрати підприємства за національними та міжнародними стандартами.

Виходячи з того, що національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО) складалися на основі Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) та фінансової звітності (МСФЗ) вони мають багато спільного, але деякі моменти відрізняються. Відмінності полягають у визначенні поняття доходів і витрат у національних і міжнародних стандартах (рис. 1) та їх класифікації.

© Полиняк Ю. Ю., 2017

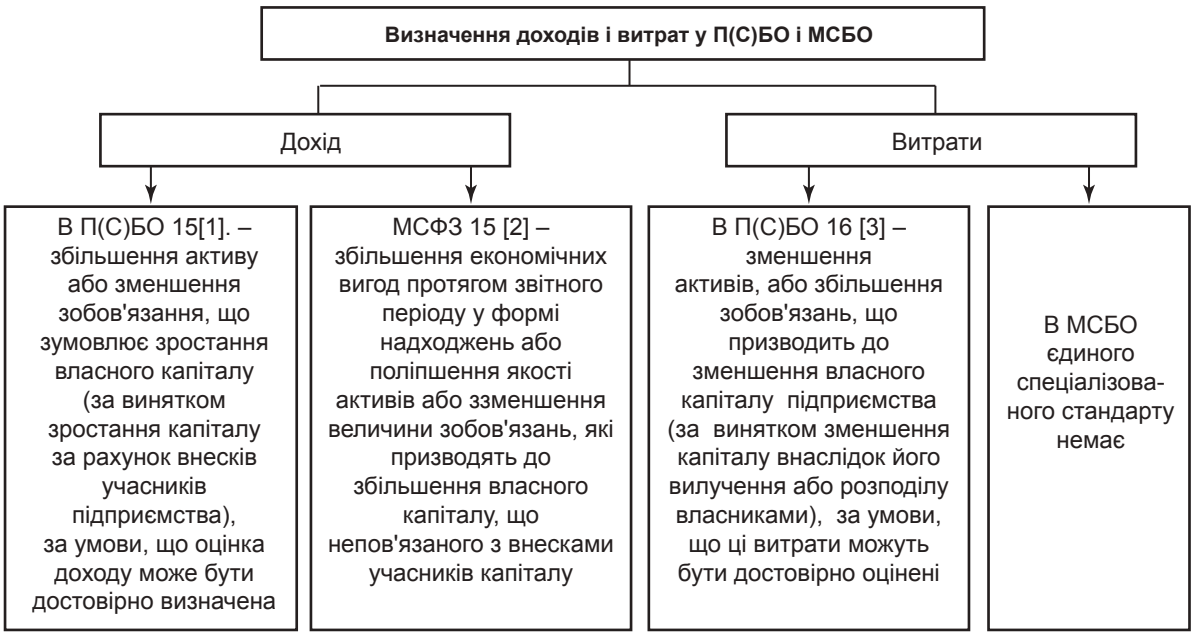

Рис. 1. **Визначення поняття доходів і витрат у П(С)БО і МСБО (МСФЗ)**

Виходячи з визначення доходів у національних і міжнародних стандартах головним критерієм визнання доходу є достовірна оцінка. Класифікація поняття доходів відрізняється.

Так, у П(С)БО 15 «Дохід» доходи розподіляються на такі групи: дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; фінансові доходи; інші доходи; надзвичайні доходи. Визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена [1].

В МСФЗ 15 «Виручка по договорах з покупцями», що набув чинності з 1 січня 2017 року і замінив собою МСБО 18 «Виручка», запровадив єдину основу для визнання виручки і коли це потрібно зробити. Ключовим у визнанні виручки є те, що вона взнається в момент відображення передачі обіцяних товарів або послуг покупцю, в сумі, відповідній відшкодуванню, що покупець розраховує отримати в обмін на ці товари чи послуги [2].

За рахунок того, що у класифікації поняття «дохід» та порядку визначення виручки у різних стандартах є відмінності, виникає різниця в складанні Звіту про фінансові результати і відображення інформації в ньому, а також організацію синтетичного й аналітичного обліку.

МСФЗ 15 уводить новий підхід до визначення того, чи повинна виручка визнаватися протягом певного періоду або одномоментно. Наводяться три сценарії, в яких виручка визнається протягом певного періоду:

– клієнт отримує та споживає вигоди від результатів роботи виконавця в міру виконання ним робіт;

– результати роботи виконавця створюють або поліпшують актив під час роботи (наприклад, будівництва), контрольований клієнтом;

– актив, що створюється у міру виконання робіт, не може бути використаний виконавцем з іншою метою, плюс виконавець має право на оплату робіт, виконаних на поточну дату [2].

Виходячи з зазначених критеріїв можна сказати, що дохід, відображений за національними стандартами, буде більшим, адже буде враховувати ті статті, що не враховуються за міжнародними стандартами.

Ці порівняння міжнародних і національних положень з обліку доходів і відображення їх у звітності дають змогу зробити висновок, що в МСФЗ більш конкретизовано ряд положень. В новому МСФЗ 15 вказівки щодо врахування і визнання доходу є набагато детальнішими, і визнання виручки часто залежить від ретельного аналізу конкретних умов договору. Національний стандарт містить моменти неповної визначеності та розмежованості доходів з наступним формальним перекрученням інформації при складанні фінансової звітності. Така ситуація обумовлена наслідком дії національних особливостей обліку.

Питання визначення та відображення витрат на підприємстві в Україні регулюються П(С)БО 16, а в міжнародній практиці витратам не присвячено окреме МСБО. Певні основи цього поняття розкритті у МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 2 «Запаси», МСБО 16 «Основні засоби», МСФЗ 15 «Виручка по договорах з покупцями», МСБО 23 «Витрати на позики», МСБО 38 «Нематеріальні активи» та ін.

На відміну від класифікації доходів, у класифікації витрат суттєвих відмінностей немає МСБО 1 «Подання фінансових звітів» рекомендує здійснювати класифікацію витрат за характером або за функціями як частини собівартості продажу [4]. Це відповідає класифікації витрат за економічними елементами та статтями калькуляції у вітчизняній практиці, що передбачено П(С)БО 16 «Витрати» .

Під час проведеного дослідження також було виявлено, що у визначенні постійних і змінних загальновиробничих витрат, формуванні їх баз розподілу в П(С)БО 16 «Витрати» та в МСБО 2 «Запаси» немає жодних відмінностей. Лише в П(С)БО 16 «Витрати» наводиться детальний перелік складу загальновиробничих витрат, що значно полегшує працю бухгалтера зі складання їх класифікації на підприємстві [3]. Водночас різниця полягає в тому, що згідно з П(С)БО 16 «Витрати» загальновиробничі витрати включаються до складу виробничої собівартості продукції робіт, послуг, а відповідно до МСБО 2 «Запаси» – до оцінки запасів, а саме до витрат на їх переробку [5].

Отже, порівнявши міжнародні та національні стандарти у відображенні інформації у фінансовій звітності, можна сказати, що стандарти схожі між собою, але не однакові. Особливо це стосується класифікації відображення доходів діяльності підприємства. Тому якщо підприємство орієнтується на іноземних партнерів чи клієнтів, то для нього актуальним є питання уніфікації міжнародних і національних стандартів бухгалтерського обліку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пасенко Н. С.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99. **2.** Міжнародний стандарт фінансової звітності 15 «Виручка по договорах з покупцями». URL: http://minfin.ru/common/upload/library/2015/02/main/84877_75588_ru_gvt_ifrs_15_standard_final.pdf. **3.** Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00. **4.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку «Подання фінансової звітності» від 01.01.2012. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013. **5.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» від 01.01.2012. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_021.

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ: СУЧАНИЙ ПРАВОВИЙ СТАН І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

УДК 343.359.2

Полякова Н. О.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено основні способи ухилення від сплати податків, їх сутність та причини, а також проаналізовано негативні наслідки ухилення від сплати податків для економіки України. Запропоновано та розглянуто основні шляхи подолання цієї проблеми.*

Ключові слова: *податок, ухилення, система оподаткування, уникнення, оптимізація оподаткування.*

Аннотация. *Исследованы основные способы уклонения от уплаты налогов, их сущность и причины, а также проанализированы негативные последствия уклонения от уплаты налогов для экономики Украины. В статье предложены и рассмотрены основные пути преодоления этой проблемы.*

Ключевые слова: *налог, уклонение, система налогообложения, избежание, оптимизация налогообложения.*

© Полякова Н. О., 2017

Annotation. *The article examines main methods of tax evasion, their nature and causes and analyzed the negative consequences of tax evasion to the economy of Ukraine. The article proposes and discusses the main ways of overcoming this problem.*

Keywords: *tax, evasion, tax system, avoiding, tax optimization.*

Податкова система України переживає складний період формування та діяльності, що обумовлено погіршенням соціально-економічної сфери життя країни. Останнім часом численні суб'єкти господарської діяльності прагнуть навмисно уникнути сплати податків задля збереження невиправданих прибутків. На сьогодні розгляд цієї теми є дуже актуальним, оскільки явище ухилення від сплати податків в Україні стає масовим. Це призводить до істотного скорочення в структурі доходів країни частки податкових надходжень, що ставить під загрозу систему державного бюджету. Це призводить до поширення ряду негативних тенденцій в економіці та соціальній сфері: порушення визначеної системи розподілу та перерозподілу фінансових коштів держави, недостатнє фінансове забезпечення суспільного сектора господарства, підвищення соціального напруження, втрата населенням довіри до державної влади.

Тривалий час проблема ухилення від сплати податків суб'єктами підприємницької діяльності є темою дискусій багатьох учених: юристів, економістів, науковців. Найбільш вагомий вклад у вивчення цього питання внесли В. Вишневський, І. Вільцанюк, В. Дедекаєв, О. Дудоров, О. Задорожний, О. Мельник, О. Харчук, Ю. Якимчук.

Проте на сьогодні питання супротиву ухиленню від сплати податків потребує нових досліджень у сфері пошуку шляхів боротьби з цією проблемою, які будуть надавати можливість господарюючим суб'єктам зменшити податковий тягар і не вдаватись до шахрайства.

Основною **метою** статті є дослідження основних способів ухилення від сплати податків, а також аналіз основних шляхів подолання цієї проблеми.

Відповідно до Кримінального кодексу України ухилення від сплати податків – це повне або часткове уникнення оподаткування незаконним шляхом, у тому числі приховування оподаткованого прибутку, зменшення суми податку завдяки поданню в податкові органи завідомо неправдивих даних або документів [1, с. 131].

У результаті контрольної роботи окремих підрозділів Державної податкової служби України у 2016 р. порушено майже 753 кримінальних справ про злочини у сфері оподаткування. З них близько 85 – про ухилення від сплати податків, що складає 11,4 % від загальної кількості кримінальних справ у фінансовій сфері [2].

Керівники та підприємці використовують різноманітні способи зменшення сум оподаткування. Їх класифікацію наведено на рис. 1.

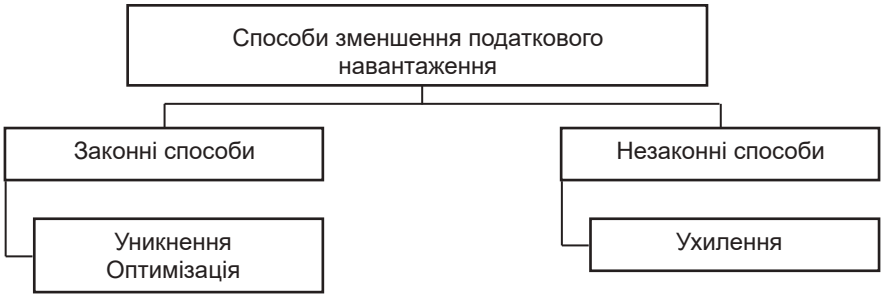

Рис. 1. **Способи зменшення податкового навантаження**

Для суб'єктів господарювання існують три методи зменшення податкового навантаження: ухилення від сплати податків, уникнення сплати податків і податкова оптимізація.

З одного боку, фірма або фізична особа зацікавлені в отриманні субсидій та доступі до суспільних благ за рахунок бюджетних коштів (захищеність прав, екологія тощо). З іншого боку, будь-який податок зменшує залишки коштів у розпорядженні економічного суб'єкта, що спонукає його на мінімізацію платежів [3, с. 103].

Існує цілий комплекс причин, через які господарюючі суб'єкти змушені ухилятися від сплати податків. Він наведений у табл. 1.

Таким чином, масштаб проблеми ухилення від сплати податків прямопропорційно залежить здебільшого від економічної ситуації у країні.

Способи ухилення від податків безперервно вдосконалюються, пристосовуються до мінливих умов економічного життя.

Перший спосіб характеризується повним або частковим невідображенням у бухгалтерському обліку фінансово-господарських операцій підприємства (організації).

Таблиця 1

Комплекс причин ухилення від сплати податків

Причини	Характеристика
Економічні	Спад виробництва, скорочення доходу, надмірне податкове навантаження
Правові	Недосконалість податкового законодавства та надмірна частота його змін
Організаційні	Неузгодженість діяльності органів податкового контролю та правоохоронних органів, недостатня обізнаність у використанні досвіду розвинутих країн щодо регулювання податкових правопорушень
Технічні	Недосконалість методів податкового контролю, низький розвиток контролю електронного документообороту
Психологічні	Низький рівень податкової дисципліни, корисливі мотиви

Другий спосіб передбачає використання необгрунтованих вилучень і знижок. Під цим способом розуміється віднесення до витрат виробництва таких, що перевищують встановлений законом розмір, сплата грошових коштів за оренду приміщення, яке фактично не використовувалося в процесі виробництва, а також незаконне користування податковими пільгами.

Третій спосіб – здійснення господарської діяльності без державної реєстрації, а також без постановки на облік у територіальні податкові органи. Також на особливу увагу заслуговують такі способи ухилення від сплати податків, як фіктивне банкрутство [4, с. 170].

Дуже популярним способом ухилення від оподаткування є використання «податкових гаваней» та центрів «офшор».

«Податкова гавань» – це територія, що проводить політику залучення іноземних кредитів шляхом надання податкових та інших пільг. Центр «офшор», на відміну від «податкової гавані», надає податкові та інші пільги тільки за фінансовими операціями з іноземними резидентами в іноземній валюті. Вони проводять політику залучення іноземного капіталу, звільняючи нерезидентів від валютного й експортного контролю, надаючи їм податкові пільги [5, с. 25].

Варто зазначити, що існують такі законні способи зменшення податкового зобов'язання, як уникнення сплати податків і податкова оптимізація.

Особливістю уникнення від сплати податків є те, що платник податків надає свою звітність податковим органам, тобто працює легально. Підприємці оспорюють у суді претензії податкових органів щодо податкової політики на підприємстві, ґрунтуючись на принципі «що не заборонене законом, то дозволено» [3, с. 103; 6, с. 124].

Застосування податкової оптимізації дозволяє використання правових форм відносин і можливі варіанти їх інтерпретації з метою обчислення оптимальної суми податків у конкретних умовах господарювання. Воно передбачає можливість вибору між альтернативними рішеннями щодо використання тих чи інших схем оподаткування. Як основні інструменти податкового планування з метою оптимізації податків практики виділяють податкові пільги, планування форм договірних відносин [3, с. 104].

Однак для держави такі види зменшення податкового навантаження несуть негативні результати у вигляді зменшення надходжень до державного бюджету.

Розглянувши основні причини, способи ухилення від сплати податків, а також альтернативні засоби зменшення податкового тягарю, варто зазначити, що усі ці методи вигідні здебільшого лише для підприємців і негативно впливають на бюджет країни, оскільки через зменшення бюджетних надходжень держава не матиме змоги втілювати в життя різні соціально-економічні проекти. Для зменшення масштабів цієї проблеми доцільно буде здійснити:

- підвищення рівня ефективності використання бюджетних надходжень;
- удосконалення координації діяльності податкових органів;
- вивчення та розумне втілення досвіду інших країн у боротьбі з ухиленням від сплати податків;
- посилення відповідальності за ухилення від сплати податків; посилення податкової дисципліни серед платників.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341 // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. **2.** Звіт про роботу органів досудового розслідування за 12 місяців 2016 року. URL: http://sta-sumy.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/dosudove-slidstvo/. **3.** Баранов С. О. Ухилення від сплати

податків як основний чинник тіньової економіки. *Інвестиції: практика та досвід.* 2016. № 12. С. 102–106. **4.** Куришко О. О. Сутність та причини ухилення від сплати податків в сучасних умовах. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія: Економічні науки.* 2014. № 6. С. 165–177. **5.** Вавілов П. М. Ухилення від сплати податків в Україні: причини виникнення та шляхи подолання проблеми. *Науковий вісник Херсонського національного університету. Серія: Економічні науки.* 2013. № 2. С. 24–27. **6.** Мельник О. О. Основні способи ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика).* 2014. № 2 (33). С. 122–125.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВВП НА ДУШУ НАСЕЛЕННЯ СІНГАПУРУ

УДК 303.725.33:330.55(592.3)

Пономаренко Д. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні фактори впливу на рівень ВВП на душу населення нових індустріальних країн на прикладі Сінгапуру. На основі розробки багатофакторної лінійної регресійної моделі визначено фактори, які мають найбільш суттєвий вплив на ВВП Сінгапуру. Отриману модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *економетричний аналіз, ВВП, фактор, статистична значущість, багатофакторна модель.*

Аннотация. *Рассмотрены основные факторы влияния на уровень ВВП на душу населения новых индустриальных стран на примере Сингапура. На основе разработки многофакторной линейной регрессионной модели определены факторы, которые имеют наиболее существенное влияние на ВВП Сингапура. Полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *эконометрический анализ, ВВП, фактор, статистическая значимость, многофакторная модель.*

Annotation. *The main factors which have influence on the level of GDP per capita of newly industrialized countries on the example of Singapore are analyzed. The factors that have the most significant effect on GDP of Singapore are determined with building of multi-linear regression model. The resulting model is tested for statistical significance.*

Keywords: *econometric analysis, GDP, factor, statistical significance, multifactor model.*

Помітним явищем у світовій економіці став динамічний розвиток деяких країн, що розвиваються, які дістали назву «нові індустріальні країни» (НІК). За відносно короткий час ці країни створили промисловий потенціал, розвинули окремі сучасні галузі індустрії. До них відносяться такі країни: НІК «першої хвилі» (Республіка Корея, Сінгапур, Тайвань, Гонконг – «азіатські тигри»); НІК «другої хвилі» (Аргентина, Бразилія, Мексика, Чилі, Уругвай – «латиноамериканські пуми»); НІК «третьої хвилі» (Малайзія, Таїланд, Індія, Кіпр, Туніс, Туреччина, Індонезія); НІК «четвертої хвилі» (Китай, Філіппіни, В'єтнам). Процес появи нових НІК не зупинятиметься. Деякі вчені починають включати до списку нових індустріальних країн і африканські держави: Туніс, ПАР, Нігерію та ін. Зараз, коли Україна перебуває у стані економічної кризи, і перед нею стоїть мета створення високорозвиненої, конкурентоспроможної національної економіки, вивчення успішного досвіду Азіатських НІС є, як ніколи, актуальним завданням.

Відомо, що на формування сучасної структури економіки НІК великий вплив зробили прямі інвестиції. У НІК фактично немає жодної галузі економіки, де не було б іноземного капіталу.

© Пономаренко Д. А., 2017

Безробіття прямо і безпосередньо впливає на реальний ВВП: чим вищий рівень безробіття, тим більшу частку ВВП не доотримує країна.

У зв'язку з цим інтерес становить аналіз впливу прямих іноземних інвестицій, рівня безробіття, балансу поточного рахунку та інфляції на валовий внутрішній продукт НІК на прикладі Сінгапуру, оскільки він має високорозвинену ринкову економіку. Економіка Сінгапуру відома як одна з найбільш вільних, інноваційних, конкурентоспроможних, найсприятливіших для бізнесу та найменш корупційних у світі.

Для аналізу впливу означених факторів на ВВП Сінгапуру було побудовано багатофакторну регресійну модель.

Нехай результативна ознака (y) – ВВП на душу населення, дол. США. Факторними ознаками було обрано прямі іноземні інвестиції (x_1), млрд дол. США; рівень безробіття (x_2); баланс поточного рахунку(x_3), млрд дол. США; інфляція (x_4), %.

Аналіз здійснювався за статистичними даними, які наведено за період 2001–2015 рр. Використано офіційні дані з сайту світової статистики, посилання на яке вказане у списку використаних джерел.

Вихідні дані наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані

Рік	ВВП на душу населення (y), дол.	Прямі іноземні інвестиції (X_1), млрд дол.	Рівень безробіття(X_2)	Баланс поточного рахунку (X_3), млрд дол.	Інфляція (X_4), %
2001	21798,00	17,01	3,70	11,21	-0,59
2002	21914,00	6,16	4,80	11,54	0,44
2003	22553,00	17,05	5,20	22,06	0,75
2004	25757,00	24,39	4,40	19,89	1,30
2005	27901,00	18,09	4,10	27,47	1,26
2006	31644,00	36,92	4,30	35,38	0,80
2007	37670,00	47,73	3,69	39,21	4,04
2008	39252,00	12,20	3,00	26,98	5,78
2009	38306,00	23,82	3,20	20,50	-0,74
2010	45933,00	55,08	4,30	22,39	3,97
2011	52447,00	48,33	3,10	24,11	5,54
2012	53608,00	57,15	2,90	24,88	3,99
2013	54649,00	66,07	2,80	25,21	2,01
2014	56007,00	68,05	2,80	25,85	-0,04
2015	52888,75	65,26	3,00	53,60	-0,73

За допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics, був проведений економетричний аналіз щодо впливу факторних змінних на результативну ознаку. Обчислена модель має вигляд:

$$y = 51486{,}4 + 374{,}243\ x_1 - 7248{,}75\ x_2.$$

Отже, найбільш впливовими факторами на ВВП Сінгапуру є прямі іноземні інвестиції (x_1) та рівень безробіття (x_2). Проте баланс поточного рахунку (x_3) та інфляція (x_4) були визначені програмою як такі, що мають мінімальне значення на зміну ВВП країни. Ц змінні виявилися невпливовими, це підтверджують обчислені значення статистики Стьюдента. Значення t-статистик для першого фактора x1 дорівнює 5,67, а для другого фактора x_2 дорівнює -3,97. Табличне значення t-статистики при рівні значущості 0,05 становить 2,92. Можемо стверджувати про значущість параметрів моделі, оскільки значення отриманих t-статистик більше, ніж табличне. Коефіцієнти багатофакторної лінійної регресії свідчать про те, що при збільшенні обсягу прямих інвестицій на 1 млрд дол. США, ВВП країни Сінгапур збільшиться на 374,243 дол. США за інших незмінних умов; а при зростанні рівня безробіття валовий внутрішній продукт значно зменшиться – на 7248,75 дол. США. Оцінимо статистичну значущість моделі виходячи з обчисленої величини критерія Фішера, а також за допомогою коефіцієнта детермінації. Скористаємося F-критерієм Фішера для оцінки адекватності рівняння множинної регресії. Порівняємо розрахункове значення критерію з табличним, таким чином перевіримо гіпотезу про адекватність моделі і значущість коефіцієнта детермінації. Для моделі F-критерій Фішера дорівнює 57,49. Табличне значення F-критерію Фішера для рівня значущості $\alpha = 0{,}05$ дорівнює 3,48, що менше за розрахункове значення, а отже, нульова гіпотеза відхиляється. Побудована модель є статистично значущою, тобто її можна використовувати для пояснення залежності між результативною змінною та факторами впливу. Коефіцієнт детермінації R^2склав 90,55 %, що показує частку варіації результативної

ознаки під впливом досліджуваних факторів. Тобто близько 90,55 % варіації ВВП Сінгапуру на душу населення обумовлено варіацією факторів впливу. Частка впливу факторів, що не увійшли в модель, становить 9,45 % від загальної варіації.

Перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності за допомогою коефіцієнтів парної кореляції (табл. 2)

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	x_1	x_2
y	1	-0,7601	-0,9632
x_1	-0,7601	1	0,5931
x_2	-0,9632	0,5931	1

За даними таблиці маємо середню кореляційну залежність між факторами x_1 та x_2. Це значення більше, ніж значення 0,3, але менше за 0,7. Це свідчить про наявність мультиколінеарності. Для перевірки наявності автокореляційних залишків застосуємо критерій Дарбіна–Уотсона. У побудованій моделі він дорівнює 1,518. Оскільки при рівні значущості 0,05 критичні значення мають такі показники: $dl = 0{,}69$, $du = 1{,}97$, то це значення перебуває у інтервалі $dl \le d \le du$, тобто $0{,}69 \le 1{,}518 \le 1{,}97$. Отже, можемо зробити висновок про те, що фактичне значення критерію Дарбіна–Уотсона знаходиться у зоні невизначеності.

Розрахуємо стандартизовані змінні, завдяки яким зможемо вказати зміну величини ВВП від зміни факторів на 1 одиницю стандартного відхилення. Маємо такі значення β-коефіцієнтів: $\beta_1 = 0{,}291$, $\beta_2 = -0{,}79$. Аналіз значень β-коефіцієнтів дозволяє зробити висновок, що найбільший вплив на зростання ВВП Сінгапуру має фактичний рівень безробіття. При збільшенні стандартного відхилення прямих іноземних інвестицій у країну на 1 %, за умови незмінності інших факторів, стандартне відхилення ВВП на душу населення збільшиться на 29,1 %. При збільшенні стандартного відхилення рівня безробіття на 1 %, за умови незмінності інших факторів, стандартне відхилення ВВП на душу населення зменшиться на 79 %.

Побудуємо альтернативну модель залежності ВВП Сінгапуру від фактора x_1 – прямі іноземні інвестиції. Модель має такий вигляд:

$$y = \sqrt{4{,}605 + 4897{,}58x_1^2}.$$

Альтернативна модель залежності ВВП Сінгапуру на душу населення від фактора x_2 – рівень безробіття має такий вигляд:

$$y = \sqrt{4{,}58 + 6480{,}94x_2^2}.$$

На основі економетричного аналізу щодо впливу факторів на валовий внутрішній продукт Сінгапуру, можна зробити висновок, що для покращення показника ВВП на душу населення у Сінгапурі необхідно вжити заходів щодо скорочення рівня безробіття, а також збільшити обсяги прямих іноземних інвестицій у країну. На прикладі стрімкого розвитку нових індустріальних країн, а саме Сінгапуру, можемо стверджувати про значний вплив іноземних інвестицій на економіку країни. З метою залучення іноземних інвестицій в Україну необхідно створити сприятливе середовище для ведення бізнесу, зменшити кількість документів та актів, які ускладнюють процес діяльності підприємства та перешкоджають розвитку малого та середнього бізнесу, забезпечити надання допомоги від держави для підтримки бізнесу, для підтримки іноземних інвесторів і кредиторів; потрібно розробити ефективне страхування та забезпечити захист права приватної власності; подолати економічну та політичну кризу, значно зменшити випадки хабарництва, вирішити конфлікт на сході країни шляхом встановлення миру.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Статистична інформація щодо економічних показників. URL: http://data.trendeconomy.ru/imf/weo/Current_account_balance_BCA/Singapore?imf_weo_version=20091001. **2.** Інформація про Нові індустріальні країни. URL: http://pidruchniki.com/18250810/ekonomika/krayini_rozvivayutsya_novi_industrialni_krayini.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ У ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

УДК 366.717:061.3

Рожкова Я. О.

Студент відділу заочної,
дистанційної та післядипломної освіти ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розкрито сутність оптимальної структури капіталу банку та забезпечення стабільності його функціонування. Приділено увагу забезпеченню формування банківського капіталу. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення методики забезпечення оцінки оптимальної структури банківського капіталу з використанням методу таксономічного аналізу.*

Ключові слова: *капітал, банк, управління капіталом банку, таксономічний аналіз.*

Аннотация. *Раскрыта сущность оптимальной структуры капитала банка и обеспечения стабильности его функционирования. Уделено внимание обеспечению формирования банковского капитала. Разработаны рекомендации по усовершенствованию методики обеспечения оценки оптимальной структуры банковского капитала с использованием метода таксономического анализа.*

Ключевые слова: *капитал, банк, управление капиталом банка, таксономический анализ.*

Annotation. *The article reveals the essence of the optimal capital structure and stability of its operation. Attention is paid to ensure effective banking capital. Recommendations for improving assessment methods to ensure optimal capital structure of the bank using the method of taxonomic analysis.*

Keywords: *capital, bank capital management bank taxonomic analysis.*

Операції фінансової діяльності банку є складною системою, що характеризується притаманною їй структурою та множиною внутрішніх структурно-функціональних взаємозв'язків і зв'язків із зовнішніми факторами [4].

З метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо оптимальної структури капіталу банку та забезпечення стабільності його функціонування виникає необхідність постійного моніторингу впливу факторів економічного зовнішнього та внутрішнього середовища, в якому функціонує банк [1]. Це особливо актуально в умовах визначення потреб фінансування банку за рахунок зовнішніх і внутрішніх джерел, а також реалізації можливостей залучення таких джерел.

Під оптимальною структурою капіталу банку слід розуміти таке співвідношення власних і позичених ресурсів, яке з урахуванням особливостей функціонування банку дозволяє йому максимізувати рентабельність власних коштів, тобто отримувати максимальну величину чистого прибутку на авансований капітал [9].

Метою статті є розробка рекомендацій щодо вдосконалення методики забезпечення оцінки оптимальної структури банківського капіталу з використанням методу таксономічного аналізу.

Таксономія – це наука про правила благоустрою та класифікацій. Спочатку це поняття використовувалось лише для визначення науки, класифікації рослин і тварин [7]. Таксономією стали користуватися представники економічних дисциплін. Інформацію про властивості розподілу багатомірної випадкової величини, які відносяться до поняття спектра розподілу, можна отримати за допомогою таксономічних методів [2]. Ці методи дозволяють розбити сукупність даних (об'єкт таксономічних досліджень), на непорожні підмножини та підмножини, що не перетинаються.

Головною метою використання методу таксономії є здобуття інформації про наявність або відсутність однорідності в досліджуваній сукупності об'єктів, про певні локальні згущення або розрідження і навіть «вільні простори» у цій сукупності точок-об'єктів [8]. Таксономічний показник може набувати значення в інтервалі та має при цьому таку інтерпретацію: окремий об'єкт (процес) у цьому періоді тим більше розвинутий, чим ближче значення узагальнюючого показника до одиниці. З його допомогою можна оцінити досягнутий у деякий період або момент часу «середній» рівень значення ознак, що характеризують явище чи процес.

Показником оцінки оптимальності структури банківського капіталу доцільно визначати як інтегральний показник, що становить агреговане узагальнене значення багатьох ознак, що всебічно оцінюють рівень оптимальності

© Рожкова Я. О., 2017

структури капіталу банку [5]. Таку оцінку оптимальності банківського капіталу можливо провести за допомогою використання методу таксономії, який здатний упорядкувати багатовимірний статистичний матеріал в єдину кількісну характеристику, можлива побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта чи процесу. В цьому випадку було використано таксономічний аналіз для оцінки ефективності використання капіталу банку.

З метою конкретизації показників оптимальності структури банківського капіталу здійснено систематизацію сучасних підходів і рекомендацій [6]. Метод багатовимірних порівнянь набув широкого застосування в економіці, зокрема в оцінці структури капіталу. Але застосування цього методу досить складне у зв'язку з багатогранністю та неоднозначністю досліджуваних економічних явищ і процесів, тому неможливо дати цілісну оцінку зазначеним явищам за допомогою одного показника [3]. Саме таксономічні методи мають потужний арсенал алгоритмів і систематизації, а також можливою є побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта або процесу.

Для оцінки оптимальності структури капіталу за певний період часу за допомогою методу таксономії можна об'єднати значення декількох показників, що характеризують стан структури капіталу банку протягом декількох років та розрахувати таксономічний показник [10]. Таксономічний показник розраховується за класичним алгоритмом таксономічного аналізу.

Логічно розпочати дослідження, використовуючи метод таксономії, за загальними показниками структури капіталу банку, взявши за основу такі коефіцієнти, які допоможуть отримати чітку картину змін, які відбулися в їх переліку [2]. Тому вихідним етапом визначення показника оптимальності структури банківського капіталу за допомогою таксономічного аналізу є формування матриці спостережень.

Для побудови матриці спостережень проведено вибір елементів, на базі яких буде розрахований таксономічний коефіцієнт, а саме: коефіцієнт надійності, співвідношення статутного та балансового капіталу, коефіцієнт захищеності власного капіталу, коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнти рентабельності [5].

Вибір цих показників ґрунтується на тому, що кожен із них та за їх сукупності найбільш повно характеризують ефективність використання власних, залучених і позичених коштів банку.

Застосування інструментарію таксономічного аналізу здійснювалося на результатах аналізу таких банків, як ПАТ «Мегабанк», ПАТ «ПриватБанк», ПАТ «ПУМБ», ПАТ «Діамант», за 2014–2016 рр.

Оцінка незалежності, а отже, і стійкості щодо кон'юнктурних змін на ринку здійснюється за допомогою аналізу відношення власного капіталу до зобов'язань [7]. Цей коефіцієнт називається коефіцієнтом надійності.

Співвідношення статутного та балансового капіталу характеризує залежність банку від його засновників. Сума коштів, які інвестуються в розвиток банківської установи, повинна вдвічі перевищувати внески засновників.

Коефіцієнт захищеності власного капіталу показує, наскільки банк ураховує інфляційні процеси і яку частку своїх активів розміщує в нерухомість, цінності, обладнання [6]. Коефіцієнт концентрації власного капіталу розраховується як співвідношення власного капіталу до пасивів банку. Цей коефіцієнт визначав рівень капіталу у структурі загальних пасивів.

Ефективність використання власного капіталу характеризує коефіцієнт його рентабельності, тобто відношення чистого прибутку до власного капіталу [1]. Визначити ефективність використання коштів власників і доцільність їх вкладання до банку можна за допомогою коефіцієнта рентабельності статутного капіталу.

Стандартизація вихідних даних здійснюється за формулою:

$$Z_{ij} = \frac{x_{ij} - \overline{x}}{S_i}, \qquad (1)$$

де x_{ij} – значення *i*-го показника в *j*-му досліджуваному періоді;

z_{ij} – стандартизоване значення *i*-го показника в *j*-му досліджуваному періоді;

$\overline{x}$ – середнє арифметичне значення і-го показника;

S_i – стандартне відхилення і-го показника.

Розділення показників на стимулятори та дестимулятори є основою для побудови еталона розвитку [3]. Елементи цього вектора мають координати X_{0i} і формуються зі значень показників за формулою:

$$X_{0i} = \max x_{ij} \text{ (стимулятор)}, \; X_{0i} = \min x_{ij} \text{ (дестимулятор)} . \qquad (2)$$

Значення векторів-еталонів показані у табл. 1.

Як видно з табл. 1, наступним етапом визначення показника таксономічного рівня розвитку є визначення відстані між окремими спостереженнями (періодами) і вектором еталоном [6]. Відстань між точкою- одиницею і точкою Р0 розраховується за формулою:

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{i=1}^{m} (z_{ij} - z_{0i})}. \qquad (3)$$

Таблиця 1

Еталонні значення показників формування оптимальної структури капіталу у процесі фінансової діяльності банку

Коефіцієнт надійності	Співвідношення статутного та балансового капіталу	Коефіцієнт захищеності власного капіталу	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності капіталу	Коефіцієнт рентабельності статутного капіталу
1,582	3,519	0,000	1,500	1,906	2,903

Слід визначити таксономічний показник коефіцієнта розвитку:

$$K_i = 1 - d. \tag{4}$$

Для цього необхідно розрахувати такі показники:

$$\overline{C}_o = \sum_{i=1}^{m} C_{i0};\ \ S_0 = \sqrt{\frac{1}{m}\sum (C_{i0} - \overline{C}_0)};\ \ C_0 = \overline{C}_0 = 2S_0;\ \ \ d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}. \tag{5}$$

Таким чином, розрахований коефіцієнт таксономії наведено у табл. 2. Динаміку цього показника подано на рис. 1.

Таблиця 2

Розрахований таксономічний показник формування оптимальної структури капіталу у процесі фінансової діяльності банку

Банк	Рік	K_1
ПАТ «Мегабанк»	2014	0,342
	2015	0,393
	2016	0,399
ПАТ «ПриватБанк»	2014	0,442
	2015	0,505
	2016	0,449
ПАТ «ПУМБ»	2014	0,119
	2015	0,550
	2016	0,295
ПАТ «Діамант»	2014	0,309
	2015	0,124
	2016	0,233

Таким чином, можна спостерігати збільшення показників за роками в ПАТ «Мегабанк». У ПАТ «ПриватБанк» спостерігається значне збільшення показників у 2015 р., а у 2016 р. – незначний спад, а ось у ПАТ «ПУМБ» спад у 2016 р. досить суттєвий. ПАТ «Діамант» гарно показав себе у 2014 р., у 2015 р. – великий спад, але в 2016 р. банк покращив своє становище.

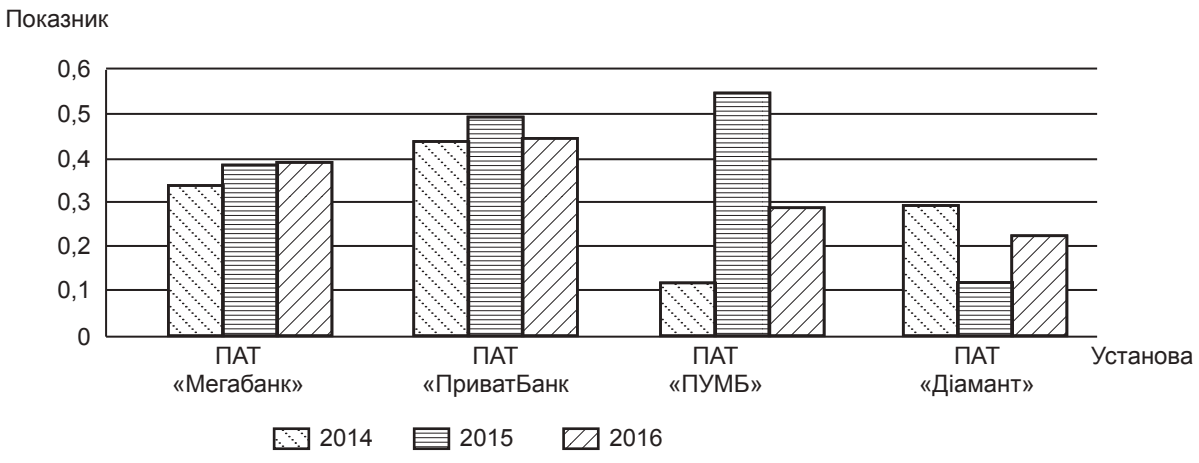

Рис. 1. **Динаміка таксономічного показника формування оптимальної структури капіталу у процесі фінансової діяльності банку**

За даними рис. 1 видно, що найбільш ефективно у 2015 р. використовується капітал ПАТ «ПриватБанк», у 2015 р. – ПАТ «ПУМБ». Для кожної аналізованої установи протягом 2014–2016 рр. цей показник був нестабільним. Чим ближче цей показник до 1, тим оптимальніше структура банківського капіталу і тим ефективніше він використовується. Тобто у 2014 р. найменш оптимальною була структура банківського капіталу ПАТ «ПУМБ», адже його показник склав 0,119, а у 2015 р. – структура капіталу АТ «Діамант», а у ПАТ «Мегабанк», за 2014–2016 рр. спостерігається гарна тенденція до збільшення.

Отже, таксономічний аналіз був доцільним у цьому випадку та ґрунтувався на застосуванні інтегральної оцінки оптимальності структури банківського капіталу чотирьох різних банківських установ [10]. Він дав змогу виявити, що найбільш оптимальну структуру банківського капіталу мало ПАТ «ПУМБ» у 2015 р. И найменш оптимальну структуру банківського капіталу мало ПАТ «ПУМБ» у 2014 р., адже його таксономічний показник склав 0,119. І через те, що у 2015 р. він зростав, у 2016 р. знов зменшився, політика управління банківським капіталу не була досить ефективною. Що стосується ПАТ «Мегабанк», то його таксономічний показник був досить стабільним і мав тенденцію до збільшення.

Таким чином, запропонований метод аналізу надав змогу оцінити оптимальність структури банківського капіталу на основі розрахунку інтегрального показника як агрегованого узагальнення багатьох ознак [7]. Такий метод може бути застосований з метою своєчасного реагування на невідповідність показників, що характеризують ефективність використання банківського капіталу. Необхідно регулярно проводити оцінку оптимальності його структури, в тому числі і з використанням цього методу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Ачкасова С. А.

Література: 1. Банковское дело: управление и технологии: учеб. пособие/под ред. А. М. Тавасиева. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 863 с. **2.** Батковський А. Рейтингова оцінка діяльності банків. Фінанси України. 2004. № 5. С. 145–150. **3.** Вовчак О. Д., Рущишин Н. М., Андрейніков Т. Я. Кредит і банківська справа: монографія. Київ: Знання, 2008. 564 с. **4.** Енциклопедія банківської справи України/ред. кол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. Київ: Молодь; Ін Юре, 2001. 680 с. **5.** Криклій А. С., Боровікова М. О. Банківський капітал: соціально-економічна сутність, склад та призначення. *Фондовый рынок.* 2009. № 39. С. 12–15. **6.** Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: монографія. Київ: КНЕУ, 2002. 316 с. **7.** Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: http://zakon.rada.gov.ua. **8.** Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Постанова НБУ від 27.12.2007 № 480. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0032-08. **9.** Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: інструкція Національного банку України від 28.08.2001 № 368. URL: http://www.zakon1rada.gov.ua. **10.** Соркін І. Національний банк України: підсумки діяльності у 2015 році та плани на 2016 рік. *Вісник Національного банку України.* 2016. № 2. С. 5–10.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ СЕРЕДНІХ ЦІН НА ПРОДУКЦІЮ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 330.3:338.43-027.3

Руденко В. О.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено особливості формування цін на сільськогосподарську продукцію. Розглянуто динаміку середніх цін на продукцію сільського господарства за період 2010–2016 рр.; проаналізовано причини та наслідки помітного коливання в динаміці. Показано зростання впливу на процес ціноутворення економічної ситуації у країні.*

© Руденко В. О., 2017

Ключові слова: *ціна, ціноутворення, сільськогосподарська продукція, динаміка, часовий ряд.*

Аннотация. *Исследованы особенности формирования цен на сельскохозяйственную продукцию. Рассмотрена динамика средних цен на продукцию сельского хозяйства за период 2010–2016 гг.; проанализированы причины и следствия заметного колебания в динамике. Показан рост влияния на процесс ценообразования экономической ситуации в стране.*

Ключевые слова: *цена, ценообразование, сельскохозяйственная продукция, динамика, временной ряд.*

Annotation. *The features of forming of prices are investigational on an agricultural produce. The dynamics of middle prices is considered on the products of agriculture for period 2010-2016 and causes and effects of noticeable oscillation are analyzed in a dynamics. The increase of influence is shown on the process of pricing of economic situation in a country.*

Keywords: *price, pricing, agricultural produce, dynamics, sentinel row.*

Сільськогосподарська продукція є ресурсною складовою виробництва у різних галузях національного господарства й основою харчової промисловості в Україні. Від ступеня насичення ринку продукцією сільськогосподарської переробки, її якості та ціни залежить забезпечення населення продуктами харчування, що є однією з основних задач виробництва. Україна має сильні стартові позиції у галузі сільського господарства, але відсутність дієвих програм стимулювання розвитку сільськогосподарського сектора, підтримки села, доступних кредитів не дають змоги ефективно використати дані природою переваги.

Серед опублікованих останніми роками праць варто виділити вклад М. М. Артуса, Є. М. Кирилюка, М. З. Матвійчук, М. К. Пархомця та інших авторів. Вони на належному рівні опрацювали аспекти формування цін на сільськогосподарську продукцію в контексті теорії вартості [1], розглянули принципи й особливості функціонування механізму ціноутворення в аграрному секторі [2]. Необхідність подальшого вивчення та аналізу динаміки цін на сільськогосподарську продукцію з метою відновлення економіки є очевидним, тому дослідження особливостей динаміки цін завжди залишатимуться актуальними.

Мета цієї статті полягає у дослідженні причин, проблем та особливостей зміни вартості продукції та аналізі динаміки цін на продукцію сільського господарства в цілому за тривалий період.

Продовольча продукція є кінцевим продуктом сільськогосподарського виробництва. Проте цінова еластичність попиту на продукцію є низькою. Споживачі купують основні види продуктів незалежно від зростання або падінні цін при їх незмінній кількості.

Чим же обумовлено ціноутворення сільськогосподарської продукції? На відміну від усіх товарів, сільськогосподарська продукція має свої специфічні риси, наприклад, обмежений термін придатності, умови та географічне місце розташування виробництва. При формуванні цін на сільськогосподарську продукцію слід враховувати такі чинники:

– сезонні коливання, оскільки ціни на сільськогосподарську продукцію мають схильність до яскраво виражених сезонних коливань;

– динаміка структури витрат на виробництво продукції;

– диференціація витрат на виробництво сільськогосподарської продукції по регіонах;

– рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, тобто необхідно забезпечувати нормальні умови господарювання в районах виробництва продукції, щоб отримувати прибуток від виробництва і реалізації продукції;

– динаміка паритету цін на сільськогосподарську продукцію;

– динаміка світових цін, оскільки зростання імпорту продукції знижує конкурентоспроможність вітчизняних товарів і є причиною скорочення національного виробництва та дестабілізації ринку, що сприяє зростанню витрат, а потім і цін на вітчизняну продукцію сільського господарства [3].

Для аналізу динаміки середніх цін на сільськогосподарську продукцію в Україні за період 2010–2016 рр. залучено поквартальну інформацію [4]. Середні ціни на сільськогосподарську продукцію за період 2010–2016 рр. проаналізовано за допомогою часових рядів. Показник, що вивчається в цьому випадку, – це середні ціни на сільськогосподарську продукцію, схильні до циклічних коливань. Ці коливання носять сезонний характер, оскільки економічна діяльність сільськогосподарської галузі залежить від пори року (ціни на с/г продукцію в літній період нижче, ніж в зимовий). Для отримання загального уявлення про динаміку цін на сільськогосподарську продукцію за вихідними даними побудовано графік (рис. 1).

Характеристику тенденції розвитку середніх цін реалізації сільськогосподарської продукції зроблено за розрахунком середніх рівнів ряду за певний період. Побудовано мультиплікативну модель із подальшим сезонним коригуванням тимчасового ряду та проведено вирівнювання початкових рівнів ряду методом ковзаючої серед-

ньої. Для оцінки тренду визначено трендову компоненту в мультиплікативній моделі. Для цього знайдено оцінки параметрів лінійного тренду та отримано рівняння:

$$Y = 648{,}876 + 88{,}067\ t.$$

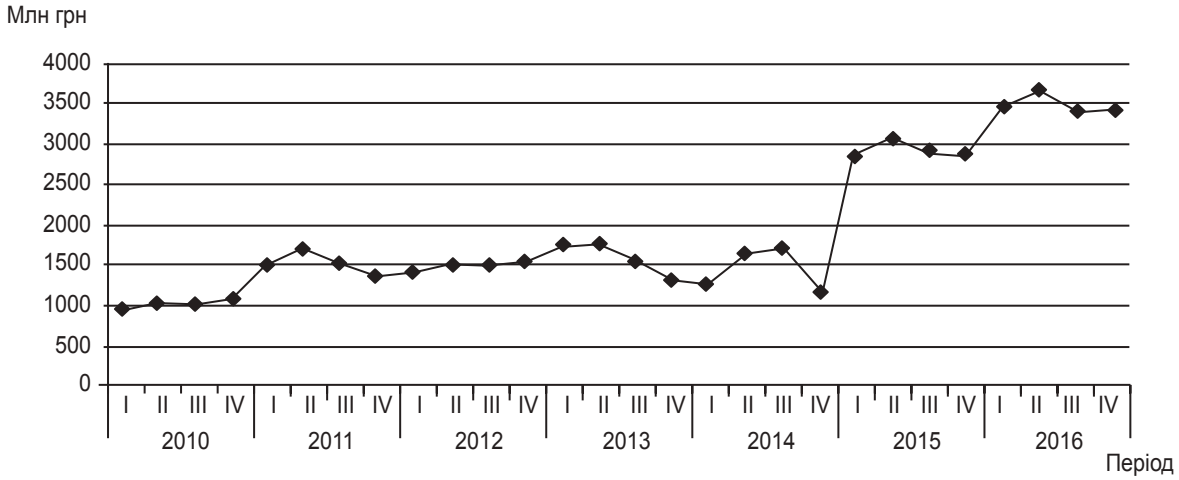

Рис. 1. **Зміна цін на сільськогосподарську продукцію за період 2010–2016 рр.**

На основі розрахованих даних побудовано графік, на якому зображена тенденція змін середніх цін реалізації сільськогосподарської продукції, а саме зернових культур. На цьому графіку спостерігається зміна цін впродовж періоду 2010–2016 рр. з урахуванням сезонності. За допомогою розрахунку та побудови ковзаючих середніх та вирівнювання за трендом стає очевидною зростаюча тенденція цін на сільськогосподарську продукцію. Згладжування ряду динаміки показує стійку тенденцію зростання цін реалізації сільськогосподарської продукції з 2010 до 2016 рр.: значення середньої ковзаючої середньої зростає, що і зображено на рис. 2.

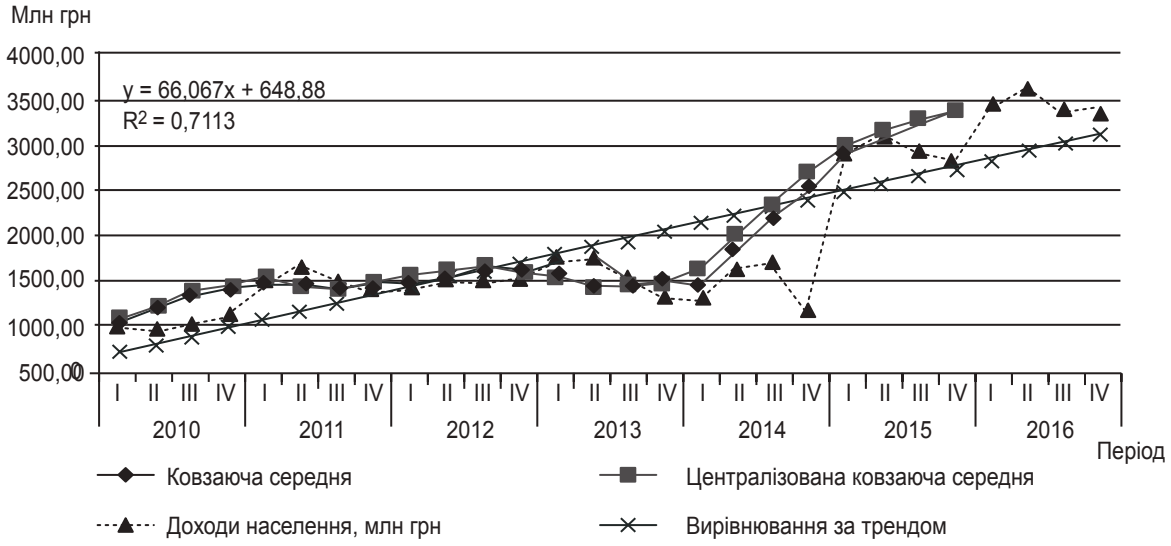

Рис. 2. **Виключення сезонної складової методом ковзаючої середньої**

Аналіз швидкості й інтенсивності розвитку явища в часі здійснюється за допомогою статистичних показників. До них відносяться: абсолютний приріст, темп зростання і приросту. Абсолютний приріст характеризує збільшення / зменшення рівня ряду за певний проміжок часу. Темп зростання показує, у скільки разів цей рівень ряду більше базисного рівня. Темпу приросту характеризує відносну швидкість зміни рівня ряду в одиницю часу, тобто показує, на скільки відсотків рівень цього періоду часу більше (чи менше) базисного рівня [5].

Розраховано основні показники ряду динаміки. Протягом періоду 2010–2016 рр. спостерігається тенденція зростання цін на продукцію сільського господарства. Середній квартальний абсолютний приріст середніх цін ста-

новить 89,1 грн за тонну, своєю чергою, за рік в абсолютному виразі ціни зростали на 400,8 грн. Середньорічний темп зростання цін на сільськогосподарську продукцію становить 122,84 %, а темп приросту – 22,84 % відповідно, тобто ціни поступово щороку зростали в середньому на 22,84 %. Ціни на продукцію сільського господарства з 2010 до 2016 рр. зросли на 243,5 %.

Висновки. Формування ціни на сільськогосподарську продукцію є основним чинником, який, з одного боку, впливає на розвиток галузі, а з іншого – на забезпечення населення продуктами харчування, у площині інтересів виробника-споживача ця залежність є обернено пропорційною. Для задоволення потреб у базовій групі продуктів харчування існують цільові програми стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, та діяльність посередників при русі сільськогосподарської сировини від виробників до споживача практично нівелює її ефект [6]. Динаміка цін на сільськогосподарську продукцію залежить від ряду чинників і має сезонний характер. Зростання цін на зернові культури зумовлене вартістю їхнього зберігання та часом жнив, які припадають на липень-серпень.

Виходячи з розглянутих показників динаміки цін на продукцію сільського господарства варто зазначити, що основними умовами їхнього формування є тяжіння до джерел виробництва та переробних потужностей, відповідності рівнів попиту та пропозиції. Сільськогосподарський сектор володіє значним не розкритим виробничим потенціалом, якому на сьогодні не вистачає ефективного менеджменту, підтримки державних цільових програм, вигідних довгострокових інвестицій, а заважає надмірне цінове регулювання [7].

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

Література: 1. Артус М. М. Державна політика та фінансовий механізм ціноутворення на сільськогосподарську продукцію: автореф. дис. … д-ра екон. наук. Київ, 2011. 38 с. **2.** Пархомець М. К., Матвійчук М. З. Ціноутворення у підприємствах агропромислового виробництва: організація та методика: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 228 с. **3.** Фактори що впливають на ціни сільськогосподарської продукції. URL: http://um.co.ua/11/11-4/11-46762.html. **4.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **5.** Мармоза А. Т. Теорія статистики: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2013. 592 с. **6.** Аналіз вартості сільськогосподарської продукції. URL: http://infolight.org.ua/content/analiz-vartosti-silskogospodarskoyi-produkciyi-u-2013-roci. **7.** Ціни та рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції в умовах ринкових відносин. URL: http://gugn.ru/work/424810/Cini-ta-rentabelnist-virobnictva.

ТРУД НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В УКРАИНЕ

УДК 349.222

Рудя А. М.

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Статья посвящена проблематике трудоустройства несовершеннолетних. Проанализированы возможности и привилегии работников, не достигших 18 лет, на современном рынке труда. Рассмотрен вариант усовершенствования процесса поиска работы.*

Ключевые слова: *несовершеннолетнее лицо, право, трудоустройство.*

Анотація. *Статтю присвячено проблематиці працевлаштування неповнолітніх. Проаналізовано можливості та привілеї працівників, які не досягли 18 років, на сучасному ринку праці. Розглянуто варіант удосконалення процесу пошуку роботи.*

Ключові слова: *неповнолітня особа, право, працевлаштування.*

© Рудя А. М., 2017

Annotation. *Article is devoted to a perspective of employment of minors. In the course of writing opportunities and privileges of the workers who haven't reached 18 years in modern labor market have been analyzed. The job search process improvement option is considered.*

Keywords: *minor, right, employment.*

В нашем современном обществе всё чаще встречаются семьи со сложным материальным положением. В таких случаях одним из выходов из данной ситуации становится трудоустройство несовершеннолетнего ребенка. В процессе поиска работы и трудоустройства дети сталкиваются со сложными ситуациями, которые по праву считаются незаконными.

В Украине в настоящий момент действует Государственная служба занятости, которая востребована всеми слоями населения характерной категории, то есть не имеющих официальной работы. К сожалению, данное учреждение пользуется спросом преимущественно взрослой категорией людей, а молодежь активно использует интернет-ресурс для поиска работы. Несмотря на всю опасность, площадки для поиска работников / работодателей являются очень востребованными в настоящее время. Сотни студентов зарегистрированы на множествах таких площадок и ежедневно получают оповещения о новых предложениях работы. Такого рода поиски связаны с немалым риском столкнуться с мошенниками или предложениями незаконного заработка.

В процессе поиска работы при помощи любых ресурсов высока вероятность встретить фразу, ограничивающую молодежь в выборе вакансий, а именно: «требуются молодые люди старше 18 лет». Данный запрос является очень популярным среди предложений работы, но и в то же время является незаконным для опубликования. Согласно п. 3 ст. 11 Закона Украины «О занятости населения» [1] запрещается указывать ограничение по возрасту кандидатов в объявлениях о вакансии. В настоящее время, если провести анализ объявлений популярных вакансий для молодежи, около 40 % окажется с нарушением закона, а именно с присутствием требований, ограничивающих выбор кандидатов в связи с возрастом.

Несмотря на требования большинства работодателей, несовершеннолетние могут по закону официально трудоустроиться на работу. В ст. 188 Кодекса Законов о труде Украины (далее по тексту КЗоТ) указаны следующие условия трудоустройства несовершеннолетних:

- с 16 лет молодые люди могут приниматься на работу без согласия родителей;
- с 15 лет необходимо разрешение от одного их родителей или опекуна;
- с 14 лет могут приниматься подростки школьники или ученики специальных учебных заведений в том случае, если работа не будет мешать их обучению и предоставленная им работа будет лёгкой, не навредит здоровью и не помешает обучению [2].

Помимо возраста, в нашем обществе остро стоит вопрос с официальным трудоустройством сотрудников. Данный факт затрагивает не только молодежь, но и взрослую категорию работником. Ежегодно Государственная служба занятости опубликовывает аналитические отчеты, в которых освещены проценты занятого и безработного населения. Согласно отчету за 2016 год в прошлом году уровень занятости молодого населения, а именно в возрасте от 15 до 24 лет, составил 27 %, а уровень безработицы – 23 % [3].

При официальном трудоустройстве с несовершеннолетним работником заключается трудовой договор в письменной форме согласно ст.189 КЗоТ [2]. Помимо договора на предприятии должен вестись учет несовершеннолетних работников, которые в обязательном порядке предварительно должны пройти медицинский осмотр согласно ст. 191 КЗоТ [2].

Для несовершеннолетних работников трудовой договор дает перечень привилегий по отношению к взрослым работникам:

- сотрудников младше 18 лет запрещается привлекать к ночным сменам, сверхурочным работам и работам в выходные дни (ст. 194 КЗоТ);
- заработная плата при сокращенной продолжительности ежедневной работы выплачивается в таком же размере, как работникам соответствующей категории при полной продолжительности ежедневной работы (ст. 194 КЗоТ);
- ежегодные отпуска работникам в возрасте до восемнадцати лет предоставляются в удобное для них время. Ежегодные отпуска работникам в возрасте до восемнадцати лет полной продолжительности в первый год работы предоставляются по их заявлению до наступления шестимесячного срока непрерывной работы на данном предприятии, в учреждении, организации (ст. 195 КЗоТ);
- увольнение работников моложе восемнадцати лет по инициативе собственника или уполномоченного им органа допускается, помимо соблюдения общего порядка увольнения, только с согласия районного (городского) службы по делам детей. При этом освобождение на основаниях, указанных в пп. 1, 2 и 6 ст. 40 КЗоТ Украины, производится лишь в исключительных случаях и не допускается без трудоустройства;

– родители, усыновители и попечители несовершеннолетнего, а также государственные органы и должностные лица, на которых возложен надзор и контроль за соблюдением законодательства о труде, имеют право требовать расторжения трудового договора с несовершеннолетним, в том числе и срочного, если продолжение его действия грозит здоровью несовершеннолетнего или нарушает его законные интересы.

В соответствии с законом «О защите детства» [4] не допускаются следующие формы детского труда:

– все формы рабства или практика, подобная рабству, в частности, продажа детей и торговля ими, долговая зависимость, а также принудительный или обязательный труд, включая принудительную или обязательную вербовку детей для использования их в вооруженных конфликтах;

– использование, вербовка или предложение ребенка для занятия проституцией, производства порнографической продукции или порнографических представлений;

– использование, вербовка или предложение ребенка для незаконной деятельности;

– работа, которая по своему характеру или условиям, в которых она выполняется, может нанести вред физическому или психическому здоровью ребенка.

Нарушение правил трудоустройства несовершеннолетних может расцениваться как грубое нарушение трудового законодательства. В таком случае по ст. 172 Уголовного кодекса Украины [5] должностное лицо может привлекаться к уголовной ответственности.

Согласно данному анализу ситуации трудоустройства несовершеннолетних можно сделать вывод, что со стороны правового аспекта для молодежи, которой нет 18 лет, существует множество законов, улучшающих рабочий процесс и безопасность на рабочем месте. На данный момент основной проблемой остается поиск работы. Возможно. при существовании государственной площадки для поиска работы и работников с проверенными работодателями этот вопрос постепенно решился бы в ближайшем будущем. Также альтернативным вариантом может стать объединение всех площадок в одну единую с проверенными специалистами вакансиями.

Научный руководитель – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Литература: 1. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17. **2.** Кодекс Законів про працю України: Закон України від 10.01.1971 № 322-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08. **3.** Аналітична записка «Молодь на ринку праці» // Державна Служба Зайнятості. URL: http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350805. **4.** Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14. **5.** Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

УДК 303.725.33:339.9(477)

Русінова А. О.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність поняття «глобалізація» та визначено основні форми глобалізаційних процесів. За допомогою економетричної моделі досліджено вплив глобалізаційних процесів на розвиток економі-*

© Русінова А. О., 2017

ки України. Цю модель перевірено на статистичну значущість, надано економічну інтерпретацію отриманим результатам.

Ключові слова: *глобалізація, економетрична модель, економетричний аналіз, вплив факторів.*

Аннотация. *Рассмотрена суть понятия «глобализация», и определены основные формы глобализационных процессов. При помощи эконометрической модели исследовано влияние глобализационных процесов на развитие экономики Украины. Даная модель проверена на статистическую значимость, предоставлена экономическая интерпретация полученных результатов.*

Ключевые слова: *глобализация, эконометрическая модель, эконометрический анализ, влияние факторов.*

Annotation. *The essence of the concept of globalization has been considered and definition of the main forms of globalization processes has been identified. The influence of globalization processes on the development of the Ukrainian economy has been studied by using the econometric model. This model is checked for statistical significance, an economic interpretation of the results is provided.*

Keywords: *globalization, econometric model, econometric analysis, influence of factors.*

Однією з основних ознак сучасного розвитку світового господарства є розгортання процесів глобалізації, які справляють суттєвий вплив на систему міжнародних економічних відносин, трансформують напрями та визначають тенденції розвитку національних економік.

Отже, не випадково сучасна західна економічна думка спрямована на дослідження глобальних процесів в економіці. Особливо вагомими є результати їх аналізу в ґрунтовних працях Т. Левітта, П. Ратленда, Ф. Фукуями, Д. Хелда, П. Друкера. Значно просунулися вперед у дослідженнях сутності глобалізації, наслідків її впливу на господарський комплекс такі українські вчені-економісти, як О. Білорус, Д. Лук'яненко, В. Цимбалюк.

Глобалізація (від англ. «globe" – земна куля) – складний, багатогранний процес, який має безліч проявів і включає багато проблем. Саме це робить проблематичним дати єдине, однозначно сформульоване визначення глобалізації, яке б охопило всі сторони цього вкрай складного явища, що має планетарні масштаби.

Глобалізація – процес, завдяки якому досягнення, рішення і діяльність людей в одній частині земної кулі справляють значний вплив на окремих людей і їхні спільноти в усіх частинах світу [1].

Отже, під глобалізацією світового господарства можна розуміти процес посилення взаємозв'язку національних економік країн світу, що знаходить своє вираження в утворенні світового ринку товарів і послуг, фінансів; становленні глобального інформаційного простору, перетворенні знання в основний елемент суспільного багатства, виході бізнесу за національні кордони через формування ТНК, впровадженні та домінуванні в повсякденній практиці міжнародних відносин і внутрішньополітичного життя народів принципово нових і універсальних ліберально-демократичних цінностей тощо.

Найбільш вагомими формами прояву глобалізації сьогодні є:

- розвиток світового та національних господарств;
- інтернаціоналізація світового обміну, особливо торгівлі та фінансових потоків;
- поглиблення міжнародного розподілу праці;
- розвиток нових зв'язків між кранами та їх групуваннями, що носять здебільшого інтеграційний характер [2].

Саме тому важливо розглянути вплив прояву глобалізації на розвиток економіки України. Для цього доцільно використати економетричний аналіз і побудувати економетричну модель.

Отже, на основі теоретико-логічного аналізу в економетричній моделі у як результативну змінну Y позначимо обсяг ВВП України як індикатор розвитку національного господарства. Тоді змінною x_2 виступатиме обсяг експорту товарів і послуг у % до ВВП (експортна квота), x_2 – обсяг імпорту товарів і послуг у % до ВВП (імпортна квота), x_3 – обсяг прямих іноземних інвестицій (млн дол. США), x_4 – кількість громадян, що виїхали за межі України (млн осіб), x_5 – кількість іноземців, що в'їхали до України (млн осіб). Вихідні дані наведено у табл. 1.

Обчислення економетричного аналізу доцільно провести за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics.

У результаті було отримано множинну регресію із параметрами та відповідними критеріями перевірки значущості параметрів регресії та моделі в цілому.

Отримана модель має такий вигляд:

$$y = -651271{,}1 + 1{,}07\, x_1 + 1{,}73\, x_3 + 1{,}05\, x_5.$$

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі [3; 4]

Рік	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	Y
2005	51,5	50,6	9532,2	16,3	17,66	86142
2006	46,6	49,5	19911,8	16,8	18,94	107753
2007	44,8	50,4	26856,6	17,3	23,12	142719
2008	46,9	54,9	37621,5	15,4	25,45	179992
2009	46,4	48,1	38591,6	15,3	20,70	117228
2010	47,1	51,1	38992,9	17,2	21,20	136419
2011	49,8	56,4	45370	19,7	21,42	163160
2012	35,4	56,4	48197,6	21,4	23,01	177810
2013	42,9	52,2	51705,3	23,7	24,67	183310
2014	48,6	52,1	53704	22	12,71	131805
2015	52,7	54,8	40725,4	23,4	12,43	90615
2016	51,6	54,9	37655,5	24,6	13,33	95324

Звідси бачимо, що найбільш вагомим є обсяг експорту товарів і послуг у % до ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій та кількість іноземців, що в'їхали до України. При цьому обсяг імпорту товарів і послуг у % до ВВП та кількість громадян, що виїхали за межі України, були виключені з моделі.

Коефіцієнт регресії b_1 = 1,07 свідчить про те, що при збільшенні експортної квоти на 1 % обсяг ВВП збільшиться на 1,07 млн дол. США. Збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій на 1 млн дол. США призведе до збільшення обсягу ВВП на 1,73 млн дол. США, оскільки b_3 = 1,73. Коефіцієнт регресії b_5 = 1,05 вказує на те, що при збільшенні кількості іноземців, які в'їхали до України, на 1 млн осіб обсяг ВВП збільшиться на 1,05 млн дол США.

Для перевірки загальної якості рівняння множинної регресії необхідно порівняти розрахункове значення F-критерію Фішера з табличним. Оскільки $F_{розрахункове}$ = 7,48, а $F_{табличне}$ = 4,07, то гіпотеза про незначущість рівняння відхиляється. Отже, побудована модель є статистично значущою – її можна використовувати для пояснення залежності результативної ознаки від факторних ознак.

Наступним кроком є перевірка гіпотези про значущість параметрів рівняння множинної регресії. Оскільки всі фактори, що залишилися в моделі, мають Т-статистику більшу за табличне значення ($T_{табличне}$ = 2,306), то гіпотеза про незначущість цих факторів відхиляється – всі фактори значущі.

Значення коефіцієнта детермінації дорівнює 73,72 %, отже, 73,72 % варіації обсягу ВВП України пояснюється впливом включених у модель факторів. 26,28 % варіації пояснюється впливом інших факторів, що не є включеними у цю модель.

За допомогою парних коефіцієнтів кореляції слід перевірити включені у модель дані на наявність мультиколінеарності (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	x_1	x_3	x_5
Y	1,0000	-0,4663	-0,5017	-0,4028
x_1	-0,4663	1,0000	0,3881	0,6713
x_3	-0,5017	0,3881	1,0000	0,2401
x_5	-0,4028	0,6713	0,2401	1,0000

Оскільки усі парні коефіцієнти кореляції $|r| < 0,7$, то можна зробити висновок про відсутність мультиколінеарності між обраними факторами. При цьому значення експортної квоти та кількість іноземців, що в'їжджають до України, меншою мірою впливають на обсяг ВВП України, ніж обсяг прямих іноземних інвестицій.

Для перевірки моделі на наявність автокореляції слід використати розрахункове значення критерію Дарбіна – Уотсона. Оскільки значення критерію = 1,73 і потрапляє у зону невизначеності (dl = 0,66, du =1,86), можна зробити висновок про наявність автокореляції залишків і непридатність цієї моделі для прогнозування.

Щоб виявити рейтинг впливу факторів на рівень ВВП України, доцільним буде записати модель у стандартизованих змінних і проаналізувати її β-коефіцієнти. Розраховані коефіцієнти мають такі значення: β_1 = 0,000108,

$\beta_3 = 0{,}485507125$, $\beta_5 = 0{,}000104403$. Отже, можна сказати, що найбільший рейтинг має фактор x_3 – обсяг прямих іноземних інвестицій (млн дол. США), при цьому значення експортної квоти та кількість іноземців, що в'їхали до України, займають нижчі позиції.

Для більш детального аналізу було побудовано альтернативну парну модель для результативної ознаки та фактора x_3 – обсягу прямих іноземних інвестицій. Вона має вигляд:

$$y = \left(2{,}1112 - \frac{1{,}344}{x_3}\right)^2$$

та має коефіцієнт детермінації $R^2 = 7{,}98$, який свідчить про те, що обсяг ВВП України на 7,98 % залежить від обсягу прямих іноземних інвестицій [5].

Отже, за допомогою кореляційно-регресійного аналізу були визначені основні форми глобалізаційних процесів, які мають найбільший вплив на розвиток економіки України, що виражається у зростанні рівня ВВП протягом 2005–2014 років. Подальший спад обсягу ВВП у 2015–2017 більшою мірою пояснюється впливом факторів, що не включені в модель (політична ситуація, зміни в інвестиційному кліматі країни). Ця модель дозволила виділити основні фактори, такі як експорт товарів і послуг у % до ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій та кількість іноземців, що в'їхали до України, що підтверджує теоретичні основи глобалізації. Дані, отримані в ході дослідження, дають змогу описати існуючі процеси, що є необхідним для діяльності певних державних органів та управління державою в цілому. Проте цю модель не можна використовувати для прогнозування, що є її недоліком.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Білорус О. Г., Лук'яненко Д. Г. Глобалізація і безпека розвитку. Київ: КНЕУ, 2001. 733 с. **2.** Філіпенко А. С., Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М. Україна і світове господарство. Взаємодія на межі тисячоліть: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 470 с. **3.** Офіційний сайт Світового банку. URL: http://www.worldbank.org/. **4.** Офіційний сайт Державної статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **5.** Малярець Л. М. Економіко-математичні методи і моделі: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2013. 154 с.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

УДК 338.48-043.86(477)

Рыбальченко К. И.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализировано современное состояние туризма Украины. Определены его основные особенности и перспективы дальнейшего развития.*

Ключевые слова: *туризм, рынок, инфраструктура, проблемы, развитие.*

Анотація. *Проаналізовано сучасний стан туризму України. Визначено його основні риси та перспективи подальшого розвитку.*

Ключові слова: *туризм, ринок, інфраструктура, проблеми, розвиток.*

Annotation. *In this article was analyzed the condition modern of tourism in Ukraine. Were defined main features and prospects for the further development.*

Keywords: *tourism, market, infrastructure, problems, development.*

© Рыбальченко К. И., 2017

Эффективное функционирование рынка туристических услуг является важным фактором социально-экономического развития страны.

Вопросы развития туристической индустрии рассматривались в работах таких украинских ученых, как Л. Г. Агафонова и Т. А. Городня, которые сформулировали основные социально-экономические проблемы развития туризма в Украине и стратегию развития туристической индустрии Украины.

Основная цель статьи состоит в мониторинге состояния рынка туристических услуг Украины и определении перспектив его развития.

Украина является объектом интереса западных туристов, но отсутствие надлежащей инфраструктуры сдерживает интенсивное развитие туристической индустрии в стране. Эти вопросы особенно актуальны для развития регионального туризма.

Государственная политика Украины в сфере туризма направлена на создание правовых, организационных и экономических основ формирования современной конкурентоспособной туристической индустрии.

В силу специфики своей природы рынок туристических услуг оказывает не только прямое экономическое воздействие на развитие страны и регионов, но и существенное косвенное влияние на развитие взаимосвязанных отраслей: транспорт и связь, строительство, сельское хозяйство, производство товаров народного потребления. Все эти факторы прямо и косвенно способствует повышению качества жизни населения.

Основной проблемой развития туризма в Украине является неэффективное и нерациональное использование природных ресурсов, а также отсутствие четкой стратегии развития индустрии туризма и четкого его регулирования.

Недостаточно развитая инфраструктура, а также система транспортного обслуживания туристов и населения препятствуют быстрому подъему и распространению туристической славы страны, часто ставят желающих отдохнуть перед выбором. Поэтому развитие туристической инфраструктуры и транспортных путей сообщения является одной из первоочередных задач для активизации деятельности туристических предприятий и туристической отрасли в целом.

Основные проблемы развития туризма в Украине:

- неэффективное и нерациональное использование природных ресурсов;
- отсутствие четкой стратегии развития индустрии туризма и четкого его регулирования;
- недостаточно развитая инфраструктура, а также система транспортного обслуживания туристов;
- недостаточный уровень качества предоставления туристических услуг.

Развитие туристической и курортной сфер Украины в последние годы характеризуется как положительной динамикой, так и отрицательной. Увеличивается объём внутреннего туризма, но количество иностранных туристов уменьшилось. Увеличивается эффективность хозяйственной деятельности предприятий и производительность труда.

По данным Госстата, в 2015 году Украину посетили 15159 туристов, тогда как в 2013 году в страну приезжали 232311 иностранцев. Всего в 2015 году в Украину приезжали 12,4 млн иностранцев. В 2013 году эта цифра составляла 24,6 млн человек. Внутренний туризм за два года сократился вдвое. Если в 2013 году Госстат зафиксировал 702,6 тыс. любителей путешествовать по стране, то в 2015 году внутренних туристов было 357 тысяч. Факторами, способствующими увеличению объемов въездного и внутреннего туризма, в прошлые годы были поступательное развитие международного сотрудничества в сфере туризма, открытость границ Украины и рекламно-информационные мероприятия.

В туристической и курортных сферах насчитывается около 8,5 тыс. предприятий:

– почти 4,1 тыс. субъектов туристической деятельности – туроператоры и турагенты (по состоянию на 1 ноября 2016 года);

– более 3,2 тыс. санаторно-курортных учреждений;

– более 1,2 тыс. гостиниц и других мест для краткосрочного пребывания;

– около 1 тыс. частных предпринимателей – физических лиц, которые предоставляют услуги по размещению.

По мнению одного из ведущих специалистов туризма Роберта А. Браймера, в настоящее время наиболее тормозящим фактором в развитии туризма на общественном уровне является отсутствие внимания и поддержки со стороны политиков и общественной власти. Когда на туризм не рассчитывают, его доходы не определены, отсутствует тщательное планирование, и, как следствие, отсутствует и развитие. Как только появится глубокая заинтересованность на законодательном уровне, объединение усилий для подъема статуса индустрии туризма на более высокий уровень не только в виде деклараций, а конкретных мер по установлению и поддержке связей, начнет эффективно действовать маркетинг в сфере туризма, можно рассчитывать на видимые результаты. Но мож-

но заметить, что с каждым годом министерство культуры и туризма Украины делает заметные шаги вперед по сравнению с предыдущими годами. С целью стимулирования въездного туризма и согласно опыту европейских стран планируется разработать: изменения к Закону Украины «Про туризм», изменения к ст. 8 Закона Украины «Про податок на додану вартість» относительно уменьшения базы налогообложения туристических услуг, которые предоставляются на таможенной территории Украины (въездной и внутренний туризм), а именно на туристический продукт, который предоставляется туристическим оператором на таможенной территории Украины, определить базой налогообложения для такого туристического оператора вознаграждение; механизм дифференцированных ставок НДС на приоритетные отрасли экономики, которой является и туризм.

Кроме того, с целью обеспечения постоянного развития туризма в Украине Государственной службой туризма и курортов разработан проект Концепции развития туризма, который находится на согласовании в заинтересованных центральных органах законодательной власти.

С целью организации учета туристических ресурсов Украины, обеспечения их рационального использования и охраны требуется разработка государственных реестров туристической отрасли.

Большой туристический потенциал Украины при правильном его использовании может обеспечить быстрое развитие рынка туристических услуг в стране, а следовательно, получение значительных валютных поступлений, наращивание доходов бюджетов, развитие производства потребительских товаров, повышение уровня жизни населения.

Нехватка информации об Украине – одна из основных причин низких темпов развития туризма. Улучшить ситуацию может участие специалистов и представителей турагентств в известных мировых туристических выставках.

Несмотря на экономический кризис, украинцы все же не отказываются от отдыха, но теперь могут позволить себе отдыхать в родной стране. Из-за трехкратной девальвации гривны вместо 2 миллионов украинцев за границу отдыхать в это году поедет только около 800 тысяч.

Следовательно, по моему мнению, на сегодня существуют предпосылки для развития конкурентоспособной отрасли туризма в Украине. Однако для увеличения привлечения иностранных туристов необходимо принять меры, такие как: устранение препятствий, связанных с разными формами собственности туристических предприятий; неудовлетворительное управление, вызванное отсутствием соответственно подготовленных квалифицированных кадров; строительство новых туристических объектов с высоким уровнем комфорта; расширение спортивно-рекреационных услуг; повышение качества лечебных услуг; расширение спектра предлагаемых бытовых услуг.

Необходимо в полной мере выполнить Закон Украины «Про курорти», прекратить процесс уничтожения земель курортного и рекреационного назначения и природных лечебных ресурсов. Во-вторых, создать благоприятный климат для привлечения инвестиций в санаторно-курортную отрасль. В-третьих, провести прозрачную приватизацию на тендерной основе нерентабельных, неработающих курортно-рекреационных учреждений и недостроек.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Литература: 1. Про туризм: Закон України від 18.11.2003 № 1282-IV // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80. **2.** Гонтаржевська Л. І. Ринок туристичних послуг в Україні. Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. 180 с. **3.** Любіцева О. О. Рынок туристических услуг (геопространственные аспекты). Київ: Альтапрес, 2003. 436 с. **4.** Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І. Энциклопедический словарь-справочник из туризма. Київ: Слово, 2006. 372. **5.** Туристические потоки. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

УДК 331.55-027.543

Сависько Т. Э.

Студент 2 курса
факультета консалтинга и международного бизнесв ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены основы международной миграции, проведен анализ становления принципов и норм для регулирования трудовой миграции. Осуществлен анализ миграционных процессов в Украине.*

Ключевые слова: *миграция, международная трудовая миграция, глобализация, трудоустройство, страна-донор, страна-реципиент.*

Анотація. *Розглянуто основи міжнародної міграції, проведено аналіз становлення принципів та норм для регулювання трудової міграції. Здійснено аналіз міграційних процесів в Україні.*

Ключові слова: *міграція, міжнародна трудова міграція, глобалізація, працевлаштування, країна-донор, країна-реципієнт.*

Annotation. *Foundations of international migration, the analysis of the formation of principles and norms to regulate labour migration. The analysis of migration processes in Ukraine.*

Keywords: *migration, international labor migration, globalization, employment, donor country, recipient country.*

Современные процессы глобализации на мировых рынках товаров и услуг привели к активизации движения трудовых ресурсов, поскольку труд является наиболее дифференцированным ресурсом производства. Проблемы внешней трудовой миграции наших соотечественников являются кране актуальными для Украины. Лишь в течение трех лет за границу с целью трудоустройства выехало почти 1,5 млн украинцев.

Целью изучения данной проблемы, в первую очередь, является рассмотрение причин возникновения трудовой миграции, ее преимуществ и недостатков, а также анализ международных норм и принципов регулирования трудовой миграции.

Огромный вклад в исследование, анализ международной трудовой миграции, теории и практики миграционных процессов и их регулирование внесли такие ученые, как: Малиновская О., Сафронов С., Вишневская О., Полищук О., Дерий Ж.

Миграция населения – территориальные перемещения населения, связанные с переменой места жительства [1].

Мы же в рамках статьи рассмотрим трудовую миграцию. Трудовая миграция как явление известна более тысячи лет. Она постоянно изменяется с изменением общественного строя и мировоззрения людей. Во все времена этот процесс нуждался в управлении и контроле. Под международной миграцией рабочей силы понимают перемещение трудоспособного населения из одной страны в другую с целью поиска лучших условий, связанных с работой, более высокой заработной платой, новыми сферами применения своих способностей [2, с. 88].

Имеют место как позитивные, так и негативные последствия трудовой миграции, с одной стороны – это занятость, возможность получения доходов и предоставления помощи своей семье. С другой стороны – это значительный отток квалифицированной рабочей силы из страны, разрушение семейных отношений, недостаточная социальная защита трудящихся мигрантов и т.д.

Что касается страны-донора, то в ней на положение экономической системы негативно влияет выезд рабочей силы, под которым подразумевается сокращение налоговых поступлений и потеря трудовых ресурсов в трудоспособном возрасте. Однако положительным является тот факт, что эмиграция облегчает положение на внутреннем рынке труда, снижая нагрузки на государственный бюджет за счет трансфертных платежей и социальных расходов и осуществляя переводы валютных средств, которые становятся источником получения валюты на родину. После работы за границей в страну возвращаются обученные работники, вносящие положительные изменения в экономическое развитие страны.

Положение страны-реципиента имеет несколько иной вид: с отрицательной точки зрения иностранные рабочие создают дополнительную нагрузку для государства за счет трансфертных платежей и других социальных расходов, а с положительной стороны иностранная рабочая сила оплачивается ниже национальных кадров,

© Сависько Т. Э., 2017

в результате чего фирмы экономят на издержках и повышают конкурентоспособность производителей продукции [3, с. 79].

С одной стороны, миграция населения способствует перераспределению трудовых ресурсов в зависимости от положения стран, сосредотачивает огромные массы наиболее активного населения в экономических центрах, что в последствии содействует изменению экономического, социального и культурного положения людей. С другой стороны, миграция трудовых ресурсов способствует быстрому росту крупных городов, усугублению экологической ситуации и возбуждает проблемы, связанные со сложностями приспособления мигрантов к новым условиям жизни.

Современными центрами мигрантов является США, Россия, Германия, Саудовская Аравия, Канада, Франция, Великобритания, Испания. Наибольшее количество мигрантов в США приблизительно 43 млн чел. В странах Ближнего Востока, в частности в Катаре, Омане, Кувейте трудовые мигранты составляют до 80–90 % всех трудовых ресурсов. В странах Европейского Союза работают мигранты со стран СНГ [4, с. 33]. Иностранная рабочая сила завлекается на те рабочие места, которые не пользуются особым спросом у местного населения. Вследствие такого процесса под сокращение попадают граждане страны, и это демонстрирует нежелание работодателей отказываться от дешевой рабочей силы. Также в мире уже сформировались так называемые «мигрантские ниши» – гражданский транспорт, коммунальное хозяйство, сфера бытового обслуживания.

Основными странами «отталкивания» мигрантов являются Индия, Мексика, Китай, Россия и Украина. В таких странах, как Германия, Индия, Россия, Украина и Великобритания, самое большое количество как иммигрантов, так и эмигрантов [4, с. 33].

Современная миграционная тенденция – это встречные потоки, значительное миграционное движение как в страну, так и за ее пределы.

Международная миграция рабочей силы становится одним из главных интересов мировых экономик, кроме того, существуют факторы, которые приводят к процессам интенсификации трудовой миграции. Наиболее значительными можно назвать следующие.

Диспропорция в оплате труда рабочей силы в развивающихся и развитых страна-. Основным мотивом миграции является не безработица, а низкая цена рабочей силы. При понижении ставки заработной платы предложение рабочей силы возрастает, то есть население на тех же условиях оплаты труда соглашается больше работать. Это проявляется в увеличении объема исполняемых работ, расширении зон обслуживания, и в результате рабочая сила, как реальная, так и потенциальная, начинает двигаться на территории, рынки труда которых способны предложить достойную оплату сотрудникам. Улучшение в коммуникациях и транспортных отраслях. Развитая сеть транспорта позволяет свободно двигаться на значительные расстояния за короткий промежуток времени. Научные достижения в сфере коммуникаций, охват интернет-ресурсами всех территорий дает возможность получать информацию о странах, событиях, размещать объявления о трудоустройстве и принимать решения касательно миграции в ту или иную страну.

За последние 30 лет в мире произошло значительное увеличение разницы в уровне достатка в развитии. Что касается гендерной составляющей, то увеличение количество трудовых мигрантов женского пола может быть вызвано этими экономическими и демографическими разницами. К этим факторам добавляется повышение уровня занятости женщин на рынке труда и уменьшение уровня предоставления социальных услуг в странах с высоким уровнем дохода. Принимая во внимание все эти тенденции, ЕС, СНГ и другие регионы, которые их окружают, ныне переживают период существенных изменений и превращений.

Урбанизация. Расширение городского способа жизни приобрело активные темпы в XIX в. (страны Европы и Северной Америки), а в XX в. (все регионы мира) – особенно больших. Постепенно города стали основной формой расселения людей в современном мире.

Негативные изменения окружающей среды. Одна из потребностей человека – потребность в безопасных условиях проживания. Природные катастрофы, невозможность иметь достаточное количество продуктов питания из-за засухи и отсутствия воды, радиационное загрязнение территорий, затопление земель привели к возникновению новой формы миграции – экологической [4, с. 34].

Решающим событием в становлении и развитии международных норм регулирования трудовой миграции стало обращение к этой проблеме ООН. Закрепленное в уставе ООН положение о том, что одна из первичных целей организации – это развитие прав человека, которое накладывает обязательство на правительства стран-членов не только соблюдать права человека, но и поддерживать деятельность ООН в этой области. Так, в марте 2017 года представители ООН выступили с заявлением, что в XXI в. технологий и инноваций одной из причин вынужденной миграции является голод. Снижение уровня продовольственной безопасности на 1% приводит к росту числа международных мигрантов на 1,9%. В ООН призывают страны-члены организации и частных доноров вкладывать в развитие сельского хозяйства и продовольственные системы в тех странах, откуда массово бегут люди. Ранее было сказано, что в Африке и юго-западной Азии может произойти массовая гибель людей

из-за голода [5]. Государство в рамках миграционной политики строит этапы разработки, создает инструменты и выделяет объекты и субъекты данного явления.

Что касается Украины, то в ней положение миграционного процесса на международной арене улучшается из года в год. Таким образом, опираясь на все показатели о положении Украины на международном рынке труда, имеются большие надежды на то, что политика миграционного процесса таким же образом будет продолжать преобразовываться, и наша страна выйдет на более высокий уровень развития. Основными центрами «отталкивания» является Россия, Молдова, Узбекистан и Азербайджан. Центрами притяжения украинцев-мигрантов является в первую очередь Россия, Германия, США и Израиль (рис. 1–2).

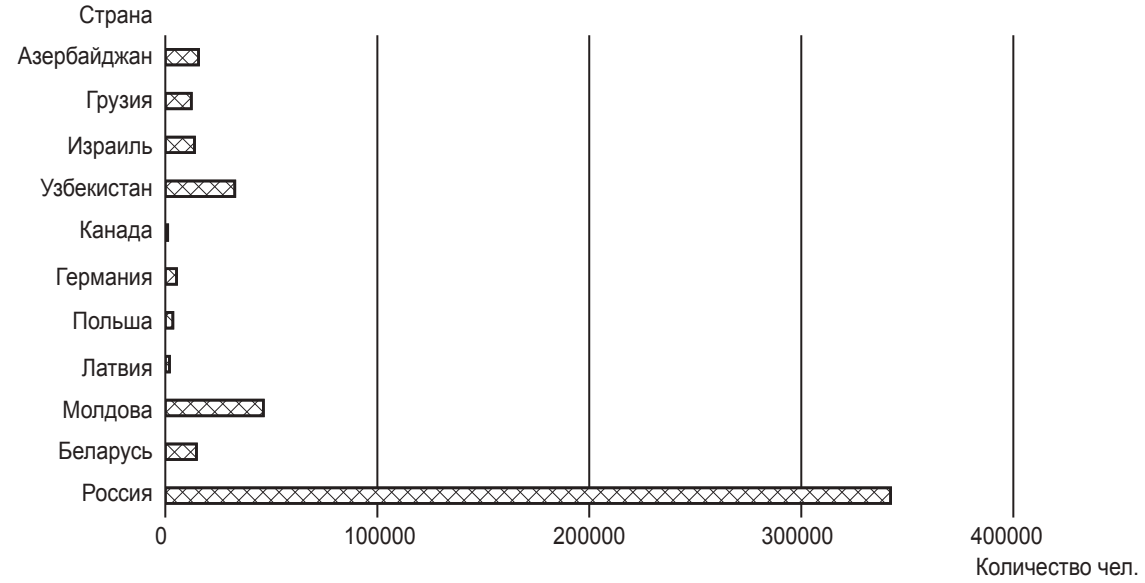

Рис. 1. **Количество эмигрантов в период с 2002 по 2013 гг.** [1]

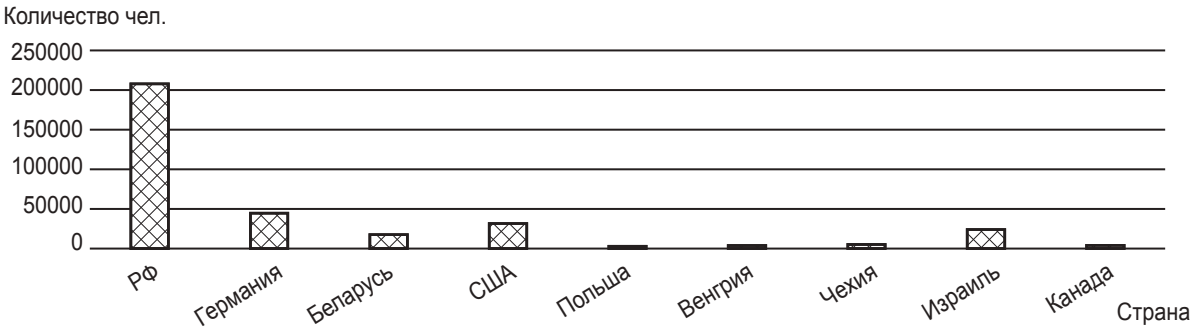

Рис. 2 **Количество иммигрантов в период с 2002 по 2013 гг.** [1]

Таким образом, можно утверждать, что существует положительная связь между миграцией и развитием. Прослеживается прямая выгода от завлечения иностранной рабочей силы, благодаря миграции сокращаются масштабы бедности в странах происхождения, благодаря денежным переводам на родину – оживление экономики путем использования капитала и стимулирования спроса, повышается образовательно-квалификационный уровень мигрантов.

То есть миграция сегодня – это существенная составляющая современной жизни страны и регионов мира. Но для использования всех ее преимуществ необходимо взвешенно подходить к данному вопросу, выделять четкие ориентиры миграционного процесса, учитывать все последствия пребывания мигрантов в стране миграции.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Чечетова–Терашвили Т. М.

Литература: 1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **2.** Вишневская О. Современная международная трудовая миграция и государственная миграционная политика. *Статистика Украины.* 2013. № 2. С. 87–90. **3.** Полищук О. Становление и развитие международных принципов и норм регулирования трудовой миграции. *Статистика Украины.* 2011. № 1. С. 79–82. **4.** Дерий Ж. Международная ми-

грация в системе факторов экономического развития. *Международная экономика.* 2011. № 9. С. 33–35. **5.** Ракурс. URL: http://racurs.ua/news-87514-v-oon-nazvali-glavnuu-prichinu-migracii-v-mire.

МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 303.09:330.3:330.564.2(477)

Севрюкова Є. О.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто динаміку доходів населення України за період 2010–2016 рр. З'ясовано закономірності формування доходів і їх залежність від ситуації у країні. Досліджено рівень доходів населення України, виявлено тенденції їх зміни. Розкрито важливість підвищення рівня доходів населення України та проведення відповідної соціальної політики.*

Ключові слова: *доходи населення, динаміка, мультиплікативна модель, часовий ряд.*

Аннотация. *Рассмотрена динамика доходов населения Украины за период 2010–2016 гг. Выяснены закономерности формирования доходов и их зависимость от ситуации в стране. Исследован уровень доходов населения Украины, выявлены основные причины и тенденции их изменения. Раскрыта важность повышения уровня доходов населения Украины и проведения соответствующей социальной политики.*

Ключевые слова: *доходы населения, динамика, мультипликативная модель, временной ряд.*

Annotation. *The dynamics of profits of population of Ukraine is considered for period 2010–2016 Found out conformities to law of forming of profits and their dependence on a situation in a country. The level of profits of population of Ukraine is investigational, principal reasons and tendencies of their change are educed. Exposed importance of increase of level of profits of population of Ukraine and realization of corresponding social politics.*

Keywords: *profits of population, dynamics, multiplicative model, sentinel row.*

В сучасних умовах питання, що стосуються доходів населення, їх місця в системі економічних стосунків, є актуальними, а їх значущість з теоретичної і практичної точок зору зростає. Доходи населення – це важливий показник ринкової економіки, що дозволяє оцінити купівельні можливості населення, які, своєю чергою, формують матеріальне благополуччя, соціальну забезпеченість, духовний розвиток людини. Тому збільшення купівельних можливостей і доходів населення мають складати основні цілі соціально-економічної політики сучасного суспільства, оскільки доходи населення є одним із найважливіших показників рівня життя населення та розвитку суспільства загалом.

Питанням формування і розподілу доходів приділена увага в роботах класиків політичної економії А. Сміта і Д. Рікардо. Ґрунтуючись на трудовій теорії вартості, вони підійшли до виявлення джерел доходів, як власників засобів виробництва, так і працівників [1; 2]. Істотний вклад в теорію і методологію доходів зробив К. Маркс. Він дав обґрунтування моделі розподілу доходів між класами у своєму вченні про додаткову вартість і товар [3]. Дослідженню рівня доходів населення присвячено багато наукових праць. Цю проблему вивчали та вивчають українські та зарубіжні вчені. Необхідність подальшого вивчення та аналізу доходів населення з метою покращення умов життя громадян є очевидним, тому дослідження особливостей динаміки доходів завжди залишатимуться актуальними.

Мета цієї статті полягає в аналізі динаміки рівня і структури грошового доходу населення України та визначенні причин і тенденцій його зміни, визначенні адекватних сучасним потребам напрямів державної політики їх регулювання.

© Севрюкова Є. О., 2017

Ринкові перетворення посилюють залежність економічної системи від матеріального добробуту населення, оскільки вимагають використання доходів населення як реального інвестиційного ресурсу і залучення їх в організовану систему національних заощаджень. Своєю чергою, політика доходів є важливою складовою системи державної регуляції соціально-економічних стосунків як макроекономічний показник, тобто доходи населення, структура їх формування і витрат характеризують систему розподільних стосунків країни, добробут її громадян, міру їх соціальної захищеності.

У загальному вигляді доходи населення можна визначити як суму матеріальних і грошових благ, отриману в результаті взаємодій з іншими суб'єктами господарства для реалізації таких цілей: споживання і накопичення. Доходи поступають населенню в грошовій і натуральній формах. Найважливіші джерела грошових доходів:

1. Дохід від роботи по найму – включає оплату праці в грошовій формі, інші винагороди та грошову оцінку натуральної оплати праці.

2. Підприємницький дохід – винагорода підприємця за виконувані їм функції (об'єднання праці, капіталу, природних ресурсів в єдиний процес виробництва товарів і послуг; ухвалення рішень по управлінню фірмою; впровадження інновацій; ризик).

3. Соціальні трансферти – виплати (з держбюджету і (чи) спеціальних фондів), не пов'язані з результатами праці, підприємницькою діяльністю або доходами від власності (пенсії, допомога, стипендії і т. д.).

4. Дохід від власності (рента, дивіденди, відсоток та ін.).

5. Сільськогосподарський дохід – відіграє важливу роль у формуванні особистих і сімейних доходів. Фактично цей вид доходу є різницею між валовим доходом від сільськогосподарської діяльності і витратами на виробництво [4].

Залежність економічної системи від матеріального благополуччя населення посилюють ринкові перетворення, оскільки вимагають використання грошових доходів населення як бюджетних, кредитних і страхових ресурсів, залучення їх до інвестиційних проектів. У формуванні раціональної поведінки людей дуже важливе правильне дотримання співвідношень між видами доходу. Якщо трансфертні виплати грають значну роль у формуванні доходів населення, то це знижує його активність, породжує психологію утриманства. Збільшення частки трудових доходів – стимул до активної, заповзятливої життєдіяльності індивіда. Очевидно, що для пожвавлення економіки потрібне формування платоспроможного попиту через збільшення частини доходів населення в загальній сумі доходів суспільства.

Для аналізу динаміки доходів населення України за період 2010–2016 рр. залучено поквартальну інформацію [5]. Було побудовано мультиплікативну модель з подальшим сезонним коригуванням тимчасового ряду та проведено вирівнювання початкових рівнів ряду методом ковзаючої середньої. Підсумовано рівні ряду послідовно за кожні чотири квартали зі зрушенням на один момент часу і визначено умовні річні обсяги доходів населення.

Визначено трендову компоненту в мультиплікативній моделі. Для цього знайдено оцінки параметрів лінійного тренду за допомогою методу найменших квадратів чи вбудованих функцій Excel. Отримано рівняння тренду: $Y=246034.9286+9001.6108\ t$. На основі розрахованих даних побудовано графік (рис. 1), на якому зображена тенденція зміни доходів населення. На цьому графіку відслідковується зміна доходів впродовж періоду 2010–2016 рр. з урахуванням сезонів, але за допомогою розрахунку та побудови ковзаючих середніх та вирівнювання по тренду стає очевидним зростаюча тенденція доходів населення України. Але це не обов'язково свідчить про покращення умов життя громадян, оскільки для розрахунків були використані доходи населення у фактичних цінах, без урахування інфляції.

Не маючи змоги отримувати достойну заробітну платню, робітники переходять працювати у тіньовий сектор економіки, де пропонують вищу оплату праці, без соціальних відрахувань до бюджету й офіційного оформлення на роботу. Ця проблема є особливо актуальною для молоді України. З одного боку, населення забезпечується робочими місцями, а з іншого – зменшуються надходження до Державного бюджету України. Важливим заходами, що здатні пом'якшити негативні наслідки соціального розшарування в Україні, є: реформування соціально-трудової сфери; забезпечення економічної та політичної стабільності; створення передумов економічного зростання; зменшення тіньового сектора національної економіки; прозорість суспільства; сприяння розвитку малого та середнього бізнесу; ліквідація великого розриву між мінімальними та максимальними пенсіями. Також країні необхідна реалізація соціальної політики держави, що здатна зменшити негативний вплив диференціації доходів населення та вирішити такі завдання: забезпечення соціальної справедливості; захист громадян від ризиків; формулювання прийнятних соціальних стандартів; залучення інвестицій для розвитку людського капіталу незабезпечених верств населення; формування соціальної згуртованості й солідарності тощо. Результатом здійснення соціальної політики має стати перерозподіл доходів у суспільстві з використання системи оподаткування, соціальних трансфертів, інвестицій в освіту, охорону здоров'я та соціальну інфраструктуру. У майбутньому запропоновані заходи допоможуть підвищити рівень життя населення, а також забезпечать розвиток економіки країни [6].

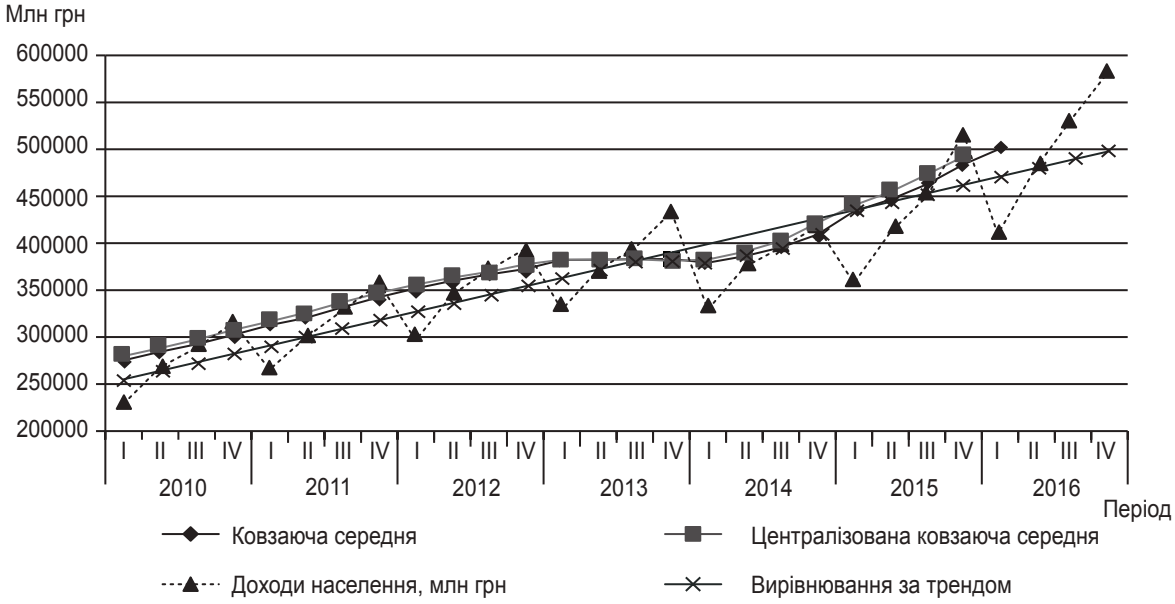

Рис. 1. **Виключення сезонної складової методом ковзаючої середньої**

Висновки. Доходи населення є досить складним і динамічним об'єктом дослідження, оскільки це економічні стосунки, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів, створених з особистих доходів. Основними доходами населення є заробітна плата, рента, прибуток від підприємницької діяльності, орендна плата, відсотки, дивіденди, пенсія, субсидія, стипендія, спадок, виграші, а також трансферти в натуральній формі або безготівкові трансферти, які здійснюються у вигляді надання певних товарів і послуг, а не в грошовій формі. Вони дуже значущі як елемент економічного підйому, який визначає ємність внутрішнього ринку.

Виходячи з наведених вище проблем у в сучасних умовах задля забезпечення достатнього рівня доходів населення має бути здійснений комплекс таких заходів:

побудова справедливої системи оподаткування доходів населення;

– підвищення розмірів мінімальної заробітної плати шляхом переходу від визначення ціни праці як вартості засобів для особистого споживання працівника до визначення реальної ціни робочої сили як вартості засобів, необхідних для повноцінного розширеного відтворення працюючої людини і членів її сім'ї;

– виправлення допущених викривлень в оплаті праці за видами економічної діяльності.

Отже, підвищення показників економічного добробуту громадян є головним завданням будь-якої держави, що прагне до стабільності та процвітання, тому оцінка сучасного рівня доходів населення України, його добробуту та причин щодо формування такого стану і розробка послідовних кроків вирішення цих проблем будуть завжди актуальними.

Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Железнякова Е. Ю.

Література: 1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов // Антология экономической классики: Пети, Смит, Риккардо. М.: Эконов-Ключ, 1993. 475 с. **2.** Риккардо Д. Начала политической экономии и податного обложения. М.: [б.в.], 1935. 294 с. **3.** Маркс К. Капитал. Теории прибавочной стоимости Т. 2. М.: Политиздат, 1966. 711 с. **4.** Кураков Л. П. Экономическая теория : учеб. пособие. Чебоксары : Изд-во ЧГУ, 2001. 780 с. **5.** Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **6.** Ховрак І.В. Доходи населення України: економічний зміст і дискусійні питання. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського.* 2013. № 1. С.160–165.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 65.016.7

Семенова А. О.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Показано напрями вдосконалення антикризової діяльності на підприємстві та наведено перелік сфер антикризового менеджменту. Розглянуто загальновживані типи санаційних заходів. Запропоновано рекомендації для поліпшення фінансового стану підприємства.*

Ключові слова: *підприємство, санація, банкрутство, платоспроможність, фінансовий стан, конкурентоспроможність, заборгованість.*

Аннотация. *Показаны направления совершенствования антикризисной деятельности на предприятии, и приведен перечень сфер антикризисного менеджмента. Рассмотрены общеупотребляемые типы санационных мероприятий. Предложены рекомендации для улучшения финансового состояния предприятия.*

Ключевые слова: *предприятие, санация, банкротство, платежеспособность, финансовое состояние, конкурентоспособность, задолженность.*

Annotation. *In the article presents the ways of improving crisis management activities of the enterprise and the list of areas of crisis management. Considers employed types of remedial measures. Recommendations to improve the financial condition of the company.*

Keywords: *enterprise, reorganization, bankruptcy, solvency, financial condition, competitiveness, debt.*

Зважаючи на важкі загальноекономічні умови в нашій державі на теперішньому етапі розвитку, досить значна частина вітчизняних підприємств мають проблеми з платоспроможністю, деякі з них стоять на межі банкрутства, а значна кількість вже збанкрутувала. Тому саме сьогодні зростає актуальність цієї теми, а саме дослідження напрямів вдосконалення антикризової діяльності на підприємстві.

Питанням кризи присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: Т. Беляцької, А. Бикова, Г. Бірмана, Р. Брелі, В. Василенка, А. Грязнова, В. Захарова, Л. Лігоненко, Т. Лепейко, О. Миронової, Дж. Фіннері, З. Шершньової, С. Шмідта, Р. Хіта та ін.

Метою статті є виявлення напрямів вдосконалення антикризової діяльності на підприємстві.

Під кризовим явищем слід розуміти загострення суперечностей у соціально-економічній системі (організації), які загрожують її життєстійкості в навколишньому середовищі [3].

Для успішного проведення оздоровлення підприємства передумовою є організація ефективного менеджменту, який можна розглядати в двох аспектах:

- інституційний аспект – до менеджерів санації можна віднести всіх фізичних осіб, які уповноважені власниками підприємства чи силою закону провести фінансову санацію, тобто здійснити фактичне управління підприємством на період його оздоровлення. До таких осіб можна віднести контролюючі органи, консультантів, аудиторів, досвідчених менеджерів, колишніх керівників та ін.;
- функціональний аспект – менеджмент санації – це система антикризового управління, яка полягає в ефективному використанні фінансового механізму з метою запобігання банкрутства та проведення фінансового оздоровлення підприємства [2].

До функціональних сфер антикризового менеджменту відносять:

- постановка цілей;
- формулювання та аналіз проблеми;
- пошук альтернатив, прогнозування та оцінювання їх реалізації;
- прийняття рішення;
- реалізація, тобто проведення конкретних санаційних заходів;
- контроль;
- аналіз відхилень.

© Семенова А. О., 2017

Для фінансового оздоровлення та підвищення ефективності управління підприємства в умовах кризових явищ можуть бути використані такі загальновживані типи санаційних заходів [4]:

- фінансово-економічні;
- організаційно-правові;
- виробничо-технічні;
- соціальні.

Заходи фінансово-економічного характеру являють собою фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових *джерел* оздоровлення підприємств. *Джерелами* фінансування санації підприємств можуть бути кошти, залучені на умовах позики або на умовах власності на поворотній або безповоротній основі.

Метою фінансової санації підприємств є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованостей, покращання структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних *для* проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру [5].

Заходи організаційно-правового характеру спрямовані на вдосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, підвищення якості менеджменту, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу та ін.

Виробничо-технічні заходи пов'язані, насамперед, з модернізацією та оновленням виробничих фондів, зі зменшенням простоїв і підвищенням ритмічності виробництва, покращанням якості продукції та зниженням її собівартості, вдосконаленням асортименту продукції, що випускається, пошуком і мобілізацією санаційних резервів у сфері виробництва.

Санаційні заходи соціального характеру пов'язані зі скороченням персоналу на підприємстві. Це стосується фінансового оздоровлення підприємств гігантів.

Важливою складовою організації дієвого менеджменту санації є створення ефективної системи контролінгу, головним завданням якого є визначення стратегічних і тактичних цілей санації та орієнтація процесу управління на досягнення цих цілей [7].

Якщо на підприємстві не має чіткої стратегії антикризового управління, то у процесі розробки й ухвалення антикризової стратегії керівництву підприємства рекомендовано максимально сконцентрувати зусилля на пошук оптимального варіанта, що вимагає мінімум витрат початкового етапу та забезпечує в перспективі максимум віддачі від інвестицій. Найбільш раціональною при цьому видається така логіка [6]:

- зосередження зусиль на невитратних способах, продовжуючи випуск вже освоєної продукції і її продаж на старих ринках;
- залучення відносно малих інвестицій *для* продажу продукції на нових географічних ринках (поширення клієнтської бази);
- перехід до більш амбітних інвестиційних проектів *для* виходу з новим товаром на колишні ринки.

Для покрашення фінансового стану підприємству належить працювати над збільшенням реалізації високоліквідних і швидкореалізованих активів, зменшенням поточної заборгованості.

Для поліпшення фінансового стану рекомендовано [1]:

- зниження витрат за рахунок раціонального й економічного використання електроенергії, тепла та водопостачання;
- підвищення конкурентоспроможності та привабливості послуг, що надає підприємство;
- покращення приміщень, які передаються в оренду.

Для удосконалення антикризової стратегії під час її планування на підприємстві велике значення має інформація про навколишнє середовище, яке включає демографічні, науково-технічні, політико-правові, соціально-культурні, природні та економічні фактори. До того ж усі фактори макро- та мікросередовища взаємопов'язані і взаємообумовлені. Тому всі дані повинні бути зосереджені у відповідних інформаційних центрах, об'єднаних в єдину інформаційну систему. Ця система повинна бути повна, зрозуміла у використанні та загальнодоступна [3].

Інші фактори, які спричиняють кризовий розвиток досліджуваного підприємства, є одночасно формою реалізації окремих видів фінансових ризиків, вони також підрозділяються в процесі вивчення на дві основні групи [2]:

- не залежні від діяльності підприємства (зовнішні або екзогенні фактори);
- - залежні від діяльності підприємства (внутрішні або ендогенні фактори).

Зовнішні фактори кризового розвитку, своєю чергою, підрозділяються на три підгрупи [5]:

– соціально-економічні фактори загального розвитку країни;

– ринкові фактори (відносний спад попиту на ринку товарів і послуг України та зростання конкуренції, а отже, пропозиції аналогічного продукту на регіональних ринках);

– інші зовнішні фактори.

Внутрішні фактори кризового розвитку підприємства також підрозділяються на три підгрупи залежно від особливостей формування грошових потоків [4]:

– фактори, пов'язані з виробничою діяльністю;

– фактори, пов'язані з інвестиційною діяльністю;

– фактори, пов'язані з фінансовою діяльністю.

Таким чином, система антикризових заходів зі стабілізації діяльності підприємства повинна включати в себе систему внутрішніх механізмів фінансової стабілізації, які б, своєю чергою, забезпечили реалізацію термінових заходів щодо підвищення платоспроможності, реорганізації структури балансу підприємства, залучення інвестицій для покращення якості приміщень, що надаються в оренду й відновлення фінансової стабільності підприємства за рахунок внутрішніх резервів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Миронова О. М.

Література: 1. Економічна теорія: політекономія: підручник/за ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання-Прес, 2008. 719 с. **2.** Рясних Є., Булович Т. Санація як елемент антикризового управління. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2008. № 3. Т. 1 (109). С. 78–80. **3.** Сколотный Ю., Анатолий Гальчинский: вылечить экономику можно только на либеральной основе. *Зеркало недели.* 2010. № 6–7 (786–787). С. 7. **4.** Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія. Київ: КНЕУ, 2006. 268 с. **5.** Тюріна Н. М., Карвацка Н. С. Теоретичні та прикладні аспекти здійснення ефективної санації. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2008. № 3. Т. 1 (109). С. 416–151. **6.** Чернявский А. Д. Антикризове управління підприємством. Київ: МАУП, 2009. 256 с. **7.** Лепейко Т. І., Миронова О. М. Управління персоналом підприємства в умовах невизначеності (поведінковий підхід): монографія. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2010. 236 с.

АНАЛИЗ ЗАВИСИМОСТИ ТОРГОВОГО БАЛАНСА ЯПОНИИ ОТ ОСНОВНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ

УДК 303.725.33:657.375.1(520)

Сиритченко Т. И.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализирована эконометрическая модель влияния основных экономических факторов на величину торгового баланса Японии, также выявлен характер взаимосвязи результативного признака от объясняющих переменных. Определены факторы, имеющие наиболее существенное воздействие на торговый баланс страны. Данная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *эконометрический анализ, торговый баланс, статистическая значимость, многофакторная модель.*

© Сиритченко Т. И., 2017

Анотація. *Проаналізовано економетричну модель впливу основних економічних факторів на величину торгівельного балансу Японії, також виявлено характер взаємозв'язку результативної ознаки від пояснюючих змінних. Визначено фактори, які мають найбільш суттєвий вплив на торговельний баланс країни. Цю модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *економетричний аналіз, торговельній баланс, статистична значущість, багатофакторна модель.*

Annotation. *We have analyzed the econometrical model of the impact of major economic factors on the trade balance of Japan, also we have determined the type of relationship between result and explaining variables. We have defined the factors that have the most significant impact on the country's trade balance. This model was tested for statistical significance.*

Keywords: *econometrical analysis, trade balance, statistical significance, multifactor model.*

Торговый баланс – это соотношение стоимости экспорта и импорта за определенный период времени и один из самых существенных экономических показателей страны, который отражает итоги участия страны в международной торговле, а также является частью платежного баланса.

Для Японии как для передовой страны с развитой рыночной экономикой очень важно совершенствовать внешнюю торговлю: внедрять новые идеи на рынок, обновлять методы внешнеторговой политики. Поэтому определение наиболее влиятельных эконометрических факторов на объем торгового баланса страны поможет определить, какие рычаги экономической политики стоит применять для достижения роста активного торгового баланса Японии.

Основными факторами, влияющими на размер торгового баланса, являются следующие экономические явления: ВВП, прямые иностранные инвестиции, уровень инфляции в стране, потребительский индекс цен, объемы экспорта и импорта, а также курс японской йены к американскому доллару.

Прежде всего, из определения понятно, что объемы импорта и экспорта непосредственно влияют на размер торгового баланса, так как торговый баланс и есть соотношение эскорта и импорта. Высокий текущий курс национальной валюты содействует импорту и препятствует экспорту, низкий — наоборот. Такие сезонные и перманентные явления, как колебания уровня инфляции в стране, изменение потока прямых денежных инвестиций и скачки потребительского индекса цен могут оказывать прямое влияние на величину торгового баланса. Основными статистическими данными нас обеспечивают такие мировые организации, как Мировой Банк, МВФ, анализирующие огромное количество статистической информации со всего мира.

На основании теоретико-логического анализа работ известных ученых и практиков определим результативный фактор y – это величина торгового баланса Японии в миллиардах йен. Факторными переменными будут выступать: x_1 – уровень инфляции в %, x_2 – объемы ВВП в млрд долларах, x_3 – стоимость прямых иностранных инвестиций в млрд долларах США, x_4 – объемы экспорта в млрд долларах, а переменная x_5 – соответствует величине импорта в млрд долларах США, x_6 – потребительский индекс цен в процентном отношении, последний фактор x_7 – курс йены к 1 американскому доллару. Исходные данные показаны в следующей таблице (табл. 1).

Таблица 1

Исходные данные

Период	Торговый баланс, млрд долл.	Инфляция, %	ВВП, млрд долл.	Прямые иностранные инвестиции, млрд долл.	Экспорт, млрд долл.	Импорт, млрд долл.	Потребительский индекс цен, %	Курс йены к 1 долл.
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7
2016	-17,59	0,39	4123,26	11,082	581,434	525,595	103	113,8
2015	-19,07	0,19	4383,08	17,069	738,09	778,28	103,1	119,65
2014	-128,61	2,38	4848,73	18,41	815,52	958,24	100,7	104,38
2013	-125,13	1,61	5155,72	10,65	794,63	934,28	99,3	86,4
2012	-101,2	-0,1	6203,21	0,55	877,13	992,05	99,6	77,59
2011	-39,54	-0,2	6157,46	-0,85	896,73	946,93	99,5	81,38
2010	78,2	-0,4	5700,1	7,44	837,04	768,05	100,1	92,3
2009	23,25	-1,67	5231,38	12,23	639,24	620,79	101,1	90,23
2008	17,34	0,39	5037,91	24,62	858,85	849,44	101,1	112,37
2007	83,5	0,7	4515,26	21,63	773,11	699,46	100,4	118,81

Эконометрический анализ был проведен с использованием пакета статистического анализа Statgraphics. В ходе обратного отбора были выбраны наиболее влиятельные факторы: x_4 – экспорт и x_5 – импорт. Тем не менее, такие факторы, как: x_1 – инфляция, x_2 – ВВП, x_3 – прямые иностранные инвестиции, x_6 – потребительский индекс цен, и x_7 – курс йены к 1 доллару США, были определены как факторы, имеющие минимальное значение на изменение торгового баланса. Данные переменные оказались невлиятельными из-за высокого *P*–значения, которое в норме не должно превышать 0,05. На первом этапе у переменной x_7 значение *P* достигло 0,9661. На втором этапе x_4 показало *P* значение равное 0,7519, величина *P* у фактора x_2 составила 0,1268, значение *P* у переменной x_2 на четвертом этапе *P* составило 0,2118. И на последнем этапе у переменной x_1 *P*-значение равняется 0,5101. О статистической значимости модели мы можем говорить, исходя из величин критериев Фишера и Стьюдента. Значения *t*-статистик для всех двух факторов больше, чем табличный, – 2,2622. *F*-критерий для модели равняется 51,75, что является показателем достоверности данных в модели, так как это значение не превышает 100. R^2 составил 93,6656 %, что говорит о том, что выбранные факторы x_4 и x_5 описывают изменчивость величины торгового баланса – *y* на 93,6656 %. Уравнение регрессии полученной модели будет иметь вид:

$$y = -126{,}517 + 1{,}1092\, x_4 - 0{,}9449\, x_5.$$

Проанализировав коэффициенты регрессии, можно сказать, что с увеличением экспорта на 1 млрд долларов величина торгового баланса увеличится на 1,1092 млрд долларов. Более того, при возрастании объема импорта на 1 млрд долларов значение торгового баланса уменьшится на 0,9449 млрд долларов США.

Использовав стандартизированные коэффициенты, можно ранжировать степень влияния того или иного фактора на результативный признак и указать изменение величины торгового баланса от изменения объясняющих факторов на 1 единицу стандартного отклонения. Имеем такие значение β-коэффициентов: β_4 = 1,8800, а β_5 = -1,2698. Анализ показал негативное влияние объема импорта на торговый баланс Японии, следовательно, величина экспорта имеет большее влияние на колебания значения торгового баланса. Таким образом, с увеличением стоимости торгового баланса на 1 стандартное отклонение уровень экспорта увеличится на 1,8800 отклонения. Со снижением результативного признака на 1 величину стандартного отклонения объем импорта уменьшится на 1,2698 стандартного отклонения.

Проверим полученную модель на наличие мультиколлинеарности с помощью коэффициентов парной корреляции, которая приведена ниже (табл. 2).

Таблица 2

Коэффициенты парной корреляции

	y	x_4	x_5
y	1	-0.7736	0.3682
x_4	-0.7736	1	-0.8713
x_5	0.3682	-0.8713	1

По данным таблицы имеем сильную корреляционную зависимость между факторами x_4 и x_5 = 0,8713, которая больше, чем значение 0,7 и более того, превышает значения коэффициентов корреляции результативного признака *y* с двумя факторными признаками *x*. Эти факты свидетельствуют о наличии мультиколлинеарности в системе показателей. Выясняется, что наибольшее значение для результативного признака имеет переменная x_4 – объем экспорта, так как зависимость *y* от *y* измеряется в 0,7736.

Альтернативная модель для торгового баланса Японии при значительном влиянии фактора x_5 – величины импорта имеет вид:

$$y = 123{,}451 - (0{,}000217126\, x_5)^2.$$

Коэффициент детерминации такой модели равен 47,2 %, что означает, что именно столько процентов всего торгового баланса зависит от объема импорта, а вклад остальных факторов в модель составляет 52,8 %.

Одна из главных целей эконометрического анализа – прогнозирование, а подтверждением правомерности этой процедуры является критерий Дарбина – Уотсона, для данной модели эта величина равна 2,1402, что заключено в пределы $du \le dw \le 4 - du$, то есть $1{,}64 \le 2{,}1402 \le 2{,}36$, и свидетельствует о том, что автокорреляции остатков в данной модели нет, следовательно, модель пригодна к прогнозированию.

Для проведения прогноза выберем приблизительные данные на 2017 год. Допустим, что объем экспорта – x_4 равен 550,3200 млрд американских долларов, а величина импорта – x_5 составила 530,6800 млрд долларов США, тогда объем торгового баланса Японии в 2017 году достигнет отрицательной отметки в 17,5416 млрд долларов, так как последние 6 лет в Японии наблюдался отрицательный тренд торгового баланса. Второй главной целью

эконометрического анализа выступает описание модели. Эти две задачи помогли выяснить, насколько сильной является зависимость величины торгового баланса от основных экономических факторов, и какие показатели влекут увеличение торгового баланса Японии, что существенно пригодится для управленческих решений в пользу роста экономического прогресса страны дальнего Востока.

Научный руководитель – докт. экон. наук, професор Малярец Л. М.

Литература: 1. Trading economics. URL: http://ru.tradingeconomics.com/japan/indicators. **2.** СтатБюро. URL: https://www.statbureau.org/ru/japan/cpi. **3.** TheGlobalEconomy. URL: http://ru.theglobaleconomy.com/Japan/. **4.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: ХНЭУ, 2013.

УРОВЕНЬ БЕДНОСТИ В УКРАИНЕ

УДК 330.59(477)

Скачко А. А.

Студент 1 курса
финансового факультета ХНЭУ им С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены бедность как негативное социальное явление в современной Украине, критерии бедности, социальное неравенство. Названы причины возникновения проблемы бедности населения та предложены методы борьбы с этой проблемой.*

Ключевые слова: *бедность, уровень бедности, социальное неравенство, уровень жизни, потребительская корзина.*

Анотація. *Розглянуто бідність як негативне соціальне явище в сучасній Україні, критерії бідності, соціальна нерівність. Названо причини виникнення проблеми бідності населення та запропоновано методи боротьби з цією проблемою.*

Ключові слова: *бідність, рівень бідності, соціальна нерівність, рівень життя, споживчий кошик.*

Annotation. *The article investigates poverty as a negative social phenomenon in modern Ukraine. The article examines the poverty criteria, social inequality. The causes of the problem of poverty of the population are named, and methods for combating this problem are proposed.*

Keywords: *poverty, poverty, social inequality, standard of living, consumer basket.*

Актуальность данной темы заключается в том, что на современном этапе развития Украины значительная часть населения находится за чертой бедности или возле границы этой черты.

Среди ученых, которые исследовали проблемы бедности и снижения жизненного уровня населения в Украине, можно выделить Бабака И. М., Гвелесиани А. Г., Гейца В. М., Либанову Е. М., Новикову О. Ф. и др. В работах этих ученых исследуются как методические подходы к определению бедности, так и особенности и последствия ее проявления в Украине.

Несмотря на большое значение работ отечественных исследователей, следует отметить, что проблема бедности в Украине требует глубокого и всестороннего изучения. Также в четкой систематизации нуждаются меры государственного регулирования современной системы распределения благ [3].

Цель работы: проанализировать причины возникновения бедности населения и предложить рекомендации для борьбы с этой проблемой.

© Скачко А. А., 2017

Бедность – это характеристика экономического положения индивида или группы индивидов, при котором они не могут сами оплатить стоимость благ, необходимых для жизни, неспособность поддерживать определенный приемлемый уровень жизни. Бедность – это состояние, при котором реальные потребности человека превышают его возможности для их удовлетворения [1].

Изучать и анализировать бедность начали сравнительно недавно. В 1920-е годы об этой проблеме немало писали экономисты и социологи. Однако до 1987 года она находилась под негласным запретом, поскольку само существование бедности в СССР замалчивалось. Говорить и писать о нищих, бомжах и попрошайках было не принято. Из поля исследования ученых ускользали многие серьёзные проблемы экономического поведения семей. Не публиковались данные о крайне низком материальном положении молодых семей, имеющих инвалидов, заключенных или вышедших из заключения лиц, семей с умственно отсталыми их членами и т.д. [2, ст. 3].

Сегодня население Украины в целом бедно. Об этом говорят самые разнообразные показатели: низкое качество рациона питания, постоянный отток граждан за пределы страны, низкая рождаемость, высокая заболеваемость и смертность, неудовлетворенность широких слоев общества общеэкономической ситуацией и своим материальным положением. Бедность также является одной из существенных причин низкой социальной активности [4].

Бедность была, есть и будет важной проблемой не только в нашей стране, но и во всем мире. Главными причинами этого явления называют низкое качество жизни из-за невысоких доходов, недостаточная имущественная обеспеченность населения. Низкий уровень доходов связывают с такими характеристиками личности: плохое здоровье, низкая конкурентоспособность на рынке труда, недостаточное образование, ограничения в трудоспособности, низкое качество семейной жизни и многое другое. Разбираясь с каждым пунктом поочередно, возможно решить проблему бедности в мире или хотя бы улучшить ситуацию [5].

Способы борьбы с бедностью могут быть следующие: проведение пенсионной реформы и улучшения уровня жизни пенсионеров, повышение уровня доходов от трудовой деятельности, внедрение целесообразных страховых принципов социальной защиты работников, улучшение жилищных условий социально уязвимых слоев населения, совершенствование системы социального законодательства, эффективное использование бюджетных средств и средств специальных внебюджетных фондов, реализация программы привлечения международных инвестиций и грантов.

Известный экономист Г. Мюрдаль определил низший класс как «ущемленный в своих интересах класс, состоящий из безработных, нетрудоспособных и занятых неполный рабочий день…», с этого можно сделать вывод, что безработица – один из основных факторов появления бедности. Создание новых рабочих мест, обеспечение подготовки, переподготовки и повышения квалификации трудоспособного населения может значительно уменьшить уровень бедности.

По результату недавнего исследования уровня жизни украинцев, который проводили эксперты ООН, около 80 % сограждан живут за чертой бедности, то есть тратят до 5 долларов в день (около 130 грн). Народные депутаты решили пересмотреть потребительскую корзину на одного украинца. Осенью прошлого года в парламенте активно обсуждали необходимость внести изменения и новые позиции в перечне потребительской корзины. В ней всего 250 позиций, в то время как в станах ЕС и США намного больше. В Швейцарии – 1046, в Германии – 700, во Франции – 305 [6].

В потребительской корзине украинца недостаточно ни продуктов для полноценного питания, ни необходимых для нормальной жизни услуг, ни остальных товаров ежедневного потребления. Даже после того, как Кабинет министров недавно пересмотрел количество позиций потребительской корзины и увеличил их до 296, в нем все равно отсутствуют такие расходы, как услуги Интернета и мобильная связь, памперсы для новорожденных и многое другое, без чего жизнь современного человека уже просто невозможна.

Эксперты подсчитали, что для того чтобы удовлетворить минимальные потребности рядового украинца и предусмотреть все позиции в потребительской корзине, нужно установить уровень расходов на уровне, по мень шей мере, 7000 грн в месяц [6]. Необходимая сумма, а это всего около 270 долларов в месяц, является астрономической для большинства украинцев. А вот, по данным ООН, достаточный уровень расходов на человека в месяц не должен быть меньше 500 долларов в месяц. Все, что ниже этой отметки, автоматически считается различными стадиями бедности.

Таким образом, проанализировав причины возникновения бедности, можно сделать вывод, что преодоление бедности – задача не одного дня, бедность нельзя избежать или полностью преодолеть. Но можно усилить контроль над бедностью, обеспечить необходимые меры регулирования со стороны государственных органов власти. Для обеспечения уменьшения разрыва между богатыми и бедными слоями населения необходимо провести пенсионную реформу, улучшить жилищные условия социально уязвимых слоев населения, усовершенствовать систему социального законодательства, а также создать новые рабочие места, обеспечить подготовку и повышение квалификации трудоспособного населения.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Клименко Е. Н.

Литература: 1. Проблема бедности в Украине. URL: http://www.studfiles.ru/preview/5411553/. **2.** Рыбаков Р. П., Рыбакова А. И. Бедность как социальный феномен: монография. М.: РУСАЙНС, 2015. 136 с. **3.** Бачинская А. Ю. Проблема преодоления бедности в Украине. *Управління розвитком.* 2013. № 3. С. 34–35. **4.** Проблема бедности в Украине. URL: http://otherreferats.allbest.ru/sociology/00224360_0.html. **5.** Проблема бедности. URL: http://infofreedom.ru/predprinimatelstvo/problema-bednosti.html. 6. Курс на выживание: 80% украинцев живут за чертой бедности. URL: https://ru.slovoidilo.ua/2016/04/08/kolonka/aleksandr-radchuk/obshhestvo.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЗАХВОРЮВАНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 33.021:314.14(477)

Скляренко А. В.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано вплив різних показників на рівень захворюваності населення України за період 2000–2015 рр. за допомогою кореляційно-регресійного аналізу та побудованої економетричної моделі. Виявлено фактори, що мають найбільший вплив. Отриману модель провірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *фактори впливу, регресійна модель, захворюваність населення, рівень захворюваності, забруднення навколишньої середовища.*

Аннотация. *Проведен анализ влияния различных показателей на уровень заболевания населения Украины за период 2000–2015 гг. с помощью корреляционно-регрессионного анализа и построенной эконометрической модели. Выявлены факторы, имеющие наибольшее влияние. Полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *факторы влияния, регрессионная модель, заболеваемость населения, уровень заболевания, загрязнение окружающей среды.*

Annotation. *The analysis of the influence of various parameters on the morbidity the population of Ukraine for the period 2000–2015 years, the correlation and regression analysis and econometric model built. The factors that have the greatest impact. Tested model obtained statistical significance.*

Keywords: *impact factors, regression model, morbidity of the population, level of disease, environmental pollution.*

На всіх етапах розвитку охорони здоров'я вивченню захворюваності приділялась велика увага. Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров`я (ВООЗ) здоров`я є станом повного соціального, біологічного та психологічного благополуччя людини, а не тільки відсутністю хвороб і фізичних вад. Здоров'я – одне з головних джерел повноцінного життя, щастя, радості, успіху. Воно є не лише особистим надбанням людини, але й суспільним багатством, одним із найважливіших показників добробуту народу.

Дослідженням проблеми захворюваності у всьому світі займаються багато міжнародних організацій, зарубіжних і вітчизняних учених-аналітиків та лікарів, таких як: П. Роуз, М. Сміт, Р. Шніцер, О. Голяченко, В. Нестеренко, О. Акимова та ін.

Метою статті є визначення за допомогою економетричного дослідження основних факторів, що впливають на рівень захворюваності населення в Україні.

© Скляренко А. В., 2017

Захворюваність – медико-статистичний показник, що визначає сукупність захворювань, вперше зареєстрованих за календарний рік серед населення, що проживає на якійсь конкретній території. Причини зростання захворюваності населення: низький рівень життя і екологічні проблеми [1].

Чисельність наявного населення України (без урахування тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частині зони проведення АТО на Донбасі) станом на 1 січня 2015 року склала 42 млн 760,5 тис. осіб. Про це свідчать дані Державної служби статистики України (Держстат). Станом на 1 грудня 2014 року чисельність населення України становила 42 млн 774,6 тис. осіб. Таким чином, за місяць чисельність населення країни скоротилася на 14,1 тис. осіб (або 0,033 %). При цьому на 1 січня 2014 р. чисельність наявного населення України становила 42 млн 929,3 тис. осіб. Таким чином, за рік українців стало менше на 168,8 тис. осіб (або 0,39 %).

Аналіз спеціальної літератури показав, що для об'єктивного аналізу факторів, що впливають на рівень захворюваності населення в Україні, потрібно обчислити економетричну модель, де залежною змінною є рівень захворюваності населення України – y, а факторами: викиди діоксиду сірки в атмосферне повітря – x_1; капітальні інвестиції в медицину – x_2; середньомісячна заробітна плата – x_3; середня тривалість життя – x_4.

Таблиця 1

Вхідні дані для аналізу факторів впливу на рівень захворюванності в Україні за період 2000–2015 рр. [2]

Роки	Рівень захворюваності населення України, %	Викиди діоксиду сірки в атмосферне повітря , тис. т	Капітальні інвестиції в медицину, млн грн	Середньомісячна заробітна плата, грн	Середня тривалість життя, р.
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
2000	40,5	984,8	1187,9	299	68
2001	40,7	992,1	1183,7	311	68,2
2002	40,9	1032,6	1122,5	376	68
2003	41	1046,3	1136,6	462	67,9
2004	40	988,5	1182,2	590	67,6
2005	40,3	1132,8	1316,2	806	67,5
2006	40,5	1347,2	1567,9	1041	67
2007	41,3	1342,6	1775,9	1351	68
2008	41,7	1320,6	1777	1806	68,4
2009	42	1262,7	1856,3	1906	69,3
2010	42,8	1235,2	1920,1	2239	69,6
2011	44	1363,4	2113,2	2633	69
2012	45,9	1430,3	2707,2	3026	68,8
2013	46,3	1413,3	1746,2	3265	67,9
2014	46,9	1160,6	1223,9	3480	67,4
2015	47,3	854,0	2367,2	4195	67

Після регресійного аналізу, виконаного в пакеті Statgraphics Centurion, та виключення статистично не важливих факторів рівняння регресії має вигляд:

$$y = - 1,48813 + 0,00191558x_3 + 0,598907x_4.$$

Параметр $b_3 = 0,00191558$ показує, що при збільшенні обсягу середньої заробітної плати на 100 грн коефіцієнт захворюваності збільшиться на 0,19 %. Параметр $b_4 = 0,598907$ показує, що при збільшенні кількості безробітних на 1 тис. осіб коефіцієнт злочинності збільшиться на 59,9 %.

Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,991407, тобто 99,1407 % варіації рівня захворюваності варіацією середньої заробітної плати. Вплив інших факторів, що не включені в модель, становить 0,86 % від загальної варіації. При цьому статистика Фішера $F = 807,62$, а розрахунковий рівень її значущості дорівнює нулю (p-Value = 0,0). Це означає, що рівняння регресії значущо.

Перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності (табл. 2) .

За даними таблиці 2 маємо слабку кореляційну залежність між факторами x_3 та $x_4 = – 0,3231$, адже $r_{x_1x_3}$, значно менше за значенням ніж 0,7. Це говорить про відсутність мультиколінеарності факторів.

Значення статистики Дарбіона – Уотсона дорівнює 0,42, що свідчить про додатну автокореляцію. Отже, ця модель не може бути використана в прогнозі.

Таблиця 2

Мультиколінеарна модель

	y	x_3	x_4
y	1	0,0317	-0,9326
x_3	0,0317	1	-0,3231
x_4	-0,9326	-0,3231	1

Стандартна помилка оцінки по регресії дорівнює 1,00749, і це означає, що, оцінюючи рівень захворюваності за відомою величиною факторів, що на нього впливають, за цим рівнянням регресії, ми в середньому помиляємося на цю величину.

Обчислення β-коефіцієнтів дає змогу проаналізувати рейтинг факторів моделі. Модель у стандартизованих змінних матиме такий вигляд:

$$ty = –0,303t_3 – 1,029t_4.$$

Виходячи з отриманих значень β-коефіцієнтів маємо, що при зміні x_1 на 1σ величина результативної ознаки *Y* зменшиться на 0,303σ (за умови незмінності інших факторів); при зміні x_3 на 1σ величина результативної ознаки *Y* зменшиться на 1,029 σ (за умови незмінності інших факторів).

В моделі наявні два найвпливовіших фактори – x_3 та x_4. З цими факторами побудуємо альтернативні парні моделі.

Альтернативна модель залежності у від x_3 матиме вигляд:

$$y = \frac{1}{0,0206848 + \frac{2,39588}{x_3}}.$$

При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 99,97 %.

Альтернативна модель залежності у від x_4 матиме вигляд:

$$y = \frac{1}{-0,0225055 + \frac{3,13499}{x_4}}.$$

При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 99,98 %.

Отже, після аналізу альтернативних моделей можемо зробити висновок, що результативна ознака *y* має однакову залежність як від фактора x_3, так і від фактора x_4, оскільки коефіцієнт детермінації у цих моделей однаковий.

Отже, на основі отриманих результатів можна зробити висновок, що зв'язок між рівнем захворюваності та середньомісячною заробітною платою з середньою тривалістю життя є тісний та прямий. Слід врахувати ще одну додаткову обставину. З різних об'єктивних і суб'єктивних причин сам хворий, особливо при відносно легкому перебігу хронічних захворювань, вирішує питання про те, брати лікарняний листок чи ні. Ця обставина в умовах зростаючого безробіття, простоїв або зменшення обсягів виробництва буде грати все більшу роль, все більше впливатиме на рівень захворюваності. Отже, для покращення рівня захворюваності в країні необхідно збільшити середньомісячну заробітну плату та збільшити кількість робочих місць.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Бакка М. Т., Мельничук А. С., Сивко В. И. Охрана и безопасность жизнедеятельности человека: конспект лекций. М.: Ленок, 1995. 165 с. **2.** Сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. 3. Фактори впливу на здоров'я людини. URL: http://studies.in.ua/bjd_seminar/837-faktori-vplivu-na-zdorovya-lyudini.html.

АНАЛІЗ ДОЛАРИЗАЦІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336.74

Соломіна Д. С.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено економічну сутність, види та процеси розвитку доларизації економіки, її причини виникнення в Україні та наслідки доларизації. Проаналізовано проблеми доларизації в Україні та визначено заходи боротьби з високим рівнем доларизації.*

Ключові слова: *валютна економіка, доларизація, причини доларизації, наслідки доларизації, валюта, курс.*

Аннотация. *Исследована экономическая сущность, виды и процессы развития долларизации экономики, ее причины возникновения в Украине и последствия долларизации. Проанализированы проблемы долларизации в Украине и определены и меры борьбы с высоким уровнем долларизации.*

Ключевые слова: *валютная экономика, долларизация, причины долларизации, последствия долларизации, валюта, курс.*

Annotation. *The article studies economic essence, types and development processes of dollarization of the economy, identified its causes in Ukraine and investigated the impact of dollarization. Analyzed the problem of dollarization in Ukraine and defined measures to combat the high level of dollarization.*

Keywords: *monetary economics, dollarization, causes of dollarization, the impact of dollarization, a currency.*

Актуальність теми полягає у значному впливі на економіку країни такого явища, як доларизація, а саме висока доларизація, яка є важливим фактором провокування інфляції. Нестабільність національної грошової одиниці – чинник появи іноземних валют в обігу, що веде до зростання рівня інфляції.

Дослідженням проблем, пов'язаних із доларизацією економіки, займається велика кількість науковців. Серед них слід зазначити роботи Е. Крашенниникова, Дж. Ніколо, І. Фішера, М. Фрідмена, К. Рудого, А. Де Ла Торре, О. Береславської, О. Дзюблюка, В. Міщенко.

Метою цієї статті є визначення сутності доларизації, визначення її причин виникнення в Україні, дослідження її наслідків, а також заходів боротьби з високим рівнем доларизації.

Завдяки спробам стабілізації та монетарній політиці можна значно знизити рівень доларизації в Україні, але утримувати його буде важко, адже економічні суб'єкти, відчуваючи недовіру до економічної ситуації в країні, купують іноземну валюту та зберігають на рахунках у банках. Незважаючи на зниження темпів інфляції, ми маємо високий рівень доларизації в державі. Перед нами Україна постала досить чутливою до глобальних фінансових потрясінь, однією із причин якої є високий рівень доларизації економіки, внаслідок чого маємо повну залежність від коливань курсу іноземної валюти, беспосередньо долара США, як ми бачимо, дуже активно займає активні позиції на внутрішньому ринку.

Сутність доларизації як економічного явища полягає у витісненні національної грошової одиниці більш стабільною. Термін „доларизація" походить від назви грошової одиниці Сполучених Штатів Америки – долара, проте на практиці слугує для визначення процесу заміщення внутрішньої валюти конвертованою валютою (не обов'язково доларом США) [1, с. 28].

В 1944 році була заснована Бреттон-Вудська валютна система, що й стала поштовхом для розвитку доларизації. У 1980-х рр. країни, що розвивалися, зазнали глобального рівня темпів інфляції. Унаслідок нераціонального використання валюти більша кількість держав перейшли від неофіційної доларизації до повного її визнання, адже економічні агенти втратили довіру до органів монетарної влади [2, с. 93].

Зараз національна економіка переживає темп спаду виробництва, загострення соціально-економічних, політичних умов, що значно негативно впливають на коливання національної валюти та на проведення валютної політики. До того ж на валютний курс впливає велика кількість економічних факторів (табл. 1), які необхідно враховувати при прогнозуванні змін валютного курсу [3].

НБУ як важливий суб'єкт валютного ринку намагається врегулювати та стабілізувати національну валюту. Першочерговим завданням НБУ є збалансування попиту та пропозиції на іноземну валюту. Протягом

© Соломіна Д. С., 2017

2010–2013 рр. Національний банк утримував курс гривні щдо долара США, підтримуючи його на рівні 793,56–799,30 грн/100 дол. (табл. 2), знецінення долара до євро на світових ринках на 28 % призвело до здешевлення гривні щодо євро на ті самі 28 % у 2011 р. Найбільш стабільною гривня була лише до рубля, де зміни з 2010 р. по 2013 р. коливалися лише в межах 8 % [5]

Таблиця 1

Економічні фактори валютного курсоутворення в Україні [4]

Економічні фактори валютного курсоутворення в Україні			
Фактор		**Рух обмінного курсу**	
		Зміцнення	**Знецінення**
1. Економічний розвиток держави та темпи зростання її ВВП	Зростання	+	
	Зниження		+
2. Темпи інфляції у країні	Зростання		+
	Зниження	+	
3. Рівень відсоткових ставок	Зростання	+	
	Зниження		+
4. Валютні спекуляції	Зростання		+
	Зниження	+	
5. Дефіцит платіжного балансу	Зростання		+
	Зниження	+	
6. Рівень продуктивності праці	Зростання	+	
	Зниження		+
7. Дефіцит зведеного бюджету	Зростання		+
	Зниження	+	
8. Зовнішній борг держави	Зростання		+
	Зниження	+	
9. Обсяг експорту	Зростання	+	
	Зниження		+
10. Обсяг імпорту	Зростання		+
	Зниження	+	
11. Грошова маса	Зростання		+
	Зниження	+	

Таблиця 2

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (середній за період) [5]

Назви валют	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
100 євро	1053,29	1109,18	1027,06	1061,22	1571,59	2184,47	2889,4	2879,35
100 доларів США	793,56	798,98	799,1	799,3	1188,67	2422,87	2532,57	2647,43
10 рос. рублів	2,61	2,72	2,57	2,51	3,11	3,62	3,82	4,63

В період з 01.01.2015 р. по 01.01.2016 р. офіційний курс національної валюти зменшився з 1 576,86 грн/100 дол. США, станом на 01.01.2015 р. – до 2 400,07 грн/100 дол. США. Пікове значення офіційного курсу було зареєстроване 26 лютого 2015 року – 3001,01 грн. за 100 дол. США. Те що пікового значення курс UAH / USD набув в лютому 2015 року, що супроводжувалося деяким ослабленням активності на міжбанківському валютному ринку. Причиною різкого зниження курсу гривні стала відмова НБУ від використання індикативного курсу на валютному ринку та припинення щоденних індикативних валютних аукціонів. Сукупний обсяг операцій з готівковою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України за підсумком 2015 р. склав лише 2 960,5 млн дол. США (в 2014 р. –13 918,0 млн дол. США).

Основним джерелом коштів для проведення валютних інтервенцій є золотовалютні резерви країни. Зміна їх обсягів може відображати масштаби державного втручання у процес формування обмінних курсів на валютному ринку. Найбільше падіння обсягів золотовалютного резерву відбулося у 2012 р., яке становило 7 млрд 248 млн 590 тис. дол., або 22,8 % скорочення порівняно з обсягами 2011 р. (табл. 3). Падіння резервів НБУ в цьому році значною мірою пов'язане з бажанням втримати курс гривні напередодні парламентських виборів 2012 р. Досягнувши свого максимуму в 2010 р. 34 млрд 570 млн дол., золотовалютний запас почав послідовно скорочуватися, досягши позначки 23 млрд 148 млн 800 тис. дол. станом на 1 липня 2013 р.

Таблиця 3

Офіційні міжнародні резерви України з 2010–2017 роки (в млн дол. США) [5]

Роки	Резерв (млн дол. США)		
на 31.12.2010	34576,0		
на 31.12.2011	31794,6	-2781,4	-8,04%
на 31.12.2012	24546,2	-7248,4	-22,80%
на 31.12.2013	20415,7	-4130,5	-16,83%
на 31.12.2014	7533,3	-12882,4	-63,10%
на 31.12.2015	13300,0	+5766,7	+76,55%
на 31.12.2016	15539,3	+2239,3	+16,84%
на 31.12.2017	15123,3	-416,0	-2,68%

Протягом травня-червня 2013 р. обсяг скорочення золотовалютних резервів становив 2 млрд 056 млн 200 тис. дол., сягнувши показники шестирічної давності. Для утримання курсу національної валюти та погашення зовнішнього боргу потрібно було ввести це скорочення, але воно характеризується значними витратами НБУ. Також на зменшення обсягів золотовалютного резерву значно впливає скорочення надходжень капіталу в країну. В результаті станом на 01.01.2014 р. офіційні резервні активи становили 20,4 млрд дол.США, а на кінець 2014 р. – 7,5 млрд дол. США. За результатом 2015 р. обсяг золотовалютних резервів склав 13299,99 млн дол. США в еквіваленті, збільшившись протягом 2015 р. на 87 % [3].

Період з 2014 по 2016 рр. характеризується якісним зрушенням розвитку національної валютної системи України. У подальшому валютна політика НБУ щодо підтримки стабільності валютного курсу не розглядалась ефективною, і в лютому 2014 р. НБУ установив плаваючий валютний курс [6].

Нестабільність валютного ринку України, що відбулась з початку 2014 року, зумовила необхідність розробки та реалізації НБУ переліку заходів, спрямованих на його врівноваження. Протягом 2014–2015 рр. основними напрямками стали заходи, спрямовані на врегулювання пропозиції іноземної валюти за допомогою всіляких обмежуючих і регулюючих норм на валютному ринку [3].

Влітку 2014 р. макроекономічні показники було значно відкореговано через існування в Україні масштабної економічної кризи, а 11 березня 2015 р. МВФ ухвалив заміну програми Stand by на нову чотирирічну програму «Механізм розширеного фінансування» (Extended Fund Facility). У Меморандумі «Про економічну та фінансову співпрацю» від 27 лютого 2015 р. (далі – Меморандум) уряд та НБУ висловили свою готовність до [7]:

- вдосконалення управління резервами;
- підтримки гнучкого валютного курсу;
- уникнення практики багатовалютних курсів;
- переходу до інфляційного таргетування;
- підвищення обсягів та ефективності управління золотовалютними резервами;
- відмови від упровадження обмежень на валютному ринку.

Важливими змінами в управлінні валютними резервами є перегляд МВФ їх функцій. У 2015 р. МВФ визначив п'ять основних причин підтримки валютних резервів, а саме:

- забезпечення довіри до національної валюти;
- подолання безладу на ринку;
- підтримка монетарної політики;
- забезпечення наступності між поколіннями;
- вплив на обмінні курси.

Якщо казати стосовно України, то зміцнити національну грошову одиницю і знизити рівень доларизації повинні тільки при введенні в дію таких основних заходів, як: зменшити середньо- та довгострокові девальваційні очікування, підвищити політику детінізації економіки, досягти оптимального рівня інфляції, вплинути на розвиток грошового ринку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пономаренко О. О.

Література: 1. Міщенко В., Сомик А. Доларизація: причини та наслідки для економіки України. *Вісник НБУ.* 2007. № 5. С. 28–31. **2.** Гроші та кредит: підручник/за заг. ред. І. О. Лютого. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2010.

559 с. **3.** Журавка Ф. О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України: монографія. Суми: Ділові перспективи, 2008. 334 с. **4.** Офіційний сайт Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/. **5.** Юрчишин В. Сучасна валютна політика та особливості її реалізації в Україні. Київ: Заповіт, 2016. 120 с. **6.** Меморандум про економічну та фінансову політику між Україною та МВФ від 27.02.2015. URL: http://www.imf.org./external/np/loi/2015/ukr/022715.pdf. **7.** Пономаренко О. О., Лосева О. Г. Кластерний підхід до дослідження інфляційних процесів на регіональному рівні. *Бізнес Інформ.* 2014. № 12. С. 103–108.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ЗА БУДІВЕЛЬНИМИ КОНТРАКТАМИ

УДК 567.2:347.454.3

Старцева В. М.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості організації обліку доходів і витрат за контрактами на будівельних підприємствах України. Досліджено основні проблеми, з якими стикаються підприємства при обліку та розрахунках доходів і витрат. Виявлено основні особливості, на які слід звернути увагу, щоб уникнути помилок при веденні обліку на будівельних підприємствах.*

Ключові слова: *будівництво, будівельна діяльність, будівельний контракт, витрати за контрактом, дохід, облік, фінансовий результат.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности организации учета доходов и расходов по контрактам на строительных предприятиях Украины. Исследованы основные проблемы, с которыми сталкиваются предприятия при учете и расчетах доходов и расходов. Выявлены основные особенности, на которые следует обратить внимание, чтобы избежать ошибок при ведении учета на строительных предприятиях.*

Ключевые слова: *строительство, строительная деятельность, строительный контракт, расходы по контракту, доход, учет, финансовый результат.*

Annotation. *The peculiarities of organization of accounting of incomes and expenses on contracts on construction enterprises of Ukraine. The problems faced by enterprises in accounting for and calculating income and expenses. Identified the main features that you should pay attention to prevent errors when accounting for construction enterprises.*

Keywords: *construction, construction activities, construction contract, costs under the contract, income, accounting, financial result.*

Будівництво як вид економічної діяльності характеризується специфічним веденням обліку і є досить важливим аспектом в умовах розвитку ринкових відносин. Будівельна діяльність – це не тільки здійснення нового будівництва, а й реконструкція, реставрація, капітальний ремонт, розширення і технічне переоснащення підприємств.

Бухгалтерський облік у будівництві значно відрізняється від обліку в інших галузях народного господарства технологічними особливостями, структурою управління та ціноутворенням, а однією з найважливіших особливостей є визнання доходів і витрат за контрактами. Саме цим зумовлена актуальність обраної теми.

Особливу увагу питанням проведення обліку в будівництві приділили такі видатні вчені, як: Чалий І., котрий займався вивченням п'ятнадцятого рахунку при веденні обліку у будівництві; Краєва Я. [1], яка детально вивчала методи обліку виробничих запасів і розрахунок собівартості продукції в будівництві, Задорожний М., Гура Н. та ін. Однак на цей час деякі моменти ведення обліку потребують подальшого дослідження.

Мета статті полягає у вивченні особливостей витрат на будівельних підприємствах, а також відображення їх в бухгалтерському обліку.

© Старцева В. М., 2017

Особливості будівельної діяльності настільки значні, що це призвело до прийняття окремого галузевого стандарту – П(С)БО 18 «Будівельні контракти» [2]. Саме в П(С)БО18 наведено методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи та витрати, пов'язані з виконанням будівельних контрактів. Будівельний контракт – це договір про будівництво.

Будівельні контракти поділяються на:

– контракти з фіксованою ціною – договір про будівництво, який встановлює фіксовану (тверду) ціну всього обсягу робіт за будівельним контрактом або фіксовану ставку за одиницю кінцевої продукції, яка випускатиметься на об'єкті будівництва;

– контракти за ціною «витрати плюс» – договір про будівництво, де ціна визначається як сума фактичних витрат підрядника на виконання будівельного контракту та погодженого прибутку.

Відмінність між цими двома видами будівельних контрактів полягає у порядку формування ціни за виконані роботи за будівельним контрактом.

Витрати за будівельним контрактом – це собівартість робіт за будівельним контрактом. За складом ці витрати поділяються на:

– витрати, що безпосередньо пов'язані з виконанням цього контракту, обліковуються за дебетом рахунку 23 «Виробництво»;

– загальновиробничі витрати – обліковуються за дебетом рахунку 91 «Загальновиробничі витрати».

Витрати, що безпосередньо пов'язані з виконанням контракту, наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Витрати, пов'язані з виконанням будівельного контракту

Прямі матеріальні витрати	Прямі витрати на оплату праці	Інші прямі витрати
витрати на матеріали, вироби та конструкції, які придбані у сторонніх організацій або самостійно виготовлені підрядником, що використовуються у будівництві	витрати на основну та додаткову заробітну плату, премії, допомогу за тимчасовою непрацездатністю, інші нарахування працівникам, що залучені до будівництва	вартість виконаних субпідрядниками робіт, амортизація механізмів та обладнання, що застосовуються у будівництві, витрати на проектування, що безпосередньо пов'язані з контрактом, витрати на переміщення обладнання та матеріалів з об'єкта на об'єкт тощо

Загальновиробничі витрат включають затрати на управління, організацію та обслуговування будівельного виробництва і протягом місяця накопичуються за дебетом рахунка 91 «Загальновиробничі витрати».

Загалом витрати за будівельним контрактом можна класифікувати за перідом визнання на:

– витрати за період від дати укладення будівельного контракту до дати завершення цього контракту – це витрати від початку будівництва до здачі об'єкта замовнику в експлуатацію;

– витрати, що зазнав підрядник при укладенні будівельного контракту.

Витрати за будівельним контрактом, що визнаються у Звіті про фінансові результати, списуються за кредитом рахунку 23 «Виробництво» у дебет рахунку 903 «Собівартість реалізованих робіт та послуг». Такий бухгалтерський запис стосується тільки витрат, які пов'язані з обсягом виконаної на певному об'єкті роботи, що визнана доходом. Витрати, пов'язані з виконанням робіт, які ще не визнано доходом, відображаються у складі незавершеного виробництва [3].

До складу витрат за будівельним контрактом не включаються: адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати, витрати на утримання незадіяних будівельних машин, механізмів та інших необоротних активів, які не використовуються при виконанні будівельного контракту.

Для відображення доходів за будівельним контрактом використовують субрахунок 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг». За кредитом цього субрахунку в кореспонденції з рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається сума визнаного доходу від виконання будівельних робіт. За дебетом відображається вирахування суми ПДВ та списання у порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати».

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4] одним з принципів, якого необхідно дотримуватись при підготовці фінансових звітів підприємства, є принцип нарахування та відповідності доходів і витрат. За цим принципом для визначення фінансового результату за звітний період (це може бути календарний місяць, квартал, рік) необхідно зіставити доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. Крім того, всі доходи та витрати слід відображати у момент їх виникнення, незалежно від дати надходження та сплати грошових коштів.

Важливим аспектом обліку будівельних контрактів є розподіл доходів і витрат між звітними періодами, оскільки на практиці дата початку виконання робіт за будівельним контрактом і дата завершення робіт припадають на різні облікові періоди, тому слід бути уважними при їх обліку.

Згідно з П(С)БО18 доходи та витрати протягом виконання будівельного контракту визнаються:

– за ступенем завершеності робіт на дату балансу (останнє число місяця), якщо кінцевий фінансовий результат цього контракту може бути достовірно оцінений;

– у сумі фактичних витрат від початку виконання будівельного контракту, щодо яких існує ймовірність їх відшкодування.

Отже, оцінка, за якою визнаються доходи на дату балансу, залежить від можливості достовірної оцінки фінансового результату контракту [5].

В П(С)БО18 зазначено перелік умов, які повинні виконуватись одночасно для того, щоб кінцевий фінансовий результат за будівельним контрактом міг бути достовірно оцінений [6].

Таблиця 2

Умови оцінки будівельних контрактів

Умови для фіксованої ціни	Умови для ціни «витрати плюс»
– можливість достовірного визначення суми загального доходу від виконання будівельного контракту; – можливість правильного визначення суми витрат, необхідних для завершення будівельного контракту, і ступінь завершеності робіт за будівельним контрактом на дату балансу; – можливість достовірного визначення та оцінки витрат, пов'язаних з виконанням будівельного контракту, для порівняння фактичних витрат із попередньою оцінкою таких витрат – можливість достовірного визначення витрат, пов'язаних з виконанням будівельного контракту, незалежно від імовірності їх відшкодування замовником	– ймовірність отримання підрядником економічних вигод від виконання будівельного контракту; – ймовірність отримання підрядником економічних вигод від виконання будівельного контракту

Аналізуючи всю отриману інформацію, можна сказати, що ведення обліку доходів і витрат є складним і багатофункціональним процесом. Існує безліч нюансів, які слід враховувати при визнанні доходів і витрат за будівельними контрактами. Для того щоб з цим розібратися, спочатку треба ознайомитися з веденням обліку будівельної діяльності в цілому.

Науковий керівник – викладач Шушлякова О. В.

Література: 1. Іщенко Н. Б. Порядок обліку витрат в будівництві. URL: http://dtkt.com.ua. **2.** П(С)БО 18 «Будівельні контракти». URL: http://zakon1.rada.gov.ua. **3.** Гора Н. О. Облік видів економічної діяльності. Київ: Центр учб. літ., 2010. 392 с. **4.** НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: http://zakon2.rada.gov.ua. **5.** Краєва Я. В. Методи обліку виробничих запасів і калькулювання собівартості продукції в будівництві. *Держава і регіон. Серія «Економіка і підприємництво».* 2007. № 5. С. 168–171. **6.** Чалий І. Будівельний облік для профі: секрети майстерності. Харків: Фактор, 2009. 464 с.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 303.725.33:343.97(477)

Степаненко М. М.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз впливу різних показників на рівень злочинності в Україні за період 2001–2016 рр. за допомогою кореляційно-регресійного аналізу та побудованої економетричної моделі. Виявлено фактори, що мають найбільший вплив. Перевірено отриману модель на статистичну значущість.*

Ключові слова: *фактори впливу, регресійна модель, злочинність і рівень злочинності, соціально-економічний рівень життя, безробіття.*

Аннотация. *Проведен анализ влияния различных показателей на уровень преступности в Украине за период 2001–2016 гг. с помощью корреляционно-регрессионного анализа и построенной эконометрической модели. Выявлены факторы, имеющие наибольшее влияние. Полученная модель проверена на статистическую значимость.*

Ключевые слова: *факторы влияния, регрессионная модель, преступность и уровень преступности, социально-экономический уровень жизни, безработица.*

Annotation. *The analysis of the influence of various parameters on the crime rate in Ukraine for the period 2001–2016 years, the correlation and regression analysis and econometric model built. The factors that have the greatest impact. Tested model obtained statistical significance.*

Keywords: *impact factors, regression model, crime rate, socio-economic standard of living, unemployment.*

Однією із відчутно значущих соціальних проблем для України є злочинність. В умовах реформування соціального життя та економіки країни її небезпечність збільшується, особливо у стратегічно важливих сферах: кредитно-фінансовій, зовнішній торгівлі, приватизації, зв'язку, валютному регулюванні, торгівлі нерухомістю, металами, зброєю та ін. Процес збільшення загрози злочинності притаманний багатьом країнам світу. За даними Четвертого огляду ООН, злочинність у світі в середньому збільшується на 5 % на рік, тоді як населення збільшується на 1–1,2 %.

Сумну статистику нещодавно оприлюднила Генпрокуратура України: в країні за останні два роки різко зросла кількість убивств, грабежів, квартирних крадіжок і викрадень автомобілів. За деякими даними, в півтора-два рази. Наприклад, за 12 місяців минулого року в Україні було зареєстровано 592 604 кримінальних порушення, це на 27 422 більше, ніж у 2015 році [2].

Метою статті є визначення за допомогою економетричного дослідження основних факторів, що впливають на рівень злочинності в Україні.

Злочинність – відносно масове, історично мінливе, соціальне та кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність всіх злочинів, учинених на певній території за відповідний період часу. Причини зростання злочинності – зубожіння народу і безробіття (табл. 1).

Заступник голови Національної поліції України Вадим Троян стверджує, що одна з головних причин зростання злочинності – погіршення соціально-економічного становища в державі [3].

Важливим фактором також експерти називають і реформи, влаштовані в системі МВС. У правоохоронних органах почався банальний кадровий голод. Попереджати та розслідувати злочини просто нікому.

Для того, аби провести аналіз факторів впливу на рівень злочинності в країні, слід визначити специфікацію моделі, яка включає в себе 2 питання:

1. Відбір факторів (середньомісячна заробітна плата; середній розмір місячної пенсії; кількість зареєстрованих безробітних; заборгованість із виплати заробітної плати);

2. Вибір виду рівняння регресії (частіше використовується лінійна форма – $y = a + b_1x_1 + ... + b_mx_m$).

На основі аналізу офіційних джерел було встановлено, що для перевірки факторів, що мають найбільший вплив на рівень злочинності в Україні, слід розрахувати економетричну модель, де залежною змінною є кількість виявлених злочинів – y, а факторами: середньомісячна заробітна плата – x_1; середній розмір місячної пенсії – x_2;

© Степаненко М. М., 2017

кількість зареєстрованих безробітних – x_3; заборгованість із виплати заробітної плати – x_4. Дані для моделі наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Вхідні дані для аналізу факторів впливу на рівень злочинності в Україні за період 2001–2016 рр. [1]

Рік	Всього виявлено злочинів (за даними Генеральної прокуратури України)	Середньомісячна заробітна плата, грн	Середній розмір місячної пенсії (за даними Пенсійного фонду України), грн	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	Заборгованість із виплати заробітної плати – усього, млн грн
	y	x_1	x_2	x_3	x_4
2001	105,2	311	83,7	1008,1	2996,7
2002	95	376	122,5	1034,2	2389,0
2003	118	462	136,6	988,9	2123,6
2004	110,8	590	182,2	981,8	817,6
2005	104	806	316,2	881,5	959,7
2006	91,2	1041	406,8	759,5	806,4
2007	87,5	1351	478,4	642,3	668,7
2008	84,1	1806	776,0	844,9	1123,5
2009	95,2	1906	934,3	531,6	1473,3
2010	109,9	2239	1032,6	544,9	1218,1
2011	113,6	2633	1151,9	482,8	977,4
2012	97,9	3026	1253,3	506,8	893,7
2013	123,7	3265	1470,7	487,7	1019,4
2014	116,5	3480	1526,1	512,2	2436,8
2015	131,6	4195	1581,5	490,8	1880,8
2016	138,6	5183	1699,5	390,8	2004,0

Для проведення регресійного аналізу доцільно використати пакет Statgraphics Centurion. Після проведення вищезазначеного аналізу та виключення статистично неважливих факторів рівняння регресії має вигляд:

$$y = 8{,}07934 + 0{,}0190831x_1 + 0{,}0868908x_3.$$

Параметр $b_1 = 0{,}0190831$ показує, що при збільшенні обсягу середньої заробітної плати на 100 грн коефіцієнт злочинності збільшиться на 1,9 %. Параметр $b_2 = 0{,}0868908$ показує, що при збільшенні кількості безробітних на 1 тис. осіб, коефіцієнт злочинності збільшиться на 8,7 %.

Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,8534, тобто 85,34 % варіації рівня злочинності варіацією середньої заробітної плати і кількості зареєстрованих безробітних. Вплив інших факторів, що не включені в модель, становить 14,66 % від загальної варіації.

За допомогою коефіцієнтів парної кореляції (табл. 2) перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності.

Таблиця 2

Матриця коефіцієнтів парної кореляції

	y	x_1	x_3
y	1	-0,7285	-0,9029
x_1	-0,7285	1	0,4740
x_3	-0,9029	0,4740	1

За даними таблиці 2 маємо слабку кореляційну залежність між факторами x_1 та x_3. $r_{x1x3} = 0{,}4740$, це менше за значенням, ніж 0,7. Це говорить про відсутність мультиколінеарності факторів.

Значення статистики Дарбіна – Уотсона дорівнює 2,25, що свідчить про відсутність автокореляції. Це значення може бути використане для побудови меж прогнозування для нових спостережень.

Обчислення β-коефіцієнтів дає змогу проаналізувати рейтинг факторів моделі. Модель матиме такий вигляд:

$$t_y = -0{,}3876\, t_1 - 0{,}72\, t_3.$$

Виходячи з отриманих значень β-коефіцієнтів маємо, що при зміні x_1 на одну σ величина результативної ознаки *y* зменшиться на 0,3876σ(за умови незмінності інших факторів); при зміні x_3 на одну σ величина результативної ознаки *y* зменшиться на 0,72σ (за умови незмінності інших факторів).

В моделі наявні два найвпливовіших фактори – x_1 та x_3. З цими факторами побудуємо альтернативні моделі.

Для x_1 модель матиме вигляд: $y = 1/(0{,}00800402 + 1{,}47584 / x_1)$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 99,979 %.

Для x_3 модель матиме вигляд: $y = 1/(0{,}00552957 + 2{,}47298 / x_3)$. При цьому коефіцієнт детермінації дорівнюватиме 99,966 %.

Отже, після аналізу альтернативних моделей можемо зробити висновок, що результативна ознака *y* має однакову залежність як від фактора x_1, так і від фактораx_3, оскільки коефіцієнт детермінації у цих моделей однаковий.

Таким чином, на коефіцієнт злочинності в Україні за період 2001–2016 рр. найбільше вплинули величини середньої заробітної плати і кількості зареєстрованих безробітних. Також є і інші впливові фактори: низький матеріальний і духовний рівень життя переважної частини населення України; труднощі в оволодінні професією та працевлаштуванням молоді; відсутність налагодженої системи культурного дозвілля; десоціалізація особи у процесі негативного сімейного виховання тощо. Тож зі злочинністю потрібно боротися, застосовуючи різні засоби та методи, до яких можна віднести: наявність добре розробленої законодавчої бази; встановлення жорстких санкцій; професіоналізм працівників органів внутрішніх справ щодо розкриття злочинів та встановлення злочинців та ін.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. 2. Генеральна прокуратура України. URL: http://www.gp.gov.ua. 3. АНТИКОР – национальный антикоррупционный портал; Украина: на пути к криминальному государству. URL: http://antikor.com.ua/articles/130580-ukraina_na_puti_k_kriminaljnomu_gosudarstvu.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВАЛОВОГО ВНУТРЕННЕГО ПРОДУКТА ЧИЛИ В ПЕРИОД С 1986 ПО 2015 ГГ.

УДК 330.44:330.55(83)

Степанов Д. О.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализирована экономика Чили (государство с богатым и разнообразным опытом и историей). Проведен анализ влияния основных макроэкономических показателей Чили на его ВВП. Выявлена связь между факторными признаками и ВВП Чили. Разработана многофакторная регрессионная модель. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на валовый внутренний продукт. Полученная модель проверена на статистическую значимость и может быть использована для прогнозирования уровня ВВП государства.*

Ключевые слова: *валовой внутренний продукт, государство, эконометрический анализ, факторные признаки, модель, регрессионная модель, многофакторная регрессионная модель, регрессионный анализ, коэффициент регрессии.*

© Степанов Д. О., 2017

Анотація. *Проаналізовано економіку Чилі (держава з багатим і різноманітним досвідом та історією). Показано вплив основних макроекономічних показників Чилі на його ВВП. Виявлено зв'язок між факторними ознаками і ВВП Чилі. Розроблено багатофакторну регресійну модель. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на валовий внутрішній продукт. Отриману модель перевірено на статистичну значущість і може бути використано для прогнозування рівня ВВП держави.*

Ключові слова: *валовий внутрішній продукт, держава, економетричний аналіз, факторні ознаки, модель, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз, коефіцієнт регресії.*

Annotation. *In order to accumulate economic experience and knowledge, the aim of econometric analysis is the Chilean economy – a state with rich and diverse experience and history. We will analyze the influence of the main macroeconomic indicators of Chile on its GDP. The relationship between factorial factors and Chile's GDP has been revealed. A multifactorial regression model has been developed. The most significant factors influencing the gross domestic product are determined. The obtained model is checked for statistical significance and can be used for forecasting the GDP level of the state.*

Keywords: *gross domestic product, state, econometric analysis, factor characteristics, model, regression model, multifactorial regression model, regression analysis, regression coefficient, effective indicator, statistical significance.*

Валовой внутренний продукт (ВВП) – это объем продукции и услуг по рыночной стоимости, созданный за определенный период в результате производственной деятельности экономических единиц, являющихся резидентами страны. Под резидентами понимаются экономические единицы (предприятия и домашние хозяйства) с центром хозяйственной деятельности на экономической территории данной страны. ВВП определяется как стоимость произведенных в стране конечных товаров и услуг, т.е. товаров и услуг, используемых для конечного потребления. Стоимость промежуточных товаров и услуг, приобретенных и использованных в производстве, в ВВП не включается.

На сегодняшний день ВВП, являющийся основным показателем экономического состояния государства, приковывает внимание многих экономистов. Важной их задачей является определение связи между ВВП и другими макроэкономическими показателями. Целью данной работы является изучение зависимости ВВП Чили от ряда экономических факторов, с которыми часто связывают упомянутый выше показатель.

Целью написания статьи является анализ основных макроэкономических показателей деятельности государства с помощью макроэкономической модели и выявление с ее помощью зависимости валового внутреннего продукта от основных факторов.

Определим факторы, чье влияние на ВВП Чили будем изучать. Возьмем население страны, чел. (x_1), уровень безработицы, % (x_2), инфляция, % (x_3), сальдо торгового баланса, млрд долл. США (x_4).

Исходные данные представлены в табл. 1 на основании информации официальной статистики [1; 5; 6].

Таблица 1

Исходные данные о макроэкономических показателях деятельности Чили

Год	ВВП Чили, млрд долл. США	Население, чел.	Уровень безработицы, %	Инфляция, %	Сальдо торгового баланса, млрд долл. США
1	2	3	4	5	6
1986	17,72	12304203,00	12,10	19,48	-0,26
1987	20,90	12507488,00	10,90	19,88	-0,28
1988	24,64	12716508,00	9,80	14,68	-0,45
1989	28,39	12928491,00	7,90	17,03	0,45
1990	31,56	13141202,00	7,80	26,04	0,67
1991	36,43	13354054,00	8,20	21,78	-0,75
1992	44,47	13566942,00	6,70	15,43	-0,56
1993	47,69	13778676,00	6,50	12,73	-2,15
1994	55,16	13987999,00	7,80	11,44	-3,86
1995	71,35	14193986,00	7,30	8,23	-1,93
1996	75,77	14396020,00	6,30	7,36	-3,11
1997	82,81	14594070,00	6,10	6,13	-1,01
1998	79,37	14788609,00	6,40	5,11	0,93
1999	72,99	14980484,00	10,10	3,34	-0,86
2000	75,20	15170387,00	9,70	3,84	1,88
2001	68,56	15358418,00	9,90	3,57	1,53

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5	6
2002	67,25	15544554,00	9,80	2,49	-1,06
2003	73,99	15729268,00	9,50	2,81	-2,98
2004	95,65	15913119,00	10,00	1,05	0,31
2005	118,25	16096571,00	9,20	3,05	4,04
2006	146,76	16279728,00	7,80	3,39	12,53

Для проведения расчетов используем пакет статистического анализа Statgraphics.

Вычисленное уравнение множественной линейной регрессии, которое включает только значимые для анализа факторы, имеет вид:

$$y = 200{,}798 + 0{,}000206065x_1 - 3{,}70682x_2 + 2{,}85432x_4.$$

При этом значимыми оказались население, уровень безработицы и сальдо торгового баланса, а уровень инфляции был исключен из модели. Так как коэффициент регрессии $b_1 = 0{,}000206065$, то при увеличении населения на 1 человека ВВП увеличивается на 0,000206065 млрд долл. США. Коэффициент регрессии $b_2 = 3{,}70682$ свидетельствует о том, что при увеличении уровня безработицы на 1 % ВВП уменьшается на 3,70682 млрд долл. США. Коэффициент регрессии $b_2 = 2{,}85432$ показывает, что при увеличении сальдо торгового баланса на 1 млрд долл. США ВВП возрастет на 2,85432 млрд долл. США.

Необходимо провести проверку общего качества уравнения множественной регрессии. Поскольку расчетное значение F-критерия (= 16,02) больше табличного (($k_1 = 4$; $k_2 = 16$) = 3,01), то нулевая гипотеза отклоняется. Следовательно, построенная модель является статистически значимой, то есть ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков.

Для проверки модели на наличие автокорреляции необходимо рассчитать значение статистики Дарбина – Уотсона. В данной модели значение $DW = 0{,}66956$, что свидетельствует о наличии автокорреляции. Модель не может быть использована для прогнозирования. Далее следует проверить гипотезы о значимости параметров уравнения множественной регрессии. Все оставшиеся в модели факторы имеют Р-значения, которые меньше, чем 0,05, что подтверждает их значимость.

Значение коэффициента детерминации $R^2 = 0{,}91491$, то есть 91,49 % вариации прибыли предприятия обусловлено значимыми факторами. Влияние других факторов, которые не включены в модель, составляет 8,51 % от общей вариации. Если рассматривать альтернативные модели, то мы можем говорить о том, что наиболее близкой к уровню качества выбранной модели является модель, в которой включены все исходные факторы.

Далее необходимо проверить факторы на наличие мультиколлинеарности, определив для этого коэффициенты парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица коэффициентов парной корреляции

	Y	x_1	x_2	x_4
Y	1,0000	-0,9302	-0,4354	0,3967
x_1	-0,9302	1,0000	0,0819	-0,4048
x_2	-0,4354	0,0819	1,0000	-0,0966
x_4	0,3967	-0,4048	-0,0966	1,0000

В нашем случае все парные коэффициенты имеют парные коэффициенты корреляции $|r| < 0{,}7$, что свидетельствует об отсутствии мультиколлинеарности между ними. Наибольшее влияние на результативный признак имеет переменная X_1.

После вычисления значений β-коэффициентов можно проанализировать рейтинг факторов модели. Модель будет иметь вид:

$$t = -0{,}245x_1 - 0{,}707x_2 + 0{,}465x_4.$$

Исходя из построенной модели и значений β-коэффициентов, можно говорить, что уровень безработицы в большей степени влияет на ВВП государства, чем сальдо торгового баланса. И сальдо торгового баланса, в свою очередь, сильнее влияет на ВВП государства, чем его население. При изменении X_1 на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина Y уменьшится на 0,245σ. При изменении X_2 на 1σ, при условии неизменности

других факторов, величина Y уменьшится на 0,707σ. При изменении X_3 на 1σ, при условии неизменности других факторов, величина Y увеличится на 0,465σ.

Исследуем влияние фактора X_1 без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = \exp\left(10{,}224 - \frac{8{,}85035E7}{x_1}\right).$$

И при этом коэффициент детерминации будет равен = 90,8663 %, из чего следует, что изменчивость фактора X_1 на 90,8663 % определяет изменчивость Y.

Исследуем влияние фактора X_2 без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = \frac{1}{0{,}00464165 + 0{,}000219768 \cdot x_2^2}.$$

И при этом коэффициент детерминации будет равен = 22,9045 %, из чего следует, что изменчивость фактора X_2 на 22,9045 % определяет изменчивость Y.

Исследуем влияние фактора X_4 без учета других факторов. Данная зависимость лучше всего описывается следующей функцией:

$$y = sqrt\,(1885{,}61 + 1113{,}97 \cdot x_4).$$

И при этом коэффициент детерминации будет равен = 58,3199 %, из чего следует, что изменчивость фактора X_4 на 58,3199 % определяет изменчивость Y.

Таким образом, представлена модель, учитывающая основные факторы, влияющие на валовый внутренний продукт Чили. Модель рекомендуется использовать для описания зависимости между результативным признаком и факторными признаками, однако необходимо также сделать акцент на том, что неучтенные в модели факторы влияют на размер исследуемого показателя на 8,51 %. Также анализ полученных данных может способствовать улучшению развития экономического состояния Японии и поиска новых способов увеличения ВВП.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Сайт Мирового Банка. URL: http://data.worldbank.org/. **2.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: ХНЭУ, 2013. 287 с. **3.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: ХНЕУ, 2009. 136 с. **4.** Сайт Центрального разведывательного управления. URL: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/. **5.** Сайт Федерального резерва. URL: https://fred.stlouisfed.org/. **6.** URL: https://ru.actualitix.com/. **7.** Ломакин В. К. Мировая экономика: учебник. М., 2004. 672 с. **8.** Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. М.: ИНФРА-М, 1999. 479 с.

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ЭНЕРГОЕМКОСТИ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНЫ

УДК 330.4:621.31(477)

Стрельникова Е. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрена суть понятия «энергоемкость», и определены основные факторы энергетической эффективности экономики. При помощи эконометрической модели исследовано влияние процессов на развитие экономики Украины. Даная модель проверена на статистическую значимость, предоставлена экономическая интерпретация полученных результатов.*

Ключевые слова: *энергоемкость, эконометрическая модель, эконометрический анализ, влияние факторов.*

Анотація. *Розглянуто суть поняття «енергоємність», визначено основні фактори енергетичної ефективності економіки. За допомогою економетричної моделі досліджено вплив процесів на розвиток економіки України. Цю модель перевірено на статистичну значущість, надано економічну інтерпретацію отриманих результатів.*

Ключові слова: *енергоємність, економетрична модель, економетричний аналіз, вплив факторів.*

Annotation. *The essence of the concept of energy intensity is considered in the article and the main factors of the energy efficiency of the economy are determined. With the help of an econometric model, the influence of processes on the development of the Ukrainian economy has been studied. This model is checked for statistical significance, an economic interpretation of the results is provided.*

Keywords: *energy intensity, econometric model, econometric analysis, influence of factors.*

Энергоёмкость – величина потребления энергии и (или) топлива на основные и вспомогательные технологические процессы изготовления продукции, выполнение работ, оказание услуг на базе заданной технологической системы.

Энергоемкость **(**электроемкость**)** ВВП (Energy consumption perGDP unit) – удельный показатель потребления энергоресурсов (электроэнергии) по отношению к ВВП, измеряется обычно в т.у.т (тонны условного топлива) на единицу стоимости ВВП в национальной или иностранной валюте.

В географической структуре мира наибольшую энергоемкость экономик, как правило, имеют сырьевые страны, обладающие значительными запасами энергетических ресурсов.

В Европе наибольшую энергоемкость ВВП имеют страны бывшего Советского Союза. Высокая энергоемкость ВВП этих стран является следствием экстенсивного развития экономик в коммунистический период и определенной технологической отсталости, неудовлетворительной отраслевой структуры национальной экономики и структуры импортно-экспортных операций, влияния «теневого» сектора. Такая ситуация объективно ограничивает конкурентоспособность производств и ложится тяжелым бременем на экономику. Наиболее энергоемкими отраслями в Украине остаются металлургия и химическая промышленность. Так, если доля затрат на топливо и энергию в себестоимости товарной продукции металлургии в Украине составляет 40–60 % в зависимости от вида производства, то в США, ФРГ, Японии – 28–35 %. В химической промышленности Украины для производства тонны аммиака потребления электрической энергии в 3 раза больше, чем в США. Повысить энергоэффективность украинской индустрии – это и модернизировать саму энергетическую систему, одну из самых отсталых в Европе, и заменить дорогие энергоносители на более дешевое сырье. Именно поэтому важно рассмотреть влияния такого фактора, как энергоемкость, на экономику Украины. Для этого следует использовать эконометрический анализ и построить эконометрическую модель. В эконометрической модели в качестве результативной переменной Y обозначим объем ВВП в ПКС в постоянных ценах, млрд долл. США. Тогда переменной x_1 будет выступать конечное энергопотребление тыс. т.н.е.; x_2 – энергоемкость т.н.е./млрд долл. США; x_3 – общая поставка первичной энергии тыс. т.н.е.; x_4– энергоемкость т.н.е./тыс. долл. США. Входные данные представлены в табл. 1.

© Стрельникова Е. А., 2017

Таблица 1

Входные данные для построения эконометрической модели

Год	x_1	x_2	x_3	x_4	Y
2006	86002	0,218	139420	0,355	395
2007	85955	0,217	139330	0,352	395,2
2008	83283	0,205	134562	0,332	404,3
2009	67555	0,196	114420	0,332	344,5
2010	74004	0,206	132308	0,368	358,9
2011	75852	0,2	126438	0,334	378,5
2012	73107	0,192	122488	0,332	379,4
2013	69557	0,183	115940	0,305	379,3
2014	61460	0,173	105683	0,298	354,5
2015	50831	0,159	90090	0,281	319,5
2016	50550	0,158	90000	0,275	319

Расчет эконометрического анализа целесообразно провести с помощью пакета статистического анализа Statgraphics. В результате была получена множественная регрессия с параметрами и соответствующими критериями проверки значимости параметров регрессии и модели в целом. Полученная модель имеет такой вид:

$$y = 343{,}011 + 0{,}00505691x_1 - 1746{,}6x_2 .$$

Таким образом, можно заметить, что наиболее весомым является объем конечного энергопотребления в тыс. т.н.е. от ВВП, объем энергоемкости т.н.е./млрд долл. США в Украине. При этом объем общей поставки первичной энергии, энергоемкость, которые поставляются и потребляются в Украине, были исключены из модели. Коэффициент регрессии b_1 = 0,00505691 свидетельствуют о том, что при увеличении объема конечного энергопотребления на 1 % объем ВВП в ПКС увеличится на 0,00505691 млрд долл. США. Увеличение объема энергоемкости т.н.е./млрд долл. США, приведет к увеличению объема ВВП на 1746,6 млрд долл. США, поскольку b_3 =1746,6.

Для проверки общего качества уравнения множественной регрессии необходимо сравнить расчетное значение F-критерия Фишера по табличному. Поскольку F_P = 431,61, а $F_{(0,05)}$ = 4,07, то гипотеза о незначительности уравнения отклоняется [2]. Построенная модель является статистически значимой, её можно использовать для пояснения зависимости результативного признака при факторных признаках. Следующим шагом является проверка гипотезы о значительности параметров уравнения множественной регрессии. Поскольку все факторы, которые остались в модели, имеют Р-значение меньше, чем 0,05, то гипотеза о незначительности этих факторов отклоняется – все факторы значимые. Значение коэффициента детерминации равно 99,0817 %, следовательно, 99,0817 % вариации объема энергоемкости Украины объясняются влияниям включенных в модель факторов. 0,9183 % вариации объясняются влиянием других факторов, которые не являются включенными в данную модель.

С помощью парных коэффициентов корреляции следует проверить, включены ли в данную модель данные о наличии мультиколлинеарности (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	Y	x_1	x_2
Y	**1,0000**	0,7987	-0,9262
x_1	0,7987	**1,0000**	-0,9661
x_2	-0,9262	-0,9661	**1,0000**

Поскольку все парные коэффициенты корреляции $|r| < 0{,}7$, то можно сделать вывод об отсутствии мультиколлинеарности между выбранными факторами. При этом значение объема конечного энергопотребления и объем энергоемкости влияют на объем ВВП Украины.

Для проверки модели на наличие автокорреляции следует использовать расчетное значение критерия Дарбина – Уотсона. Поскольку значение критерия составляет 0,768584 и попадает в зону неопределенности (dl = 0,66; du = 1,86), можно сделать вывод о наличие автокорреляции остатков и несоответствии данной модели для прогнозирования.

Чтобы составить рейтинг влияния факторов энергоемкости на уровень ВВП Украины, необходимо записать модель в стандартизированных переменных и проанализировать ее β-коэффициенты. Поскольку β_1 = 0,942 и β_2 = =0,827, то можно сделать вывод, что наибольшее значение имеет фактор конечного энергопотребления и энер-

гоемкости, при этом факторы общей поставки первичной энергии и энергоемкости не столь важны. Если $\beta>1$, то можно говорить о наличии мультиколлинеарности. Частные коэффициенты на основе стандартизированных бэта-коэффициентов дают меру тесноты связи каждого фактора с показателем в чистом виде. Можно считать более устойчивым ($\beta < 1$), чем β_1.

Для более подробного анализа и понимания влияния энергоемкости на экономику Украины была построена альтернативная модель для результативного признака и фактора x_1 – конечное энергопотребление тыс. т.н.е. Она имеет вид:

$$y = \exp (5{,}66988 + 4{,}47356E - 11x_1^2).$$

Таким образом, с помощью корреляционно-регрессионного анализа были определены основные процессы энергоемкости, имеющие наибольшее влияние на развитие экономики Украины, выражающиеся в потреблении энергии на протяжении 2006–2016 гг. Спад потребления энергии в 2012–2016 гг. в основном объясняется влиянием факторов, которые не включены в модель (закрытие предприятий, изменения в инвестиционном климате в стране и др.). В то время как коэффициент детерминации показывает, что модель, которая установлена, объясняет 86,9569 % изменчивости ВВП. Коэффициент корреляции равен 0,932507, что свидетельствует об относительно сильной взаимосвязи между переменными. Данная модель позволила выделить основные факторы, такие как конечное энергопотребление, энергоемкость, что показывает влияние энергоемкости на экономику Украины. Данные, полученные в ходе исследования, дают возможность описать существующие процессы, которые являются необходимыми для деятельности определенных государственных учреждений. Однако данную модель нельзя использовать для прогнозирования, что и является ее недостатком. .

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/. **2.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 154 с. **3.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2009. 136 с.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 347.77:346.16

Сулейманова А. Г.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проаналізовано нормативно-правові аспекти ліцензування в Україні. Визначено головні проблеми розвитку та причини неефективності вітчизняної системи ліцензування. Розроблено загальні заходи щодо оптимізації сучасної ситуації у сфері ліцензування в умовах євроінтеграції України.*

Ключові слова: *ліцензування, ліцензіат, суб'єкт господарської діяльності.*

Аннотация. *Проанализированы нормативно-правовые аспекты осуществления лицензирования в Украине. Определены основные проблемы развития и причины неэффективности отечественной системы лицензирования. Разработаны основные способы оптимизации современной ситуации в сфере лицензирования в условиях евроинтеграции Украины.*

Ключевые слова: *лицензирование, лицензиат, субъект хозяйственной деятельности.*

© Сулейманова А. Г., 2017

Annotation. *The regulatory and legal aspects of licensing in Ukraine were analyzed. The main problems of development and the reasons for the inefficiency of the licensing system are identified. The main ways to optimize the current situation in the field of licensing in the context of Ukraine's European integration are developed.*

Keywords: *licensing, licensee, business entity.*

Господарська діяльність в Україні є головним елементом національної економіки. Від ефективності розвитку малого та середнього бізнесу, промислових та сільськогосподарських суб'єктів господарювання залежить економічний стан і фінансова стабільність країни. Саме тому деякі сфери господарської діяльності контролюються державою за допомогою стандартизації, сертифікації та ліцензування. В умовах євроінтеграції останній спосіб контролю та легалізації господарської діяльності потребує детальної уваги.

Якщо звернутися до реалій сьогодення, варто зазначити, що система ліцензування України знаходиться у стадії розвитку. У 2015 р. було остаточно закладено нормативно-правову базу, яка повинна вдовольняти головним умовам асоціації з Європейським Союзом. Хоч формування систем органів державного контролю триває досі, суб'єкти господарської діяльності вже зіткнулись з деякими проблемами у сфері ліцензування.

Питаннями правового ліцензування деяких видів господарської діяльності займалися А. П. Альохіна, О. М. Вінник, А. Н. Кормалицький, І. І. Єремєєнко. Окремі правові аспекти розвитку сфери ліцензування були розроблені у працях Д. В. Осинцева, В. А. Малиги, В. К. Мамутова, І. Є. Заморського та ін.

Метою цієї статті є визначення деяких проблемних аспектів ліцензування господарської діяльності в Україні та наведення можливих шляхів їх вирішення.

Згідно зі ст.1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [1] під ліцензуванням варто розуміти засіб державного регулювання здійснення певних видів господарської діяльності, зазначених на законодавчому рівні, що має на меті забезпечити реалізацію єдиної державної політики, надати захисту прав держави, окремих споживачів та інтересів суб'єктів господарювання.

Такий метод контролю використовується, якщо діяльність, котра виконується суб'єктом, не відноситься до підприємницької або здійснюється організаціями, що не мають на меті отримати прибуток. Цей документ передбачає, що процедура отримання ліцензій повинна виконуватися у три етапи:

1. Суб'єкту господарювання варто звернутися до законодавчо встановленого органу ліцензування із заявою про отримання ліцензії.

2. Цей орган протягом трьох робочих днів повинен розглянути звернення та, у разі відсутності підстав для відмови, прийняти відповідне рішення.

3. Після аналізу заяви суб'єкти господарювання отримують ліцензію відповідного зразка.

Якщо діяльність суб'єктів господарювання, які майже одночасно подали заяви на отримання ліцензій, має на увазі використання обмежених ресурсів і досягнень науково-технічного розвитку країни, державні органи мають право провести конкурс.

Проте досить прозорі умови ліцензування та формування зрозумілих підстав відмови у наданні ліцензії не вдовольняють потреб вітчизняних суб'єктів господарської діяльності. Хоч ліцензійна процедура перейшла до заявницького принципу, отримання ліцензії займає дуже багато часу [2, с. 52].

Нині найбільш головними проблемами правового регулювання ліцензування в Україні можна визначити такі:

– розвиток корупційної діяльності посадових осіб;

– здійснення державними органами «бюрократичних» перевірок, які зводяться до виправлення стилістичних і граматичних помилок у документації;

– делегування відповідними інститутами державного контролю власних обов'язків некомпетентним структурам, що не є їх структурними підрозділами [2, с. 52].

Також існують значні проблеми, що стосуються визнання відповідальності обох сторін – суб'єкта господарювання та відповідного органу ліцензування – за можливі порушення законодавства. Закон не визначає повною мірою зобов'язання державних структур.

Так, якщо у разі порушення суб'єкт господарювання підлягає під реальні заходи контролю, такі як штрафи чи анулювання отриманої ліцензії, то орган ліцензування мусить лише відновити порушене право майбутнього ліцензіата. На законодавчому рівні ця ситуація визначається двома аспектами. А саме:

– ч. 5. ст. 19 ЗУ свідчить, що орган ліцензування відповідає за зберігання ліцензійної справи;

– ч. 1 ст. 22 ЗУ інформує, що у разі недодержання законодавчих вимог державні органи ліцензування несуть відповідальність згідно з чинним законом.

Недосконалою є система анулювання ліцензії, яка передбачає лише 10 підстав для позбавлення суб'єкта цього документа. Окрім подання акта невиконання розпоряджень стосовно виправлення порушень встановлених умов чи звичайної несплати за видачу ліцензії, можна було б віднести також:

1. Рішення суду щодо нездатності ліцензіата виконувати зазначену діяльність.
2. Несплату податків.
3. Несення суб'єкта господарювання кримінального покарання та ін.

Вітчизняний ринок наповнений суб'єктами господарювання, що не в змозі виконувати власні функції. Малий та середній бізнес не має достатньої бази та ефективної системи захисту власних інтересів для подальшого розвитку.

Щоб виправити положення, сучасні вітчизняні діячі розробляють дієві заходи у правовій сфері. Так, для збалансування інтересів ліцензіатів та органів ліцензування можна створити окремий, незалежний інститут впливу на останніх, який би зміг контролювати та визначати порушення законодавства [3].

Дієвим рішенням боротьби з неефективною діяльністю органів ліцензування може стати передання повноважень стосовно видачі ліцензії від центральних до місцевих виконавчих структур. Варто регулярно розробляти нормативно-правову базу ліцензування, вводити абсолютно нові положення, що відповідатимуть європейському рівню, та вдосконалювати вже існуючі. Зменшити час на обробку даних і перевірку суб'єкта господарювання допоможе створення спеціалізованих структур, які здійснювали б попередній фактичний контроль ліцензіатів.

Система ліцензування України є важливою структурою у країні. Через наявні складнощі цей механізм регулювання та контролю господарською діяльністю не може вдовольнити потреби сучасних суб'єктів господарювання. Розробка нових законодавчих актів у сукупності з удосконаленням наявних нормативно-правових положень і створенням нових, незалежних установ з чіткими обов'язками зможе стати дієвим способом розвитку держави на шляху євроінтеграції.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доцент Денисюк Т. С.

Література: 1. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Відомості Верховної Ради. 2000. № 36. Ст. 158. **2.** Григор'єв Є. М. Ліцензування в Україні, проблеми та перспективи. *Збірник наукових праць Національного університету Києво-Могилянської академії.* 2008. Т. 4. С. 52–53. **3.** Крупчан О. Напрями удосконалення процедури видачі ліцензії на здійснення певного виду господарської діяльності. *Юридична Україна.* 2008. № 5. С. 49–58.

ПОНЯТИЕ МОРАЛИ И АМОРАЛЬНОСТИ. УВОЛЬНЕНИЕ ЗА АМОРАЛЬНЫЙ ПРОСТУПОК

УДК 349.227

Суханова Я. И.

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализирован процесс увольнения за аморальный проступок в образовательной сфере, а также связанные с этим основанием спорные вопросы. Исследована законодательная база, регулирующая увольнение за аморальный проступок. Выявлены проблемы, препятствующие однозначному определению понятия морали на рабочем месте.*

Ключевые слова: *аморальный проступок, мораль, аморальность, право, трудовое право, религия, культура, общество, увольнение за аморальный проступок, образование.*

© Суханова Я. И., 2017

Анотація. *Досліджено процес звільнення за аморальний проступок в освітній сфері, а також пов'язані з цією підставою спірні питання. Проаналізовано законодавчу базу, яка регулює звільнення за аморальний проступок. Виявлено проблеми, які перешкоджають однозначному визначенню поняття моралі на робочому місці.*

Ключові слова: *аморальний проступок, мораль, аморальність, право, трудове право, релігія, культура, суспільство, звільнення за аморальний проступок, освіта.*

Annotation. *Investigated dismissal for immoral misconduct in the educational sphere, as well as related issues with this basis. The legislative base regulating dismissal for immoral offense is analyzed. Problems that hinder the unambiguous definition of the notion of morality in the workplace are identified.*

Keywords: *immoral offense, morality, immorality, law, labor law, religion, culture, society, dismissal for immoral offense, education.*

В современном мире возникает сложность в определении понятия «мораль и аморальность». В различных сферах деятельности оно трактуется по-разному и представляет из себя совокупность различных норм, представлений о том, как человеку следует вести на работе, в коллективе, на общественных мероприятиях и обществе в целом.

Философский энциклопедический словарь дает такое определение морали – (лат. moralis – нравственный, от mos, мн. ч. mores – обычаи, нравы, поведение), нравственность, один из основных способов нормативной регуляции действий человека в обществе; особая форма общественного сознания и вид общественных отношений (моральные отношения); предмет специального изучения этики. Мораль регулирует поведение и сознание человека во всех сферах общественной жизни – в труде, в быту, в политике, в науке, в семейных, личных, внутригрупповых, межклассовых и международных отношениях. В отличие от особых требований, предъявляемых человеку в каждой из этих областей, принципы морали имеют социально всеобщее значение и распространяются на всех людей, фиксируя в себе то общее и основное, что составляет культуру межчеловеческих взаимоотношений и откладывается в многовековом опыте развития общества [1].

Большой экономический словарь дает такое определение понятию аморальности – неприятие моральных устоев общества, нигилистическое отношение к нравственным нормам, духовный распад личности. Крайней формой аморальности является цинизм – презрительное отношение ко всей культуре общества, его духовным ценностям, глумление над идеалами, социальными устоями [2].

Существует много проблем, которые связаны с трудностью определения такого понятия, как «мораль», и ее регулирования на рабочем месте: с годами нормы общества и его поведение существенно меняются. Например, закон от 1800 г. запрещал женщинам Парижа носить брюки в общественных местах, лишь в 2013 г. закон внес свои коррективы [3]. На тот момент для общества это явление казалось аморальным и неприемлемым. Сейчас же, когда в силу вступил закон, который снимает запрет на ношение брюк, во Франции – это явление является для всех обыденным. То есть положение морали зависит от многих факторов, среди которых также возможна привязка к закону, но не во всех случаях.

Но не стоит говорить о том, что с годами положение морали меняется в худшую сторону, немаловажный фактор в этом вопросе –среда, в которой находится человек. Что касается общества в целом, в конце XIX века французский социолог Шарль Летурно сделал попытку предсказать, в каком направлении будет развиваться человеческая (западная) этика – и довольно точно смог предвидеть многие этические явления XX века – такие, как уменьшение отвращения к другим национальностям, рост нетерпимости к войне, десакрализацию и биологизацию вопросов брака и секса, эмансипацию женщин, все большую неприемлемость нищеты [4].

Вторая проблема, которая создает препятствия для однозначного определения морали, – религиозные верования людей. Принимая сотрудников на работу, следует понимать, что каждый из них может иметь разные религиозные представления о морали и установки. Но не принять на работу таких сотрудников невозможно, так как это противоречит ст. 22 Кодекса законов о труде Украины (далее по тексту – КЗоТ): «запрещается необоснованный отказ в приеме на работу. Согласно Конституции Украины любое прямое или косвенное ограничение прав или установление прямых или косвенных преимуществ при заключении, изменении и прекращении трудового договора в зависимости от происхождения, социального и имущественного положения, расовой и национальной принадлежности, пола, языка, политических взглядов, религиозных убеждений, членства в профессиональном союзе или другом объединении граждан, рода и характера занятий, места проживания не допускается. Требования относительно возраста, уровня образования, состояния здоровья работника могут устанавливаться законодательством Украины» [5].

Религии предлагают различные пути решения моральных дилемм. Например, в индуизме нет абсолютного запрета на убийство, там признается, что «при определенных обстоятельствах этого невозможно избежать и это становится действительно необходимо» [6]. В монотеистических традициях определенные действия рассматриваются как однозначно неприемлемые, как например аборт или развод. Религия не всегда положительно ассо-

циируется с моралью. Философ Давид Юм отмечал, что «величайшие преступления считались совместимыми с богобоязненным благочестием, поэтому считается небезопасным делать какие-либо выводы о морали человека из его рвения или строгости его религиозных обрядов, даже если он сам искренне в них верит» [7]. Так что же следует предпринимать работодателю, в случае если работник не может совершать какие-либо действия на рабочем месте, если они вдруг противоречат его религии? И каким образом возможно увольнение по статье «аморальный проступок», если у отдельных индивидов разные понятия о морали? В данном случае и возникают сомнения по поводу того, однозначно ли КЗоТ регулирует эту проблему и облегчает процесс выяснения отношений между работником и работодателем при совершении какого-либо проступка.

Дополнительным основанием расторжения трудового договора по инициативе собственника или уполномоченного им органа является совершение работником, выполняющим воспитательные функции, аморального проступка, не совместимого с продолжением данной работы [5]. То есть под данную категорию попадают: учителя, преподаватели учебных заведений, мастера производственного обучения, воспитатели детских учреждений, тренера образовательных учреждений дополнительного образования детей спортивной направленности, педагоги дополнительного образования, вожатые, логопеды и др. При этом, как уже говорилось ранее, понятие «аморальный проступок» не регулируется законодательством, а эта функция полностью входит в ряд обязанностей работодателя.

Следует отметить, что КЗоТ также не регулирует место совершения аморального поступка, человек может быть уволен с занимаемой должности даже за деяния, которые произошли в свободное от работы время – быту. К такого рода проступкам можно отнести: хулиганство, распитие спиртных напитков в общественном месте, преступления на сексуальной почве и тому подобное. Все это подкрепляется тем, что совершения такого рода поступков несовместимо с должностью, которую занимает работник. Решение о том, совместим ли проступок с продолжением работы, принимает работодатель, и зависит он от того, насколько совершенный работником аморальный проступок дает основания предполагать, что работник и в будущем может повторить аналогичный проступок, и какие последствия в связи с этим могут возникнуть. Работодателю, в случае судебного разбирательства, необходимо будет доказать, что в связи с совершением проступка дальнейшая работа в этой должности невозможна, суд может признать увольнение работника незаконным и восстановить его на прежнем месте работы. К тому же проступок должен быть подкреплён доказательствами и фактами, а не слухами, лишь в этом случае суд сможет признать совершение аморального поступка действительным.

В КЗоТ существует масса недочетов и спорных вопросов относительно аморальных проступков. В нем указано, что работодатель берет на себя функции определения аморального проступка и способен уволить человека. Но, как говорилось ранее, для каждого индивида, понятие морали – разное, на него влияет образование, общество, в котором пребывает человек, его вера. Поэтому возникают сомнения по поводу того, обязан ли работодатель брать на себя эти функции.

Таким образом, действующий п. 3 ст. 41 КЗоТ, который не в полном объеме регулирует увольнение в связи с совершением аморального проступка в образовательной сфере, создает определенные проблемы на практике, что приводит к судебным разбирательствам. Необходимо внести изменения в проект Трудового кодекса с целью облегчения процесса увольнения либо же сохранения рабочего места, вследствие чего возможно было избежать большого количества необоснованных увольнений и увольнений по собственному желанию, лишь потому, что для работника деяние не является аморальным проступком, а для работодателя – является.

Научный руководитель – преподаватель Чуприна Я. А.

Литература: 1. Философский энциклопедический словарь/под ред. Л. Ф. Ильичёва, П. Н. Федосеева, С. М. Ковалёва, В. Г. Панова. М.: Сов. энциклоп., 1983. 744 с. **2.** Большой экономический словарь/под ред. А. Н. Азрилияна. М.: Ин-т новой экономики, 1997. 864 с. **3.** Франция отменила закон, запрещавший дамам брюки // BBC. URL: http://www.bbc.com/russian/society/2013/02/130204_france_women_trousers. **4.** Летурно Ш. Ж. Прогресс нравственности. М.: Либроком, ЛКИ, КомКнига, 2007. С. 381–382. **5.** Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 // Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Дод. № 50. **6.** Menski W. Hinduism // Ethical Issues in Six Religious Traditions. Columbia University Press, 2007. P. 5. **7.** Hume D.The Natural History of Religion // Hitchens Christopher. The Portable Atheist: Essential Readings for the Nonbeliever. Philadelphia: Da Capo Press, 2007. P. 30.

ЗМІНИ В ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

УДК 657.1:658.2

Ткаченко Ю. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Дано визначення поняттю «основні засоби» за міжнародними та національними стандартами. Визначено сутність і значення основних засобів бюджетних установ. Розглянуто основні зміни в організації бухгалтерського обліку основних засобів, їх особливості у зв'язку з адаптацією до міжнародних стандартів.*

Ключові слова: *основні засоби, бюджетний облік, національні стандарти, міжнародні стандарти.*

Аннотация. *Дано определение понятию «основные средства» по международным и национальным стандартам. Определены сущность и значение основных средств бюджетных учреждений. Рассмотрены основные изменения в организации бухгалтерского учета основных средств, их особенности в связи с адаптацией к международным стандартам.*

Ключевые слова: *основные средства, бюджетный учет, национальные стандарты, международные стандарты.*

Annotation. *The term "fixed assets" is defined according to international and national standards. The essence and significance of fixed assets of budget institutions are determined. The main changes in the organization of accounting of fixed assets, their features in connection with the adaptation to international standards are considered.*

Keywords: *fixed assets, budget accounting, national standards, international standards.*

Реформування та вдосконалення методології бухгалтерського обліку в бюджетних установах має важливе значення для соціально-економічного розвитку, зростання віддачі використання всіх ресурсів і покращення показників діяльності бюджетних установ. Останнім часом провідні економісти та професійні бухгалтери приділяють увагу удосконаленню організації та веденню бухгалтерського обліку в установах, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Процес інтеграції України у світовий простір викликає потребу наближення національних стандартів ведення бухгалтерського обліку у бюджетних установах до міжнародних стандартів. І тому сьогодні одним із основних напрямів модернізації бухгалтерського обліку у державному секторі є розробка національних стандартів на основі міжнародних.

Питання обліку необоротних активів та особливості його методології у бюджетних установах досліджувалися вітчизняними вченими: П. Атамасом, О. Гаценко, В. Горєлкіним, Р. Джогою, С. Левицькою, Л. Панкевич, Т. Писаренко, С. Свірко, В. Сопко, Н. Сушко та зарубіжними – Г. Велшем, М. Метьюсом, Б. Нідлзом, Я. Соколовим, Е. Хендриксоном.

Метою статті є розкриття значення основних засобів бюджетних установ та їх особливостей у зв'язку зі змінами у національних стандартах та адаптацією до міжнародних стандартів.

Основними нормативно-правовими актами, якими потрібно керуватись при здійсненні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, є: НП(С)БО 121 [1]; Методрекомендації ОЗ [2]; План рахунків №1203 [3]; Типова кореспонденція № 1219 [4]; Наказ № 572 [5]; Порядок № 818 [6].

Загальні правила ведення бухгалтерського обліку основних засобів бюджетних установ зазначені у Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку у державному секторі 17 «Основні засоби», в його основу покладено Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби».

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби» до основних засобів належать матеріальні активи, які використовуються установою багаторазово та безперервно в процесі виконання основних функцій, надання послуг, очікуваний строк корисного використання чи експлуатації яких становить більше одного року і вартість яких без податку на додану вартість та інших платежів перевищує 6000 гривень за одиницю або комплект [1].

В Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку у державному секторі 17 дано таке тлумачення «основних засобів»: це Матеріальні об'єкти, що їх утримують для використання у виробництві чи постачанні товарів або по-

© Ткаченко Ю. О., 2017

слуги з надання в оренду чи для адміністративних цілей; використовуватимуть за очікуванням протягом більше одного періоду [7].

Нові документи внесли багато значних змін до порядку бухгалтерського обліку операцій з основними засобами. При цьому методологічні засади про формування інформації бухгалтерського обліку основних засобів, які визначені НП(С)БО 121 «Основні засоби», у 2017 році залишились без змін порівняно з 2015–2016 рр. Без змін у 2017 році залишились такі основні вимоги щодо визнання активів основними засобами та правила формування бухгалтерської інформації про основні засоби, як: вартісний критерій (6000 грн); строк корисного використання (більше 1 року); правила визначення первісної вартості об'єкта основних засобів; застосування різних видів оцінок основних засобів; основні правила нарахування амортизації на основні засоби.

Особливу увагу необхідно приділити правилам відображення операцій, пов'язаних із придбанням, безоплатним отриманням, вибуттям основних засобів і нарахуванням амортизації, тому що саме ці аспекти зазнали чимало змін у 2017 році. Значною мірою всі ці нововведення були викликані змінами у Плану рахунків, бо змінились багато субрахунків, їх назва, та класифікація основних засобів, які відносяться до цих субрахунків, і таким чином змінилась і типова кореспонденція рахунків щодо відображення операцій з основними засобами.

Так, у новому Плану рахунку для відображення амортизації необоротних активів застосовують такі субрахунки: 1411 «Знос основних засобів»; 1412 «Знос інших необоротних матеріальних активів»; 1413 «Накопичена амортизація нематеріальних активів»; 1414 «Знос інвестиційної нерухомості»; 1415 «Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів»; 8014, 8114 «Амортизація» [8].

У зв'зку з цим необхідно звернути увагу на декілька змін. З 2017 р. замість субрахунків для відображення фонду в основних засобах та інших необоротних активів (401 «Фонд у необоротних активах за їх видами», 402 «Фонд у незавершеному капітальному будівництві») потрібно використовувати субрахунок 5111 «Внесений капітал». І таким чином для відображення суми нарахованої амортизації використовують один бухгалтерський запис: за дебетом 8014, 8114 «Амортизація», за кредитом 1411 «Знос основних засобів»; 1412 «Знос інших необоротних матеріальних активів»; 1413 «Накопичена амортизація нематеріальних активів»; 1414 «Знос інвестиційної нерухомості». При цьому суму нарахованого зносу бюджетні установи повинні відносити на збільшення суми витрат [9].

Новий уніфікований План рахунків для бюджетного облік дає можливість поєднати наявні плани рахунків. Завдяки його вдосконаленню можна застосовувати метод нарахувань, який є основним у міжнародних стандартах. При застосуванні методу нарахувань фінансові звіти включатимуть звіт про фінансовий стан, звіт про фінансові результати, звіт про грошові потоки та звіт про зміни у власному капіталі. Він дає змогу прогнозувати фінансову стійкість, бюджетні програми й отримувати повну та достовірну інформацію про державні активи та забов'язання [10].

При реформуванні та модернізації національних стандартів бухгалтерського обліку у державному секторі, а також складанні фінансової звітності, безумовно, потрібно орієнтуватись на міжнародні стандарти, тому що це сприятиме підвищенню прозорості державних фінансів, достовірності бухгалтерського обліку, оцінки ефективності надання бюджетних послуг.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пасенко Н. С.

Література: 1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 № 1202. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10. **2.** Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів суб'єктів державного сектора: Наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11. URL: http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/treasury/5364-11.html. **3.** Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 № 1203. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14. **4.** Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з виконання місцевого бюджету: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2015 № 1219. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0088-16. **5.** Про затвердження типових форм для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації від 17.06.2015 № 572. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0788-15. **6.** Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань від 02.09.2014 № 879. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14. **7.** Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку в державному секторі 17 «Основні засоби». URL: http://www.minfin.gov.ua/document/92427/МСБОДС_17.pdf. **8.** План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: Наказ Мінфіну від 31.12.2013 № 1203. URL: https://buhgalter.com.ua/dovidnik/plan-rahunkiv/plan-rahunkiv-buhgalterskogo-obliku-v-derzhavnomu-sektori. **9.** Шашерін В. А. Амортизація-2017: переносимо залишки і нараховуємо по-новому. *Бюджетна бухгалтерія.* 2017. С. 29–33. **10.** Черкашина Т. В. Проблеми змін в обліку бюджетних установ в умовах запровадження міжнародних стандартів у державному секторі. URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/1234 56789/4023.

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА МИРОВУЮ ЦЕНУ НА ЗОЛОТО

УДК 303.724:336.711.61:336.761.5-027.543

Торкут Д. А.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены факторы, влияющие на мировую цену на золото. Разработана многофакторная регрессионная модель мировой цены на золото. Выявлены наиболее значимые факторы влияния на результативный признак. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Исследования показали, что данная модель может быть использована для прогнозирования уровня мировой цены на золото.*

Ключевые слова: *курс золота, инвестиционный климат, золотовалютные резервы, многофакторная модель, эконометрический анализ.*

Анотація. *Розглянуто фактори, що впливають на світову ціну на золото, визначено характер їх взаємозв'язку. Розроблено багатофакторну регресійну модель світової ціни на золото. Виявлено найбільш значущі фактори впливу на світову ціну на золото. Отриману економетричну модель перевірено на статистичну значущість.*

Ключові слова: *курс золота, інвестиційний клімат, золотовалютні резерви, багатофакторна модель, економетричний аналіз.*

Annotation. *The factors that affect the world price of gold, set the nature of their relationship. A multivariate re¬gression model of the world price of gold. It identified the most important factors of influence on the world price for gold. The resulting econometric model is tested for statistical significance.*

Keywords: *gold course, investment climate, foreign exchange reserves, multifactor model, econometric analysis.*

Золото – это главный драгоценный металл, признанный таковым по всему миру. История золота тесно связана с историей развития человечества. Тысячелетиями золото являлось мировыми деньгами, основой валютно-финансовых отношений между государствами.

Сейчас, когда доллар, евро и йена являются основными валютами в мире, было бы ошибкой игнорировать роль золота. Золото на сегодняшний день – второе по важности резервное средство.

В последнее время вопросы, связанные с рынком золота, все чаще обсуждаются отечественными экономистами. В частности, эти вопросы нашли отражение в работах Бажанина С. В., Бурцева С. В., Букато В. И., Красавиной Л. Н. и др.

Целью написания статьи является изучение современного состояния мирового рынка золота и его перспектив. Объектом исследования является мировой рынок золота, предметом исследования – экономические отношения, возникающие в связи с функционированием мирового рынка золота.

Среди основных экономических факторов влияния на цену на золото можно выделить цену нефти за баррель, уровень инфляции в США, добычу золота по годам и золотовалютные резервы США в млн долл. Эти факторы будут использоваться в дальнейшем анализе.

Золото – это металл, во все времена являвшийся гарантом надёжности и защиты инвестиций, однако постепенно эта тенденция начала меняться. В 1971 г. было отменено Бреттон-Вудское соглашение, предусматривавшее жёсткую привязку цены золота к американскому доллару – 35 долл. за тройскую унцию. С того момента «жёлтый металл» подорожал почти в 45 раз. Золото является одним из старейших механизмов влияния на стабильность мировой экономики. Популярность этого инструмента с каждым годом растёт, поскольку золото может быть эквивалентом любого сырья, товара, валюты. Увеличение или уменьшение объёма добычи золота по годам существенно влияет на его стоимость, поскольку золотые запасы стран являются мерилами их стабильности и экономической устойчивости.

Америка занимает ведущее место по добыче золота в мире, поэтому увеличение или уменьшение объёмов золотовалютных резервов США и изменение уровня инфляции оказывают непосредственное влияние на цену на золото. В периоды экономических потрясений и нестабильной ситуации валюты обесцениваются, поэтому инвесторы скупают золото для сохранения своего капитала.

© Торкут Д. А., 2017

Нефть является сырьевым ресурсом, обеспечивающим стабильность и рост экономики во многих нефтедобывающих странах. Переизбыток нефти на рынке сначала положительно влияет на цену на золото, поскольку при переизбытке цены падают, и это положительно сказывается на платёжном балансе.

На сегодняшний день рынок золота очень обширен, и влияние на него оказывают и мелкие компании – производители золота, брокерские дома, инвестиционные компании, и средние – различные банки и ТНК, и крошечные, мелкие инвесторы-спекулянты, доля которых не превышает и одного процента.

Обозначим как результативную переменную Y цену на золото, в долл. за унцию; фактор x_1 – цена нефти, долл. за баррель; x_2 – уровень инфляции, в процентах; x_3 – добыча золота по годам, в тоннах, x_4 – золотовалютные резервы США, в млн долл. Исходные данные представлены в табл. 1

Таблица 1

Исходные данные для исследования

Год	Цена золота, долл. за унцию, Y	Цена нефти, долл. за баррель, x_1	Уровень инфляции, %, x_2	Добыча золота по годам, т, x_3	Золотовалютные резервы США, млн долл., x_4
2002	309,73	22,81	2,38	2591	216328
2003	363,38	27,69	1,88	2588	218223
2004	409,72	37,66	3,25	2612	234850
2005	444,74	50,04	3,42	2522	258720
2006	603,46	58,3	2,54	2479	276453
2007	395,39	64,2	4,08	2444	299812
2008	871,96	91,48	0,09	2409	315630
2009	972,35	53,48	2,74	2584	300123
2010	1224,53	71,21	1,5	2709	289352
2011	1571,52	87,04	2,96	2812	305883
2012	1668,98	86,46	1,74	2922	367890
2013	1409,24	91,17	1,5	3120	350432
2014	1266,4	85,6	0,76	3254	375884
2015	1158,66	41,85	0,73	3388	383728
2016	1252,7	34,39	0,75	3412	389350

Эконометрический анализ проведём с помощью пакета анализа данных Statgraphics.

Благодаря вычислениям регрессионного анализа мы имеем возможность детерминировать уравнение множественной линейной регрессии, которое содержит только факторы, значимые для анализа:

$$Y = -1951{,}04 + 12{,}2106 \cdot x_1 + 0{,}775641 \cdot x_2.$$

В результате обратного отбора данных мы выяснили, что значимыми факторами являются цена нефти, долл. за унцию (x_1) и добыча золота по годам, т. (x_3), так как имеют Р-значения меньше, чем 0,05. Уровень инфляции и золотовалютные резервы США были изъяты из модели. По значениям коэффициентов регрессии можно сделать вывод, что увеличение цены нефти на 1 долл. приведёт к увеличению цены золота на 12,21 долл. за унцию; увеличение добычи золота на 1 тонну приведёт к увеличению цены на золото на 0,77 долл. за унцию.

Необходимо рассмотреть возможность прогнозирования по однофакторным моделям на основе собранных данных по факторам, по которым мы проводим своё исследование. Для того чтобы прогнозировать значения цены нефти, модель должна иметь вид:

$$x_1 = \frac{1}{0{,}0127406 + \dfrac{0{,}0332897}{t}},$$

тогда при этом $R^2 = 0{,}66$, модель является статистически значимой и значение в будущем периоде с вероятностью в 95 % попадёт в интервал [35,15; 838,24]. Модель для прогнозирования значения добычи золота по годам должна иметь вид:

$$x_3 = sqrt\,(5{,}75041E6 + 25938{,}8 \cdot t^2),$$

при этом $R^2 = 0{,}89$, а прогнозируемое значение будет располагаться в интервале [3253,96; 3767,4], и модель будет являться статистически значимой. На основании полученных однофакторных моделей мы получили данные, которые можем использовать для прогноза цены на золото в будущем периоде по нашей многофакторной модели.

Оценку адекватности уравнения множественной регрессии в целом и коэффициента детерминации нам предоставляет расчётное значение F-критерия Фишера, которое равняется $F = 26{,}83$. Сравнение расчётного значения критерия с табличным даёт возможность проверить гипотезу об адекватности модели и значимость коэффициента $\alpha = 0{,}05$, и число степеней свободы $df = n - m - 1 = 10$ равно 3,48, что меньше чем расчётное значение, а значит, нулевая гипотеза отклоняется. Построенная модель является статистически значимой, то есть её можно использовать для пояснения зависимости между результативной переменной и факторами влияния.

Для проверки модели на наличие автокорреляции необходимо рассчитать значение статистики Дарбина – Уотсона. В этой модели значение $DW = 1{,}16$, что свидетельствует о неопределённости вывода про наличие автокорреляции. Модель может быть использована для описания, но прогноз по данной модели делать не следует.

Коэффициент детерминации $R^2 = 0{,}8172$ показывает часть вариации результативного признака с учётом влияния исследуемых факторов. Таким образом, примерно 81,1 % вариации цены на золото детерминировано вариацией факторов влияния. Часть влияния факторов, которые не вошли в модель, составляет примерно 18,9 % от общей вариации.

Перейдем к рассмотрению альтернативных моделей с каждым из значимых факторов. Анализируя связь между Y и x_1 получили, что коэффициент детерминации $R^2 = 0{,}47$, то есть 47 % вариации цены на золото обусловлена изменением цены нефти и зависимость имеет вид:

$$Y = 169{,}981 + 12{,}9215 \cdot x_1.$$

Вариация цены на золото (Y) детерминирована изменением объёмов добычи золота (x_3) на 40 % ($R^2 = 0{,}47$), и форма зависимости между факторами имеет вид:

$$Y = -1368{,}83 + 0{,}830552 \cdot x_3.$$

Сделав анализ альтернативных моделей влияния каждого значимого фактора в отдельности на результативный признак, можно сделать несколько выводов. Во-первых, каждый фактор характеризуется своей формой зависимости. Во-вторых, при изолированном изучении каждого фактора наибольшим влиянием на цену золота обладает цена нефти, что с точки зрения экономической теории является вполне обоснованным результатом.

Перейдём к проверке факторов на наличие мультиколлинеарности, определив значения коэффициентов парной корреляции (табл. 2).

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции R

	Y	x_1	x_2	x_3	x_4
Y	1	0,687	-0,4204	0,6305	0,8174
x_1	0,687	1	0,1187	0,0642	0,4861
x_2	-0,4204	-0,2246	1	-0,573	-0,5803
x_3	-0,6305	0,0642	-0,537	1	0,7908
x_4	0,8174	0,4861	-0,5803	0,7908	1

В данном случае имеем $|r_{x3x4}| = 0{,}79$, что является достаточно высоким показателем ($|r| > 0{,}7$) и указывает на наличие мультиколлинеарности между отдельными факторами. Самое большое влияние на результативный признак (цена на золото, долл. за унцию) имеют факторы цена нефти, долл. за баррель, x_1 ($|r| = 0{,}687$) и золотовалютные резервы США, млн долл., x_4 ($|r| = 0{,}817$).

Имеем возможность рассчитать значения β-коэффициентов с использованием коэффициентов парной корреляции для анализа рейтинга факторов модели и напишем уравнение регрессии в стандартизированной форме:

$$t = 0{,}646\, t_1 - 0{,}508\, t_2.$$

Проанализировав значения β-коэффициентов, можно сделать вывод, что самое большое влияние на увеличение цены золота имеет цена нефти. При увеличении цены нефти на 1 долл. за баррель, при условии неизменности других факторов, цена золота увеличится на 0,64σ. При увеличении уровня инфляции на 1 %, при условии неизменности других факторов, цена золота уменьшится на 0,5σ.

Таким образом, можно сделать вывод, что построенная модель, на основе которой есть возможность рассчитать цену золота, учитывает основные факторы, которые влияют на уровень цены. Это даёт возможности предусмотреть изменения колебания цены на золото, тем самым контролировать данный процесс.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. Міжнародна економіка: підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учб. літ., 2009. 560 с. **2.** Статистична інформація // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **3.** Статистична інформація // Фінансовий портал Минфин. URL: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/. **4.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2013. 154 с. **5.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: ХНЕУ, 2009. 136 с.

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕМІГРАЦІЮ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 303.725.33:331.556.4(477)

Федорова В. А.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні економічні фактори, що впливають на кількість вибулих з України, а саме: рівень мінімальної заробітної плати, рівень безробіття, номінальний ВВП і ВВП на душу населення. Досліджено залежність результативної ознаки від факторних ознак за допомогою побудованої багатофакторної регресійної моделі. Отриману модель перевірено на статистичну значущість і виявлено фактори, що найбільше впливають на зростання / зниження кількості емігрантів.*

Ключові слова: *міграція, еміграція, фактори впливу, багатофакторна регресійна модель, економетричний аналіз.*

Аннотация. *Рассмотрены основные экономические факторы, влияющие на количество выбывших с Украины, а именно: уровень минимальной заработной платы, уровень безработицы, номинальный ВВП и ВВП на душу населения. Исследована зависимость результативного признака от факторных признаков с помощью построенной многофакторной регрессионной модели. Полученная модель проверена на статистическую значимость, и выявлены факторы, наиболее влияющие на рост / снижение количества эмигрантов.*

Ключевые слова: *миграция, эмиграция, факторы влияния, многофакторная регрессионная модель, эконометрический анализ.*

Annotation. *The main economic factors that affect the number of departures of Ukraine, namely: the level of the minimum wage, unemployment, nominal GDP and GDP per capita. The dependence of the effective feature from factor variables using the constructed multivariate regression models. The model was validated for statistical significance and the factors affecting the growth/decrease in the number of emigrants.*

Keywords: *migration, emigration, impact factors, regression model, econometric analysis.*

Міграція трудових ресурсів відіграє величезну роль у сучасній ситуації України. Наша країна є одним із найбільших донорів робочої сили в Європі. Все це пов'язано з невисоким рівнем заробітної плати, безробіттям і неповною зайнятістю. В останні роки ситуація трохи ускладнилася, люди задля забезпечення нормального життя своєї сім'ї шукають шляхи її покращення, і одним з цих шляхів стає виїзд за кордон на заробітки.

Вивченням причин і факторів міграції займалися багато відомих наукових діячів, зокрема російські вчені Л. Рибаковський, В. Переведенцев та ін. Серед українських учених ця проблема порушується у працях А. Хомри, С. Пирожкова, Е. Лібанової, О. Позняка і ін. [1, с. 132].

© Федорова В. А., 2017

Метою цієї статті є дослідження економічних факторів і побудова кількісної моделі, що враховує вплив основних факторів на еміграцію населення з Україні.

Кожна людина чогось хоче, чогось прагне, щось хоче отримати для себе. Все це становить потреби. Потреба – це одна з основних причин дій людини, формування його поведінки. Мігрант є людиною з потребами, тільки він реалізує їх, залишаючи рідні місця в пошуках засобів їх задоволення. У перехідний для країни період не всім вдається втілити свої бажання і потреби в реальність. Основною причиною цього є несприятливе матеріальне становище трудящих [7, с.19].

За даними ООН, з початку війни на Донбасі у квітні 2014-го по кінець червня 2015-го за кордон виїхали 900 тис. українців. А в недавньому звіті Євросоюзу йдеться, що кількість іноземців, бажаючих отримати посвідку на проживання в державах Європи, за 2014 рік збільшилася в 15 разів.

Ці дві цифри наочно ілюструють тенденцію: світ захлеснула хвиля міграції, яка не обійшла стороною і нашу країну. Українці все частіше їдуть за кордон – вчитися, працювати або на ПМП. Велика частина з перших двох категорій додому не повертаються. Війна на Донбасі додала до статистики ще й людей у статусі біженців. Їх кількість продовжує зростати, незважаючи на те, що на сході офіційно оголошено перемир'я [8].

Наведемо перелік макроекономічних показників, вплив яких досліджувався у межах цієї роботи. Одним із найважливіших показників розвитку економіки є валовий внутрішній продукт (ВВП), що характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального та нематеріального виробництва. Ще одним важливим показником є рівень безробіття, який визначається як відсоток безробітних від загальної величини робочої сили (кількості економічно активного населення). Безробіття – це соціально-економічне явище, за якого частина економічно активного населення не має можливості знайти роботу та мати заробіток [1, с. 132]. Рівень безробіття безпосередньо залежить від розміру законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати. Тому для дослідження впливу цих факторів на еміграцію населення України було побудовано багатофакторну регресійну модель, у якій на першому етапі результативною ознакою (y) було вибрано кількість осіб, вибулих з України, а факторними ознаками – рівень мінімальної заробітної плати (x_1), рівень безробіття у відсотках (x_2), номінальний ВВП (x_3) та ВВП на душу населення (x_4). Аналіз здійснювався за статистичними даними, які наведено для періоду 2005–2015 рр. Вихідні дані надано в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Кількість вибулих з України, осіб (y)	Рівень мінімальної з/п, грн (x_1)	Рівень безробіття, % (x_2)	Номінальний ВВП, млн грн (x_3)	ВВП на душу населення, грн (x_4)
2005	723642	290	7,8	441452	9371,6
2006	721655	350	7,4	544153	11630,2
2007	711785	420	6,9	720731	15496,5
2008	673467	545	6,9	948056	20494,9
2009	609902	650	9,6	913345	19832,3
2010	652639	890	8,8	1082569	23600,4
2011	637713	985	8,6	1316600	28813,9
2012	649865	1100	8,1	1408889	30912,5
2013	621842	1150	7,7	1454931	31988,7
2014	519914	1218	9,7	1566728	35834
2015	519045	1378	9,5	1979458	46210,2

Джерело: [3–5]

За допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics був проведений економетричний аналіз щодо еміграції населення України. В ході зворотного відбору були обрані найбільш впливові фактори на еміграцію населення: x_2 – рівень безробіття та x_4 – ВВП на душу населення.

Проте такі фактори, як: x_1 – рівень мінімальної заробітної плати та x_3 – номінальний ВВП, були визначені програмою, як ті, що мають мінімальний вплив на кількість вибулих із країни. Ці змінні виявилися впливовими через невисоке Р-значення, яке у нормі не повинно перевищувати 0,05.

Про статистичну значимість моделі ми можемо говорити виходячи з величин критеріїв Фішера і Стьюдента, так само за допомогою коефіцієнта детермінації. Значення t-статистик для двох факторів більше, ніж табличний – 5,19. F-критерій для моделі дорівнює 47,32, що є показником достовірності даних у моделі, оскільки це значення не перевищує 100. R^2 склав 92,2051 %, що говорить про те, що обрані фактори: x_2 – рівень безробіття та x_4 – ВВП на

душу населення справляють вплив на кількість вибулих з країни на 92,2051 %. Рівняння регресії отриманої моделі матиме такий вигляд:

$$y = 988188 - 29805{,}5\ x_2 - 4{,}07132\ x_1.$$

Проаналізувавши коефіцієнти регресії, ми можемо стверджувати, що зі зменшенням рівня безробіття на 1 % кількість вибулих зменшиться на 29805,5 %. Крім того, при зменшенні ВВП на душу населення значення кількості вибулих зменшиться на 4,07132 осіб.

Перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності за допомогою коефіцієнтів парної кореляції, які наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Матриця коефіцієнтів парної кореляції

	y	x_2	x_4
y	1	-0,9587	0,3588
x_2	-0,9587	1	-0,5940
x_4	-0,3588	-0,5940	1

Джерело: сформовано автором

За даними таблиці маємо середню кореляційну залежність між факторами x_2 та x_4 = -0,5940, яка по модулю більше, ніж значення 0,3, але менша за 0,7. Крім того, вона не перевищує значення коефіцієнтів кореляції результативної ознаки у з двома факторними ознаками х. Ці факти свідчать про відсутність мультиколінеарності у моделі. Отримаємо, що найбільше значення для результативної ознаки має змінна x_2, оскільки залежність у від x_2 вимірюється у -0,9587.

Продовжимо аналіз впливу факторів на кількість вибулих з України за допомогою β-коефіцієнтів:

$$\beta_2 = 0{,}37;\ \beta_4 = -1{,}55.$$

Маємо рівняння регресії у стандартизованих величинах:

$$t = 0{,}37\ t_2 - 1{,}55\ t_4.$$

Аналіз β-коефіцієнтів вказує на той факт, що ВВП на душу населення України (x_4) негативно впливає на результативну ознаку, на відміну від рівня безробіття (x_2). Також β-коефіцієнт одного з факторів, а саме ВВП на душу населення (x_4), за модулем більший, аніж β-коефіцієнт іншого фактора, тож цей фактор має більш інтенсивний вплив на кількість вибулих з України. Наявність β-коефіцієнта більшого за 1 свідчить про наявність мультиколінеарності, але в ході перевірки було виявлено її відсутність, тож можна зробити висновок, що вибрана невірна специфікація моделі, тому фахівці рекомендують змінити фактори вибраної моделі.

У ході дослідження альтернативної моделі залежності було виявлено, що залежність кількості вибулих з України (y) від рівня безробіття (x_2) найкраще пояснюється рівнянням:

$$y = 87463 - 3378{,}04\ x_2^2.$$

В цьому випадку коефіцієнт детермінації складає 67,84 %, тобто фактор x_2 – рівень безробіття пояснює мінливість кількості вибулих із країни – y на 67,84 %.

Аналогічне дослідження альтернативної моделі залежності було проведено з фактором x_4 – ВВП на душу населення. Отримано рівняння:

$$y = \sqrt{5{,}9285 - 7{,}1611 x_1}.$$

R^2 склав 80,82 %, що говорить про те, що обраний фактор x_4 – ВВП на душу населення України описує мінливість кількості вибулих – y на 80,82 %.

Показником для проведення прогнозування, однієї з цілей виконання економетричного аналізу є коефіцієнт Дарбіна – Уотсона, який для цієї моделі дорівнює 1,28685. Величина цього коефіцієнта не наближається до 2, що засвідчує непридатність цієї моделі до прогнозування. Опис моделі – ще одна мета економетричного аналізу. Саме ці дві задачі допомогли дізнатися, наскільки сильними є залежності значення кількості емігрантів від основних економічних факторів. Було виявлено фактори, що призводять до еміграції населення, що дійсно знадобиться для регулювання кількості мешканців і працездатного населення нашої країни.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Фінанси (теоретичні основи): підручник/за наук. ред. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. Київ: МАУП, 2004. 312 с. **2.** Статистична інформація щодо кількості вибулих з України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ds/mr/mr_u/mr1206_u.html. **3.** Статистична інформація рівня мінімальної заробітної плати. URL: https://finstat.info/minimalnaya-zarabotnaya-plata-v-ukraine-dinamika. **4.** Статистична інформація щодо рівня безробіття. URL: http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php/. **5.** Статистична інформація щодо ВВП та ВВП на душу населення України. URL: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/. **6.** Зовнішня трудова міграція населення України. Київ, 2009. 120 с. **7.** Трудова міграція громадян України. Біла книга: монографія/за ред. В. Я. Шибко. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2006. 201 с. **8.** Кореспондент. URL: http://www.politnavigator.net/za-god-s-nebolshim-ukrainu-pokinul-million-chelovek-statistika.html.

ФАКТОРНЫЙ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

УДК 303.725.33:330.322(477.54)

Филипская П. О.

Студент 2 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проанализирована ситуация инвестиционного климата Харьковской области с помощью основных показателей экономики. Найдена взаимосвязь между факторными признаками и объемом инвестиций области. Построена многофакторная регрессионная модель. Выявлены факторы, имеющие наибольшее влияние на объем иностранных инвестиций. Проверены целесообразность и статистическая значимость разработанной модели.*

Ключевые слова: *инвестиции, прямые инвестиции, инвестиционный климат, факторные признаки, статистическая значимость, коэффициент регрессии, регрессионная модель, регрессионный анализ.*

Анотація. *Виконано аналіз ситуації інвестиційного клімату Харківської області за допомогою основних показників економіки. Знайдено взаємозв'язок між факторними ознаками й обсягом інвестицій області. Побудована багатофакторна регресійна модель. Виявлено фактори, що мають найбільший вплив на обсяг іноземних інвестицій. Перевірено доцільність і статистична значущість розробленої моделі.*

Ключові слова: *інвестиції, іноземне інвестування, прямі інвестиції, інвестиційний клімат, факторні ознаки, статистична значущість, регресійна модель, багатофакторна регресійна модель, регресійний аналіз.*

Annotation. *The analysis of the situation of investment climate of the Kharkiv region using key economic indicators. To find the relation between factor variables and the investment of region. Built a multivariate regression model. The factors having the greatest influence on the volume of foreign investments. Checked the feasibility and statistical significance of the developed model.*

Keywords: *investment, direct investments, investment climate, factor signs, statistical significance, regression coefficient, regression model, regression analysis.*

Инвестиционный климат – совокупность социально-экономических, политических и финансовых факторов, определяющих степень привлекательности инвестиционного рынка и величину инвестиционного риска.

Цель написания статьи – анализ инвестиционного рынка Харьковской области с использованием основных экономических показателией для построения эконометрической модели, а также определение влияния основных факторов на объем прямых иностранных инвестиций, поступающих в область.

© Филипская П. О., 2017

Харьков – один из крупнейших экономических центров Украины, который отличается благоприятным инвестиционным климатом благодаря многим факторам, таким как: дешевая, но квалифицированная рабочая сила, большой рабочий потенциал в виде студентов и молодежи. Харьков, как и любой развивающийся город, нуждается в поддержке инвесторов, поэтому необходимо привлекать иностранный денежный поток для дальнейшего благоденствия и прогресса.

Как показывает всемирная практика, привлечение инвестиций благоприятно влияет на экономику области-реципиента. Харьковская область нуждается в притоке денежных средств не только из соображений материальной выгоды, но и для реновации производств, покупки новых технологий, переквалификации рабочих, а также финансовые ресурсы поспособствуют созданию и укреплению четкой структуры отраслей. Таким образом, изменения, происходящие на производстве, повлияют на конечный продукт, что, в свою очередь, станет причиной для повышения объема экспорта и отказа от импортных товаров в пользу отечественных.

К факторам, способствующим притоку инвестиций, относят: высокая норма прибыли, низкий уровень конкуренции, высокий потенциал внутреннего рынка, стабильная правовая система, низкий уровень налогообложения, низкая стоимость ресурсов (сырьевых, трудовых), эффективная поддержка государства. Неблагоприятным инвестиционный климат становится вследствие следующих факторов: высокий уровень криминала, политическая нестабильность, неэффективность государственного аппарата, задолженности по внешним обязательствам международным экономическим и финансовым организациям, высокого уровня налогообложения, высокого уровня инфляции.

Основываясь на факторы, наиболее влияющие на приток прямых иностранных инвестиций, была составлена таблица основных экономических показателей Харьковской области за период 2000–2015 гг. Факторы обозначены следующим образом: X_1 – уровень безработицы, %; X_2 – экономически активное население, тыс. чел.; X_3– курс доллара; X_4 – индекс инфляции; X_5 – явный доход в расчете на одного человека, доллары США. Результативный признак (Y) – объем прямых иностранных инвестиций, млн. долл. США. Исходные данные представлены в табл. 1.

Таблица 1

Экономические показатели Харьковской области

Год	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
2000	74.9	12.4	1463.5	5.43	125.8	466.7
2001	121	11.7	1447.6	5.37	106.1	530.1
2002	150.2	10.3	1482.8	5.32	99.4	550.6
2003	164.6	9.7	1438.8	5.33	108.2	650.8
2004	272.9	9.2	1396.3	5.31	112.3	845.5
2005	387.7	7.8	1388.8	5.12	110.3	1241.3
2006	485.7	7.4	1391.3	5.05	111.6	1548.4
2007	983.7	6.9	1385.7	5.05	116.6	2045.2
2008	1278.8	6.9	1386.5	5.44	122.3	2585.6
2009	1609.9	9.6	1371.1	7.79	112.3	1878.4
2010	2082.7	8.8	1365.2	7.93	109.1	2326.7
2011	2716.8	8.6	1375.2	7.95	104.6	2740.6
2012	2814.2	8.1	1373.6	7.99	99.8	3112.6
2013	2174.3	7.7	1370.6	7.99	100.5	3266.4
2014	2131.9	9.7	1328.8	11.88	124.9	2211.6
2015	1728.8	9.5	1324.2	21.85	143.3	1429.0

Для проведения расчетов используем пакет статистического анализа Statgraphics.

Вычисления регрессионного анализа позволили определить уравнение множественной линейной регрессии, которое включает только значимые для анализа факторы:

$$Y = -2820{,}87 + 188{,}72 \cdot X_2 + 58.1743 \cdot X_3 + 1{,}09562 \cdot X_5.$$

Наиболее значимыми факторами, включенными в модель, стали экономически активное население, курс доллара, явный доход в расчете на одного человека. Факторы, которые были исключены из модели: уровень безработицы, курс доллара.

Так как коэффициент регрессии $b_2 = 188{,}72$, то при положительном изменении экономически активного населения на 1 тыс. человек объем прямых иностранных инвестиций увеличится на 188,72 млн долл. Коэффициент регрессии $b_3 = 58{,}17$, это значит, что при увеличении курса доллара на 1 доллар объем прямых иностранных ин-

вестиций увеличится на 58,17 млн долл. Коэффициент регрессии b_5 = 1,1, следовательно, при увеличении явного дохода в расчете на одного человека на 1 доллар США объем прямых иностранных инвестиций увеличится на 1,1 млн долл.

Для того чтобы наиболее точно описать зависимость объясняющих факторов с результативным признаком, необходимо построить альтернативные модели. Если в модели участвует только экономически активное население(X_2), то модель имеет вид:

$$Y = \frac{1}{(0{,}00561635 + 0{,}000102789x_1^2)}.$$

Коэффициент детерминации равен 67,52 %.

Если в модели присутствует только курс доллара (X_3), то модель имеет вид:

$$Y = 3669{,}63 - \frac{16006{,}6}{x_3}.$$

Коэффициент детерминации равен 56,65 %.

Если в модели присутствует только явный доход в расчете на одного человека(X_5), то модель имеет вид:

$$Y = \frac{1}{\left(-0{,}00203402 + \frac{5{,}73882}{x_5}\right)}.$$

Коэффициент детерминации равен 91,47 %.

Далее необходимо провести проверку общего качества уравнения множественной регрессии. Эмпирическое значение *F*-критерия (= 63.99) больше табличного ((0,05;10) = 3,33 – нулевая гипотеза отклоняется. Построенная модель является статистически значимой, ее можно использовать для объяснения зависимости результативного признака от факторных признаков.

Чтобы проверить данную модель на автокорреляцию, необходимо найти значение статистики Дарбина – Уотсона. Если значение критерия Дарбина – Уотсона попадает в промежуток между табличным значением d_u и 4 – d_u, то считается, что автокорреляция остатков отсутствует. При количестве наблюдений, равном 16, и уровне значимости, равном 0,05, табличное значение d_u –1,37. Расчетное значение *DW* = 1.56 попадает в необходимый промежуток, что свидетельствует об отсутствии автокорреляции. Следуя из этого, можно сделать прогноз на будущий период времени.

Допустим, прогнозируемые данные на 2018 год для экономически активного население – 1331,1 тыс. чел., курс доллара – 26,21, явный доход в расчете на одного человека – 1535,8 долл. США.

В используемой модели результативный признак равен 251591,39 млн долл., что равно 251,59 млрд долл.

Значение коэффициента детерминации R^2 = 0,941164, то есть 94,12 % вариации притока инвестиций обусловлено значимыми факторами. Влияние других факторов, которые не включены в модель, составляет 5,88 % от общей вариации. Альтернативной моделью может быть та, в которую включены все исходные факторы.

Проверка на мультиколлинеарность коэффициента парной регрессии показана в табл. 2.

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции R

	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
Y	1	-0.3809	-0.7408	0.4662	-0.0394	0.8943
X_1	-0.3809	1	0.5118	0.0764	0.1362	-0.6688
X_2	-0.7408	0.5118	1	-0.6484	-0.3937	-0.6779
X_3	0.4662	0.0764	-0.6484	1	0.6517	0.1834
X_4	-0.0394	0.1362	-0.3937	0.6517	1	-0.1653
X_5	0.8943	-0.6688	-0.6779	0.1834	-0.1653	1

Модули парных коэффициентов корреляции меньше 0,7, это значит, что мультиколлинеарность между факторами отсутствует. Наиболее влиятельные факторы – X_2, X_3 и X_5.

Анализ рейтинга факторов можно провести, найдя β-коэффициенты. Стандартизированная форма модели:

$$t_y = 0{,}198 \cdot t_2 + 0{,}274 \cdot t_3 + 0{,}894 \cdot t_5.$$

Исходя из построенной модели и значений β-коэффициентов, можно сделать вывод, что явный доход в расчете на одного человека влияет на приток иностранных инвестиций больше, чем уровень безработицы и курс доллара. Это значит, что увеличение явного дохода в расчете на одного человека при умеренном темпе инфляции наиболее широко отображает улучшение условий жизни и уровня социального достатка населения. При изменении X_3 на 1σ, с учетом стабильности других факторов, величина Y уменшится на 0,198σ. При изменении X_4 на 1σ, с учетом стабильности других факторов, величина Y увеличится на 0,274σ. При изменении X_5 на 1σ, с учетом стабильности других факторов, величина Y увеличится на 0,894σ.

Следовательно, данная эконометрическая модель учитывает основные экономические показатели, имеющие влияние на приток иностранных прямых инвестиций на территорию Харьковской области. Модель описывает зависимость между факторами и результативным признаком и учитывает факторы на 94,12 %, то есть неучтенными в модели остаются только 5,88 %

Таким образом, можно сделать вывод, что построенная эконометрическая модель вполне адекватна и может быть использована для анализа или же прогнозирования инвестиционного климата для будущих периодов.

Научный руководитель – д-р экон. наук, профессор Малярец Л. М.

Литература: 1. Головне управління статистики Харківської області. URL: http://kh.ukrstat.gov.ua. **2.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: ХНЭУ, 2013. 154 с. **3.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедєва І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: ХНЕУ, 2009. 136 с. **4.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: ХНЭУ, 2013. 287 с.

ТОРГІВЛЯ У КРЕДИТ І РОЗСТРОЧКУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

УДК 336.77

Фролова Г. О.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто торгівлю у кредит і розстрочку, особливості та відмінності фінансових операцій. Досліджено питання фінансово-кредитних відносин, основні переваги та недоліки кредиту та розстрочки. Розглянуто підходи при реалізації товарів у розстрочку, а також порядок відображення таких операцій у бухгалтерському обліку.*

Ключові слова: *кредит, розстрочка, облік, торгівля, відсотки, зобов'язання.*

Аннотация. *Рассмотрена торговля в кредит и рассрочку, особенности и отличия финансовых операций. Исследован вопрос финансово-кредитных отношений, основные преимущества и недостатки кредита и рассрочки. Рассмотрены подходы при реализации товаров в рассрочку, порядок отображения операций в бухгалтерском учете.*

Ключевые слова: *кредит, рассрочка, учет, торговля, проценты, обязательства.*

© Фролова Г. О., 2017

Annotation. *In the article, trade in credit is considered its features, differences in financial transactions. The issue of financial and credit relations, the main advantages and disadvantages of credit and installments are investigated. Approaches are considered for the sale of goods in installments, the order of the display of transactions in accounting.*

Keywords: *credit, installments, accounting, trade, interest, liabilities.*

Сьогодні в умовах низьких грошових доходів населення нікого вже не здивуєш пропозицією придбати будь-який товар негайно, а заплатити потім, використовуючи такі способи розрахунків, як розстрочка або кредит. Все частіше торговельні організації повертаються до реалізації товарів із розстрочкою платежу.

Вітчизняні публікації з питань фінансово-кредитних відносин і кредитної розстрочки, розгляду законопроектів України щодо функціонування кредиту в Україні викладені в монографіях таких авторів: Азаренкова Г. М., Герасимович А. М.

Питання кредитування населення на споживчі потреби вимагають подальших досліджень. Незважаючи на те, що в інших країнах ця форма торгівлі надзвичайно популярна, для науковців залишається багато недосліджених і дискусійних питань. Особливу увагу зосереджують на удосконаленні практики продажу товарів у кредит із розстроченням платежу.

У бухгалтерському обліку продаж товарів із розстрочкою платежу слід розглядати як дві окремі операції: безпосередньо саму операцію продажу та кредитну операцію, що передбачає зображення сплати відсотків. Такий підхід характерний і для товарного кредиту, тому бухгалтерський облік торгівлі в розстрочку здійснюється в такому ж порядку, як для операцій з надання товарного кредиту.

Першою подією при реалізації товарів у розстрочку, яку необхідно показати в бухгалтерському обліку, є отримання авансу. Згідно з П(С)БО 15 "Дохід" сума отриманого авансу в рахунок оплати продукції не визнається доходом [1].

Деякі дослідники вважають, що однією з умов визнання доходів є передача покупцеві ризиків і вигід, пов'язаних з правом власності на продукцію. Тобто дохід визначається не за датою переходу права власності, а моментом передачі ризиків і вигід [2].

Порядок відображення в бухгалтерському обліку сум відсотків, одержуваних при торгівлі в розстрочку, аналогічний порядку відображення відсотків за товарним кредитом, описаного в попередній публікації: дохід визнається на дату нарахування відсотків і відображається за кредитом рахунка 719 "Інші доходи від операційної діяльності"; заборгованість покупця за відсотками відображається за дебетом субрахунку 373 "Розрахунки за нарахованими доходами".

Бухгалтерський облік операції з товарного кредиту у продавця слід розглянути на прикладі 1.

Торгове підприємство у лютому 2016 року продає партію товару на загальну суму 60000 грн, у т. ч. ПДВ – 10000 грн (собівартість товару дорівнює 45000 грн), на умовах надання товарного кредиту у формі відстрочення платежу на 30 днів. За користування товарним кредитом покупець зобов'язаний сплатити 1 % від суми заборгованості за весь час відстрочення платежу, обумовленої договором, разом з оплатою основної суми за договором. За угодою купівлі-продажу право власності на товар до покупця переходить у момент відвантаження. Заборгованість за договором покупець погасив у встановлений термін. Відображення операцій наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Відображення обліку операції з товарного кредиту

№	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн
		Д-т	К-т	
Лютий 2016 року				
1	Відображено виручку від реалізації товару	361	702	60000
2	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ при відвантаженні товару	702	641	10000
3	Списано собівартість реалізованого товару	902	281	45000
4	Визначено фінансовий результат	702 791	791 902	50000 45000
Березень 2016 року				
5	Відображено суму нарахованих за договором відсотків	373	719	600
6	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ на нараховані відсотки	719	641	100
7	Отримано оплату за: – товар; – відсотки за відстрочення	 311 311	 361 373	 60000 600
8	Визначено фінансовий результат	719	791	500

Для того щоб розуміти, чим відрізняється розстрочка від кредиту, досить познайомитися з особливостями цієї фінансової операції. Головним її критерієм є надання товару або послуги з відкладеною оплатою без додаткових відсотків. Купуючи що-небудь у розстрочку, ви повертаєте вартість покупки частинами протягом певного терміну. При кредитуванні за кожен день використання позикових коштів банку вам доведеться заплатити певний відсоток [2].

Ще одне, чим відрізняється розстрочка від кредиту, – це забезпечення зобов'язань клієнта перед позикодавцем. Так, оформляючи кредит готівкою, можна зовсім обійтися без забезпечення. При покупці в розстрочку запорукою за зобов'язаннями буде виступати придбаний товар, якщо ви не встигнете повернути всю суму коштів до встановленого терміну, продавець забере його, оскільки право власності так і не перейде до вас. До того ж розстрочка надається безпосередньо компанією-продавцем, а кредит можна оформити тільки в банку або у представника банку на території магазину, що істотно ускладнює процедуру отримання схвалення [3].

Надання товарного кредиту і торгівля в розстрочку – досить проблемні операції з точки зору обліку як для продавця, так і для покупця.

Згідно з Правилами торгівлі в розстрочку продаж товарів із розстрочкою платежу повинен відповідно до орієнтовного переліку проводиться на підприємствах усіх форм власності до статутів цих підприємств [4].

Продаж товарів у розстрочку громадянам проводиться на торгових підприємствах населених пунктів, де вони проживають, незалежно від розташування підприємства, нараховує їм заробітну плату.

Переваги розстрочки:

– відсутність відсотків – часто стає вирішальним критерієм при виборі: розстрочка або кредит. Однак не можна забувати про додаткові витрати, які можуть знадобитися при оформленні такої покупки, наприклад, одноразової комісії при отриманні товару або плати за його страховку;

– швидка і спрощена процедура отримання – для того щоб заявка на кредит була схвалена, потрібно пред'явити в банк об'ємний пакет документів, а для отримання розстрочки зазвичай потрібен лише паспорт. До того ж компанія-продавець не буде перевіряти вашу кредитну історію при наданні розстрочки;

– можливість оперативно та легко обміняти товар за необхідності або повернути гроші, сплачені продавцю раніше, при поверненні товару.

– до переліку товарів відносяться усі непродовольчі товари [5].

Недоліки розстрочки:

– необхідність внесення власних коштів як авансового платежу – це те, чим відрізняється розстрочка від кредиту готівкою, адже при купівлі нерухомості або автомобіля банк також вимагатиме початковий внесок, а ось при оплаті інших товарів і послуг банківський кредит можна взяти на всю їх вартість;

– невеликий термін погашення боргових зобов'язань – зазвичай не перевищує одного року, тоді як споживчі кредити можна повертати протягом 3–5 і навіть 7–10 років;

– підвищена вартість товару для споживача, який вирішив придбати вподобану річ в розстрочку – продавець нерідко значно підвищує ціну, пропонуючи безпроцентну розстрочку.

Зрозуміло, що точні параметри угоди залежать виключно від конкретної пропозиції. Надання товарного кредиту і торгівля в розстрочку – досить проблемні операції з точки зору обліку як для продавця, так і для покупця. Щоб надати можливість покупцям оплатити товар з відстрочкою і одночасно уникнути зайвих проблем, домовляються з установами банків про видачу їх покупцям кредиту для покупки конкретного товару у конкретної особи.

В цьому випадку для продавця продаж товарів здійснюється в звичайному порядку: надходження оплати за фактом відвантаження, а питання надання та погашення кредиту покупцеві вирішують банк або інша організація [6].

В результаті і кредит, і розстрочка можуть виявитися вигідними для клієнта – залишиться лише підібрати оптимальний варіант для конкретних цілей з урахуванням всіх нюансів. Наприкінці зазначимо, що здійснення кредитування споживчих потреб населення, у тому числі при продажу товарів фізичним особам у кредит та у розстрочку, є справою важливою і актуальною.

Науковий керівник – викладач Шушлякова О. В.

Література: 1. П(С)БО 15 "Дохід": Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 87. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99. **2.** Алпатова Н. Розничная торговля в рассрочку. *Все о бухгалтерском учете*. 2011. **3.** Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

4. Про затвердження Правил торгівлі у розстрочку фізичним особам від 30.03.2011 № 383. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/383-2011-%D0%BF. **5.** Про затвердження правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами від 19.04.2007 № 104. URL: http://profiwins.com.ua/uk/directories1/dstu4303.html.

АНАЛИЗ ПАССАЖИРОПОТОКА МЕЖДУНАРОДНОГО АЭРОПОРТА «ХАРЬКОВ»

УДК 519.254:656.7.022.1

Хапилин Д. И.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Проведено исследование пассажиропотока аэропорта «Харьков», на основе которого построены оптимистический и пессимистический прогнозы. Это позволит предусмотреть внеплановое увеличение пассажиропотока, а также внести дополнительные средства для модернизации инфраструктуры в бюджет предприятия.*

Ключевые слова: *аэропорт, пассажиропоток, прогноз, анализ, авиационный рынок, авиаперевозки.*

Анотація. *Проведено дослідження пасажиропотоку аеропорту «Харків», на основі якого побудовані оптимістичний і песимістичний прогнози. Це дозволить передбачити позапланове зростання пасажиропотоку, а також внести необхідні кошти для модернізації інфраструктури в бюджет установи.*

Ключові слова: *аеропорт, пасажиропотік, прогноз, аналіз, авіаційний ринок, авіаперевезення.*

Annotation. *The article is devoted to the research of the passenger traffic of the Kharkiv airport, on the basis of which the analysis of the airport's activities was carried out and optimistic and pessimistic forecasts were constructed. Based on forecast data it will identify measures to improve the quality of passenger service and enhance the foreign economic activity of Airport "Kharkiv" and include further unexpected costs into the budget oft he enterprise.*

Keywords: *aviation, airport, passenger flow, statistics, analysis, aviation market, air transportation.*

Сегодня для Украины важно иметь сеть аэропортов, которая способствовала бы текущей и долгосрочной реализации потребностей населения и отраслей экономики в авиационных перевозках.

Основным показателем деятельности любого аэропорта является пассажиропоток. Вопросу анализа пассажиропотока аэропортов уделяли внимание Першаков В. М. [2], Олешко Т. И. [3]. и др. В данной работе представлен подход к моделированию пассажиропотока аэропорта «Харьков», который является одним из ведущих аэропортов Украины после реконструкции под Евро-2012. Аэропорт относится к классу региональных и рассчитан на пассажиропоток около 1 млн чел. в год. На рис. 1 представлен график пассажиропотока аэропорта «Харьков» за 2007–2016 гг.

На фоне улучшения уровня жизни в стране, стабилизации национальной экономики, подготовки и проведения чемпионата Европы по футболу ЕВРО-2012 можно отметить увеличение пассажиропотока в период с 2010 по 2013 гг. Начиная с 2013 г. на пассажиропоток существенно влияет обострение политической ситуации (проведение АТО на Донбассе). Количество пассажиров в этот период, особенно в международном сегменте, резко уменьшилось (рис. 2). В связи с конфликтом на Донбассе авиакомпания «Визз Эйр Украина» (Wizz Air Ukraine) и «Авиалинии Харькова» (Kharkiv Airlines) свернули свою деятельность. Как следствие, пассажирам стали недоступны такие направления, как Варшава, Кутаиси (заменила авиакомпания МАУ), Анталия (заменили Азур Эйр Украина и МАУ) [6]. В 2015 г. отмечается постепенное оживление пассажиропотока, однако нестабильная экономическая и политическая ситуация в стране не позволила достичь объемов перевозок 2012–2013 гг.

© Хапилин Д. И., 2017

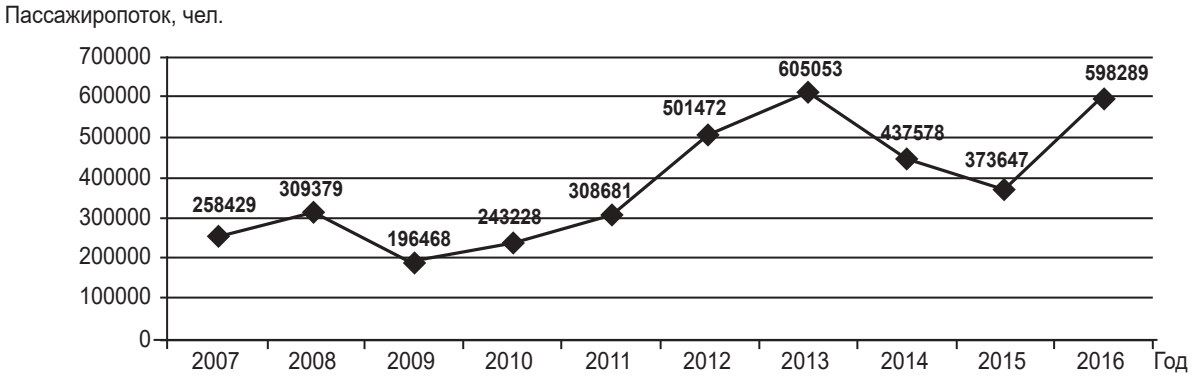

Рис. 1. **Совокупный пассажиропоток аэропорта**

График на рис. 2 показывает сравнение динамики международных и внутренних пассажиропотоков. Как можно заметить, внутренние пассажиропотоки являются более стабильными, при этом реальные колебания вследствие сезонности, экономических и политических факторов хорошо отображены на примере графика международных пассажиропотоков. 2016 г. оказался весьма успешным с точки зрения обслуженных аэропортом пассажиров. По итогу 2016 г. аэропорт «Харьков» показал рост совокупного пассажиропотока более чем на 60 % по сравнению с 2015 г.

На основе исходных статистических данных и при помощи встроенных функций MS Excel был построен прогноз пассажиропотока на последующие два года. Теоретические основы к построению прогнозной модели изложены в работе [1]. После построения базового графика применена функция «Линия тренда», а именно использован полином разных степеней с прогнозом на два периода (два года вперед). Результаты исследования рассмотрены на рис. 3–4. Для анализа были выбраны полиномиальные функции третьей и четвертой степеней из-за достаточно высокого значения коэффициента детерминации R^2.

Прогнозные результаты, отображенные на графике, можно рассмотреть как виды оптимистического и пессимистического прогноза. В случае использования полинома четвертой степени пассажиропоток к 2018 г. составит 1250000 чел. Результат с функцией третьей степени показывает пессимистический прогноз на 2018 г. – 350 000 чел., что примерно соответствует уровню 2011 г. Согласно стратегии развития Харьковской области до 2020 г. [5], в частности аэропорта «Харьков», пессимистический прогноз пассажиропотока на 2018 г. составляет 572 000 чел., оптимистический прогноз пассажиропотока – около 1 000 000 чел. (рис. 5).

Но, исходя из того, что в 2016 г. аэропорт «Харьков» превысил оптимистический прогноз, можно предположить, что показатель к 2018 г. может приблизиться к цифре, полученной в ходе данного исследования.

Авиационные перевозки будут иметь тенденцию к увеличению спроса (соответственно, для аэропорта образуется благоприятный климат для привлечения иностранных компаний путем подписания договора об «открытом небе» [7] и заключения выгодных коммерческих сделок); увеличение пассажиропотока может привести к перегрузке текущих инфраструктурных объектов, что потребует уже к 2018 г. дополнительных инвестиций в модернизацию инфраструктуры, а именно переориентирование грузового терминала на пассажирскую деятельность, возможная постройка нового терминала. Также важным пунктом будет являться закупка дополнительной аэродромной техники.

В связи с тем, что показатель 2016 г. превзошел ожидаемый более чем на 15 %, существует тенденция к быстрому росту количества пассажиров.

Таким образом благодаря построенной прогностической модели можно предусмотреть возможный внеплановый рост пассажиропотока и заложить в бюджет предприятия новые статьи расходов на будущие годы.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Норик Л. А.

Литература: 1. Малярец Л. М., Лебедєва І. Л., Норік Л. О. Економіко-математичне моделювання. Лабораторний практикум: навч.-практ. посіб. Харків: ХНЕУ, 2009. 128 с. **2.** Першаков В. М. Аеропорти та їх інфраструктура. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2013. С. 136–140. **3.** Олешко Т. І., Лещинський О. Л., Горбачова О. М. Побудова графової моделі живучості нечіткої мережі аеропортів. *Проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 366–371. **4.** Стратегия развития Харьковской области до 2020 года. URL: http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/16203/1088.pdf. **5.** Пресс-релизы международного аэропорта «Харьков». URL: http://www.hrk.aero/press-centr/novosti/.

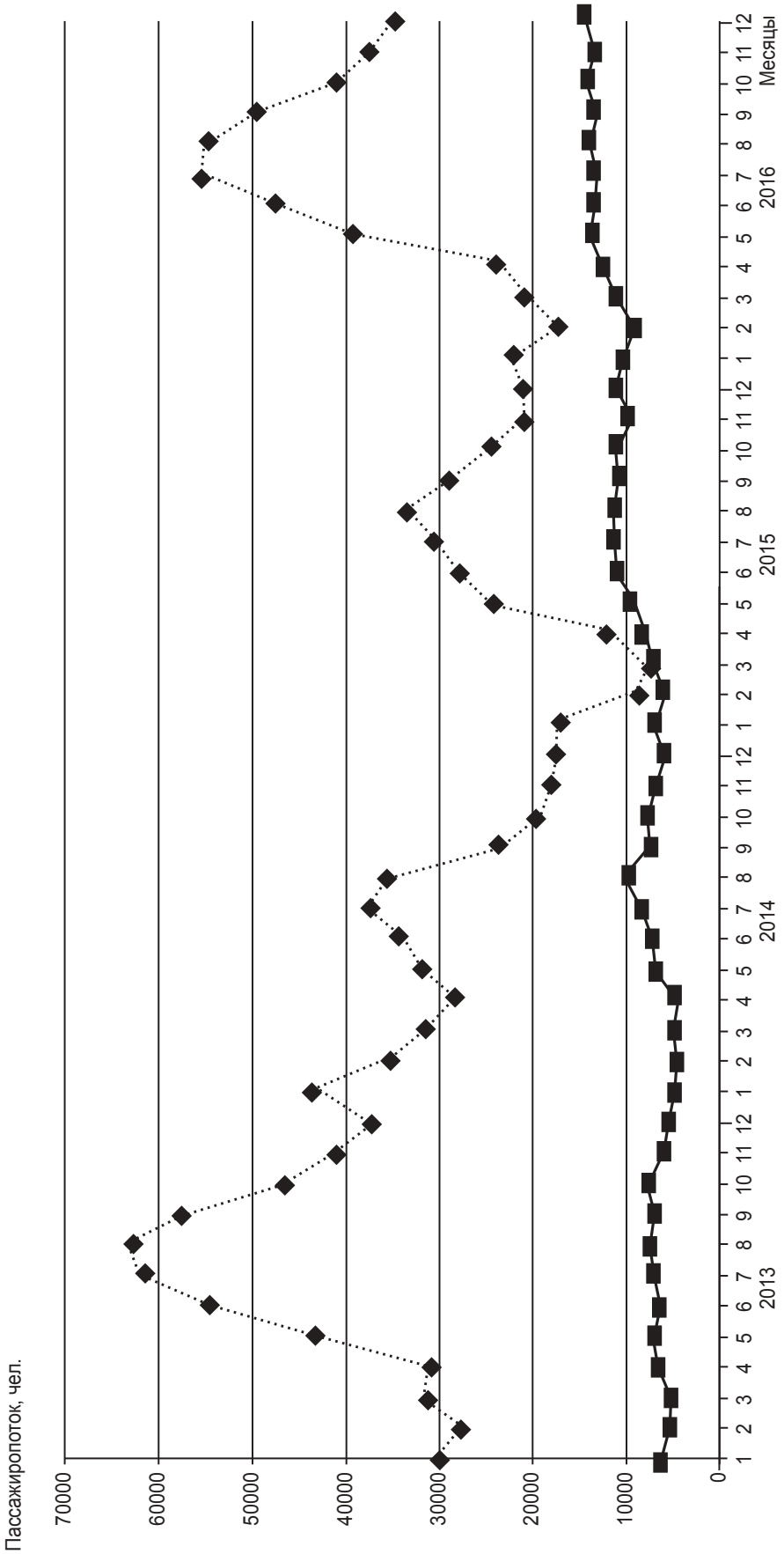

Рис. 2. **Пассажиропоток за 2013–2016 гг.**

6. Статистика международной организации гражданской авиации. URL: https://www.icao.int/login/istars3.0/air_traffic_by_airport/. **7.** Договор об открытом небе. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Договор_по_открытому_небу.

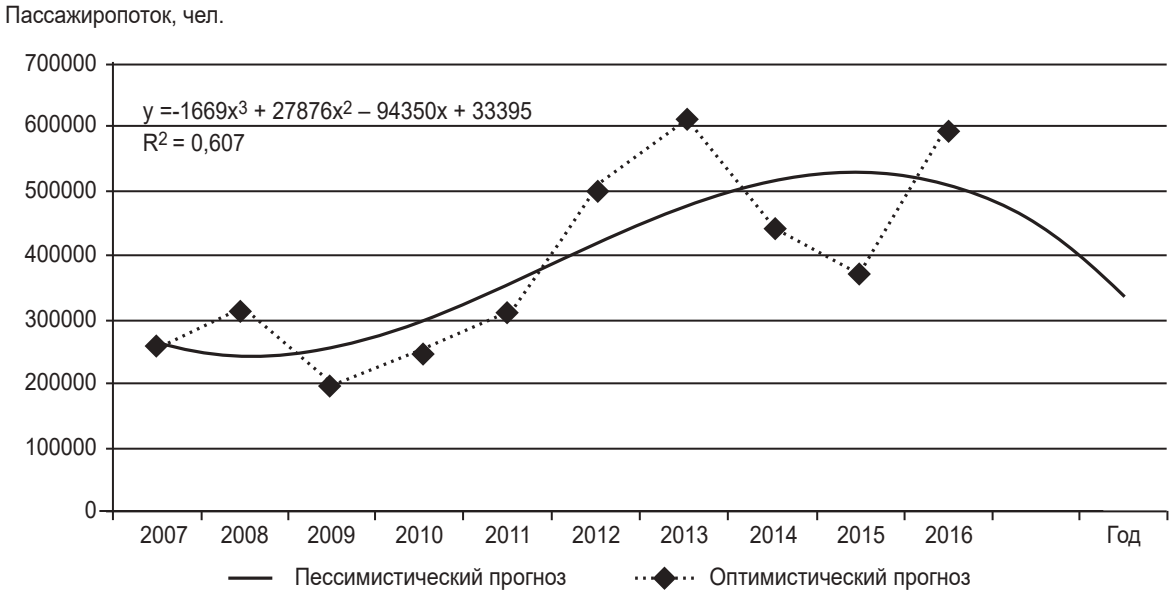

Рис. 3. **Пессимистический прогноз пассажиропотока**

Рис. 4. **Оптимистический прогноз пассажиропотока**

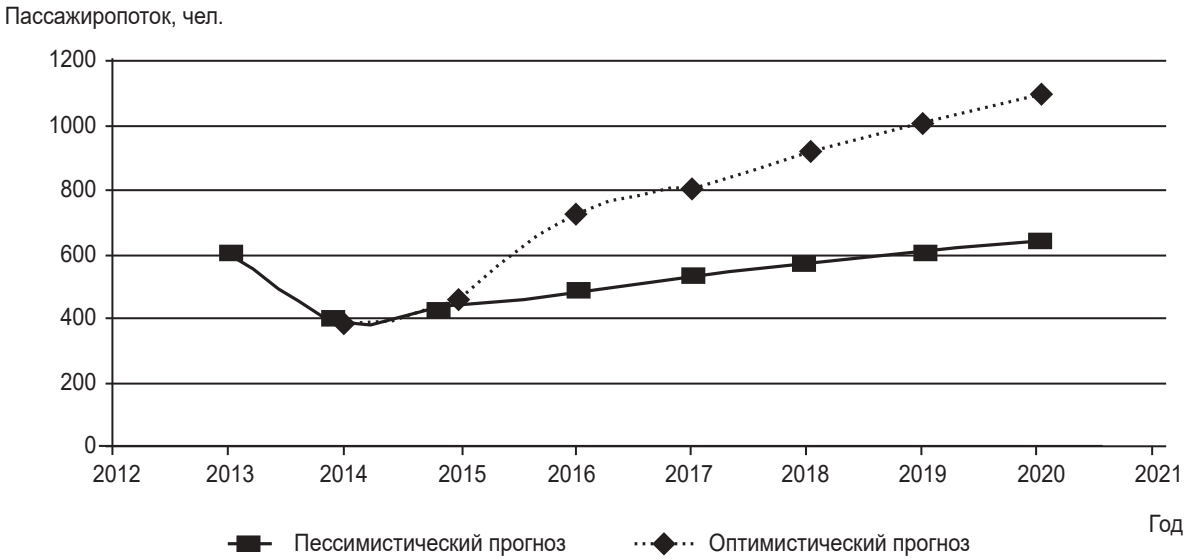

Рис. 5. **Прогноз пассажиропотока аэропорта «Харьков»** [6]

ПОСТРОЕНИЕ КРИВОЙ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ДЛЯ МЕЖДУНАРОДНОГО АВИАРЕЙСА ХАРЬКОВ – ТЕЛЬ-АВИВ АВИАКОМПАНИИ МАУ

УДК 656.7.022.1:338.482

Хапилин Д. И.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнецая

Аннотация. *На базе официальных данных авиакомпании «Международные авиалинии Украины» проведено исследование поведения предложения компании на рейсе Харьков – Тель-Авив и построена кривая предложения, согласно которой можно выявить недочеты в работе компании и предложить рекомендации по оптимизации ее функционирования.*

Ключевые слова: *авиакомпания, спрос, загрузка, предложение, кривая предложения, авиаперевозки, факторы предложения.*

Анотація. *На базі офіційних даних авіакомпанії «Міжнародні авіалінії України» проведено дослідження поведінки пропозиції компанії на рейсі Харків – Тель-Авів і побудовано криву пропозиції, згідно з якою можна виявити недоліки в роботі компанії і запропонувати рекомендації щодо оптимізації її функціонування.*

Ключові слова: *авіакомпанія, попит, завантаження, пропозиція, крива пропозиції, авіаперевезення, фактори пропозиції.*

Annotation. *Based on the official data of the airline "International Airlines of Ukraine", a study of the company's offer behavior on the flight Kharkiv-Tel Aviv was conducted and a supply curve was constructed according to which it is possible to identify shortcomings in the work of the company and offer recommendations for optimizing its functioning.*

Keywords: *airline, demand, loading, supply, supply curve, air transportation, supply factors.*

© Хапилин Д. И., 2017

Актуальность работы обусловлена тем, что в связи с усиливающейся конкуренцией на рынке авиаперевозок Украины отечественные компании теряют клиентов. Построенная кривая предложения даст возможность выявить и исправить недостатки в работе авиакомпании.

Вопросу эффективности работы авиакомпаний уделяли внимание такие ученые, как Геец И. [1], Панасюк И. [2], Литвиненко Л.[3]. Однако есть некоторые моменты, требующие более глубокого изучения.

Исходя из этого, цель данной работы состоит в том, чтобы решить такие задачи, как: на основе официальных данных построить кривую предложения для рейса Харьков – Тель-Авив; с помощью кривой выявить недочеты в работе авиакомпании и сформировать рекомендации по оптимизации ее деятельности.

Авиаперевозки – это способ транспортировки грузов и перевозки пассажиров при помощи воздушных судов. Развитие рынка авиаперевозок существенно повлияло на необратимый процесс глобализации. Из-за быстрого развития авиационных перевозчиков доступность таких услуг увеличивается. Оборот грузов по всему миру возрастает каждый день. Практика показывает, что даже спады во время экономического кризиса непродолжительны для авиаперевозок. Все это объясняется тем, что авиакомпании предоставляют услуги, в которых нуждаются почти все другие сферы экономики.

Авиаперевозки можно классифицировать по нескольким критериям, грузовые и пассажирские; внутренние (внутри определенного государства) и международные.

Основными субъектами рынка авиаперевозок являются авиакомпании. В работе был рассмотрен среднемагистральный авиационный рейс авиакомпании МАУ Харьков – Тель-Авив. Выбор обусловлен тем, что данный рейс выполняется на постоянной основе и является средним по дальности. На его примере можно проследить закономерности поведения предложения компании МАУ.

Авиакомпания «Международные Авиалинии Украины» берет начало в 1992 году, когда было создано дочернее предприятие государственной авиакомпании «Авиалинии Украины» – «Air Ukraine International». Авиакомпании переданы права на осуществление полетов в Западную Европу. С самого начала «Международные Авиалинии Украины» (сокращенно – МАУ) начали осуществлять все рейсы на самолетах «Боинг-737», став, таким образом, первым в СНГ эксплуатантом авиалайнеров этого типа. На сегодняшний день выполняет более 700 международных и внутренних рейсов в неделю, соединяющих Украину и более 40 столиц и ключевых городов Европы, Азии, Африки и СНГ, а также обеспечивает стыковки с рейсами своих международных партнеров в более чем 3000 городов мира [5].

Рейс Харьков – Тель-Авив выполняется авиакомпанией МА» с 2014 г. на постоянной основе и является единственным международным регулярным рейсом этой компании в Харьков. Стоит также отметить, что на данном направлении авиакомпания занимает монопольное положение. В табл. 1 приведены основные данные относительно загрузки и цен на билеты по данному направлению за 2016 г. [6].

Таблица 1

Данные о загрузке и ценах на билеты на рейс Харьков – Тель-Авив

	Январь	Февраль	Март	Апрель	Май	Июнь	Июль	Август	Сентябрь	Октябрь	Ноябрь	Декабрь
Тип судна	738	738	738	738	738	738	738	738	738	738	738	738
Мест всего	186	186	186	186	186	186	186	186	186	186	186	186
Средняя загрузка	81,5 %	77,5 %	81,0 %	86,5 %	90,5 %	91,5 %	85,0 %	79,5 %	91,0 %	77,5 %	72,5 %	76,5 %
Мест	152	144	151	161	168	170	158	148	169	144	135	142
Минимальная цена, долл.	155	150	147	178	168	170	148	157	173	130	150	148
Максимальная цена, долл.	312	310	330	375	360	361	306	310	355	331	310	310
Средняя цена, долл.	233,5	230	238,5	276,5	264	265,5	227	233,5	264	230,5	230	229

Анализируя данные о загрузке рейсов, можно заметить пиковые моменты в период с апреля по июнь, а также в сентябре. Большая загрузка весной обусловлена массовым выездом туристов на майские праздники и другие весенние праздники. Далее следует период незначительного спада спроса на авиабилеты. В сентябре большая загрузка является следствием паломничества верующих к еврейскому Новому году.

Стоит отметить, что на предложение компании влияют такие неценовые факторы, как:

- модернизация и закупка флота;
- налоговая политика государства в отношении компании;
- возможность альтернативного использования бортов;

– наличие конкурентов на линии;

– загруженность других линий компании.

По данным табл. 1 была построена исходная точечная диаграмма, отображающая соответствие цены на авиабилет загрузке на рейсе.

Используя базовые функции MS Excel, на базе исходных данных была проведена линия тренда, которая и является кривой предложения, что подтверждает высокий коэффициент детерминации R^2. Исходя из построенного графика, можно сделать следующий вывод, что предложение услуг авиакомпании на данном рейсе неэластично, то есть изменение цены незначительно влияет на предложение и наоборот.

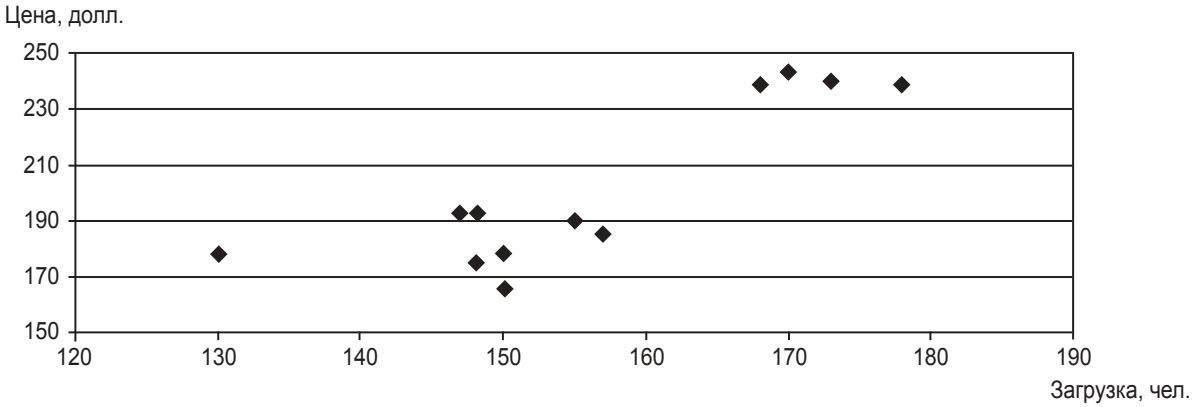

Рис. 1. **Соответствие цены загрузке на рейсе Харьков – Тель-Авив**

В апреле 2017 г. МАУ анонсировала продажу билетов по тарифу «лоукост», ограниченных по комфорту и условиям перевозок, но выгодных в цене. Вместе с этим также прозвучала новость, что к 2021 году авиакомпания планирует иметь в своем парке воздушных судов более 90 самолетов, тогда как на данный момент владеет всего 41 бортом.

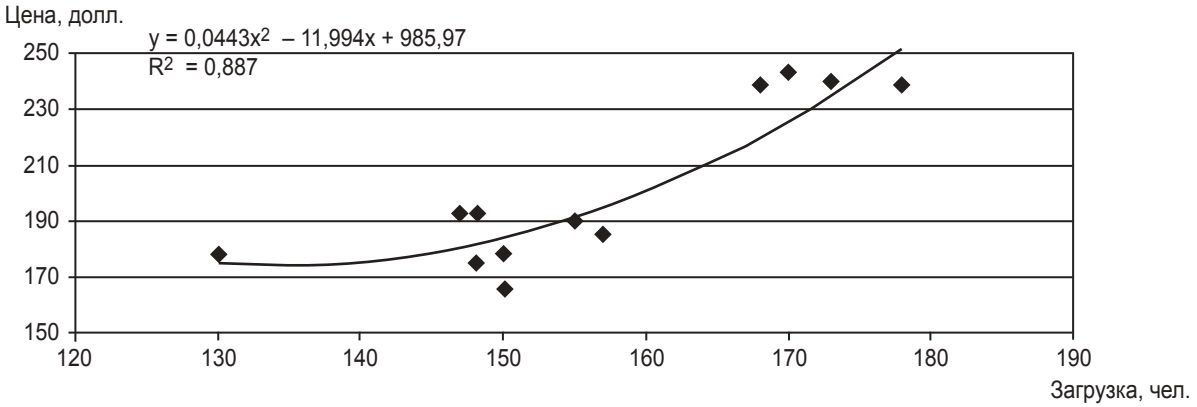

Рис. 2. **Кривая предложения для рейса Харьков – Тель-Авив**

Данные обстоятельства также связаны с входом ирландской компании лоукоста – «Райанэйр», которая предлагает конкурентные цены на похожие направления, что и МАУ.

Проанализировав предложение услуг компании на направлении Харьков – Тель-Авив можно сказать, что на момент 2016 года компания справлялась с удовлетворением спроса на свои услуги, но в сезонные увеличения спроса следовало бы увеличить интенсивность рейсов, а также скорректировать ценовую политику.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Литература: 1. Геєць І. О. Аналіз стратегічного розвитку авіакомпанії AirOnix на міжнародному ринку повітряних перевезень. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2014. № 1. С. 102–108. **2.** Панасюк І. П. Управління витратами як визначальний фактор ефективної діяльності авіакомпанії. *Економіка та держава.* 2013. № 8. С. 80–84. **3.** Панасюк І. П. Формування тарифної політики авіакомпанії. *Економіка. Фінанси. Право.* 2013. № 10. С. 21–24. **4.** Литвиненко Л. Управління стратегічним розвитком авіакомпанії на ринку міжнародних пасажирських перевезень. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління.* 2014. Вип. 30. С. 146–154. **5.** Авиакомпания «МАУ». Википедия – свободная энциклопедия. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Международные_авиалинии_Украины. 6. Международный аэропорт «Харьков». URL: hrk.aero/timetable.

ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ІТ-АУТСОРСИНГУ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 004.09: 005.591.45

Хміль А. М.

Студент 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність атипової занятості, а саме ІТ-аутсорсингу. Проведений аналіз використання ІТ-аутсорсингу на підприємстві «Водполімер». На основі багатофакторної регресійної моделі визначено найбільш впливові фактори на підвищення прибутку підприємства під час впровадження проекту зі створення сайту для підприємства та розроблено заходи щодо її збільшення.*

Ключові слова: *аутсорсинг, ІТ-аутсорсинг, прибуток, факторний аналіз, етапи впровадження ІТ-аутсорсингу.*

Аннотация. *Рассмотрена сущность атипичной занятости, а именно ИТ-аутсорсинга. Проведен анализ использования ИТ-аутсорсинга на предприятии «Водполимер». На основе многофакторной регрессионной модели определены наиболее влиятельные факторы на повышение прибыли предприятия при внедрении проекта по созданию сайта для предприятия, и разработаны методы по ее увеличению с помощью факторной модели.*

Ключевые слова: *аутсорсинг, ИТ-аутсорсинг, прибыль, факторный анализ, этапы внедрения ІТ-аутсорсинга.*

Annotation. *The article examines essence of atypical employment such as IT outsourcing. Conducted analysis of using IT outsourcing in the company "Vodpolimer." Based on multifactor regression model identified the most influential factors in increasing company profits in the project to create a site for the company and developed measures to increase it by using the factor model.*

Keywords: *outsourcing, IT outsourcing, profit, factor analysis, stages of implementation of IT-outsourcing.*

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційні технології все глибше пронизують усі сфери людської діяльності. Саме тому наукова робота присвячена одній з найактуальніших тем трудової діяльності – організація дистанційної роботи за допомогою ІТ-технологій.

Дистанційна зайнятість є невід'ємною складовою життя більшого населення України. Саме з її розвитком з'являється новий вид нетипової зайнятості як аутсорсинг. Найпопулярнішим видом аутсорсингу є ІТ-аутсорсинг.

© Хміль А. М., 2017

Аналіз досліджень. У працях В. Витка [5], Б. Анікіна [1], І. Рудої [15], О. Микала [10], С. Рудакової [14], Р. Моргана [3], Г. Кассіді [4], Є. Румянцевої [16] розглянуті питання, пов'язані з особливістю ІТ-аутсорсингу в Україні і світі; аутсорсинговими ІТ-проектами тощо.

Теоретико-методологічні засади дослідження дистанційної роботи та аутсорсингу закладено в працях вітчизняних і зарубіжних учених, таких як І. Моторна [11], Л. Ноздріної [12], І. Вєтухової [6], Г. Салахєєва [17], О. Гулевича [8], Г. Кассіді [4] та ін.

Але водночас аналіз використання ІТ-аутсорсингу на підприємстві не набув достатнього висвітлення в роботах вітчизняних науковців.

Мета публікації полягає у розробленні аналітичного забезпечення оцінки використання ІТ-аутсорсингу на підприємстві.

Завдання дослідження: визначити сутність атипової зайнятості; розкрити основні переваги аутсорсингу та ІТ-аутсорсингу для працівників і роботодавців; оцінити та проаналізувати використання ІТ-аутсорсингу на підприємстві.

З кожним днем популярність дистанційної роботи зростає. Саме з її розвитком з'являється новий вид нетипової зайнятості, такої як аутсорсинг. Спираючись на наукові праці В. Витка [5], Б. Анікіна [1], І. Рудої [15], О. Микала [10], С. Рудакової [14], Р. Моргана [3], Г. Кассіді [4], Є. Румянцевої [16], Л. Ноздріна [12], А. Юдін [18], ми маємо можливість самостійно сформулювати поняття аутсорсинг. Так, у нашому розумінні аутсорсинг – це організаційне рішення, яке спрямоване на передачу непрофільних функцій цієї компанії іншій, по наданню певних послуг, більш спеціалізованій на цьому виді діяльності.

У сучасному економічному словнику аутсорсинг визначається, як передавання традиційних не ключових функцій організації (таких, наприклад, як бухгалтерський облік або рекламна діяльність для машинобудівної компанії) зовнішнім виконавцям – аутсорсерам, субпідрядникам, висококваліфікованим фахівцям сторонньої фірми [13].

Проте з упровадженням ІТ-технологій в світовому трудовому просторі з'являється новий вид аутсорсингу – ІТ-аутсорсинг (аутсорсинг інформаційних технологій).

Так, П. Готтшальк під ІТ-аутсорсингом розуміє практику передачі компанії-аутсорсеру усіх або частини ІТ-функцій організації [7].

Поєднавши бачення стосовно аутсорсингу та поняття П. Готтшалька про ІТ-аутсорсинг. ми змогли сформулювати власне визначення: ІТ-аутсорсинг – це передача іншій компанії функцій, пов'язаних з розробкою, впровадженням і супроводом інформаційних систем на рівні підприємства.

ІТ-аутсорсинг охоплює велику кількість сфер, зокрема: розробку різних видів програмного забезпечення; обслуговування технічних і програмних засобів; управління інформаційними системами, системами зв'язку і бізнес-процесами; web-дизайн; електронний бізнес; безпеку ІТ тощо [9].

Використання ІТ-аутсорсингу компанії забезпечує такі переваги, як концентрацію усіх зусиль на основному бізнесі. Передача супутніх бізнес-процесів на аутсорсинг дає змогу направити зусилля на основну діяльність компанії; залучення чужого досвіду. Аутсорсингова компанія спеціалізується на визначеному виді діяльності й обслуговує велику кількість фірм, що дає можливість їй досконало володіти всіма поточними питаннями і використовувати напрацьований досвід; гнучкість масштабів бізнесу. За збільшення (скорочення) масштабів бізнесу підприємству необхідно буде наймати (скорочувати) працівників, нести витрати на їхнє навчання, обладнання робочого місця, платити додаткові податки, компенсації тощо, що потребує часу та додаткових витрат і може призвести до зниження мобільності бізнесу і зростання витрат. Для аутсорсингової компанії збільшення або скорочення масштабів бізнесу супроводжуватиметься лише переглядом вартості послуг, які передані на аутсорсинг; надійність і стабільність. Аутсорсингова компанія несе відповідальність за роботу, яку виконує згідно з договором на обслуговування та чинним законодавством; покращення результату бізнесу. Аутсорсинг забезпечує скорочення витрат на виконання ІТ-процесів.

Проте використання ІТ-аутсорсингу компанією несе певні ризики, зокрема: загроза невиконання умови конфіденційності. Аутсорсингова фірма гарантує, що витік інформації про замовника неможливий, але виконання цього пункту не може гарантуватися стовідсотково; загроза банкрутства аутсорсингової компанії. Аутсорсингова фірма потенційно може збанкрутувати, що породжує додаткові проблеми з пошуку іншої аутсорсингової фірми і передачі їй усіх справ; збільшення витрат. Вартість аутсорсингу доволі часто може бути вища за вартість виконання робіт внутрішніми працівниками, особливо за незначних масштабів.

Упродовж останніх трьох років обсяг ринку аутсорсингу щорічно збільшувався в 2–3 рази. В Україні більш розповсюдженим є ІТ-аутсорсинг [14].

Розвиток ІТ-аутсорсингу в Україні зумовлений такими чинниками: високим рівнем кваліфікації спеціалістів, конкурентними цінами послуг (дешева робоча сила), наявністю великої кількості робочої сили, геогра-

фічним положення країни, наявністю великої кількості компаній із західним капіталом, які концентруються на профільній діяльності, а процеси автоматизації передають на аутсорсинг [9].

Для того щоб повністю переконатися в дієвому використанні ІТ-аутсорсингу підприємствами України, нами було проведено дослідження на виявлення зростання прибутку з використанням цього виду нетипової діяльності. Дослідження було проведено з використанням даних проекту розробки сайту ІТ-аутсорсинговою компанією на підприємстві «Водполімер», яке знаходиться в м. Борисполі.

Нам необхідно обґрунтувати економічну ефективність реалізації проекту. В табл. 1 наведено дані прибутку компанії «Водполімер» у період дії проекту. Окрім цього, в табл. 2 наведені дані розрахунку прибутку, пов'язаного з витратами з реалізації ІТ-проекту [2].

Економетричний аналіз щодо залежності прибутку від факторних ознак був проведений за допомогою пакета статистичного аналізу Statgraphics.

Щоб описати відношення між Y і чотирьох незалежних змінних, необхідно використати рівняння множинної регресії:

$$y = -0{,}0013 + 0{,}0134 \cdot x_4.$$

Дослідження було проведено з урахуванням основних факторів, які впливають на прибуток підприємства, а саме: x_1 – собівартість проданих товарів, тис. грн, x_2 – витрати пов'язані з проектом (+ непередбачені витрати), тис. грн, x_3– поточний податок на прибуток, тис. грн, x_4 – відвідуваність на місяць, осіб.

Значущим фактором у ході дослідження було виявлено x_4 – відвідуваність на місяць, осіб, а собівартість проданих товарів, витрати пов'язані з проектом (+ непередбачені витрати), поточний податок на прибуток були виключені з моделі.

Коефіцієнт регресії $b_4 = 0{,}000198586$ свідчить про те, що при збільшенні відвідування сайту прибуток збільшиться на 0, 0002 тис. грн. Інші коефіцієнти регресії $b_1 = 0{,}000155416$; $b_2 = 0{,}000174553$; $b_3 = 0{,}000189665$ вказують на те, що прибуток буде збільшуватися незначно.

Для того щоб знайти величину прибутку використаємо побудоване рівняння множинної регресії за умовою, що кількість відвідування становитиме 14 250. Результат розрахунків показує, що прибуток буде становити 190, 91 тис. грн при заданій умові.

Необхідно перевірити отриману модель у цілому на статистичну значущість. Розрахункове значення F-критерію (= 169646314,61) перевищує табличне (= 32176,0). Це свідчить про те, що нульова гіпотеза відхиляється, і воно є показником значущості статистичної моделі в цілому.

При перевірці автокореляції необхідно розрахувати статистичне значення Дарбіна – Уотсона. У моделі значення DW дорівнює 2,95227. Фактичне значення, зазначене у моделі, свідчить про наявність негативної автокореляції. Модель може бути використана для прогнозування. Згодом необхідно перевірити гіпотези щодо значущості параметрів рівняння множинної регресії. Оскільки Р-значення фактора x_4 більше, ніж 0,05, це свідчить про значущість фактора.

Коефіцієнт детермінації вказує, що 95,0 % ($R_2 \cdot 100$ %) загальної зміни прибутку пояснюється зміною відвідування сайту, тоді як на інші фактори, які були виключені з моделі, доводиться лише 5 % зміни від загальної варіації.

Перевіримо отриману модель на наявність мультиколінеарності за допомогою коефіцієнта парної кореляції (табл. 1).

Таблица 1

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	y	x_4
y	1	-0,91
x_4	-0,91	1

Дані табл. 1 вказують, що всі парні коефіцієнти мають парні коефіцієнти кореляції $0 < r <= 1$. У цьому випадку кореляції з абсолютними значеннями, що перевищують 0,5 (без урахування постійного члена), відсутні.

Також був проведений прогноз прибутку підприємства «Водполімер» за фактором x_4. Фактор впливу обсягу відвідування на прибуток розрахований за допомогою рівняння:

$$y = sqrt\,(a + b \cdot x_4),$$

$$y = sqrt\,(0{,}217423 + 0{,}000170498 \cdot x^2{}_4),$$

коефіцієнт детермінації $R^2 = 0{,}95$.

Припускається, що максимальна відвідуваність буде до 20 000 осіб на місяць, тоді прибуток підприємства зростатиме на 1,4. Тобто буде становити 267 954 грн. Якщо відвідуваність сайту зменшиться до 10 000 осіб на місяць, то прибуток значно зменшиться і буде становити лише 133 978 грн.

Для того щоб збільшити кількість відвідувань сайту, необхідно: розробити якісну рекламу, власний контент; слідкувати за унікальністю текстів (SEO), розміщених на сайті, розробити систему партнерства, оптимізувати сайт під обраний регіон (швидкість завантаження, зручний інтерфейс); організувати систему розсилок.

Висновок. Отже, у результаті аналізу науково-економічної літератури було встановлено, що дистанційна зайнятість є однією з найпоширеніших у світі та в Україні.

Було встановлено, що дистанційна робота вигідна як для працівника, так і для роботодавця. Вигідні цінові, майнові чинники (працівнику вигідні менші виплати на проїзд та інші матеріали та економія вільного часу; роботодавцю – менші затрати на утримання працівника) зумовлюють поширення цього виду нетипової зайнятості.

Аналізуючи види дистанційної роботи, ми виявили один із поширеніших, такий як аутсорсинг – передача функцій однієї компанії більш спеціалізованій в певній галузі. Стосовно аутсорсингу, то ця галузь юридично не закріплена.

У ході дослідження було визначено, що ІТ-технології для організації дистанційної роботи та ІТ-аутсорсингу надають такі можливості: оперативний обмін інформацією між працівником і роботодавцем; встановлення нових зв'язків, працевлаштування за допомогою мобільних технологій та електронної пошти, віртуального кабінету тощо.

Результати факторного моделювання показують, що найвпливовішим фактором на прибуток є відвідування сайту, який створювала аутсорсингова компанія. Тобто дослідження показує, що проект відтворює дійсний ефект від впровадження аутсорсингу ІТ-послуг. Якщо збільшувати відвідування сайту до 20 000 тис. осіб, то підприємство може отримати більше прибутку, ніж за відсутності сайту.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Аникин Б. А. Аутсорсинг: создание высокоэффективных и конкурентоспособных организаций. М.: ИНФРА-М, 2003. 187 с. **2.** Бакланова Ю. О., Паникаровских А. А. Ключевые слова: аутсорсинг, ИТ-аутсорсинг, прибыль, факторный анализ, этапы внедрения IT-аутсорсинга. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/osobennosti-ekonomicheskogo-obosnovaniya-it-autsorsinga-na-promyshlennom-predpriyatii%20(1).pdf. **3.** Бравар Жан-Луї. Ефективний аутсорсинг: розуміння, планування та використання успішних аутсорсингових відносин. Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2007. 288 с. **4.** Cassidy G. Contracting Out. Kingston: Ontario, 1994. P. 12–42. **5.** Витко В. С., Цатурян Е. А. Юридическая природа аутсорсинга и аутстаффинга. М. : Статут, 2012. 128 с. **6.** Вєтухова І. А. Правове регулювання нетипових видів зайнятості працівників за сучасних умов. *Проблеми законності.* 2013 № 121. С. 81–92. **7.** Готтштальк П., Солли-Сетер Х. ИТ-аутсорсинг: построение взаимовыгодного сотрудничества. – М.: Альпина Бізнес Букс, 2007. 390 с. **8.** Гулевич О. Трансформація зайнятості у сфері послуг під впливом розвитку інформаційних технологій. *Україна: аспекти праці.* 2010. № 2. С. 10–13. **9.** Матвій І. Є. Особливості розвитку ІТ-аутсорсингу в Україні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми економіки та управління.* 2013. № 754. С. 185–190. **10.** Микало О. І. Підходи до визначення терміна "аутсорсинг". URL: http://economy.kpi.ua/files/files/22_kpi_2010_7.pdf. **11.** Моторна І. І. Дистанційна зайнятість в умовах глобалізації економіки та соціально-економічні вигоди від її використання. *Україна: аспекти праці.* 2008. № 3. С. 6–12. **12.** Ноздріна Л. В., Ящук В. І., Полотай О. І. Управління проектами: підручник. Київ: Центр учб. літ., 2010. 432 с. **13.** Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. М.: ИНФРА-М, 2006. 494 с. **14.** Рудакова С. Г. Проблеми використання гнучких форм зайнятості в Україні. URL: http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/2273/1/Rudakova.pdf. **15.** Рудая И. Л. Аутсорсинг: методология и практика: монография. Самара: Универс групп, 2009. 229 с. **16.** Румянцева Е. Е. Новая экономическая энциклопедия. М.: ИНФРА-М, 2006. С. 31–32. **17.** Салахеева Г. И. Социально-экономические факторы занятости в Росии : автореф. дис. ... канд. экон. наук. Казань, 2007. 25 с. **18.** Юдін А. В. Стратегия управления дистанционной формы занятости. *Вестник Омского университета. Серия «Экономика».* 2012. № 4. С. 121–125.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА П(С)БО ТА МСФЗ

УДК 657.432

Христенко А. М.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто особливості обліку дебіторської заборгованості за П(С)БО та МСФЗ; встановлено загальні та відмінні риси облікового процесу; проаналізовано підходи до визнання, класифікації та оцінки дебіторської заборгованості; запропоновано шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості відповідно до вимог міжнародної методології.*

Ключові слова: *бухгалтерський обліку, дебітори, заборгованість, визнання, класифікація, оцінка, стандарти облік.*

Аннотация. *Рассмотрены особенности ведения учета дебиторской задолженности за П(С)БУ и МСФО; определены общие и отличительные черты процесса учета; проведен анализ различных подходов по определению, классификации и оценки дебиторской задолженности; предложены пути усовершенствования учета дебиторской задолженности с учетом требований международной методологии.*

Ключевые слова: *бухгалтерский учет, дебиторы, задолженность, признание, классификация, оценка, стандарты учета.*

Annotation. *The article describes the features of accounting receivables for Ukraine Accounting standards and IFRS; identified common and distinctive features of the accounting process, the analysis of the different approaches by definition, classification and evaluation of accounts receivable, the ways of improvement of the account receivable with the requirements of the international methodology.*

Keywords: *accounting, debtors, debt, recognition, classification, valuation, accounting standards.*

Сучасне економічне середовище спонукає вітчизняні підприємства до розширення масштабів ведення бізнесу та виходу на міжнародні ринки. Тому все більшої актуальності набувають питання ефективної організації бухгалтерського обліку як в цілому, так і дебіторської заборгованості зокрема, а отже, до міжнародних стандартів фінансової звітності. За цих умов виникає необхідність удосконалення теоретичних і практичних основ бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості з урахуванням норм міжнародних стандартів.

Розвитку теорії і практики ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості присвячені праці багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних учених, серед них: І. Бланк, Ф. Бутинець, С. Голов, Ф. Горецька, Р. Дамарі, В. Ковальова, В. Костюченко, С. Мельник, Г. Савицька, Я. Соколова, К. Хувер, М. Чумаченко, А. Шаповалова та ін.

Згідно з положеннями Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» національні стандарти бухгалтерського обліку не повинні суперечити міжнародним стандартам.

На вирішення питань обліку дебіторської заборгованості у МСФЗ можна керуватися МСФЗ 1 «Подання фінансової звітності», МСФЗ 8 «Чистий прибуток або збиток за період, суттєві помилки та зміни в обліковій політиці», МСФЗ 11 «Будівельні контракти», МСФЗ 18 «Дохід», МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» та МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». За МСФЗ дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є конкретним правом отримувати цінні папери або грошові кошти від іншого підприємства.

Для встановлення умов визнання й оцінки дебіторської заборгованості у вітчизняній обліковій практиці доцільно звернутись до положень П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 13 «Фінансові активи». П(С)БО містять два положення, які регулюють визнання та оцінку значної частини дебіторської заборгованості, що є фінансовим активом, але ці стандарти не мають взаємних посилань, як і немає окремого стандарту, який би відображав сутність дебіторської заборгованості та її оцінку [4].

Задля визначення основоположних аспектів вітчизняної та міжнародної практики облікового відображення заборгованості дебіторів підприємства доцільно провести порівняльний аналіз положень П(С)БО та МСФЗ у цій сфері, визначити їх спільні та відмінні риси та сформувати перспективні напрямів розвитку вітчизняної практики відповідно до потреб міжнародних стандартів (табл. 1).

© Христенко А. М., 2017

За даними табл. 1 до спільних рис можна віднести такі: відображення дебіторської заборгованості – відображається у фінансовій звітності у складі поточних активів із класифікацією на довгострокову та короткострокову [3].

Таблиця 1

Порівняльний аналіз положень П(С)БО та МСБО щодо облікового відображення дебіторської заборгованості підприємства

Облікова процедура	Особливості облікового процесу за:	
	П(С)БО	МСФЗ
Класифікація дебіторської заборгованості	П(С)БО 10 [2]: 1) довгострокова; 2) поточна – за товари, послуги, роботи; – за розрахунками з бюджетом, за виданими авансами, нарахованими доходами, внутрішніми розрахунками; – інша	МСБО 1: 1) непоточна (довгострокова); 2) поточна: – торговельна; – інша
Відображення в балансі	Поточна – актив балансу, розділ «Оборотні активи». Довгострокова – актив балансу, розділ «Необоротні активи»	Актив балансу у вигляді сальдо за рахунками «Рахунки до отримання», скоригованого на суму безнадійних боргів в розділі «Оборотні активи»
Визнання та оцінка	П(С)БО 10: – якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід; – може бути достовірно визначена її сума	МСБО 39: – коли підприємство стає стороною контракту і завдяки цьому має юридичне право отримувати грошові кошти
Нарахування резерву сумнівних боргів	дебіторська заборгованість класифікується як звичайна, сумнівна і безнадійна. П(С)БО містять порядок створення та обліку резерву сумнівних боргів, а також приклади розрахунку його розміру	Відсутня класифікація дебіторської заборгованості. Критерії переведення заборгованості з одного класу до іншого підприємство визначає самостійно, виходячи з професійної думки фахівців. Відсутній алгоритм розрахунку резерву сумнівних боргів

Відмінності між вітчизняним і зарубіжним обліком полягають у такому:

– в Україні оцінка дебіторської заборгованості відбувається за первісною вартістю, у зарубіжних країнах – за справедливою;

– в Україні величина резерву сумнівних боргів визначається із розрахунку абсолютної суми сумнівної заборгованості або з використанням коефіцієнта сумнівності. У міжнародній практиці використовують відсоткове відношення від виручки при розподілі дебіторів на групи.

Отже, на цьому етапі розвитку національної економіки постає питання актуалізації методології обліку та приведення їх у відповідність до потреб міжнародних стандартів з метою спрощення облікового процесу та підвищення інформативності обігової інформації, необхідної для ухвалення управлінських рішень щодо розрахунків із дебіторами вітчизняних підприємств. З огляду на те, що сьогодні облік дебіторської заборгованості є однією з головних проблем підприємств в Україні, то вирішенням її буде удосконалення національної системи обліку із урахуванням міжнародного досвіду. Це дозволить розкривати повну, достовірну та об'єктивну облікову інформацію для ефективного управління господарською діяльністю підприємств у цілому й управління дебіторською заборгованістю зокрема, що, своєю чергою, забезпечить належні умови функціонування та розвитку бізнесу.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Махота А. В.

Література: 1. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) та їх тлумачення. Київ: Фенікс, 2004. 1272 с. **2.** П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99. **3.** П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01. **4.** П(С)БО 2 «Баланс»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 290. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0398-99. **5.** Скорба О. А. Регулювання обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Економіст.* 2009. № 11. С. 50–56..

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ АУДИТОРА

УДК 174:657.6

Ценко О. В.
Ткаченко Ю. О.

Студенти 4 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Аудиторську діяльність розглянуто як вид професійної діяльності, що здійснюється відповідно до положень визнаного кодексу етики. Розкрито зміст і значення фундаментальних принципів професійної етики аудиторів для забезпечення якості аудиту в контексті його суспільної місії в сучасних умовах.*

Ключові слова: *аудит, аудиторська діяльність, професійна етика, кодекс етики професійних бухгалтерів.*

Аннотация. *Аудиторская деятельность рассмотрена как вид профессиональной деятельности, осуществляемой в соответствии с положениями признанного кодекса этики. Раскрыты содержание и значение фундаментальных принципов профессиональной этики аудиторов для обеспечения качества аудита в контексте его общественной миссии в современных условиях.*

Ключевые слова: *аудит, аудиторская деятельность, профессиональная этика, кодекс этики.*

Annotation. *Audit activity is considered as a type of professional activity carried out in accordance with the provisions of the recognized code of ethics. The content and significance of the fundamental principles of professional ethics of auditors for ensuring the quality of audit in the context of its public mission in modern conditions are revealed.*

Keywords: *audit, auditing activities, professional ethics, a code of ethics.*

У теперішній час, коли аудит та аудиторська діяльність набули великого суспільного значення, постає питання забезпечення належного рівня поваги та довіри клієнтів безпосередньо до самої професії аудитора. Світова практика показує, що фундаментом такої довіри до діяльності аудитора є постійне дотримання ним професійної етики, що узагальнює основні принципи поведінки та вимоги до виконання ним фахових обов'язків. Важливість суспільної місії аудиту обумовила встановлення Міжнародною федерацією бухгалтерів (далі – МФБ) фундаментальних принципів професійної етики, надання концептуальної основи для ідентифікації та оцінки аудитором загроз їх дотриманню й пояснень її застосування в конкретних ситуаціях із використанням професійного судження та закріплення у відповідному Кодексі [1], виконання вимог якого є обов'язковим для всіх аудиторів [2, с. 82]. Проте ускладнення умов функціонування бізнесу, зростання невизначеності при прийнятті економічних рішень створюють все нові загрози дотриманню фундаментальних принципів аудиторської етики. У зв'язку з цим актуальними є пошуки шляхів розв'язання проблем аудиторської етики як основи забезпечення належної якості аудиту та задоволення інформаційних потреб користувачів фінансової звітності.

Важливе значення для становлення вітчизняної теорії аудиту, у тому числі в частині професійної етики аудиторів мають праці таких науковців західної школи як Р. Адамс, А. Аренс, Ф. Дефліз, Г. Дженік, Дж. Лоббек, Р. Монтгомері, В. О'Рейлі, П. Уелш. Проблеми дотримання аудиторами фундаментальних принципів професійної етики висвітлені в працях таких українських дослідників, як В. Бондар, Ф. Бутинець, О. Ганяйло, Я. Гончарук, С. Дерев'янко, Н. Дорош та ін. Заслуговують на увагу також результати наукових пошуків таких російських учених, як Ю. Данілевський, Н. Парушина, В. Подольський, В. Суйц, А. Шеремет та ін. Водночас науковці та практики привертають увагу до недостатньої дослідженості питання незалежності аудитора від держави та суб'єкта господарювання, діяльність якого перевіряється, та принципу конфіденційності [3, с. 99]; потреби удосконалення понятійного апарату [4], необхідності здійснення контролю дотримання аудиторами етичних вимог та утворення інституту відповідальності за їх порушення [5, с. 20] тощо.

Метою статті є розкриття змісту та значення дотримання фундаментальних принципів професійної етики аудиторів для забезпечення якості аудиту в контексті його суспільної місії в умовах сьогодення.

Варто зазначити, що здійснення практично всіх видів діяльності пов'язане з етичними проблемами. Водночас, як справедливо зазначають Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В. та Здирко Н. Г., «серед інших професій вирізняється певна група таких, де вони виникають частіше та потребують особливої уваги» [6, с. 3]. Поширення професійної етики автори пов'язують з найбільш високими моральними вимогами до певних соціальних груп [6, с. 3].

© Ценко О. В., Ткаченко Ю. О. , 2017

Загалом професійну етику трактують як «вчення про професійну мораль» [7], «кодекс правил, що визначає поведінку спеціаліста у службовій обстановці, норм, які відповідають чинним законам і відомчим нормативним документам, професійним знанням, стосункам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків» [6, с. 3], «такі моральні обов'язки, в яких відбивається ставлення представника певної професії до об'єкта праці, до колег, до партнерів, до членів суспільства. Це усвідомлення своєї моральної відповідальності і готовності виконувати свій професійний обов'язок» [8].

Саме до таких професій належить діяльність у сфері аудиту. Виокремлення аудиту фінансової звітності як специфічного виду послуг ґрунтується, перш за все, на довірі клієнта до об'єктивності, чесності та професіоналізму аудитора, його здатності не розголошувати конфіденційну інформацію, одержану в процесі надання послуги. Водночас особливість професії аудитора полягає в тому, що користувачами його послуг є не лише клієнти, але й широке коло інших зацікавлених осіб (інвестори, кредитори, держава тощо), які приймають економічні рішення з урахуванням професійного судження аудитора відносно достовірності перевіреної ним фінансової звітності, тобто аудитор має діяти не лише в інтересах клієнта, але і в інтересах суспільства в цілому [1].

У зв'язку з цим професія аудитора потребує певної законодавчої бази щодо професійної етики для надання обґрунтованої впевненості суспільству у належній якості наданих послуг із боку представника професії. Так, у Законі України «Про аудиторську діяльність» підкреслено, що «аудитори та аудиторські фірми застосовують відповідні стандарти аудиту», які приймаються «на основі стандартів аудиту та етики МФБ», серед їх обов'язків – необхідність «зберігати в таємниці інформацію, отриману при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг, не розголошувати відомості, що становлять предмет комерційної таємниці, не використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб» [9]. Крім того, Закон [9] містить низку спеціальних вимог, спрямованих на забезпечення незалежності аудитора.

Етичні принципи аудиту, що сформульовані МФБ, ґрунтуються на його незалежності як виду фінансово-господарського контролю та високому професіоналізмі та відповідальності аудитора. Існування аудиту як професії залежить не лише від усвідомлення відповідальності перед громадськістю як окремих аудиторів, так і аудиторської спільноти в цілому, але й доведення інформації про таке усвідомлення та готовність дотримуватись визнаних етичних вимог до професії до відома зацікавлених осіб. В цьому контексті заслуговує на увагу зауваження Н. Салової, яка підкреслює, що «аудитори зможуть залишатись у такому привілейованому становищі, якщо продовжуватимуть надавати громадськості унікальні послуги на рівні, який свідчить про те, що суспільна довіра є цілком обґрунтованою» [10, с. 16].

Проскуріна Н. М. визначає кодекс етики аудиторів як «зведення моральних принципів і норм, а також правил поведінки аудиторів, які мають дотримуватися аудитори та аудиторські фірми при здійсненні професійної діяльності» [3, с. 100].

Відповідно до Кодексу етики у свій роботі аудитори повинні дотримуватися таких фундаментальних принципів, як: чесність, об'єктивність, професійна компетентність і належна ретельність, конфіденційність, професійна поведінка. У Кодексі етики містяться рекомендації, що визначають можливу поведінку аудитора у певних ситуаціях, шляхи вирішення етичних проблем, а також професійні вимоги. Без такого нормативного документа діяльність аудиторів у рамках професійної дисципліни є неможливою [1]. Отже, обов'язком кожного аудитора є виконання моральних і професійних етичних норм.

У результаті вивчення та аналізу положень Кодексу етики [1] можна впевнено сказати про те, що фундаментальних принципів аудитор має дотримуватись у всіх сферах професійної діяльності. Проте світова практика надання аудиторських послуг надає велику кількість прикладів порушень аудиторами вимог Кодексу етики, які впливають на економічний добробут суспільства, а отже, і підривають довіру суспільства до професії аудитора. Так, наслідками гучної справи про банкрутство Enron Corporation стала заборона її аудитору (аудиторській фірмі Arthur Andersen, яка входила до «великої п'ятірки» аудиторських фірм) проводити аудит фінансової звітності компаній, зареєстрованих у Комісії з цінних паперів і ринків, що призвело до ліквідації останньої, та законодавче посилення відповідальності аудиторських фірм за якість аудиту у всьому світі.

Дослідження, проведені вітчизняними науковцями, показали, що українські аудитори найчастіше порушують принципи чесності й об'єктивності, що проявляється у невідображенні у звіті незалежного аудитора виявлених ними і виправлених клієнтами помилок [5, с. 19].

Загрозу для дотримання фундаментальних принципів можуть створювати певні стосунки чи обставини, в яких діють аудитори. Кодекс етики називає п'ять категорій таких загроз: загроза власного інтересу, загроза власної оцінки, загроза захисту, загроза особистих стосунків, загроза тиску [1]. Оскільки аудитор виконує різні види завдань, то й характер і значущість загроз мають відмінності. При виявленні таких загроз аудитор повинен для усунення чи зменшення рівня загрози застосовувати адекватні застережні заходи. Здійснення таких заходів має підтверджуватися записами у робочих документах аудитора. Проте далеко не всі аудиторські фірми, перевірені Аудиторською палатою України, мають шаблони документа щодо підтвердження незалежності членів групи

з перевірки від клієнта з аудиту [11]. У зв'язку з цим перед кожною аудиторською фірмою постає питання щодо розробки таких шаблонів із урахуванням вимог МСА. Водночас доцільно не лише систематичне узагальнення та аналіз Аудиторською палатою України результатів контролю якості аудиту в частині документування аудиторськими фірмами дотримання етичних вимог, а й розробка більш конкретних рекомендацій щодо форм і змісту робочих документів.

Таким чином, слід сказати, що значну роль у забезпеченні довіри клієнтів та інших зацікавлених осіб в аудиторській діяльності відіграє етика аудитора. Вона безпосередньо впливає на його репутацію, на фінансові результати його діяльності, а також на сприйняття професії аудитора суспільством. Дотримання норм професійної етики є обов'язком кожного керівника та співробітника аудиторської фірми. Відповідно, суб'єкти аудиторської діяльності з метою мінімізації ризиків порушення фундаментальних принципів професійної етики мають опікуватись питаннями розробки та підтримання в актуальному стані політик і процедур, що надають достатню впевненість у дотриманні фірмою та її персоналом етичних вимог як елемента загальної системи контролю якості аудиту.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Воінова Т. С.

Література: 1. Кодекс Етики Професійних бухгалтерів/за ред. С. Я. Зубілевич. Київ: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2010. 124 с. **2.** Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. URL: http://apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf. **3.** Проскуріна Н. М. Застосування етичних норм в сучасних реаліях аудиту. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова.* 2014. Т. 19. Вип. 2/6. С. 99–102. **4.** Акентьєва О. Б., Дмітрієва О. І., Граньонкіна Н. В. До питання щодо професійної етики аудиторів. URL: http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Economics/32161.doc.htm. **5.** Бондар В. П. Принципи професійної етики аудитора України та проблеми їх реалізації. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки.* 2008. № 2 (44). С. 13–21. **6.** Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2011. 252 с. **7.** Короткий термінологічний словник з етики. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/ethics/toftul_etika/vocabulary.htm. **8.** Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Іщенко Т. Д., Мельничук Т. Ф., Чуприк Н. В. Етика ділового спілкування. URL: http://pidruchniki.com/10280405/menedzhment/profesiyna_etika_normi_profesiynih_dilovih_vidnosin. **9.** Про аудиторську діяльність: Закон України від 14.09.2006 № 140-V. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12. **10.** Салова Н. Професійна етика аудитора: фундаментальні принципи. URL: http://www.pspaudit.com.ua/files/psp_14-19_salova.pdf. **11.** Узагальнені результати зовнішніх перевірок систем контролю якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності за 2015 рік: Ршення Аудиторської палати України від 30.06.2016 № 326. URL: http://www.apu.com.ua/kontrol-yakosti.

ДОСЛІДЖЕННЯ УСПІШНИХ ПРАКТИК ПРОВАДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ РОЗВІДКИ

УДК 005.332.4

Цимбал В. А.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто основні функції конкурентної розвідки. Наведено напрями провадження конкурентної розвідки та приклади практичного її застосування. На основі проведеного дослідження визначено роль конкурентної розвідки у функціонуванні компанії.*

Ключові слова: *конкурентна розвідка, бізнес, стратегія, інформація.*

© Цимбал В. А., 2017

Аннотация. *Рассмотрены основные функции конкурентной разведки. Приведены направления проведения конкурентной разведки и примеры практического ее применения. На основе проведенного исследования определена роль конкурентной разведки в функционировании компании.*

Ключевые слова: *конкурентная разведка, бизнес, стратегия, информация.*

Annotation. *The basic functions of competitive intelligence. Were given directions of competitive intelligence and the examples of its practical application. Based on the study the role of competitive intelligence in the functioning of the company.*

Keywords: *competitive intelligence, business strategy, information.*

Бізнес у всьому світі стрімко розвивається, створюючи жорстоку конкуренцію на ринку. Вирішальне значення мають інтелектуальні ресурси, можливість передбачати перспективні шляхи розвитку за рахунок інноваційних технологій, а саме ефективної системи інформаційно-аналітичного супроводу. Базовою складовою інформаційно-аналітичної системи є конкурентна розвідка. Вона виступає важливим інструментом управління, який дає можливість удосконалення якості бізнес-процесів і підвищення конкурентоспроможності організації на ринку.

Сутність конкурентної розвідки полягає у зборі, аналізі, обробці інформації, яка дозволяє зробити висновки, корисні для діяльності компанії. Мати достовірні відомості про партнера, конкурента, про майбутні зміни на ринку вкрай важливо для будь-якого бізнесу, саме тому власники бізнес-структур зацікавлені у створенні служби конкурентної розвідки.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням особливостей конкурентної розвідки як інструменту маркетингового дослідження присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Адашкевич Ю., Борисов Н., Нежданов И., Ющук Е., Андріанова І., Боборикіна Л., Гончаренко І. та ін. [1–5].

Метою дослідження є узагальнення найліпших практик застосування конкурентної розвідки.

Наразі також залишається відкритим питання щодо «етичності» ведення конкурентної розвідки, а саме – виключення ототожнення конкурентної розвідки з промисловим шпіонажем.

Об'єктом цієї статті виступають технології маркетингових досліджень для підвищення ефективності роботи компанії, а предметом – конкурентна розвідка як маркетинговий інструмент.

Науковці по-різному трактують поняття конкурентної розвідки. Ю. Адашкевіч вважає, що конкурентна розвідка виступає найважливішим інструментом мінімізації ризиків і забезпечення прибутків, оскільки в певному розумінні це система "раннього попередження" про наміри конкурентів, можливі повороти та зміни на ринку, можливі результати впливу політичних технологій на підприємницьку діяльність [1]. І. Нежданов зазначає, що конкурентна розвідка – збір і обробка інформації для зниження невизначеності при прийнятті управлінських рішень, що здійснюються в рамках закону і з дотриманням морально-етичних норм [3; 10].

Як видно, підхід науковців до визначення поняття «конкурентна розвідка» значною мірою залежить від розуміння її сутності. Автор вважає найбільш точним визначення поняття І. Нежданова, оскільки він вказує на те, що провадження конкурентної розвідки відбувається без порушення законодавства, не вдаючись до нечесних способів конкурентної боротьби.

Також необхідно виокремити фундаментальну функцію конкурентної розвідки. У випадку систематичного провадження конкурентна розвідка створює почуття захищеності шляхом усвідомлення того, що компанія застережена від ризику стати жертвою ворожих дій конкурентів, адже дозволяє швидко й ефективно реагувати на зміни навколишнього середовища. Вона дозволяє випередити маркетингові компанії своїх конкурентів за рахунок рішень, що були розроблені саме на основі даних, отриманих шляхом конкурентної розвідки.

Підтвердженням ефективності застосування конкурентної розвідки виступає огляд найліпших практик відомих компаній (табл. 1).

Отже, проаналізувавши досвід всесвітньовідомих компаній, можна зробити висновок, що напрями діяльності конкурентної розвідки можуть бути різними залежно від завдань, що визначаються керівництвом. Це може бути: аналіз надійності тієї чи іншої фірми, стан бізнесу, імідж потенційного партнера; відстеження досягнень в різних галузях науки та техніки, які можуть бути використані для нарощування власного капіталу, аналіз інформації про стан продажів і маркетингу в різних галузях тощо.

На сучасному етапі розвитку світового бізнесу керівництву компанії необхідно приділяти належну увагу вивченню роботи конкурентів, працювати зі споживачами продукції, аби мати можливість розібратися в тенденціях, що складаються на ринку. Особливо важливе значення конкурентна розвідка має для компаній, що працюють у галузях, у яких висока конкуренція і є ризик «випасти» з завойованої ніші ринку.

Таблиця 1

Напрями упровадження конкурентної розвідки та практичні приклади її застосування

Напрям конкурентної розвідки	Задача	Інструмент	Приклад компанії
Передбачення дій конкурентів	Утримання клієнтів від переходу до інших компаній	Система раннього попередження	Компанія Bell Atlantic регулярно перевіряє зону охоплення мережі за допомогою мобільних лабораторій, здатних приймати радіосигнали компаній-конкурентів. Таким чином, вони визначають, чи не перейшла компанія-конкурент на резервні канали, передбачені на випадок розширення її мережі
Виявлення нових або потенційних конкурентів	Попередження про активність потенційного конкурента до його реального виходу на ринок	Моніторинг найбільш важливих компаній-конкурентів	Американська компанія AT & T має базу даних, відому як «Доступ до AT &T аналітиків». Одного разу в списку з'явилася компанія, про яку не було жодних даних. В результаті з'ясувалося, що ця компанія зайнялася випуском продукції в секторі ринку, контрольованому AT & T.
Вивчення нових технологій, продукції і процесів	Економія грошових ресурсів компанії	Відстеження аналогічних проектів конкурентів	Компанії Marion Merrell Dow конкурентна розвідка допомагає визначити, чи варто вводити додаткові ресурси, що дозволяє компанії зекономити багато грошових ресурсів, а дослідження нових технологій дозволяє зменшити капіталоємність виробництва, а також вийти на нові сфери бізнесу
Пошук і вивчення фірм, передбачуваних до покупки	Застереження від придбання збиткової компанії	Збір інформації про виробничі можливості фірми	Компанія 3M United Kingdom PLC придивилася до однієї з фірм з метою можливої її купівлі. Фірма непогано розвивалася, але доступної інформації її діяльність практично не було. В ході розвідки виявилося, що продукція надходила не з європейських підприємств, а з близькосхідних фабрик за значно нижчими цінами. Виявилося, що прибуток невеликий і зростання забезпечувалося за рахунок низьких цін

Конкурентна розвідка і промислове шпигунство – це різні напрями діяльності, методи яких кардинально відрізняються. Конкурентна розвідка, на відміну від промислового шпигунства, використовує лише відкриті джерела, за допомогою яких можна здобути 90 % інформації [5]. Промислове шпигунство, навпаки, передбачає ведення недобросовісної конкуренції: підкуп посадових осіб; незаконний доступ до комерційної таємниці; впровадження агента в конкуруючу фірму тощо. Таким чином, можна сказати, що діяльність промислового шпигунства спрямована на видобуток інформації, яка не є загальнодоступною і охороняється законом. В цьому і полягає фундаментальна відмінність конкурентної розвідки від промислового шпіонажу [6].

Конкурентна розвідка є одним із інструментів підвищення ефективності роботи компанії. За допомогою цього різновиду маркетингового дослідження можна досягти удосконалення та підвищення ефективності ведення бізнесу. Головним чином це відбувається за рахунок того, що за допомогою конкурентної розвідки менеджери передбачають погрози, які в майбутньому можуть завдати шкоди компанії. Також конкурентна розвідка допомагає виявити сприятливі можливості, які могли б просто залишитися непоміченими.

Таким чином, варто зауважити, що ефективність конкурентної розвідки як маркетингового інструменту підтверджена багатьма всесвітньо відомими компаніями. Її гідна оцінка, а також вміння правильно використати здобуту інформацію дозволяє не тільки покращити прийняття управлінських рішень, а й виявити нові підходи до ведення бізнесу, що може вивести компанію на якісно новий рівень і зайняти лідируючі позиції на ринку.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Москаленко Н. О.

Література: 1. Адашкевич Ю. М. Конкурентная разведка (бизнес-разведка). *Современная конкуренция.* 2007. № 5. С.103–108. **2.** Борисов Н. И. Конкурентная разведка как интсрумент конкурентной борьбы. URL: http://scip.org.ua/2009/12/01. **3.** Ющук Е. Л. Конкурентная разведка: маркетинг рисков и возможностей. М.: Вершина, 2006. 246 с. **4.** Андріанова І. К., Боборикіна Л. Я., Гончаренко І. В. Загальні аспекти розвитку конкурентної розвідки в Україні. *Культура народов Причерноморья.* 2012. № 252. С. 79–81. **5.** Демидов Б. Тайный фронт. *Національна безпека України.* 2005. № 7–8. С. 17–23. **6.** Березин І. Промислове шпигунство, конкурентна розвідка, бенчмаркінг й етика цивілізованого бізнесу. *Практичний Маркетинг.* 2005. № 101. С. 34–38.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТОРГІВЛІ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

УДК 657.2:004.738.5

Цимбал В. А.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Виокремлено основні аспекти ведення торгівлі через мережу Інтернет. Досліджено особливості обліку витрат на створення інтернет-магазину та його функціонування, а також особливості бухгалтерського та податкового обліку торговельних операцій у мережі Інтернет.*

Ключові слова: *інтернет-магазин, інтернет-торгівля, бухгалтерський облік, оподаткування, хостинг, торговельні операції, доставка товару.*

Аннотация. *Выделено основные аспекты ведения торговли через сеть Интернет. Исследованы особенности учета расходов на создание интернет-магазина и его функционирование, а также особенности бухгалтерского и налогового учета торговых операций в сети Интернет.*

Ключевые слова: *интернет-магазин, интернет-торговля, бухгалтерский учет, налогообложение, хостинг, торговые операции, доставка товара.*

Annotation. *The main aspects of conducting trade through the Internet are identified. Features of accounting of expenses for creation of an Internet shop and its functioning, as well as peculiarities of accounting and tax accounting of trade operations in the Internet are investigated.*

Keywords: *Internet shop, Internet commerce, accounting, taxation, hosting, trading operations, delivery of goods.*

Актуальність обраної теми полягає в тому, що мережа Інтернет невпинно розвивається, у зв'язку з чим розвиваються і всі форми дистанційної торгівлі, тобто торгівлі через мережу Інтернет. Саме тому питання створення та функціонування інтернет-магазинів, а також методика організації та ведення обліку інтернет-операцій є актуальними на сьогодні і потребують детального аналізу.

Питанням особливостей обліку та оподаткування в інтернет-торгівлі присвячені праці таких науковців, як Бутинець Ф. Ф., Легенчук С. Ф., Плекач В. Л., Нападовська Л. В., Фоміна О. В. та ін.

Метою дослідження є вивчення особливостей проведення операцій у сфері інтернет-торгівлі та особливостей бухгалтерського обліку й оподаткування інтернет-операцій.

Об'єктом цієї статті виступає процес створення інтернет-магазину та особливості його функціонування.

Перш за все, необхідно зауважити, що інтернет-магазином є спеціалізований сайт в Інтернеті, на якому розміщена інформація про товари та проводиться їх безпосереднє замовлення [1]. Інтернет-магазин виступає інструментом управління каталогами товарів, інформаційними довідками, новинами, фотогалереєю товарів, а також забезпечує інтеграцію зі складськими базами даних, бухгалтерськими програмами та службою доставки з підключенням до обраних платіжних систем. Залежно від того, наскільки складні функції виконуватиме інтернет-магазин, підприємство створює Web-сайт або WWW-сервер. Створення віртуального сервера підприємства на сервері провайдера можна порівняти з орендою торгових площ. З тією лише різницею, що орендна плата називатиметься платою за хостинг.

У бухгалтерському обліку торгівлі в мережі Інтернет можна виокремити два основних об'єкти обліку: витрати, пов'язані зі створенням й адмініструванням веб-сайту інтернет-магазину, та торгівельні операції, тобто процес реалізації та доставки товару покупцям [2].

Утримання інтернет-магазину вимагає певних витрат, які включають: витрати на розробку або придбання сайту, витрати на реєстрацію доменного імені та витрати на обслуговування.

Витрати на придбання або розробку сайту у бухгалтерському обліку акумулюються на рахунку 154 і включаються до первісної вартості. Тобто у тому разі, якщо авторські права переходять у власність замовника, вебсайт відображається як нематеріальний актив, з наступною амортизацією доменного імені [3; 4]. При введенні в експлуатацію всі витрати списуються на рахунок 125 "Авторські й суміжні права". Амортизація нараховується протягом строку корисного використання. У тому випадку, коли підприємство придбає готовий програмний

© Цимбал В. А., 2017

комплекс інтернет-магазину, розроблений сторонньою організацією, то він також визнається нематеріальним активом, але враховується на рахунку 127 "Інші нематеріальні активи", бо авторськими правами на такий програмний продукт це підприємство не володіє.

Поточні витрати на підтримку роботи сайту включаються до витрат на збут у бухгалтерському обліку – рахунок 93. Усі інші витрати включаються в собівартість продукції (робіт, послуг) або визнаються витратами звітного періоду як витрати, пов'язані з виробництвом і управлінням підприємством. Що стосується витрат на забезпечення і підтримку роботи електронної пошти, то ці витрати доцільно включати в склад загальновиробничих або адміністративних витрат (рахунки 91 та 92 відповідно) [4].

Отже, підсумувавши вищевикладений матеріал, автором вважається за доцільне навести приклад створення інтернет-магазину у синтетичному обліку (табл. 1).

Необхідно також зазначити, що відповідно до Податкового кодексу України особа, яка поставляє товари (роботи, послуги) на митній території України з використанням глобальної або локальних комп'ютерних мереж, підлягає обов'язковій реєстрації як платник податку на додану вартість, незалежно від суми річного доходу [5].

Для відображення в бухгалтерському обліку торговельних операцій через інтернет-магазин дуже важливо визначити момент реалізації і момент оплати. Останнє залежить від форми оплати, а також від вибраної платіжної системи, якщо йдеться про безготівкову форму. Існує багато способів сплати товарів і різні моменти визнання доходу підприємства, а отже, і різні способи обліку цих операцій. Саме тому автором вважається за доцільне навести порівняльну характеристику торговельних операцій залежно від способу оплати (табл. 2).

Таблиця 1

Створення інтернет-магазину у синтетичному обліку

Зміст операції	Сума	Дт	Кт
Підписано акт виконаних робіт на створення макета сайту	10000	154	631
Відображено податковий кредит з ПДВ	2000	641	631
Відображено витрати на реєстрацію доменного імені, хостинг і супровід сайту	3000	154	631
Відображено податковий кредит з ПДВ	600	641	631
Оплачено послуги з організації сайту (12000 грн + 3600 грн)	15600	631	311
Введено в експлуатацію об'єкт НМА	13000	125	154
Нарахована заборгованість за хостинг	500	93	631
Відображено податковий кредит із ПДВ	100	641	631
Нараховані зобов'язання пов'язані з оплатою послуг адміністрування веб-сайту	450	93	631
Відображено податковий кредит з ПДВ	90	641	631
Сплачено за хостинг і за послуги адміністрування	500	631	311

Таблиця 2

Порівняльна характеристика обліку торговельних операцій залежно від способу оплати

Спосіб оплати товару	Особливості здійснення операції
Оплата товару після доставки кур'єром власної кур'єрської служби підприємства	Після доставки кур'єр отримує готівку та видає покупцю документи на товар та чек. Покупець розписується у документі, що підтверджують факт доставки та вручення товару. Після чого кур'єр повертається на підприємство, здає документи та готівку в касу
Оплата товару після доставки сторонньою кур'єрською організацією	Дохід визнається за першою з двох подій: перерахування грошей за товар на рахунок або отримання звіту кур'єрської служби про доставку товарів. В цьому випадку підприємству слід домовитися із кур'єрською службою про строки надання таких звітів
Оплата товару після його отримання у поштовому відділенні	Товар передається працівникам, що займаються пересиланням товарів. Вони сплачують поштові послуги підзвітними коштами, після чого, надають поштові квитанції та авансовий звіт. Покупець отримує товар у поштовому відділенні, документи на товар і сплачує готівку. Після цього відділення пошти перераховує кошти за товар на поточний рахунок підприємства
Самостійне вивезення товару з офісу підприємства, оплата на місці	Найпростіший варіант, яким підприємство може користуватися, коли покупець живе у тому самому місті
Оплата електронними грошима безпосередньо на сайті інтернет-магазину	Електронні гроші для підприємства фактично є дебіторською заборгованістю компанії, що займається обслуговуванням електронних гаманців. Цю заборгованість підприємство може у будь-який час перетворити у готівкові або безготівкові гроші ,тим самим збільшивши свій дохід

Отже, існує багато способів оплати та доставки товару покупцю. Хоча варто зазначити, що кур'єрська доставка з можливістю оплати готівкою має більшу популярність з-поміж інших форм оплати, що пояснюється недостатнім рівнем розвитку віртуальних платіжних систем.

Інтернет-магазини наразі активно розвиваються, оскільки мають низку переваг. По-перше, інтернет-магазин здатний запропонувати більш широкий, майже необмежений, асортимент товару, що принципово відрізняє його від звичайного магазину. Покупці мають можливість візуально порівняти ціни в різних торговельних мережах, оцінити товари, представлені на сайті за допомогою слайдів. Крім того, якщо потрібний товар відсутній – ознайомитись з альтернативними пропозиціями, не витрачаючи свого часу на похід у магазин. Якщо ж конкретний покупець не має змоги придбати необхідний йому товар у своєму місті, він може скористатись кур'єрською доставкою інтернет-магазину. Тож основною характерною рисою інтернет-магазину для покупців є, насамперед, його зручність.

З точки зору продавця, застосування інтернет-торгівлі надає можливість збільшити обсяги продажів, оскільки завдяки створенню інтернет-магазину фірма створює додатковий торговельний підрозділ, що має необмежені географічні кордони. Також інтернет-магазин надає можливості залучити потенційних покупців завдяки службам інформаційного онлайн-зв'язку з покупцями.

Отже, можна зробити висновок, що процес створення інтернет-магазину має певні тонкощі відображення в обліку, які, без сумніву, потребують детального вивчення. При веденні торгівлі через інтернет-магазин держава чітко обмежує суб'єктів господарювання у виборі системи оподаткування та примушує реєструватися платником ПДВ. Проте згідно з проведеним дослідженням стрімкий розвиток інтернет-торгівлі виправданий, оскільки існує чимало переваг інтернет-магазинів для обох сторін торговельної операції, що були названі вище.

Науковий керівник – викладач Шушлякова О. Ю.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в торгівлі. Житомир: Рута, 2006. 576 с. **2.** Легенчук С. Ф., Королюк Н. М. Методика бухгалтерського обліку процесу електронної комерції. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки.* 2010. Вип. 4. С. 321–334. **3.** Лист ДПАУ від 12.12.2006 № 385/2/15-0310. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675. **4.** Інструкція Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99. **5.** Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА СРЕДНЮЮ ЧИСЛЕННОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

УДК 519.22:314(477)

Цюкало И. В.

Студент 2 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены факторы, влияющие на среднюю численность населения Украины. Определен характер взаимосвязи представленных факторов. Проведен анализ статистической значимости эконометрической модели. Определены наиболее значимые факторы, влияющие на изменения средней численности населения Украины.*

© Цюкало И. В., 2017

Ключевые слова: *население, численность населения, многофакторная модель, регрессионный анализ, статистическая значимость, эконометрический анализ, коэффициенты регрессии.*

Анотація. *Розглянуто чинники, що впливають на середню чисельність населення України. Визначено характер взаємозв'язку наведених факторів. Проведено аналіз статистичної значущості економетричної моделі. Визначено найбільш значущі фактори, що впливають на зміни середньої чисельності населення України.*

Ключові слова: *населення, чисельність населення, багатофакторна модель, регресійний аналіз, статистична значущість, економетричний аналіз, коефіцієнти регресії.*

Annotation. *Factors affecting the average population of Ukraine are considered. The nature of the relationship between the presented factors is determined. The analysis of the statistical significance of the econometric model is analyzed. The most significant factors influencing changes in the average population of Ukraine are determined.*

Keywords: *population, multifactor model, regression analysis, statistical significance, econometric analysis, regression coefficients.*

Постановка проблемы. Численность населения является важным экономическим показателем. Демографическая ситуация страны является одним из инструментов, с помощью которого государство может влиять на экономику. Рост средней численности населения характеризует высокое качество жизни и процветание страны. Возрастно-половой состав населения и его составляющие прямо влияют на процесс производства, распределения производимых обществом благ. Численность и динамика трудовых ресурсов оказывают определенное влияние на соотношение экстенсивного и интенсивного типов развития экономики. Демографический кризис ограничивает социально-экономическое развитие страны. Поэтому важно проанализировать факторы, которые влияют на среднюю численность населения.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследованиями современных демографических проблем занимаются Позднякова Т. Н., Иванова Т. И., Федоришина Л. М., Пальян З. О. и др.

Целью данной работы является анализ экономических факторов, которые влияют на среднюю численность населения Украины, построение эконометрической модели зависимости численности населения от этих факторов с использованием эконометрических методов исследования, а также экономическая интерпретация полученных результатов.

Изложение основного материала. Население – совокупность индивидов, проживающих в данном государстве или местности; включает как граждан, так и постоянно проживающих иностранцев и лиц без гражданства. Численность населения – моментный показатель, относящийся всегда к определённому точному моменту времени [1].

Существует множество факторов, которые влияют на среднюю численность населения Украины: доход населения, качество жизни, количество браков и разводов, экономическая ситуация в стране и так далее.

Для исследования причин изменения численности населения были выбраны такие факторы. В качестве результативного признака Y – средняя численность населения Украины за 2015 год. В качестве фактора X_1 – естественный прирост, тыс. чел.; X_2 – миграционный прирост, тыс. чел.; X_3 – реальный доход населения, млн грн. Эти факторы были использованы для построения модели. Проведен анализ ситуации по 24 областям Украины за 2015 г., которые представлены в табл. 1 [2].

Таблица 1

Исходные данные для построения эконометрической модели

Область	Средняя численность населения тыс. чел (y)	Естественный прирост, тыс. чел (x_1)	Миграционный прирост, тыс. чел (x_2)	Реальный доход населения, млн грн (x_3)
1	2	3	4	5
Винницкая	1606,4	-9,096	0,686	46386
Волынская	1042,8	-0,369	0,119	25259
Днепропетровская	3265,8	-20,402	-1,351	125419
Донецкая	4281,2	-22,863	-9,239	88173
Житомирская	1251,7	-7,137	-1,28	33848
Закарпатская	1259,4	1,239	-1,651	27312
Запорожская	1759,8	-11,487	-7,97	62555
Ивано-Франковская	1382,4	-2,102	1,901	35594

Окончание табл. 1

1	2	3	4	5
Киевская	1730,7	-8,224	11,225	57472
Кировоградская	976,9	-6,741	-6,88	26016
Луганская	2212,8	-9,128	-5,634	32932
Львовская	2536	-4,96	1,335	72966
Николаевская	1161,3	-6,341	0,206	33190
Одесская	2393,4	-7,139	0,986	75494
Полтавская	1444	-11,017	0,99	45115
Ровенская	1161,5	1,442	-0,782	30143
Сумская	1118,3	-9,218	-0,974	33337
Тернопольская	1067,8	-4,477	0,25	24856
Харьковская	2724,9	-17,667	4,981	85723
Херсонская	1065,1	-5,219	-0,301	28829
Хмельницкая	1297,8	-6,655	-0,174	37020
Черкасская	1247,4	-8,663	-0,188	32715
Черновицкая	909,9	-1,068	0,996	21053
Черниговская	1050,3	-10,853	0,155	29083
г. Киев	2897,3	5,133	13,462	219599

С помощью надстройки «Анализ данных» программной среды Microsoft Excel, были определены основные числовые характеристики модели (рис. 1).

Регрессионная статистика	
Множественный R	0,895326954
R-квадрат	0,801610354
Нормированный R-квадрат	0,773268976
Стандартная ошибка	408,918901
Наблюдения	25

Дисперсионный анализ					
	df	*SS*	*MS*	*F*	*Значимость F*
Регрессия	3	14188548,85	4729516,283	28,28409942	1,44085E-07
Остаток	21	3511508,02	167214,6676		
Итого	24	17700056,87			

	Коэффициенты	*Стандартная ошибка*	*t-статистика*	*P-Значение*
Y-пересечение	489,5733245	157,0706875	3,116898082	0,005215831
Переменная X 1	-52,83080684	14,81464826	-3,566119553	0,001824078
Переменная X 2	-36,78179352	22,03214372	-1,669460493	0,109866982
Переменная X 3	0,015764977	0,002311044	6,82158323	9,58703E-07

Рис. 1. **Числовые характеристики модели**

Коэффициент детерминации показывает, что факторы, включенные в модель, объясняют 81 % изменчивости результативного признака, то есть качество модели хорошее. Уравнение регрессии имеет вид:

$$\tilde{y} = 489{,}58 - 52{,}84x_1 - 36{,}79x_2 + 0{,}0158x_3.$$

Свободный член показывает, что средняя численность населения Украины при нулевых значениях факторных признаков равнялась бы 489,58 тыс. чел. Исходя из анализа коэффициентов регрессии, можно говорить, что при увеличении естественного прироста населения на 1 тыс. чел. среднее количество населения уменьшится на 52,84 тыс. чел., так как естественный прирост населения Украины отрицательный. При увеличении миграционного сокращения на 1 тыс. чел. численность населения уменьшится на 36,79 тыс. чел. При увеличении реального дохода населения на 1 млн грн средняя численность населения увеличится на 0,0158 тыс. чел.

Построенная модель была проверена на наличие мультиколлинеарности [3]. Матрица парных коэффициентов корреляции (табл. 2) показывает, что в построенной модели мультиколлинеарность отсутствует.

Таблица 2

Матрица парных коэффициентов корреляции

	y	x_1	x_2	x_3
y	1			
x_1	–0,55466424	1		
x_2	–0,00514231	0,395326	1	
x_3	0,73114044	–0,09033	0,4587668	1

Средствами дисперсионного анализа с помощью критерия Фишера была проверена статистическая значимость построенного уравнения, а с помощью t-критерия Стьюдента было установлено, что все факторы имеют влияние на результирующий признак и являются статистически значимыми (рис. 1).

Таким образом, с помощью многофакторного корреляционно-регрессионного анализа была исследована зависимость между численностью населения и влияющими на нее факторами. Определено, что доход населения положительно влияет на среднюю численность населения. Но такой рост населения происходит довольно медленно из-задополнительного влияния социальных факторов.

Научный руководитель – канд. физ.-мат. наук, доцент Железнякова Э. Ю.

Литература: 1. Войку И. П. Демография: конспект лекций. Псков: ПГУ, 2013. 124 с. **2.** Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. **3.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: ХНЭУ, 2013. 154 с. **4.** Малярец Л. М., Железнякова Э. Ю., Норик Л. А. Эконометрика в примерах и задачах: учеб. пособие для иностранных студентов. Харьков: Изд-во ХНЭУ им. С. Кузнеца, 2011. 268 с. **5.** Лібанова Е. М., Аксьонова С. Ю. Населення України. Народжуваність в Україні в контексті суспільно-трансформаційних процесів: монографія. Київ: Україна, 2008. 288 с.

ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ТОВАРНЫХ ЗАПАСОВ

УДК 339.144

Цюкало И. В.

Студент 1 курса
факультета экономики и права ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены основные причины возникновения товарных запасов на рынке. Проанализированы причины избытка на товарном рынке, которые негативно влияют на конкурентоспособность и формирование цены всех уровнях рынков.*

Ключевые слова: *избыток товара, рыночное равновесие, нижний уровень цены, излишний запас, мертвый запас, оборачиваемость запаса.*

Анотація. *Розглянуто основні причини виникнення товарних запасів на ринку. Проаналізовано причини надлишку на товарному ринку, які негативно впливають на конкурентоспроможність і формування ціни всіх рівнях ринків.*

© Цюкало И. В., 2017

Ключові слова: *надлишок товару, ринкова рівновага, нижній рівень ціни, зайвий запас, мертвий запас, оборотність запасу.*

Annotation. *The main reasons for the appearance of commodity stocks in the market are considered. The reasons for the excess in the commodity market are analyzed, which adversely affect the competitiveness and formation of prices at all levels of markets.*

Keywords: *excess of goods, market equilibrium, lower price level, surplus stock, dead stock, stock turnover.*

Постановка проблемы. Зачастую предприятия не могут реализовать часть своего товара. Нераспроданная продукция идет на склад и в конечном итоге оборачивается потерями для производителей. Избавиться от этой ситуации крайне сложно, этим и объясняется актуальность проблемы возникновения товарных запасов.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопрос избытка товара в своих работах рассматривали Л. Вальрас и А. Маршалл. Л. Вальрас считал, что при избытке товара возникает конкуренция между продавцами. Для привлечения покупателей они начнут снижать цену. По мере уменьшения цены объем спроса будет возрастать, а объем предложения сокращаться до тех пор, пока не восстановится исходное равновесие. Маршалл предположил, что продавцы реагируют на разность цены спроса и цены предложения [2]. Поэтому стратегической переменной является объем сделки, а активной стороной являются предприниматели. К примеру, если цена спроса меньше цены предложения, предложение будет сокращаться, пока рынок не окажется в состоянии равновесия.

По версии Л. Вальраса, в условиях избытка активной стороной рынка являются продавцы. По мнению А. Маршалла, доминирующей силой в формировании рыночной конъюнктуры всегда являются предприниматели.

Также этот вопрос рассматривали Ивашковский С., Булатов А., Базилевич В. и другие отечественные и зарубежные ученые.

Целью данной работы является анализ причин возникновения товарных запасов.

Избыток товара – противоположность его дефицита. И возникает он в том случае, если предложение товара начинает превосходить спрос на него [1].

На рынке для любой цены выше равновесной объем предложения превышает объем спроса. Таким образом, возникает избыток товаров на рынке, то есть избыточное предложение. Когда существует избыток товара, то продавцы не могут продать все, что они надеялись продать по данной цене. Между производителями возникает конкуренция, борьба за покупателей. В выигрыше остается тот, кто предлагает более выгодные условия реализации товара. Если товар не продается, то он не способствует возникновению прибыли, ради которой бизнес и существует.

Товарный излишек возможен и в плановой, и в рыночной экономике. В рыночной экономике с плавающими ценами товарный излишек считается неравновесным состоянием, которое быстро корректируется рынком путем снижения цен, уменьшением объемов производства и увеличением спроса на товар.

Излишний запас может быть оборачиваемым (но слишком большим) или иметь медленную оборачиваемость, или быть "мертвым" (то есть не продаваться совсем). Если расход товара за три месяца не производился, то он попадает в категорию "мертвого" [3].

Анализ проблем возникновения товарных запасов предполагает выявление причин избытка товаров на рынке. Так, одной из причин являются ошибки в прогнозах продаж. Происходит это тогда, когда на рынок выставляют товар, предварительно не узнав предпочтение потребителей. Еще одной причиной является окончание срока годности или реализации. Непродажа его в необходимый срок приводит к образованию некондиционного товара, который практически не подлежит дальнейшей переработке и реализации.

Несбалансированная цена (цена слишком высока для данного рынка или для данного вида товара) – еще одна причина нереализации товара. На товар не будет спроса, если цена на рынке уже установлена и превышает разумные пределы. Также существенной причиной выступают законодательные акты (запрещение на реализацию продукции) и товарный каннибализм (появление одного товара вытесняет продажи другого).

Еще одной важной причиной возникновения товарных запасов является резервирование товаров в ожидании повышения спроса или цен на него в оптовых компаниях. Менеджеры могут выписывать дополнительные счета, чтобы обезопасить себя на случай дефицита. Если отдел закупок не знает о таких фактах "резервирования", то поставка товаров на склад продолжается. Через короткое время оказывается, что товар находился в резерве не по запросу клиентов, а по воле продавцов и реальным спросом товар не обеспечен [3].

Важной и одной из распространенных причин является изменение моды или вкуса потребителей на закупаемый товар.

Производитель всегда старается увеличить объём производства своего товара, пытаясь продать все больше и больше по более высоким ценам. Тем не менее, это просто увеличивает излишек товара на неопределенный срок, так как при более высоких ценах спрос на товар изрядно уменьшается.

Ситуацию на рынке может регулировать государство [1]. В некоторых случаях государство может законодательно устанавливать ценовой потолок (верхний уровень цен) и их нижний уровень [1]. Нижний уровень (пол) цены – это минимальная цена, устанавливаемая государством и превышающая цену равновесия. Установление нижнего уровня цены приводит к излишку (избытку) продукции. Государство должно либо выкупить этот излишек, либо его ликвидировать путем ограничения предложения, либо стимулировать спрос на данный продукт. В рыночной экономике недопустимы как чрезмерное увлечение регулированием цен со стороны государства, так и полный отказ от такого контроля, прежде всего на общественные блага.

Вывод и предложения. Ситуация в экономике, когда происходит избыточное предложение, является нежелательной. Для производителя она может обернуться потерями, снижением выпуска товара, а для потребителя – колебанием цены на рынке и уменьшением потребительского выбора. При возникновении избытка товара и производителю, и продавцу нужно стремиться к выявлению причин появления товарных запасов и искать методы решения этой проблемы. Поэтому дальнейший анализ, проблемы выявления причин появления избытка товаров на рынке, исследования методов решения этой проблемы представляется достаточно важным.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Клименко О. М.

Литература: 1. Макроекономіка: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Кліменко. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2011. 264 с. **2.** Маршалл А. Принципы экономической науки. М.: Прогресс, 1993. 594 с. **3.** Тютюшкина Г. С. Организация коммерческой деятельности предприятия. Ульяновск: УлГТУ, 2006. 132 с.

РОЛЬ МАРКЕТИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

УДК 658.8:331.1

Чавикіна О. В.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто роль маркетингу в діяльності підприємства та питання про управління маркетингом, яке є теж важливою частиною успішної діяльності компанії. Досліджено основні функції маркетингу, його структурні одиниці та маркетинговий потенціал як складову загального потенціалу підприємства.*

Ключові слова: *маркетинг, структура маркетингу, управління маркетингом, маркетингові стратегії, маркетинговий потенціал, споживачі, ринок, підприємство.*

Аннотация. *Рассмотрены роль маркетинга в деятельности предприятий и вопрос об управлении маркетингом, который является важной частью успешной деятельности компании. Исследованы основные функции маркетинга, его структурные единицы и маркетинговый потенциал в качестве составляющей общего потенциала предприятия.*

Ключевые слова: *маркетинг, структура маркетинга, управление маркетингом, маркетинговые стратегии, маркетинговый потенциал, потребители, рынок, предприятие.*

© Чавикіна О. В., 2017

Annotation. *The role of marketing in the activities of enterprises and the issue of marketing management, which are an important part of the company's successful operation, are considered. The basic functions of marketing, its structural units and marketing potential, as part of the overall capacity of the company are studied.*

Keywords: *marketing, structure of marketing, marketing management, marketing strategies, marketing potential, consumers, market, enterprise.*

Сучасні ринкові відносини обумовлюють реформування економіки Україні шляхом впровадження нового маркетингового підходу для вирішення проблем управління виробництвом і реалізацією продукції. Реформування в Україні відбувається в умовах глибокої кризи, звідси виникає потреба в удосконаленні управління підприємством за допомогою маркетингової діяльності. Маркетинг – це, перш за все, управлінський та соціальний процес, який спрямований на задоволення потреб споживачів через створення та пропозицію різних товарів і послуг на ринку. На сьогодні він є невід'ємною частиною успішної діяльності будь-якого підприємства. Актуальність цієї статті обумовлена тим, що на сьогодні підприємства все більше потребують інформації про кон'юнктуру ринку, можливі канали реалізації продукції, перспективні сегменти ринку. Саме маркетинг зможе надати таку інформацію підприємцям. Отже, роль маркетингу полягає в тому, що проводиться аналіз різних сторін ринку, з яким фірма взаємодіє; розробляється і втілюється стратегія поведінки підприємства на ринку. Роль і сутність маркетингової діяльності підкреслюється науковцями у багатьох працях як західних маркетологів – Ф. Котлер, Ж.-Ж. Ламбен, Дж. О'Шонессі, Дж. Еванс, так і вітчизняних фахівців – Л. Балабанова, В. Довбенко, Г. Козаченко [1–3].

Метою написання цієї статті є вивчення основних функцій маркетингу та його структури; значущість маркетингового потенціалу для підприємства в цілому.

На сьогодні фахівці розглядають маркетинг у двох аспектах. По-перше, як систему, орієнтовану на тактику активного пристосування до змін в ринковій сфері. По-друге, як діяльність на ринку, що реалізується за спеціальними планами та програмами. Маркетингова політика складається з таких чотирьох компонентів:

– продукція;

– розподіл (канали розподілу мають значний вплив на вибір продукції, ціноутворення та просування її на ринок);

– просування (має вирішальне значення в ринковій економіці);

– ціна (компонент, який повинен враховувати багато факторів, наприклад : цілі бізнесу, зовнішні та внутрішні фактори) [4].

Відповідно до вищезазначених видів підприємницької діяльності їх можна визначити як структуру маркетингу, так і як послідовність формування маркетингової стратегії у процесі здійснення діяльності на підприємстві. Структура маркетингу, за Лебедєвим А. А., – це конкретне сполучення його елементів для досягнення поставлених цілей і задоволення цільового ринку [5].

Маркетинг займається дослідженням поведінки споживача. Фахівцями були виявлені правила поведінки з клієнтом:

1. Знати покупця краще, ніж він сам себе.

2. Приділяти велику увагу дизайну магазина.

3. Завжди думати про покупців.

4. Вдосконалювати обслуговування за допомогою стимулювання оплати працівникам.

Застосування цих правил у взаємовідносинах із клієнтами дозволить компанії збільшувати свої продажі й отримувати великий прибуток [6].

За визначенням професора Ф. Котлера, управління маркетингом – це аналіз, планування, втілення в життя і контроль за проведенням заходів, спрямованих на створення та підтримку вигідного обміну з покупцями заради досягнення конкретних завдань підприємства. Процес управління маркетингом складається з таких етапів.

1. Аналіз ринкових можливостей (системи маркетингових досліджень; маркетингове середовище, ринки споживачів і підприємств).

2. Відбір цільових ринків (визначення обсягів попиту, сегментація ринку, позиціонування продукції на ринку).

3. Розробка комплексу маркетингу (виробництво товарів, визначення цінової політики та методи розповсюдження).

4. Реалізація маркетингових розробок.

У цілому управління маркетингом забезпечує цільову орієнтацію діяльності фірми на задоволення потреб покупців (через ринок) та вдосконалює товарний асортимент відповідно до наявних вимог і умов споживання [7].

Загальними функціями маркетингу є управління, організація, планування, прогнозування, аналіз, оцінка, облік і контроль. Перелічені функції властиві будь-якому підприємству незалежно від сфери діяльності та кількості працівників. Можна сказати, що маркетинг є своєрідним мозковим центром, який виконує, крім загальних, ще й конкретні функції (рис. 1).

Потенціал підприємства – це сукупність наявних факторів виробництва, інтелекту та виробничих резервів, здатних забезпечити випуск високоякісної продукції, необхідної для задоволення потреб різних категорій населення країни. Його слід поділяти на такі складові: трудовий потенціал, потенціал основних фондів та оборотних фондів, фінансовий, організаційно-управлінський та маркетинговий потенціали. Особливе місце в цих складових елементах посідає маркетингова складова, або маркетинговий потенціал, зростання значущості якої в умовах ринкових відносин обумовлюється сутністю, значенням і функціями маркетингу в господарській діяльності.

Маркетинговий потенціал – це сукупний потенціал маркетингових ресурсів і зусиль підприємства, який забезпечить досягнення корпоративних цілей при його ефективному використанні. Він характеризується за допомогою групи показників: співвідношення продукції, що реалізована до товарної продукції; темпи зміни обсягу виробництва; конкурентний ринок; диверсифікація товарів; доля матеріальних витрат у собівартості продукції; співвідношення можливості задоволення ринкових потреб до потреб; постачальники сировини та товарів. З метою вдосконалення процесу управління підприємством на засадах маркетингу необхідно використовувати комплексу систему управління маркетинговим потенціалом, яка сприятиме підвищенню загальної конкурентоспроможності фірми та зміцнення її позиції на ринку [8].

Потенціал маркетингу розглядається як сума методичних, людських, матеріальних й інформаційних ресурсів, що забезпечують маркетингову діяльність. Функціональна залежність потенціалу маркетингу (П) визначається такою формулою [8]:

$$П = f(П_1, П_2, П_3, П_4),$$

де $П_1$ – потенціал маркетингового інструментарію (методичний);

$П_2$ – потенціал маркетингового персоналу (людських ресурсів);

$П_3$ – потенціал маркетингових матеріальних ресурсів;

$П_4$ – потенціал маркетингових інформаційних ресурсів підприємства.

Таким чином, маркетинг на підприємстві є своєрідним мозковим центром, який виконує важливі функції. Основна сутність маркетингу полягає в тому, що це один з важливих напрямків удосконалення управління виробництвом і збутом продукції, він є складним соціально-економічним комплексом заходів щодо задоволення бажань і потреб споживачів. Управління маркетингом є теж важливою складовою успішної діяльності підприємства, воно включає у себе: планування, організацію, реалізацію на практиці та контроль за проведенням різних заходів, спрямованих на ефективну працю фірми. Особливе місце в загальному потенціалі будь-якої організації посідає саме маркетинговий потенціал, який дає можливість підприємству підвищити ефективність використання ресурсів заради досягнення корпоративних цілей та зміцнення ринкових позицій.

Реформування економіки України відбувається в умовах кризи, тому виникає потреба в удосконаленні управління підприємствами країни за допомогою маркетингової діяльності. Отже, маркетингова діяльність відіграє велику роль у функціонуванні діяльності підприємства, саме вона сприяє максимізації прибутку, надає інформацію про реалізацію товарів, сприяє максимальному задоволенню потреб покупців та стимулює попит.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пономаренко О. О.

Література: 1. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс. М.: Вильямс, 2007. 656 с. **2.** Ламбен Ж.-Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок. СПб.: Питер, 2012. 718 с. **3.** Довбенко В. І. Маркетингова складова розвитку інноваційного підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* 2014. С. 99–109. **4.** Орлов П. А., Лисиця Н. М., Холодний Г. О. Сучасний маркетинг: аналіз та перспективи розвитку: наук. вид./за заг. ред. П. А. Орлова. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2015. **5.** Коваль Т. О., Пономаренко О. О., Яхкінд В. П. Економічна сутність та закономірності формування маркетингового потенціалу підприємства. *Бізнес Інформ.* 2016. № 10. С. 397–404. **6.** Трубицина В. А. Роль маркетинга в деятельности. *Концепт*. 2016. № 34. С. 245–249. **7.** Родоманченко В. О. Управління маркетингом як основа для успішного розвитку підприємства. *Управління розвитком*. 2014. № 1. С. 76–78. **8.** Кузькіна Т. В., Морозова К. В. Маркетинговий потенціал торговельних підприємств. *Бізнес-навігатор.* 2014. № 3 (35). С. 60–65.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

УДК 339.138:658.818

Чеботарь Ю. Г.

Студент 3 курсу
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Наведено та розглянуто основні складові поняття інтернет-маркетингу. Визначені новітні інструменти в інтернет-маркетингу. Запропоновано заходи для оптимізації використання новітніх засобів.*

Ключові слова: *Інтернет, інтернет-маркетинг,клієнт, сайт.*

Аннотация. *Приведены и рассмотренны составляющие понятия интернет-маркетинга. Определены новейшие инструменты в интернет-маркетинге. Предложены мероприятия для оптимизации использования новейших средств.*

Ключевые слова: *Интернет, интернет-маркетинг, клиент, сайт.*

Annotation. *In article main components of the concept of Internet-marketing, Place and role of modern tools in Internet-marketing had been defined. Complex of actions for improvement of using of modern means in Internet-marketing had been offered.*

Keywords: *Internet, Internet-marketing client, site.*

Усі ланки життєдіяльності суспільства об'єднує всесвітня мережа Інтернет. Вона глибоко проникає в людське життя: робота, навчання, спілкування здійснюється через Інтернет. Активність суспільних компаній та організацій в мережі, використання її інструментів для розробки стратегій є вагомою конкурентною перевагою.

У зв'язку з цим набуває актуальності вивчення усіх можливостей маркетингової діяльності через мережу Інтернет. Але проблема у тому, що не всі компанії усвідомлюють важливість здійснення комунікацій зі споживачами через Інтернет та, тим паче, здійснення інвестицій у розвинення такої діяльності.

З наукової точки зору зацікавленість вникає в питаннях: як можна вплинути на маркетингові показники через використання інструментів інтернет-маркетингу, яким чином можна використовувати відкриті джерела інформації для посилення власної маркетингової стратегії. Серед науковців, які займаються цими питаннями та проводять відповідні дослідження, є: В. Д. Байков, В. С. Голик, В. В. Дик, В. В. Дергачова, В. М. Тарасевич, М. Г. Лужецкий, М. В. Макарова, А. Е. Родионов, В. С. Хабаров та ін.

Метою статті є визначення проблемних аспектів використання інструментів інтернет-маркетингу та узагальнення найліпших практик у цій сфері.

В умовах зростаючого ринку і все більшої конкуренції, що посилюється, необхідно постійно бути в курсі тенденцій галузі, щоб збільшувати продажі та забезпечувати кращі результати роботи інтернет-магазину.

Щорічно в електронній комерції щось змінюється, як у плані технологій, так і щодо інших аспектів ведення бізнесу. За підсумками 2016 року, експертами прогнозується зростання онлайн-продажів у діапазоні між 15 та 20 відсотками, що насправді дуже багато.

Хоча багато інтернет-магазинів вже працюють у напрямку підвищення лояльності зі сторони покупців, далеко не всі продавці розуміють, наскільки це насправді важливо. Майже усі науковці погоджуються на тому, що робота над утриманням і забезпеченням клієнту позитивного досвіду взаємодії з роботою сайту стане майже ключових аспектом у досягненні успіху в онлайн-продажах уже в найближчі два роки [1]. Мається на увазі саме позитивний досвід клієнта (сервіс, спеціальні умови, клубна картка), а не пропозиція знижки чи декілька нових акцій. Клієнт із таким досвідом не тільки виявить бажання і надалі працювати з сайтом цієї фірми, але і може стати причиною появи нових покупців, після гарного відгуку про роботу інтернет-магазину.

Маркетингову стратегію необхідно будувати з урахуванням фактора персоналізації, щоб пропонувати покупцеві те, що відповідає його індивідуальним потребам і перевагам. Аналітика, опитування та історія покупок будуть в цьому контексті найкращими союзниками.

Наступним проблемним аспектом є неуважне ставлення до розробки мобільної версії сайтів, хоча ця сторона і набирає обертів у своєму поширенні серед власників інтернет-магазинів [2]. Більше половини користувачів, як і раніше, користуються інтернетом з домашнього комп'ютера. Але кількість користувачів мобільних пристроїв

© Чеботарь Ю. Г., 2017

зростає і зараз вже наблизилася до показника 44 %. Тому адаптація сайту до мобільних версій є дуже важливою стороною розвитку інтернет-продажыв.

Проблемним аспектом у розвиненні продаж в інтеренті є не повне усвідомлення користі у мультиканальному маркетингу. Компанія повинна системно працювати над використанням всіх доступних каналів залучення покупців, оскільки кожен із них може зробити свій внесок у забезпечення зростання прибутку [3].

Для закордонних інтернет-магазинів це вже норма, а от у країнах СНД мультиканальний маркетинг є новинкою. Така діяльність допомогла би багатьом фірмам прискорити збільшення продажів, розповсюдження інформації про товар серед користувачів інтернету та відірватися вперед від конкурентів [4].

Фірм, які користуються цим інструментом, не так багато, але прикладом роботи над різними каналами залучення покупців є інтернет-магазин Rozetka.ua. Їх YouTube-канал увійшов до Топ 3 сайтів в сегменті e-commerce за обсягом трафіку, отриманого з цього відеохостингу.

На думку автора, більшість проблем у сфері інтернет-маркетингу фірм були б вирішені, якщо вдатися до послуг кваліфікованих фахівців цієї галузі. Небажання та неповне увідомлення значення плати за такі послуги призводить до низьких показників відвідуваності сайту та його продажів. Якщо брати досвід фірм, що досягли певних висот в інтернет-маркетингу, то ми побачимо, що за такими результатами стоїть ціла команда фахівців, постійно проводячи статистичні й аналітичні дослідження.

Необхідність використання інтернет-маркетингу як інструмента для розвитку бізнесу стає зрозумілою всім. Точніше, майже всім. Оскільки, як показує статистика, підприємства, які закриваються, є завжди. І якщо ігнорувати тренди та нові віяння ринку, шанси потрапити в цю вибірку істотно підвищуються.

Таким чином, проблемних аспектів використання інструментів інтернет-маркетингу не так багато, але вони все-таки є. Для вирішення цих проблем необхідно:

– зробити в Україні доступнішими послуги інтернет-провайдерів;

– використовувати необхідні інструменти інтернет-маркетингу (персоналізація сайту під користувачів, мобільна адаптація);

– використовувати накопичений міжнародний досвід поширення інтернет-маркетингу.

Вирішення цих питань прискорить темпи розвитку інтернет-маркетингу, а отже, розвиток економіки та вихід на новий рівень українських підприємств.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Чечетова-Терашвили Т. М.

Література: 1. Войчак А. Дослідження концепції маркетингу та маркетингового менеджменту. *Маркетинг в Україні.* 2014. № 4. С. 52–55. **2.** Голубков Е. П. Маркетинговые исследования: теория, методология и практика. М.: Финпресс, 2014. 496 с. **3.** Макарова М. В. Електронна комерція. Київ: Академія, 2015. 272 с. **4.** Холмогоров В. Интернет-маркетинг. СПб.: Питер, 2015. 271 с.

ПОВЕРНЕННЯ ТОВАРУ: ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ ТА ОБЛІКУ

УДК 657:658.62-044.77

Чеботарь Ю. Г.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто теоретичні основи порядку й особливості повернення товарів, відображення їх в обліку у покупця та продавця. Розкрито права обох сторін із повернення товару, наведено приклад обліку повернутого товару.*

© Чеботарь Ю. Г., 2017

Ключові слова: *товар, повернення товарів, торгівля, покупець, продавець, бухгалтерський облік.*

Аннотация. *Рассмотрены теоретические основы порядка и особенности возврата товаров, отражения их в учете у покупателя и продавца. Раскрыты права обеих сторон по возврату товаров, приведен пример учета возвращенного товара.*

Ключевые слова: *товар, возврат товаров, торговля, покупатель, продавец, бухгалтерский учет.*

Annotation. *The theoretical foundations of order and features the return of the goods and their reflection in the account of the buyer and seller. Disclosed right of both parties about return goods, example of calculation returned goods.*

Keywords: *product, return the goods, trade, buyer, seller, accounting.*

У повсякденному житті досить часто виникають ситуації, коли покупець, який раніше купив товар, повертає його продавцю. Причому покупцем може бути як приватна особа, так і підприємство. А причини повернення можуть бути різними: закінчення строку придатності товару, невідповідна якість, порушення умов договору тощо.

Актуальність цієї теми визначена тим, що повнота, достовірність і своєчасність відображення розрахунків за товарними операціями є одним із оціночних показників, що відображають якість роботі торговельного підприємства.

Багато робіт науковців присвячено проблемі організації та методиці бухгалтерського обліку руху товарів на торговельних організаціях, а саме: Ф. Ф. Бутинця, М. Т. Білухи, Г. Г. Кірейцева, В. Ф. Палія, Ю. А. Вериги та ін. Через постійні та безперервні зміни в нормативно-правовій базі необхідно удосконалювати наявні методи організації та обліку руху товарів.

Метою цієї роботи є вивчення теоретичних основ порядку й особливостей повернення товарів та особливості відображення їх обліку у покупця та продавця.

У Цивільному кодексі [1] визначено порядок укладання договорів купівлі-продажу, а також підстави повернення товару (за ініціативою покупця та продавця).

Відповідно до Цивільного кодексу права продавців і покупців наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Права продавців і покупців

Продавець має право вимагати від покупця повернення товару за таких обставин:	**Умови, у разі порушення яких покупець має право:**
1. Покупець порушив строк оплати товару, зафіксований у договорі (ст. 697 ЦК); 2. Не настали обставини, при настанні яких право власності на товар переходить до покупця (ст. 697 ЦК)	1. Повернути продавцю товар і розірвати договір купівлі-продажу, якщо продавець не передав товар або документи в обумовлений строк (ст. 666 ЦК); 2. Вимагати у продавця передання відсутнього товару або відмовитися від переданого товару у разі, якщо продавець передав товар у кількості меншій, ніж зафіксовано в договорі (ст.670 ЦК); 3. Відмовитися від товару або його частини, якщо продавець передав товар або частину товару з порушенням асортименту (ст. 672 ЦК); 4. Розірвати договір і вимагати повернення раніше внесеної суми або вимагати заміни товару неналежної якості у разі істотного порушення вимог до якості товару та виявлення недоліків, (ст.678 ЦК); 5. Відмовитися від договору і вимагати повернення раніше внесеної суми або вимагати від продавця заміни некомплектного товару на комплектний у разі передачі продавцем некомплектного товару (ст. 682 ЦК)

У разі порушення договору купівлі-продажу в частині комплектності, кількості, якості, асортименту товару, покупцеві необхідно повідомити про це продавця (ст. 688 Цивільного кодексу), відправивши покупцю письмову вимогу.

Така вимога може бути у формі листа або претензії, складених у довільній формі; претензії, складеної згідно з вимогами ст. 222 Господарського кодексу [2]; висновку, складеного незалежною комісією; акта про брак; інших документів, передбачених умовами договорів купівлі-продажу або спеціальним нормативним актом.

Повернення товару оформляється накладною-вимогою на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів типової форми № М-11, та довіреність уповноваженої особи, яка в інтересах юридичної особи або фізичної особи – підприємця отримує товарно-матеріальні цінності згідно з договором.

Для відображення операцій з повернення товару в бухгалтерському обліку продавця товарів Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 [3] передбачено субрахунок 704 «Вирахування з доходу». За дебетом цього су-

брахунку підлягають відображенню суми, які зменшують дохід підприємства-продавця, у тому числі вартість повернутих покупцем продукції і товарів. За кредитом субрахунку 704 відображається списання дебетових оборотів на субрахунок 791 «Результат операційної діяльності». Повернення товару покупцем відображається методом «сторно». Приклад операцій з повернення товарів наведено нижче.

Повернено від покупця товари на суму 6000 грн (у т.ч. ПДВ); собівартість повернутих товарів склала 4800 грн, а торгова націнка у покупця списується у розмірі 800 грн. Господарські операції наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Реєстр господарських операцій

№	Зміст господарської операції	Сума, грн	Кореспонденція рахунків	
			Д-т	К-т
	Облік у продавця			
1	Повернено товари покупцем	6000	704	685
2	Зменшено податкове зобов'язання з ПДВ за повернутими товарами	1000	704	641/ПДВ
3	Оприбутковано товари за собівартістю(за ціною придбання)	4800	902	28
3	Повернуто плату за повернутими товарами	6000	685	311
	Облік у покупця			
1	Повернено товар (на суму без ПДВ)	5000	377	28
2	Відображено зменшення податкового кредиту з ПДВ	1000	641/ПДВ	377
3	Списана торгова націнка методом червоне сторно	800	282	285
4	Повернуто оплату від постачальника	6000	311	377

Роздрібна торгівля має особливість – застосування РРО при розрахунках. Повернення коштів покупцю також проводиться через РРО. Тож в обов'язковому порядку оформляються такі первинні документи: касовий чек видачі коштів,(видається покупцю); акт про видачу коштів, у разі якщо сума коштів, виданих при поверненні товару, перевищує 100 грн [4].

Також слід урахувати, що не всі товари (за умови їх належної якості) можуть бути повернуті продавцеві. Є затверджений перелік товарів належної якості, які не підлягають обміну (поверненню): лікарські засоби та препарати, продовольчі товари, предмети санітарної гігієни, низку товарів непродовольчої групи (парфумерно-косметичні вироби, рукавички, зубні щітки, тканини тощо) [5].

Таким чином, маючи намір повернути товар, покупець має відправити продавцю повідомлення про повернення товару з відповідною аргументацією своїх дій, складене в довільній формі у вигляді листа, претензії та ін. або у вигляді, передбаченому договором між сторонами. Для обліку повернення товару передбачено субрахунок 704 «Вирахування з доходу» для продавців цих товарів і метод «сторно» для корекції суми отриманих товарів у покупця.

Науковий керівник – викладач Шушлякова О. В.

Література: 1. Цивільний кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-5/page1. 2. Господарський кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15. **3.** Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z-99. **4.** Маляревський Ю. Д., Горяєва М. С., Пасенко Н. С., Касич А. О. Облік у галузях виробництва, послуг. Харків: ВД«ІНЖЕК», 2008. 616 с. **5.** Загородній А. Г., Яремко І. Й., Пилипенко Л. М., Мороз А. С. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. 216 с.

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ МЕТОДУ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ

УДК 657:330.123.3:519.87

Черкашина О. Г.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто пропозиції щодо вибору методу оцінки вибуття запасів відповідно до особливостей господарської діяльності суб'єкта господарювання. Запропоновано вирішення задачі за допомогою методу аналізу ієрархій та детально описано принцип його дії.*

Ключові слова: *метод аналізу ієрархій, метод оцінки вибуття запасів, критерії, пріоритети, альтернативи.*

Аннотация. *Рассмотрены предложения по выбору метода оценки выбытия запасов в соответствии с особенностями хозяйственной деятельности субъекта хозяйствования. Предложено решение задачи с помощью метода анализа иерархий, и подробно описан принцип его действия.*

Ключевые слова: *метод анализа иерархий, метод оценки выбытия запасов, критерии, приоритеты, альтернативы.*

Annotation. *Proposals for choosing a method for estimating the disposal of stocks are considered in the article in accordance with the specifics of the economic activities of the economic entity. The solution of the problem is proposed with the help of the hierarchy analysis method and the principle of its operation is described in detail.*

Keywords: *hierarchy analysis method, stock disposal estimation method, criteria, priorities, alternatives.*

На більшості підприємств різних сфер діяльності виробничі запаси займають найбільшу питому вагу в собівартості витрат, тому істотно впливають на фінансовий результат господарської діяльності. У собівартості аграрних підприємств питома вага витрат використаних запасів складає близько 75 %, а в окремих високотехнологічних – 80–85 %, тому питанням обліку виробничих запасів саме цього сектора економіки приділяється велика увага. У зв'язку з цим правильний вибір методу оцінки вибуття запасів є особливо важливим питанням організації їх обліку. Від правильності вибору методу оцінки списання запасів залежить достовірність фінансових результатів і правильність розрахунку собівартості продукції. Це стає особливо актуальним в умовах наближення податкового обліку до бухгалтерського.

Значна увага питанням проблем обліку і методам оцінки виробничих запасів приділялась у працях відомих вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, таких як: Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Єфіменко В. І., Сопко В. В., Петров В. І., Кірейцев Г. Г., Кужельний М. В., Ткаченко Н. М., Литвин Ю. Я., Козлов О. П., Аксененко А. Ф.

Метою написання цієї статті є обґрунтування пропозицій щодо вибору адміністрацією підприємства найбільш доцільного методу обліку запасів при їх вибутті (з урахуванням особливостей діяльності) за допомогою методу аналізу ієрархій.

Метод аналізу ієрархій (МАІ) – методологічна основа для вирішення завдань вибору альтернатив за допомогою їх багатокритеріального рейтингування. МАІ успішно використовується для вирішення різноманітних практичних завдань і, зокрема, завдань багатокритеріальної оптимізації. Він передбачає поетапне виконання розрахунків і дозволяє застосовувати об'єктивні математичні методи обробки суб'єктивних переваг індивідуумів або груп у завданнях ухвалення рішень. Методологія МАІ полягає в побудові ієрархії з подальшим формуванням суджень на основі парних порівнянь елементів за загальними для них критеріями або властивостями [1].

Приступаючи до оцінки конкурентної позиції необхідно вирішити дві задачі: сформувати показники, для яких буде проводитися відбір; розробити систему критеріїв проведення аналізу. Оцінка вибуття запасів у разі відпуску матеріалів у виробництво, продажу або іншому вибутті згідно з П(С)БО 9 «Запаси» здійснюється по одному з таких методів: ідентифікованої собівартості одиниці запасів; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативних затрат; ціни продажу. Саме вони і виступлять в ролі показників для відбору [2]. Аналіз буде проводитися за такими критеріями: вартість запасів; кількість номенклатурних позицій; оборотність запасів; взаємозамінні товари; специфіка діяльності. Першим етапом застосування

© Черкашина О. Г., 2017

MAI є структурування проблеми вибору у вигляді ієрархії. Декомпозицію задачі вибору методу оцінки вибуття запасів наведено на рис. 1.

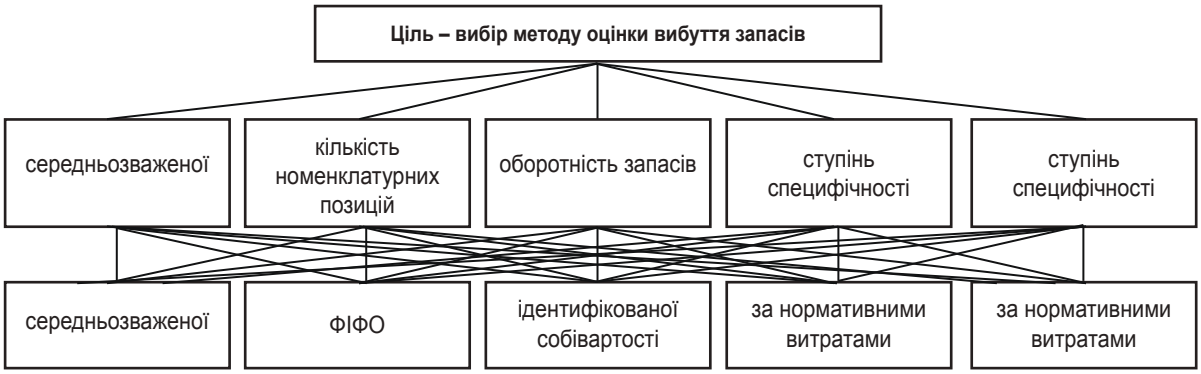

Рис. 1. **Декомпозиція задачі**

Необхідно зауважити, що кожен з перелічених факторів має різний ступінь значущості. Отже, на другому етапі необхідно оцінити значущість кожного з критеріїв. Для цього будується матриця парних порівнянь критеріїв, що наведено нижче на рис. 2. Для оцінки значущості використовується шкала відносної важливості: 1) рівна важливість; 2 помірна перевага одного над іншим; 5 істотна перевага; 7 значна перевага; 9 дуже сильна перевага; 2, 4, 6, 8 – проміжне рішення між двома сусідніми судженнями [3].

	A	B	C	D	E	F	G	H
1		Числові оцінки матриці попарних порівнянь для критеріїв						
2								
3		КРИТЕРИЇ	Вартість запасів	Кількість номенклатурних позицій	Оборотність запасів	Взаємозамінні товари	Затрати часу на списання	
4		Вартість запасів	1	3	3	3	1/7	
5		Кількість номенклатурних позицій	1/3	1	1	1	1/7	
6		Оборотність запасів	1/3	1	1	3	1/9	
7		Взаємозамінні товари	1/3	1	1/3	1	1/9	
8		Затрати часу на списання	7	7	9	9	1	
9								
10								
11		Відношення узгодженості (ВУ) =			6,22%			
12								
13		Величина ОС должна быть порядка 10% или менее, чтобы быть приемлемой. В некоторых случаях допускается ОС до 20%, но не более, иначе надо проверить свои суждения.						

Рис. 2. **Матриця попарних порівнянь**

Третій етап включає у себе визначення пріоритетів серед методів відповідно до критеріїв, що детально наведено на рис. 3. Для визначення пріоритетів в виборі методу оцінки вибуття запасів за критерієм «вартість запасів» необхідно провести їх парне порівняння і розставити оцінки, спираючись на розроблену раніше додаткову шкалу для цього критерія. Аналогічним чином заповнюються матриці для інших критеріїв [4].

На четвертому етапі визначається глобальний пріоритет розглянутих методів за всіма критеріями з урахуванням їх значущості [5].

В результаті проведеного аналізу можна побачити, що для аграрного підприємства найбільш прийнятним методом є метод ФІФО, що продемонстровано на рис. 8. Завдяки використанню цього методу не допускається маніпулювання даними в сторону штучного завищення або заниження вартості виробничих запасів, тобто сприяє запобіганню можливості маніпулювання прибутком, забезпечує відображення у балансі суми виробничих запасів, яка приблизно співпадає з поточною ринковою вартістю.

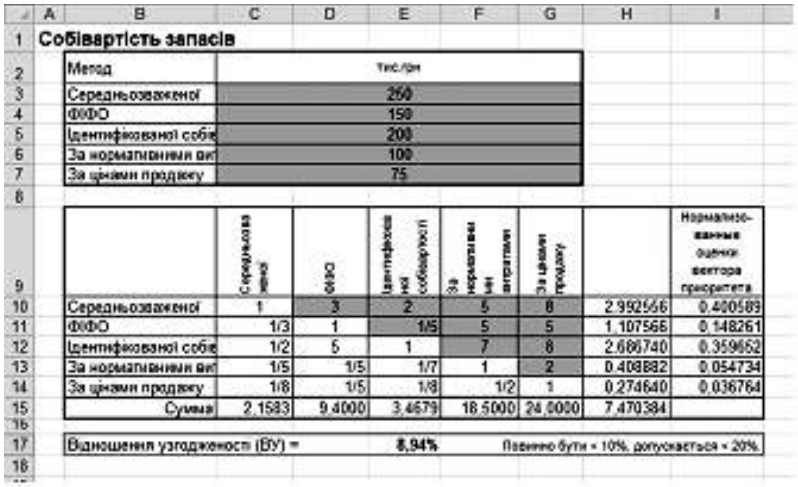

Собівартість запасів

Метод	тис./дн
Середньозваженої	250
ФІФО	150
Ідентифікованої собі	200
За нормативними ви	100
За цінами продажу	75

	Середньозваженої	ФІФО	Ідентифікованої собівартості	За нормативними витратами	За цінами продажу		Нормалізовані оцінки вектора пріоритета
Середньозваженої	1	3	2	5	8	2,992566	0,400589
ФІФО	1/3	1	1/5	5	5	1,107566	0,148261
Ідентифікованої собі	1/2	5	1	7	8	2,686740	0,359652
За нормативними ви	1/5	1/5	1/7	1	2	0,408882	0,054734
За цінами продажу	1/8	1/5	1/8	1/2	1	0,274640	0,036764
Сумма	2,1583	9,4000	3,4679	18,5000	24,0000	7,470384	

Відношення узгодженості (ВУ) = 8,94% Повинно бути < 10%, допускається < 20%.

Рис. 3. **Визначення пріоритетів за критерієм «вартість запасів»**

Кількість номенклатурних позицій

Метод	Кількість штук
Середньозваженої	250 и более
ФІФО	200-250
Ідентифікованої собівартості	100-150
За нормативними витратами	200-150
За цінами продажу	от 150 и менее

	Середньозваженої	ФІФО	Ідентифікованої собівартості	За нормативними витратами	За цінами продажу		Нормалізовані оцінки вектора пріоритета
Середньозваженої	1	2	5	3	5	2,724070	0,401371
ФІФО	1/2	1	5	3	5	2,004459	0,304182
Ідентифікованої собівартості	1/5	1/5	1	1/3	1/5	0,275946	0,040659
За нормативними витратами	1/3	1/3	3	1	4	1,173181	0,172856
За цінами продажу	1/5	1/5	5	1/4	1	0,549260	0,080932
Сумма	2,2333	3,7333	21,0000	7,4500	15,2000	6,786916	

Відношення узгодженості (ВУ) = 9,01% Повинно бути < 10%, допускається < 20%

Рис. 4. **Визначення пріоритетів за критерієм «кількість номенклатурних позицій»**

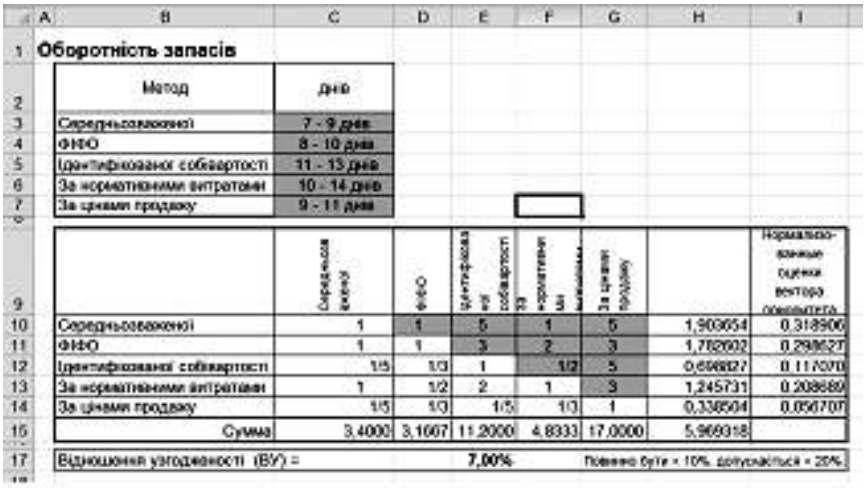

Оборотність запасів

Метод	дні
Середньозваженої	7 - 9 дня
ФІФО	8 - 10 дня
Ідентифікованої собівартості	11 - 13 дня
За нормативними витратами	10 - 14 дня
За цінами продажу	9 - 11 дня

	Середньозваженої	ФІФО	Ідентифікованої собівартості	За нормативними ви	За цінами продажу		Нормалізовані оцінки вектора оборотності
Середньозваженої	1	1	5	1	5	1,903654	0,318900
ФІФО	1	1	3	2	3	1,782602	0,298627
Ідентифікованої собівартості	1/5	1/3	1	1/2	5	0,698827	0,117070
За нормативними витратами	1	1/2	2	1	3	1,245731	0,208680
За цінами продажу	1/5	1/3	1/5	1/3	1	0,336504	0,056707
Сумма	3,4000	3,1667	11,2000	4,8333	17,0000	5,969318	

Відношення узгодженості (ВУ) = 7,00% Повинно бути < 10%, допускається < 20%

Рис. 5. **Визначення пріоритетів за критерієм «оборотність запасів»**

Ступінь специфічності

Метод	от 0 до 1
Середньозваженої	0,3
ФІФО	0,3
Ідентифікованої собівартості	1,0
За нормативними витратами	0,5
За цінами продажу	0,4

	Середньозважені	ФІФО	Ідентифікованої собівартості	За нормативними витратами	За цінами продажу		Нормалізовані оцінки вектора пріоритета
Середньозваженої	1	1	5	5	3	2,371441	0,347384
ФІФО	1	1	7	5	3	2,536517	0,371566
Ідентифікованої собівартості	1/5	1/7	1	1/5	1/3	0,285738	0,041857
За нормативними витратами	1/5	1/5	5	1	1/5	0,525306	0,076950
За цінами продажу	1/3	1/3	3	5	1	1,107566	0,162244
Сумма	2,7333	2,6762	21,0000	16,2000	7,5333	6,826568	

Відношення узгодженості (ВУ) =	6,51%	Повинно бути < 10%, допускається < 20%.

Рис. 6. **Визначення пріоритетів за критерієм «ступінь специфічності»**

Затрати часу на списання

Метод	Період
Середньозваженої	3 - 5 днів
ФІФО	4 - 6 днів
Ідентифікованої собівартості	7 - 9 днів
За нормативними витратами	6 - 8 днів
За цінами продажу	5 - 7 днів

	Середньозважені	ФІФО	Ідентифікованої собівартості	За нормативними витратами	За цінами продажу		Нормалізовані оцінки вектора пріоритета
Середньозваженої	1	3	7	5	5	3,499708	0,497429
ФІФО	1/3	1	5	3	3	1,718772	0,244296
Ідентифікованої собівартості	1/7	1/5	1	1/3	1/5	0,285738	0,040613
За нормативними витратами	1/5	1/3	3	1	2	0,832563	0,118334
За цінами продажу	1/5	1/3	5	1/2	1	0,698827	0,099327
Сумма	1,8762	4,8667	21,0000	9,8333	11,2000	7,035599	

Відношення узгодженості (ВУ) =	5,61%	Повинно бути < 10%, допускається < 20%

Рис. 7. **Визначення пріоритетів за критерієм «затрати часу на списання»**

Альтернативи	Критерії					Глобальні пріоритети
	Вартість запасів	Кількість номенклатурних позицій	Оборотність запасів	Ступінь специфічності	Затрати часу на списання	
	Числове значення вектора пріоритету					
	0,160564	0,066673	0,078985	0,050898	0,642881	
Середньозважено	0,400589	0,401371	0,318906	0,347384	0,497429	0,453738
ФІФО	0,148261	0,304182	0,298627	0,371566	0,244296	0,243638
Ідентифікованої со	0,359652	0,040659	0,117070	0,041857	0,040613	0,097945
За нормативними в	0,054734	0,172856	0,208689	0,076950	0,118334	0,116788
За цінами продажу	0,036764	0,080932	0,056707	0,162244	0,099327	0,087891

Слід зупинити свій вибір на альтернативі з максимальним значенням глобального пріоритету =	0,243638

Рис. 8. **Розрахунок глобального пріоритету**

Таким чином, можна дійти висновку, що метод аналізу ієрархій є простим і дієвим способом ефективного вибору методу оцінки вибуття запасів, він допомагає значно спростити процес прийняття рішення та враховує особливості ведення господарської діяльності для окремого підприємства. Але все ж таки в умовах складної сучасної економічної ситуації необхідно враховувати як позитивні, так і негативні наслідки використання кожного окремого методу оцінки вибуття виробничих запасів з точки зору оподаткування.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Пилипенко А. А.

Література: 1. Сааті Томас Л. Принятие решений при зависимостях и обратных связях: Аналитические сети. М.: Изд-во ЛКИ, 2008. 360 с. **2.** Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246. URL: zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99. **3.** Сафонова Л. А. Методы и инструменты принятия решений: учеб. пособие. Новосибирск: СибГУТИ, 2012. 297 с. **4.** Бутинець Ф. Ф. Методи і моделі прийняття рішень в аналізі і аудиті. Житомир: ЖДТУ, 2004. 352 с. **5.** Скітер І. С., Ткаленко Н. В., Трунова О. В. Математичні методи прийняття управлінських рішень: навч. посіб. Чернігів: ЧДІЕУ, 2011. 250 с.

ПРОБЛЕМИ ІНФЛЯЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

УДК 336.748.12(477)

Черкашина В. Г.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Аннотация. *Проведен анализ уровня инфляции, который наблюдается в последние годы в Украине. Исследованы основные аспекты преодоления инфляционных процессов в современных условиях экономики страны. Представлена динамика темпов инфляции в Украине, а также показано изменение данного показателя нарастающим итогом.*

Ключевые слова: *инфляция, индекс инфляции, проблемы инфляции, преодоление инфляции.*

Анотація. *Проведено аналіз рівня інфляції, який спостерігається за останні роки в Україні. Досліджено основні аспекти подолання інфляційних процесів в сучасних умовах економіки країни. Наведено динаміку темпів інфляції в Україні, а також показано зміну цього показника наростаючим підсумком.*

Ключові слова: *інфляція, індекс інфляції, проблеми інфляції, подолання інфляції.*

Annotation. *The level of inflation, which is occurred in Ukraine in recent years, is analysed. The basic aspects of overcoming inflation processes is investigated in modern conditions of the economy. The dynamics of inflation in Ukraine is presented, as well as the change in this indicator cumulatively.*

Keywords: *inflation, the index of inflation the problem of inflation, overcoming of inflation.*

Інфляція є однією з основних проблем сучасного економічного життя, яка являє собою особливу економічну категорію, що впливає на платоспроможність, зростання цін і зниження рівня життя. Своє чергою, високий рівень інфляції позначається на зниженні реальних доходів населення, знеціненні їх заощаджень, посиленні соціальної диференціації, зниженні зацікавленості у випуску якісної продукції, від чого також страждає держава, виробництво та фінансовий ринок. Оскільки інфляція являє собою небезпеку для економічного розвитку країни, то виникає необхідність дослідження цього поняття і факторів, що впливають на інфляцію. Отже, тема дослідження є актуальною.

© Черкашина В. Г., 2017

Явище інфляції досліджувала велика кількість учених, всі вони намагались знайти ефективні методи боротьби з нею. Так, Дж. М. Кейнс вперше проаналізував інфляцію як елемент макроекономічної теорії, а М. Фрідман під інфляцією розумів стійке та безперервне зростання цін, що завжди і всюди виступає як грошовий феномен.

Загалом теоретичну основу вивчення інфляції становлять праці таких класиків економічної науки, як А. Маршалла, А. Пігу, Д. Рікардо, І. Фішера та ін.

Серед зарубіжних науковців, які займаються розробкою засад антиінфляційної політики, варто виділити Г. Глена, Р. Дорнбуша, К. Макконелла та С. Брю, Г. Манківа та ін. Серед вітчизняних науковців: А. Гальчинського, В. Гейця, А. Іларіонова, С. Лушина, Т. Кричевську, О. Кузнецова, О. Мельник та ін.

Незважаючи на величезну кількість досліджень сутності та причин виникнення інфляційних процесів, це питання залишається відкритим. Оскільки для кожної економіки характерні різні ознаки інфляції, вказаний процес необхідно вивчати в розрізі окремої країни і в певній економічній ситуації.

Метою роботи є аналіз інфляційних процесів в Україні, виявлення проблем інфляції та визначення можливих шляхів її подолання.

Інфляція як економічне явище характеризує якісний стан грошового обігу за умови припинення дії механізму автоматичного забезпечення купівельної спроможності. Взагалі появу цього процесу пов'язують із виникненням і функціонуванням грошових коштів, тому інфляція – знецінення грошей, що спричинене диспропорціями в суспільному виробництві та порушенням законів грошового обігу, що виявляється в стійкому зростанні цін на товари і послуги [2, с. 309].

Державною службою статистики Україні було зображено динаміку індексу споживчих цін в Україні за 2010 – І кв. 2017 рр. (рис. 1).

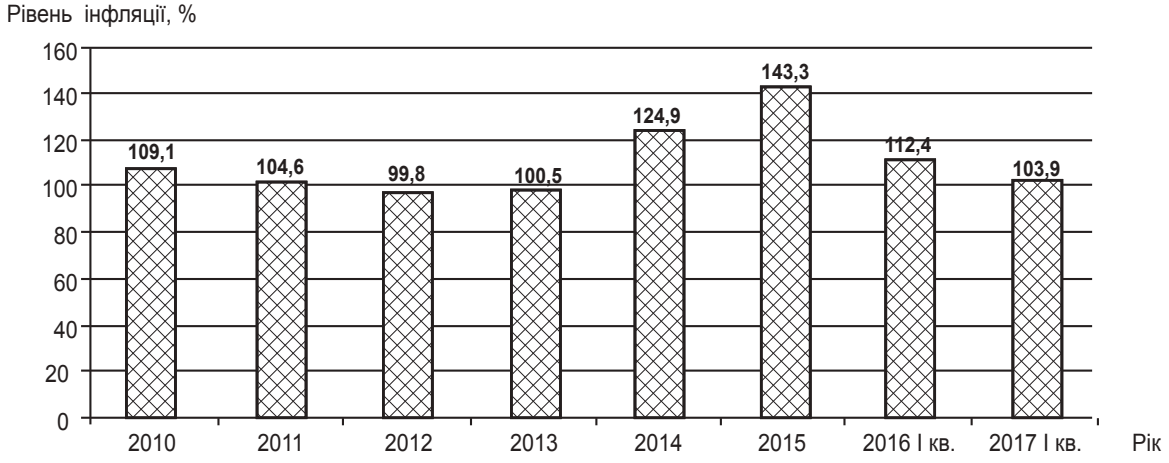

Рис. 1. **Динаміка рівня інфляції в Україні за 2010 – І кв. 2017 рр.** [1]

Незважаючи на прогресивний темп зростання інфляції до 2015 р. (31,35 %), вже з 2015 р. її рівень став суттєво знижуватися. Вже на кінець березня 2017 р. інфляція складає 3,9 %, тобто відбулося зменшення на 37,92 % порівняно з 2015 р. і на 8,18 % порівняно з попереднім роком. На це вплинули такі чинники, як криза, зростання цін, зміна в рівні оборотності грошової маси, зміна в реальному обсязі виробництва.

Щодо загальної тенденції досліджуваного показника, то можна зазначити, що протягом 2010–2016 рр. відбулося збільшення на 3,05 %. На сьогодні інфляція в Україні не є оптимальною, оскільки величина інфляції тільки в 3–5 % є корисною для економіки країни.

Щоб стримати інфляцію, необхідно всіляко скорочувати бюджетний дефіцит. Це важливо тому, що, в принципі, немає шляхів ліквідації бюджетного дефіциту, які не ведуть до посилення інфляції.

Вирішити проблему можна двома шляхами – збільшуючи податки або скорочуючи державні витрати. Оскільки зростання податкових надходжень дає лише короткочасний ефект, а на ділі призведе до підриву стимулів до праці, скорочення інвестицій, уповільнення розвитку виробництва і в підсумку до скорочення бази оподаткування, то раціонально відмовитися від цього шляху [5].

Отже, в цьому випадку ефективнішим способом є поступове скорочення частини видатків, але при дослідженні можливих соціально-економічних наслідків. Всі заходи антиінфляційної стратегії стануть дієвими, якщо вони підкріплені процесом розвитку та стабілізації виробництва.

Також необхідно оцінити й динаміку зміни індексу інфляції в Україні починаючи з 2010 р. з наростаючим підсумком (рис. 2).

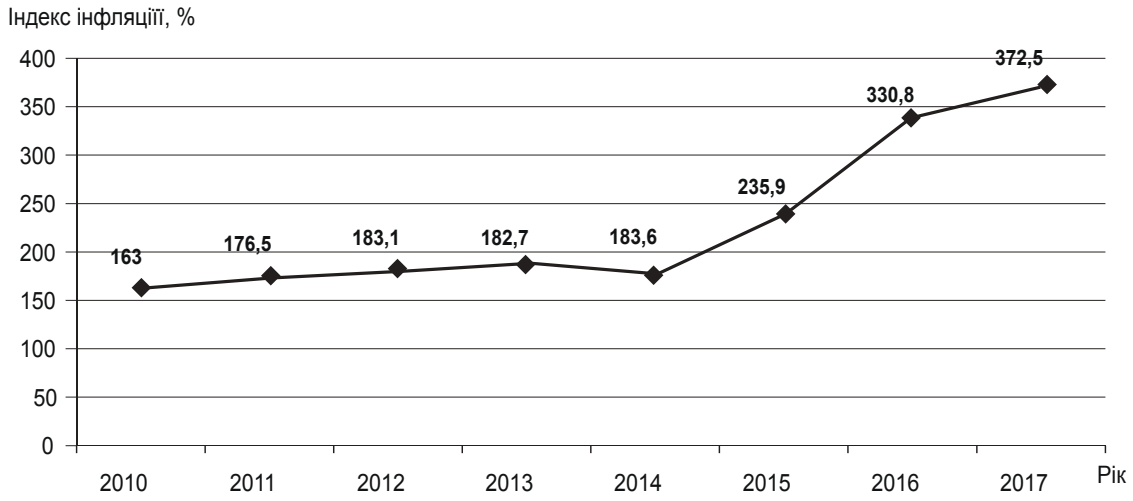

Рис. 2. **Динаміка індексу інфляції в Україні з наростаючим підсумком станом на січень 2010–2017 рр.** [4]

Як видно з рис. 2, за весь аналізований період індекс інфляції становить 372,5 %, що свідчить про негативне економічне становище країни, нестабільну економічну ситуацію в Україні.

Отже, як можна побачити, управління інфляцією є важливою проблемою грошово-кредитної та економічної політики, враховуючи фактор «характер інфляції».

Головною причиною інфляції виступає емісія грошових знаків і, як наслідок, надлишок грошової маси в обігу порівняно з реальними потребами господарського обороту в грошах. Нормалізація грошового обігу і протидія інфляції вимагають вивірених, гнучких рішень, наполегливо і цілеспрямовано приведених у життя.

Серед можливих шляхів подолання інфляції в Україні можна виділити регулювання загальної маси грошей через управління «друкарським верстатом» і процентних ставок комерційних банків через управління ними центробанком, обов'язкові грошові резерви комерційних банків, операції центрального банку на відкритому ринку цінних паперів, державне регулювання цін і заробітної плати, а також державне регулювання зовнішньої торгівлі, ввезення та вивезення капіталу і валютного курсу [3].

Таким чином, для кардинального вирішення проблем цього рівня інфляції в Україні треба докорінно міняти антиінфляційну політику, враховуючи багатоскладовий, багатофакторний характер інфляції. Виходячи з цього, методи боротьби з інфляційним процесом будуть носити комплексний характер, постійно уточнюватися і коригуватися залежно від ситуації і наслідків, які будуть виникати в процесі подолання інфляції.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кліменко О. Є.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Коваленко О. Інфляція в Україні: особливості та вплив на фінансову систему. Формування ринкової економіки в Україні. 2009. Вип. 19. С. 308–315. **3.** Колотовкін С. П. Інфляція: причини і методи регулювання. URL: http://ukrefs.com.ua/page,4,207022-Inflyaciya-prichiny-i-metody-regulirovaniya.html. **4.** Офіційний сайт Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua. **5.** Сарахман Ю. В. Інфляція в Україні: чинники та проблеми. Управління розвитком. 2014. № 4. С. 163–164.

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИИ НА РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

УДК 303.094.5:331.556-027.543(477)

Чечёткина А. А.

Студент 2 курса
факультета консалтинга и международного бизнеса ХНЭУ им. С. Кузнеца

Аннотация. *Рассмотрены актуальные вопросы международной миграции населения. Проанализированы основные подходы в изучении международной миграции, её характер и основные тенденции развития, а также роль и место миграционных процессов в современном социально-экономическом и демографическом развитии Украины.*

Ключевые слова: *международная миграция, процесс, развитие, население, граница.*

Анотація. *Розглянуто актуальні питання міжнародної міграції населення. Проаналізовано основні підходи у вивченні міжнародної міграції, її характер та основні тенденції розвитку, а також роль і місце міграційних процесів у сучасному соціально-економічному та демографічному розвитку України.*

Ключові слова: *міжнародна міграція, процес, розвиток, населення, межа.*

Annotation. *The article considers topical issues of international migration. The basic approaches in the study of international migration, its nature and main trends of development, and the role and place of migration processes in the contemporary socio-economic and demographic development of Ukraine.*

Keywords: *international migration, process development, population, border.*

Международная миграция является важным экономическим, социальным и гуманитарным фактором, который обеспечивает несомненные преимущества как странам-реципиентам, так и странам-донорам рабочей силы. В странах, которые поставляют рабочую силу на международный рынок труда, эмиграция может существенно снизить нагрузку на национальные рынки труда и социальную напряженность, создать условия для «бесплатного» для стран-экспортеров обучения рабочей силы и ее знакомства с передовой организацией труда. Нельзя игнорировать и такой компонент, как обеспечение странам-экспортерам значительных объемов валютных поступлений благодаря денежным переводам мигрантов.

На сегодняшнем этапе экономического и социально-политического развития Украине необходимо четкое понимание задач, стоящих перед страной, и тех средств, которыми она располагает для их реализации. Эффективная экономическая политика невозможна без учета и анализа такого явления, как международная миграция. В подавляющем большинстве стран Запада международная миграция серьезным образом влияет на экономическое развитие, определяя развитие рынка труда, высоких технологий, капитала. Экономическая миграция, как и миграция в целом, всегда играла и продолжает играть исключительно важную роль в развитии государства и становлении современной экономической системы. Для демографов и экономистов международная миграция представляет большой научный интерес, а с глобализацией мировой экономики, с интенсификацией процессов международной экономической миграции актуальность темы еще больше возросла.

Международная миграция населения – миграция населения между странами, связанная с изменением постоянного места жительства и гражданства или с пребыванием в стране въезда-выезда, имеющая долгосрочный, сезонный и маятниковый характер. Главным отличительным признаком международной миграции населения по сравнению с внутренней миграцией является факт пересечения людьми государственной границы [1, с. 163–167].

Проблемы международной миграции широко освещаются в трудах отечественных ученых. В частности, весомым является вклад В. А. Шевчука [2], И. А. Куревиной [3], А. Ю. Орловской [4], А. А. Малиновской [5, с. 40] и других исследователей. Однако проблемы поисков эффективных путей оценки влияния миграционных процессов на экономику на локальном и мировом уровнях являются достаточно актуальными.

Цель статьи – показать, что экономическое развитие страны и международная миграция – это тесно связанные друг с другом процессы, и что международную миграцию в Украине, включающую в себя трудовую, интеллектуальную, бизнес-миграцию и другие категории, следует рассматривать как экономическое явление, которое обусловливается экономическими законами и непосредственно влияет на экономическое развитие Украины.

© Чечёткина А. А., 2017

Международная миграция населения затрагивает практически все страны мирового сообщества. Развитие общества и цивилизации способствует появлению все новых видов миграционного движения, а развитие и глобализация мировой экономики порождают отдельную разновидность международной миграции – международную экономическую миграцию, которую не стоит отождествлять с трудовой миграцией. В нашем понимании международная экономическая миграция представляет собой совокупность перемещений людей через государственную границу преимущественно возвратного характера, связанных с экономическими причинами и влияющих на экономическое развитие как принимающей, так и отправляющей мигрантов стран. Изучение международной экономической миграции дает возможность оценивать направления и особенности развития международной экономики, как в сфере движения человеческих ресурсов, так и в сфере высоких технологий, бизнес-идей и капитала.

Отечественные ученые, в частности А. А. Малиновская [5, с. 40], выделяют следующие основные сферы, на которые влияет международная миграция:

1. Влияние на демографическую ситуацию и рынок труда. Преобразование значительного сегмента временной трудовой миграции на стационарную является угрожающим следствием трудовой миграции для демографического развития.

2. Значение денежных трансфертов мигрантов и взносов в человеческий капитал.

3. Влияние трудовой миграции на семью и воспитание детей. Положительное влияние миграции для накопления человеческого капитала снижают также такие ее негативные социально-психологические последствия, как разрушение семей, алкоголизм, распространение потребительских настроений среди молодежи, теряет мотивацию к обучению и работе, считая, что присланные родителями из-за рубежа деньги обеспечат получение диплома и дальнейшую жизнь без значительных усилий.

4. Влияние на социальное обеспечение. Соглашения о социальном обеспечении не только гарантируют гражданам социальную защиту, но и стимулируют законное трудоустройство, способствуют возвращению и адаптации мигрантов в Украине.

Украинское государство формировалось в условиях, диаметрально противоположных тем, в которых формировались государства, с самого начала создававшиеся как переселенческие. К этому времени миграция как в Украине, так и в составе государств, в которые она входила, практически не рассматривалась как инструмент политики, направленной на создание на ее территории иной (новой), не украинской в своем основании, нации. Считается, что наши государственные структуры, вероятно через новизну проблемы, еще довольно нечетко оценивают значение миграционных процессов для внутреннего и международного состояния государства. Сторонники такого подхода напоминают, что США, Канада, Австралия, Израиль и некоторые другие страны построили свою экономику исключительно за счет интеллектуального, физического, финансового потенциала иммигрантов; Германия, Франция и другие страны Западной Европы также значительно усилили свой экономический потенциал за счет иммигрантов [6, с 24]. Поэтому для Украины даже нелегальная миграция, не говоря уже о легальной, может стать источником иностранных инвестиций. Действительно, и движение капиталов, и движение товаров, и движение технологий и т.п. в той или иной мере опосредуются движением населения через государственные границы. Однако опосредованность не тождественна заданности. Поэтому положительная оценка вклада миграционного притока населения в развитие экономики не является общепринятой. Наряду с доминирующим тезисом, что в целом мигранты добавляют к общему капиталу стран входа, нельзя сбрасывать со счетов и другой, возможно неравноплановый, согласно которому с неквалифицированными мигрантами связывается увеличение нагрузки на социальную сферу [7, с. 130].

О важности межгосударственных перемещений капиталов и их владельцев свидетельствуют попытки конституирования более широкого, чем трудовая миграция, понятия экономической миграции. К экономической миграции относят две составляющие – трудовые перемещения и перемещение капиталов и их владельцев; именно рост второй составляющей свидетельствует об усилении экономического характера миграции [8, с. 82]. Однако оснований рассчитывать на поступление с мигрантами в Украину средств для инвестирования в экономику не имеется. Считаем, что большую, чем инвестиции, роль в освоении относительно небольшого природного потенциала Украины должно сыграть качество населения.

На основе вышесказанного можно сделать вывод о том, что современная международная миграция населения представляет собой многогранное явление, влияющее на все стороны развития общества, будь то экономика или политика, демографические процессы или национальные отношения, идеология или религия. Выступая в прошлом главным образом в формах кочевничества, военных и колонизационных переселений, международная миграция населения с развитием капиталистической системы хозяйствования приобрела новые черты. Возникла необходимость в огромных перемещениях людей, лишенных средств производства. Современный мировой миграционный процесс по своему содержанию и массовости существенно отличается от аналогичных процессов не только прошлого века, но и первой половины прошлого столетия.

На сегодняшний день Украина не может отгораживаться от общемировых процессов трудовой миграции и проблем связанных с ней. Интенсивность, направленность, характер внешней миграции населения Украины в начале 90-х годов существенно изменились по сравнению с предшествующим периодом. Были сняты существующие ранее ограничения в реализации права человека на свободное передвижение. Экономический кризис, падение уровня жизни значительно усилили мотивацию населения к миграции, прежде всего – экономической.

Хотя трудовая миграция является одним из важнейших социальных механизмов перехода к рынку и неотъемлемое условие развития рыночной экономики, данный процесс в Украине изучен недостаточно.

Поскольку Украина вовлекается в международный рынок труда и связанные миграционные процессы, усовершенствованное законодательство позволит защитить украинских специалистов, уменьшить число нелегальных мигрантов.

Рациональное использование трудового потенциала в стране требует тщательной разработки принципов регулирования занятости как на макро-, так и на микроуровнях. Для решения проблемы безработицы можно использовать как значительные капитальные вложения, так и хозяйственные меры либо организационные ресурсы. Не менее актуальной является проблема распределения полномочий и ответственности государства, местной власти и частного предпринимательства в сфере обеспечения права жителей Украины на труд. Неотложным вопросом является создание системы эффективной социальной защиты работников и усовершенствование миграционной политики.

Научный руководитель – канд. экон. наук, доцент Чечетова-Терашвили Т. М.

Литература: 1. Демографический понятийный словарь/под ред. Л. Л. Рыбаковского. М.: ЦСП, 2003. 352. **2.** Шевчук В. Миграционные процессы как инструментальный фактор региональной «ловушки стагнации». URL: http://mev.lac.lviv.ua. **3.** Куревина И. Влияние интеграционных процессов на международную трудовую миграцию: региональный аспект. URL: http://niss.lviv.ua. **4.** Орловская Ю. Денежные переводы международных трудовых мигрантов как источник инвестиционных ресурсов украинской экономики. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2010_2/tom2/375.pdf. **5.** Малиновская Е. А. Трудовая миграция: социальные последствия и пути реагирования. Киев: НИСИ, 2011. 40 с. **6.** Новік В. Глобальні виміри міграції. *Державне регулювання імміграційних процесів в Україні. Віче.* 1999. № 5. С. 17–25. **7.** Ионцев В. А. Международная миграция населения: теория и методы изучения. М.: Диалог- МГУ, 1999. 370 с. **8.** Кузьмин А. Трудовая миграция из Украины в Россию: потоки, правовая ситуация, последствия // Миграция и рынки труда в постсоветской России. М.: Московский Центр Карнеги, 1998. С. 70–82.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

УДК 631.162

Чубук М. О.

Студент 4 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто світовий досвід державного регулювання соціальної відповідальності на підприємстві, практичну реалізацію принципів соціальної відповідальності на великих підприємствах, приділено увагу фінансовій звітності, що виступає інструментом розвитку соціальної відповідальності.*

Ключові слова: *соціальна відповідальність, корпоративна соціальна відповідальність, персонал, законодавче регулювання.*

© Чубук М. О., 2017

Аннотация. *Рассмотрены мировой опыт государственного регулирования социальной ответственности на предприятии, практическая реализация принципов социальной ответственности на крупных предприятиях, уделено внимание финансовой отчетности, которая выступает инструментом развития социальной ответственности.*

Ключевые слова: *социальная ответственность, корпоративна социальная ответственность, персонал, законодательное регулирование.*

Annotation. *In the article the global experience of state regulation of social responsibility in the company is considered, the implementation of the principles of social responsibility in large enterprises and the attention paid to the financial statements, which is an instrument of social responsibility.*

Keywords: *social responsibility, corporate social responsibility, personnel, legal regulation.*

У розвинених країнах світу ідея соціально відповідального бізнесу широко розповсюджена в суспільній свідомості. Протягом низки років накопичувалися та розбудовувалися технології, що забезпечують успішну реалізацію проектів і програм соціально відповідального бізнесу, вироблялися стандарти та критерії оцінки соціальної відповідальності компаній, виникли різні форми інституціоналізації відповідних соціальних практик. Накопичений ідейний багаж і практичний досвід соціально відповідального ведення бізнесу сьогодні вимагають наукового осмислення.

Проблематика соціальної відповідальності бізнесу займає належне місце в працях зарубіжних дослідників, таких як: Ф. Котлер, Г. Боуен, М. Фрідман, А. Керолл, М. Палацц, Р. Сімс, М. Хопкінс та ін.

Завдяки еволюційному розвитку соціальна відповідальність увійшла у всі сфери підприємництва та стала нормою ділової поведінки. Так, окрім організаційного розвитку та примноження прибутків, вона передбачає усвідомлення підприємством своєї відповідальності перед суспільством та довкіллям і прагнення прогресу людства в цілому.

Так постає необхідність аналізу світового досвіду задля розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні. Тому метою статті є вивчення світового досвіду законодавчого регулювання соціальної відповідальності на підприємствах.

Соціальна відповідальність – це соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин приписів, соціальних норм, а у випадку їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами [2].

У світовій практиці існує безліч міжнародних стандартів, що регулюють соціально-відповідальний бізнес на підприємствах. Найголовнішими є Закон «Про боротьбу з корупцією у зовнішньоекономічній діяльності», Закон «Про правопорушення відносно іноземних громадян» та Конвенція про боротьбу з хабарництвом.

Закон «Про боротьбу з корупцією у зовнішньоекономічній діяльності» був прийнятий Конгресом США у 1977 році. Цей закон забороняє американським компаніям, їх працівникам, а також посередникам, що діють від їхнього імені, давати або пропонувати хабарі іноземним державним чиновникам для того, щоб вплинути на їх дії або політику з метою отримання або збереження можливостей для ведення бізнесу в цій країні [5]. Ця заборона діє навіть у випадках, коли угода укладається повністю за межами США.

Закон про правопорушення щодо іноземних громадян встановлює відповідальність державних лідерів, корпорацій і вищих військових за дії, що порушують права громадян і мали місце в інших країнах. Закон був прийнятий в США в 1789 році, але нещодавно знову почав використовуватись як закон, потенційно важливий для регулювання діяльності американських багатонаціональних корпорацій.

Конвенція по боротьбі з хабарництвом «Організації економічного співробітництва і розвитку» була прийнята і вперше ратифікована Канадою в 2000 році, подалі вона була ратифікована ще в 33 країнах світу. Ця Конвенція є спробою виключити хабарництво з процесу здійснення міжнародних ділових операцій. Відповідно до цієї конвенції винні в дачі хабарів можуть бути осуджені до різних термінів тюремного заключення.

У 2014 році Україна підписала Меморандум взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо поглиблення співробітництва. Організація надає можливість її членам обговорювати та визначати напрямки політичного, економічного та соціального розвитку, обмінюватись досвідом, знаходити рішення проблем узгодженої політики та координувати внутрішню політику. Також ОЕСР надає урядам країн-членів рекомендації щодо вивчення, розробки та покращання соціально-економічної політики [3].

Моніторинг умов праці на підприємствах у країнах, що розвиваються, здійснює Міжнародна організація праці, що є головним контролюючим органом з цього питання. Корпорації вважають, що такий механізм незалежної перевірки допомагає об'єднати зусилля груп активістів, які виступають за вирішення тієї чи іншої про-

блеми; власники підприємств також вважають, що регулярні перевірки, що проводяться міжнародною організацією праці, допоможуть їм встановити нові ділові зв'язки з багатонаціональними корпораціями [3].

Існує ще багато інших законів і міжнародних угод, спрямованих на забезпечення соціальної відповідальності компаній в міжнародному бізнесі.

Ще одним дієвим засобом оцінки й аналізу впровадження та дотримання стратегії соціально-відповідального бізнесу є ведення соціальної звітності.

Соціальна звітність – це процедура складання звіту про соціальну діяльність компанії, що припускає використання порівнянних індикаторів і верифікацію окремих показників зовнішнім аудитором [8].

У 1997 році велика кількість корпорацій, недержавних організацій, агентств ООН створили Глобальну ініціативу з надання звітності (GRI). Він відображає економічні, соціальні й екологічні досягнення, має чіткі критерії, яких компанія повинна дотримуватися при його складанні. GRI сприяє підвищенню конкурентоспроможності компанії в галузі залучення інвестицій та участі в тендерах міжнародних організацій [6].

У 1999 році у Великобританії розроблений міжнародний стандарт AccountAbility 1000 (AA1000), призначений для виміру результатів діяльності компаній з етичних позицій та становить набір критеріїв, на основі яких може бути проведено аудит діяльності підприємства у соціальній сфері [7].

Зазначені особливості дозволяють вважати GRI та AA1000 взаємодоповнюючими стандартами: їхні переваги в максимальному ступені проявляються саме при їх поєднанні. В ідеальному випадку компанія може використовувати рекомендації AA1000 для ведення обліку, аудиту і створювати звіти за стандартом GRI.

Крім того, перевагою стандартизованого звіту є те, що його можна порівняти з іншими, він визнаний в міжнародному діловому співтоваристві і може бути врахований при присвоєнні соціального рейтингу.

Стандарти AA1000 і GRI не передбачають обов'язкового отримання компанією офіційного підтвердження її відповідності їх вимогам. Досить самостійно оголосити, що компанія веде звітність цими стандартами.

Для офіційного підтвердження того факту, що соціальна відповідальність є важливою складовою в діяльності компанії, був розроблений стандарт сертифікації SA 8000, який передбачає проходження компанією процесу сертифікації, який організовується зовнішньої аудиторською компанією, яка, своєю чергою, повинна бути сертифікована Міжнародною організацією соціальної звітності (Social Accountability International), організацією-розробником SA 8000.

SA 8000, на відміну від GRI і AA1000, охоплює вузький аспект соціальної відповідальності, а саме – дотримання компанією прав трудящих. Цей стандарт засновано на міжнародних нормах Міжнародної організації праці, Декларації ООН про права людини та Конвенції ООН про права дитини [1].

Характеризуючи в цілому міжнародну практику реалізації концепції соціальної відповідальності бізнесу, можна зазначити, що досвід реалізації концепції досить багатий та різноманітний і підтверджує існування різних підходів у цій галузі. Незважаючи на деякі відмінності, загальною характерною рисою як англосаксонської, так і континентальної моделі є те, що розвиток і впровадження механізмів соціальної відповідальності бізнесу підтримується державою, некомерційними організаціями та суспільством у цілому.

Сприйняття та підтримка державних органів влади визначною мірою встановлює ступінь орієнтованості бізнесових кіл країни на соціальну відповідальність та її дієвість, тому подальший розвиток повинен бути націлений саме на це.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Немашкало К. Р.

Література: 1. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика: навч. посіб./наук. ред. А. С. Редькін. Київ: Фарбований лист, 2013. 480 с. **2.** Лебедев И. В. Концепция социальной ответственности бизнеса: перспективы развития в Украине. *Проблемы теории и практики управления.* 2014. № 2. С. 44–51. **3.** Меморандум взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966_003. **4.** Софієнко А. В. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та сучасні тенденції. *Економічні інновації.* 2015. Вип. 47. С. 297–301. **5.** Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження. URL: http://www.un.org.ua/files/Concept_Paper.pdf. **6.** Тавер Е. И. Стандарты и социальная ответственность бизнеса. *Акционерное общество: вопросы корпоративного управления.* 2014. № 5. С. 12–18. **7.** Щекин Г. Социальное управление как система. *Проблемы теории и практики управления.* 2016. № 2. С. 114–121. **8.** Що таке корпоративна соціальна відповідальність? URL: http://csrgender.org.ua/sho_take_ksv/72-shho-take-korporativna-socialna-vidpovidalnist.html.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО БІЗНЕС-ПРОЦЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

УДК 65.012.3

Шаповалова В. Д.

Магістрант 2 року навчання
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Доведено, що грамотна регламентація логістичних бізнес-процесів є однією з важливих складових успіху проведення змін на підприємстві. Обгрунтовано зміст та етапи процесу регламентації в межах управління змінами на підприємстві. Встановлено, що наявність регламентів бізнес-процесів дозволяє не лише формалізувати перелік і визначити межі відповідальності виконавців, але й прискорити процеси впровадження заходів із удосконалення бізнес-процесів. Єдиною умовою успішності впровадження та використання регламентів бізнес-процесів є вчасна їх актуалізація.*

Ключові слова: *регламентація, бізнес-процес, логістичні бізнес-процеси, управління змінами, удосконалення бізнес-процесів.*

Аннотация. *Доказано, что грамотная регламентация логистических бизнес-процессов является одной из важнейших составляющих успешности проведения изменений на предприятии. Обоснованы содержание и этапы процесса регламентации в рамках управления изменениями на предприятии. Установлено, что наличие регламентов бизнес-процессов позволяет не только формализовать перечень работ и определить границы ответственности исполнителей, но и ускорить процессы внедрения мероприятий по усовершенствованию бизнес-процессов. Единственным условием успешного внедрения и использования регламентов бизнес-процессов является своевременная их актуализация.*

Ключевые слова: *регламентация, бизнес-процесс, логистические бизнес-процессы, управление изменениями, усовершенствование бизнес-процессов.*

Annotation. *It has been proved that the competent regulation of logistic business processes is one of the major components of successful changes at the enterprise. Substantiation of the content and the stages of regulation process within the management of changes at the enterprise have been made. It has been determined that business processes regulations allow not only to formalize the list of actions and determine the executors' responsibilities, but also to accelerate the processes of im¬plementation of business processes improvement actions. The only mandatory condition of successful implementation and usage of business processes regulation is their timely updating.*

Keywords: *regimentation, business-process, business-processes of logistics, change management, business processes improvement.*

Сучасні умови господарювання підприємств характеризуються нестабільністю та невизначеністю зовнішнього та внутрішнього середовища, динамічним розвитком ринку, підвищенням конкуренції, посиленням вимог споживачів до продукції (послуг). За цих умов транспортні підприємства (ТП) повинні бути більш гнучкими, перейти до чітких і ефективних процесів, здійснювати управління ними та сформувати структуру, діяльність якої спрямована на постійне поліпшення якості послуг і задоволення споживача. Це вимагає пошуку нових інструментів управління. Найбільш ефективним на сьогодні є застосування процесного підходу, що означає орієнтацію на бізнес-процеси різних напрямів підприємства, менеджмент бізнес-процесів.

Теоретичні та методичні основи формування та реалізації менеджменту бізнес-процесів підприємства розглядаються в дослідженнях зарубіжних і вітчизняних учених: Й. Беккера, Т. Девенпорта, М. Робсона, Ф. Уллаха, М. Хаммера, Дж. Чампі, Н. Абдикеєва, К. Безгіна, О. Виноградової, В. Гребнєва, В. Єліфєрова, М. Каменнової, О. Кандрашиної, В. Новака,В. Рєпіна, С. Тупкало, О. Філоненко, Н. Хрущ і багатьох інших. На транспорті цій проблемі присвячені роботи О. Дейнеки, В. Диканя, О. Криворучко, Л. Позднякової, Л. Української, В. Шинкаренка та ін. Однак, незважаючи на наявність певного наукового наробку, ряд принципово важливих завдань із формування та реалізації менеджменту бізнес-процесів не знайшли свого вирішення.

Метою статті є виявленны напрямів удосконалення бізнес-процесів у межах управління транспортного підприємства.

Процесний підхід – це розгляд всієї діяльності компанії як мережі взаємодіючих процесів, що протікають усередині організаційної структури компанії і реалізовують мету її існування [1].

© Шаповалова В. Д., 2017

Використання процесного підходу в управлінні підприємством передбачає більш глибоке розуміння поняття бізнес-процесів. Поняття «бізнес-процес», хоча і не отримало доки нормативного тлумачення, є таким, що найчастіше вживається. У широкому розумінні під бізнес-процесом розуміють «структуровану послідовність дій з виконання відповідного виду діяльності на всіх етапах життєвого циклу предмета діяльності» [2]. Бізнес-процес – це сукупність різних видів діяльності, в межах якої «на вході» використовується один або декілька ресурсів, а в результаті цієї діяльності «на виході» створюється продукт, що має цінність для споживача [3].

Деякі автори розглядають бізнес-процес як множину внутрішніх кроків (видів) діяльності зі створення продукції, необхідної клієнту, вартість, довговічність, сервіс та якість якої задовольняє споживача.

Бізнес-процеси в організації неоднорідні. По суті, організаційна діяльність – це сукупність взаємозалежних бізнес-процесів, які відображають реалізацію окремих функцій організації [4].

В основі методики ідеалізації бізнес-процесів лежить широко використовуваний в рамках системного підходу метод ідеальної системи, який полягає у спробі виробити ідеальні бізнес-процеси. Після того, як вони розроблені, необхідно виділити тільки ті їх ділянки, які неможливо безпосередньо реалізувати на практиці.

Головною метою статистичного управління процесами бізнесу є виділення чинників, що впливають на його ефективність, і класифікація їх на дві групи: чинники, що викликають хронічну варіацію процесу бізнесу; чинники, що викликають спорадичну варіацію.

У сучасній літературі та практичній діяльності використовується декілька підходів до опису бізнес-процесів підприємства: опис всіх процесів організації, опис тільки окремих процесів [5] та опис лише основних процесів. Ця ситуація зумовлена існуванням двох чітко виражених положень до розуміння процесного підходу: виділення в організації «наскрізних» бізнес-процесів і «повний» або системний підхід.

Перше розуміння процесного підходу «базується на виділенні в організації «наскрізних» процесів, їх описі і подальшій реорганізації» [6]. При цьому процес розуміють як «цілеспрямовану послідовність операцій (робіт, процедур), що приводить до заданого кінцевого результату – виходу процесу» [6]. Повний «системний» підхід, своєю чергою, передбачає «комплексний системний розгляд діяльності організації як сукупності процесів, розробку системи управління процесами з використанням принципів ISO серії 9000:2000» [6]. Процес (бізнес-процес) при цьому визначається як «стала цілеспрямована сукупність взаємопов'язаних видів діяльності, яка за визначеною технологією перетворює входи на виходи, що становлять цінність для споживача» [7].

У межах цих підходів розроблені різні моделі опису бізнес-процесів, такі як: визначення бізнес-процесів відповідно до життєвого циклу продукції (послуг), 13-процесна модель, опис процесів на основі стандартів серії ISO, підпорядкування бізнес-процесів стратегії тощо (рис. 1).

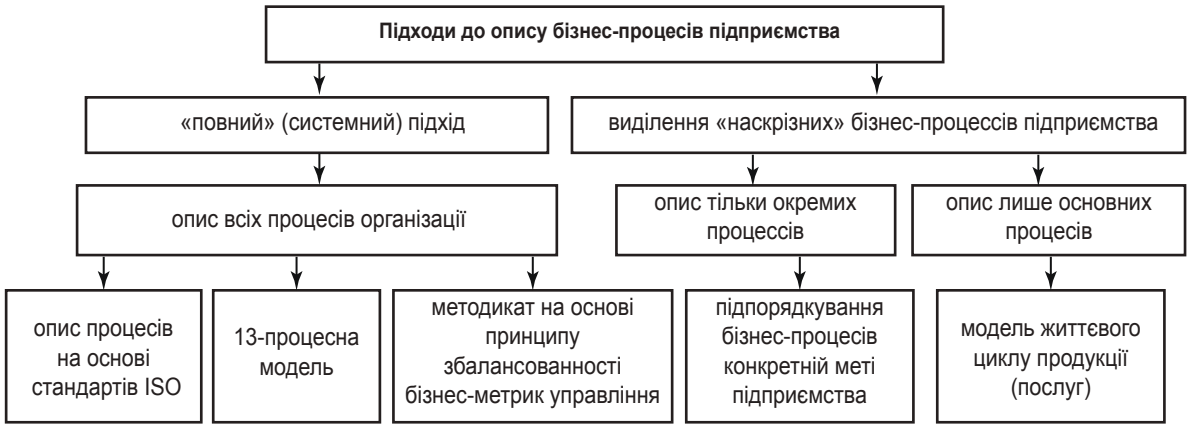

Рис. 1. **Моделі опису бізнес-процесів підприємства**

Бізнес-процеси АТП повинні являти собою мережу взаємодіючих і взаємозалежних видів діяльності для задоволення вимог споживачів, оскільки підприємства сфери послуг можуть ефективно функціонувати тільки за умови постійного створення цінності для клієнтів, персоналу, акціонерів, постачальників і суспільства взагалі. При цьому споживчу цінність розуміють як «здатність послуги задовольняти потреби або забезпечувати вимоги споживача» [1].

На думку автора, ці принципи відображаються в концепції ланцюжка цінностей М. Портера [6], згідно з якою вся діяльність підприємства може бути розділена на види діяльності, що техноло-гічно та економічно відрізняються, та за допомоги яких виконується комерційна діяльність.

Такі види діяльності і називаються цінними. При цьому ланцюжок створення цінності – «це послідовність первинних і вторинних (підтримуючих) видів діяльності, що беруть участь у створенні споживчої цінності для

споживача як у рамках організації, так і на всьому шляху від видобутку сировини до використання товару покупцем» [8].

Виділяючи ознаку бізнес-процесу створення цінності для споживачів, їх класифікація за ступенем виливу на отримання споживчої цінності на основні, забезпечуючі та управлінські є некоректною.Отже, пропонується всю діяльність підприємства умовно представити як взаємодію бізнес-процесів і процесів функціонування і управління підприємством. При цьому бізнес-процеси класифікуються на основні та забезпечуючі, а процеси функціонування і управління підприємством – на забезпечуючі та управлінські (табл. 1).

Таблиця 1

Ідентифікація процесів підприємства

Назва процесу	Характеристика
Основні бізнес-процеси	Процеси, які складають основну діяльність підприємства та орієнтовані на надання послуг (продукції), що забезпечують отримання доходу і створення безпосередньої цінності для споживача
Забезпечуючі бізнес-процеси	Процеси, орієнтовані на забезпечення ефективного функціонування основних бізнес-процесів і створення безпосередньої цінності для споживача
Управлінські процеси	Процеси, які охоплюють весь комплекс функцій управління на рівні кожного бізнес-процесу і бізнес-системи в цілому, мають опосередкований вплив на створення споживчої цінності
Забезпечуючі процеси	Процеси, результатом яких є створення необхідних умов для функціонування бізнес-процесів і підприємства в цілому, мають опосередкований вплив на створення споживчої цінності

У сучасних економічних умовах становлення та розвитку підприємств існують об'єктивні причини, які вказують та обґрунтовують необхідність переходу до застосування та впровадження процесно-орієнтованої моделі управління підприємством. Результатом дослідження цієї статті є розгляд функціонування організації сучасного виробничого процесу підприємства як сукупності окремих взаємозв'язаних бізнес-процесів, визначення та групування методів їх удосконалення та своєчасного впровадження залежно від зміни умов виробничих відносин і зовнішнього середовища.

Таким чином, грамотна регламентація логістичних процесів дозволяє відчутно знизити логістичні витрати та підвищити загальну ефективність управління підрозділами підприємства. У статті здійснено обґрунтування змісту та етапів регламентації логіс-тичних бізнес-процесів у межах управління змінами автотранспортного підприємства. Доведено, що регламентація не лише сприяє впровадженню змін на автотранспортному підприємстві, а й є невід'ємною частиною процесу їх реалізації за умови регулярного пе-регляду та вчасної актуалізації розроблених документів. Одним із найважливіших етапів впровадження регламентації процесів підприємства є розробка положень щодо актуалізації розроблених документів. Якщо завдання актуалізації регламентів не буде виконане, то регламентація бізнес-процесів повністю втратить свій зміст і призведе до затримок у процесах реалізації змін та удосконалень у відповідь на зміни вимог споживачів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Грузіна і. А.

Література: 1. Елиферов В. Г., Репин В. В. Бизнес-процессы. М.: Инфра-М, 2004. 320 с. **2.** Нестеров А. В. Регламентация. М.: Высшая школа, 2009. 152 с. **3.** Бубнов С. А. Улучшение логистики торговых компаний: практика эффективной регламентации // Логист.ру. URL: http://logist.ru. **4.** Баринов Ю. В. Управление изменениями бизнес-процессов в интегрированных экономических системах. *Российское предпринимательство.* 2007. № 8. Вып. 2 (96). С. 9–14. **5.** Шинкаренко В. Г., Ананко І. М. Моделювання логістичних бізнес-процесів. *Економіка транспортного комплексу.* 2014. № 23. С. 135–144. **6.** Ойхман Е. Г., Попов Э. М. Реинжиниринг бизнеса: реинжиниринг организации и информационные технологии. М.: Финансы и статистика, 1997. 345 с. **6.** Робсон М., Уллах Ф. Практическое руководство по реинжинирингу бизнес-процессов. М.: ЮНИТИ, 1997. 224 с.

ВАРІАНТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЕМСТВ

УДК 338.48

Шахова К. М.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто сутність конкурентоспроможності туристичних організацій, виявлено основні варіанти їх підвищення. Доведено, що конкурентоспроможність будь-якого туристського підприємства безпосередньо залежить від якості наданих туристських послуг. При цьому під якістю туристичних послуг мають на увазі відповідність одержуваних клієнтом туристичних послуг його потребам і встановленим нормам і стандартам. Виділено основні елементи якості туристичних послуг: базову якість, що припускає обов'язкові властивості туристичної послуги; очікувану якість, що включає в себе технічні та функціональні характеристики туристичних послуг, заявлені виробниками туристичних послуг; бажану якість, що полягає в отриманні незапланованих благ, які знаходяться у галузі мрій споживача.*

Ключові слова: *конкурентоспроможність туристичної організації, якість обслуговування, якість туристичних послуг, прийоми підтверджених послуг.*

Аннотация. *Рассмотрены сущность конкурентоспособности туристических организаций, выявлены основные варианты их повышения. Доказано, что конкурентоспособность любого туристского предприятия напрямую зависит от качества предоставляемых туристических услуг. При этом под качеством туристических услуг имеют в виду соответствие получаемых клиентом туристических услуг его потребностям и установленным нормам и стандартам. Выделены основные элементы качества туристических услуг: базовое качество, предполагающее обязательные свойства туристической услуги; ожидаемое качество, включающее в себя технические и функциональные характеристики туристических услуг, заявленные производителями туристических услуг; желаемое качество, заключающееся в получении незапланированных благ, которые находятся в области мечтаний потребителя.*

Ключевые слова: *конкурентоспособность туристической организации, качество обслуживания, качество туристических услуг, приемы подтвержденных услуг.*

Annotation. *The article considers the subject matter of the tourist company competitiveness, some important ways are distinguished to improve it. It is proved that the competitiveness of any tourist company directly depends on the provided service quality. In this connection we understand tourism service quality as the correspondence between the services obtained by the client and customer's demands and set standards. The key elements of the tourism service quality are distinguished in the article: primary quality: it implies required tourism service characteristics; expected quality that comprises technical and performance characteristics of the services the tourism provider announces; the desired quality it means to get unplanned benefit that is in the provider's dreaming area.*

Keywords: *tourist company completitiveness, service support quality, tourism service quality,service quality proving ways.*

Значення сфери послуг, як в Україні, так і в усьому світі, набуває все більшої ваги у зв'язку з сучасним економічним розвитком. Україна володіє значним потенціалом, який веде до зростання туристичної привабливості держави. Актуальною проблемою для підприємств туристичної індустрії є, була і буде конкурентоспроможність, яка відображається як туристичний продукт. Рішення проблемних питань щодо якості туристичного продукту позитивно впливає на поліпшення управлінських процесів як на мікрорівні (підприємство), так і на макрорівні (держава). Головним завданням, яке стоїть перед українськими туристичними підприємствами, є забезпечення різносторонніх туристичних потреб жителів України й іноземних туристів. Розвиток ринку туристичних послуг України зумовив також ряд значних протиріч, які уособлюють труднощі переходу туристичного підприємства до сучасних умов господарювання. Для досягнення конкурентоспроможності підприємству на міжнародному й українському ринках потрібно мати переваги не тільки за рахунок лідирування по витратах або ціні, але й по впровадженню нових ідей, як у виробничу сферу, так і в управління, стратегічний розвиток. Підприємства туристичного характеру стикаються з необхідністю підвищення конкурентоспроможності на міжнародному й українському ринках, проблемами адаптації до особливостей ринків, що розвиваються, і необхідністю реалізації ринкових можливостей, все це характеризує неефективне управління туристичними підприємствами на українському туристичному ринку.

© Шахова К. М., 2017

На думку багатьох українських експертів, наприклад, таких як К. Браймер, А. Чудновський, М. Жукова, В. Сенінь підвищення конкурентоспроможності української туристичної індустрії в цілому можливо завдяки:

- підвищенню якості матеріально-технічної бази туризму та її інфраструктури;
- забезпеченню висококваліфікованими фахівцями підприємства туризму та готельного господарства;
- розробці та реалізації стратегічних програм розвитку суб'єктів індустрії туризму;
- підтримці і ефективному використанню туристських ресурсів;
- розвитку та підтримці взаємодії туристичної індустрії з суміжними галузями [1].

Таким чином, однією з основних задач розвитку туристичного бізнесу в Україні є необхідність підвищення ефективності управління якістю обслуговування. Найбільш ефективними та результативними підприємствами у сфері туризму є ті, що орієнтовано працюють на клієнта, та його споживчі переваги. Умови ринкових відносин дають постановку нових цілей, що обумовлює потребу вдосконалення управлінських рішень. Автор Волков Ю. Ф. зауважив, що збільшення попиту на туристичні послуги спричинило і збільшення пропозиції за рахунок появи нових туристських підприємств, таким чином, надання якісного обслуговування є основною перевагою в конкурентній боротьбі [2]. Як ми розуміємо, для того щоб забезпечити провідну позицію на туристичному ринку, необхідно забезпечити продукт конкурентними перевагами. Конкурентні переваги – це матеріальні та нематеріальні активи, а також сфери діяльності, які стратегічно важливі для туристського підприємства і дозволяють йому перемагати в конкурентній боротьбі.

Отже, конкурентні переваги – це якість продукції і послуг, що надаються. Ці фактори забезпечують фірмі престиж, притік клієнтів. Якщо фірма вже має позитивний імідж на ринку, свою клієнтську базу та своїх постійних відвідувачів, це дозволяє їй скоротити витрати на рекламу, що також позначиться на собівартості продукту. Також автор Чудновський А. Д. виділив ще одну стратегію, яка в собі несе створення конкурентних переваг і є диференціацією, тобто наданням продукту або послуги відмінних рис, які сподобалися б покупцеві. Він зауважив, що стратегія спрямована на те, щоб зробити продукт не таким, яким роблять його конкуренти. Диференціація може виражатися в наданні продукту унікальних властивостей, причому цей продукт може бути масового споживання. Поліпшення показників діяльності компанії за рахунок більш високих обсягів продажів і диференціації туристичного продукту, постійного моніторингу поточного стану справ на ринку і оперативного коректування планів – це є ключ до успіху в конкурентній боротьбі на туристичному ринку. Також важлива висока професійна підготовка співробітників туристичних організацій [3].

Одними з основних сфер діяльності підприємства є маркетингові дослідження. Вони є важливим фактором, що дозволяє вибудувати політику просування туристичного продукту в конкурентному середовищі, збільшити його якість порівняно з конкурентами є маркетингові дослідження, як вважає Волков Ю. Ф., у своїй роботі «Готельний і туристичний бізнес». Маркетингові дослідження туристичного продукту – це процес розробки, просування і реалізації послуг, орієнтований на виявлення спеціальних потреб на ринку. Вони повинні допомогти клієнтам оцінити послуги сервісної організації і зробити правильний вибір. Туристичним фірмам ж маркетингові дослідження дозволяють краще пізнати потреби споживачів і рівень якості товарів конкурентів. У загальному вигляді маркетингові дослідження – це збір, обробка й аналіз даних про ринок, конкурентів, споживачів, ціни, внутрішній потенціал туристичного підприємства з метою зменшення невизначеності, супутньої прийняттю маркетингових рішень [2]. Заключним етапом маркетингових досліджень конкурентів є побудова конкурентної карти ринку. Вона являє собою класифікацію конкурентів по займаній ними позиції на ринку.

З урахуванням вищесказаного можливо домогтися не тільки необхідної якості окремо взятої послуги або продукції, а й підвищення якості обслуговування в цілому, а отже, підвищенню конкурентоспроможності організації. Аналізуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що дотримання певних вимог до якості послуг і продукції дозволяє уникнути помилок, які можуть виникнути у процесі надання послуг і спричинити додаткові витрати, а також гарантує надійність функціонування діяльності на підприємствах туристичної індустрії. На конкурентоспроможність підприємства туристичного напрямку впливають не тільки якісні і цінові параметри, але і рівень менеджменту, система управління грошовими потоками, стан ринку, ступінь впровадження інновацій, мотивація і кваліфікація робочого персоналу. Але, незважаючи на всі ці умови, найважливішу роль займає маркетинг. Основні завдання маркетингу – це виявити найбільш значущі потреби споживачів, облік змін їх переваг, оцінка перспективності підрозділів ринку, розробка та здійснення ефективних стратегій щодо підвищення конкурентоспроможності. Присутність конкуренції є важливою умовою для формування конкурентоспроможності товарів і туристичні підприємства в цілому.

Конкурентоспроможність товару є здатністю продукції бути привабливою для споживачів, відповідати запитам конкурентного ринку порівняно з іншими аналогічними виробами. Вона визначається, з одного боку, ціною, що встановлюються продавцями товарів, з іншого боку – якістю цього товару. Крім цього, на конкурен-

тоспроможність впливають і інші фактори: популярність того чи іншого товару, реклама, імідж підприємства, місце фірми на ринку цього товару, коливання попиту. Таким чином, під конкурентоспроможністю товару, слід розуміти сукупність його характеристик, що відрізняють його від аналогічних продуктів. Як зауважив автор А. Ананян у своїй роботі «Значення управлінського аналізу в сучасних умовах розвитку економіки», це поняття являє собою систему споживчих, економічних і технічних показників: технічний рівень вироби, функціональні, соціальні й інші корисні властивості, ціна покупки та витрати на споживання. Моніторинг конкурентоспроможності проводиться за допомогою порівняльного аналізу перерахованих показників із рівнем аналогічних показників конкурентів [4].

Різні автори, а саме Н. Чумакова, Ю. Волков, К. Браймер у своїх визначеннях конкурентоспроможності використовують найчастіше такі терміни, як: якість, корисність, привабливість, співвідношення «ціна – якість», витримка конкуренції та ін. Нам же видається, що конкурентоспроможність – це системний показник товару, наслідок роботи всіх елементів маркетингу, який забезпечує виграшне становище на ринку.

Визначення конкурентоспроможності туристичного підприємства полягає в тому що це процес більш складний, що він має перевагу щодо інших підприємств цієї галузі на території держави та за його межами. Основа конкурентоспроможності туристичного підприємства являє собою система його конкурентних привілеїв. На основі порівняльного аналізу різних підходів з дослідження конкурентних переваг підприємства необхідно здійснювати їх систематизацію. Систематизація, своєю чергою, у кожного туристичного підприємства своя. Крім цього, якщо організація володіє конкурентною перевагою, то вона, своєю чергою, поділяється на фактори: внутрішні (майже цілком визначаються керівництвом організації) і зовнішні (поява цих факторів вже в невеликому ступені залежить від організації). До типової конкурентоспроможності відносять такі переваги, як: ринкові, управлінські, технічні, структурні, ресурсні.

Н. Чумакова у роботі «Економічний аналіз» класифікує заходи, що підвищать конкурентоспроможність туристичного підприємства таким чином:

- забезпечення конкурентоспроможності продукції в цільових секціях ринку. Під конкурентоспроможністю товару розуміється його умовна та узагальнена властивість, що відбиває його вигідні відмінності від продукції конкурента за ступенем задоволення потреби і за витратами на неї;
- підвищення продуктивності туристичного підприємства і його підрозділів до високого рівня в цій галузі. З цим показником відкривається можливість успішної роботи в майбутньому;
- постійне використання нових технологій;
- виготовлення продукту такої якості, яка відповідає вітчизняним і світовим стандартам;
- проведення постійного навчання та підвищення кваліфікації кадрів [5].

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності туристичного підприємства досягається шляхом орієнтації на споживчу сферу, підвищення якості продукції, що випускається, ефективну реалізацію товарів і послуг. Завдяки цьому збільшується показник конкурентоспроможності туристичного підприємства, його вміння максимально використовувати свій трудовий, виробничий і фінансовий потенціал. Також на рівень якості і конкурентоспроможності продукції підприємства впливають багато різнопланових показників. Досягти необхідного рівня якості і конкурентоспроможності, що реалізовуються на відповідних ринках товарів, можна різними способами, скоординованими в часі та просторі. До важливих і ефективних способів цілеспрямованого підвищення якості продукції, її конкурентоспроможності на світовому ринку взагалі обґрунтовано відносять поліпшення стандартизації як головного інструменту фіксації і забезпечення певного рівня якості.

Науковий керівник – канд. наук з держав. управл., доцент Ахмедова О. О.

Література: 1. Браймер К. Основи управління підприємствами та організаціями індустрії гостинності. *Alma mater: Вісник вищої школи.* 2013. № 6. С. 40–47. **2.** Волков Ю. Ф. Гостиничный и туристический бизнес. Ростов-на-Дону: Феникс, 2011. 348 с. **3.** Чудновский А. Д., Жукова М. А., Сенин В. С. Управление индустрией туризма: учеб. пособие. М.: КНОРУС, 2007. 416 с. **4.** Ананян А. Э., Чумакова Н. А. Значение управленческого анализа в современных условиях развития экономики // Экономическая наука в XXI веке: проблемы, перспективы, информационное обеспечение: Междунар. науч.-практ. конф. студентов, аспирантов, магистрантов и преподавателей. Ред.: Ю. И. Сигидов, М. А. Коровина, А. В. Чухнов. 2013. С. 280–285.

ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ТРУДОВЫЕ СПОРЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ ИЗ ТРУДОВЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ

УДК 331.104:349.2 (477)

Шашкова О. С.

Студент 3 курса
факультета экономики и права ХНЭУ имени С. Кузнеца

Аннотация. *Классификация гражданских дел, возникающих из трудовых отношений, дает возможность установления общей процессуальной формулы подготовки и рассмотрения судом дел каждой группы (категории). На основании анализа законодательства Украины, судебной практики и доктрины трудового права обоснована необходимость выделения категорий гражданских дел, возникающих из трудовых правоотношений.*

Ключевые слова: *трудовой спор, индивидуальные споры, категория дел, конфликт, разногласия, трудовое законодательство.*

Анотація. *Класифікація цивільних справ, що виникають з трудових відносин, дає можливість встановлення загальної процесуальної формули підготовки та розгляду судом справ кожної групи (категорії). На підставі аналізу законодавства України, судової практики та доктрини трудового права обґрунтовано необхідність виділення категорій цивільних справ, що виникають із трудових правовідносин.*

Ключові слова: *трудовий спір, індивідуальні спори, категорія справ, конфлікт, розбіжності, трудове законодавство.*

Annotation. *Classification of civil cases arising from labor relations, gives the possibility of establishing a General procedure, formula preparation and adjudication of cases of each group (category). On the basis of analysis of Ukrainian legislation, judicial practice and doctrine of labour law the necessity of allocation of such categories of civil cases arising from employment relationships arising from labour relations, which will contribute to the formation of uniform judicial practice of consideration of cases.*

Keywords: *labor disputes, individual disputes, cases, conflict, disputes, labor legislation.*

Индивидуальный трудовой спор – это разногласия между работником и работодателем по вопросам применения норм трудового законодательства, о которых заявлено в орган, компетентный рассматривать трудовые споры.

Трудовое законодательство, вопреки общему порядку рассмотрения споров, установленному процессуальным законодательством, предусматривает определенные особенности рассмотрения отдельных видов индивидуальных трудовых споров как комиссиями по трудовым спорам, так и в судебном порядке, в частности споров, связанных с: незаконным увольнением работника; незаконным переводом работника на другую работу; изменением формулировки причин увольнения; удовлетворением денежных требований; возмещением работодателем морального ущерба работнику; незаконное увольнение или перевод.

Порядок рассмотрения индивидуальных трудовых споров урегулирован главой 15 Кодекса законов о труде Украины.

Трудовые споры рассматриваются:

1) комиссиями по трудовым спорам;

2) районными, районными в городе, городскими или районными судами.

Такой порядок рассмотрения трудовых споров, возникающих между работником и собственником или уполномоченным им органом, применяется независимо от формы трудового договора. Установленный порядок рассмотрения трудовых споров не распространяется на споры о досрочном освобождении от выборной платной должности членов общественных и иных объединений граждан по решению органов, которые их избрали.

Комиссия по трудовым спорам является обязательным первичным органом по рассмотрению трудовых споров, возникающих на предприятиях, в учреждениях, организациях, за исключением споров, указанных в ст. 222, 232 настоящего Кодекса [1]. Трудовой спор подлежит рассмотрению в комиссии по трудовым спорам, если работник самостоятельно или с участием профсоюзной организации, представляющей его интересы, не урегулировал разногласия при непосредственных переговорах с собственником или уполномоченным им органом.

© Шашкова О. С., 2017

Комиссия по трудовым спорам избирает из своего состава председателя, его заместителей и секретаря комиссии. По решению общего собрания (конференции) трудового коллектива предприятия, учреждения, организации могут быть созданы комиссии по трудовым спорам в цехах и других аналогичных подразделениях. Эти комиссии избираются коллективами подразделений и действуют на тех же основаниях, что и комиссии по трудовым спорам предприятий, учреждений, организаций.

В случае несогласия с решением комиссии по трудовым спорам работник или собственник, или уполномоченный им орган могут обжаловать ее решение в суд в десятидневный срок со дня вручения им выписки из протокола заседания комиссии или его копии. Пропуск указанного срока не является основанием отказа в принятии заявления. Признав причины пропуска уважительными, суд может восстановить этот срок и рассмотреть спор по существу. В случае, когда пропущенный срок не будет восстановлен, заявление не рассматривается, и остается в силе решение комиссии по трудовым спорам [2].

Непосредственно в районных, районных в городе, городских или горрайонных судах рассматриваются трудовые споры по заявлениям:

1) работника или владельца, или уполномоченного им органа, когда они не согласны с решением комиссии по трудовым спорам предприятия, учреждения, организации (подразделения);

2) прокурора, если он считает, что решение комиссии по трудовым спорам противоречит действующему законодательству.

Непосредственно в районных, районных в городе, городских или судах рассматриваются трудовые споры по заявлениям:

1) работников предприятий, учреждений, организаций, где комиссии по трудовым спорам не избираются;

2) работников о восстановлении на работе независимо от оснований прекращения трудового договора, изменении даты и формулировки причины увольнения, оплате за время вынужденного прогула или выполнения нижеоплачиваемой работы, за исключением споров работников, указанных в части третьей ст. 221 и ст. 222 настоящего Кодекса законов о труде [1];

3) руководителя предприятия, учреждения, организации (филиала, представительства, отделения и другого обособленного подразделения), его заместителей, главного бухгалтера предприятия, учреждения, организации, его заместителей, а также должностных лиц, таможенных органов, государственных налоговых инспекций, которым присвоены персональные звания, и должностных лиц государственной контрольно-ревизионной службы и органов государственного контроля по ценам; руководящих работников, избираемых, утверждаемых или назначаемых на должности государственными органами, органами местного и регионального самоуправления, а также общественными организациями и другими объединениями граждан, по вопросам увольнения , изменения даты и формулировки причины увольнения, перевода на другую работу, оплаты за время вынужденного прогула и наложения дисциплинарных взысканий, за исключением споров работников, указанных в части третьей ст. 221 и ст. 222 настоящего Кодекса [1];

4) собственника или уполномоченного им органа о возмещении работниками материального ущерба, причиненного предприятию, учреждению, организации;

5) работников по вопросу применения законодательства о труде, который в соответствии с действующим законодательством предварительно был разрешен собственником или уполномоченным им органом и выборным органом первичной профсоюзной организации (профсоюзным представителем) предприятия, учреждения, организации(подразделения) в пределах предоставленных им прав.

Непосредственно в районных, районных в городе, городских или судах рассматриваются также споры об отказе в приеме на работу:

– работников, приглашенных на работу в порядке перевода с другого предприятия, учреждения, организации;

– молодых специалистов, окончивших высшее учебное заведение и в установленном порядке направлены на работу на данное предприятие, в учреждение, организацию;

– беременных женщин, женщин, имеющих детей до трех лет или ребенка-инвалида, а одиноких матерей – при наличии ребенка в возрасте до четырнадцати лет;

– выборных работников после окончания срока полномочий;

– работников, которым предоставлено право возвратного приема на работу;

– других лиц, с которыми собственник или уполномоченный им орган в соответствии с действующим законодательством обязан заключить трудовой договор [3].

Стороны трудового спора в зависимости от видов общественных отношений – те субъекты, которые являются носителями соответствующих субъективных прав и обязанностей в рамках коллективного или индивидуаль-

ного трудового правоотношения. В индивидуальных правоотношениях – работник и работодатель; в коллективных – объединение или коллектив и работодатель.

Обратимся к зарубежному опыту разрешения трудовых споров – проанализируем особенности трудовой юстиции, функционирующей в ряде стран, в частности во Франции и Федеративной Республике Германия. В основном процесс рассмотрения трудовых споров в указанных странах основан, прежде всего, на проведении примирительных процедур, дабы урегулировать возникшие разногласия на этом этапе, предотвратив обращение заинтересованных лиц за судебной защитой. Примирение сторон на досудебном этапе разрешения индивидуальных трудовых споров в целях снижения количества споров, поступающих в суды общей юрисдикции, характерно для большинства стран мира, например, США, Англии, Испании, Италии, Швейцарии, Японии, Австралии, Чехии, Венгрии, Болгарии и некоторых других. Такая процедура является довольно эффективной. Так, установлено, что, в Германии около 80 % трудовых дел разрешаются в процессе обязательной процедуры примирения [4].

Очевидно, что целью рассмотренной примирительной процедуры является урегулирование возникшего спора на досудебной стадии, минимизация количества споров, рассматриваемых в судебном порядке, урегулирование конфликта с минимальными для сторон потерями (материальными, временными, моральными).

Таким образом, примирительные процедуры, применяемые для разрешения индивидуальных трудовых споров, не ограничивают право работников на судебную защиту, имеют целью неформализованное разрешение споров.

Комиссии по трудовым спорам, действующие в ряде стран бывшего СССР, например, в Республике Беларусь, Украине, Кыргызской Республике, согласительная комиссия в Республике Казахстан по своему правовому положению во многом схожи с комиссиями по трудовым спорам, формируемыми в соответствии с современным трудовым законодательством Российской Федерации.

Опыт зарубежных стран привел к выводу о том, что примирение сторон признается во многих правовых системах, а опробованная досудебная стадия разрешения индивидуальных трудовых споров, действует эффективно, удобна для спорящих сторон.

За рубежом существуют две основные модели рассмотрения индивидуальных трудовых споров в судах. Это либо общая юстиция (Италия, Нидерланды), либо специализированная трудовая юстиция (Великобритания, ФРГ, Австрия, Франция, Бельгия, Швеция, Норвегия, Финляндия, Канада (провинция Квебек), Япония, Израиль и др.

Предусмотрена также ответственность за нарушение законодательства о коллективных трудовых спорах. Лица, виновные в нарушении законодательства, несут дисциплинарную, административную, гражданско-правовую или уголовную ответственность. В заключении можно сказать о том, что лучше решать трудовые споры не доходя до стадии суда, а в решении трудовых споров можно применять зарубежный опыт.

Научный руководитель – преподаватель Чуприна Я. О.

Литература: 1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws. **2.** Яресько А. Целесообразность функционирования комиссий по трудовым спорам. *Право Украины.* 2013. № 4. С. 53–55. **3.** Чанышева Г., Фадєєнко А. Рассмотрение судами дел в спорах, возникающих из трудовых правоотношений (отдельные вопросы). *Право Украины.* 2009. № 8. С. 58–63. **4.** Лозовой С. В. Правовое регулирование индивидуальных трудовых споров: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.05. Харьков, 2009. 206 с.

ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ЯК ІНДИКАТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ КРАЇНИ

УДК 330.15

Шевченко Ю. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто тенденцію розвитку людського капіталу в економіці України та фактори, які на неї впливають. Проаналізовано динаміку індексу людського розвитку за 2012–2016 рр., позицію України серед інших країн світу за рівнем розвитку людського потенціалу. Виділено основні шляхи покращення цього показника.*

Ключові слова: *індекс людського розвитку, людський капітал, напрями розвитку людського капіталу, паритет купівельної спроможності (ПКС).*

Аннотация. *Рассмотрена тенденция развития человеческого капитала в экономике Украины и факторы, которые на нее влияют. Проанализированы динамика индекса человеческого развития за 2012–2016 гг., позиция Украины среди других стран мира по уровню развития человеческого потенциала. Выделены основные пути улучшения этого показателя.*

Ключевые слова: *индекс человеческого развития, человеческий капитал, направления развития человеческого капитала, паритет покупательской способности (ППС).*

Annotation. *The article is about development trend of human capital in the economy of Ukraine and factors which influence it. The dynamics of the human development index in 2012–2016, the position of Ukraine among other countries in terms of human development were analyzed. Ways how to improve this factor were suggested.*

Keywords: *human development index, human capital, directions of development of human capital, purchasing power parity (PPP).*

Актуальність теми дослідження. Розвиток людини являє собою процес розширення свободи людей жити довгим, здоровим і творчим життям, активно брати участь у забезпеченні справедливості та сталості розвитку на планеті. Для України в розрізі переходу на новий рівень відносин з розвинутими країнами Європи є надзвичайно актуальним питання різнопланових стратегій розвитку держави. Необхідність прийняття ефективних управлінських рішень у галузі сталого розвитку, потребує усвідомлення природи Індексу людського розвитку (ІЛР) для визначення напрямків фінансування програм розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо людського розвитку в Україні, відтворення та використання людських ресурсів досліджували такі науковці, як: А. Давидов [1], В. Куценко [2], В. Удовиченко [2] та ін. Поняття «індекс розвитку людського потенціалу» ввів у науку пакистанський економіст Мальбух уль Хаку. Однак більшість учених усього світу погоджується з тим, що механізм вимірювання індексу людського розвитку, застосовуваний ООН є не повністю допрацьованим і вимагає корекції.

Метою статті є дослідити показники ІЛР в Україні за останні 5 років та порівняти з іншими країнами світу, які більш орієнтовані на соціальний захист своєї країни.

Результати дослідження. Зараз людський капітал є найбільш цінним ресурсом і ключовою ціллю будь-якого суспільства, а головним критерієм соціально-економічного прогресу виступають досягнення в галузі розвитку людини та задоволення його потреб. Під людським капіталом розуміють сукупність якісних характеристик, що мають економічний характер, інтегрованих в органічну систему особистісного потенціалу індивіда, які сприяють створенню додаткової вартості та капіталізація яких приносить дохід її власнику. У світовій практиці для оцінки розвитку людського капіталу використовують різні показники, найбільш значущим із яких на макрорівні є індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Індекс людського розвитку (ІЛР) / Human Development Index (HDI) – це комбінований показник, що характеризує розвиток людини в країнах і регіонах світу. Щорічно розраховується експертами Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) спільно з групою незалежних міжнародних експертів, які використовують у своїй роботі, поряд з аналітичними розробками, статистичні дані національних інститутів і міжнародних організацій [3].

© Шевченко Ю. О., 2017

При підрахунку ІЛР враховуються 3 види показників:

1) Очікувана тривалість життя – оцінює довголіття.

2) Рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання.

3) Рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в доларах США [4] .

У 2010 році група індикаторів, які вимірюють ІЛР, було розширено, а сам індекс піддався істотному коригуванню. На додаток до використовуваного ІЛР, який є зведеним показником, що спирається на середні статистичні дані і не враховує внутрішньої нерівності, були введені три нові індикатори: Індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), Індекс гендерної нерівності (ІГН) і Індекс багатовимірної бідності (ІББ) [5] .

Залежно від значення ІЛР країни прийнято класифікувати за рівнем розвитку: дуже високий (49 країни), високий (57 країн), середній (37 країн) і низький (45 країн) рівень. Як видно з табл. 1 [5; 6], лідером є Норвегія, а загалом в топ-10 прослідковується тенденція до підвищення показника ІРЛ та приближення його до одиниці. Україна входить до країн з високим рівнем розвитку. Країни з дуже високим рівнем розвитку ІРЛ є важливими гравцями як на економічному, так і на політичному світовому ринкові, що свідчить про ефективність їх соціально-економічних програм. У деяких країнах (Великобританія, США, Канада) проблеми розроблення та обґрунтування показників сталого розвитку досліджують спеціальні інститути.

Таблиця 1

Рейтинг країн за Індексом людського потенціалу, 2016 р. [5; 6]

Ранг у 2016 р.	Зміна порівняно з 2015 р.	Країна	ІРЛ	Зміна ІРЛ
1	-	Норвегія	0,949	+0,001
2	+1	Австралія	0,939	+0,002
2	-	Швейцарія	0,939	+0,001
4	-	Німеччина	0,926	+0,002
5	+1	Данія	0,925	+0,002
5	-1	Сінгапур	0,925	+0,001
7	-1	Нідерланди	0,924	+0,001
8	-	Ірландія	0,923	+0,003
9	-	Ісландія	0,921	+0,002
10	-1	Канада	0,920	+0,001
10	+1	США	0,920	+0,002
...	...	...	...	...
84	-3	Україна	0,743	-0,005
188	-	Центральна Африканська Республіка	0,352	+0,005

Після вдосконалення міжнародної методики розрахунку Індексу людського розвитку Україна вперше за тривалий час опинилася у групі країн з високим рівнем людського розвитку. Більш детально ситуацію по ІЛР відображено в табл. 2 [6].

Таблиця 2

Дані показників ІРЛ України в 2016 р.

Показник	Значення
Очікувана тривалість життя, років	71,1
Очікувана тривалість навчання, років	15,3
Внутрішній національний дохід на душу населення за ПКС	7361

Проаналізувавши рис. 1, можна прослідкувати тенденцію впродовж 2012–2015 рр. до покращення значень ІЛР, однак в 2016 р. прослідковується спад [6].

Враховуючи наявність більш широкого спектра інформації для аналізу, українські дослідники розробили власну методику розрахунку регіонального індексу людського розвитку, яка загалом інтегрує 94 показники людського розвитку за дев'ятьма основними його аспектами: стан і охорона здоров'я населення, фінансування людського розвитку, рівень освіти населення, екологічна ситуація, демографічний розвиток, розвиток ринку праці,

соціальне середовище, матеріальний добробут населення, умови проживання населення. Проте розрахунок Індексу людського розвитку дозволяє оцінити лише рівень добробуту людей досягнутий на конкретний момент часу [2] .

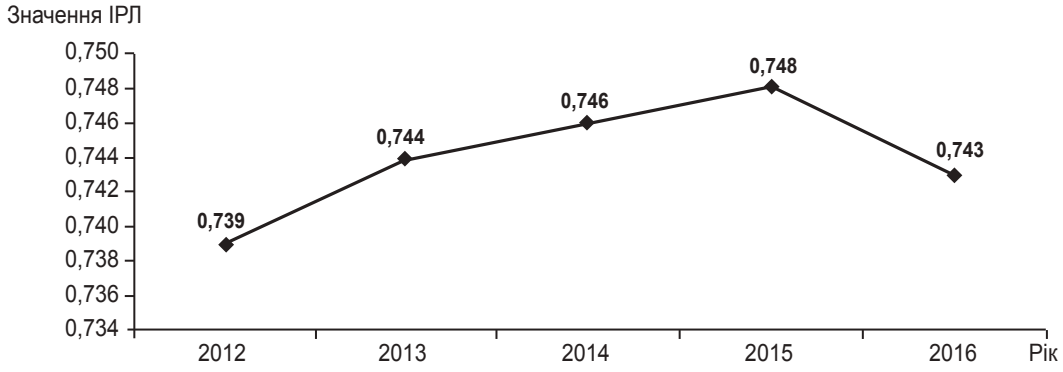

Рис. 1. **Динаміка зміни Індексу людського розвитку в Україні, 2012–2016 рр.**

Людський капітал відіграє одну з провідних ролей у формуванні конкурентоспроможності економіки України, а збереження і примноження її потенціалу має стати пріоритетним завданням державної політики. Для прискорення розвитку людського капіталу необхідно до ІРЛ включити додаткові складові, які впливають на формування людського капіталу. Надзвичайно важливим є і удосконалення системи охорони здоров'я нації та пропагандування здорового способу життя, урегулювання військового конфлікту на сході країни, оскільки ці чинники впливають на тривалість життя. Необхідно також створити сприятливі умови для безперервного навчання та розвитку трудового потенціалу на основі заохочення людини до навчання та творчості, покращити якість освіти шляхом запозичення інноваційного іноземного досвіду; підтримувати розвиток соціальних програм як одного з джерел інвестицій у людський капітал, підвищити державні видатки на розвиток науки.

Виходячи із зазначеного, можна дійти висновку, що сталий розвиток і благополуччя нації залежить від рівня розвитку людського капіталу. Україні слід надзвичайно велику увагу приділити політиці у сфері розвитку людського капіталу і соціальної економіки.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Мащенко М. А.

Література: 1. Давыдов А. А. Развитие человека и конкурентоспособность страны в социуме. URL: http://ecsocman.hse.ru/data/2011/05/03/1268027809/HDI_GCI.pdf. **2.** Суспільний вектор сталого розвитку (питання теорії та практики): монографія/за наук. ред. В. І. Куценко. Чернігів: Вид. Лозовий В. М., 2013. 336 с. **3.** Доклад о человеческом развитии. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире. М.: Весь Мир, 2013. 204 с. **4.** Влияние индекса человеческого развития на социально-экономическую политику государства. URL: http://cyberleninka.ru/article/n. **5.** Индекс развития человеческого капитала. URL: http://gtmarket.ru. 6. Human development reports. URL: http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/UKR.

РІЗНИЦЯ МІЖ ВИПРОБУВАЛЬНИМ ТЕРМІНОМ І СТАЖУВАННЯМ

УДК 349.22

Шевчук Ю. С.

Студент 2 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Порушено проблему плутанини між поняттями «стажування» і «випробувальний термін», подано основні відмінності між цими термінами, такі як: строк стажування та випробувального строку, їх оплата та мета цих періодів.*

Ключові слова: *стажування, випробувальний строк, роботодавець, термін, оплата.*

Аннотация. *Затронута проблема путаницы между понятиями «стажировка» и «испытательный срок», поданы основные отличия между этими терминами, такие как: срок стажировки и испытательного срока, их оплата и цель этих периодов.*

Ключевые слова: *стажировка, испытательный срок, работодатель, срок, оплата.*

Annotation. *The article deals with the problem of confusion between concepts "internship" and "probation" and shows the main differences between these terms. Such as term of internship and probation, payment of internship and probation and their target.*

Keywords: *internship, probation, employer, term, payment.*

На сьогодні все частіше відбувається ситуація, коли роботодавці під виглядом випробувального строку пропонують стажування. Вони дають людині можливість «постажуватися», і якщо особа їм підходить, то беруть працювати на постійній основі. Хоча законодавство про працю позиціонує стажування як навчання. Актуальністю роботи є посилення використання роботодавцями правової необізнаності громадян. А отже, цілями дослідження є: виділення основних відмінностей між випробувальним терміном та стажуванням, розгляд прав, які мають потенційні працівник і стажист, і відповідь на питання «Чи можна на щось претендувати після завершення стажування?».

Необхідно розрізняти такі поняття, як прийняття на роботу з випробувальним строком і стажування.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про вищу освіту» [1] стажування – це набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної спеціальності. Отже, воно є складовою післядипломної освіти нарівні з перепідготовкою, спеціалізацією, розширенням профілю (підвищенням кваліфікації).

Трудовим законодавством передбачено виробниче навчання на підприємстві, в організації, установі (глава XIV Кодексу про працю України [2]), за час проходження якого виплачується заробітна плата в порядку і розмірах, що визначаються законодавством.

Згідно зі ст. 29 Закону України «Про зайнятість населення» [3], який набув чинності з 1 січня 2013 року, студенти вищих та учні професійно-технічних навчальних закладів, які здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем: «кваліфікований робітник», «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст» і продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, мають право проходити стажування за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на підприємствах, в установах та організаціях, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час. Порядок укладання договору про стажування та його типову форму затверджено Кабінетом Міністрів України.

Коли ж у період стажування особа, зазначена у частині першій статті 29 Закону України «Про зайнятість населення» [3], виконує професійні роботи, то підприємство, організація, установа за ті, що виконані відповідно до наданих завдань, здійснює виплату їй заробітної плати згідно з установленими системами оплати праці, за нормами, розцінками, ставками (окладами), з урахуванням коефіцієнтів, доплат і надбавок.

Стажування молодих фахівців і студентів може бути ініційоване підприємством, навчальним закладом, регіональним центром зайнятості. Про його проходження робиться запис у трудовій книжці, видається посвідчення. За результатами молодому фахівцю може бути запропонована вакантна посада на підприємстві, де він стажувався.

На стажування також можуть направлятися безробітні, котрі раніше здобули професійну освіту і потребують досвіду практичної роботи (розширення компетенції) за набутою професією (спеціальністю), або ті, котрі

© Шевчук Ю. С., 2017

тривалий час не працювали і бажають відновити чи удосконалити свої знання, уміння та навички в практичній діяльності. Безробітні, як правило, проходять стажування на підприємствах за умови працевлаштування їх на конкретні робочі місця.

До речі, стажування як підвищення рівня кваліфікації перед призначенням на посаду або включенням в резерв на заміщення керівних посад, може бути запроваджено в органах державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Це передбачено статтею 19 Закону України «Про державну службу» [4] та ст. 10 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [5].

Слід знати, що прийняття на роботу працівників під виглядом стажування, без проведення відповідної оплати, є порушенням законодавства і ознакою застосування примусової праці, використання якої заборонено ст. 43 Конституції України [6] і нормами міжнародного права.

Отже, можна виділити основні відмінності між стажуванням і випробувальним терміном. Перш за все, стажування проводиться до початку прийому на роботу, а випробування – в процесі роботи.

Метою випробування, згідно зі ст. 26 Кодексу законів про працю [2], є його проведення під час прийняття працівника на роботу, щоб перевірити, чи зможе працівник виконувати покладені на нього обов'язки. Призначення стажування, згідно зі ст. 47 Закону України «Про освіту» [7], – набути досвіду виконання завдань та обов'язків певної професійної діяльності. Тому стажиста будуть тільки вчити, а не перевіряти, що він знає і вміє, як під час випробування. Трудові відносини у цьому випадку не виникають.

Також згідно зі ст. 26 Кодексу законів про працю [2] умова про випробування обов' язково зазначається у трудовому договорі й у наказі роботодавця про прийняття на роботу. Якщо людина погоджується на випробувальний строк, то з нею обов'язково укладуть трудовий договір. Це означатиме початок трудових відносин. Якщо цього не пропонують – потрібно наполягати, щоб не працювати дарма. Під час стажування роботодавець може видати наказ про проходження стажування і затвердити індивідуальний план. У виняткових моментах – укласти договір про стажування з умовою: якщо стажист успішно його проходить, то його беруть на роботу.

Згідно зі ст. 27 Кодексу законів про працю [2] строк випробування не може перевищувати 3 місяців. В окремих випадках, за згодою профспілки на підприємстві, його можуть продовжити до 6 місяців. Якщо під час випробування людина захворіла, то строк можуть продовжити на ту кількість днів, упродовж якої ви були відсутні. А строк стажування у студентів не може перевищувати 6 місяців, у деяких органах державної влади – до 2 місяців, у прокуратурі – рік.

Отже, при прийомі на роботу людині потрібно розуміти, що їй пропонують: випробування чи стажування, щоб не працювати задарма. Завдяки правовій обізнаності у цьому питанні людина може суттєво скоротити свій час при працевлаштуванні і відстояти свої громадянські права.

У майбутньому можлива розробка документа чи єдиної державної статті-інструкції, що містила би у собі основні відмінності між стажуванням і випробувальним терміном для правової обізнаності усіх сторін трудових відносин, а також для полегшення працевлаштування.

Науковий керівник – викладач Чуприна Я. О.

Література: 1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради. 2014. № 37–38. Ст. 2004. **2.** Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної ради УРСР. 1971. дод. до № 50. Ст. 375. **3.** Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // Відомості Верховної Ради. 2013. № 24. Ст. 243. **4.** Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради. 2016. № 4. Ст. 43. **5.** Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III // Відомості Верховної Ради. 2001. № 33. Ст. 175. **6.** Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141. **7.** Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII // Відомості Верховної Ради. 1991. № 34. Ст. 451.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИКАХ

УДК 657:330.123.7

Широносова А. О.

Магістрант 1 року навчання
факультету консалтингу і міжнародного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто економічну сутність поняття «основні засоби». Наведено класифікацію основних засобів відповідно до Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Надано порівняльну характеристику методів амортизації, які використовуються в національній та міжнародній практиках.*

Ключові слова: *основні засоби, активи, облік, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.*

Аннотация. *Рассмотрена экономическая сущность понятия «основные средства». Представлена классификация основных средств в соответствие с Национальными положениями (стандартами) бухгалтерского учета и Международными стандартами бухгалтерского учета. Дана сравнительная характеристика методов амортизации, используемых в национальной и международной практике.*

Ключевые слова: *основные средства, активы, учет, Национальные положения (стандарты) бухгалтерского учета, Международные стандарты бухгалтерского учета.*

Annotation. *The economic essence of the concept "fixed assets" is considered. Classification of fixed assets in accordance with the National Accounting Standards (standards) and the International Accounting Standards is presented. Comparative characteristics of depreciation methods used in national and international practice are given.*

Keywords: *fixed assets, assets, accounting, National provisions (standards) of accounting, International Accounting Standards.*

В умовах адаптації українського обліку до міжнародних стандартів у рамках активізації інтеграційних процесів економічного середовища доречним є проведення порівняльного аналізу особливостей обліку основних засобів у вітчизняній та міжнародній практиках, оскільки вони є складовою частиною балансу, без якої неможливо забезпечити ефективне функціонування жодного підприємства.

Значний вклад у дослідження питання ведення обліку згідно з Міжнародними стандартами внесли такі вітчизняні вчені-економісти, як: С. Голов, І. Жолнер, В. Костюченко, Н. Пономарьова та ін.

Метою статті є проведення порівняльної характеристики особливостей обліку основних засобів за вітчизняними та міжнародними стандартами, а саме визначення їх економічної сутності, умови визнання активом, класифікація, особливості формування первісної вартості та методи амортизації.

Об'єктом дослідження є основні засоби, а предметом – особливості обліку основних засобів у вітчизняній та міжнародній практиках.

В Україні облік основних засобів регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО) 7 «Основні засоби» [1], а в міжнародній практиці використовується Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (далі – МСБО) 16 «Основні засоби» [2].

Так, згідно з П(С)БО 7 основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство / установа утримує з метою використання їх в процесі виробництва / діяльності або поставки товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Міжнародні стандарти дають більш структуроване визначення, а саме: основні засоби – це матеріальні об'єкти, що їх:

а) утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей;

б) використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду [2].

МСБО 16 виділяє декілька умов, згідно з якими об'єкт основних засобів слід визнавати активом. До таких умов відноситься ймовірність надходження у майбутньому економічних вигод, пов'язаних із використанням

© Широносова А. О., 2017

об'єкта основних засобів, а також можливість достовірно оцінити собівартість об'єкта. Визнання об'єкта основних засобів активом за принципами П(С)БО 7 відбувається аналогічно [3].

Аналіз цих двох нормативних документів показав, що П(С)БО 7 детально уточнює об'єкти основних засобів за вставленими групами, в той час як у МСБО 16 лише наведено умовну групу активів (рис. 1).

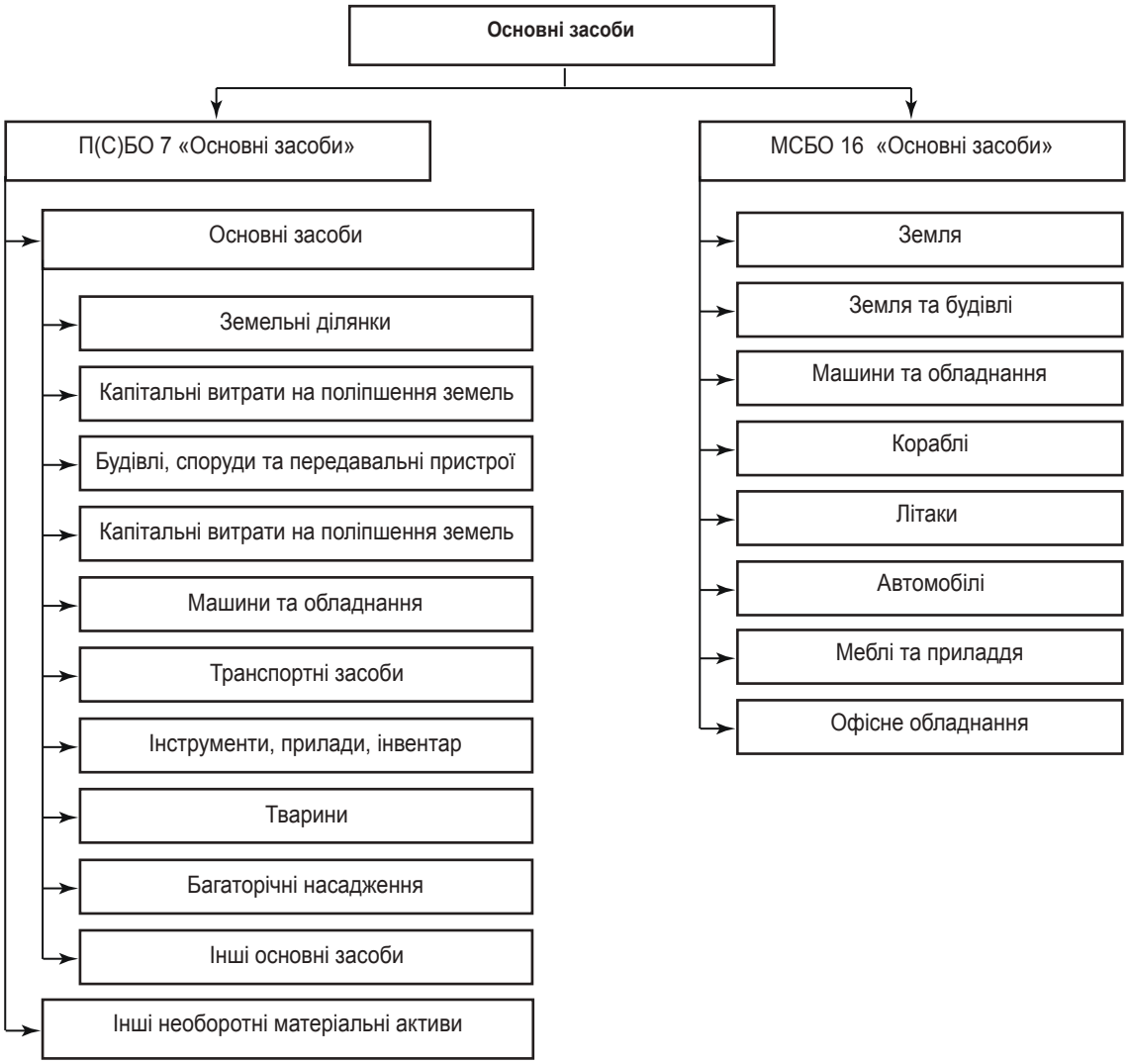

Рис. 1. **Класифікація основних засобів згідно з національними та міжнародними стандартами**

Згідно зі стандартами фінансової звітності виокремлено складові елементи витрат, що включаються до первісної вартості об'єкта основних засобів [4]. Як за міжнародними, так і за національними стандартами до складу первісної вартості входять:

– ціна придбання, у тому числі імпортні мита та невідшкодовувані податки на придбання після вирахування торговельних знижок і цінових знижок;

– витрати, які безпосередньо пов'язані з доставкою активу до місця розташування та приведення його в стан, необхідний для експлуатації;

– попередня оцінка витрат на демонтаж, переміщення об'єкта та відновлення території, на якій він розташований.

Як в національній, так і в міжнародній практиках підприємствам надано право самостійно обирати той чи інший метод амортизації, який дозволяє отримати очікувані економічні вигоди та забезпечити обґрунтований розподіл вартості об'єктів протягом визначеного терміну корисної експлуатації. При цьому суму, яка підлягає амортизації, необхідно розподіляти на систематичній основі [5].

Методи амортизації, запропоновані національними та міжнародними стандартами, наведені на рис. 2.

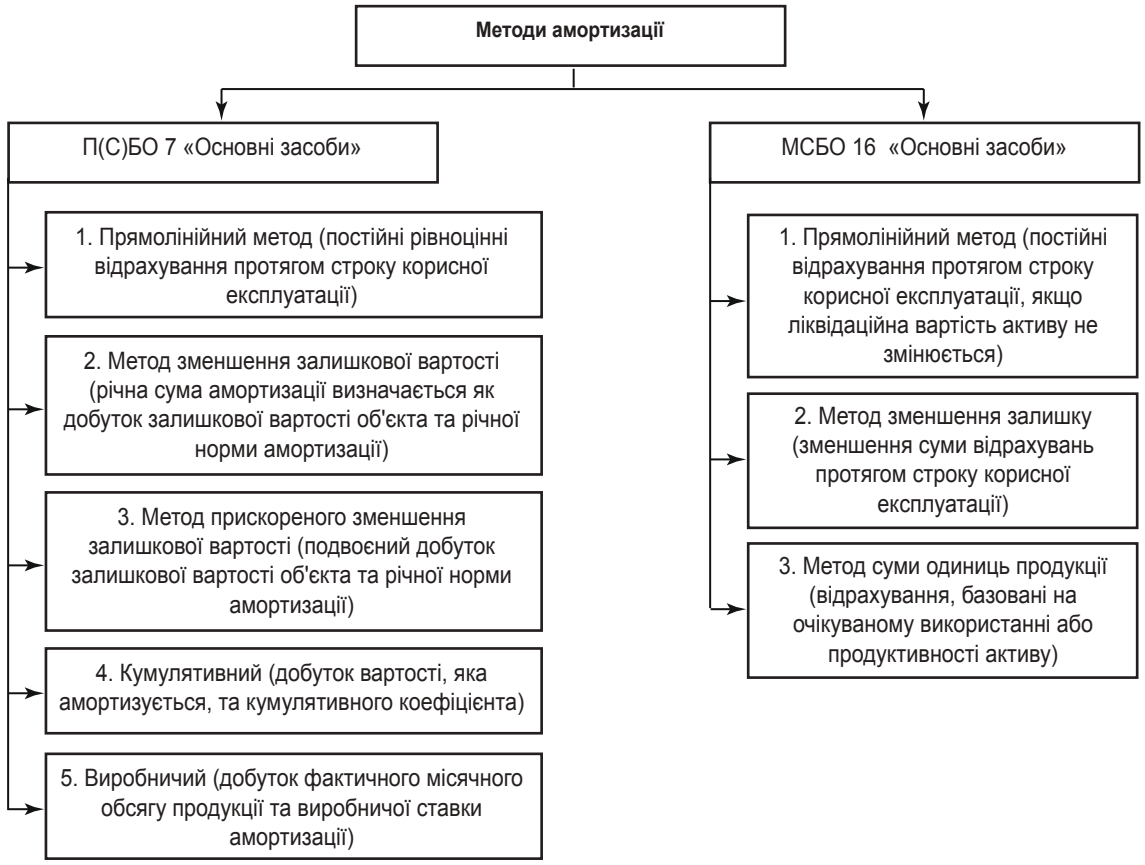

Рис. 2. **Методи амортизації згідно П(С)БО 7 «Основні засоби» та МСБО 16 «Основні засоби»**

Таким чином, методи амортизації, які використовуються в національній та міжнародній практиках, є подібними, однак перелік, запропонований МСБО, є коротшим.

Отже, проведена порівняльна характеристика дозволила виявити ряд як подібних, так і відмінних рис обліку основних засобів у вітчизняній і міжнародній практиках. Головною розбіжністю є перелік методів амортизації та підходи до класифікації основних засобів. З вищесказаного можна зробити висновок, що П(С)БО 7 вимагає деяких змін і доповнень для подальшої інтеграції міжнародних стандартів у вітчизняну економіку, що дозволить Україні вести успішну господарчу діяльність на міжнародному ринку та залучати іноземні інвестиції шляхом досягнення довіри інвесторів до показників звітності щодо використання активів (у тому числі основних засобів).

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Пасенко Н. С.

Література: 1. П(С)БО 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00. **2.** МСБО 16 «Основні засоби» від 01.01.2012 року зі змін. і доп. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_014. **3.** Жолнер І. Фінансовий облік за міжнародними стандартами: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2012. 85 с. **4.** Войнаренко М. П., Пономарьова Н. А., Замазій О. В. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2010. 488 с. **5.** Ксьонжик І. В., Дяченко Є. С. Облік і структура основних засобів: МСБО та світовий досвід. *Економічний форум.* 2013. № 3. С. 207–211.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЕМІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

УДК 303.724:331.55(477)

Шумейко С. О.

Студент 2 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Проведено аналіз впливу різних чинників на рівень еміграції населення в Україні за період 2002–2016 рр. за допомогою кореляційно-регресійного аналізу та побудованої економетричної моделі. Виявлено фактори, що мають найбільший вплив. Перевірено отриману модель на статистичну значущість. Сформовано рекомендації щодо зменшення рівня еміграції населення в Україні.*

Ключові слова: *фактори впливу, регресійна модель, еміграція населення, середня заробітня плата, безробітне населення.*

Аннотация. *Проведен анализ влияния различных факторов на уровень эмиграции в Украине за период 2002–2016 гг. с помощью корреляционно-регрессионного анализа и построенной эконометрической модели. Выявлены факторы, имеющие наибольшее влияние. Полученная модель проверена на статистическую значимость. Сформированы рекомендации для уменьшения уровня эмиграции населения в Украине.*

Ключевые слова: *факторы влияния, регрессионная модель, эмиграция населения, средняя заработная плата, безработное население.*

Annotation. *The analysis of the influence of various parameters on the level of emigration in Ukraine for the period 2002-2016 years, the correlation and regression analysis and econometric model built. The factors that have the greatest impact. Tested model obtained statistical significance. Recommendations for reducing the level of population emigration in Ukraine.*

Keywords: *impact factors, regression model, emigration of the population, average salary, unemployment population.*

Українська еміграція – термін для визначення українського населення, яке вимушено чи добровільно з економічних, політичних або релігійних причин переселилося за межі етнічної території в іншу країну на постійне чи тривале проживання. Явище починається у другій половині – наприкінці XIX ст. і продовжується понині.

Україна посідає 5-те місце у світі серед країн із найбільшою кількістю емігрантів. Про це повідомив Світовий Банк у своїй останній доповіді "Міграція і грошові переводи". За кордоном знаходиться близько 6,6 млн українців, які виїхали у різні роки. За даними Світового Банку, ми втрачаємо не тільки потенційних різноробочих, але і дипломованих фахівців. Так, за кордоном працюють 3,5 % від загальної кількості українців, які мають вищу освіту. Генеральний директор Міжнародної організації з міграції Вільям Лейсі Суінг звернув увагу на внесок міжнародних мігрантів, як у розвиток країн їх перебування, так і в економіку країн походження. Водночас він висловився з приводу порушень прав людини цієї категорії населення. Багато хто з мігрантів, особливо нелегальних, піддаються дискримінації і стають жертвами торгівлі людьми. Згідно з доповіддю, незважаючи на економічні потрясіння у світі і зростання безробіття, грошові перекази мігрантів на батьківщину раніше є стабільним джерелом зовнішнього фінансування.

За статистикою, яку наводять демографи, на заробітки за кордон за останні 20 років виїхало від 7 до 15 % економічно активних громадян. Певний відсоток із них «осів» за кордоном назавжди, інша частина продовжує працювати та плекати надії повернутися в Україну з кращими економічними можливостями. Найбільша ж частина українців їде за кордон на сезонні заробітки, аби вижити.

Крім того, трудова міграція та переказані кошти – це не завжди проблема в довгостроковій перспективі. За умов розбудови привабливого бізнес-клімату для розвитку малого та середнього підприємництва саме зароблені кошти за кордоном могли б стати рушієм реформ і змін в економіці України. Замість того, щоб обмежувати рух капіталів і намагатися оподаткувати кожну зароблену копійку трудового мігранта, держава могла би створити низку умов для легалізації капіталів, їх збереження та примноження з користю для вітчизняної економіки. За даними Міжнародної організації із міграції, кожен п'ятий мігрант готовий інвестувати кошти не лише в свою родину, але й у діяльність місцевої громади, звідки він і помандрував у пошуках більших заробітків.

Для того, аби провести аналіз факторів впливу на рівень еміграції в країні, слід визначити специфікацію моделі, яка передбачає: відбір факторів (середня заробітня плата; індекси споживчих цін на товари та послуги; без-

© Шумейко С. О., 2017

робітне населення у віці 15–70 років; чисельність населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму) та вибір виду рівняння регресії (табл. 1).

Таблиця 1

Вхідні дані для аналізу факторів впливу на рівень еміграції населення в Україні за період 2002–2016 рр.

Роки	Кількість вибулих з України, осіб	Середня заробітня плата, грн	Індекси споживчих цін на товари та послуги	Безробітне населення у віці 15–70 років, усього, тис. осіб	Чисельність населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими за прожитковий мінімум, млн осіб
	Y	x_1	x_2	x_3	x_4
2002	76264	320,76	100,8	2 140,7	38,5
2003	63699	332,11	105,2	2 008,0	31,1
2004	46182	444,70	109,0	1 906,7	23,1
2005	34997	606,09	113,5	1 600,8	13,0
2006	29982	781,51	109,1	1 515,0	9,7
2007	29669	1003,60	112,8	1 417,6	5,7
2008	22402	1342,27	125,2	1425,1	3,2
2009	19470	1449,89	115,9	1 958,8	2,6
2010	14677	1687,62	109,4	1 785,6	3,9
2011	14588	2137,84	108,0	1 732,7	3,4
2012	14517	2491,4	100,6	1 657,2	4,0
2013	22187	2758,11	99,7	1 576,5	3,7
2014	21943	2899,77	112,1	1 847,6	3,2
2015	21409	3119,4	148,7	1 654,7	2,5
2016	6465	3894,73	113,9	1 678,2	2,4

Для об'єктивного аналізу факторів, що впливають на рівень еміграції в Україні, доцільно обчислити економетричну модель, де залежною змінною є кількість вибулих з України – Y, а факторами: середня заробітня плата – x_1; індекси споживчих цін на товари та послуги – x_2; безробітне населення у віці 15–70 років – x_3; чисельність населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими за прожитковий мінімум – x_4.

Після регресійного аналізу, виконаного в пакеті Statgraphics Centurion, та виключення статистично не важливих факторів, рівняння регресії має вигляд:

$$Y= -5704,5 - 2,92631\ x_1 + 215,656\ x_2 + 1517,05\ x_4.$$

Проаналізувавши коефіцієнти регресії, можна стверджувати, що при збільшенні середньої заробітної плати на 1 грн кількість осіб, що емігрують, зменшиться на 2,93 осіб, при зростання індексів споживчих цін на 1 кількість осіб, що емігрують, збільшиться на 215,66 осіб, при зростанні чисельності населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими за прожитковий мінімум на 1 млн осіб, кількість осіб, що емігрують, збільшиться на 1517,05 осіб.

Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,968873, тобто 96,8873 % варіації рівня еміграції варіацією величини середньої заробітної плати, індексів споживчих цін на товари та послуги та чисельності населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими за прожитковий мінімум. Вплив інших факторів, що не включені в модель, становить 3,1127 % від загальної варіації.

Розрахуємо β-коефіцієнти. Модель у стандартизованих змінних матиме вигляд:

$$t_y = 1,213\ t_1 - 0,994\ t_2 - 1,52\ t_4.$$

Отже, при зміні x_1 на 1σ величина результативної ознаки зменшиться на 1,213 (за умови незмінності інших факторів), при зміні x_2 на 1σ величина результативної ознаки зменшиться на 0,994 (за умови незмінності інших факторів), при зміні x_4 на 1σ величина результативної ознаки зменшиться на 1,52 (за умови незмінності інших факторів).

Найвпливовіші фактори моделі – середня заробітна плата, індекси споживчих цін на товари та послуги та чисельність населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими за прожитковий мінімум. Побудуємо альтернативні моделі.

При факторі «середня заробітна плата» коефіцієнт детермінації дорівнює 58,36 %. Альтернативна модель матиме вигляд:

$$Y = \sqrt{7346,72 + 1,9472\text{E}7 / x_1}.$$

При факторі «індекси споживчих цін на товари та послуги» коефіцієнт детермінації дорівнює 11,59 %. Альтернативна модель матиме вигляд:

$$Y = \sqrt{-4,8911\text{E}9 + 6,75584\text{E}11 / x_2}.$$

Модель має сумнівну статистичну якість.

При факторі «чисельність населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими за прожитковий мінімум» коефіцієнт детермінації дорівнює 98,4 %. Альтернативна модель матиме вигляд:

$$Y = \sqrt{3,45248\text{E}8 + 3,72204\text{E}6 x_4^2}.$$

Результативна ознака має більшу залежність саме від цього фактора.

Таким чином, на рівень еміграції в Україні за період 2002–2016 рр. найбільше вплинули величини середньої заробітної плати, індексів споживчих цін на товари та послуги та чисельності населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими за прожитковий мінімум. Також є і інші фактори: загальна бідність, військові дії, природні лиха, екологічні катастрофи, безробіття тощо. Україна повинна входити у світовий міграційний процес на правовій основі. Це має стати стратегією нашої внутрішньої й зовнішньої політики. Слід, нарешті, прийняти концепцію національної міграційної політики й розробити відповідну стратегію для регулювання процесів трудової міграції. Міграційна політика України повинна убезпечити державу від потоків нелегальної міграції з третіх країн та гарантувати своїм легальним мігрантам інтеграцію у цивілізовані суспільства на правовій основі й сприяти поверненню їх до України.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. **2.** Інформаційний портал України. URL: https://www.inforegion.com.ua/immigracija-v-ukrainu-emigracija-z-ukraini/.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ОБСЯГ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 331.556-027.543(477)

Щепілова О. І.

Студент 2 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Розглянуто фактори впливу на рівень міжнародної трудової міграції населення України. Розроблено багатофакторну регресійну модель рівня еміграції на основі статистичних даних. Виявлено найбільш значущі фактори впливу на результативну ознаку. Отриману модель перевірено на статистичну значущість та може бути використано для подальшого опису кількості трудових емігрантів України.*

Ключові слова: *еміграція, міжнародна трудова міграція, економетричний аналіз, множинна лінійна регресія, результативна ознака, факторні ознаки, статистична значущість.*

© Щепілова О. І., 2017

Аннотация. *Рассмотрены факторы влияния на уровень международной трудовой миграции населения Украины. Разработана многофакторная регрессионная модель уровня эмиграции на основе статистических данных. Выявлены наиболее значимые факторы влияния на результативный признак. Полученная модель проверена на статистическую значимость и может быть использована для дальнейшего описания количества трудовых эмигрантов Украины.*

Ключевые слова: *эмиграция, международная трудовая миграция, эконометрический анализ, множественная линейная регрессия, результативный признак, факторные признаки, статистическая значимость.*

Annotation. *The factors affecting the level of international labour migration of Ukrainians are examined. The multifactor regression model of emigration based on statistic data is elaborated. The most important factors that influence on resultant trait are found. The resulting model is tested for statistical significance and may be used for the further amount of Ukrainian emigrants' description.*

Keywords: *emigration, international labour migration, econometric analysis, multiple linear regression, resultant trait, significant factors, statistical significance.*

Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили у Європі. Формування потоків «заробітчанства» відбулося в умовах нестабільності економічної і політичної ситуацій у країні, низької заробітної плати в зареєстрованому секторі економіки, стрімкого підвищеного рівня безробіття і вимушеної неповної зайнятості, поширення бідності та високого рівня майнового розшарування населення, значного розриву в рівнях оплати праці в Україні та зарубіжних країнах.

Проведення активних бойових дій на сході країни зумовили нову хвилю міграції. Тепер до традиційних мігрантів приєдналися біженці та середній клас. Зростання кількості виїздів українців експерти пов'язують також з кількома хвилями мобілізації. Серед країн, у які спрямовується найбільша кількість трудових мігрантів з України, на першому місці стоїть Росія, далі Польща і Чехія, потім Італія, Франція, США і Канада.

Трудова міграція українців досягла таких масштабів, що кількість «заробітчан» вже становить майже третину працездатного населення країни. Сума грошових переказів від працюючих за кордоном українців майже в три рази перевищує прямі іноземні інвестиції в Україну. За офіційними даними МЗС України, за кордоном працює близько 5 млн осіб, але, за оцінками експертів, з огляду на нелегальне працевлаштування реальна кількість працівників-мігрантів у десятки разів більше, ніж офіційні зведення. За інформацією Нацбанку, тільки за 5 останніх років і тільки по офіційних каналах, трудові мігранти перевели в Україну близько $ 35 млрд. Для порівняння, в 2015–2016 рр. МВФ виділив Україні $ 6,7 млрд.

Незважаючи на різноманітність оцінок масштабів трудової міграції, усі вони доводять, що поїздки на заробітки за кордон набули широкого поширення, стали типовим для багатьох українців джерелом доходів, а також мають завдяки цьому велике суспільно-політичне і соціальне значення.

Необхідно зазначити, що на сьогодні з країни масово виїжджає кваліфікований персонал: інженери, вчені, ІТ-фахівці, працівники бюджетної сфери. Для громадян України, які мають високий рівень кваліфікації, можливість працевлаштування за кордоном часто є шансом забезпечити більш широкі можливості професійної самореалізації та отримати більш високий рівень матеріального достатку. Такі масштаби міграції українських громадян обумовлюють великі втрати робочої сили, які створять у майбутньому серйозні негативні наслідки для економічного розвитку України.

Застосування економетричних методів надає можливості оцінити характер і величину факторів впливу на рівень еміграції населення та полягає в побудові багатофакторної регресійної моделі, де результативною ознакою є чисельність емігрантів України, осіб (y). Факторами впливу обрано: x^r – фактичний рівень безробіття, тис. осіб; x_2 – середня заробітна плата українців, грн/рік; x_3 – валовий внутрішній продукт в Україні на душу населення, грн, x_4 – індекс споживчих цін в Україні. Вихідні дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови економетричної моделі

Рік	Чисельність емігрантів України, осіб, Y	Фактичний рівень безробіття, тис. осіб, x_1	Середня заробітна плата по Україні, грн/рік, x_2	ВВП на душу населення, грн, x_3	Індекс споживчих цін в Україні, x_4
1	2	3	4	5	6
2002	76264	2140,7	4211,38	4681,9	99,4
2003	63699	2008,0	5116,42	5591,5	108,2
2004	46182	1906,7	6536,55	7272,9	112,3
2005	34997	1600,8	8727,13	9371,6	110,3
2006	29982	1515,0	11576,55	11630,2	111,6

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
2007	29669	1417,6	14789	15496,5	116,6
2008	22402	1425,1	20392	20494,9	122,3
2009	19470	1958,8	21651	19832,3	112,3
2010	14677	1785,6	25144	23600,4	109,1
2011	14588	1732,7	29842	28813,9	104,6
2012	14517	1657,2	34840	30912,5	99,8
2013	22187	1576,5	37927	31988,7	100,5
2014	12090	1847,6	40174	35834,0	124,9
2015	21409	1654,7	46303	46210,2	143,3
2016	6465	1678,2	57854	54926,0	112,4

Економетричний аналіз проведемо за допомогою програми Statgrafhics.

Обчислення регресійного аналізу дозволили визначити рівняння множинної лінійної регресії, яке містить у собі тільки значущі для аналізу фактори:

$$y = -9599{,}67 + 33{,}5535\, x_1 - 0{,}81246\, x_2.$$

У результаті зворотного відбору даних з'ясувалося, що значущими факторами є фактичний рівень безробіття, тис. осіб (x_1), та середня заробітна плата українців за рік, грн (x_2). ВВП на душу населення та індекс споживчих цін в Україні були вилучені з моделі. За значеннями коефіцієнтів регресії можна зробити висновок, що зростання кількості безробітних на одну тисячу осіб призведе до збільшення кількість емігрантів України на 33,55 особи за інших рівних умов; збільшення середньорічної заробітної плати на 1 грн зменшить кількість емігрантів на 0,81 особи.

Розглянемо можливість прогнозування за однофакторними моделями на основі зібраних даних/

1. Спрогнозуємо значення фактичного рівня безробіття.

Модель матиме вигляд:

$$x_1 = \sqrt{2{,}57179\text{E}6 + \frac{2{,}04894E6}{t}},\ \text{тоді}\ R^2 = 0{,}449$$

Отже, модель – статистично значуща, а значення в майбутньому періоді з ймовірністю в 95 % потрапить в інтервал [1179,05; 2002,38].

2. Модель для прогнозування значення середньорічної заробітної плати по Україні має мати вигляд:

$$x_2 = (48{,}0141 + 12{,}3208 \cdot t)^2,\ \text{при цьому}\ R^2 = 0{,}99,$$

модель буде статистично значущою, а прогнозне значення буде знаходитися в інтервалі [54512,8; 65953,1]/

Оцінку адекватності рівняння множинної регресії в цілому і коефіцієнта детермінації дає розрахункове значення Б-критерію Фішера, яке дорівнює $F = 15{,}6$. Порівняння розрахункового значення критерію з табличним дозволяє перевірити гіпотезу про адекватність моделі та значущість коефіцієнта детермінації. Табличне значення F-критерію Фішера для рівня значущості a = 0,05 і числа ступенів свободи $df = n - m - 1 = 10$ дорівнює 3,48, що менше за розрахункове значення, а отже, нульова гіпотеза відхиляється. Побудована модель є статистично значущою, тобто її можна використовувати для пояснення залежності між результативною змінною та факторами впливу.

Для перевірки моделі на наявність автокореляції необхідно розрахувати значення статистики Дарбіна – Уотсона. У наявній моделі значення $DW = 1{,}12$, що свідчить про невизначеність висновку про наявність автокореляції. Модель може бути використана для опису, але прогноз по ній робити не слід. Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0{,}72226$ показує частку варіації результативної ознаки під впливом досліджуваних факторів. Отже, близько 72,3 % варіації чисельності емігрантів обумовлено варіацією факторів впливу. Частка впливу факторів, що не увійшли в модель, становить 27,7 % від загальної варіації.

Розглянемо детальніше парну залежність результативної ознаки від значущих факторів.

1. Найкраща альтернативна нелінійна модель парної залежності кількості емігрантів України від фактичного рівня безробіття (x_1) має вигляд:

$$y = \sqrt{-3{,}31975E9 + 1486{,}82 \cdot x_1^2},$$

при цьому коефіцієнт детермінації R_2 дорівнює 0,4587. Отже, близько 45,9 % варіації чисельності емігрантів обумовлено варіацією фактичного рівня безробіття.

2. Найкраща альтернативна нелінійна модель парної залежності кількості емігрантів України від середньорічної заробітної плати (x_2) має вигляд:

$$y = 7299{,}24 + \frac{2{,}79474E8}{x_2},$$

при цьому коефіцієнт детермінації R^2 дорівнює 0,9561.

Отже, близько 95,6 % варіації чисельності емігрантів обумовлено варіацією середньорічної заробітної плати.

Перевіримо фактори на наявність мультиколінеарності, визначивши значення коефіцієнтів парної кореляції (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції I*

	y	x_1	x_2	x_3	x_4
y	1	0,5398	-0,7739	-0,7645	0,2746
x_1	0,5398	1	-0,2592	-0,2746	0,2847
x_2	-0,7739	-0,2592	1	0,9948	-0,3287
x_3	-0,7645	-0,2746	0,9948	1	-0,4012
x_4	0,2746	0,2847	-0,3287	-0,4012	1

У нашому випадку $\left|r_{x_1x_2}\right| = 0{,}99$, що є досить високим показником $(|r| < 0{,}7)$, що свідчить про наявність мультиколінеарності між окремими факторами. Найбільший вплив на результативну ознаку (чисельність емігрантів України, осіб) мають фактори середня заробітна плата по Україні, грн/рік, x_2 $(|r| < 0{,}77)$ та ВВП на душу населення, грн, x_3 $(|r| < 0{,}76)$.

Розрахуємо значення (3-коефіцієнтів з використанням коефіцієнтів парної кореляції для аналізу рейтингу факторів моделі і запишемо рівняння регресії в стандартизованому вигляді:

$$t_y = 0{,}36\, t_1 - 0{,}81\, t_2.$$

Аналіз значень β-коефіцієнтів дозволяє зробити висновок, що найбільший вплив на зростання чисельності емігрантів України має фактичний рівень безробіття. При збільшенні фактичного рівня безробіття на 1σ, за умови незмінності інших факторів, кількість емігрантів збільшиться на 0,36σ. При підвищенні середньорічної заробітної плати на 1σ, за умови незмінності інших факторів, кількість емігрантів зменшиться на 0,81σ.

Таким чином, побудована багатофакторна регресійна модель, на підставі якої можна розраховувати кількість емігрантів України, і яка враховує основні фактори, що впливають на рівень еміграції. Модель рекомендується використовувати для опису залежності результативної ознаки від факторних змінних, однак необхідно розуміти, що невраховані в моделі фактори впливають на розмір досліджуваного показника на 27,7 %. З усіх аналізованих факторів найбільш значущими, що мають найбільший вплив на кількість емігрантів України, виявилися фактичний рівень безробіття та середньорічна заробітна плата українців. Зростання кількості безробітних на одну тисячу осіб призведе до збільшення кількість емігрантів України на 33,55 особи за інших рівних умов; збільшення середньорічної заробітної плати на 1 грн зменшить кількість емігрантів на 0,81 особи. Отже, збільшення заробітних плат допоможе уповільнити відплив трудових емігрантів до Європи, а збільшення кількості робочих місць призупине це явище.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор Малярець Л. М.

Література: 1. Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. Міжнародна економіка: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учб. літ., 2009. 560 с. **2.** Макроэкономика: учеб. пособие/авт. кол.: А. А. Пономаренко, О. Н. Крюкова, В. М. Филатов. Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2011. 196 с. **3.** Малярец Л. М. Экономико-математические методы и модели: учеб. пособие. Харьков: ХНЭУ, 2013. 154 с. **4.** Малярець Л. М., Куліков П. М., Лебедева І. А. Лабораторний практикум з навчальної дисципліни «Економіко-математичне моделювання»: навч.-практ. посіб. Харків: ХНЕУ, 2009. 136 с. **5.** Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/. **6.** Фінансовий портал Минфин. URL: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/.

РОЛЬ ПОШУКОВОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ В БІЗНЕСІ

УДК 004.738.5:339.138-048.34

Щетініна С. Є.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація. *Досліджено переваги пошукової оптимізації в бізнесі, описано види та сучасні інструменти інтернет-реклами, її переваги для покупців та рекламодавців.*

Ключові слова: *пошукова оптимізація, інтернет-маркетинг, інтернет-реклама, електронний ринок.*

Аннотация. *Исследованы преимущества поисковой оптимизации в бизнесе, описаны виды и современные инструменты интернет-рекламы, ее преимущества для покупателей и рекламодателей.*

Ключевые слова: *поисковая оптимизация, интернет-маркетинг, интернет-реклама, электронный рынок.*

Annotation. *This article researched the benefits of search engine optimization in business, described the types of modern tools of Internet advertising, its benefits to buyers and advertisers.*

Keywords: *search engine optimization, Internet marketing, Internet advertising, email market.*

«Якщо компанії немає в Інтернеті, її немає у бізнесі»
Білл Гейтс

Актуальність статті: На підприємствах все ширше використовують сучасні технології своєї управлінської діяльності. До таких технологій значною мірою відноситься пошукова оптимізація.

Методи пошукової оптимізації розвиваються. Наслідком цього є те, що з кожним роком з'являється все більше і більше користувачів у мережі, їх активність збільшується. Вона стала частиною життя більшості людей, а тому в "умілих" руках фінансово грамотної людини перетворюється на інструмент маркетингової діяльності. За її допомогою можливо розширювати межі діяльності підприємства. Окрім цього, враховуючи факт глобального використання пошукової системи в сучасному світі та бізнесі, використання інтернет-маркетингу є фактором виживання підприємства, а не просто фактором конкурентної переваги.

Мета статті: дослідити переваги пошукової оптимізації та методи залучення клієнтів, охарактеризувати складові елементи маркетингової діяльності, виконуваної за допомогою інтернет-технологій, і їх можливості для розвитку бізнесу.

Виникнення глобальної комп'ютерної мережі ознаменувалося появою нового комунікативного середовища і ринком з великою кількістю потенційних споживачів, які володіють досить високим рівнем доходу. У добре розвинутих країнах електронна комерція стала одним із стабільних бізнесів, що надалі має розвиток і покращення, є доступним для продавців і покупців. Великою перевагою є те, що бізнес не «прив'язаний» до географічного положення людини, тобто може керувати проектом у будь якій точці планети, де є інтернет, і успіх не залежить від положення. Україна внаслідок низки причин знаходиться на початку освоєння електронної комерції, і сприйняття практичного зарубіжного досвіду їй необхідно [1, с. 8].

На сьогодні інтернет-маркетинг виконує функції комунікації і являє собою можливість укладення угод, виконання покупок і вчинення платежів. Це надає йому риси всесвітнього електронного ринку. Інтернет-маркетинг, на думку В. Холмогорова, являє собою комплекс спеціальних методів, що дозволяють власникам корпоративних веб-ресурсів просувати свій сайт в Інтернеті і, розкручуючи таким чином, торгову марку свого підприємства, витягувати, застосовуючи мережеві технології, додатковий прибуток [3, с. 17].

Е. А. Петрик визначає інтернет-маркетинг як теорію і методологію організації маркетингової діяльності в середовищі Інтернету [2, с. 40].

Провівши аналіз наукової літератури, можна визначити загальні економічні вигоди, які одержуються всіма учасниками електронної комерції:

1. Глобальна присутність на всіх ринках постачальників і глобальний вибір замовників. Здійснення торгівлі товарами та послугами через електронні магазини не обмежена географічними межами. Обмеження визначаєть-

© Щетініна С. Є., 2017

ся тільки рівнем розвиненості комп'ютерних мереж. Оскільки найбільш важливі мережі являються глобальними, система електронної комерції надає потенційну можливість навіть дрібним постачальникам, присутнім на ринку, займатися бізнесом у світовому масштабі.

2. Неперервний режим роботи. Електронні магазини, як було зазначено вище, функціонують протягом 24 годин на добу, 7 днів на тиждень і 365 днів на рік. У такому випадку відвідування віртуального магазина стає реальністю для будь-якого потенційного покупця в будь-який час доби.

3. Наявність слушної нагоди безперервного нарощування обсягу продажів. Електронний магазин характеризується практично необмеженими можливостями для розширення асортименту, номенклатури пропонованих товарів і послуг, а отже, і зростання обсягу продажів.

4. Наявність досить великого потенціалу для освоєння нових сегментів ринків збуту. У 1999 р. послугами мережі Інтернет користувалось приблизно 150 млн осіб, а через 5 років ця цифра згідно з прогнозними даними фахівців досягне 500 млн. Будь-який електронний магазин буде доступний для будь-якого потенційного покупця, який має комп'ютер, модем і електронну пошту.

5. Представлення практично однакових техніко-технологічних можливостей доступу до інтернет-ринку, як для великих корпорацій, так і для середніх і дрібних фірм.

6. Значне зменшення витрат на проведення реклами. За деякими оцінками фахівців, просування товарів через електронні магазини забезпечило зростання обсягу продажів у десять разів при одночасно десятикратному зменшенні витрат на рекламу.

7. Суттєве скорочення операційних витрат, а також витрат на створення необхідної інфраструктури. Організація торгівлі через електронні магазини робить зайвим будівництво (оренду) будівель магазинів, офісів, складських приміщень. Це слугує підставою для помітного зниження цін на товари та послуги.

8. Персоналізація процесу обслуговування покупців. Науково організований замовником процес покупки в електронному магазині дає можливість врахувати практично всі або більшість індивідуальних вимог покупців

9. Значне зниження витрат, пов'язаних із обміном інформацією між фірмами-виробниками, віртуальними продавцями і покупцями за рахунок використання більш дешевих засобів комунікацій. Завдяки вільному й оперативного обміну необхідною інформацією між фірмами, банками, електронними магазинами становиться можливим економити на відрядженнях.

10. Поява можливості випередити конкурентів. Інтерактивні служби підтримки, довідкові онлайн-послуги та інші способи інформаційного забезпечення дають незаперечні переваги фірмам, які торгують через електронні магазини, маючи необхідну інформацію про кон'юнктуру ринку, замовники отримують можливість швидко реагувати на мінливий попит.

11. Рівновага умов функціонування для всіх фірм, що торгують за допомогою електронних магазинів незалежно від їх розмірів. Покупцеві надається можливість відвідування і порівняння можливостей віртуальних магазинів різних за розмірами фірм.

12. Отримання можливості ефективного управління процесами здійснення комерції з будь-якого місця планети. Електронні магазини дають можливість управляти ними з будь-якої точки планети, з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет.

13. Значне скорочення витрат на утримання електронних магазинів (порівняно з витратами на утримання торгових зал або орендою приміщень у традиційних магазинах). В окремих випадках можна взагалі відмовитися від торгових приміщень або скоротити їх.

14. Скорочення транспортних та інших накладних витрат. Це скорочення забезпечується, по-перше, за рахунок використання гнучкого режиму планування і вибору оптимальних маршрутів доставки товарів, а по-друге, завдяки виключенню випадків псування демонстраційних зразків товарів, а також зменшення кількості комплектів уніформи для продавців і консультантів електронних магазинів.

15. Зменшення собівартості трансакцій. При укладанні угод електронним способом на порядок зменшуються витрати на їх обробку. Існує багато методів в електронній комерції, але кожен обирає, який підходить саме йому.

Провівши аналіз даних користування пошуковою системою в Україні за 2013 та 2016 роки, можемо побачити, що у вересні 2013 р. 49,8 % дорослого населення України користувалися пошуковою системою, а на початку 2016 р. – 62 % дорослого населення. Тобто зростання числа користувачів триває. Таким чином, можемо зробити висновок, що реклама в пошуковій систем відіграє велику роль для бізнесу, адже це гарна можливість донести потенційному покупцю свою ідею. Отже, розглянемо методи інтернет-маркетингу. Без реклами неможливо існування, адже саме так люди пізнають про існування бізнесу, тому буде доречно перелічити сучасні інструменти інтернет-реклами, що є основними:

1. Сайт як головний інструмент інтернет-маркетингу. Авжеж, можна просто поширювати інформацію про товари або послуги в соціальних мережах або на дошках оголошень, але ефект від цього буде мінімальний. Тому на сьогодні найоптимальніші рекламні інструменти – це веб-сайти.

2. Реклама сайту в інтернеті. Класичні інструменти інтернет-реклами припускають показ оголошень користувачам. Залежно від способу відображення і принципу показів виділяється:

банерна. Найбільш схожа з рекламою, яку ми звикли зустрічати у всіх сферах життя, зокрема, на вулиці у вигляді постерів, плакатів тощо. Це один із найстаріших рекламних інструментів, який ґрунтується на розміщенні банерів у вигляді картинок або анімацій у комплексі з текстовим вмістом на сторінках різних популярних вебресурсів;

контекстна. Входить в найбільш ефективні види інтернет-маркетингу, оскільки відображається не для всіх, а лише для вузької цільової аудиторії. Це або покази в результатах пошуку в пошукових системах, коли оголошення вибираються відповідно до запиту користувача, або на сторінках сайтів-учасників рекламної мережі з урахуванням інтересів відвідувачів;

SEO-просування. На сьогодні маркетинг у мережі Інтернет досить різнобічний. Одним із найбільш несхожих на звичайні інструменти інтернет-реклами є просування веб-сайту за допомогою пошукових систем. Цей інструмент інтернет-маркетингу допоможе залучати відвідувачів на Ваш веб-ресурс прямо з пошукових систем шляхом оптимізації його сторінок під певні запити і потрапляння в Топ за ними. SEO може бути значно дешевше, ніж інші методи інтернет-маркетингу. Наприклад, якщо зробити порівняння SEO і контекстної реклами, перевага буде на його боці;

соціальний маркетинг у мережі Інтернет. Досить ефективні методи інтернет-маркетингу засновані на спілкуванні з потенційними покупцями. Цей вид інтернет-маркетингу переважно базується на створенні груп, спільнот, тематичних форумів, у яких відвідувачі можуть не тільки ознайомитися з наданою Вами інформацією, але і взяти активну участь у її обговоренні. Подібний підхід підвищує рівень довіри і може перевести Вас з розряду «Продавець» у «Знайомий» або навіть «Друг»;

блоги. Використовувати блоги як інструменти інтернет-маркетингу можна кількома способами: співпраця з власниками популярних блогів, які за певну плату можуть час від часу згадувати в своїх постах або влаштовувати дискусії зі своїми читачами про Вас. Подібні форми інтернет-маркетингу не завжди сприймаються користувачами як реклама і вони беруть активну участь в обговореннях. Створення свого блогу (можливо, у вигляді розділу на основному сайті) і регулярне наповнення його якісним контентом також може розглядатися як реклама в інтернеті;

вірусні рекламні інструменти. Вірусні методи інтернет-маркетингу мають на увазі поширення реклами виключно про добровільну участь інтернет-користувачів. Ці методи можуть бути дуже ефективними за умови створення матеріалу, що дійсно «чіпляється»: відеоролик, незвичайний сайт, скандальні новини, мультфільм тощо. Основні витрати йдуть на створення «вірусного» матеріалу;

сайти з відгуками. Такі веб-ресурси – це спосіб висловити свою думку про що-небудь (і навіть заробити на цьому). Але це також і гарний рекламний інструмент. Багато людей, перш ніж що-небудь придбати, читають відгуки на подібних сайтах. А це означає, що Вам потрібно подбати про появу великої кількості позитивних відгуків (оплатити послуги копірайтера) про Ваш сайт / компанію / послугу, щоб вплинути на думку потенційних покупців;

просування в YouTube. Використовуючи різні види відеороликів як інструменти інтернет-маркетингу, можна розкрутити свій канал у YouTube (та інших подібних сервісах) і тим самим розрекламувати сайт / компанію / товар, яким він буде присвячений;

віртуальні інструменти інтернет-реклами. В останні роки класичні методи інтернет-маркетингу поповнилися впровадженням реклами у всілякі комп'ютерні ігри, найчастіше онлайн і браузерні. При цьому рекламними інструментами можуть бути як візуальні елементи оформлення віртуальних світів, так і безпосередньо складові ігрового процесу;

розсилка. Зазвичай організовується у вигляді повідомлень на електронну пошту, в Skype, mail тощо. Подібні інструменти інтернет-реклами можуть бути як цілком легальними (повідомлення друзям, знайомим і тим, хто добровільно погодився на розсилку), так і спамними;

тизерна реклама. зовні схожа на медійну банерну рекламу (зображення з заголовком і текстом), але має менші розміри, тизери розміщуються на різних інформаційних інтернет-ресурсах, тематика яких відповідає запитам ваших потенційних споживачів. Тизерна реклама завдяки невеликим параметрам дешевше медійної, але при цьому вона масштабна. Розкрутка інтернет-магазину за допомогою тизерів є відмінним методом для залучення на сайт зацікавлених у вашій пропозиції відвідувачів.

Отже, можемо зробити висновок, що пошукова оптимізація дійсно відіграє велику роль у бізнесі, вона розвивається, і це ми побачили в аналізі даних приросту її користувачів, тому потрібно слідкувати за новими техно-

логіями та дуже серйозно віднестись до створення реклами. Адже це дуже кропітка робота, що вимагає спеціальних навичок і знань, яка складається з багатьох складових, її застосування забезпечує пізнаванність бренда, сприяє формуванню позитивного образу і попиту з боку користувачів.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Литвиненко А. В.

Література: 1. Балабанов И. Т. Электронная коммерция: учеб. пособие для вузов. СПб.: Питер, 2001. 170 с. **2.** Петрик Е. А. Интернет- маркетинг. М.: МФПА, 2004. 299 с. **3.** Холмогоров В. Интернет- маркетинг. Краткий курс. СПб.: Питер, 2002. 272 с.